

ॐ

अथर्ववेद-संहिता

स्वाध्याय-मंडल, पारडी

मूल्य ६.) रु.

Funding: Tattva Heritage Foundation, Kolkata. Digitization: eGangotri.

PTD by V.S: Vijaya Raghavan.

Funding: Tattva Heritage Foundation, Kolkata. Digitization: eGangotri.

to
T.S.V. Raghavan

Funding: Tattva Heritage Foundation, Kolkata. Digitization: eGangotri.

ॐ

अथर्ववेद-संहिता

अनेकवैदिकानां साहाय्येन विविधप्राचीनलिखितपुस्तक-
पाठानुसारेण च संशोध्य
भट्टाचार्येण श्रीपादशर्मणा दामोदरभट्टसूनुना
सातवलेकरकुलजेन संपादिता ।

स्वाध्याय-मण्डल, पारुडी
वि. सुरत

प्रकाशक :

वसन्त श्रीपाद सातवळेकर, पी. ए.

स्वाध्याय-मंडळ, भारत मुद्रणालय

ढाकगृह— 'स्वाध्यायमंडळ (पारडी).'

पारडी [वि. सुरत]

संवत् २०१३ : शके १८७८

सन १९५७

तृतीय बार ५०००

मुद्रक :

श्री शामराव दत्तात्रय धनवटे, पार्टनर

श्री सिद्ध लिथो वर्क्स

१७२ ए. गिरगांव रस्ता, मुंबई. ३

अथर्ववेद-संहिता ।

प्रथमं काण्डम् ।

(१) मेधाजननम् ।

१-४ अथर्वा । वाचस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ चतुष्पदा विराडुरोच्यहती ।

[अथ प्रथमः प्रपाठकः॥१॥]

अनुवाकाङ्कः [१] ॐ वे त्रिपुताः परियन्ति विश्वा रूपाणि विभ्रतः ।

वाचस्पतिर्बला तेषां तन्वो अद्य दधातु मे ॥ १ ॥

पुनरोहि वाचस्पते देवेन मनसा सह ।

वसोष्पते नि रमय मय्येवास्तु मयि श्रुतम् ॥ २ ॥

इहैवाभि वि तनुमे आर्त्ता इव ज्यया ।

वाचस्पतिर्नि रच्छतु मय्येवास्तु मयि श्रुतम् ॥ ३ ॥

उपहृतो वाचस्पतिरुपास्मान्वाचस्पतिर्ह्यत्ताम् ।

सं श्रुतेन गमेमहि मा श्रुतेन वि रधिषि ॥ ४ ॥ (४)

(२) रोगोपशमनम् ।

१-४ अथर्वा । पर्जन्यः (पृथिवी, इन्द्रः, चन्द्रमाश्च) । अनुष्टुप्, ३ त्रिपदा विराज्जामगायत्री ।

विश्वो शूरस्य पितरं पर्जन्यं भूरिधायसम् ।

विश्वो ध्वंस्य मातरं पृथिवीं भूरिवर्षसम् ॥ १ ॥

ज्याक्वि परि गो नुमाश्मानं तन्वं कृधि ।

वीडुर्वरीयोऽरातीरप द्वेषास्या कृधि ॥ २ ॥

बुधं यद्वावः परिपस्वजाना अनुस्फुरं शरमर्चन्त्युष्टम् ।

शरुमस्मद्यावय विष्टुमिन्द्र ॥ ३ ॥

यथा द्यां च पृथिवीं चान्तस्तिष्ठति तेजनम् ।

एवा रोगं चास्त्रावं चान्तस्तिष्ठतु मुञ्ज इव ॥ ४ ॥ (८)

(३) मूयमोचनम् ।

१-९ अथर्वी । १ पर्जन्याः, २ मित्रः, ३ वरुणः, ४ चन्द्रः, ५ सूर्यः, (१-९ मूयमोचनम्) ।

अनुष्टुप्, १-५ पद्यापहक्तिः ।

विद्या अरस्य पितरं पर्जन्यं अतवृण्यम् ।

तेना ते तन्वेदे अं करं पृथिव्यां तं निषेचनं बृहदे अस्तु बालिति ॥ १ ॥

विद्या अरस्य पितरं मित्रं अतवृण्यम् ।

तेना ते तन्वेदे अं करं पृथिव्यां तं निषेचनं बृहदे अस्तु बालिति ॥ २ ॥

विद्या अरस्य पितरं वरुणं अतवृण्यम् ।

तेना ते तन्वेदे अं करं पृथिव्यां तं निषेचनं बृहदे अस्तु बालिति ॥ ३ ॥

विद्या अरस्य पितरं चन्द्रं अतवृण्यम् ।

तेना ते तन्वेदे अं करं पृथिव्यां तं निषेचनं बृहदे अस्तु बालिति ॥ ४ ॥

विद्या अरस्य पितरं सूर्यं अतवृण्यम् ।

तेना ते तन्वेदे अं करं पृथिव्यां तं निषेचनं बृहदे अस्तु बालिति ॥ ५ ॥

यदान्त्रेषु गवीन्यार्यद्रस्तावधि संश्रुतम् ।

एवा ते मूर्त्रं मुच्यतां बृहर्बालिति सर्वकम् ॥ ६ ॥

प्र ते भिनधि मेहनं वर्यं वेध्नन्त्या इव ।

एवा ते मूर्त्रं मुच्यतां बृहर्बालिति सर्वकम् ॥ ७ ॥

विपितं ते वस्तिविलं समुद्रस्योदधेरिव ।

एवा ते मूर्त्रं मुच्यतां बृहर्बालिति सर्वकम् ॥ ८ ॥

यथेषुका परापतदवसृष्टाधि धन्वनः ।

एवा ते मूर्त्रं मुच्यतां बृहर्बालिति सर्वकम् ॥ ९ ॥ (१७)

(४) अपां भेषजम् ।

१-४ सिन्धुद्वीपः । (अपांनपातः सोमः,) आपः । गायत्री, ४ पुरस्ताद्बृहती ।

अम्भयो यन्त्यर्धमिर्जामयो अघ्नरीयताम् । पुञ्चतीर्मधुना पयः ॥ १ ॥

अमूर्या उप द्यौं यामिर्वा द्यौः मूह । ता नो हिन्वन्त्वघ्नरम् ॥ २ ॥

अपो देवीर्य ह्ये यन् गावः पिबन्ति नः । सिन्धुम्यः कर्त्य इविः ॥ ३ ॥

अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजम् ।

अपामुत प्रवस्तिभिरथा भवथ वाजिनो गावो भवथ वाजिनीः ॥ ४ ॥ (२१)

(५) अपां भेषजम् ।

१-४ सिन्धुद्वीपः । (अपानपात्, सोमः,) आपः । गायत्री, ४ वर्धमाना ।

आपो हि द्या मयोमुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥ १ ॥
 यो वः शिवर्तमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उन्नतीरिव मातरः ॥ २ ॥
 तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो ज्ञनयथा च नः ॥ ३ ॥
 ईशाना वासीषां क्षयन्तीक्षणीनाम् । अपो याचामि भेषजम् ॥ ४ ॥ (२५)

(६) अपां भेषजम् ।

१-४ सिन्धुद्वीपः, (अथवा कृतिर्वा) । (अपानपात्,) आपः, २ आपः सोमोऽग्निश्च । गायत्री, ४ पय्यापक्षिः ।

द्यं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये । शं योऽभि स्रवन्तु नः ॥ १ ॥
 अप्सु मे सोमो अम्रवीदन्तर्विम्भानि भेषजा । अग्निं च विश्वसंभुवम् ॥ २ ॥
 आपः पूर्णीत भेषजं वरुणं तन्वेष्टु मम । ज्वोक् च सूर्यं दृष्टे ॥ ३ ॥
 शं न आपो घन्तुन्याः शम्भु सन्तवनूप्याः ।
 न नः खनित्रिणा आपः क्षमुयाः कुम्भ आमृताः शिवा नः सन्तु वार्षिकीः ॥ ४ ॥ (२६)
 ॥ इति प्रथमोऽमुवाकः ॥ १ ॥

(७) यातुधाननाशनम् ।

१-७ वातनः । अग्निः (जातवेदाः), ३ अग्नीन्द्रौ । अत्रष्टुप्, ५ भिष्टुप् ।

[२] स्तुवानमथ आ वह यातुधानं किमीदिनम् ।
 त्वं हि देव वन्दितो हुन्ता दस्योर्विभूविथ ॥ १ ॥
 आर्ज्यस्य परमेष्ठिन् जातवेदस्तनूवशिन् ।
 अग्रे तौलस्य प्राज्ञान यातुधानान् वि लोपय ॥ २ ॥
 वि लपन्तु यातुधाना अस्त्रिणो ये किमीदिनः ।
 अथेदमग्निं नो हविरिन्द्रश्च प्रति हर्यतम् ॥ ३ ॥
 अग्निः पूर्वं आ रभतां अग्नीन्द्रो नुदतु बाहुमान् ।
 ब्रवीतु सर्वो यातुमानयमस्मीत्येत्यं ॥ ४ ॥
 पश्याम ते वीर्यं जातवेदः प्र णो ब्रूहि यातुधानां वृचक्षः ।
 त्वया सर्वे परितप्ताः पुरस्तात् आ यन्तु प्रब्रूवाणा उपेदम् ॥ ५ ॥ (३४)

आ रभस्व जातवेदोऽस्माकार्थीय जज्ञिषे ।

दुतो नो अग्रे भुत्वा यातुधानान् वि लापय ॥ ६ ॥

त्वमग्रे यातुधानानुपबद्धा इहा बह ।

अथैषामिन्द्रो वज्रेणापि शीर्षाणि वृधतु ॥ ७ ॥ (३६)

(८) यातुधाननाशनम् ।

१-४ चातनः । १-२ बृहस्पतिः, अग्नीषोमौ च; ३-४ अग्निः (जातवेदाः) । १-३ अनुष्टुप्, ४ बार्हतगर्भा त्रिष्टुप् ।

इदं इविर्यातुधानान् नदी फेनमिवा बहत् ।

य इदं स्त्री पुमानकरिह स स्तुवतां जनः ॥ १ ॥

अयं स्तुवान आगमद्विमं स्म प्रति हयत ।

बृहस्पते वशे लब्ध्वाग्नीषोमा वि विच्यतम् ॥ २ ॥

यातुधानस्य सोमय जहि भुजां नयस्व च ।

नि स्तुवानस्य पातय परमस्युतावरम् ॥ ३ ॥

यत्रैषामग्रे जनिमानि वेत्य गुहां सतामत्त्रिणां जातवेदः ।

तांस्त्वं ब्रह्मणा वायुधानो ज्योषिं शततर्हमग्रे ॥ ४ ॥ (४०)

(९) विजयाय प्रार्थना ।

१-४ अधर्वा । १ वसवः, इन्द्रः, पूषा, चरुणः, मित्रः, अग्निः, आवित्याः, विश्वे देवाः; २ देवाः सूर्यः, अग्निः, हिरण्यं, ३-४ अग्निः (जातवेदाः) । त्रिष्टुप् ।

अस्मिन्वसु वसवो धारयन्त्विन्द्रः पूषा वरुणो मित्रो अग्निः ।

इममादित्या उत विश्वे च देवा उत्तरस्मिन् ज्योतिषि धारयन्तु ॥ १ ॥

अस्य देवाः प्रदिशि ज्योतिरिस्तु सूर्यो अमिक्त वा हिरण्यम् ।

सपत्ना अस्मदधरे भवन्तुत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥ २ ॥

येनेन्द्राय समभरः पर्यास्युत्तमेन ब्रह्मणा जातवेदः ।

तेन त्वमग्रे इह बर्धयेमं संजातानां श्रेष्ठ्य आ धेक्षेमम् ॥ ३ ॥

एषां यज्ञमुत वचो ददेऽहं रायस्योपमुत चित्तान्यग्नि ।

सपत्ना अस्मदधरे भवन्तुत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥ ४ ॥ (४४)

(१०) पाश-विमोचनम् ।

१-४ अथर्वा । १ अतुरा, २-४ वरुणः । त्रिष्टुप्, ३ ककुम्मती अनुष्टुप्, ४ अनुष्टुप् ।

अयं देवानामसुरो वि राजति वञ्चा हि सत्या वरुणस्य राज्ञः ।
 ततस्परि ब्रह्मणा शार्शदान उग्रस्य मन्योरुदिमं नयामि ॥ १ ॥
 नमस्ते राजन्वरुणास्तु मन्यवे विश्वं ह्यग्निं निचिकेपि द्रुगधम् ।
 सहस्रमन्यान्त्र सुवामि साकं शतं जीवाति शरदुस्तवायम् ॥ २ ॥
 यदुवक्थानृतं जिह्वायां वृजिनं बहु ।
 राज्ञस्त्वा सत्यधर्मणो मुञ्चामि वरुणादुहम् ॥ ३ ॥
 मुञ्चामि त्वा वैश्वानरादर्णवान्महत्स्परि ।
 सजातानुग्रेहा वद ब्रह्म चार्प चिकीहि नः ॥ ४ ॥ (४८)

(११) नारी-सुखप्रसूतिः ।

१-६ अथर्वा । पूषा, अयंमा, वेधाः, दिशः, वेयाः । पङ्क्तिः, २ अनुष्टुप्, ३ चतुष्पदोष्णिग्गमां ककुम्मत्यनुष्टुप्, ४-६ पद्यापङ्क्तिः ।

वपेत् ते पूषन्स्मिन्सूतावर्यमा होता कृणोतु वेधाः ।
 सिसृतां नार्युतप्रजाता वि पर्वणि जिहतां सूतवा उ ॥ १ ॥
 चतस्रो दिवः प्रदिश्वतस्रो भूम्या उत ।
 देवा गर्भं समैरग्रं तं व्यूर्ण्वन्तु सूतवे ॥ २ ॥
 सूषा व्यूर्णोतु वि योनिं हापयामसि ।
 श्रधया सूपणे त्वमव त्वं विष्कले सृज ॥ ३ ॥
 नेवं मांसे न पीवसि नेवं मज्जस्वाहृतम् ।
 अवैतु शुभि शेर्वलं शुने जराय्वत्तवेऽव जरायु पद्यताम् ॥ ४ ॥
 वि ते भिनग्नि मेहलं वि योनिं वि गृवीनिके ।
 वि मातरं च पुत्रं च वि कुमारं जरायुणाव जरायु पद्यताम् ॥ ५ ॥
 यथा वातो यथा मनो यथा पतन्ति पक्षिणः ।
 एवा त्वं दंशमास्य साकं जरायुणा पतावं जरायु पद्यताम् ॥ ६ ॥ (५४)
 ॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

(१२) यक्षमनाशनम् ।

१-४ शृग्वहिराः । यक्षमनाशनम् । जगती (विष्णुः ?), ४ अनुष्टुप् ।

- [३] जरायुजः प्रथमं उल्लिख्यो वृषा वार्तभजा स्तनयमेति वृष्ट्या ।
 स नो मृडाति तन्वः कृन्तुगो रुजन् य एकमोज्ञेयं विचक्रमे ॥ १ ॥
 अज्ञैर्अज्ञे शोचिषा शिञ्जिषाणं नमस्पर्तस्त्वा हविषा विषेम ।
 अकान्तसमुक्ता हविषा विषेम यो अग्रभीत्यर्षीस्या प्रमीता ॥ २ ॥
 मुञ्च शीर्षकस्या उत कास एनं परम्पराविषेता यो अस्य ।
 यो अग्रजा वातजा यश्च शुष्मो वनस्पतीन्तसचतां पर्वतांश्च ॥ ३ ॥
 शं मे परस्मै गात्राय शमस्त्ववराय मे ।
 शं मे चतुर्भ्यो अज्ञैर्भ्यः शमस्तु तन्वेऽयं मम ॥ ४ ॥ (५८)

(१३) विष्णुः ।

१-४ शृग्वहिराः । विष्णुः । अनुष्टुप्, ३ चतुष्पादिराद जगती, ४ विष्णुपरा शृङ्गीगर्भा पङ्क्तिः ।

- नमस्ते अस्तु विद्युते नमस्ते स्तनयित्तये ।
 नमस्ते अस्त्वश्मने येना दृडाश्वे अस्मि ॥ १ ॥
 नमस्ते प्रवतो नपाद्यतस्तपः समूहसि ।
 मृडया नस्तनूभ्यो मयस्तोकेभ्यस्त्वधि ॥ २ ॥
 प्रवतो नपाभम एवास्तु तन्म्यं नमस्ते हेतये तपुषे च कृष्णः ।
 विष ते घर्म परमं गुहा यत्समुद्रे अन्तर्निहितासि नाभिः ॥ ३ ॥
 यां त्वा देवा असृजन्त विश्व इष्टं कृष्णाना अर्चनाय धृष्णुम् ।
 सा नो मृड विदधे गृणाना तस्यै ते नमो अस्तु देवि ॥ ४ ॥ (६२)

(१४) कुलपा कन्या ।

१-४ शृग्वहिराः । (परुषो), यमो (वा) । अनुष्टुप्, १ ककुम्भती अनुष्टुप्, ३ चतुष्पादिराद ।

- मर्गमस्या पर्व आदिष्वर्षि वृद्धादिषु सजम् ।
 महापुंश्च इव पर्वतो ज्योक् पितृणांस्ताम् ॥ १ ॥
 एषा तै राजन्कुन्या वृधूनि धूयतां यम ।
 सा मातुर्वर्ष्यतां गृहेऽथो आतुरयो पितुः ॥ २ ॥ (६४)

एषा ते कलया राजन्तामु मे परि दधसि ।
 ज्योक् विचित्राभाता आ शीर्ष्यः समोप्यात् ॥ ३ ॥
 अस्तितस्य ते ब्रह्मणा कृष्यपस्य गयस्य च ।
 अन्तःक्रोशानिव ज्ञानयोऽपि नखामि ते भगम् ॥ ४ ॥ (६६)

(१५) पुष्टिर्जन ।

१-४ अथर्वी । सिन्धवः, (वाताः, पतत्रिणः) । अनुष्टुप्, २ भुरिण्यध्या चङ्कितः ।

सं मे संवन्तु सिन्धवः सं वाताः सं पतत्रिणः ।
 इमं यज्ञं प्रदियौ मे जुवन्तां संस्त्राव्येऽपि इधिषा जुहोमि ॥ १ ॥
 इहैव हवमा यात म इह संस्त्रावणा जुतेमं वर्धयता भिरः ।
 इहेतु सत्तो यः पृच्छस्मिन् तिष्ठतु या रुयिः ॥ २ ॥
 ये जुदीनां संस्त्रवन्त्युत्तासः सद्रुमधिताः ।
 तेभिर्मे सदैः संस्त्रावैर्धनं सं स्त्रायाममि ॥ ३ ॥
 ये सूर्यिषः संस्त्रवन्ति क्षीरस्य चोदकस्य च ।
 तेभिर्मे सदैः संस्त्रावैर्धनं सं स्त्रायाममि ॥ ४ ॥ (७०)

(१६) वायुवाधनम् ।

१-४ चातनः । १ अग्निः, २ इन्द्रः, यरुणः, (३-४ दधत्यं सीसम्) । अनुष्टुप्, ४ ककुम्भती अनुष्टुप् ।

येमावास्यां इ रात्रिमुदस्युर्ब्राजमृत्त्रिणः ।
 अग्निस्तुरीयो यातुहा सो अस्मभ्यमधि ब्रवत् ॥ १ ॥
 सीमायाच्याह यरुणः सीतायाभिरुवावति ।
 सीसं म इन्द्रः प्रार्यच्छत्तदुह यातुचातनम् ॥ २ ॥
 इदं विष्कन्धं सहस इदं बाधते अत्रिणः ।
 अनेन विषो ससहे या ज्ञातामि पिशाच्याः ॥ ३ ॥
 यदि नो गां हंसि यद्यथं यदि पूरुषम् ।
 तं त्या सीतं विध्यामो यथा नोऽसौ अवीरहा ॥ ४ ॥ (७४)
 ॥ इति कर्त्तव्योऽनुवाकः ॥३॥ इति प्रथमः प्रपाठकः ॥१॥

(१७) कथिरस्त्रावनिष्ठराये धमनीयन्धनम् ।

[अथ द्वितीयः प्रपाठकः ॥२॥] १-४ अष्टा । योषिताः धमन्यध । अनुष्टुप्, १ भुरिगनुष्टुप्, ४ त्रिपदासीं गायत्री ।

[४] अमूर्या यन्वि योषितो हिग लोहितवाससः ।
 अत्रातर इव जामयस्तिष्ठन्तु हतवर्चसः ॥ १ ॥ (७५)

कां० १, प्र० २, अङ्क ४]

८

[कां० १, प्र० १७, मं० २]

तिष्ठान्वरे तिष्ठ पर उत त्वं तिष्ठ मध्यमे ।
 कनिष्ठिका च तिष्ठति तिष्ठान्वदिदमनिर्मही ॥ २ ॥
 शतस्य धमनीनां सहस्रस्य हिराणाम् ।
 अस्थुरिन्मध्या इमाः साकमन्ता अरंसत ॥ ३ ॥
 परि वः सिकतावती धनवैदित्यक्रिमीत् । तिष्ठतेलयता सु कम् ॥ ४ ॥

(७८)

(१८) अलक्ष्मीनाशनम् ।

१-४ द्रविणोदाः । विनायकः (२ सविता, वरुणः, मित्रः, अर्यमा, देवाः ३ सविता) ।
 १ विराडुपरिष्ठाद्वहती, २ निचुज्जगती, ३ विराडास्तारपक्षकिस्त्रिष्टुप्, ४ अनुष्टुप् ।

निर्लक्ष्म्यं ललाम्यं१ निररातिं सुवामसि ।
 अय या मद्रा तानि नः प्रजाया अरातिं नयामसि ॥ १ ॥
 निरराणि सविता साविष्णु पदोर्निर्हस्तयोर्वरुणो मित्रो अर्यमा ।
 निरसम्यमनुमती रराणा प्रेमां देवा असाविषुः सौमगाय ॥ २ ॥
 यत्त आत्मनि तन्वां घोरमस्ति यद्वा केचेषु प्रतिचक्षणे वा ।
 सर्वं तद्वाचाप हन्मो वयं देवस्त्वा सविता संदयतु ॥ ३ ॥
 रिच्यपदी वृषदती गोपेधां विधुमामुत ।
 विलीक्यं ललाम्यं१ ता असन्नाशयामसि ॥ ४ ॥

(८१)

(१९) शत्रुनिवारणम् ।

१-४ ब्रह्मा । ईश्वरः, (१ इन्द्रः, २ अनुष्येषवः, ३ रुद्रः, ४ देवाः) । अनुष्टुप्,
 २ पुरस्ताद्वहती, ३ पथ्यापक्षकिः ।

मा नो विदन् विव्याधिना मो अभिव्याधिना विदन् ।
 आराच्छरव्या असद्विप्रीरिन्द्र पातय ॥ १ ॥
 विष्वक्शो अस्मच्छरवः पतन्तु ये अस्ता ये चास्याः ।
 देवीर्भानुष्येषवो ममामित्रान् वि विध्यत ॥ २ ॥
 यो नः स्वो यो अरणः सजात उत निष्ठा यो अस्मौ अभिदासति ।
 रुद्रः शरव्ययितान् ममामित्रान् वि विध्यतु ॥ ३ ॥
 यः सुपन्नो योऽसपन्नो यश्च द्विषन् छपाति नः ।
 देवास्तं सर्वे ध्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरम् ॥ ४ ॥

(८१)

का० १, प्र० १, अनु० ४]

९

[का० १, ए० २०, मं० १]

(२०) शत्रुनिवारणम् ।

१-४ अधर्वा । १ सोमः, मरुतः, २ मित्रावरुणौ, ३ वरुणः, ४ इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ शिष्टुप् ।

अदारसुद् भवतु देव सोमास्मिन्यज्ञे मरुतो मुदता नः ।

मा नो विददमिमा मो अशस्तिर्मा नो विदद् वृजिना देष्या या ॥१॥

यो अद्य सेन्यो वधोऽध्यायनामुदीरति ।

युवं तं मित्रावरुणावस्मर्धावयतं परि ॥ २ ॥

इतश्च यदमुतश्च यद्वधं वरुण यावय ।

वि मुहच्छर्मे यच्छ वरीयो यावया वधम् ॥ ३ ॥

शास इत्या मुहो असमित्रसाहो अस्तुतः ।

न यस्य हन्यते सखा न जीयते कदा चन ॥ ४ ॥ (१०)

(२१) शत्रुनिवारणम् ।

१-४ अधर्वा । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

स्वस्तिदा विशां पतिर्वृत्रहा विमुधो वशी ।

वृषेन्द्रः पुर एतु नः सोमपा अभयंकरः ॥ १ ॥

वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्युतः ।

अधमं गमया तमो यो अस्माँ अभिदासति ॥ २ ॥

वि रक्षो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हन् रुज ।

वि मन्युमिन्द्र वृत्रहन्मित्रस्याभिदासतः ॥ ३ ॥

अपेन्द्र द्विपतो मनोऽप जिज्यासतो वधम् ।

वि मुहच्छर्मे यच्छ वरीयो यावया वधम् ॥ ४ ॥ (१४)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

(२२) हृद्रोग-कामिलाशानम् ।

१-४ ब्रह्मा । सूर्यो, हरिमा हृद्रोगश्च । अनुष्टुप् ।

[५]

अनु सूर्यमुदयता हृद्योतो हरिमा च ते ।

गो रोहितस्य वर्णेन तेन त्वा परि दध्मसि ॥ १ ॥

परि त्वा रोहितैर्वर्णेर्दीर्घायुत्वाय दध्मसि ।

यथायमरुपा असदथो अहरितो भुवत् ॥ २ ॥

या रोहिणीर्देवत्या इ गावो या उत रोहिणीः ।

रूपं रूपं वयोवयस्तामिष्ठा परि दध्मसि ॥ ३ ॥ (१७)

कां० १, प्र० २, अनु० ५]

१०

[कां० १, सू० २२, वं० ४

शुक्ये ते हरिमाणं रोपणाकांस्तु दध्यसि ।

अथो हारिद्रवेषु ते हरिमाणं नि दध्यसि

॥ ४ ॥

(२८)

(२३) श्वेतकुण्डनाशनम् ।

१-४ अथर्वा । वनस्पतिः (अस्तिः) । अनुष्टुप् ।

नक्तंजातास्योपधे रामे कृष्णे अस्तिस्मि च ।

इदं रजनि रजय किलामं पलितं च यत्

॥ १ ॥

किलामं च पलितं च निरितो नाशया पृषत् ।

आ न्वा स्वो विशतां वर्णः परां शुक्लानि पातय

॥ २ ॥

अस्मितं ते प्रलयनमास्थानमस्मितं तव ।

अस्तिस्म्योपधे निरितो नाशया पृषत्

॥ ३ ॥

अस्थिजस्य किलामं तनुजस्य च यस्तुधि ।

दूपां कृतस्य ब्रह्मणा लक्ष्मं श्वेतमनीनशम्

॥ ४ ॥

(२०२)

(२४) श्वेतकुण्डनाशनम् ।

१-४ प्रज्ञा । आसुरी वनस्पतिः । अनुष्टुप्, २ निष्पत्त्यापद्धतिः ।

मुपुणो जातः प्रथमस्तस्य त्वं पिचमासिध ।

तदामुरी युष्मा जिता रूपं चक्रे वनस्पतीन्

॥ १ ॥

आसुरी चक्रे प्रथमेदं किलासमेपुजमिदं किलासनाशनम् ।

अनीनशकिलामं सरूपामकरचर्चम्

॥ २ ॥

मरूपा नाम ते माता सरूपो नाम ते पिता ।

सरूपकृत्त्वमोपधे सा सरूपमिदं कृधि

॥ ३ ॥

इयामा मरूपंकरणी पृथिव्या अध्युद्धता ।

इदम् पु प्र साधय पुनो रूपानि कल्पय

॥ ४ ॥

(१०६)

(२५) ज्वर-माशनम् ।

१-४ शुभ्रविराः । यस्मिनाशनाऽस्तिः । त्रिष्टुप्, २-३ विराट्भा, ४ पुष्टेऽनुष्टुप् ।

यद्विरापो अदहस्रविश्य यत्राकृष्वन् धर्मभूतो नमांसि ।

तत्र त आहुः परमं जनित्रं म नः संविद्वान् परि वृद्धिं तस्मन् ॥ १ ॥

यच्चिर्यदि वासि श्रोचिः शकल्येपि यदि वा ते जनित्रम् ।

हृदुर्नामांसि हरितस्य देव स नः संविद्वान् परि वृद्धिं तस्मन् ॥ २ ॥

(१०८)

यदि शोको यदि वामिशोको यदि वा राज्ञो वरुणस्यासि पुत्रः ।
 दुर्दुर्मासि हरितस्य देव स नः संविद्वान् परि वृद्धिं तव मन ॥ ३ ॥
 नमः शीतार्यं तुक्मने नमो ह्यार्यं शोचिषे कृणोमि ।
 यो अन्वेद्युरुमययुरभ्येति तृतीयकाय नमो अस्तु तुक्मने ॥ ४ ॥ (११०)

(२६) शर्मप्राप्तिः ।

१-४ प्रष्टा । १ वेयाः, २ इन्द्रः, भगः, सविता, ३-४ मरुतः । गायत्रीः २ त्रिपदा एकावसाना
 साज्ञी त्रिष्टुप्, ४ एकावसाना पादनिष्टुप् ।

अरेऽसावस्मदस्तु हेतिर्देवासो अतत् । अरे अस्मा यमस्येध ॥ १ ॥
 मत्वासावस्मभ्यमस्तु रातिः सखेन्द्रो भगः सविता चित्रराधाः ॥ २ ॥
 युयं नः प्रवतो नपान्मरुतः पर्येत्यचसः । शर्म यच्छाथ सुप्रथाः ॥ ३ ॥
 मुपूदत मृदत मृदया नस्तान्भ्यो मर्यस्तोकेभ्यस्त्वमि ॥ ४ ॥ (११४)

(२७) स्वस्त्ययनम् ।

१-४ भयर्पा (स्वस्त्ययनकामः) । (चन्द्रमाः) इन्द्राणी (च) । अनुष्टुप् . १ पथ्यापङ्क्तिः ।

अश्वः पारे पृथाकन्निपुमा निर्जरायवः ।
 तासां जरार्थमिर्वयमभ्याऽवर्षि व्ययामस्यघ्रायोः परिपन्थिनः ॥ १ ॥
 विपृच्येतु कृन्तती पिनाकमिव चित्रती ।
 विप्वक्पुनर्थवा मनोऽर्ममृद्धा अघायवः ॥ २ ॥
 न बहवः समशकुनार्मुका अभि दाधृषुः ।
 वेणोरद्वा इवाभितोऽर्ममृद्धा अघायवः ॥ ३ ॥
 प्रेतं पादौ प्र स्फुरतं वहतं पृणतो गृहान ।
 इन्द्राण्येतु प्रधमांजीतामृपिता पुरः ॥ ४ ॥ (११८)

(२८) रक्षोघ्नम् ।

१-४ चातनः । १-२ अग्निः, ३-४ यातुधानीः । अनुष्टुप्, ३ विरादपथ्यापङ्क्तिः, ४ पथ्यापङ्क्तिः ।

उप प्रागद्विबो अग्नी रक्षोहार्मीवचार्तमः ।
 दहमर्ष इयाविनो यातुधानान्किमीदिनः ॥ १ ॥
 अग्निं दह यातुधानान्प्रति देव किमीदिनः ।
 प्रतीचीः कृष्णवर्तने सं दह यातुधान्युः ॥ २ ॥ (१२०)

कां० १, प्र० २, अ० ५]

१२

[कां० १, सू० २८, मं० ३]

या अश्वापु शर्पणेन याधं मूर्मादुधे ।

या रसस्य हरणाय जातमरिभे तोकर्मचु सा ॥ ३ ॥

पुत्रमचु यातुधानीः स्वसारमुत नपत्यम् ।

अथा मिथो विक्रेज्योऽ वि प्रतां यातुधान्योऽ वि तृहन्तामराग्यः ॥ ४ ॥ (१२२)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

(२९) राष्ट्रामिवर्धनस्य सपत्नक्षयणं च ।

१-६ वसिष्ठः । ब्रह्मणस्पतिः, अभीवर्तमणिः । अनुष्टुप् ।

[६] अभीवर्तेन मणिना येनेन्द्रो अभिवावुधे ।

तेनास्मान् ब्रह्मणस्पतेऽभि राष्ट्राय वर्धय ॥ १ ॥

अभिवृत्त्यं सपत्नानभि या नो अरातयः ।

अभि पृतन्यन्तं तिष्ठाभि यो नो दुरस्यति ॥ २ ॥

अभि त्वा देवः संविताभि सोमो अभीवृधत् ।

अभि त्वा विश्वा भूतान्यभीवर्तो यथासंसि ॥ ३ ॥

अभीवर्तो अभिभवः सपत्नक्षयणो मणिः ।

राष्ट्राय मर्षं वच्यतां सपत्नैभ्यः पराश्रुवे ॥ ४ ॥

उदुसौ सूर्यो अगादुदिदं मामकं वचः ।

यथाहं शत्रुहोऽसान्यसपत्नः सपत्नहा ॥ ५ ॥

सपत्नक्षयणो वृषाभिराष्ट्रो विपासहिः ।

यथाहमेपां वीराणां विराजानि जनस्य च ॥ ६ ॥ (१२८)

(३०) दीर्घानुःप्रातिः ।

१-४ मथर्षा (आयुष्कामः) । विश्वे देवाः (१ वसवः, आदित्याः, १-४ देवाः) ।
चिष्टुप्, ३ शाक्यगर्भा विराजजगती ।

विश्वे देवा वसवो रक्षतेममुतादित्या जागृत यूयमस्मिन् ।

मेमं सनाभिरुत वान्यनाभिमेमं प्रापत् पौरुषेयो वृधो वः ॥ १ ॥

ये वो देवाः पितरो ये च पुत्राः सचेतसो मे शृणुतेदमुक्तम् ।

सर्वेभ्यो वः परि ददाम्येतं स्वस्त्येवि जरते वहाथ ॥ २ ॥

ये देवा दिवि छ ये पृथिन्यां ये अन्तरिक्ष ओषधीषु पञ्चष्वर्ष्वन्तः ।

ते कृणुत जरसमाधुरस्मै अतमन्यान्परि वृणक्तु मृत्यून् ॥ ३ ॥ (१३१)

येषां प्रयाजा उत वानुयाजा हुतभागा अहुतादश्च देवाः ।

येषां वः पञ्च प्रदिशो विभक्तास्तान्यो अस्मै सत्रसदः कृणोमि ॥ ४ ॥ (१३२)

(३१) पाशमोचनम् ।

१-४ ब्रह्मा । आशापालाः, (वास्तोष्पतिः) । अनुष्टुप्, ३ विराट् त्रिष्टुप्, ४ परानुष्टुप् त्रिष्टुप् ।

आशानामाशापालेभ्यश्चतुर्भ्यो अमृतैभ्यः ।

इदं भूतस्यार्घ्यक्षेभ्यो विधेम हविषा वयम् ॥ १ ॥

य आशानामाशापालाश्चत्वारः स्थनं देवाः ।

ते नो निर्ऋत्याः पार्श्वेभ्यो मुञ्चतांहसोअंहसः ॥ २ ॥

अस्नामस्त्वा हविषा यज्ञाम्यश्नोणस्त्वा घृतेन जुहोमि ।

य आशानामाशापालस्तुरीयो देवः स नः सुभूतमेह वक्षत ॥ ३ ॥

स्वस्ति मात्र उत पित्रे नो अस्तु स्वस्ति गोभ्यो जगति पुरुषेभ्यः ।

विश्वं सुभूतं सुविदत्रै नो अस्तु ज्योगेव ईशेभ्यः स्वयम् ॥ ४ ॥ (१३६)

(३२) महद्भस्त्रम् ।

१-४ ब्रह्मा । चावापृथिवी । अनुष्टुप्, २ ककुन्मती अनुष्टुप् ।

इदं जनासो विदथं महद्भस्त्रं वदिष्यति ।

न तत्पृथिव्यां नो दिवि येन प्राणन्ति वीरुवः ॥ १ ॥

अन्तरिक्ष आसां स्थानं भ्रान्तसदामिव ।

आस्थानमस्य भूतस्य विदुष्टद्वेषसो न वा ॥ २ ॥

यद्रोदसी रेजमाने भूमिश्च निरतक्षतम् ।

आर्द्रं तदद्य सर्वदा संमुद्रस्यैव स्रोत्याः ॥ ३ ॥

विश्वमन्यामग्नीवारं तद्वन्यस्यामर्चिश्चितम् ।

दिवे च विश्ववैदसे पृथिव्यै चाकरं नमः ॥ ४ ॥ (१४०)

(३३) आपः ।

१-४ शन्तातिः । (चन्द्रमाः) आपः (च) । त्रिष्टुप् ।

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासुं जातः मविता यास्वभिः ।

या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ १ ॥

यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानुते अवपश्यन् जनानाम् ।

या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ २ ॥ (१४२)

यासां देवा दिवि कुम्भन्नि भूधं या अन्तारिक्षे बहुधा भवन्ति ।
 या अग्निं गर्भं दधिर मुच्यन्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ ३ ॥
 शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तन्वापं स्पृशत त्वचं मे ।
 पृतञ्जुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ ४ ॥

(१४४)

(३४) मधुविद्या ।

१-५ अथर्वा । मधुवनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

इयं श्रीरुन्मधुजाता मधुना न्वा म्वनामसि ।
 मधोरधि प्रजातामि मा नो मधुमतस्कृधि ॥ १ ॥
 जिह्वाया अग्रं मधु मे जिह्वामूले मधूलकम् ।
 ममेदह कृतावसो मम चित्तमुपार्यसि ॥ २ ॥
 मधुमन्मे निक्रमणं मधुमन्मे पुरार्यणम्
 वाचा वदामि मधुमद् भूयामं मधुमंरुद्रः ॥ ३ ॥
 मधोरस्मि मधुतरो मद्धान्मधुमन्तरः ।
 मामित्किल त्वं वनाः शास्तां मधुमनीमिव ॥ ४ ॥
 परि न्वा परितुलनेक्षणं गामर्विद्विषे ।
 यथा मां कामिन्यस्तो यथा मन्नापणा अमः ॥ ५ ॥

(१४५)

(३५) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-४ अथर्वा (आयुष्कामः) । हिरण्यम्, इन्द्राग्नी, विश्वे देवाः । जगती, ४ अनुष्टुप् ।

यदावभन्दाक्षायणा हिरण्यं श्रुतानीकाय सुमनस्यमानाः ।
 तत्ते बभ्राम्यायुषे वर्षसे बलाय दीर्घायुत्वाय श्रुतशारदाय ॥ १ ॥
 नैनं रक्षांसि न पिशाचाः सहन्ते देवानामोजः प्रथमजं ह्येतत् ।
 यो विभक्तिं दाक्षायणं हिरण्यं स जीवेषु कणुते दीर्घमार्युः ॥ २ ॥
 अपां तेजो ज्योतिरोजो बलं च वनस्पतीनामुत वीर्याग्नि ।
 इन्द्र इवेन्द्रियाण्यधि धारयामो असिन्तदक्षमाणो विभरद्विरण्यम् ॥ ३ ॥
 समानां मासामुत्तमिष्टा वयं सैवत्सरस्य पर्यसा पिपर्मि ।
 इन्द्राग्नी विश्वे देवास्तोऽनु मन्यन्तामर्हणीयमानाः ॥ ४ ॥

(१४६)

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥ ६ ॥

॥ इति प्रथमं काण्डं समाप्तम् ॥ ॥ इति द्वितीयः प्रपाठकः ॥ १५ ॥

[प्रथमकाण्डस्य मन्त्र-संख्या १५३]

द्वितीयं काण्डम् ।

(१) परमं धाम ।

[अथ तृतीयः प्रपाठकः ॥ ३ ॥] १-५ वेनः । प्रह, आत्मा । त्रिष्टुप्, ३ जगती ।

- [१] वेनस्तत्पश्यत्परमं गुहा यद्यत्र विश्वं भवत्येकरूपम् ।
 इदं पृथिरदुह्यार्जमानाः स्वविदो अम्यनिपतु प्राः ॥ १ ॥
 प्र तद्वेचेदुमृतस्य विद्वान् गन्धर्वो धाम परमं गुहा यत् ।
 त्रीणि पदानि निहिता गुहास्य यस्तानि वेदु स पितृभित्तसत् ॥ २ ॥
 स नः पिता जनिता स उत बन्धुर्धामानि वेदु भुवनानि विश्वा ।
 यो देवानां नामध एक एव तं संप्रभं भुवना यन्ति सर्वा ॥ ३ ॥
 परि धावाग्रथिषी सद्य आयुष्मपतिष्ठे प्रथमजामृतस्य ।
 वार्चमिव वृक्तरिं भुवनेष्ठा धास्युरेप नन्वेष्टो अग्निः ॥ ४ ॥
 परि विश्वा भुवनान्यायमृतस्य तन्तुं विततं दृशे कम् ।
 यत्र देवा अमृतमानशानाः सप्ताने योनावप्यैरयन्त ॥ ५ ॥ (५)

(-२) भुवनपतिसूक्तम् ।

१-५ मातृनामा । गन्धर्वोत्तरसः । त्रिष्टुप्, १ विराजजगती, ४ त्रिपाद्विराज्जगती
 गायत्री, ५ भुरिगुणुष्टुप् ।

- दिव्यो गन्धर्वो भुवनस्य यस्पतिरेक एव नमस्यो विश्वीज्यः ।
 तं त्वा योमि प्रक्षणा दिव्यं देव नमस्ते अस्तु दिवि तं सधस्यम् ॥ १ ॥
 दिवि स्पृष्टो यजतः सूर्यत्वगवयाता हरसो दैव्यस्य ।
 मृदाग्रन्धर्वो भुवनस्य यस्पतिरेक एव नमस्योः सुशेवाः ॥ २ ॥
 अनवधामिः समु जग्म आभिरप्सरास्वर्पि गन्धर्व आसीत् ।
 समुद्र आसां सदनं म आदुर्यतः सद्य आ च परां च यन्ति ॥ ३ ॥
 अभ्रिये दिष्टुमभ्रिये या विश्वावसुं गन्धर्व सचञ्चे ।
 ताम्यो वो देवीर्नम इत्कृणोमि ॥ ४ ॥
 याः क्लृन्दास्तमिपीचयोऽक्षकामा मनोमहः ।
 ताम्यो गन्धर्वपत्नीभ्योऽप्सराभ्योऽकरं नमः ॥ ५ ॥ (१०)

(३) आस्त्रावस्य भेषजम् ।

१-६ अङ्गिराः । भेषज्यं, आयुः, धन्वन्तरिः । अनुष्टुप्, ६ त्रिपदा स्वराङ्गुपरिष्टान्महापृथ्वी ।

अदो यद्वधावत्पवत्कमधि पर्वतात् ।
 तर्चे कृणोमि भेषजं सुभेषजं यथासंसि ॥ १ ॥
 आदुङ्गा कुविदुङ्गा क्षतं या भेषजानि ते ।
 तेषामसि त्वमुत्तममनास्त्रावमरोगणम् ॥ २ ॥
 नीचैः खनन्त्यसुरा अरुस्त्राणमिदं महत् ।
 तदास्त्रावस्य भेषजं तदु रोगमनीनश्चत् ॥ ३ ॥
 उपजीका उद्भरन्ति समुद्रादधि भेषजम् ।
 तदास्त्रावस्य भेषजं तदु रोगमशीशमत् ॥ ४ ॥
 अरुस्त्राणमिदं महत्पृथिव्या अघ्युद्धृतम् ।
 तदास्त्रावस्य भेषजं तदु रोगमनीनश्चत् ॥ ५ ॥
 शं नो भवन्त्वप ओषधयः शिवाः ।
 इन्द्रस्य वज्रो अप हन्तु रक्षसं आरादिसृष्टा इषवः पतन्तु रक्षसांम् ॥ ६ ॥

(१६)

(४) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-६ अथवा । (चन्द्रमाम्) जङ्गिडः । अनुष्टुप्, १ विराद् प्रस्तारपदक्तिः ।

दीर्घायुत्वाय बृहते रणायारिभ्यन्तो दक्षमाणाः सदैव ।
 मणिं विष्कन्धदूषणं जङ्गिडं विभृमो वयम् ॥ १ ॥
 जङ्गिडो जम्भादिस्त्राद्विष्कन्धादभिज्ञोचनात् ।
 मणिः सहस्रवीर्यः परि णः पातु विश्वतः ॥ २ ॥
 अयं विष्कन्धं सहतेऽयं वाघते अत्रिणः ।
 अयं नो विश्वभेषजो जङ्गिडः पात्वहंसः ॥ ३ ॥
 देवैर्दुर्चेन मणिना जङ्गिडेन मयोभुवा ।
 विष्कन्धं सर्वा रक्षांसि व्यायामे सहामहे ॥ ४ ॥
 क्षणश्च मा जङ्गिडश्च विष्कन्धादुमि रक्षताम् ।
 अरण्यादुन्य आमुतः कृप्या अन्यो रसेभ्यः ॥ ५ ॥
 कृत्यादूर्पिरयं मणिरथो अरातिदुर्षिः ।
 अथो सहस्वान् जङ्गिडः प्र ण आरूयि तारिपत् ॥ ६ ॥

(२२)

(५) इन्द्रस्य वीर्याणि ।

१-७ भृगुराथर्वणः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १ उपरिष्ठाभिचृद्वृहती, २ उपरिष्ठाद्विराड्वृहती, ३ विरादपथ्या वृहती, ४ जगती पुरोविराट् ।

इन्द्रं जुपस्व प्र वृहा याहि वरु हरिभ्याम् ।

पिषा सुतस्य मतेरिह मधोश्चकानश्चार्मुदाय ॥ १ ॥

इन्द्रं जुठरं नव्यो न पुणस्व मधोर्दिवो न ।

अस्य सुतस्य स्वर्णोर्प त्वा मदाः सुवाचो अगुः ॥ २ ॥

इन्द्रस्तुरापाग्नित्रो वृत्रं यो जघान युतीर्न ।

विभेदं बलं भृगुर्न संसहे शत्रुन्मदे सोमस्य ॥ ३ ॥

आ त्वा विशन्तु सुतासं इन्द्र पुणस्वं कुक्षी विद्धि शक्र धियेक्षा नः ।

भुधी हवं गिरौ मे जुपस्वेन्द्र स्वयुग्मिर्मत्स्वेह महे रणाय ॥ ४ ॥

इन्द्रस्य नु प्रा वोचं वीर्याणि यानि चकारं प्रथमानि वृजी ।

अहन्महिमन्वपस्तर्दं प्र वक्षणां अभिनत्पर्वतानाम् ॥ ५ ॥

अहन्महिं पर्वते शिश्रियाणं त्वष्टास्मै वज्रं स्वयं ततक्ष ।

वाथा इव धेनवः स्पन्दमाना अज्जः समुद्रमव जग्मुरापः ॥ ६ ॥

वृषायमाणो अवृणीत सोमं त्रिकटुकेष्वपि वत्सुतस्य ।

आ सार्यकं मघवादत्त वज्रमहभेनं प्रथमजामहीनाम् ॥ ७ ॥ (२९)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(६) सपत्नहाऽग्निः ।

१-५ शौलकः (सम्पत्कामः) । अग्निः । त्रिष्टुप्, ४ चतुष्पदार्यां पङ्क्तिः, ५ विराट् प्रस्तारपङ्क्तिः ।

[२] समास्त्वाग्रं क्रतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सुत्या ।

सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ माहि प्रदिशश्चतस्रः ॥ १ ॥

सं चेध्यस्वग्निं प्र च वर्धयेममुच्चं तिष्ठ महते सौमगाय ।

मा तं रिपुपुसत्तारौ अग्ने ब्रह्माणस्ते यज्ञासः सन्तु मान्ये ॥ २ ॥

त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने संवरणे भवा नः ।

सपत्नहाग्ने अभिमातिजिह्वं स्व गये जागृह्यप्रयुच्छन् ॥ ३ ॥

क्षत्रेणाग्निं स्वेन सं रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रघा यतस्व ।

सजातानां मध्यमेष्टा राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह ॥ ४ ॥

अति निहो अति सृधोऽत्यचिचीरति द्विपः ।

विश्वा हग्निं दुरिता तर् त्वमथास्मभ्यं सहवीरं रुधि दाः ॥ ५ ॥ (३४)

(७) शापमोचनम् ।

१-५ अथवा । मैत्रज्यं, आयुः, वनस्पतिः । अनुष्टुप्, १ मुरिकं, ४ विराडुपरिष्टाद्वृहती ।

अपद्विष्टा देवजाता वीरुच्छपथयोपनी ।

आपो मलमिव प्राणैस्त्रीत्सर्वान्मच्छपथ्यो अर्धे ॥ १ ॥

यश्च सापत्तः शपथो जाम्याः शपथश्च यः ।

ब्रह्मा यन्मन्युतः शपात्तश्च तन्नो अधस्पदम् ॥ २ ॥

दिवो मूलमवततं पृथिव्या अध्युन्नतम् ।

तेन सहस्रकाण्डेन परि णः पाहि विश्वतः ॥ ३ ॥

परि मां परि मे ब्रजां परि णः पाहि यद्वनम् ।

अरातिनो मा तारीन्मा नस्तारिपुरभिमतयः ॥ ४ ॥

सप्तारमेतु शपथो यः सुहातेन नः सह ।

चक्षुर्मन्त्रस्य दुर्हर्दिः पृथीरपि शृणीमसि ॥ ५ ॥ (३९)

(८) क्षेत्रिययोगनाशनम् ।

१-५ मृग्यक्षिराः । वनस्पतिः, यक्षमनाशनम् । अनुष्टुप्, ३ पथ्या पक्षिकः, ४ विराड्, ५ निपुत्यथ्या पक्षिकः ।

उदगातां भगवती विचृतां नाम तारके ।

वि क्षेत्रियस्य मुञ्चतामघ्नं पाशमुत्तमम् ॥ १ ॥

अपेयं रात्र्युच्छन्मपौच्छन्मभिक्षुत्वंरीः ।

वीरुक्षेत्रियनाशन्यप क्षेत्रियमुच्छतु ॥ २ ॥

बभ्रोरर्जुनकाण्डस्य यवस्य ते पलान्या तिलस्य तिलपिञ्जया ।

वीरुक्षेत्रियनाशन्यप क्षेत्रियमुच्छतु ॥ ३ ॥

नमस्ते लाङ्गलेभ्यो नम ईषायुगेभ्यः ।

वीरुक्षेत्रियनाशन्यप क्षेत्रियमुच्छतु ॥ ४ ॥

नमः सनिस्रसाक्षेभ्यो नमः संदेभ्येभ्यः ।

नमः क्षेत्रस्य पतये वीरुक्षेत्रियनाशन्यप क्षेत्रियमुच्छतु ॥ ५ ॥ (४४)

(९) दीर्घायुप्राप्तिः ।

१-५ मृग्यक्षिराः । वनस्पतिः, यक्षमनाशनम् । अनुष्टुप्, १ विराड् प्रस्तारपक्षिकः ।

दर्शवृक्ष मुञ्चेमं रक्षसो ग्राह्या अधि येन जग्राह पर्वसु ।

अथो एनं वनस्पते जीवानां लोकमुत्तमम् ॥ १ ॥ (४५)

आगादुदगादयं जीवानां वातमप्यगात् ।
 अर्धदु पुत्राणां पिता नृणां च भगवत्तमः ॥ २ ॥
 अधीतीरप्यगादयमधि जीवपुरा अंगन ।
 शतं हस्य भिपजः सहस्रमुत वीरुधः ॥ ३ ॥
 देवास्ते चीतिर्मविदन्मृषाण उत वीरुधः ।
 चीतिं ते विश्वे देवा अविदन्भूम्यामधि ॥ ४ ॥
 यश्चकार स निष्करस् एव सुभियक्तमः ।
 स एव तुभ्यं भेषजानि कृणवज्जिपजा शुचिः ॥ ५ ॥ (४९)
 (१०) पाशमोचनम् ।

१-८ भृगवक्षिराः । १-८ धावापृथिवी, ब्रह्मः २ अग्नि, आपः, ओषधयः, सोमः ३ वातः दिशः
 ४-८ वातपत्नीः सूर्यः, यक्ष्मं, निर्ऋतिः । १ त्रिष्टुप्, २ सप्तपदाष्टिः, ३-५, ७, ८ सप्तपदा
 भूतिः, ६ सप्तपदाष्टिः, ८ (२, ३) द्वौ पादौ उष्णिहौ ।

क्षेत्रियात्त्वा निर्ऋत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशान् ।
 अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते धावापृथिवी उभे स्ताम् ॥ १ ॥
 शं ते अग्निः सहस्रिरेस्तु शं सोमः सहस्रधीभिः ।
 एवाहं त्वां क्षेत्रियाभिर्ऋत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशान् ।
 अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते धावापृथिवी उभे स्ताम् ॥ २ ॥
 शं ते वातो अन्तरिक्षे वयो धाच्छं ते भवन्तु प्रदिशुश्चतस्रः ।
 एवाहं त्वां क्षेत्रियाभिर्ऋत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशान् ।
 अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते धावापृथिवी उभे स्ताम् ॥ ३ ॥
 इमा या देवीः प्रदिशुश्चतस्रो वातपवीरुभि सूर्यो विचष्टं ।
 एवाहं त्वां क्षेत्रियाभिर्ऋत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशान् ।
 अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते धावापृथिवी उभे स्ताम् ॥ ४ ॥
 तासु त्वान्तर्जरस्या दधामि प्र यक्ष्म एतु निर्ऋतिः पगुचः ।
 एवाहं त्वां क्षेत्रियाभिर्ऋत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशान् ।
 अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते धावापृथिवी उभे स्ताम् ॥ ५ ॥
 अमुकथा यक्ष्माद् दुरितादवद्याद् द्रुहः पाशाद् ब्रह्माधोदमुकथाः ।
 एवाहं त्वां क्षेत्रियाभिर्ऋत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशान् ।
 अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते धावापृथिवी उभे स्ताम् ॥ ६ ॥ (५५)

अहा अरातिमविदः स्योनमप्यभूद्रे सुकृतस्य लोके ।

एवाहं त्वां क्षेत्रियाभिर्कृत्या जामिंशसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।

अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि क्षिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥ ७ ॥

धर्म्यमृतं तमसो ब्राह्म्यं अर्धं देवा मुञ्चन्तो असृजन्निरेणतः ।

एवाहं त्वां क्षेत्रियाभिर्कृत्या जामिंशसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।

अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि क्षिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥ ८ ॥ (५७)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

(११) श्रेयःप्राप्तिः ।

१-५ शुक्रः । कृत्यादृपणम् । १ चतुष्पदा विराट् गायत्री, २-५ त्रिपदा परोष्णिक्,
४ पिपीलिकमध्या निचृत् ।

[३] इष्म्या इषिरसि हेत्या हेतिरसि मेन्या मेनिरसि । आमुहि श्रेयांसमर्ति समं क्राम ॥ १ ॥

स्रक्त्योसि प्रतिसुरोसि प्रत्यभिचरणोऽसि । आमुहि श्रेयांसमर्ति समं क्राम ॥ २ ॥

प्रति तमभि चर योऽस्माद्वन्देष्टि यं वयं द्विष्मः । आमुहि श्रेयांसमर्ति समं क्राम ॥ ३ ॥

सुरिरसि वज्रोधा असि तनूपा नोऽसि । आमुहि श्रेयांसमर्ति समं क्राम ॥ ४ ॥

मुक्रोसि भ्राजोसि स्वरसि ज्योतिरसि । आमुहि श्रेयांसमर्ति समं क्राम ॥ ५ ॥ (६२)

(१२) शत्रुनाशनम् ।

१-८ भरद्वाजः । १ द्यावापृथिवी, अन्तरिक्षम्, २ देवाः, ३ इन्द्रः, ४ आदित्या वसयोऽङ्गिरसः पितरः,
५ सोम्यासः पितरः, ६ मरुतः, ७ यमसादनम्, ब्रह्म, ८ अग्निः । त्रिष्टुप्, २ जगती, ७-८ अनुष्टुप् ।

द्यावापृथिवी उर्वेऽन्तरिक्षं क्षेत्रस्य पत्न्युरुगायोऽङ्गुतः ।

उतान्तरिक्षमुक् वातगोपं त इह तप्यन्तां मयि तप्यमाने ॥ १ ॥

इदं देवाः शृणुत ये युञ्जिष्या स्थ भरद्वाजो महाभुक्थानि शंसति ।

पाशे स बद्धो दुरिते नि युज्यतां यो अस्माकं मन इदं दिनस्ति ॥ २ ॥

इदमिन्द्र शृणुहि सोमप यत्त्वा हृदा शोचता जोहवीमि ।

बृधामि तं कलिशेनेव वृक्षं यो अस्माकं मन इदं दिनस्ति ॥ ३ ॥

अग्नीतिमिस्तिमृभिः सामगोभिरादित्येभिर्वसुभिरङ्गिरोभिः ।

इष्टापुर्वमवतु नः पितृणामाहुं ददे हरसा देव्येन ॥ ४ ॥

द्यावापृथिवी अनु मा दीधीथां विश्वे देवासो अनु मा रमध्वम् ।

अङ्गिरसः पितरः सोम्यासः पापमार्हेत्वपक्वामस्य कृता ॥ ५ ॥ (६७)

अतीव यो मरुतो मन्यते नो ब्रह्म वा यो निन्दिपत्क्रियमाणम् ।
 तपैपि तस्मै वृजिनानि सन्तु ब्रह्मद्विषं धैर्यमसंतपाति ॥ ६ ॥
 सप्त प्राणानद्यौ मन्यस्तांस्ते वृश्चामि ब्रह्मणा ।
 अया युमस्य सादनमग्निदत्तो अरंकृतः ॥ ७ ॥
 आ दधामि ते पुदं समिद्धे जातवेदसि ।
 अग्निः शरीरं वेवेष्टुं वागपि गच्छतु ॥ ८ ॥ (७०)

(१३) दीर्घाद्युप्राप्तिः ।

१-५ अधर्या । अग्निः, २-३ बृहस्पतिः ४-५ विश्वेदेवाः । त्रिष्टुप्, ४ अनुष्टुप्, ६ विराज्जगती ।

आयुर्दा अग्ने जुरसं वृणानो घृतप्रतीको घृतपृष्ठो अग्ने ।
 घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेवं पुत्रानभि रक्षतादिमम् ॥ १ ॥
 परिं घत्त घत्त नो वर्चसेमं जुरामृत्युं कृणुत दीर्घमार्युः ।
 बृहस्पतिः प्रायच्छद्वाप्त एतत्सोमार्थं राक्षे परिधातुवा उ ॥ २ ॥
 परीदं वासो अधिधाः स्वस्तयेऽभूर्गृष्टीनामभिशस्तिपा उ ।
 शतं च जीवं शरदः पुरुची शयश्च पोषमुपसंन्ययस्व ॥ ३ ॥
 एषाश्मानमा तिष्ठाश्मा भवतु ते तनूः ।
 कृण्वन्तु विश्वे देवा आयुष्टे शरदः शतम् ॥ ४ ॥
 यस्य ते वासः प्रथमवात्स्यं हरामस्तं त्वा विश्वेऽवन्तु देवाः ।
 तं त्वा आतरः सुवृधा वर्धमानमनु जायन्तां बृहवः सुजातम् ॥ ५ ॥ (७५)

(१४) दस्युनाशनम् ।

१-६ चातनः । शालाभिदैवत्यम् । अनुष्टुप्, २ अुरिक्, ४ उपरिष्ठाक्षिरादृहती ।

निःसालां धृष्युं धिपणमेकवाद्यां जिघत्स्वम् ।
 सर्वाश्चण्डस्य नृप्यो जिज्ञाश्यामः सुदान्वाः ॥ १ ॥
 निर्वो गोष्ठार्दजामसि निरक्षाभिरुपानसात् ।
 निर्वो मगुन्वा दुहितरो गृहेभ्यश्चातयामहे ॥ २ ॥
 असौ यो अघराद् गृहस्तत्र सन्तवराय्युः ।
 तत्र सेदिन्युच्यतु सर्वाश्च यातुघान्युः ॥ ३ ॥
 भूतपतिर्निरजत्विन्द्रश्चेतः सुदान्वाः ।
 गृहस्य बुभ आसीनास्ता इन्द्रो वज्रेणाभि तिष्ठतु ॥ ४ ॥ (७९)

यदि स्थ क्षेत्रियाणां यदि वा पुरुषेपिताः ।

यदि स्थ दस्युभ्यो ज्ञाता नश्यतेतः सुदान्वाः

॥ ५ ॥

परि धामान्यासामाशुर्गाष्ठाभिवासरन् ।

अजैपुं सर्वानाजीन्वो नश्यतेतः सुदान्वाः

॥ ६ ॥

(८१)

(१५) अभयप्राप्तिः ।

१-६ ब्रह्मा । प्राणः, अपानः, आयुः । त्रिपादायत्री ।

यथा द्यौश्च पृथिवी च न विभीतो न रिप्यतः । एवा मे प्राण मा विभेः ॥ १ ॥

यथाहश्च रात्री च न विभीतो न रिप्यतः । एवा मे प्राण मा विभेः ॥ २ ॥

यथा एर्यश्च चन्द्रश्च न विभीतो न रिप्यतः । एवा मे प्राण मा विभेः ॥ ३ ॥

यथा ब्रह्म च क्षत्रं च न विभीतो न रिप्यतः । एवा मे प्राण मा विभेः ॥ ४ ॥

यथा सत्यं चार्तुतं च न विभीतो न रिप्यतः । एवा मे प्राण मा विभेः ॥ ५ ॥

यथा मृतं च भव्यं च न विभीतो न रिप्यतः । एवा मे प्राण मा विभेः ॥ ६ ॥

(८७)

(१६) सुरक्षा ।

१-५ ब्रह्मा । प्राणः, अपानः, आयुः । (एकावसानम्) १, ३ एकपादासुरी त्रिष्टुप्, २ एकपादासुरी उष्णिक्, ४-५ एकपादासुरी गायत्री ।

प्राणापानौ मृत्योर्मां पातुं स्वाहा ॥ १ ॥

द्यावापृथिवी उपभ्रुत्या मा पातुं स्वाहा ॥ २ ॥

सूर्यं चक्षुषा मा पाहि स्वाहा ॥ ३ ॥

अग्ने वैश्वानर विश्वैर्मा देवैः पाहि स्वाहा ॥ ४ ॥

विश्वंभर विश्वेन मा भरसा पाहि स्वाहा ॥ ५ ॥

(९२)

(१७) बलप्राप्तिः ।

१-७ ब्रह्मा । प्राणः, अपानः, आयुः । (एकावसानम्) १-६ एकपादासुरी त्रिष्टुप्, ७ आसुरी उष्णिक् ।

ओजोऽस्योजो मे द्राः स्वाहा ॥ १ ॥ सहोऽसि सहो मे द्राः स्वाहा ॥ २ ॥

बलमसि बल मे द्राः स्वाहा ॥ ३ ॥ आयुरस्यायुर्मे द्राः स्वाहा ॥ ४ ॥

भोत्रमसि भोत्र मे द्राः स्वाहा ॥ ५ ॥ चक्षुरसि चक्षुर्मे द्राः स्वाहा ॥ ६ ॥

परिपारणमसि परिपारण मे द्राः स्वाहा ॥ ७ ॥

(९९)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥ ३ ॥

॥ इति तृतीयः प्रपाठकः ॥ ३ ॥

(१८) शत्रुनाशनम् ।

१-५ चातनः । अग्निः । (द्वैपदम्) साक्षी पृहती ।

[अथ यतुर्यः प्रपाठकः॥४॥]

[४] आतुव्यक्षर्यणमसि आतुव्यचातनं मे द्वाः स्वाहा	॥ १ ॥
सपन्नक्षर्यणमसि सपन्नचातनं मे द्वाः स्वाहा	॥ २ ॥
अरायक्षर्यणमस्यरायचातनं मे द्वाः स्वाहा	॥ ३ ॥
पिशाचक्षर्यणमसि पिशाचचातनं मे द्वाः स्वाहा	॥ ४ ॥
सदान्वाक्षर्यणमसि सदान्वाचातनं मे द्वाः स्वाहा	॥ ५ ॥ (१०४)

(१९) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । अग्निः । (एकावसानम्) १-४ निचुद्विपमा गायत्री, ५ भुरिग्विपमा ।

अग्ने यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ १ ॥
अग्ने यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ २ ॥
अग्ने यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ ३ ॥
अग्ने यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ ४ ॥
अग्ने यत्ते तेजस्तेन तमेतेजसं कृणु योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ ५ ॥ (१०९)

(२०) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । वायुः । (एकावसानम्) १-४ निचुद्विपमा गायत्री, ५ भुरिग्विपमा ।

वायो यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ १ ॥
वायो यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ २ ॥
वायो यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ ३ ॥
वायो यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ ४ ॥
वायो यत्ते तेजस्तेन तमेतेजसं कृणु योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ ५ ॥ (११४)

(२१) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । सूर्यः । (एकावसानम्) १-४ निचुद्विपमा गायत्री, ५ भुरिग्विपमा ।

सूर्य यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ १ ॥
सूर्य यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ २ ॥
सूर्य यत्तेऽर्चिस्तेन ते प्रत्यर्च योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः	॥ ३ ॥ (११७)

(२२) शत्रुनाशनम् ।

(२३) शत्रुनाशनम् ।

(२४) शत्रुनाशनम् ।

यस्य स्थ तमत्त यो वः ग्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥ ४ ॥ (१३३)

जूषि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः ।
 यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥ ५ ॥
 उपन्दे पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः ।
 यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥ ६ ॥
 अर्जुनि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः ।
 यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥ ७ ॥
 भरुनि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः ।
 यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥ ८ ॥ (१३७)

(२५) पृथिपर्णी ।

१-५ चातनः । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ भुरिह ।

शं नौ देवी पृथिपर्ण्यं निर्रत्या अकः ।
 उग्रा हि कण्वजम्भनी तामभक्षि सहस्वतीम् ॥ १ ॥
 सहमानेयं प्रथमा पृथिपर्ण्यजायत ।
 तयाऽहं दुर्णाम्नां शिरो वृश्चामि शुक्नेरिव ॥ २ ॥
 अरायमसृक्पावानं यश्च स्फाति जिहीषति ।
 गर्मादं कर्षं नाशय पृथिपर्णि सहस्व च ॥ ३ ॥
 गिरिमैनां आ वैशय कर्षान् जीवितयोपनान् ।
 तांस्त्वं देवि पृथिपर्ण्यगिरिवानुदहन्निहि ॥ ४ ॥
 पराच एनान् प्रुदु कर्षान् जीवितयोपनान् ।
 तमांसि यत्र गच्छन्ति तत्कृण्वदौ अजीगमम् ॥ ५ ॥ (१४२)

(२६) पशुसंवर्धनम् ।

१-५ सविता । पशवः । त्रिष्टुप्, ३ उपरिष्टाद्विराड् रुहती, ४ भुरिगनुष्टुप्, ५ अनुष्टुप् ।

एह यन्तु पशवो ये परियुर्बायुर्बेपां सहचारं जुजोष ।
 त्वष्टा येषां रूपधेयानि वेदुस्मिन्तान्गोष्ठे सविता नि यच्छतु ॥ १ ॥
 इमं गोष्ठं पशवः सं संवन्तु बृहस्पतिरा नयतु प्रजानन् ।
 सिनीवाली नयत्वाग्रमेषामाज्ञमुपो अनुमते नि यच्छ ॥ २ ॥ (१४४)

कां० २, प्र० ४, अनु० ४]

२६

[कां० २, सू० २६, मं० ३]

सं सं संवन्तु पशवः समश्वाः समु पूरुषाः ।
 सं धान्यस्य या स्फातिः संस्त्राव्यणि हविषा जुहोमि ॥ ३ ॥
 सं सिञ्चामि गवां क्षीरं समाज्येन बलं रसम् ।
 संसिका अस्माकं वीरा ध्रुवा गावो मयि गोपतौ ॥ ४ ॥
 आ हरामि गवां क्षीरमाहापं धान्यं रसम् ।
 आहृता अस्माकं वीरा आ पत्नीदिदमस्तकम् ॥ ५ ॥ (१४७)
 ॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(२७) शत्रुपराजयः ।

१-७ कपिञ्जलः । १-५ वनस्पतिः, ६ रुद्रः, ७ इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

[५]

नेच्छन्नुः प्राशं जयाति सहमानाभिभूरसि ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्वरसान्कृष्णोपधे ॥ १ ॥
 सुपर्णस्त्वान्नविन्दत्स्रकुरस्त्वाखनमसा ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्वरसान्कृष्णोपधे ॥ २ ॥
 इन्द्रो ह चक्रे त्वा बाहावसुरेभ्य स्तरीतवे ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्वरसान्कृष्णोपधे ॥ ३ ॥
 पाटामिन्द्रो व्याभ्रादसुरेभ्य स्तरीतवे ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्वरसान्कृष्णोपधे ॥ ४ ॥
 तयाहं शत्रून्साक्ष इन्द्रः सालावृकां इव ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्वरसान्कृष्णोपधे ॥ ५ ॥
 रुद्र जलापभेषज नीलशिखण्ड कर्मकृत् ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्वरसान्कृष्णोपधे ॥ ६ ॥
 तस्य प्राशं त्वं जहि यो न इन्द्राभिदासति ।
 अर्थि नो ब्रूहि शक्तिभिः प्राशि मामुचरं कधि ॥ ७ ॥ - (१५४)

(२८) वीर्यायुःप्राप्तिः ।

१-५ शम्भुः । १, ३ जरिमा, आयुः २ मित्रायवरुणौ, ३-५ द्यावापृथिव्यादयो देवाः । त्रिष्टुप्, १ जगती, ५ भुरिक् ।

तुभ्यमेव जरिमन्वर्धतामयं मेममन्ये मृत्यवो हिंसिषुः शतं ये ।
 मातेव पुत्रं प्रमना उपस्थे मित्र एनं मित्रियात्पात्वंहसः ॥ १ ॥
 मित्र एनं वरुणो वा रिशादा जरामृत्युं कृणुतां संविद्वानौ ।
 तदुभिर्होता व्यनानि विद्वान् विभ्रा देवानां जनिमा विवक्ति ॥ २ ॥ (१५६)

त्वमींक्षिपे यश्नूनां पार्थिवानां ये ज्ञाता उत वा ये जनित्राः ।
 मेमं ग्राणो हसीन्मो अपानो मेमं भित्रा वधिपुमो अभित्राः ॥ ३ ॥
 द्यौष्ठा पिता पृथिवी माता जरामृत्युं कृणुतां संविद्वाने ।
 यथा जीवा अदितेरुपस्थे प्राणापानाभ्यां गुपितः श्रुतं हिमाः ॥ ४ ॥
 इममेष आधुपे वर्चसे नय प्रियं रेतो वरुण मित्रराजन् ।
 मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदद्विर्यथासन् ॥ ५ ॥ (१५९)

(२९) दीर्घायुष्यम् ।

१-७ अथर्वा । १ अग्निः सूर्यः बृहस्पतिः, २ जातवेदाः सविता, ३ इन्द्रः, ४-५ द्यावापृथिवी विभ्येदेवाः, मरुतः, आपः, ६ अश्विनौ, ७ इन्द्रः । प्रिष्टुप्, १ अनुष्टुप्, ४ पराष्टुप् निचुत्पस्तारपङ्क्तिः ।

पार्थिवस्य रसे देवा भगस्य तन्नो बले ।
 आयुष्यमिस्मा अग्निः सूर्यो वर्च आ धाद्रुहस्पतिः ॥ १ ॥
 आयुरस्मै वैहि जातवेदः प्रजां त्वष्टराधिनिधेयस्मै ।
 रायस्पोषं सवितुरा सुवास्मै श्रुतं जीवाति शरदुस्तवायम् ॥ २ ॥
 आशीर्णं ऊर्जमुत सौग्रजास्त्वं दक्षं धत्तं द्रविणं सचेतसौ ।
 जयं क्षेत्राणि सहसायमिन्द्र कृण्वानो अन्यानघरान्त्सपत्नान् ॥ ३ ॥
 इन्द्रेण दुत्तो वरुणेन शिष्टो मरुद्भिरुग्रः प्रहितो न आगन् ।
 एष वा द्यावापृथिवी उपस्थे मा क्षुधन्मा तृषन् ॥ ४ ॥
 ऊर्जमस्मा ऊर्जस्वती धत्तं पयो अस्मै पयस्वती धनम् ।
 ऊर्जमस्मै द्यावापृथिवी अघातां विश्वे देवा मरुत ऊर्जमार्पः ॥ ५ ॥
 शिवाभिष्टे हृदयं तर्पयाम्यनमीवो मौदिपीष्ठाः सुवर्चाः ।
 सवासिनौ पिबतां मन्थमेतमश्विनो रूपं परिधाय मायाम् ॥ ६ ॥
 इन्द्र एतां संसृजे विद्वो अग्र ऊजां स्वधामजरां सा त एषा ।
 तया त्वं जीव जरदः सुवर्चा मा त आ सुसोद्विपजस्ते अक्रन ॥ ७ ॥ (१६६)

(३०) कामिनीमनोऽभिमुखीकरणम् ।

१-५ प्रजापतिः । १ मनः, २ अश्विनौ, ३-५ औषधिः, ५ दम्पती । अनुष्टुप्, १ पञ्चापङ्क्तिः, ३ मुरिप् ।

यथेदं भूम्या अधि तृणं चातो मथायति ।
 एवा मन्त्राभि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्त्रार्पणा असः ॥ १ ॥ (१६७)

सं चेन्नयाथो अश्विना कामिना सं च वक्षथः ।	
सं वां भगांसो अगमत् सं चित्तानि समु व्रता	॥ २ ॥
यत्सुपर्णा विवक्षवो अनमीवा विवक्षवः ।	
तत्र मे गच्छताद्वं शल्य इव कुल्मलं यथा	॥ ३ ॥
यदन्तरं तद्वाहं यद्वाहं तदन्तरम् ।	
कन्यानां विश्वरूपाणां मनो गृभायौषधे	॥ ४ ॥
एयमगन्पतिकामां जर्निकामोऽहमार्गमम् ।	
अथः कर्निकद्वयथा भगेनाहं सहार्गमम्	॥ ५ ॥ (१७१)

(३१) किमिजम्भनम् ।

१-५ काण्वः । मही, चन्द्रमाः । अनुष्टुप् । २, ४ उपारिष्टाद्विराड्, वृहतीः ३, ५ आर्षी विष्टुप् ।

इन्द्रस्य या मही दुषत्किमेर्विश्वस्य तर्हणी ।	
तया पिनप्ति सं क्रिमीन्दुपद्वा खल्वो इव	॥ १ ॥
दुष्टमदुष्टमदुष्टमयो कुरुकुरुदुष्टम् ।	
अल्पाण्डन्तस्वान्छलुनान्क्रिमीन्वचसा जम्भयामसि	॥ २ ॥
अल्पाण्डन्हन्मि महता वधेन दूना अर्दना अरसा अभूवन् ।	
शिष्टान्शिष्टाभि तिरामि वाचा यथा क्रिमीणां नर्किच्छिपति	॥ ३ ॥
अन्वान्न्यं क्षीर्षण्यं मथो पाट्यं क्रिमीन् ।	
अवस्कृवं व्यध्वरं क्रिमीन्वचसा जम्भयामसि	॥ ४ ॥
ये क्रिमयः पर्वतेषु वनेष्वोषधीषु पशुष्वप्स्वन्तः ।	
ये अस्माकं तन्वमिषिविशुः सर्वे तदन्मि जर्निम क्रिमीणाम्	॥ ५ ॥ (१७६)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥

(३२) किमिनाशनम् ।

१-६ काण्वः । आदित्यः । अनुष्टुप्, १ त्रिपान्त्रुतिगायत्री, ६ चतुष्पाञ्चिबृदुष्णिह् ।

[६] उद्यत्आदित्यः क्रिमीन्हन्तु निम्रोचन्हन्तु रश्मिभिः ।	
ये अन्तः क्रिमयो गर्वि	॥ १ ॥
विश्वरूपं चतुरक्षं क्रिमिं सारङ्गमर्जुनम् ।	
शृणाम्यस्य पृथीरपि वृक्षमि यच्छिरः	॥ २ ॥ (१७८)

अत्रिबद्धः क्रिमयो हन्मि कण्ववज्रमदधिवत् ।

अगस्त्यस्य ब्रह्मणा सं पिनप्यहं क्रिमीन् ॥ ३ ॥

हतो राजा क्रिमीणामुतैषां स्थपतिर्हृतः ।

हतो हतमाता क्रिमिर्हृतभ्राता हतस्वसा ॥ ४ ॥

हुतासौ अस्य वेशसौ हुतासुः परिवेशसः ।

अथो ये क्षुल्लका इव सर्वे ते क्रिमयो हुताः ॥ ५ ॥

प्र तै शृणामि शृङ्गे याम्यां वितुदायसि ।

भिनयि ते कुपुम्यं यस्ते विप्रधानः ॥ ६ ॥

(१८२)

(३३) यक्षमविवर्हणम् ।

१-७ ब्रह्मा । यक्षमविवर्हणं, चन्द्रमाः, आयुष्यम् । अनुष्टुप्, ३ ककुम्मती, ४ चतुष्पदा भुरिशुष्णिफ्,

५ उपरिष्ठाद्विराट्बृहती, ६ उष्णिग्गर्भा निचृदनुष्टुप्, ७ पथ्या पङ्क्तिः ।

अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णीभ्यां छुबुकादधि ।

यक्ष्मं शीर्षण्यं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि वृहामि ते ॥ १ ॥

श्रीवाम्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनुक्यात् ।

यक्ष्मं दोषण्यं भंसाभ्यां बाहुभ्यां वि वृहामि ते ॥ २ ॥

हृदयात्ते परि ह्रोत्रो हलीक्ष्णात्पार्श्वभ्याम् ।

यक्ष्मं मत्तस्त्राभ्यां ध्रुहो यक्रस्ते वि वृहामसि ॥ ३ ॥

आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोरुदरादधि ।

यक्ष्मं कुक्षिभ्यां प्लाघेर्नाभ्या वि वृहामि ते ॥ ४ ॥

ऊरुभ्यां ते अष्टीवज्रां पार्णिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।

यक्ष्मं भसर्धं श्रोणिभ्यां भासर्धं भंससो वि वृहामि ते ॥ ५ ॥

अस्थिभ्यस्ते मज्जभ्यः स्त्रावभ्यो धूमनिभ्यः ।

यक्ष्मं पाणिभ्यामङ्गुलिभ्यो नखेभ्यो वि वृहामि ते ॥ ६ ॥

अङ्गेअङ्गे लोमिलोमि यस्ते पर्वणिपर्वणि ।

यक्ष्मं त्वचस्यं ते वयं कदयर्पस्य वीचर्हेण विष्वञ्चं वि वृहामसि ॥ ७ ॥

(१८९)

(३४) पञ्चमः ।

१-५ अथर्वा । १ पशुपतिः, २ देवाः, ३ अग्निः विश्वकर्मा, ४ वायुः प्रजापतिः,

५ आशीः । त्रिष्टुप् ।

य ईक्षे पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामृतं यो द्विपदाम् ।
 निष्क्रीतः स यद्भिर्यं भागमेतु रायस्पोषा यजमानं सचन्ताम् ॥ १ ॥
 प्रमुञ्चन्तो भुवनस्य रेतो गातुं षत् यजमानाय देवाः ।
 उपाकृतं शशमानं यदस्थोऽश्रियं देवानामप्येतु पाथः ॥ २ ॥
 ये वृष्यमानमनु दीध्याना अन्यैक्षन्त मनसा चक्षुषा च ।
 अग्निष्ठानग्रे प्र मुमोक्तु देवो विश्वकर्मा प्रजया संस्तराणः ॥ ३ ॥
 ये ग्राम्याः पञ्चवै विश्वरूपा विरूपाः सन्तो बहुधैरूपाः ।
 वायुष्ठानग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया संस्तराणः ॥ ४ ॥
 प्रजानन्तः प्रति गृह्णन्तु पूर्वं प्राणमङ्गैर्मयः पर्याचरन्तम् ।
 दिवं गच्छ प्रति तिष्ठा शरीरैः स्वर्गं याहि पृथिविर्देव्यानिः ॥ ५ ॥ (१९४)

(३५) विश्वकर्मा ।

१-५ अहिराः । विश्वकर्मा । त्रिष्टुप्, १ वृहतीगमाः ४-५ भुरिक् ।

ये भक्षयन्तो न वक्षन्त्यानुधुर्यानिभयो अन्यतप्यन्तु धिष्ण्याः ।
 या तेषामव्या दुरिष्टिः स्विष्टिं नृतां कृणवद्विश्वकर्मा ॥ १ ॥
 यज्ञपतिमृष्य एनसाहुर्निर्मेकं प्रजा अनुतप्यमानम् ।
 मय्यन्यन्तिस्तोकानप यात्रराघ सं नष्टेभिः सृजतु विश्वकर्मा ॥ २ ॥
 अदान्यान्तिस्तोमपान्मन्यमानो यज्ञस्य विद्वान्त्समये न धीरः ।
 यदेनश्चक्रवान्नुद्ध एष तं विश्वकर्मान्प्र मुञ्चा स्वस्तये ॥ ३ ॥
 घोरा क्रपयो नमो अस्त्वेभ्यश्चक्षुर्यदेपां मनसश्च सत्यम् ।
 बृहस्पतये महिष शुमन्मो विश्वकर्मेभ्यस्ते पाषाणस्मान् ॥ ४ ॥
 यज्ञस्य चक्षुः प्रभृतिर्मुखं च वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि ।
 इमं यज्ञं विततं विश्वकर्मेणा देवा यन्तु सुमनुस्यमानाः ॥ ५ ॥ (१९५)

(३६) पतिवेदनम् ।

१-८ पतिवेदनः । १ अग्निः, २ सोमः, अर्यमा, धाता, ३ अग्नीषोमौ, ४ इन्द्रः, ५ सूर्यः, ६ घनपतिः,
७ भगः, ८ औषधिः । त्रिष्टुप्, १ भुरिक्, २, ५-७ अनुष्टुप्, ८ निचृत्पुण्ड्रिकम् ।

आ नो अग्रे सुमतिं सैमलो गमेदिमां कुमारीं सह नो भगेन ।

जुष्टा वरेषु समनेषु बल्लुरोषं पत्या सौभगमस्त्वस्यै ॥ १ ॥

सौभजुष्टं ब्रह्मजुष्टमर्यम्णा संभृतं भगम् ।

धातुर्देवस्य सत्येन कुणोमि पतिवेदनम् ॥ २ ॥

इयमग्रे नारी पतिं विदेष्टु सोमो हि राजा सुभगां कुणोति ।

जुवाना पुत्रान्महिषी भवाति गत्वा पतिं सुभगा वि राजतु ॥ ३ ॥

यथास्तुरो मघवश्चाक्षरेषु भियो भृगाणां सुपदा वभूव ।

एवा भगस्य जुष्टेयमस्तु नारी संभ्रिया पत्याविंराघयन्ती ॥ ४ ॥

भगस्य नावृमा रोह पूर्णामनुपदस्वतीम् ।

तयोपप्रतारयु यो वरः प्रतिक्राम्यः ॥ ५ ॥

आ क्रन्दय घनपते वरमामनसं कृणु ।

सर्वं प्रदक्षिणं कृणु यो वरः प्रतिक्राम्यः ॥ ६ ॥

इदं हिरण्यं गुल्गुल्वयमौक्षो अथो भगः ।

एते पतिभ्यस्त्वामहुः प्रतिक्रामाय वेत्तवे ॥ ७ ॥

आ सै नयतु सविता नयतु पतिर्यः प्रतिक्राम्यः ।

त्वगस्यै श्लेषे ॥ ८ ॥ (२०७)

॥ इति पद्योऽनुवाकः ॥ १ ॥

॥ इति चतुर्यः प्रपाठकाः ॥ ४ ॥

॥ इति द्वितीयं काण्डं समाप्तम् ॥ २ ॥

मंत्रसंख्या

प्रथमकाण्डस्य १५३

द्वितीयकाण्डस्य २०७

सर्वयोगः ३६०

तृतीयं काण्डम् ।

(१) शत्रुसेनासंमोहनम् ।

१-६ अथर्वा । सेनामोहनं, १ अग्निः, २ मरुतः, ३-६ इन्द्रः । त्रिष्टुप्, २ विराट्प्रभां भुरिष्, ३-६ अनुष्टुप्, ५ विराट्पुरज्जिष् ।

[अथ पञ्चमः प्रपाठकः ॥ ५ ॥]

- [१] अग्निर्नः शत्रून्प्रत्येतुं विद्वान्प्रतिदहन्मिश्रस्तिमरातिम् ।
 स सेनां मोहयतु परेषां निर्हेस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः ॥ १ ॥
 यूयमुग्रा मरुत ईदृशैः स्यामि प्रेतं मृणतु सहध्वम् ।
 अमीमृणन्वसवो नाथिता इमे अग्निर्होषां दूतः प्रत्येतुं विद्वान् ॥ २ ॥
 अग्निर्सेनां मघवन्नसात् छत्रयतीमभि ।
 युवं तानिन्द्र वृत्रहन्मिश्रं दहतुं प्रति ॥ ३ ॥
 प्रसूत इन्द्र प्रवता हरिभ्यां प्र ते वज्रः प्रमृणन्तु शत्रून्
 जहि प्रतीचोऽनुचः पराचो विष्वक्सत्यं कृणुहि चित्तमेपास् ॥ ४ ॥
 इन्द्र सेनां मोहयामित्राणाम् ।
 अग्नेर्वर्तस्य ध्राज्या तान्विपूर्वो वि नाशय ॥ ५ ॥
 इन्द्रः सेनां मोहयतु मरुतो मन्त्वोर्जसा ।
 चक्षुष्यगिरा दंतां पुनरेतु पराजिता ॥ ६ ॥

(६)

(२) शत्रुसेनासंमोहनम् ।

१-६ अथर्वा । सेनामोहनम्, १-२ अग्निः, ३-४ इन्द्रः, ५ योः, ६ मरुतः ।
 त्रिष्टुप्, २-४ अनुष्टुप् ।

- अग्निर्नो दूतः प्रत्येतुं विद्वान्प्रतिदहन्मिश्रस्तिमरातिम् ।
 स चिचानि मोहयतु परेषां निर्हेस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः ॥ १ ॥
 अयमग्निरेसुमुह्यानि चिचानि वो हृदि ।
 वि वो धमत्वोर्कसः प्र वो धमतु सर्वतः ॥ २ ॥

(८)

इन्द्रं चिचानिं शोहयन्त्रवाङ्माकृत्या चर ।
 अयोर्वातस्य ध्राज्या तान्विपुचो वि नाशय ॥ ३ ॥
 व्याकृतय एपामिताधो चिचानिं मुक्षत ।
 अयो यद्वैषां हृदि तदेषां परि निर्जहि ॥ ४ ॥
 अमीषां चिचानिं प्रतिशोहयन्ती गृहाणाङ्गान्यप्ये परंहि ।
 अमि प्रेहि निर्देह द्रुत्सु शोकैर्ग्राह्यामित्रांस्तमसा विध्य शत्रून् ॥ ५ ॥
 असौ या सेना मरुतः परंपामसानैत्यभ्योजसा स्पर्धमाना ।
 तां विध्यत तमसापत्रतेन यथैपामन्यो अन्यं न जानात् ॥ ६ ॥ (१२)

(३) स्वराज्ये राज्ञः पुनः स्थापनम् ।

१-६ अथर्वा । १ अग्निः, २ इन्द्रः, ३ वरुणः सोमः इन्द्रः, ४ इयेनः अभिन्नौ, ५ इन्द्राग्नी, विभ्वे देवाः, ६ इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ३ चतुष्पदा भुरिफगङ्क्तिः, ५-६ अनुष्टुप् ।

अचिक्रदत्स्वपा इह भुवदग्ने व्यचिस्व रोदसी उरुची ।
 युजन्तु त्वा मरुतो विश्ववैदस आभुं नय नमसां रातहव्यम् ॥ १ ॥
 दुरे तित्सन्तमरुपास इन्द्रमा च्यावयन्तु सृग्वाय विप्रम् ।
 यद्वायवीं बृहतीमर्कमसै सौत्रामण्या दधृपन्न देवाः ॥ २ ॥
 अश्रस्त्वा राजा वरुणो ह्ययु सोमस्त्वा ह्ययु पर्वतेभ्यः ।
 इन्द्रस्त्वा ह्ययु विड्भ्य आभ्यः इयेनो भुत्वा विश आ पतेमाः ॥ ३ ॥
 इयेनो हव्यं नयत्वा परस्मादन्यक्षेत्रे अपरुद्धं चरन्तम् ।
 अभिना पन्थां कृणुतां सुगं तं इमं संजाता अभिसंविशध्वम् ॥ ४ ॥
 हयन्तु त्वा प्रतिजनाः प्रति मित्रा अदृपत ।
 इन्द्राग्नी विश्वे देवास्ते विशि क्षेममदीधरन् ॥ ५ ॥
 यस्ते हवै विवदत्सजातो यश्च निष्पः ।
 अपाञ्चमिन्द्र तं कृत्वाथेममिहाव गमय ॥ ६ ॥ (१८)

(४) राजाग्नी राज्ञः संवरणम् ।

१-७ अथर्वा । इन्द्रः, २ पञ्च प्रविशः, ३ अग्निः, ४ अभिन्नौ, मित्रावरुणां, विभ्वे देवाः, मरुतः, ५ द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप्, १ जगती, ४ ५ भुरिक् ।

आ त्वा गन्ताष्टं सह वर्चसोर्दिहि प्राङ् विशां पतिरेकुराद् त्वं वि राज ।
 सर्वास्त्वा राजन्प्रदिशो ह्ययन्तुपमघां नमस्यो भवेह ॥ १ ॥ (१९)

त्वां विश्वो वृणतां राज्यायि त्वामिमाः प्रदिशुः पश्य देवीः ।
 वर्ष्मन्तादस्य ककुदिं श्रयस्व ततो न उग्रो वि मञ्जा वक्षति ॥ २ ॥
 अच्छं त्वा यन्तु हविनः सजाता अग्निर्दूतो अजिरः सं चरते ।
 जायाः पुत्राः सुमनसो भवन्तु बृहं बलिं प्रति पश्याता उग्रः ॥ ३ ॥
 अभिना त्वाग्ने मित्रावरुणोभा विश्वे देवा मुक्तस्तथा ह्वयन्तु ।
 अथा मनो वसुदेवाय कृणुष्व ततो न उग्रो वि मञ्जा वक्षति ॥ ४ ॥
 आ प्र द्रव परमस्याः परावतः शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ।
 तदयं राजा वरुणस्तथाहं स त्वायमहत्स उपेदमेहि ॥ ५ ॥
 इन्द्रेन्द्र मनुष्याः परेहि सं सजास्था वरुणैः संविदुनः ।
 स त्वायमहत्सवे सुधस्ये स देवान्यसुत्स उ कल्पयाद्विश्वः ॥ ६ ॥
 पथ्या रेवतीर्बहुधा विरूपाः सर्वाः संगत्य वरीयस्ते अक्रन् ।
 तास्त्वा सर्वाः संविदुना ह्वयन्तु दक्षमीमुग्रः सुमनो वशेह ॥ ७ ॥ (२५)

(५) राष्ट्रस्य राजा राजकृतम् ।

१-८ अथर्वा । सोमः । १ पुरोऽनुष्टुप् ५५, २-३, ५-७ अनुष्टुप्, ४ मिष्टुप्, ८ विष्टुप् ५५ हती ।

आयमगन्धर्षमणिर्वली बलेन प्रमृणन्सुपत्नान् ।
 ओजो देवानां पय ओषधीनां वर्चसा मा जिन्वत्वप्रयावन् ॥ १ ॥
 मयि सुत्रं पर्णमणे मयि धारयताद्रयिम् ।
 अहं राष्ट्रस्यामीवर्गे निजो भूयासमुत्तमः ॥ २ ॥
 यं निदधुर्वनस्पतौ गुप्तं देवाः प्रियं मुणिम् ।
 तमस्मर्य सहायुषा देवा ददतु मर्तेवे ॥ ३ ॥
 सोमस्य पूर्णे सह उग्रमागभिन्द्रेण द्रवो वरुणेन श्लिष्टः ।
 तं प्रियासं बृह रोचमानो दीर्घायुत्वाय श्रुतशारदाय ॥ ४ ॥
 आ मारुक्षत्पर्णमणिर्मसा अरिष्टतातये ।
 यथाहृष्टपुरोऽस्तान्यर्यस्य उव संविदः ॥ ५ ॥
 ये धीवानो रयकाराः कर्माणा ये मनीषिणः ।
 उपस्तीर्णमसं त्वं सर्वान्कृण्वमितो जनान् ॥ ६ ॥ (३१)

ये राजानो राजकृतः सूता ग्रामण्यश्च ये ।
 उपस्तीर्ण्य मङ्गं त्वं सर्वोन्मुखमिहो जनान्
 पुणोऽसि तनुपानः सर्वोनिर्वाहो वरिण मया ।
 संवत्सरस्य तेजसा तेन यन्नामि त्वा मणे

॥ ७ ॥

॥ ८ ॥

(३३)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(६) शत्रुनाशनम् ।

१-८ जगद्गीतं पुरुषः । यानस्पतिः, शम्भुः । अनुष्टुप् ।

[२]

पुमान्पुंसः परिजातोऽश्वत्थः खदिरादधि ।
 स इन्तु शत्रून्मामकान्यान्हं द्वेष्मि ये च माम्
 तानश्वत्थ निः शृणीहि शत्रून्वैवापदोर्धतः ।
 इन्द्रेण वृत्रमा मेदी मित्रेण वरुणेन च
 यथाश्वत्थ निरमनोऽन्तर्महत्पुणिवे ।
 एवा तान्सर्वाभिर्महद्गुणि यानहं द्वेष्मि ये च माम्
 यः सहमानश्चरसि सासहान इव क्रपभः ।
 तेनाश्वत्थ त्वया वयं सुपत्नान्सहिषीमहि
 सिनात्वेनाभिर्महत्पुण्योः पाशैरमोक्यैः ।
 अश्वत्थ शत्रून्मामकान्यान्हं द्वेष्मि ये च माम्
 यथाश्वत्थ यानस्पत्यानारोहन्कुण्डपेऽधरान् ।
 एवा मे शत्रोर्मूर्धानं विष्वग्मिन्दु सहस्व च
 तेऽधराश्चः प्र भ्रवन्तां छिन्ना नौरिव वन्धनात् ।
 न वैवाधप्रशुचानां पुनरस्ति निर्वर्तनम्
 प्रैणाश्रुदे मनसा प्र चित्तेनोत ब्रह्मणा ।
 प्रैणान्शुस्य शास्त्रयाश्वत्थस्य जुदामहे

॥ १ ॥

॥ २ ॥

॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

॥ ५ ॥

॥ ६ ॥

॥ ७ ॥

॥ ८ ॥

(४१)

(७) यक्षमनाशनम् ।

१-७ श्रुगन्धिराः । १-३ हरिणः, ४ तारके, ५ आपा, ६-७ यक्षमनाशनम् । अनुष्टुप्, ६ सुरिह ।

हरिणस्य रघुप्यदोऽधि शीर्षणि मेपजम् ।
 स क्षेत्रियं विषाणया विपचीनमनीनशत्
 अजु त्वा हरिणो वृषां पुत्रिश्रुतुर्भिरकमीत् ।
 विषाणे वि प्यं गुपितं यदस्य क्षेत्रियं हृदि

॥ १ ॥

॥ २ ॥

(४२)

अ॒दो यद॑व॒रोच॑ते चतु॑ष्प॒क्षमि॑व च्छ॒दिः ।
 तेना॑ ते स॒र्वे क्षे॒त्रिय॑मङ्ग॒म्यो ना॑शयामसि ॥ ३ ॥
 अ॒मू ये दि॒वि सु॒भगे॑ वि॒चृतौ॑ नाम॒ तार॑के ।
 वि क्षे॒त्रिय॑स्य॒ मुञ्च॑तामध॒मं पा॑श॒मुत्त॑मम् ॥ ४ ॥
 आप॒ इद्रा॑ उ॒ भेष॑जीरापो॒ अमी॑व॒चार्त॑नीः ।
 आपो॑ वि॒श्वस्य॑ भेष॒जीस्ता॑स्त्वा॒ मुञ्च॑न्तु क्षे॒त्रियात् ॥ ५ ॥
 यदा॑सू॒तेः क्रि॒यमा॑णायाः क्षे॒त्रियं॑ त्वा॒ व्यान॑शे ।
 वेदा॑हं तस्य॒ भेष॑जं क्षे॒त्रियं॑ ना॒शयामि॑ त्वत् ॥ ६ ॥
 अ॒पवा॑से नक्ष॒त्राणाम॑पवा॒स उप॑सा॒मुत ।
 अ॒पास्मत्स॑र्वं दु॒र्भुत॑मप॒ क्षे॒त्रिय॑मु॒च्छतु॑ ॥ ७ ॥

(४८)

(८) राप्द्रधारणम् ।

१-६ अथवां । १ मित्रः, पृथिवी, वरुणः, वायुः, अग्निः; २ धाता, सविता, इन्द्रः, त्वष्टा, अदितिः;
 ३ सोमः, सविता, आदित्यः, अग्निः; ४ विश्वे देवाः, ५-६ मनः । त्रिष्टुप् । २, ६ जगती,
 ४ चतुष्पदा विराट् बृहतीगर्भा, ५ अनुष्टुप् ।

आ यातु॑ मि॒त्र श्रु॑तुभिः कल्प॑मानः स॒वे॒शय॑न्पृथि॒वीमु॑स्त्रियाभिः ।
 अथा॑स्मभ्यं वरु॑णो वा॒युरभि॑र्बृ॒हद्रा॑प्तं स॒वे॒ज्यं द॑धातु ॥ १ ॥
 धा॒ता रा॒तिः स॒विते॑दं जु॒पन्ता॑मिन्द्र॒स्त्वष्टा॑ प्रति॒ हर्य॑न्तु मे वचः ।
 हु॒वे दे॒वीम॑र्दिति॒ शूर॑पुत्रां स॒ज्जा॑तानां मध्यमे॒ष्टा यथा॑सानि ॥ २ ॥
 हु॒वे सोमं॑ स॒वितारं॑ नमो॒भिर्वि॑श्वाना॒दित्याँ॑ अ॒हमु॑त्तर॒त्वे ।
 अ॒यम॑भिर्दी॒दाय॑क्षी॒र्चमे॒व स॒ज्जा॑तैरि॒न्द्रोऽप्र॑तिशु॒बद्भिः ॥ ३ ॥
 इ॒हे॒र्दसा॑थ न प॒रो ग॑मा॒धेयो॑ गो॒पाः पु॑ष्ट॒पति॑र्वि॒ आज॑त ।
 अ॒स्मै का॒मायो॑ष॒ क्रा॒मिनी॑वि॒श्वे वो॑ दे॒वा उ॑प॒संय॑न्तु ॥ ४ ॥
 सं वो॑ म॒नो॑सि सं ब्र॒ता स॒माकृ॑तीर्नमामसि ।
 अ॒मी ये वि॑व्र॒ता स्थ॑न् तान्त्रः सं नम॑यामसि ॥ ५ ॥
 अ॒हं गृ॑म्यामि म॒नसा॑ म॒नो॑सि म॒म चि॑त्तमनु॒ चि॒चेभि॑रेत ।
 म॒म व॑शेषु ह॒र्दया॑नि वः कृ॒णोमि॑ म॒म या॑तमनु॒वर्त्मानि॑ एत ॥ ६ ॥

(५४)

(९) दुःखनाशनम् ।

१-६ चामदेवः । धायापृथिवी, देवाः । अनुष्टुप्, ४ चतुष्पदा निधुद्गृहती, ६ भुरिक् ।

कर्शफस्य विशफस्य यौः पिता पृथिवी माता ।

यथाभिचक्र देवास्तथाप कृणुता पुनः ॥ १ ॥

अश्रेष्माणो अधारयन्तथा तन्मनुना कृतम् ।

कृणोमि वध्नि विष्कन्धं मुष्कावहो गर्वामिव ॥ २ ॥

पिशङ्गे सत्रे खगलं तदा वध्नन्ति वेधसः ।

अवस्थुं शुष्मं काववं वध्नि कृण्वन्तु वन्धुरः ॥ ३ ॥

येनां अवस्थवध्नरथ देवा इवासुरमायया ।

शुनो कपिरिव दर्पणो वन्धुरा काववस्य च ॥ ४ ॥

दुष्ये हि त्वां भूत्स्यामि दूषयिष्यामि काववम् ।

उदुक्षवो रथा इव क्षपथेभिः सरिष्यथ ॥ ५ ॥

एकंशतं विष्कन्धानि विष्टिता पृथिवीमनु ।

तेषां त्वामग्र उज्जहर्षणि विष्कन्धदर्पणम् ॥ ६ ॥ (६०)

(१०) रायस्पोषप्रतिः

१-१३ अथर्वा । अष्टका, १ धेनुः, २-४ रात्रिः, धेनुः, ५ एकाष्टका, ६ जातवेदः, पशवः, ७ रात्रिः, यज्ञाः,

८ संवत्सरः, ९ ऋतवः, १० धाताविधातारौ, ऋतवः, ११ देवाः, १२ इन्द्रः, देवाः, १३ प्रजापतिः ।

अनुष्टुप्, ४-६, १२ त्रिष्टुप्; ७ त्र्यवसाना पदपवा विरादगर्भातिजगती ।

प्रथमा ह व्युजिास सा धेनुरभवद्यमे ।

सा नः पर्यस्वती दुहामुत्तरामुचरां समाम् ॥ १ ॥

यां देवाः प्रतिनन्दन्ति रात्रिं धेनुर्मुपायतीम् ।

संवत्सरस्य या पत्नी सा नो अस्तु सुमङ्गली ॥ २ ॥

संवत्सरस्य प्रतिमां यां त्वां रात्र्युपास्महे ।

सा न आयुष्मतीं प्रजां रायस्पोषेण सं सृज ॥ ३ ॥

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदस्वितरासु चरति प्रविष्टा ।

महान्तो अस्यां महिमानो अन्तर्बध्निगाय नवगजनित्री ॥ ४ ॥

वानस्पत्या ग्रावाणो घोषमक्रत हविष्कृण्वन्तः परिवत्सरीणम् ।

एकाष्टके सुप्रजसः सुवीरा वयं साम पतयो रयीणाम् ॥ ५ ॥ (६५)

इडायास्य न दृढवत्सरीसुपं जातवेदः प्रति हृद्या गृह्याय ।
 ये ग्राम्याः दुश्चरितो विश्वरूपास्तेषां सन्नातं गच्छे रन्तिरस्तु ॥ ६ ॥
 आ मां पुष्टे च पोषे च रात्रिं देवानां सुखं स्पर्शम् ।
 पूर्णां दद्वे परां पतु सुपूर्णां पुनरा पतु ।
 सर्वान्यजान्तसंश्चजतीपुनर्जं न आ मरं ॥ ७ ॥
 आयमगन्तसंवत्सरः पतिरेकाष्टके तर्ह ।
 सा न आयुष्मतीं भुजां रायस्पोषेण सं सृज ॥ ८ ॥
 ऋतुन्यज ऋतुपतीनार्तवानुत हायुनान् ।
 समाः संवत्सुरान्मासान्भूतस्य पत्ये यजे ॥ ९ ॥
 ऋतुर्म्यध्वार्तिवेभ्यो माद्व्यः संवत्सुरेभ्यः ।
 धात्रे विधात्रे समृधे भूतस्य पत्ये यजे ॥ १० ॥
 इहया जुह्वतो वयं देवान्भूतवता यजे ।
 गृहानलुभ्यतो वयं सं विश्वेभ्यो गोमतेः ॥ ११ ॥
 एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजानु गर्भं महिमानमिन्द्रम् ।
 तेन देवा व्यसिहन्तु अत्रन्हुन्ता दस्यूनाममवच्छचीपतिः ॥ १२ ॥
 इन्द्रपुत्रे सोमपुत्रे दुहितारिं भुजापतेः ।
 कामान्स्मार्कं पूरय प्रति गृह्णाहि नो हविः ॥ १३ ॥ (७३)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

(११) वीर्यायुष्मातिः ।

१-८ प्रज्ञा, भुग्वक्त्रिराक्ष । इन्द्राग्नी, आयुष्यं, यक्ष्मनाशनम् । त्रिष्टुप्, ४ शकरीगर्भा, जगती,
 ५-६ मनुष्यपु, ७ उष्णिग्बृहतीगर्भा पथ्यापक्षिः, ८ अथवसाना पदपदा बृहतीगर्भा जगती ।

[३] मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कर्मज्ञातयक्ष्मादुत राजयक्ष्मात् ।
 प्रादिर्जग्राह यद्येतदेनं तस्या इन्द्राग्नी प्र मुमुक्षमेनय ॥ १ ॥
 यदि क्षितायुर्पदि वा परेतो यदि मृत्योरन्तिकं नीत एव ।
 तमा इराभि निश्कैतेरुपस्थादस्पर्धमेनं अतश्चात्दाय ॥ २ ॥
 सहस्राक्षेण अतवीर्येण अतारुषा हविषाहार्पमेनय ।
 इन्द्रो ययैनं शरदो नयात्यति विश्वस्य इरितस्य पूरय ॥ ३ ॥ (७४)

श्रुतं जीव श्रुदो वर्षमानः श्रुतं हेमन्तान्छ्रुतमु वसन्तान् ।
 श्रुतं तु इन्द्रो अग्निः सविता बृहस्पतिः श्रुतायुषा हविषाहर्षमेनम् ॥ ४ ॥
 अ विंशतं प्राणापानावनुशाहाविव ब्रजम् ।
 व्युन्ये यन्तु मृत्यवो यानाहुतिरान्छ्रुतम् ॥ ५ ॥
 इहैव स्तं प्राणापानौ मायं गातमितो युवम् ।
 शरीरमुस्याह्मनि जुरसें बहतं पुनः ॥ ६ ॥
 जुरायै त्वा परि ददामि जुरायै नि धुवामि त्वा ।
 जुरा त्वा भद्रा नैष्ट व्युन्ये यन्तु मृत्यवो यानाहुतिरान्छ्रुतम् ॥ ७ ॥
 अग्नि त्वा जरिमाहितं गामुक्ष्णमिव रज्ज्वा ।
 यस्त्वा मृत्युरभ्यर्षत्तु जार्यमानं सुपाश्रया ।
 तं ते सत्यस्य हस्ताभ्यामुदग्रश्चमृदस्पतिः ॥ ८ ॥ (८९)

(१२) शालानिर्माणम् ।

१-२ प्रज्ञा । शाला, वास्तोष्पातिः । विष्णुः, २ विराट् जगती, ३ बृहती, ४ शक्यरीगर्मा जगती,
 ७ आर्षा अनुष्टुप्, ८ भूरिक, ९ अनुष्टुप् ।

इहैव ध्रुवां नि मिनोमि शालां क्षेमं तिष्ठाति धृतमुष्मणा ।
 तां त्वा शाले सर्ववीराः सुवीरा अरिष्टवीरा उप सं चरेम ॥ १ ॥
 इहैव ध्रुवा प्रति तिष्ठ शालेऽश्वावती गोमती सूनुतावती ।
 ऊर्जस्वती धृतवती पर्वस्तुत्यच्छ्रयस्व महते सौमगाय ॥ २ ॥
 धरुण्यसि शाले बृहच्छन्दाः प्रतिधान्या । ०
 आ त्वा वत्तो गमेदा कुमार आ धेनवः सायमास्पन्दमानाः ॥ ३ ॥
 इमां शालीं सविता वायुरिन्द्रो बृहस्पतिर्नि मिनोह प्रजानन् ।
 उधन्नुद्रा मरुतो धृतेन मगो नो राजा नि कुषि वनोतु ॥ ४ ॥
 मार्गस्य पति शरणा स्योना देवी देवेभिर्निर्मितास्तत्रे ।
 रुणं वसता सुमना असस्त्वमथास्मभ्यं सहवीरं रुषि दाः ॥ ५ ॥
 श्रुतेन स्पृणामधि रोह वंशोग्रो विराजन्मपं वृक्षश्च शत्रून् ।
 मा ते रिचमुपसृचारो गुहाणां शाले श्रुतं जीविम श्रुदः सर्ववीराः ॥ ६ ॥
 एमां कुमारस्तर्कण आ वत्तो जगता सह ।
 एमां परिसृतः कुम्भ आ पुनः कलधौरयुः ॥ ७ ॥ (९०)

कां० ३, प्र० ५, अ० १]

४०

[कां० ३, प्र० १२, मं० ८]

पूर्णं नारि प्र भर कुम्भमेतं धृतस्य धारामृतैर्न संभृताम् ।

इमां पातूनमृतैर्ना समङ्गधीष्टापूर्तमभि रक्षात्येनाम् ॥ ८ ॥

इमा आपः प्र मराम्ययक्ष्मा यक्ष्मनाशनीः ।

गृहानुप प्र सीदाम्यमृतैर्न सुहाभिना ॥ ९ ॥ (९०)

(१३) आपः ।

१-७ शृगुः । वरुणः, सिन्धुः, आपः, २-३ इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ निवृत्, ५ विराजगती, ६ निवृत्तनुष्टुप् ।

यदुदः संप्रयतीरहावनदता हुते ।

तस्मादा नद्योऽत्र नाम स्थ ता वो नामानि सिन्धवः ॥ १ ॥

यत्प्रेषिता वरुणेनाच्छीमं समवल्गता ।

तदाम्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अर्जु घ्न ॥ २ ॥

अपकर्म स्यन्दमाना अवीवरत वो हि कम् ।

इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्गार्गम वो हितम् ॥ ३ ॥

एकौ वो देवोऽप्यतिष्ठत् स्यन्दमाना यथावृक्षम् ।

उदानिपुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते ॥ ४ ॥

आपो मद्रा धृतमिदारप आसन्नग्रीपोमौ विभ्रत्याप इच्छाः ।

तृतीरो रसो मधुपृचामरंगम आ मा प्राणेन सह वर्चसा गमेत् ॥ ५ ॥

आदित्यस्याभ्युत वो शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाद् मांसाम् ।

मन्ये मेजानो अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णा अर्तपं यदा वः ॥ ६ ॥

इदं व आपो हृदयमयं वृत्तं कृतावरीः ।

इहेत्यमेतं शक्तीर्यत्रेदं वेश्यामि वः ॥ ७ ॥ (९७)

(१४) गोष्ठः ।

१-६ महा । गोष्ठः, महः, २ अर्धमा, पूषा, बृहस्पतिः, इन्द्रः, १-६ गावाः, ५ गोष्ठम् । अनुष्टुप्, ६ आपी निष्ठुप् ।

सं वो गोष्ठेन सुपदा सं रय्या सं सुभृत्या ।

अहर्जातस्य यक्षाम तेना वः सं सृजामसि ॥ १ ॥

सं वः सृजत्वयमा सं पूषा सं बृहस्पतिः ।

समिन्द्रो यो वनंजयो मयि पुष्यत यद्वत् ॥ २ ॥ (९९)

संजग्माना अविष्णुपीरुखिन्गोष्ठे क्रीपिणीः ।

विभ्रंतीः सोम्यं मध्वनमीवा उपेतन

॥ ३ ॥

इहैव गाव एतनेहो शक्येव पुष्यत ।

इहैवोत प्र जायध्वं मयि संज्ञानमस्तु वः

॥ ४ ॥

शिवो वो गोष्ठो भवतु शारिशाक्येव पुष्यत ।

इहैवोत प्र जायध्वं मया वः सं संज्ञामसि

॥ ५ ॥

मया गावो गोपतिना सचध्वमयं वो गोष्ठ इह पोषयिष्युः ।

रायस्पोषेण बहुला भवन्तीर्जीवा जीवन्तीरुप वः सदेम

॥ ६ ॥

(१०३)

(१५) याणिज्यम् ।

१-८ अथवा (पण्यकामः) । विभ्ये देवाः, इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप्, १ भुरिष्, ४ अयवसाना यदपदा
वृद्धतीगर्भा विराडत्यष्टिः, ५ विराड्जगती, ७ अनुष्टुप्, ८ निष्टुप् ।

इन्द्रमहं वृणिजं चोदयामि स न पेत्तुं पुरस्ता नो अस्तु ।

नुदभरतिं परिपन्थिनं भृगं स ईशानो धनुदा अस्तु मक्षम्

॥ १ ॥

ये पन्थानो बृहवो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति ।

ते मा जुपन्तां पर्यसा धृतेन यथा क्रीत्वा धनमाहराणि

॥ २ ॥

इध्मेनाथ इच्छमानो धृतेन जुहोमि हव्यं तस्ते चलाय ।

यावदीशे ब्रह्मणा बन्दमान इमा धियं शतसेयाय देवीम्

॥ ३ ॥

इमामग्ने शुरणि मीमृषो नो यमध्वानमगाम दूरम् ।

शुनं नो अस्तु प्रपणो विक्रयश्च प्रतिपणः फलिर्न मा कृणोत ।

इदं हव्यं संविद्वानौ जुपेयां शुनं नो अस्तु चरितश्रुतितं च

॥ ४ ॥

येन धनेन प्रपणे चरामि धनेन देवा धनमिच्छमानः ।

तन्मे भूयो भवतु मा कनीयोऽग्ने सातप्तो देवान्दृविषा नि षेध

॥ ५ ॥

येन धनेन प्रपणं चरामि धनेन देवा धनमिच्छमानः ।

तस्मिन् इन्द्रो रुचिमा दधातु प्रजापतिः सविता सोमो अग्निः

॥ ६ ॥

उप त्वा नमसा वयं होतवैश्वानर स्तुमः ।

स नः प्रजास्वात्मसु गोषु प्राणेषु जागृहि

॥ ७ ॥

विश्वाहा ते सदुमिन्द्रैरमाभयेव तिष्ठते जातवेदः ।

रायस्पोषेण समिषा मर्दन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम

॥ ८ ॥

(१११)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ ३॥

॥ इति पञ्चमा प्रपाठकः ॥ ५॥

का० ३, प्र० ६, अनु० ४]

४२

[का० ३, प्र० १६, पं० १]

(१६) स्वस्नयं प्रायेण ।

१-७ अथर्षाः । १ अग्निः, इन्द्रः, मित्रावरुणौ, अश्विनौ, भगः, पूषा, ब्रह्मणस्पतिः, सोमः,
 रुद्रः । २-३, ५ भगः, शिवित्यः । ४ इन्द्रः । ६ दधिप्राया, अभ्याः । ७ उषाः । त्रिष्टुप्,
 १ आर्या जगती, ४ भुरिक् पश्कतिः ।

[अथ पद्यः प्रपाठकः ॥ ६ ॥]

[४] प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे प्रातर्गिन्नावरुणा प्रातरश्विना ।

प्रातर्मगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोमं सुत रुद्रं हवामहे ॥ १ ॥

प्रातर्जितं भगमुग्रं हवामहे वयं पुत्रमदितेयं विपुता ।

आध्रश्चिद्यं मन्यमानस्तुरश्विद्राजा चिद्यं भगं भक्षीत्याह ॥ २ ॥

भग प्रणेतर्भग सत्यराघो भगेमां धियमुर्धवा ददन्नः ।

भग प्र षो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम ॥ ३ ॥

उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपिन्व उत मध्ये अह्नाम् ।

उतोर्दितौ मघवन्तर्द्वयं वयं देवानां सुमतां स्याम ॥ ४ ॥

भग एव भगवो अस्तु देवस्तेनो वयं भगवन्तः स्याम ।

तं त्वा भग सर्व इज्जोहवीमि स नो भग पुरण्ता भवेह ॥ ५ ॥

मर्मध्वरायोपमौ नमन्त दधिकावैव शुचये पदार्प ।

अर्वाचीनं वसुविदं भगं मे ग्यमिवाश्वा आजिन आ वहन्तु ॥ ६ ॥

अर्वावतीर्गोमतीर्न उपासो गीर्ग्वतीः सदमुच्छन्तु भद्राः ।

पूतं दुर्हाना विभनः प्रपीना यूयं पात स्वस्तिमिः सदा नः ॥ ७ ॥

(१६८)

(१७) छयिः ।

१-२ विश्वामित्रः । सीता । अनुष्टुप्, १ आर्या गायत्री, २, ५, ९ त्रिष्टुप्, ३ पथ्यापश्कति,
 ७ विराद पुर उज्जिक्, ८ निष्टुप् ।

सीतां युञ्जन्ति कृययो युगा वि तन्वन्तं पृथक् । धीरां देवेषु सुमयौ ॥ १ ॥

युनक्त सीता वि युगा तनोत कुते योनीं वपतेह वीजम् ।

विराजः श्रुष्टिः मर्मरा असन्नो नेदीय इत्तृण्यः एकमा वयन् ॥ २ ॥

लाङ्गलं पवीर्ग्वरसुग्रीवं सोमसन्त्यरु ।

उदिर्हपतु गामविं प्रस्थावैत्रमुवाहन् पीर्वीं च प्रफर्चयि ॥ ३ ॥

इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषाभि रक्षतु ।

सा नः पर्यस्तवी दृष्टाधुनारामुचरां समाध्

॥ ४ ॥ (१६९)

शुनं कुङ्कुला वि तुदन्तु भूमिं शुनं क्रीनाशा अर्जु यन्तु बाहोर् ।

शुनासीरा हविषा तोशमाना सुपिप्पला ओपधीः कर्तमस्मै ॥ ५ ॥

शुनं बाहाः शुनं नरः शुनं कृपतु लाङ्गलम् । शुनं वरत्रा वध्यन्तां शुनमष्टामुदिङ्गय ॥ ६ ॥

शुनासीरेह स्म मे उपेधाम् । यद्वि चक्रधुः पयस्तेनेमामुपं सिञ्चतम् ॥ ७ ॥

सीते वन्दागहे त्वावर्ची सुमगे भव । यथा नः सुमना असौ यथा नः कुङ्कुला ध्रुवः ॥ ८ ॥

घृतेन सीता मधुना समक्ता विश्वेदेवैरनुमता मरुभिः ।

सा नः सीते पयसाभ्याववृत्स्वोर्जस्वती घृतवृत्तिन्वमाना ॥ ९ ॥ (१२७)

(१८) वनस्पतिः ।

१-६ अथर्वा । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ अनुष्टुप्भां चतुष्पदा उष्णिक्, ६ उष्णिग्भां पञ्चापङ्क्तिः ।

इमां खेनाभ्योपधि वीरुधां बलवत्तनाम् ।

यथा सपत्नीं वारधते यथा संविन्दते पतिम् ॥ १ ॥

उचानपणं सुमगे देवज्जते सहस्वति ।

सपत्नीं मे परा शुद्ध पतिं मे केवलं कृधि ॥ २ ॥

नहि ते नाम जग्राह नो अस्मिन्नमसे पती ।

परमिव परावर्तं सपत्नीं गमयामसि ॥ ३ ॥

उचराहमुचर उचरेदुचराम्यः ।

अथः सपत्नी या ममाधरा साधराम्यः ॥ ४ ॥

अहमस्मि सहमानाथो त्वमसि सासुहिः ।

उमे सहस्वती भूत्वा सपत्नीं मे सहावहे ॥ ५ ॥

अभि तेऽधां सहमानामुपं तेऽधां सदीयसीम् ।

मामनु प्र ते मनो वत्सं गौरिव धावतु पथा वारिव धावतु ॥ ६ ॥ (१३३)

(१९) भजंरं क्षत्रम् ।

१-८ पञ्चिष्टा । विभ्ये देवाः, चन्द्रमाः, इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ पद्यावृद्धती, ३ सुरिगृहती, ५ विष्टुप्, ६ त्र्ययसाना पट्पदा विष्टुक्कुम्भतीगर्भातिजगती, ७ विराडास्तापङ्क्तिः, ८ पद्यापङ्क्तिः ।

संक्षितं म इदं मय्य संक्षितं वीर्यं परम् ।

संक्षितं क्षत्रमजरमस्तु जिष्णुयेषामस्मि पुरोहितः ॥ १ ॥

समुहमेपां राष्ट्रं साभि समोजो वीर्यं परम् ।

ब्रूषाभि सत्रूणां बाहनुनेन हविषाहम् ॥ २ ॥ (१३५)

नीचैः पद्यन्तामधरे भवन्तु ये नः सूरि मधवानं पृतन्यान् ।

क्षिणामि ब्रह्मणामित्रानुर्ध्यामि स्वानहम् ॥ ३ ॥

तीक्ष्णीयांसः परशोरभेस्तीक्ष्णतरा उत ।

इन्द्रस्य वज्रात्तीक्ष्णीयांसो येषामस्मि पुरोहितः ॥ ४ ॥

एषामहमायुधा सं स्यान्येषां राष्ट्रं सुवीरं वर्धयामि ।

एषां क्षत्रमजरमस्तु जिष्ण्वेषां चित्तं विश्वेऽवन्तु देवाः ॥ ५ ॥

उद्धर्षन्तां मधवन्वाजिनान्युद्धीराणां जयतामेतु घोषः ।

पृथग्घोषा उलूलयः केतुमन्त उदीरताम्

देवा इन्द्रज्येष्ठा मरुतो यन्तु सेनया ॥ ६ ॥

प्रेता जयता नर उग्रा वः सन्तु चाहवः ।

तीक्ष्णेष्वोऽवलर्धन्वनो हतोग्रायुधा अवलानुग्रवाहवः ॥ ७ ॥

अवसृष्टा परा पतु शरव्ये ब्रह्ममंशिते ।

जयामित्रान् पयस्व अक्षिपिं वरवरं मामीषां मांश्च कश्चन ॥ ८ ॥ (१४१)

(२०) रयस्यधनम् ।

१-१० वसिष्ठः । १-२ अग्निः, ३ अयमा, मगः, बृहस्पतिः, देवीः ४ सोमः, अग्निः, आदित्यः, विष्णुः,

ब्रह्मा, बृहस्पतिः ५ अग्निः ६ इन्द्रचायूः ७ अयमा, बृहस्पतिः, इन्द्रः, वानः, विष्णुः, सरस्वती,

सयिता, याजीः ८ विभ्याभुवनानिः ९ पञ्च प्रदिशः १० चायुस्त्वष्टा ।

अनुष्टुप्, ६ पथ्यापर्कः, ८ विराट् जगती ।

अयं ते योर्निर्ऋत्वियो यतो ज्ञानो अराचथाः ।

तं ज्ञानर्षम् आ रोहार्थो नो वर्धया रयिम् ॥ १ ॥

अग्रे अच्छा वदेह नः प्रत्यङ् नः सुमना भव ।

प्र णो यच्छ विशां पते धनुदा अमि नस्त्वम् ॥ २ ॥

प्र णो यच्छत्वयमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः ।

प्र देवीः श्रोत सुनृता रयि देवी दधातु मे ॥ ३ ॥

सोमं राजानमवसेऽग्निं गीर्मिर्हवामहे ।

आदित्यं विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम् ॥ ४ ॥

त्वं नो अग्रे अभिमित्रेक्षं युञ्जं च वर्धय ।

त्वं नो देव दातवे रयि दानाय चोदय ॥ ५ ॥ (१४२)

इन्द्रवायु उभाविह सुहवेह हवामहे ।

यथा नः सर्व इज्जन्ः संगत्यां सुनना असदानकामश्च नो भवेत् ॥६॥

अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय ।

वातं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वाजिनम् ॥ ७ ॥

वाजस्य तु प्रसवे सं बभूविमेमा च विश्वा भवनान्यन्तः ।

उतादित्सन्तं दापयतु प्रजानन् रयिं च नः सर्ववीरं नि यच्छ ॥८॥

दुष्टां मे पञ्च प्रदिशो दुष्टामुर्वीर्यिधावलम् ।

प्रापेयं सर्वा आकृतीर्मनसा हृदयेन च ॥ ९ ॥

गोसनिं वाचमुदेयं वर्चसा माम्युदिहि ।

आ रुन्धां सर्वतो वायुस्त्वष्टा पोषं दधातु मे ॥१०॥ (१५१)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(२१) शान्तिः ।

१-१० वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १ पुरुषेष्टुप्, २, ३, ८ अुरिक्, ५ जगतीः ६ उपरिष्टाक्षिराहृष्टीः

७ विराड्गर्मा, ९ निबृदनुष्टुप्, १० अनुष्टुप् ।

[५]

ये अग्नयो अस्त्वन्तये वृत्रे ये पुरुषे ये अश्मसु ।

य आविवेशोपधीयो वनस्पतींस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ १ ॥

यः सोमं अन्तयो गोष्वन्तर्य आविष्टो वयःसु यो मृगेषु ।

य आविवेश द्विपदो यश्चतुष्पदस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ २ ॥

य इन्द्रेण सरथं याति देवो वैश्वानर उत विश्वदान्युः ।

यं जोहवीमि पृतनासु सासहि तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ ३ ॥

यो देवो विश्वाद्यमु काममाहुयं दातारं प्रतिगृह्णन्तमाहुः ।

यो धीरः शक्रः परिभूरदाम्यस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ ४ ॥

यं त्वा होतारं मनसाभि संविदुक्षयोदश भौवनाः पञ्च मानवाः ।

वर्चोधत्ते यश्चत्ते सुनृतावते तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ ५ ॥

उक्षाभाय वक्षाभाय सोमपृष्ठाय वेधत्ते ।

वैश्वानरज्येष्टेभ्यस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ ६ ॥

दिवं पृथिवीमन्वन्तरिक्षं ये विष्टुर्तमनुसंचरन्ति ।

ये दिस्त्वन्तये वाते अन्तस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ ७ ॥ (१५८)

हिरण्यपाणिं सवितारमिन्द्रं बृहस्पतिं परुणं मित्रमग्निम् ।
 विश्वान्देवानग्निरसो हवामह इमं क्रव्यादं श्रमयन्त्वग्निम् ॥ ८ ॥
 शान्तो अग्निः क्रव्याच्छान्तः पुरुषरेषणः ।
 अथो यो विश्वदाव्यस्तं क्रव्यादमग्नीशमम् ॥ ९ ॥
 ये पर्वेताः सोमपृष्ठा आप उचानग्नीर्वरीः ।
 वारतः पर्जन्य आदुभिस्ते क्रव्यादमग्नीशमम् ॥ १० ॥ (१६१)

(२१) वर्चःप्राप्तिः ।

१-६ वसिष्ठः । वर्चः, बृहस्पतिः, विश्वे देवाः । अनुष्टुप्, १ विराट् त्रिष्टुप्, ३ पञ्चपदा परानुष्टुप् विराडतिजगती, ४ त्र्यवसाना पदपदा जगती ।

इस्तिवर्चसं प्रथतां बृहद्यज्ञो अदित्या यत्तन्वुः संवभूव ।
 तत्सर्वे समदुर्ममताद्विधे देवा अदितिः सज्जोषाः ॥ १ ॥
 मित्रश्च वरुणश्चेन्द्रौ रुद्रश्च चेततु । देवास्तौ विश्वघायसस्ते माञ्जन्तु वर्चसा ॥ २ ॥
 येन हस्ती वर्चसा संवभूव येन राजा मनुष्येऽन्विष्वन्तः ।
 येन देवा देवतामग्र आयन्तेन मामद्य वर्चसाधे वर्चस्विनं कणु ॥ ३ ॥
 यत्ते वर्चो जातवेदो बृहद्भवत्याहुतेः ।
 यावत्स्वर्गस्य वर्च आसुरस्य च इस्तिनः ।
 तार्वन्मे अग्निना वर्च आ घन्तां पुष्करस्रजा ॥ ४ ॥
 यावच्चतस्रः प्रदिशश्चक्षुर्यावत्समश्नुते ।
 तार्वत्सुमैत्तिन्द्रियं मयि तदस्तिवर्चसम् ॥ ५ ॥
 हस्ती मृगाणां सुषदामलिष्टावान्भूव हि ।
 तस्य भगेन वर्चसाभि विज्जामि मामहम् ॥ ६ ॥ (१६०)

(२३) वीर-प्रश्रुतिः ।

१-६ प्रश्ना । चन्द्रमाः, योनिः, घोषापृथिवी । अनुष्टुप्, ५ उपरिष्टाद् भुरिगृहती, ६ स्कन्धोप्रीवा इहती ।

येन वेदश्चर्विथ नाशयामसि तत्त्वत् ।
 इदं तदुन्यत्र त्वदप दूरे नि दध्मसि ॥ १ ॥
 आ ते योनिं गर्भे एतु पुमान्वाणं श्वेषुधिम ।
 आ वीरोऽत्र जायतां पुत्रस्ते दशमास्यः ॥ २ ॥ (१६९)

पुत्रासि पुत्रं जनय तं पुमाननु जायताम् ।

भवासि पुत्राणां माता जितानां जनयाश्च यान्

॥ ३ ॥

यानि भद्राणि वीजान्यृषभा जनयन्ति च ।

तैस्त्वं पुत्रं विन्दस्व सा प्रसुर्धेनुका भव

॥ ४ ॥

कृणोमि ते प्राजापत्यमा योनिं गर्भं एतु ते ।

विन्दस्व त्वं पुत्रं नारि यस्तुभ्यं शमसृच्छसु तस्मै त्वं भव

॥ ५ ॥

यासां द्यौः पिता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुषां वृधुव ।

तास्त्वा पुत्रविद्याय दैवीः प्रावृत्त्वोपधयः

॥ ६ ॥ (१७३)

(२४) समृद्धि-प्राप्तिः ।

१-७ भृगुः । वनस्पतिः, प्रजापतिः । अनुष्टुप्, २ निचुरपध्यापदक्षिः ।

पर्यस्वतीरोपधयः पर्यस्वन्मामकं वचः

अथो पर्यस्वतीनामा भरेऽहं सहस्रशः

॥ १ ॥

वेदाहं पर्यस्वन्तं चकार धान्यं बहु ।

संभृत्वा नाम यो देवस्तं वयं हवामहे यो यो-अयं जनो गृहे

॥ २ ॥

इमा याः पञ्च प्रदिशो मानवीः पञ्च कृष्टवः ।

वृष्टे शर्पं नदीरिवेह स्फातिं समावहान्

॥ ३ ॥

उदुत्तं श्रतधारं सहस्रधारमधितम् ।

एवास्माक्रेदं धान्यं सहस्रधारमधितम्

॥ ४ ॥

शतहस्तं समाहर्तुं सहस्रहस्तं सं किं ।

कृतस्य कार्यस्य चेह स्फातिं समावह

॥ ५ ॥

तिस्रो मात्रा गन्धर्वाणां चतस्रो गृहपत्याः ।

तासां या स्फातिमर्त्तमा तया त्वाभि संशामसि

॥ ६ ॥

उपोह्यं समूह्यं स्रचारौ ते प्रजापते ।

ताविहा बहतां स्फातिं बहुं भुमानमधितम्

॥ ७ ॥ (१८०)

(२५) कामस्य भृगुः ।

१-६ भृगुः । मित्रावरुणौ, कामेभ्यः । अनुष्टुप् ।

उनुदस्त्वोषुदतु मा पृथाः श्रयने स्वे ।

भृगुः कामस्य या भीमा तया विज्यामि त्वा इदि

॥ १ ॥ (१८१)

आधीपणां कामश्चल्यमिष्टं संकल्पकुलमलाम् ।
 तां सुसंनतां कृत्वा कामो विध्यतु त्वा हृदि ॥ २ ॥
 या ग्रीहानं शोषयति कामस्येषुः सुसंनता ।
 प्राचीनपक्षा व्योषि तया विध्यामि त्वा हृदि ॥ ३ ॥
 शुचा विद्धा व्योषिया शुष्कास्याभि सर्प मा ।
 मृदुनिर्मन्युः केवली प्रियवादिन्यनुव्रता ॥ ४ ॥
 आजामि त्वार्जन्या परि मातुरथो पितुः ।
 यथा मम कृतावसो मम चित्तमुपायसि ॥ ५ ॥
 व्यस्यै मित्रावरुणौ हृदश्चित्तान्यस्यतम् ।
 अथैनामकृतं कृत्वा ममेव कृणुतं वशे ॥ ६ ॥ (१८६)
 ॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

(२६) विश्व आत्मरक्षा ।

१-६ अथर्षा । रुद्रः, दिशः, १ साग्रयो हेतवः, २ सकामा अविष्यवा, ३ वैराजः, ४ सवाता
 प्रविष्यन्तः, ५ सौषधिका निलिम्बा, ६ बृहस्पतियुता अवस्वन्तः । त्रिष्टुप्, २, ५, ६, जगती,
 ३, ४ भुरिह, १-६ पञ्चपदा विपरीतपादलक्ष्मा ।

[६] येऽस्यां स्थ प्राच्यां दिशि हेतयो नाम देवास्तेषां वो अग्निरिषवः ।
 ते नो मृदत ते नोऽग्निं ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ १ ॥
 येऽस्यां स्थ दक्षिणायां दिश्यविष्यवो नाम देवास्तेषां वः काम इषवः ।
 ते नो मृदत ते नोऽग्निं ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ २ ॥
 येऽस्यां स्थ प्रतीच्यां दिशि वैराजा नाम देवास्तेषां व आप इषवः ।
 ते नो मृदत ते नोऽग्निं ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ ३ ॥
 येऽस्यां स्थोदीच्यां दिशि प्रविष्यन्तो नाम देवास्तेषां वो वात इषवः ।
 ते नो मृदत ते नोऽग्निं ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ ४ ॥
 येऽस्यां स्थ ध्रुवायां दिशि निलिम्बा नाम देवास्तेषां व ओषधीरिषवः ।
 ते नो मृदत ते नोऽग्निं ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ ५ ॥
 येऽस्यां स्थोर्षायां दिश्यवस्वन्तो नाम देवास्तेषां वो बृहस्पतिरिषवः ।
 ते नो मृदत ते नोऽग्निं ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ ६ ॥ (१९२)

(२७) शत्रुनिवारणम् ।

१-६ मधवा । विशाः, रुद्रः, १ अग्निः अस्तिः, आदित्याः, २ इन्द्रः, तिरश्चिराजी, पितरः, ३ वरुणः, पुषाकुः, अर्जुनः, ४ सोमः, स्वजाः, अशनिः, ५ विष्णुः, कल्माषघ्नीवो वरिषः, ६ बृहस्पतिः, श्वित्रं, वर्षम् । १-६ पञ्चपदा ककुम्भतीर्गमांशदिः, (२ अत्यष्टिः, ५ शुरिष्ट) ।

प्राची दिग्गिरिर्धिपतिरसितो रक्षितादित्या इषवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्मे दध्मः ॥ १ ॥

दक्षिणा दिगिन्द्रोऽधिपतिस्तिरश्चिराजी रक्षिता पितर इषवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्मे दध्मः ॥ २ ॥

प्रतीची दिग्वरुणोऽधिपतिः पुषाक् रक्षितान्मिषवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्मे दध्मः ॥ ३ ॥

उदीची दिक्सोमोऽधिपतिः स्वजो रक्षिताशनिरिषवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्मे दध्मः ॥ ४ ॥

ध्रुवा दिग्विष्णुरधिपतिः कल्माषघ्नीवो रक्षिता वीरुष इषवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

शोऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्मे दध्मः ॥ ५ ॥

ऊर्ध्वा दिग्बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो रक्षिता वर्षमिषवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

शोऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्मे दध्मः ॥ ६ ॥ (१९८)

(२८) पशुपोषणम् ।

१-३ ब्रह्मा । यमिनी । अनुष्टुप्, १ मतिशकरीगर्भा चतुष्पदातिजगती, ४ यवमय्या विराट् ककुप्, ५ निष्ठुप्, ६ विराट्गर्भा प्रसारपङ्क्तिः ।

एकैकयैषा सृष्ट्या सं बभूव यत्र गा अर्तुजन्त भूतकृतौ विभरूपाः ।

यत्र विजायते ग्रमिन्यर्पतुः सा पशुन्धिणाति रिफती रुधती ॥ १ ॥

एषा पशून्सं धिणाति क्रुव्यान्नुत्वा व्यद्वरी ।

उतैर्नां ब्रह्मणे दद्यात्तथा स्योना शिवा स्यात् ॥ २ ॥ (२००)

शिवा मव पुरुषेभ्यो गोभ्यो जघेभ्यः शिवा ।

शिवासौ सर्वस्मै क्षेत्राय शिवा न इहैधि ॥ ३ ॥

इह पुष्टिरिह रस इह सङ्गसंसातमा भव । पुष्ट्यनिनि पोषय ॥ ४ ॥

यत्रा सुहादः सुकृतो मदन्ति विहाय रोगं तन्वः स्वायाः ।

तं लोकं यमिन्यमितसर्वभूत सा नो मा हिंसीत्युर्ध्वान्पुष्टं ॥ ५ ॥

यत्रा सुहादी सुकृतानिहितोऽश्रुतां यत्र लोकः ।

तं लोकं यमिन्यमितसर्वभूत सा नो मा हिंसीत्युर्ध्वान्पुष्टं ॥ ६ ॥ (२०४)

(२९) अविः ।

१-८ उद्दालकः । शितिपाद अविः, ७ कामः, ८ भूमिः । अनुष्टुप्, १, ३ पञ्चा पङ्क्तिः, ७ अक्षराणां
पदपदा उपरिछादैवी गृहती कुटुम्बतीगर्भा विराजगती, ८ उपरिछाद्गृहती ।

यद्राजानो विमजन्त इष्टापूर्वस्य गोदृष्टं यमस्यामी संभासदः ।

अविस्वस्मात्त्र मुञ्चति दुःखः शितिपात्स्वधा ॥ १ ॥

सर्वान्कामान्पूरयत्सामर्ष्यमवन्मवन्मवन् ।

आकृतिश्रोऽविर्दुःखः शितिपातोप दस्यति ॥ २ ॥

यो ददाति शितिपादमर्षिं लोकेन संमितम् ।

स नार्कमभ्यारोहति यत्र युक्तो न क्रियते अबलेन पलीयते ॥ ३ ॥

पञ्चापुं शितिपादमर्षिं लोकेन संमितम् ।

प्रदातोप जीवति पितृणां लोकेऽक्षितम् ॥ ४ ॥

पञ्चापुं शितिपादमर्षिं लोकेन संमितम् ।

प्रदातोप जीवति स्वर्गमासयोरक्षितम् ॥ ५ ॥

इहैव नोप दस्यति समुद्र इव ययौ मृदत् ।

देवो संवासिनाविव शितिपातोप दस्यति ॥ ६ ॥

क इदं कस्मा अद्रुक्कामः कामोपादात् ।

कामो दाता कामः प्रतिबद्धीता कामः समुद्रमा पिबेत् ॥

कामेन त्वा प्रति यद्वाप्ति कामैतर्व ॥ ७ ॥

भूमिश्च प्रति गृह्णात्यन्तरिक्षमिदं मृदत् ।

माहं प्राणेन मालना मा प्रजया प्रतिपद्य वि संधिति ॥ ८ ॥ (२१४)

(३०) सामनस्यम् ।

१-७ अथर्वा । चन्द्रमाः, सामनस्यम् । अनुष्टुप्, ५ विराट् जगती, ६ प्रस्तारपङ्क्तिः, ७ त्रिष्टुप् ।

सहृदयं सामनस्यमविद्वेषं कृणोमि वः ।

अन्यो अन्यमभि हर्षत वृत्तं जातमिवाङ्गया ॥ १ ॥

अनुव्रतः पितुः पुत्रो मात्रा मवतु संमनाः ।

जाया पत्ये गर्भमतीं वाचं वदतु शन्तिवाम् ॥ २ ॥

मा भ्राता भ्रातरं द्विधन्मा स्वसारमुत स्वसा ।

सम्यञ्चः समता भूत्वा वाचं वदतु मुद्रया ॥ ३ ॥

येन देवा न वियन्ति नो च विद्विषते मियः ।

तत्कृण्वो ब्रह्म वो गृहे संज्ञानं पुरुषेभ्यः ॥ ४ ॥

ज्यार्यस्वन्तश्चितिनो मा वि यौष्ट संराघयन्तुः सधुराधरन्तः ।

अन्यो अन्यस्मै वृत्त्यु वदन्त एतं सध्रीचीनान्तुः संमनसस्कृणोमि ॥ ५ ॥

समाना प्रया सह बौद्धमागः समाने योक्त्रे सह बौ युनज्मि ।

सम्यञ्चोऽभि संपर्यतारा नाभिमिवाभितः ॥ ६ ॥

सध्रीचीनान्तुः संमनसस्कृणोम्येकं भुष्टीन्संवननेन सर्वान् ।

देवा इवाभृतं रक्षमाणाः सायंप्रातः सौमनसो बौ अस्तु ॥ ७ ॥ (२१९)

(३१) यक्षमनाशनम् ।

१-११ प्रष्टा । पाप्मनाः, १ अग्निः, २ शक्रः, ३ पशवः, ४ चापावृथिवी, ५ त्यष्टा, ६ अग्निः, इन्द्रः,

७ देवाः, सूर्यः, ८-१० आयुः, ११ पर्जन्यः । अनुष्टुप्, ४ मुरिह, ५ विराट् प्रस्तारपङ्क्तिः ।

वि देवा जुरसावृतुन्वि त्वमग्ने अरात्या ।

व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥ १ ॥

व्यात्यां पर्वमानो वि सुक्रः पापकृत्यया ।

व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥ २ ॥

वि ग्राम्याः पुत्रवं आरण्यैर्न्यापिस्तृष्णायासरन् ।

व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥ ३ ॥

वीक्ष्मे घावावृथिवी इतो वि पन्थानो दिक्षेदिक्षम् ।

व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥ ४ ॥ (२२३)

त्वष्टां दुहित्रे बहत्तुं युनुक्तीतीदं विश्वं भुवनं वि याति ।	
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ ५ ॥
अग्निः प्राणान्तसं दधाति चन्द्रः प्राणेन संहितः ।	
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ ६ ॥
प्राणेन विश्वतोषीर्यं देवाः सूर्यं समैरयन् ।	
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ ७ ॥
आयुष्मतामायुष्कृतां प्राणेन जीव मा मृधाः ।	
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ ८ ॥
प्राणेन प्राणतां प्राणेहैव भव मा मृधाः ।	
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ ९ ॥
उदायुषा समायुषोदोषधीनां रसेन ।	
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ १० ॥
आ पुर्जन्यस्य वृष्ट्योदस्थामामृता वयम्	
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ ११ ॥ (२३०)

॥ इति षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठः प्रपाठकः ॥ ६ ॥

॥ इति तृतीयं काण्डं समाप्तम् ॥ ३ ॥

मंत्रसंख्या-

द्वितीयकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ३६०

तृतीयकाण्डस्य ... २३०

सर्वयोगः ५९०

चतुर्थ काण्डम् ।

(१) ब्रह्मविद्या ।

१-७ वेनः । बृहस्पतिः, आवित्यः । विष्टुप्, २, ५ पुरोऽनुष्टुप् ।

[अथ सप्तमः प्रपाठकः ॥ ७ ॥]

- [१] ब्रह्म ज्ञानं प्रथमं पुरस्तादि सीमतः सुरुचो वेन आवः ।
 स बुध्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः ॥ १ ॥
 इयं पित्र्या राष्ट्रयेत्वत्रे प्रथमायं जनुपे भुवनेष्ठाः ।
 तस्मा एतं सुरुचं ह्यारमहं धर्मं श्रीणन्तु प्रथमायं धास्पवे ॥ २ ॥
 प्र यो जज्ञे विद्वानस्य बन्धुर्विधा देवानां जनिमा विवक्ति ।
 ब्रह्म ब्रह्मण उज्जमार मध्याग्नीचैरुचैः स्वधा अभि प्र तस्यौ ॥ ३ ॥
 स हि दिवः स पृथिव्या ऋतस्था मही क्षेमं रोदसी अस्कमायत् ।
 महान्मही अस्कमायदि जातो धां सद्य पार्थिवं च रजः ॥ ४ ॥
 स बुध्यादाष्ट जनुपोऽभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता तस्य सम्राट् ।
 अह्येच्छुक्रं ज्योतिषो जनिष्टार्थं द्युमन्तो वि वसन्तु विप्राः ॥ ५ ॥
 नूनं तदस्य क्वाव्यो हि नोति महो देवस्य पूर्वस्य धाम ।
 एष जज्ञे बहुभिः साकमित्था पूर्वे अर्धे विषिते सप्तशु ॥ ६ ॥
 योऽर्धर्वाणं पितरं देवबन्धुं बृहस्पतिं नमसाव च गच्छात् ।
 त्वं विषेपां जनिता यथासः कविर्देवो न दमायत्स्वधावान् ॥ ७ ॥

(७)

(२) आत्मविद्या ।

१-८ वेनः । आत्मा । विष्टुप्, ६ पुरोऽनुष्टुप्, ७ उपरिष्टान्ज्योतिः ।

- य आत्मादा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रक्षिपं यस्य देवाः ।
 योऽस्थेयो द्विपदो यश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १ ॥
 यः प्राणतो निमिषतो महित्वैको राजा जगतो बभूव ।
 यस्य च्छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ २ ॥

(९)

यं क्रन्दसी अवतक्षस्कमाने भियस्तान् रोदसी अहयेथाय् ।
 हस्यासौ पन्था रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ३ ॥
 यस्य दौर्ब्या पृथिवी च मही यस्याद उर्वेऽन्तरिक्षम् ।
 यस्यासौ स्रो विततो महित्वा कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ४ ॥
 यस्य विश्वे हिमवन्तो महित्वा संमुद्रे यस्य रुतामिद्राहुः ।
 इमार्थं श्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ५ ॥
 आपो अग्रे विश्वमावृन्गमं दधाना अमृता ऋतुज्ञाः ।
 यासु देवीष्वधि देव आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ६ ॥
 हिरण्यगर्भः सर्गवर्तताम्रे यूयस्य जातः पतिरेक आसीत् ।
 स दाधार पृथिवीमुत धां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ७ ॥
 आपो वत्सं जनयन्तीर्गर्भमग्रे समैरयन् ।
 तस्योत जारयानस्योत्वं आसीद्विरण्ययः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ८ ॥ (१५)

(३) रामनाशनम् ।

१-७ भयवी । कद्रः, व्याघ्रः । अनुष्टुप्, १ पद्यापह्किः, ३ गायत्री, ७ ककुम्भनीगर्भोपरिष्ठाहृती ।

उदितस्त्रयो अक्रमन्व्याघ्रः पुरुषो वृकः ।
 हिरुग्धि यन्ति सिन्धवे हिरुग्देवो वनस्पतिर्हिरुङ्मनन्तु शत्रवः ॥ १ ॥
 परेणैतु पथा वृकः परमेणोत तस्करः ।
 परेण दुत्वती रज्जुः परेणाघापुरर्षतु ॥ २ ॥
 अस्म्यौ च ते मुखं च ते व्याघ्र जम्भयामसि ।
 आत्सर्वान्विश्रति नृखान् ॥ ३ ॥
 व्याघ्रं दुत्वता वयं प्रथमं जम्भयामसि ।
 आदु ऐनमथो अहिं यातुधानमथो वृकम् ॥ ४ ॥
 यो अथ स्तेन आरयति स संपिष्टो अपायति ।
 पथार्थपञ्चसेनैत्विन्द्रो वज्रेण हन्तु तम् ॥ ५ ॥
 मूर्णा मृगस्य दन्ता अपिशीर्णा उ पृष्टयः ।
 निमृक्ते गोघा भवतु नीचार्यच्छत्रयुर्मृगः ॥ ६ ॥
 यत्संयमो न वि यमो वि यमो यम संयमः ।
 इन्द्रजाः सौमजा आधर्वजमसि व्याघ्रजम्भनम् ॥ ७ ॥ (१६)

(४) बाजीकरणम् ।

१-८ मय्या । पनस्पतिः, १-२ स्वयं, प्रजापतिः, ४ इन्द्रः, ५ आपः, सौमः, ६ अग्निः, सरस्वती,
प्रक्षपस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ पुरजिण्, १-७ मुरिह ।

यां त्वा गन्धर्वो अखनद्रुणाय मृतम्रजे ।
तां त्वा वयं खनामृषोर्पथि शेषहर्षणीम् ॥ १ ॥
उदुषा उदु धर्य उदिदं मायकं वचः ।
उदैजह प्रजापतिर्वृषा शुष्मेण जाजिना ॥ २ ॥
यथा स्म ते विरोहतोऽभितस्तमिवानति ।
ततस्ते शुष्मवत्तरमियं कृणोत्वोर्पथिः ॥ ३ ॥
उच्छुष्मोर्पथीनां सारं ऋपमाणाम् ।
सं पुंसामिन्द्र वृष्ण्यमस्मिन्वेहि तनूवशिन् ॥ ४ ॥
अपां रसः प्रथममजोऽथो वनस्पतीनाम् ।
उत सोमस्य आतास्युतार्शमसि वृष्ण्यम् ॥ ५ ॥
अद्यायं अद्य संवितरथ देवि सरस्वति ।
अद्यास्य वक्ष्यन्स्पते धनुर्विवा तानया पसः ॥ ६ ॥
आहं तनोमि ते पसो अधि ज्यामिव धन्वनि ।
ऋमस्वर्श इव रोहितमनवग्लायता सदा ॥ ७ ॥
अश्वस्याश्वतरस्याजस्य पेत्यस्य च ।
अथ ऋपमस्य ये बाजास्तानस्मिन्वेहि तनूवशिन् ॥ ८ ॥ (१०)

(५) स्वापनम् ।

१-७ मय्या । स्वापनं, वृषभः । अनुष्टुप्, २ भुरिह, ७ पुरस्तान्ज्यांतिस्त्रिंशुप् ।

सहस्रशृङ्गो वृषभो यः संमुद्रादुदाचरत् ।
तेना सहस्येना वयं नि जनान्स्वापयामसि ॥ १ ॥
न भूमिं वातो अतिं वाति नातिं पश्यति कश्चन ।
स्त्रियश्च सर्वाः स्वापय शुनधेन्द्रसखा चरन् ॥ २ ॥
श्रोष्ठेऽश्वयास्तर्प्येऽश्वया नारीर्वा वक्ष्यीवरीः ।
स्त्रियो याः पुण्यगन्धयस्ताः सर्वाः स्वापयामसि ॥ ३ ॥ (११)

एजदेजदजग्रभं चक्षुः प्राणमजग्रभम् ।

अङ्गान्यजग्रभं सर्वा रात्रीणामतिश्वरे ॥ ४ ॥

य आस्ते यश्चरति यश्च तिष्ठन्निपश्यति ।

तेषां सं दध्यो अक्षीणि यथेदं हृष्यं तथा ॥ ५ ॥

स्वमु माता स्वमु पिता स्वमु आ स्वमु विश्वपतिः ।

स्वर्पन्त्वस्य ज्ञातयः स्वप्त्वयमभितो जनः ॥ ६ ॥

स्वम स्वमाभिकरणेन सर्वं नि ज्ञापया जनम् ।

ओन्सुर्यमन्यान्स्वापयान्युप जागृताद्ब्रह्मिन् इवारिष्टो अक्षितः ॥ ७ ॥

(३७)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(६) विषग्रम् ।

१-८ गरुमान् । तत्सकः, १ ब्राह्मणः, २ द्यावापृथिवी, सप्तसिन्धवः, ३ सुपर्णः, ४-८ विषम् । अनुष्टुप् ।

[२] ब्राह्मणो जज्ञे प्रथमो दशशीर्षो दशस्यः ।

स सोमं प्रथमः पृथौ स चकारारसं विषम् ॥ १ ॥

यावन्ती द्यावापृथिवी वरिण्या यावत्सप्त सिन्धवो वितष्टिरे ।

याचं विषस्य दर्पणीं तामितो निर्वादयम् ॥ २ ॥

मुपर्णस्त्वा गरुमान्विषं प्रथममावयत् ।

नाभीमदो नारूरुप उतास्मा अभवः पितुः ॥ ३ ॥

यस्तु आस्यत्पञ्चाङ्गुरिर्वक्राच्चिदधि घन्वनः ।

अपस्कम्भस्य शल्याभिरवोचमहं विषम् ॥ ४ ॥

शल्याद्विषं निर्बोचं प्राञ्जनादुत पर्णधेः ।

अपाष्ठाच्छृङ्गात्कुर्मलाभिरवोचमहं विषम् ॥ ५ ॥

अरसस्त इषो श्रव्योऽथो ते अरसं विषम् ।

उतारसस्य वृक्षस्य धनुष्टे अरसारसम् ॥ ६ ॥

ये अपीषन्वे अर्दिहन्य आस्यन्वे अवाप्तृजन् ।

सर्वे ते वध्रयः कृता वध्रिर्विषगिरिः कृतः ॥ ७ ॥

वध्रयस्ते खनितारो वध्रिस्त्वर्मस्योपधे ।

वध्रिः स पर्वतो गिरिर्यतो जातमिदं विषम् ॥ ८ ॥

(४५)

(७) विपनाशनम् ।

१-७ गरुत्मान् । वनस्पतिः । अलुच्छुप्, ४ सराद ।

वारिदं वारयाते वर्णावत्यामर्धि	
तत्रामृतस्यासिक्तं तेना ते वारये विपम्	॥ १ ॥
अरसं प्राच्यं विपमरसं यदुदीच्यम् ।	
अयेदमधराच्यं करम्भेण वि कल्पते	॥ २ ॥
करम्भं कृत्वा तिर्यं पीवस्याकर्षुदारधिम् ।	
क्षुधा किल त्वा दुष्टनो जज्ञिवान्त्स न रूरुपः	॥ ३ ॥
वि ते मदं मदावति शरमिव पातयामसि ।	
प्र त्वा चरुमिव येपन्तं वचसा स्थापयामसि	॥ ४ ॥
परि ग्राममिवाचितं वचसा स्थापयामसि ।	
तिष्ठां वृक्ष इव स्वाक्यमिच्छाते न रूरुपः	॥ ५ ॥
एवस्तैस्त्वा पर्यङ्गीणन्दुर्भिरजिनैरुत ।	
प्रकीरसि त्वमोषधेऽभिच्छाते न रूरुपः	॥ ६ ॥
अनाम्ना ये वः प्रथमा यानि कर्माणि चक्रिरे ।	
वीराभो अत्र मा दभन्तद् एतत्पुरो दधे	॥ ७ ॥

(५२)

(८) राज्याभिषेकः ।

१-७ अयर्वाङ्गिराः । चन्द्रमाः, आपः, राज्याभिषेकः, १ राजा, २ देवाः, ३ विश्वरूपः, ४-५ आपः ।
अलुच्छुप् १, ७ मुरिक् निष्टुप्, १ निष्टुप्, ५ विराद प्रस्तरपक्षितः ।

भूतो भूतेषु पय आ दधाति स भूतानामधिपतिर्वभूव ।	
तस्य मृत्युश्चरति राज्ञ्ययं स राजा राज्यमनु मन्यतामिदम्	॥ १ ॥
अभि प्रेहि मायं वेन उग्रश्चेत्ता संपन्नहा ।	
आ तिष्ठ मित्रवर्धनं तुभ्यं देवा अधि ब्रवन्	॥ २ ॥
आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषं छियं वसानश्चरति स्वरोचिः ।	
मुहचदृष्टो असुरस्य नामा विश्वरूपो असुरानि तस्यौ	॥ ३ ॥
ज्याग्रो अधि वैवाग्ने वि क्रमस्व दिशो मुहीः ।	
विशस्त्वा सर्वो वाञ्छन्त्वापों दिव्याः पर्यस्वतीः	॥ ४ ॥

(५३)

या आपो दिव्याः पर्यसा मदन्त्यन्तरिक्षं उत वा पृथिव्याम् ।

तासां त्वा सर्वासामपामभि र्विश्यामि वर्षसा ॥ ५ ॥

अभि त्वा वर्षसासिचक्ष्णापो दिव्याः पर्यस्वतीः ।

यथासौ मित्रवर्षेनस्तथा त्वा सधिता कर्त ॥ ६ ॥

एता व्याघ्रं परिपस्वज्जानाः सिंहं हिन्वन्ति महते सौमगाय ।

सुमुद्रं न सुसुवस्तास्थिवांसं मरुज्यन्ते ह्रीपिनञ्जल्पन्तः ॥ ७ ॥ (५९)

(९) आज्ञमम् ।

१-१० ऋगुः । त्रैकाकुदाञ्जनम् । अनुष्टुप्, २ ककुम्भती, ३ पद्यापद्धतिः ।

एहि जीवं त्रायमाणं पर्येतस्यास्यस्यम् । विषेभिर्देवैर्दुषं परिधिर्जीवनाय कम् ॥ १ ॥

परिपाणं पुरुषाणां परिपाणं गवांसि । अश्वानामर्वतां परिपाणाय तस्थिपे ॥ २ ॥

उतासि परिपाणं यातुजम्मनमाञ्जन ।

उतामृतस्य त्वं वेत्थायौ असि जीवभोजनमयौ हरितमेपजम् ॥ ३ ॥

यस्याञ्जनं प्रसर्पस्यङ्गमङ्गं परुष्परुः ।

ततो यस्मिं वि वाघस उग्रो मध्यमशीरिव ॥ ४ ॥

नैनं श्रामोति क्षपयो न कृत्या नामिशोचनम् ।

नैनं विष्कन्धमश्रुते यस्त्वा विमर्त्याञ्जन ॥ ५ ॥

असन्मन्त्रादुष्पन्मयादुष्कृताच्छर्मलादुत ।

दुर्हर्दिशक्षुषो घोराचस्माभः पासाञ्जन ॥ ६ ॥

इदं विद्वानाञ्जन सत्यं वक्ष्यामि नानृतम् ।

सनेयमथं गामुहमात्मानं तव पूरुष ॥ ७ ॥

त्रयो दासा आज्ञनस्य त्वमा बलास आदर्हिः ।

वर्षिष्ठः पर्येतानां त्रिकुक्षुभाम ते पिता ॥ ८ ॥

यदाञ्जनं त्रैककुदं जातं हिमवतस्परि ।

यातं सर्वोऽञ्जन्मयत्सर्वोऽथ यातुषान्यः ॥ ९ ॥

यदि वासि त्रैककुदं यदि यामुनमुच्यसे ।

उमे ते मूढे नास्ती ताम्ना नः पासाञ्जन ॥ १० ॥ (६०)

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

यस्य नेत्रे यज्ञपतिर्न यज्ञो नास्य द्वातेशे न प्रतिग्रहीता ।
 यो विश्वजिद्विष्वद्विष्वकर्मा धर्म नो ब्रूत यतमथतुष्पात् ॥ ५ ॥
 येन देवाः स्वरारुहह्रित्वा शरीरमुपृतस्य नाभिम् ।
 तेन गोष्म सुकृतस्य लोकं धर्मस्य ब्रूतेन तपसा यज्ञस्यैवः ॥ ६ ॥
 इन्द्रो रूपेणाभिर्वहेन प्रजापतिः परमेष्ठी विराट् ।
 विश्वानरे अक्रमत वैश्वानरे अक्रमतानुदुर्लभत ।
 सोऽदृंहयत् सोऽधारयत् ॥ ७ ॥
 मर्ष्यमेतर्दनइहो यत्रैष बह आहितः ।
 एतावदस्य प्राचीनं यावान्मृत्युश्च समाहितः ॥ ८ ॥
 यो वेदानुइहो दोहान्तस्तानुपदस्वतः ।
 प्रजां च लोकं चामोति तथा सप्तप्रययो विदुः ॥ ९ ॥
 पञ्चिः सेदिमवक्रामभिरां जङ्गमिरुत्तिदन् ।
 अमेणानुद्वान्कीलालं कीनार्शश्चाभि गच्छतः ॥ १० ॥
 द्वादश वा एता रात्रीर्वित्यां आहुः प्रजापतेः ।
 तत्रोप ब्रह्म यो वेद तद्वा अनुइहो ब्रूतम् ॥ ११ ॥
 दुहे सायं दुहे प्रातर्दुहे मर्ष्यदिनं परि ।
 दोहा ये अस्य संयन्ति तान्निद्यानुपदस्वतः ॥ १२ ॥ (८८)

(१२) रोहिणी वनस्पतिः ।

१—७ क्रमुः । रोहिणी-वनस्पतिः । अनुष्टुप्, १ त्रिपदा गायत्री, ६ त्रिपदा ययमंध्या
भुरिगायत्री, ७ बृहती ।

रोहण्यसि रोहण्यस्त्रिभस्य रोहणी । रोहयेदमरुन्धति ॥ १ ॥
 यत्ते रिष्टं यत्ते द्युत्तमस्ति पेटं त आत्मनि ।
 घाता तद्भद्रया पुनः सं दधत्परुषा परुः ॥ २ ॥
 सं ते मजा मज्जा भवतु सप्तु ते परुषा परुः ।
 सं ते मांसस्य विस्त्रस्तं समस्थपि रोहतु ॥ ३ ॥
 मजा मज्जा सं धीयतां चर्मणा चर्म रोहतु ।
 अमृक्ते अस्थि रोहतु मांसं मांसेन रोहतु ॥ ४ ॥ (८९)

लोम लोम्ना सं कल्पया त्वचा सं कल्पया त्वचम् ।

अस्तुक्ते अस्थि रोहतु छिन्नं सं वैक्षोपधे ॥ ५ ॥

स उचिष्ठं प्रेहि प्र द्रव रथः सुचक्रः सुपविः सुनाभिः । प्रति तिष्ठोर्ध्वः ॥ ६ ॥

यदि कृतं पतित्वा संशये यदि वाग्मा प्रहृतो जघान ।

ऋभू रथस्थेवाङ्गानि सं दधत्परुषा परुः ॥ ७ ॥ (९५)

(१३) रोगनिवारणम् ।

१-७ शंतातिः । चन्द्रमाः, विभवे देवाः, १ देवाः, २-३ वातः, ४ मयनः, ६-७ हस्तः । अनुष्टुप् ।

उत देवा अवहितं देवा उन्नयथा पुनः ।

उतागश्चक्रुर्षं देवा देवा जीवयथा पुनः ॥ १ ॥

द्वाविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा परावतः ।

दक्षं ते अन्य आवातु व्यङ्ग्यो वातु यद्रपः ॥ २ ॥

आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद्रपः ।

त्वं हि विश्वभेषज देवानां दूत ईर्यसे ॥ ३ ॥

त्रार्यन्तामिमं देवास्त्रार्यन्तां मरुतां गुणाः ।

त्रार्यन्तां विश्वा भूतानि यथायमरुषा असत् ॥ ४ ॥

आ त्वागमं शंतातिभिर्यो अरिष्टतातिभिः ।

दक्षं त उग्रमाभारिपुं परा यस्मै सुवामि ते ॥ ५ ॥

अयं मे हस्तो मर्गवानयं मे मर्गवचरः

अयं मे विश्वभेषजोऽयं शिवाभिर्मर्शनः ॥ ६ ॥

हस्ताभ्यां दक्षशास्त्राभ्यां जिह्वा वाचः पुरोगवी ।

अनामयित्वाभ्यां हस्ताभ्यां ताम्यां त्वाभि मृशामसि ॥ ७ ॥ (१०२)

(१४) स्वर्ग्योतिष्प्रतिः ।

१-२ भृगुः । आज्यं, अग्निः । त्रिष्टुप्; २, ४ अनुष्टुप्; ३ प्रस्तारपरुषितः;

७, ९ जगती; ८ पञ्चपदातिशकरी ।

अजो ह्यधेरजनिष्ट शोकात्सो अपश्यजनितामग्रं ।

तेन देवा देवतामग्र आयन्तेन रोहानुरुहुर्मध्यामः ॥ १ ॥

कर्मध्वमग्निना नाकमुत्पान्दस्तेषु विभ्रतः ।

दिवस्पृष्टं स्वर्गित्वा मिथ्रा देवेभिराध्वम् ॥ २ ॥ (१०४)

पुष्पात्पृथिव्या अहमन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षादिवमारुहम् ।
 दिवो नार्कस्य पुष्पात्स्वर्गज्योतिरगामहम् ॥ ३ ॥
 स्वर्ग्यन्तो नापेक्षन्तु आ द्यां रोहन्ति रोदसी ।
 यज्ञं ये विश्वतोषारं सुविद्वांसो वितेनिरे ॥ ४ ॥
 अग्रे प्रेहि ग्रथमो देवतानां चक्षुर्देवानामुत मालुषाणाम् ।
 इयंक्षमाणा भृगुभिः सृजोषाः स्वर्ग्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ॥ ५ ॥
 अजमनन्मि पयसा घृतेन दिव्यां सुपुष्पं पयसं ब्रुहन्तम् ।
 तेन गोप्ता मृदुतस्यं लोकं स्वर्गारोहन्तो अमि नार्कशुत्तमम् ॥ ६ ॥
 पञ्चोदनं पञ्चाभिः पुनर्लिभिर्दिव्योदर पञ्चपैतमोदनम् ।
 प्राच्यां दिशि शिरो अजस्यं धेहि दक्षिणायां दिशि दक्षिणं धेहि पार्श्वम् ॥ ७ ॥
 प्रतीच्यां दिशि भुसर्दमस्य क्षेयुत्तरस्यां दिश्युत्तरं धेहि पार्श्वम् ।
 ऊर्वायां दिश्यंजस्यान्नकं धेहि दिशि ध्रुवायां धेहि पाजस्यमिन्तरिक्षे मध्यतो पर्वणमस्य ॥ ८ ॥
 ब्रुतमजं ब्रुतया प्रोषुहि त्वचा सर्वैरङ्गैः संमृतं विश्वरूपम् ।
 स उत्तिष्ठेतो अमि नार्कमुत्तमं पञ्चिभुतभिः प्रवि तिष्ठ दिक्षु ॥ ९ ॥ (१११)

(१५) वृष्टिः ।

१-१६ अथर्वा । १ दिवाः, २-३ वीर्यः, ४ मरुत्यर्जन्वो, ५-१० मरुताः आपः, ११ प्रजापतिः, स्तनयितुः, १२ यक्षः, १३-१५ मण्डूकाः पितरश्च, १६ चातः । विष्णुपुः १-२, ५ विराट् जगती, ४ विराट् पुरस्ताद्बृहती, ७, १३ अनुष्टुप्, १ पथ्यापरुकिः, १० अरिह, १२ पञ्चपदालुपुष्पार्मा अरिह, १५ संकुमत्यनुष्टुप् ।

समृत्पतन्तु प्रदिशो नमस्वतीः समग्राणि वातजूतानि यन्तु ।
 महश्चमस्य नदतो नमस्वतो ब्राह्मा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु ॥ १ ॥
 समीक्षयन्तु त्रिषाः सुदानवोऽपां रसा ओषधीभिः सचन्ताम् ।
 वर्षस्य सर्गा महयन्तु भूमिं पृथग्जायन्तामोषधयो विश्वरूपाः ॥ २ ॥
 समीक्षयस्व गार्वतो नर्थास्यपां वेगासुः पृथगुर्विजन्ताम् ।
 वर्षस्य सर्गा महयन्तु भूमिं पृथग्जायन्तां वीरुषो विश्वरूपाः ॥ ३ ॥
 गणास्त्वोप गायन्तु मारुताः पर्जन्य घोषिणः पृथक् ।
 सर्गा वर्षस्य वर्षतो वर्षन्तु पृथिवीमनु ॥ ४ ॥ (११५)

उदीरयत मरुतः सद्यश्चतस्तेषो अर्को नभ उत्पातयाथ ।
 सद्यश्चतस्तेषो नभस्तो नभस्ततो वाग्वा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु ॥ ५ ॥

अग्निं क्रन्द स्तनयार्दयौदधिं भूमिं पर्जन्यं पर्यन्तां समक्षि ।
 त्वयां सृष्टं संदुलभैस्तु वर्षभावातेषीं क्रुशगुरित्वस्तम् ॥ ६ ॥

सं वीज्यन्तु सुदानं व उत्सां अजगुरा उत ।
 मरुद्भिः प्रच्युता मेवा वर्षन्तु पृथिवीमनु ॥ ७ ॥

वाक्वाग्वाग्वां वि वीज्यन्तां वातां वान्तु विशोदिशः ।
 मरुद्भिः प्रच्युता मेवाः सं यन्तु पृथिवीमनु ॥ ८ ॥

वापो विष्णुवज्रं वर्षं सं वीज्यन्तु सुदानं व उत्सां अजगुरा उत ।
 मरुद्भिः प्रच्युता मेवाः प्रार्थन्तु पृथिवीमनु ॥ ९ ॥

अपानमिस्तनूभिः संविद्वानो य ओषधीनामपिषा वृध्व ।
 स नो वर्षं संदुतां जादयेदाः प्राणं प्रजाभ्यो अमृतं दिवस्पति ॥ १० ॥

प्रजापतिः सलिलादा संनुद्रादापं ईरयन्मुदधिर्मर्दयाति ।
 प्र प्यायन्तां वृष्णो अर्धस्य रेतोऽवडितेन स्तनयितुनेहि ॥ ११ ॥

अपो निविश्वजलुरः रिता नः प्रसन्तु गर्गेरा अपां संदुतां नीवीर्यः सृज ।
 वदन्तु पृथिवीहयो मण्डकां शिषां ॥ १२ ॥

संवत्सरं संशयानां प्राज्ञानां प्रतचारिणः ।
 वार्षं पर्जन्यजिन्वितां प्र मण्डकां अवादिषुः ॥ १३ ॥

उपप्रवद मण्डकिं वर्षका वद सागुरि ।
 मध्ये इदस्य प्रवस्व विमृशं चतुरः पदः ॥ १४ ॥

सण्ख्वाइइ सैमखाइइ मध्ये तदुरि ।
 वर्षं संदुतां पितरो मरुतां मन इच्छत ॥ १५ ॥

महान्तं कोशमृदचाभि विंश सविष्टुतं भवतु वासु नारः ।
 तन्वतां सुभं संदुतां विसृष्टा आनुन्दिनीरोषयो भवन्तु ॥ १६ ॥ (१२७)

॥ अग्निं वृषीवोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(१६) सत्यानृतसमीक्षणः ।

१-९ प्रश्ना । वरुणः, सत्यानृतान्वीक्षणम् । त्रिष्टुप्, १ अनुष्टुप्, ५ भुरिष्ट, ७ जगती,
८ त्रिषान्महाबृहती, ९ विराणाम त्रिषाद्वायवी ।

- [४] बृहजैषामधिष्ठाता अन्तिकार्दिव पश्यति ।
य स्तायन्मन्यते चरन्तसर्वे देवा इदं विदुः ॥ १ ॥
यस्तिष्ठति चरति यश्च वञ्चति यो निलायं चरति यः प्रतङ्गय ।
द्वौ संनिपद्य यन्मन्त्रयेते राजा तद्वेदु वरुणस्तृतीयः ॥ २ ॥
उतेयं भूमिर्वरुणस्य राज्ञ उतासौ द्यौर्वृहती दूरेअन्ता ।
उतो समुद्रौ वरुणस्य कुक्षी उतास्मिन्नल्प उदके निलीनः ॥ ३ ॥
उत यो घामतिसर्पात्परस्तात्र स मुच्यतै वरुणस्य राज्ञः
दिव स्पष्टः प्र चरन्तीदर्यस्य सहस्राश्वा अति पश्यन्ति भूमिम् ॥ ४ ॥
सर्वं तद्राजा वरुणो वि चष्टे यदन्तरा रोदसी यत्परस्तात् ।
संख्याता अस्य निमिषो जनानामक्षानिव श्रमा नि यिनोति तानि ॥ ५ ॥
ये ते पाशा वरुण सुप्तसंश त्रेधा तिष्ठन्ति विषिता रुचन्तः ।
छिन्नन्तु सर्वे अतृतं वदन्तु यः सत्यवाद्यति तं सृजन्तु ॥ ६ ॥
श्वेतेन पाशैरभि धेहि वरुणो न मा ते मोच्यनृतवाङ् ॥ ७ ॥
आस्तां ज्ञात्वा उदरं शंसयित्वा कोक्षं इवावन्धः परिकृत्यमानः ॥ ८ ॥
यः समाम्योक्ष वरुणो यो व्याच्योक्ष यः संदेह्योक्ष वरुणो यो विदेह्युक्षि ।
यो दैवो वरुणो यश्च मानुषः ॥ ९ ॥
तैस्त्वा सर्वैरभि प्यामि पाशैरसावाह्यम्यायणाश्रुष्याः पुत्र ।
तानु ते सर्वाननुसंदिशामि ॥ १० ॥ (१६)

(१७) अपामार्गः ।

१-८ शुक्लः । अपामार्गो वनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

- ईशानां त्वा भेषजानाश्रुजेषु आ रमामहे ।
चुके सुहस्रवीर्यं सर्वेस्मा ओषधे त्वा ॥ १ ॥
सत्यजितं क्षपद्यार्वनीं सर्वमानां पुनःसुराम् ।
सर्वाः समुह्योषधीरितो नः पारयादिति ॥ २ ॥ (१७)

या शशाप शपनेन याघं मूरमादधे ।
 या रसस्य हरणाय जातमारिभे तोकर्मचु सा ॥ ३ ॥
 यां तं चक्रुरामे पात्रे यां चकुर्नीललोहिते ।
 आमे मांसि कृत्यां यां चक्रुस्तया कृत्याकृतो जहि ॥ ४ ॥
 दौर्धर्म्यं दौर्जीवित्यं रक्षो अभ्वमिराय्यः ।
 दुर्णास्त्रीः सर्वो दुर्वीचस्ता अस्मन्नाशयामसि ॥ ५ ॥
 क्षुधामारं तृष्णामारमगोतामनपत्यताम् ।
 अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदपं मृज्महे ॥ ६ ॥
 तृष्णामारं क्षुधामारमथो अक्षपराजयम् ।
 अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदपं मृज्महे ॥ ७ ॥
 अपामार्गं ओषधीनां सर्वोसामेक इदृशी ।
 तेन ते मृज्म आस्थितमथ त्वमगदक्षर ॥ ८ ॥

(१)

(१८) अपामार्गः ।

१-८ शुकः । अपामार्गो वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ६ वृहतीगर्भो ।

समं ज्योतिः क्षर्येणाह्वा रात्रीं समावती ।
 कृणोमि सत्यमृतयैऽरसाः सन्तु कृत्वरीः ॥ १ ॥
 यो देवाः कृत्यां कृत्वा हरादविदुषो गृहम् ।
 वत्सो धारुरिब मातरं तं प्रत्यगुपं पद्यताम् ॥ २ ॥
 अमा कृत्वा पाप्मानं यस्तेनान्यं जिघांसति ।
 अस्मानिस्तस्यां दुग्धायां बहुलाः फट् करिर्कृति ॥ ३ ॥
 सहस्रधामन्विशिखान्विग्रीवां छायाया त्वम् ।
 प्रति स्म चक्रुषे कृत्यां प्रियां प्रियावते हर ॥ ४ ॥
 अनयाहमोषध्या सर्वाः कृत्या अददुषम् ।
 यां क्षेत्रे चक्रुषो गोषु यां वा ते पुरुषेषु ॥ ५ ॥
 यश्चकार न शशाक कर्तुं शश्रे पार्दमङ्गुरिम् ।
 चकार भद्रमस्मभ्यमात्मने तपनं तु सः ॥ ६ ॥
 अपामार्गोऽपं मार्दुं क्षेत्रियं शपथश्च यः ।
 अपाह यातुधानीरप सर्वा अराय्यः ॥ ७ ॥

(१)

अपमृज्य यातुधानानप सर्वा अराग्यः ।

अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदपं मृज्महे

॥ ८ ॥

(१५२)

(१९) अपामार्गः ।

१-८ शुक्रः । अपामार्गो यनस्वतिः । अनुष्टुप्, १ पद्यापरङ्कः ।

उतो अस्यचन्धुकुदुतो असि तु आमिक्तु ।

उतो कृत्याकृतः प्रजां नृडमिवा छिन्धि वार्षिकम्

॥ १ ॥

ब्राह्मणेन पथेक्तासि कर्षेन नार्पदेन ।

सेनेवैपि त्विषीमती न तत्र भयमस्ति यत्र प्राप्नोष्योपधे

॥ २ ॥

अग्रमेष्योपधीनां ज्योतिषेवाभिदीपयन् ।

उत त्रातासि पाकृत्यार्थो हुन्तासि रक्षसः

॥ ३ ॥

यददो देवा अतुरांस्त्वयाग्रे निरकुर्वत ।

ततस्त्वमघ्नोपधेऽपामार्गो अजायधाः

॥ ४ ॥

विभिन्दुती शतशाखा विभिन्दन्नाम ते पिता ।

प्रत्यग्वि भिन्धि त्वं तं यो अस्मां अभिदासति

॥ ५ ॥

असङ्ख्याः सर्गमवत्तयामेति महद्यचः ।

तद्वै ततो विषुपार्यत्प्रत्यकर्तारमृच्छतु

॥ ६ ॥

प्रत्यङ् हि सर्वभूविद्य प्रतीचीनफलस्त्वम् ।

सर्वान्मच्छपद्याँ अधि वरीयो यावया वधम्

॥ ७ ॥

शतेन मा परि पाहि सहस्रेणाभि रक्ष मा ।

इन्द्रस्ते वीरुधां पत उग्र ओज्मानमा दधत्

॥ ८ ॥

(१६०)

(२०) पिशाचक्षयणम् ।

१-९ मातृनामा । मातृनामा । अनुष्टुप्, १ स्वरान्, ९ भृत्कि ।

आ पश्यति प्रति पश्यति परा पश्यति पश्यति ।

दिवमन्तारिक्षमाङ्गमि सर्वं तदैपि पश्यति

॥ १ ॥

तिस्रो दिवस्तिष्ठः पृथिवीः पद चेमाः प्रदिशः पृथक् ।

त्वयाहं सर्वा भूतानि पश्यानि देव्योपधे

॥ २ ॥

दिव्यस्य सुपर्णस्य तस्य हासि कनीर्निका ।

सा भूमिमा करोहिथ वक्षं आन्ता वधूरिव

॥ ३ ॥

(१६३)

तां मे सहस्राक्षो देवो दक्षिणे हस्त आ दधत् ।
 तयाहं सर्वं पश्यामि यथं शूद्र उतार्यः । ॥ ४ ॥
 आविष्कृणुष्व रूपाणि मात्मानमप गूहयाः ।
 अथो सहस्रचक्षो त्वं प्रति पश्याः किमीदिनः ॥ ५ ॥
 दर्शय मा यातुधानान्दर्शय यातुधान्यः ।
 पिशाचान्तसर्गान्दर्शयेति त्वा रंभ ओषधे ॥ ६ ॥
 कश्यपस्य चक्षुरसि शुन्याश्च चतुरक्षयाः ।
 वीध्रे सूर्यमिव सर्पेन्तं मा पिशाचं तिरस्करः ॥ ७ ॥
 उदग्रं परिपाणाद्यातुधानं किमीदिनम् ।
 तेनाहं सर्वं पश्याम्युत शूद्रमुतार्यम् ॥ ८ ॥
 यो अन्तरिक्षेण पतति दिवं यथातिसर्पति ।
 भूमिं यो मन्यते नाथं तं पिशाचं प्र दर्शय ॥ ९ ॥ (१६९)

॥ इति चतुर्थोऽनुयाकः ॥ ४ ॥

[इति सप्तमः प्रपाठकः ॥ ७ ॥]

(२१) गावः ।

१-७ प्रश्ना । गायः । त्रिष्टुप्, २-४ जगती ।

[अथाष्टमः प्रपाठकः ॥ ८ ॥]

[५] आ गावो अगमन्तु भद्रमकृन्तसीदन्तु गोष्ठे रुण्यन्त्वस्मे ।
 प्रजावतीः पुरुरूपा इह स्युरिन्द्राय पूर्वीरूपसो दुहानाः ॥ १ ॥
 इन्द्रो यज्वने गृणते च शिष्यत उपेददाति न स्वं मुपायति ।
 भूयोभूयो रयिमिदं स वर्धयन्नभिजे खिल्ये नि दधाति देवयुम् ॥ २ ॥
 न ता नशन्ति न दमाति तस्करो नासामामित्रो व्यथिरा दर्पति ।
 देवाश्च यामिर्यजते ददाति च ज्योगिन्नाभिः सचते गोपतिः सह ॥ ३ ॥
 न ता अवीं रेणुककाटोऽश्रुते न संस्कृतत्रमुप यन्ति ता अभि ।
 उरुगायममयं तस्य ता अनु गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः ॥ ४ ॥
 गावो भगो गाव इन्द्रो न इच्छाद्गावः सोमस्य प्रथमस्य भुक्षः ।
 इमा या गावः स जनासु इन्द्र इच्छामि हुदा मनसा चिदिन्द्रम् ॥ ५ ॥
 यूयं गावो मेदयथा कृशं चिदधीरं चित्कणुथा सुप्रतीकम् ।
 भद्रं गृहं कणुथ भद्रवाचो बृहद्वो वयं उच्यते सभासु ॥ ६ ॥ (१७५)

प्रजावतीः सुयवसे रुशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः ।

मा व स्तेन ईशत माघशंसः परि वो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु ॥ ७ ॥

(१७६)

(२२) अमित्रक्षयणम् ।

१-७ वसिष्ठः, अथर्वा या । क्षत्रियो राजा, इन्द्रश्च । त्रिष्टुप् ।

इममिन्द्र वर्धय क्षत्रियं म इमं विशामैकवृषं कृणु त्वम् ।

निर्मित्रानक्षुब्धस्य सर्वास्तान्रन्धयास्मा अहमुत्तरेषु ॥ १ ॥

एमं भज ग्रामे अश्वेषु गोषु निष्टं भज यो अमित्रो अस्य ।

वर्मे क्षत्राणामयमस्तु राजेन्द्र शत्रुं रन्धय सर्वमस्मै ॥ २ ॥

अयमस्तु धनपतिर्धनानामयं विशां विष्पतिरस्तु राजा ।

अस्मिन्मिन्द्र महि वर्चीसि घेहवर्चसे कृणुहि शत्रुमस्य ॥ ३ ॥

अस्मै द्यावापृथिवी भूरि वामं दुहाथां धर्मदुघै इव घेनु ।

अयं राजा प्रिय इन्द्रस्य भूयात्प्रियो गवामोषधीनां पशूनाम् ॥ ४ ॥

युनज्मि त उत्तरावन्तमिन्द्रं येन जयन्ति न पराजयन्ते ।

यस्त्वा करदेकवृषं जनानामुत राज्ञाष्टुत्तमं मानवानाम् ॥ ५ ॥

उत्तरस्त्वमधरे ते सपत्ना ये के च राजन्प्रतिशत्रवस्ते ।

एकवृष इन्द्रसखा जिगीवां छत्रयतामा भरा भोजनानि ॥ ६ ॥

सिंहप्रतीको विशो अद्भि सर्वा व्याघ्रप्रतीकोऽव बाधस्व शत्रून् ।

एकवृष इन्द्रसखा जिगीवां छत्रयतामा सिद्धा भोजनानि ॥ ७ ॥ (१८२)

(२३) पाप-मोचनम् ।

१-७ मृगारः । प्रचेता अग्निः । त्रिष्टुप् । ३ पुरस्ताज्ज्योतिष्मती, ४ अनुष्टुप्, ६ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसः पार्श्वजन्यस्य बहुधा यमिन्धते ।

विशोविशः प्रविश्विवासमीमहे स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ १ ॥

यथा हव्यं वहसि जातवेदो यथा यज्ञं कल्पयसि प्रजानन् ।

एवा देवेभ्यः सुमति न आ वह स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ २ ॥

यामन्यामनुष्युक्तं वहिष्ठं कर्मन्कर्मभामगम् ।

अभिमीडि रक्षोहणं यजुषधं घृताहुतं स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ३ ॥ (१८६)

सुजातं जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विश्वम् ।

हव्यवाहं हवामहे स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ४ ॥

येन ऋषयो बलमद्योतयन्पुजा येनासुराणामयुवन्त मायाः ।

येनाग्निना पृणीनिद्रो जिगाय स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ५ ॥

येन देवा अमृतमन्वविन्दुन्येवौषधीर्मधुमतीरकृण्वन् ।

येन देवाः स्वराभरन्तस् नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ६ ॥

यस्येदं प्रदिशि यद्विरोचते यज्जातं जनितव्यं च केवलम् ।

स्तौम्यमिं नाधितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ७ ॥ (१९०)

(२४) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारः । इन्द्रः । जिप्सु, १ शाकरीगर्भा पुटःशकरी ।

इन्द्रस्य मन्महे विश्वदिदस्य मन्महे वृत्रस्य स्तोमा उर्प मेम आशुः ।

यो दाशुषः सुकृतो हवमेति स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ १ ॥

य उग्रीणामुग्रवाहुर्ययुषो दानवानां बलमारुरो ज ।

येन जिताः सिन्धवो येन गावः स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ २ ॥

यश्चर्षणिप्रो वृषभः स्वविद्यस्मै ग्रावाणः प्रवदन्ति नृगम् ।

यस्याध्वरः सप्तहोता मर्दिष्टः स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ३ ॥

यस्य वशासं ऋषभासं उक्षणो यस्मै मीयन्ते स्वरवः स्वविदे ।

यस्मै शुक्रः पर्वते ब्रह्मशुम्भितः स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ४ ॥

यस्य क्षुष्टिं सोमिनः कामयन्ते यं हवन्त इषुमन्तं गविष्टौ ।

यस्मिन्नर्कः शिश्रिये यस्मिन्नोजः स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ५ ॥

यः प्रथमः कर्मकृत्याय जज्ञे यस्य वीर्यं प्रथमस्यानुबुद्धम् ।

येनोद्यतो वज्रोऽभ्यायताहि स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ६ ॥

यः सँग्रामाक्षयति सं युधे वृक्षी यः पुष्टानि संसृजति ह्यानि ।

स्तौमीन्द्रं नाधितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ७ ॥ (१९७)

(२५) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारः । सधिता, यायुः । जिप्सु, ३ अतिशकरी, ७ पथ्यापृहती ।

वायोः संवितुर्विदधानि मन्महे यावात्मन्वद्विषयो यौ च रक्षथः ।

यौ विश्वस्य परिभू बभूवुस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ १ ॥ (१९८)

ययोः संख्याता वरिमा पार्थिवानि याम्यां रजो युपितमन्तरिक्षे ।
 ययोः प्रायं नान्वानशे कश्चन तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ २ ॥
 तव व्रते नि विशन्ते जनास्तत्त्वयुदिते प्रेरिते चित्रमानो ।
 युवं वायो सविता च भुवनानि रक्षयस्तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ ३ ॥
 अपेतो वायो सविता च दृक्कृतमप रक्षांसि शिथिलां च सेषतम् ।
 सं ह्युर्जया सृजयः सं बलेन तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ ४ ॥
 रयि मे पोषं सवितोत वायुस्तनू दक्षना सुवतां सुशेषम् ।
 अयक्ष्मताति मह इह धत्तं तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ ५ ॥
 प्र सुमतिं सवितर्वाय ऊतये महस्वन्तं मत्सुरं मादयाथः ।
 अर्वाग्नामस्यं प्रवतो नि यञ्छतुं तै नो मुञ्चतमहंसः ॥ ६ ॥
 उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धाम्नास्थिरन् ।
 स्तौमि देवं सवितारं च वायुं तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ ७ ॥ (२०४)
 ॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

(२६) पाप-मोचनम् ।

१-७ मृगारः । छावापृथिवी । त्रिष्टुप्. १ अष्टिः, २-३ जगती, ७ शास्त्ररगर्भातिमध्वेज्योतिः ।

[६] मुन्वे वां छावापृथिवी सुभोजसौ सचैतसौ ये अप्रथेयामर्षिता योजनानि ।
 प्रतिष्ठे क्षमवतं वर्धनां ते नो मुञ्चतमहंसः ॥ १ ॥
 प्रतिष्ठे क्षमवतं वर्धनां प्रपृद्धे देवी सुभगे उरुची ।
 छावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमहंसः ॥ २ ॥
 असंतापे सुतर्पसौ हुवेऽहमुदीं गम्भीरे कविभिर्नमस्ये ।
 छावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमहंसः ॥ ३ ॥
 ये अमृतं विभुथो ये हवींषि ये स्रोत्या विभुथो ये मनुष्यानि ।
 छावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमहंसः ॥ ४ ॥
 ये उस्त्रियां विभुथो ये वनस्पतीन्ययोर्वा विश्वा भुवनान्यन्तः ।
 छावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमहंसः ॥ ५ ॥
 ये क्रीललेन तर्पयथो ये धृतेन याम्यामृते न किं चन शक्नुवन्ति ।
 छावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमहंसः ॥ ६ ॥
 यन्मेदमभिषोचति येनयेन वा कुतं पौरुषेयाण दैवात् ।
 स्तौमि छावापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतमहंसः ॥ ७ ॥ (२११)

(२७) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारः । मरुतः । त्रिष्टुप् ।

मरुतां मन्त्रे अर्धं मे वृन्तु प्रेमं वाजं वाजसाते अयन्तु ।
 आशुनिव सुयमानह ऊतये ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ १ ॥
 उत्समक्षितं व्यचन्ति ये सदा य आसिञ्चन्ति रसमोपधीषु ।
 पुरो दधे मरुतः पृथिमातुंस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ २ ॥
 पयो धेनुनां रसमोपधीनां ज्वमर्वतां कवयो य इन्वथ ।
 शग्मा भवन्तु मरुतो नः स्योनास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ ३ ॥
 अपः समुद्रादिवमुद्धहन्ति दिवस्पृथिवीमृभि ये सृजन्ति ।
 ये अद्भिरीशाना मरुतश्चरन्ति ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ ४ ॥
 ये कीलालेन तर्पयन्ति ये धृतेन ये वा ज्यो मेदसा संसृजन्ति ।
 ये अद्भिरीशाना मरुतो वर्पयन्ति ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ ५ ॥
 यदीदिदं मरुतो मारुतेन यदि देवा दैव्येनेदगार ।
 यूयमीशिष्णे वसवस्तस्य निष्कृतेस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ ६ ॥
 तिग्ममनीकं विदितं सहस्वन्मार्क्तं शर्षः पृतनासूयम् ।
 स्तौमि मरुतो नाथितो जौहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ ७ ॥ (२)

(२८) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारो अथर्वा वा । भयाशर्यां रुद्रो वा । त्रिष्टुप्, १ अतिजागतगर्भा भुरिह ।

भवाशर्वा मन्त्रे वा तस्य वित्तं ययोर्वामिदं प्रदिक्षि यद्विरोचते ।
 यावस्येशथि द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ १ ॥
 ययोरभ्यध्वं उत यदुरे चिद्यौ विदितार्षिपुभृतामसिधौ ।
 यावस्येशथि द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ २ ॥
 सङ्घाधौ वृत्रहणा हुवेऽहं दुरेगव्यूती स्तुवन्मैम्युग्री ।
 यावस्येशथि द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ ३ ॥
 यावरिभार्थे बहु साकमग्रे प्र वेदसाह्मभिर्भा जनैषु ।
 यावस्येशथि द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ ४ ॥
 ययोर्विधानापपद्यते कश्चनान्तर्द्वेषुत मातृपेषु ।
 यावस्येशथि द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ ५ ॥ (२२)

यः कृत्याकृत्यमूलकृत्यानुधानो नि तस्मिन्धत्तं वज्रमग्नौ ।
यावत्स्येशाधि द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नौ मुञ्चतमंहसः ॥ ६ ॥
अधि नो ब्रूतं घृतनामग्नौ सं वज्रेण सृजतं यः किमीदी ।
स्तौमि भवाग्रवां नाथितो जौहवीमि तौ नौ मुञ्चतमंहसः ॥ ७ ॥ (२२५)

(२९) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप्, ७ शफ्वरीगर्भातिजगती ।

मन्वे वां मित्रावरुणावृतावृधौ सचैतसौ द्रुहणो यौ नुदेथे ।
प्र सत्यावानमवथो भरेपु तौ नौ मुञ्चतमंहसः ॥ १ ॥
सचैतसौ द्रुहणो यौ नुदेथे प्र सत्यावानमवथो भरेपु ।
यौ गच्छथो नृचक्षसौ वमुणा सुतं तौ नौ मुञ्चतमंहसः ॥ २ ॥
यावक्त्रिसमवथो यावगास्ति मित्रावरुणा जमदग्निमग्निम् ।
यौ कश्यपमवथो यौ वसिष्ठं यौ नौ मुञ्चतमंहसः ॥ ३ ॥
यौ व्यावाश्चमवथो वध्यश्च मित्रावरुणा पुरुमीढमग्निम् ।
यौ विमदमवथः सप्तवध्नि तौ नौ मुञ्चतमंहसः ॥ ४ ॥
यौ भरद्वाजमवथो यौ गविष्ठिरं विश्वामित्रं वरुण मित्रं कुत्सम् ।
यौ क्षीर्वन्तमवथः प्रोत कण्वं तौ नौ मुञ्चतमंहसः ॥ ५ ॥
यौ मेघातिथिमवथो यौ त्रिशोकं मित्रावरुणावुशनां काव्यं यौ ।
यौ गोतममवथः प्रोत मुद्गलं तौ नौ मुञ्चतमंहसः ॥ ६ ॥
ययो रथः सत्यवर्त्मर्जुरग्निमिथुया चरन्तमभियातिं दूषयन् ।
स्तौमि मित्रावरुणौ नाथितो जौहवीमि तौ नौ मुञ्चतमंहसः ॥ ७ ॥ (२३२)

(३०) राष्ट्रीदेयी ।

१-८ अथर्वा । सर्वरूपा सर्वात्मिका सर्वदेवमयी वाक् । त्रिष्टुप्, ६ जगती ।

अहं रुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुत विश्वेदेवैः ।
अहं मित्रावरुणोमा विभर्म्यहमिन्द्राग्नी अहमग्निनोभा ॥ १ ॥
अहं राष्ट्रीं संगमनीं वधनां चिकितुषीं प्रथमा यज्ञियानाम् ।
तां मा देवा व्यदधुः पुरुत्रा भूरिस्थानां भूर्यविश्वयन्तः ॥ २ ॥ (२३५)

अहमेव स्वयमिदं वंदामि जुष्टं देवानामुत मानुषाणाम् ।
 यं कामये तंतमुग्रं कृणोमि तं ब्रह्माणं तमपि तं सुमेधाम् ॥ ३ ॥
 मया सोऽर्जमत्ति यो विपश्यति यः प्राणति य ईं शृणोत्युक्तम् ।
 अमन्तवो मां त उप क्षियन्ति श्रुधि श्रुत श्रद्धेयं ते वदामि ॥ ४ ॥
 अहं रुद्राय धनुरा तनोमि ब्रह्मद्विषे शरवे हन्तवा उ ।
 अहं जनाय समदं कृणोम्यहं द्यावापृथिवी आ विवेश ॥ ५ ॥
 अहं सोममाहुनसं विमर्म्यहं त्वष्टारमुत पुषणं भगम् ।
 अहं दधामि द्रविणा हविर्मते सुग्राव्याइ यजमानाय सुन्वते ॥ ६ ॥
 अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन्मम योनिर्प्स्वन्तः संमुद्रे ।
 ततो वि तिष्ठे शुर्वनानि विश्वोताम् द्यां वर्मणोप स्पृशामि ॥ ७ ॥
 अहमेव वारं इव प्र वास्यारभमाणा शुर्वनानि विश्वा ।
 परो दिवा पर एना पृथिव्यैतावती महिम्ना सं बभूव ॥ ८ ॥ (२४०)

॥ इति पद्योऽनुवाकः ॥ ६ ॥

[इति अष्टमः प्रपाठकः ॥ ८ ॥]

(३१) सेनानिरीक्षणम् ।

१—७ ब्रह्मास्कन्दः । मन्दुः । विष्णुः २, ४ भुक्तिः ५—७ जगती ।

[अथ नवमः प्रपाठकः ॥ ९ ॥]

[७] त्वया मन्यो सरथंमारुजन्तो हर्षमाणा हृषितासो मरुत्वन् ।
 तिग्मेपेव आयुधा संशिशाना उप प्र यन्तु नरो अभिरूपाः ॥ १ ॥
 अभिरिव मन्यो त्विषितः सहस्व सेनानीभिः सहुरे द्रुत एधि ।
 हत्वाय शत्रून्वि भजस्व वेद ओजो मिमानो वि मूर्ध्नो नुदस्व ॥ २ ॥
 सहस्व मन्यो अभिमातिमस्मै रुजन्मृगन्मृगन्नेहि शत्रून् ।
 उग्रं ते पाजो नृन्वा रुरुधे वृक्षी वक्षं नयासा एकज त्वम् ॥ ३ ॥
 एको बहुनामसि मन्य ईडिता विश्वेशं युद्धाय सं शिशाधि ।
 अकृत्तकृत्स्वया युजा वयं द्युमन्तं घोषं विजयाय कृण्मसि ॥ ४ ॥
 विजेषकदिन्द्र इवानवब्रवोइस्माकं मन्यो अधिपा भवेह ।
 प्रियं ते नाम सहुरे गृणीमसि विश्वा तमुत्सं यत् आबभूथ ॥ ५ ॥
 आभूत्या सहजा वज्र सायक सहो विमर्षि सहभूत उत्तरम् ।
 कृत्वा नो मन्यो सह मेरोधि महाधनस्य पुरुहूत संसृजि ॥ ६ ॥ (२४६)

संसृष्टं धनमुभयं समारुतमस्मभ्यं धत्तां वरुणश्च मन्युः ।
 भियो दर्शाना हृदयेषु शर्मन्ः पराजितासो अप वि लयन्ताम् ॥ ७ ॥ (२४७)

(३२) सेनालयोजनम् ।

१-७ ब्रह्मस्फन्दः । मन्युः । भिक्षुः, १ जगती ।

यस्ते मन्योऽविषद्वज्र भायक सह ओजः । पुष्यसि विर्यमानुषम् ।
 साक्षाम दासमार्यं त्वया युजा वयं सहस्रकृतेन सहसा सहस्वता ॥ १ ॥
 मन्युरिन्द्रो मन्युरेवास देवो मन्युर्होता वरुणो जातयेदाः ।
 मन्युर्विश्व ईडते मानुषीर्याः प्राहि नो मन्यो तपसा सुजोषाः ॥ २ ॥
 अभीहि मन्यो त्वसस्तवीधान्तपसा युजा वि जहि सत्रम् ।
 अमित्रहा वृत्रहा दस्युहा च विश्वा दमन्या भ्राता त्वं नः ॥ ३ ॥
 त्वं हि मन्यो अभिभूत्योजाः स्वयंभूर्भगो अभिमातिप्राहः ।
 विश्वचर्षणिः सहुरिः सहीयानस्मास्वोजः पूतनासु घेहि ॥ ४ ॥
 अभागः सचप परेतो अस्मि तव कृत्वा तविपत्यं प्रचेतः ।
 तं त्वां मन्यो अकृतुर्जिहीडाहं स्वा तनूर्बलदावा न एहि ॥ ५ ॥
 अयं ते अस्म्युप न एक्ष्यामि प्रतीचीनः सहुरे विश्वदावम् ।
 मन्यो वज्रिभ्रमि न आ ववृत्स्व हनाव दस्यूरुत वीक्ष्यापेः ॥ ६ ॥
 अभि प्रेहि दक्षिणतो भवा नोऽधा वृत्राणि जह्नुनाव भूरि ।
 जुहोमि ते धरुणं मध्वो अग्रमुभार्ष्यांश्च प्रथुमा विधाव ॥ ७ ॥ (२५४)

(३३) पाप-नाशनम् ।

१-८ ब्रह्म । पत्न्यनाशनो अग्निः । गायत्री ।

अप नः शोशुचदुषम् शुश्रूष्या रुधिरम् । अप नः शोशुचदुषम् ॥ १ ॥
 सुक्षेत्रिया सुगातया दंसूया च यजामहे । अप नः शोशुचदुषम् ॥ २ ॥
 प्र यद्वन्दिष्ठ एषां प्रास्माकांसश्च सूरयः । अप नः शोशुचदुषम् ॥ ३ ॥
 प्र यत्तं अग्रे सूर्यो जायेमहि प्र ते वयम् । अप नः शोशुचदुषम् ॥ ४ ॥
 प्र यदग्नेः सहस्वतो विशतो यन्ति भानवः । अप नः शोशुचदुषम् ॥ ५ ॥
 त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि । अप नः शोशुचदुषम् ॥ ६ ॥
 द्विषो नो विश्वतोमुखाति नावेवं पारय । अप नः शोशुचदुषम् ॥ ७ ॥
 स नः सिन्धुमिव नावाति पर्षा स्वस्तये । अप नः शोशुचदुषम् ॥ ८ ॥ (२५४)

(३४) ब्रह्मोदनम् ।

१-८ अधर्वा । ब्रह्मोदनं । त्रिष्टुप्, ४ उत्तमा भुरिह, ५ व्ययसाला सप्तपदः कतिः
६ पञ्चपदातिशङ्करी, ७ भुरिहशङ्करी, ८ जगती ।

ब्रह्मास्य शीर्षं गृहदस्य पुष्टं वामदेव्यमुदरमोदनस्य ।

छन्दांसि पक्षौ शुद्धमस्य सत्यं विष्टारी जातस्तपसोर्ध्वं युद्धः ॥ १ ॥

अनस्थाः पूताः पर्वनेन शुद्धाः शुचयः शुचिमपि यन्ति लोफम् ।

नैषां शिश्रं प्र दहति जातवेदाः स्वर्गे लोके बह्वु स्वैर्णमेषाम् ॥ २ ॥

विष्टारिणमोदनं ये पर्वन्ति नैनानवर्तिः सचते कदा चन ।

आस्तै यम उप याति देवान्सं गन्धर्वैर्मदते सोम्येभिः ॥ ३ ॥

विष्टारिणमोदनं ये पर्वन्ति नैनान्यमः परिं शुष्णाति रेतः ।

रथी ह भूत्वा रथयानं ईयते पक्षी ह भूत्वाति दिवः सर्वेति ॥ ४ ॥

एष यज्ञानां विततो बहिष्ठो विष्टारिणं पक्त्वा दिवमा विवेश ।

आण्डीकं कुम्भं सं तेनोति विसं शालकं शर्फको मुलाली ।

एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत्पिन्वमाना

उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ॥ ५ ॥

धृतं हं द्वा मधुकूलाः सुरोदकाः क्षीरेण पूर्णा उदुकेन दुग्धा ।

एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत्पिन्वमाना

उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ॥ ६ ॥

चतुरः कुम्भांश्चतुर्धा ददाभि क्षीरेण पूर्णा उदुकेन दुग्धा ।

एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत्पिन्वमाना

उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ॥ ७ ॥

इममोदनं नि दधे ब्राह्मणेपु विष्टारिणं लोकजितं स्वर्गम् ।

स मे मा क्षेष्ट स्वधया पिन्वमानो विश्वरूपा धेनुः कामदुर्धा मे अस्तु ॥ ८ ॥ (३७०)

(३५) मृत्युसंतरणम् ।

१-७ प्रजापतिः । अतिमृत्युः । त्रिष्टुप्, ३ भुरिहजगती ।

यमोदनं प्रथमजा क्रतुस्य प्रजापतिस्त्वपसा ब्रह्मणेऽर्पचर ।

यो लोकानां विष्टतिर्नाभिरेषाचेनोदनेनार्तिं तराणि मृत्युम् ॥ १ ॥ (३७१)

येनातरन्मृतकृतोऽति मृत्युं यमन्वविन्दन्तर्पसा श्रमेण ।
 यं पपाच ब्रह्मणे ब्रह्म पूर्वं तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥ २ ॥
 यो द्वाधरं पृथिवीं विश्वमोजसं यो अन्तरिक्षमापृणाद्रसेन ।
 यो अस्तंभो दिवमूर्ध्वो महिम्ना तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥ ३ ॥
 यस्मान्मासा निमितास्त्रिंशदराः संवत्सरो यस्मान्निमित्तो द्वादशरः ।
 अहोरात्रा यं परियन्तो नापुस्तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥ ४ ॥
 यः प्राणदः प्राणदवान्मृव यस्मै लोका घृतवन्तः क्षरन्ति ।
 ज्योतिष्मतीः प्रदिशो यस्य सर्वास्तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥ ५ ॥
 यस्मात्पकादुमृतं संवमृव यो गायत्र्या अधिपतिर्वमृव ।
 यस्मिन्वेद्वा निहिता विश्वरूपास्तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥ ६ ॥
 अव वाधे द्विपन्तं देवपीथुं सपत्ना ये मेऽप ते मवन्तु ।
 ब्रह्मौदनं विश्वजितं पचामि मृण्वन्तु मे अदधानस्य देवाः ॥ ७ ॥ (२७७)
 ॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७ ॥

(३६) सत्यौजा अग्निः ।

१-१० चातनः । सत्यौजा अग्निः । अनुष्टुप्, ९ भुरिक् ।

[८] तान्तसत्यौजाः प्र देहत्वभिर्वैश्वानरो वृषा ।
 यो नो दुरस्यादिप्साचाथो यो नो अरातियात् ॥ १ ॥
 यो नो दिप्सददिप्सतो दिप्सतो यश्च दिप्सति ।
 वैश्वानरस्य दंष्ट्रयोरग्रेरपि दधामि तम् ॥ २ ॥
 य आगरे मुगयन्ते प्रतिक्रोधेऽभावास्ये ।
 क्रुव्यादो अन्वान्दिप्सतुः सर्वास्तान्तसहसा सहे ॥ ३ ॥
 सहै पिशाचान्तसहसैषां द्रविणं ददे ।
 सर्वान्दुरस्यतो हन्मि सं म आकृतिर्कथ्यताम् ॥ ४ ॥
 ये देवास्तेन हासन्ते क्षयेण मिमते ज्वम् ।
 नदीषु पर्वतेषु ये सं तैः पशुभिर्विदे ॥ ५ ॥
 तपनो अस्मि पिशाचानां व्याघ्रो गोमतामिव ।
 श्वानः सिंहमिव दुष्टा ते न विन्दन्ते न्यञ्चनम् ॥ ६ ॥ (२८१)

न पिशाचैः सं शक्नोमि न स्तेनैर्न वनर्गुभिः ।
 पिशाचास्तस्मान्नश्यन्ति यमहं ग्राममाविशे ॥ ७ ॥
 यं ग्राममाविशत इदमुग्रं सहो मम ।
 पिशाचास्तस्मान्नश्यन्ति न पापमुप जानते ॥ ८ ॥
 ये मा क्रोधयन्ति लपिता हस्तिनं मृशका इव ।
 तानहं मन्ये दुहितान् जने अल्पशयुनिव ॥ ९ ॥
 अभि तं निर्ऋतिर्धत्तामश्वमिवाश्वमिधान्या ।
 मूल्यो यो महं कुर्याति म उ पाशान् मुच्यते ॥ १० ॥ (२८७)

(३७) कुमिनादानम् ।

१-१२ यादरायणिः । अजशृङ्गी, १ अप्सरसः १-२, ६ औषधी अजशृङ्गी ३-५ अप्सरसः,
 ७-१२ गन्धर्वाप्सरसः । अनुष्टुप्, ३ व्ययसाना पदपदा त्रिष्टुप्, ५ प्रस्तारपङ्क्तिः,
 ७ परोष्णिक्, ११ पदपदा जगती, १२ निष्ठुत् ।

त्वया पूर्वमर्थवर्णो जुघ्नू रक्षोस्योपधे ।
 त्वया जघान कश्यपस्त्वया कर्षो अगस्त्यः ॥ १ ॥
 त्वया वयमप्सरसो गन्धर्वाश्चातयामहे ।
 अजशृङ्गयज रक्षः सर्वान्गन्धेन नाशय ॥ २ ॥
 नदीं यन्त्वप्सरसोऽपां तारमवश्रसम् ।
 गुल्गुलः पीला नल्ल्यौ दुक्षगन्धिः प्रमन्दुनी ।
 तत्परेताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ३ ॥
 यत्राश्वत्था न्यग्रोष्ठा महावृक्षाः शिखण्डिनः ।
 तत्परेताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ४ ॥
 यत्र वः प्रेक्षा हरिता अर्जुना उत यत्राघाटाः कर्करीः सुवदन्ति ।
 तत्परेताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ५ ॥
 एयमग्नौपधीनां वीरुधो वीर्याविती ।
 अजशृङ्गयराट्की तीक्ष्णशृङ्गी व्युपितु ॥ ६ ॥
 आनृत्यतः शिखण्डिनो गन्धर्वसाप्सरापतेः ।
 भिनन्ति मुक्तावपि यामि शेषः ॥ ७ ॥ (२९४)

मीमा इन्द्रस्य हेतयः श्रुतमृष्टीर्यस्ययीः ।
 तामिहिविरदान्धर्वानवकादान्पुपितु ॥ ८ ॥

मीमा इन्द्रस्य हेतयः श्रुतमृष्टीर्यस्ययीः ।
 तामिहिविरदान्धर्वानवकादान्पुपितु ॥ ९ ॥

अवकादानभिश्चोचान्पु ज्योतय मामकान् ।
 पिशाचान्तसर्वानोपधे प्र नृणीहि सहस्व च ॥ १० ॥

श्वैर्वैकः कपिरिवैकः कुमारः सर्वकेशुकः ।

प्रियो ह्य इव भूत्वा गन्धर्वः संचते स्त्रियस्तमितो नाशयामसि ब्रह्मणा वीर्याविता ॥ ११ ॥

जाया इदो अप्सरसो गन्धर्वाः पतंगो युयम् ।

अप धावतामर्त्या मर्त्यान्मा संचध्वम् ॥ १२ ॥ (३९९)

(३८) वाजिनीवान् ऋषयः ।

१-७ वादरायणिः । १-४ अप्सराः, ५-७ ऋषयः । अनुष्टुप्, ३ यदपदा व्ययसाना जगती,

५ भुरिगत्यादिः, ६ विष्टुप्, ७ व्ययसाना पञ्चपदानुष्टुगर्भा पुरउपरिष्टाज्ज्योतिष्मती जगती ।

उच्छिन्दतीं संजयन्तीमप्सरां साधुदेविनीम् ।
 ग्लहे कृतानि कृष्णानामप्सरां तामिह हुवे ॥ १ ॥

विचिन्वतीमाकिरन्तीमप्सरां साधुदेविनीम् ।
 ग्लहे कृतानि गृह्णानामप्सरां तामिह हुवे ॥ २ ॥

यायैः परितृप्त्याददाना कृतं ग्लहात् ।

सा नः कृतानि सीपती ग्रहामामोतु मायया ।

सा नः पर्यस्वत्यैतु मा नो जैपुरिदं घनम् ॥ ३ ॥

या अशेषु प्रमोदन्ते शुचं क्रोधं च विभ्रती ।

आनन्दिनीं प्रमोदिनीमप्सरां तामिह हुवे ॥ ४ ॥

सर्वस्य रश्मीननु याः संचरन्ति मरीचीर्वा या अनुसंचरन्ति ।

यासांमृषमो दूरतो वाजिनीवान्सद्यः सर्वान् लोकान्पूर्यन्ति रक्षन् ।

स न ऐतु होममिमं शृणोतेन्तरिक्षेण सह वाजिनीवान् ॥ ५ ॥

अन्तरिक्षेण सह वाजिनीवन्ककीं वत्सामिह रक्ष वाजिन् ।

इमे ते स्तोका बहुला एक्ष्वाहियं ते ककीह ते मनोजस्तु ॥ ६ ॥ (३०५)

अन्तरिक्षेण सह वाजिनीवन्ककीं वत्सामिह रक्ष वाजिन् ।

अयं घासो अयं ब्रज इह वत्सां नि वर्ग्रीमः । यथानाम च ईदमहे स्वाहा ॥ ७ ॥ (३०३)

(३९) संनतिः ।

१-१० अङ्गिराः । १-२ पृथिव्यग्नी, २-४ वाय्वन्तरिक्षे, ५-६ दिवावित्यौ । ७-८ दिक्पञ्चमसः,

९-१० ब्रह्माजातवेदसोऽग्निः । संनतिः । पङ्क्तिः । १, ३, ५, ७, त्रिपदा महावृद्धनीः

२, ४, ६, ८ संस्तारपङ्क्तिः; ९-१० त्रिष्टुप् ।

पृथिव्यामग्नये समनमन्त्स आर्भोत् ।

यथा पृथिव्यामग्नये समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ॥ १ ॥

पृथिवी धेनुस्तस्या अग्निर्वत्सः । सा मेऽग्निना वत्सेनेपमूर्जं कामं दुहाम् ।

आयुः प्रथमं ब्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥ २ ॥

अन्तरिक्षे वायवे समनमन्त्स आर्भोत् ।

यथान्तरिक्षे वायवे समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ॥ ३ ॥

अन्तरिक्षं धेनुस्तस्या वायुर्वत्सः । सा मे वायुना वत्सेनेपमूर्जं कामं दुहाम् ।

आयुः प्रथमं ब्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥ ४ ॥

दिव्यादित्याय समनमन्त्स आर्भोत् ।

यथा दिव्यादित्याय समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ॥ ५ ॥

द्यौर्धेनुस्तस्या आदित्यो वत्सः । सा मे आदित्येन वत्सेनेपमूर्जं कामं दुहाम् ।

आयुः प्रथमं ब्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥ ६ ॥

विष्णु चन्द्राय समनमन्त्स आर्भोत् ।

यथा विष्णु चन्द्राय समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ॥ ७ ॥

दिशो धेनवस्तासां चन्द्रो वत्सः । ता मे चन्द्रेण वत्सेनेपमूर्जं कामं दुहाम् ।

आयुः प्रथमं ब्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥ ८ ॥

अपावभिर्भरति प्रविष्टं ऋषीणां पुत्रो अभिशस्तिपा उ ।

नमस्कारेण नमसा ते जुहोमि मा देवानां मिथुया कर्म भागम् ॥ ९ ॥

इदा पूतं मनसा जातवेदो विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।

सप्तास्थानि तव जातवेदुस्तेभ्यो जुहोमि स जुषस्व हव्यम् ॥ १० ॥ (३१६)

(४०) शत्रुनाशनम् ।

१-८ शुक्रः । अश्वः १ अग्निः, २ यमः, ३ वरुणः, ४ सोमः, ५ भूमिः, ६ वायुः, ७ सूर्यः,
 ८ दिशः । विष्टुप्, २ जगती, ८ पुरोऽतिशफरी पादयुग्जगती ।

ये पुरस्ताजुहति जातवेदः प्राच्या दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 अग्निमुत्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यगैनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥ १ ॥
 ये दक्षिणतो जुहति जातवेदो दक्षिणाया दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 यममुत्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यगैनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥ २ ॥
 ये पश्चाजुहति जातवेदः प्रतीच्या दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 वरुणमुत्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यगैनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥ ३ ॥
 य उत्तरतो जुहति जातवेद उदीच्या दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 सोममुत्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यगैनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥ ४ ॥
 येऽधस्ताजुहति जातवेदो ध्रुवाया दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 भूमिमुत्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यगैनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥ ५ ॥
 येऽन्तरिक्षाजुहति जातवेदो व्यवाया दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 वायुमुत्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यगैनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥ ६ ॥
 य उपरिष्टाजुहति जातवेद ऊर्च्याया दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 सूर्यमुत्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यगैनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥ ७ ॥
 ये दिशामन्तर्देशेभ्यो जुहति जातवेदः सर्वोभ्यो दिग्भ्योऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 ब्रह्मत्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यगैनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥ ८ ॥ (३२४)

॥ इति अष्टमोऽनुवाकः ॥ ८ ॥
 [इति नवमः प्रपाठकः ॥ ९ ॥]

॥ इति चतुर्थं काण्डं समाप्तम् ॥ ४ ॥

मंत्रसंख्या-
 तृतीयकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ५९०
 चतुर्थकाण्डस्य ... ३२४
 सर्वयोगः ९१४

पञ्चमं काण्डम् ।

(१) अमृतासुः ।

१-९ गृहदिवोऽथर्वा । वरुणः । त्रिष्टुप्, ५ परागृहती त्रिष्टुप्, ७ विराट्, ९ व्यवसाना यदपदा अत्यष्टि

[अथ दशमः प्रपाठकः ॥१०॥]

- [१] ऋध्वन्त्रो योनिं य आबुभूवामृतासुर्वर्धमानः सुजन्मा ।
 अदन्धासुर्भ्राजमानोऽहैव त्रितो धर्ता दाधार त्रीणि ॥ १ ॥
 आ यो धर्माणि अथमः ससाद ततो वपैपि कृणुपे पुरुणि ।
 धास्युर्योनिं प्रथम आ विवृणा यो वाचमनुदितां चिकेत ॥ २ ॥
 यस्ते शोकाय तन्वं रिरेच क्षरद्विरेण्यं शुचयोऽनु स्वाः ।
 अत्रा दधेते अमृतानि नामास्मे वस्त्राणि विश् एरयन्ताम् ॥ ३ ॥
 प्र यदेते प्रतरं पूष्यं गुः सदःसद आतिष्ठन्तो अजूर्यम् ।
 कृविः शुपस्य मातरां रिहाणे जाम्यै धुर्यं पतिमेरयेधाम् ॥ ४ ॥
 तद् पु ते महत्पृथुज्मन्मः कृविः काव्येना कृणोमि ।
 यत्सम्यञ्चावभियन्तावभि क्षामत्रा मही रोधचक्रे बाबुधेत ॥ ५ ॥
 सप्त मर्यादाः कवयस्ततश्चुस्तासामिदेकामर्ष्यहुरो गात ।
 आयोर्हि स्कम्भ उर्यमस्य नीडे पथां विसर्गे धरुणेपु तस्यौ ॥ ६ ॥
 उतामृतासुर्व्रत एमि कृण्वन्नसुरात्मा तन्वस्तत्सुमद्गुः ।
 उत वा शक्रो रत्नं दधात्यूर्जया वा यत्सचते हविर्दाः ॥ ७ ॥
 उत पुत्रः पितरं क्षत्रमीडे ज्येष्ठं मर्यादमहयन्त्स्वस्तये ।
 दर्शन्तु ता वरुण यास्तै विष्ठा आवर्ततः कृणवो वपैपि ॥ ८ ॥
 अर्धमर्धेन पर्यसा पृणक्ष्यर्धेन शुष्म वर्षसे अमुर ।
 अर्वि वृधाम शुम्भियं सखायं वरुणं पुत्रमदित्या इपिरम् ।
 कविशस्तान्यस्मै वपैप्यवोचाम रोदसी सत्यवाचा ॥ ९ ॥

(२) भुवनेषु ज्येष्ठः ।

- १-९ गृहदिवो अथर्वा । वरुणः । त्रिष्टुप्, ९ भुरिक्परतिजागता त्रिष्टुप् ।
 तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेपनृम्णाः ।
 सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रून्नु यदेतं मदन्ति विश्व ऊर्माः ॥ १ ॥

६

का० ५, प्र० १०, अनु० १]

८३

[का० ५, सू० ३, मं० ५

मयि देवा द्रविणमा यजन्तां भय्याशीरस्तु मयि देवहृतिः ।
 देवा होतारः सनिपका एतदरिष्टाः स्याम तन्वा सुवीराः ॥ ५ ॥
 दैवीः पडुर्वोरु नः कृणोतु विश्वे देवास इह मादयध्वम् ।
 मा नो विददभिमा मो अशस्तिर्मा नो विददृषिना द्वेष्या या ॥ ६ ॥
 तिस्रो दैवीर्महि नः शर्म यच्छत प्रजायै नस्तन्नेरे पच पुष्टम् ।
 मा हास्महि प्रजया मा तन्भिर्मा रक्षाम द्विपरे सोम राजन् ॥ ७ ॥
 उरुव्यचा नो महिषः शर्म यच्छत्वस्मिन्हवै पुरुडूतः पुरुक्षु ।
 स नः प्रजायै हर्यश्च मृडेन्दु मा नो रीरियो मा परा दाः ॥ ८ ॥
 धाता विधाता धुवनस्य यस्पतिर्देवः सविताभिमातिपाहः ।
 आदित्या रुद्रा अश्विनोमा देवाः पान्तु यजमानं निश्क्रियात् ॥ ९ ॥
 ये नः सुपत्ना अप ते भवन्तिवन्द्राधिम्यामव दामामह एनाम् ।
 आदित्या रुद्रा उपरिस्पृशो न उग्रं चेचारमधिराजमक्रत ॥ १० ॥
 अर्वाश्चमिन्ममृशुतो हवामहे यो गोजिद्धनजिदश्चमिद्यः ।
 इमं नो यज्ञं विह्वे शृणोत्वस्माकमभूर्हयस्य मेदी ॥ ११ ॥ (२९)

(४) कुष्ठतक्मनाशनम् ।

१-१० भृग्वज्जिराः । कुष्ठो, यक्षमनाशनम् । अनुष्टुप्, ५ गुरिश्, ६ गायत्री, १० उष्णिग्वर्मा निवृत् ।

यो गिरिष्वजायथा वीरुधां नलवपगः ।
 कुष्ठेहिं तक्मनाशनं तुक्मानं नाशयन्तिः ॥ १ ॥
 सुपर्णसुवने गिरौ जातं हिमवतुस्परि ।
 धनैरामि श्रुत्वा यन्ति विदुहिं तक्मनाशनम् ॥ २ ॥
 अश्वत्थो देवसदनस्तुतीर्यस्यामितो द्विपि ।
 तत्रामृतस्य चक्षुषं देवाः कुष्ठमवन्वत ॥ ३ ॥
 हिरण्ययी नौरचरुद्विरण्यवन्धना द्विपि ।
 तत्रामृतस्य पुष्पं देवाः कुष्ठमवन्वत ॥ ४ ॥
 हिरण्ययाः पन्थान आसन्नारित्राणि हिरण्यया ।
 नावो हिरण्ययीरासन्त्याभिः कुष्ठं निरावहन् ॥ ५ ॥
 इमं मे कुष्ठं पूरुषं तमा वद तं निष्कुरु । तद्य मे अगदं कृधि ॥ ६ ॥ (३५)

देवेभ्यो अधि जातोऽसि सोमस्यासि सखा हिनः ।

स प्राणाय व्यानाय चक्षुषे मे अस्मै मृड ॥ ७ ॥

उदङ् जातो हिमवतः स प्राच्यां नीयसे जनम् ।

तत्र कुष्ठस्य नामान्युत्तमानि वि मैजिरे ॥ ८ ॥

उत्तमो नाम कुष्ठास्युत्तमो नाम ते पिता ।

यक्ष्मं च सर्वं नाशय त्वमानं चारुसं कृधि ॥ ९ ॥

शीर्षामयक्ष्मपट्ट्यामक्षयोस्तन्वोऽहं रपः ।

कुष्ठस्तत्सर्वं निष्करदैवं समह वृण्यम् ॥ १० ॥

(३९)

(५) लाक्षा ।

१-९ अधर्वा । लाक्षा । अनुष्टुप् ।

रात्री माता नमः पितार्यमा ते पितामहः ।

सिलाची नाम वा असि सा देवानामसि स्वसा ॥ १ ॥

यस्त्वा पिबति जीवति त्रायसे पुरुषं त्वम् ।

मत्री हि श्रम्यतामसि जनानां च न्यञ्जनी ॥ २ ॥

वृध्वं वृक्षमा रोहसि वृण्यन्तीव कन्यला ।

जयन्ती प्रत्यातिष्ठन्ती स्पर्णी नाम वा असि ॥ ३ ॥

यद्वृधेन यदिव्या यद्वारुहंसा कृतम् ।

तस्य त्वमसि निष्कृतिः सेमं निष्कृधि पूरुषम् ॥ ४ ॥

भद्रात्पक्षाभिस्तिष्ठंस्त्यश्वात्खादिरादुवात् ।

भद्राभ्युग्रोधात्पर्णात्सा न एक्षरुन्धति ॥ ५ ॥

हिरण्यवर्णे सुमगे सूर्यवर्णे वंपुष्टमे ।

रुतं गच्छसि निष्कृते निष्कृतिर्नाम वा असि ॥ ६ ॥

हिरण्यवर्णे सुमगे शुष्मे लोमशवक्षणे

अपामसि स्वसा लाक्षे वातो हात्मा बभूव ते ॥ ७ ॥

सिलाची नाम कानीनोऽर्जबभू पिता तव ।

अथो यमस्य यः श्यावस्तस्य हात्मास्युक्षिता ॥ ८ ॥

अथस्यास्त्रः संपतिता सा वृक्षो अभि सिष्यदे ।

सरा पतत्रिणी भूत्वा सा न एक्षरुन्धति ॥ ९ ॥

(४८)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(६) ब्रह्मविद्या ।

१-१४ अथर्वा । सोमारुद्रौ । १ ब्रह्म, २ कर्माणि, ३-४ रुद्रगणाः, ५-८ सोमारुद्रौ, ९ हेतिः, १०-१४ सर्वात्मा रुद्रः । त्रिष्टुप्, २ अनुष्टुप्, ३ जगती, ४ अनुष्टुप्युष्णिगि त्रिष्टुप्गर्भा पञ्चपदा जगती, ५-७ विपदाविराणाम गायत्री, ८ एकायसाना द्विपदाचर्य-नुष्टुप्, १० प्रस्तारपङ्क्तिः, ११-१३ पङ्क्तिः, १४ स्वरदपङ्क्तिः ।

[२] ब्रह्मं जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचौ वेन आबः ।

स बुध्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः ॥ १ ॥

अनासा ये वः प्रथमा यानि कर्माणि चक्रिरे ।

वीराभो अत्र मा दभन्तद् एतत्पुरो देवे ॥ २ ॥

सहस्रधार एव ते समस्वरन्दिवो नाके मधुजिह्वा असुधतः ।

तस्य स्पशो न नि मिपन्ति भूर्णयः पदेपदे पाशिनः सन्ति सेतवे ॥ ३ ॥

पर्यु पु प्र धन्वा वाजसातये परि वृत्राणि सुक्षणिः ।

द्विपस्तदध्वर्णवेनैयसे सनिम्रसो नामासि त्रयोदशो मास इन्द्रस्य गृहः ॥ ४ ॥

न्वेतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।

तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृडतं नः ॥ ५ ॥

अपैतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।

तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृडतं नः ॥ ६ ॥

अपैतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।

तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृडतं नः ॥ ७ ॥

मुमुक्तमस्मान्दुरितादवघाजुषेधा यज्ञममृतमस्मात् घत्तम् ॥ ८ ॥

चक्षुषो हेते मनसो हेते ब्रह्मणो हेते तपसश्च हेते ।

मेन्या मेनिरस्यमेनयस्ते संन्तु येदेस्माँ अभ्यघ्रायन्ति ॥ ९ ॥

योदेस्माँश्चक्षुषा मनसा चित्पाकृत्या च यो अघ्रायुरभिदासाद ।

त्वं तानग्ने मेन्यामेनीन् कृणु स्वाहा ॥ १० ॥

इन्द्रस्य गृहोऽसि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विद्यामि सर्वेभ्यः सर्वेभ्यः

सर्वोत्मा सर्वतनुः सह यन्मेऽस्ति तेन ॥ ११ ॥

इन्द्रस्य शर्मसि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विद्यामि सर्वेभ्यः सर्वेभ्यः

सर्वोत्मा सर्वतनुः सह यन्मेऽस्ति तेन ॥ १२ ॥ (६०)

इन्द्रस्य वर्मसि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वेणुः सर्वैरूपः

सर्वीर्या सर्वैतनुः सह यन्मेऽस्ति तेन ॥१३॥

इन्द्रस्य वर्ममसि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वेणुः सर्वैरूपः

सर्वीर्या सर्वैतनुः सह यन्मेऽस्ति तेन ॥१४॥ (६२)

(७) अरातिनाशनम् ।

१-१० अथर्वा । बहुवचनम् । १-३, ६-१० अरातयः, ४-५ सरस्वती । अनुष्टुप् । १ विराड्गमा

प्रस्तारपङ्क्तिः, ४ पद्यावृद्धी, ६ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

आ नो भर मा परि द्या अराते मा नो रक्षीर्दक्षिणां नीयमानाम् ।

नमो वीर्त्ताया अस्तमृदये नमो अस्त्वरारतये ॥ १ ॥

यमराते दुरोधत्से पुरुषं परिधिष्यम् ।

नमस्ते तस्मै कृष्णो मा वनि व्यधयीर्भञ्ज ॥ २ ॥

प्र णो वनिर्देवकृता दिवा नक्तं च कल्पताम् ।

अरातिमनुप्रेमो वयं नमो अस्त्वरारतये ॥ ३ ॥

सरस्वतीमनुमतिं भगं यन्तो हवामहे ।

वार्यं जुष्टां मधुमतीमवादिपं देवानां देवहृतिषु ॥ ४ ॥

यं याचाम्यहं वाचा सरस्वत्या मनोयुजा ।

श्रद्धा तमद्य विन्दतु दुत्ता सोमेन वभ्रुणा ॥ ५ ॥

मा वनि मा वार्यं नो वीर्त्सीरुमाविन्द्रायी आ भरतां नो वध्वनि ।

सर्वे नो अद्य दिस्तन्तोऽरातिं प्रति हर्यत ॥ ६ ॥

परोऽप्येष्टमृद्वे वि तै ह्रेति नयामसि ।

वेदं त्वाहं निमीवन्तीं नितुदन्तीमराते ॥ ७ ॥

उत नृणा बोधवती स्वमया संचसे जर्नम् ।

अराते चित्तं वीर्त्सन्त्याकृतिं पुरुषस्य च ॥ ८ ॥

या महती महोन्माना विश्वा आशा व्यानये ।

तस्यै हिरण्यकेयै निर्मलया अकरं नमः ॥ ९ ॥

हिरण्यवर्णा सुभगा हिरण्यकशिपुर्मेही ।

तस्यै हिरण्यद्रापयेऽरात्या अकरं नमः ॥१०॥ (७३)

[इति दशमः प्रपाठकः ॥१०॥]

(८) चतुर्नामनम् ।

१-२ अथर्वा । नानादेवतयः, १, २ अग्निः, ३ विश्वे देवाः, ४-२ इन्द्रः । अनुष्टुप्, २ व्यवसाना पदपदा जगती, ३-४ भुरिफपध्यापङ्क्तिः, १ प्रस्तारपङ्क्तिः, ७ द्वपुष्पिगर्भा पध्यापङ्क्तिः, २ व्यवसाना पदपदा द्वपुष्पुष्पगर्भा जगती ।

[अथ पकादवाः प्रपाठकः ॥ १ ॥]

वैकुण्ठेतेजोर्न देवेभ्य आज्यं वह ।

अग्ने तौ इह मादय सर्व आ यन्तु मे हवम् ॥ १ ॥

इन्द्रा याहि मे हवमिदं करिष्यामि तच्छृणु ।

इम ऐन्द्रा अतिसरा आकृतिं सं नमन्तु मे ।

तेभिः शक्रेम वीर्यं जातवेदस्तनूवक्षिन् ॥ २ ॥

यदुसावृष्टतो देवा अदेवः संधिकीर्षति ।

मा तस्यामिर्हृण्यं वाक्षीद्वर्ष देवा अस्य मोषं गुर्मैव हवमेतन् ॥ ३ ॥

अति धावतातिसरा इन्द्रस्य यचसा हत ।

अपि वृकं श्व मभीतु स वो जीवन्मा मौचि प्राणमुस्यापि नक्षत ॥ ४ ॥

यमुमी पुरोदधिरे ब्रह्माणमपभूतये ।

इन्द्र स तं अधस्पदं तं प्रत्यस्यामि मुत्सवे ॥ ५ ॥

यदि मेपुर्देवपुरा ब्रह्म वर्मोणि चक्रिरे ।

तनुपानं परिपाणं कृष्णाना यदुपोचिरे सर्वं तद्वत्सं कृषि ॥ ६ ॥

यानसायतिसरांश्चकार कृणवच्च यान् ।

त्वं तानिन्द्र वृत्रहन्मतीचः पुनरा कृषि ययामुं तुण्डां जनम् ॥ ७ ॥

यथेन्द्र उदाचनं लब्ध्वा चक्रे अधस्पदम् ।

कृण्वेश्वरमघरांस्तयामृच्छन्मतीभ्यः समाम्यः ॥ ८ ॥

अत्रैनानिन्द्र वृत्रहन्मतीचः मर्मेणि विष्य । अत्रैवैनानिभि विष्टेन्द्र मेघं हं तव ।

अनु त्वेन्द्रा रमामहे स्याम सुमतौ तव ॥ ९ ॥ (

(९) आत्मा ।

१-८ ब्रह्मा । वास्तोष्पतिः, आत्मा । १, ५ देवी बृहती, २, ६ देवी त्रिष्टुप्, ३, ४ देवी जगती;

७ विराडुष्पिगर्भाहतीगर्भा पञ्चपदा जगती; ८ पुरस्कृतित्रिष्टुभृहतीगर्भा

चतुष्पदा व्यवसाना जगती ।

दिवे स्वाहा ॥ १ ॥ पृथिव्यै स्वाहा ॥ २ ॥ अन्तरिक्षाय स्वाहा ॥ ३ ॥

अन्तरिक्षाय स्वाहा ॥ ४ ॥ दिवे स्वाहा ॥ ५ ॥ पृथिव्यै स्वाहा ॥ ६ ॥ (

द्वयौ मे चक्षुर्वीरतः प्राणोऽन्तरिक्षमात्मा पृथिवी शरीरम् ।
अस्तुतो नामाहमयमस्मि स आत्मानं नि दधे चावापृथिवीभ्यां गोपीथाय ॥ ७ ॥
उदायुरुद्धलमुत्कृतमुत्कृत्यामुन्मनीषामुदिन्द्रियम् ।
आयुष्कृदायुष्पत्नी स्वधावन्तौ गोपा मे स्तं गोपायतं मा ।
आत्मसदौ मे स्तं मा मा हिंसिष्टम् ॥ ८ ॥ (८९)

(१०) आत्मरक्षा ।

१-८ ब्रह्मा । वास्तोष्पतिः । १-६ यमवध्या त्रिपदा गायत्री; ७ यमवध्या ककुपुः
८ पुरोधृत्यनुष्टुभाभिं पराष्टि व्यवसाना चतुष्पदातिजगती ।

अश्मवर्म मेऽसि यो मा प्राच्यां दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत्स ऋच्छात् ॥ १ ॥
अश्मवर्म मेऽसि यो मा दक्षिणाया दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत्स ऋच्छात् ॥ २ ॥
अश्मवर्म मेऽसि यो मा मृतीच्या दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत्स ऋच्छात् ॥ ३ ॥
अश्मवर्म मेऽसि यो मोदीच्या दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत्स ऋच्छात् ॥ ४ ॥
अश्मवर्म मेऽसि यो मा ध्रुवाया दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत्स ऋच्छात् ॥ ५ ॥
अश्मवर्म मेऽसि यो मोर्ध्वाया दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत्स ऋच्छात् ॥ ६ ॥
अश्मवर्म मेऽसि यो मा दिशामन्तर्द्वेषेभ्योऽघायुरभिदासात् । एतत्स ऋच्छात् ॥ ७ ॥

बृहता मनु उप ह्वये मातरिष्वना प्राणापानौ ।

सूर्याचक्षुरन्तरिक्षाच्छ्रोत्रं पृथिव्याः शरीरम् ।

सरस्वत्या वाचमुप ह्वयामहे मनोयुजा

॥ ८ ॥ (९७)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(११) संपत्कर्म ।

१-११ अथर्वा । वरुणः (प्रश्नोत्तरम्) । त्रिष्टुप्, १ शुरिक्, ३ पङ्क्तिः, ६ पञ्चपदा अतिशक्ती,
११ व्यवसाना पदपदा अत्यष्टिः ।

[३] कथं महे असुरायात्रवीरिह कथं पित्रे हरये त्वेपनृम्णः ।
पृश्नि वरुण दक्षिणां ददावान्पुनर्मघ त्वं मनसाचिकित्सीः ॥ १ ॥
न कामेन पुनमघो भवामि सं चक्षे कं पृश्निमेतामुपाजे ।
केन नु त्वमथर्वन्काव्येन केन ज्ञातेनासि ज्ञातवैदाः ॥ २ ॥
सत्यमहं गमीरः काव्येन सत्यं ज्ञातेनास्मि ज्ञातवैदाः ।
न मे दामो नायौ महित्वा व्रतं मीमाय यदहं धरिष्ये ॥ ३ ॥ (१००)

न त्वदन्यः क्वचित्तरो न मेघया धीरतरो वरुण स्वधावन् ।
 त्वं ता विश्वा भुवनानि वेत्थ स चिन्तु त्वज्जनो मायि विभाय ॥ ४ ॥
 त्वं ह्यङ्ग वरुण स्वधावन्विश्वा वेत्थ जनिमा सुप्रणीते ।
 किं रजस एना पुरो अन्यदस्त्येना किं परेणारमस्युर ॥ ५ ॥
 एकं रजस एना पुरो अन्यदस्त्येना पुर एकेन दुर्णशं चिदुर्वाक् ।
 तत्तै विद्वान्वरुण प्र ब्रवीम्यधोर्वचसः पणयो भवन्तु
 नीचैर्दासा उर्य सर्पन्तु भूमिम् ॥ ६ ॥
 त्वं ह्यङ्ग वरुण ब्रवीषि पुनर्मेष्ववद्यानि भूरि ।
 मो पु पुर्णैरिभ्येदेतावतो भून्मा त्वा वोचनराघसं जनासः ॥ ७ ॥
 मा मा वोचनराघसं जनासः पुनस्ते पृश्नि जरितर्ददामि ।
 स्तोत्रं मे विश्वमा याहि शचीभिरन्तर्विश्वासु मातुपीषु दिक्षु ॥ ८ ॥
 आ तै स्तोत्राण्युद्यतानि यन्त्वन्तर्विश्वासु मातुपीषु दिक्षु ।
 देहि तु मे यन्मे अर्दत्तो असि युज्यो मे सप्तपदः सखासि ॥ ९ ॥
 समा नौ बन्धुवरुण समा जा वेदाहं तद्यन्त्रविषा समा जा ।
 ददामि तद्यत्ते अर्दत्तो अस्मि युज्यस्ते सप्तपदः सखास्मि ॥ १० ॥
 देवो देवाय गृणते वयोधा विप्रो विप्राय स्तुवते सुमेधाः ।
 अजीजनो हि वरुण स्वधावन्नर्धर्वाणं पितरं देवबन्धुम् ।
 तस्मा उ रावः कृणुहि सुप्रशस्तं सखा नो असि परमं च बन्धुः ॥ ११ ॥ (१०८)

(१२) ऋतस्य यज्ञः ।

१-११ अङ्कितः । जातवेदाः । त्रिष्टुप्, ३ पङ्क्तिः ।

समिद्धो अद्य मनुषो दुराणे देवो देवान्यजसि जातवेदः ।
 आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्तं दूतः कविरसि प्रचेताः ॥ १ ॥
 तर्नलपात्पथ ऋतस्य यानान्मध्वा समञ्जन्त्स्वदया सुजिह्व ।
 मन्मानि धीभिरुत यज्ञमुन्धन्देवत्रा च कृणुष्वरं नः ॥ २ ॥
 आजुह्वान ईक्ष्यो बन्धुश्चा याक्ष्ये वसुभिः सजोषाः ।
 त्वं देवानामसि यज्ञ होता स एनान्यधीषितो यजीषान् ॥ ३ ॥
 प्राचीनं बहिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्नाम् ।
 व्यु प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो अदितये स्योनम् ॥ ४ ॥ (११२)

व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जर्जयः शुष्ममानाः ।
 देवीर्द्वारो बृहतीर्विंशभिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायुषाः ॥ ५ ॥
 आ सुष्वयन्ती यजते उपाकं उपासानक्ता सदनां नि योनीं ।
 द्विव्ये योषणे बृहती सुरक्ष्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधानि ॥ ६ ॥
 दैन्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्वै ।
 प्रचोदयन्ता विदधेयु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्तां ॥ ७ ॥
 आ नो यज्ञं भारती तृयमेत्विडा मनुष्वदिह चेतयन्ती ।
 तिम्रो देवीर्विहरेदं स्योनं सरस्वतीः स्वर्पसः सदन्ताम् ॥ ८ ॥
 य इमे धावापृथिवी जनित्री रूपैरपिश्रुवन्नानि विश्वा ।
 तमद्य होतरिपितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह यधि विद्वान् ॥ ९ ॥
 उपार्वसृज त्मन्यां समुज्जन्दवानां पार्थ श्रतुथा हवींषि ।
 वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः स्वर्दन्तु हव्यं मधुना धृतेन ॥ १० ॥
 सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमभिर्देवानामभवत्पुरोगाः ।
 अस्य होतुः प्रशिष्युतस्य वाचि स्वाहाकृतं हविर्दन्तु देवाः ॥ ११ ॥ (११५)

(१३) सर्पविषनाशनम् ।

१-११ गद्यमान् । तसकः । जगती, २ आस्तारपद्यकिः, ४, ७, ८ अनुष्टुप्, ५ शिष्टुप्,
 ६ पय्यापद्यकिः, ९ सुरिकः, १०, ११ निष्टुप्त्रायत्री ।

दुदिहिं महं वरुणो दिवः कविर्वचोभिर्गुणैर्नि रिणामि ते विषम् ।
 खातमखातमुत सक्तमग्रमग्निरेव धन्वभि जजास ते विषम् ॥ १ ॥
 यत्ते अपोदकं विषं तत्त एतास्वग्रमम् ।
 गुह्यामि ते मध्यममुच्चमं रसमुतावमं मियसां नेशदादु ते । ॥ २ ॥
 घृषा मे रवो नर्मसा न तन्यतुरुग्रेण ते वचसा वाघ आदु ते ।
 अहं तमस्य नृभिर्ग्रमं रसं तमस इव ज्योतिरुदेतु सूर्यः ॥ ३ ॥
 चक्षुषा ते चक्षुर्हन्मि विषेण हन्मि ते विषम् ।
 अहं त्रियस्व मा जीवीः प्रत्यगम्येति त्वा विषम् ॥ ४ ॥
 कैरात पृथ उपतण्य वज्र आ मे शृणुतासिता अलीकाः ।
 मा मे सख्युः स्तामानुमपि छाताश्चावयन्तो नि विषे रमध्वम् ॥ ५ ॥
 असितस्य तैमातस्य बभ्रोरपोदकस्य च ।
 सात्रासाहस्याहं मन्योरव ज्यामिव धन्वन्नो वि मुञ्चामि रथो इव ॥ ६ ॥ (११५)

आलिङ्गी च विलिङ्गी च पिता च माता च ।
 विप्र वः सर्वतो बन्ध्वरसाः किं करिष्यथ ॥ ७ ॥
 उरुगूलाया दुहिता जाता दास्यमिदं नृणां ।
 प्रतर्कं दुद्रुपीणां सर्वसामरसं विप्रम् ॥ ८ ॥
 कृणां श्वावित्तदं ब्रवीद्भिरैव चरन्ति का ।
 याः काश्चेमाः खनित्रिमास्तासामरसतमं विप्रम् ॥ ९ ॥
 तावुवं न तावुवं न धेत्त्वमसि तावुवं । तावुर्वैनारसं विप्रम् ॥ १० ॥
 तस्तुवं न तस्तुवं न धेत्त्वमसि तस्तुवं । तस्तुर्वैनारसं विप्रम् ॥ ११ ॥ (१३०)

(१४) कृत्यापरिहरणम् ।

१-१३ शुका । वनस्पतिः, कृत्यापरिहरणम् । अनुष्टुप् : ३, ५, १२ मुरिक्, ८ त्रिपदा विराट् ;
 १० निपृढहर्ता, ११ त्रिपदा साक्षी त्रिष्टुप् ; १३ स्यराट् ।

सुपर्णस्त्वान्विन्दत्सकुरस्त्वाखनक्षसा ।
 दिप्सौपथे त्वं दिप्सन्तमवं कृत्याकृतं जहि ॥ १ ॥
 अवं जहि यातुधानानवं कृत्याकृतं जहि ।
 अथो यो अस्मान्दिप्सति तमु त्वं जलोपधे ॥ २ ॥
 रिश्यस्येव परीक्षासं परिकृत्य परि त्वचः ।
 कृत्यां कृत्याकृतं देवा निष्कर्मिव प्रनि शुश्रुत ॥ ३ ॥
 पुनः कृत्यां कृत्याकृतं हस्तगृह्य परां गय ।
 समुक्षमस्मा अट वैहि यथा कृत्याकृतं हनत् ॥ ४ ॥
 कृत्याः सन्तु कृत्याकृतं शपथः शपथीयते ।
 सुखो रथ इव वर्ततां कृत्या कृत्याकृतं पुनः ॥ ५ ॥
 यदि स्त्री यदि वा पुमान्कृत्यां चकार पाप्मनैः ।
 तामु तस्मै नयामस्यक्षमिवाश्वाभिधान्या ॥ ६ ॥
 यदि वासि देवकृता यदि वा पुरुषैः कृता ।
 तां त्वा पुनर्णयामसीन्द्रेण सयुजा वयम् ॥ ७ ॥
 अग्रे पृतनापाद् पृतनाः सहस्र ।
 पुनः कृत्यां कृत्याकृतं प्रतिहरणेन हरामसि ॥ ८ ॥ (१३८)

कृतव्यघनि विध्य तं यश्चकार तमिजहि ।
न त्वामचक्रुषे वयं वधाय सं शिशीमहि ॥ ९ ॥
पुत्र इव पितरं गच्छ स्वज इवाभिष्टितो दश ।
बन्धर्मिवावक्रामी गच्छ कृत्यं कृत्याकृतं पुनः ॥ १० ॥
उदेणीव वारुण्यमिस्कन्दं मृगीव । कृत्या कर्तारमृच्छतु ॥ ११ ॥
इवा क्रजीयः पततु द्यावापृथिवी तं प्रति ।
सा तं मुगमिव गृह्णातु कृत्या कृत्याकृतं पुनः ॥ १२ ॥
अग्निरिवैतु प्रतिकूलमनुकूलमिवोदकम् ।
सुखो रथे इव वर्तता कृत्या कृत्याकृतं पुनः ॥ १३ ॥ (१४३)

(१५) रोगोपशमनम् ।

१-११ विश्वामित्रः । मधुला वनस्पतिः । अजुष्टुष्टु, ४ पुरस्ताद्दृष्टी, ५, ७, ८, ९ भुरिह ।

एका च मे दश च मेऽपवृत्तारं ओषधे ।
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥ १ ॥
द्वे च मे विश्वतिथि मेऽपवृत्तारं ओषधे ।
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥ २ ॥
त्रिंशच्च मे त्रिंशच्च मेऽपवृत्तारं ओषधे ।
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥ ३ ॥
चतस्रश्च मे चत्वारिंशच्च मेऽपवृत्तारं ओषधे ।
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥ ४ ॥
पञ्च च मे पञ्चाशच्च मेऽपवृत्तारं ओषधे ।
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥ ५ ॥
षट् च मे षष्टिश्च मेऽपवृत्तारं ओषधे ।
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥ ६ ॥
सप्त च मे सप्ततिश्च मेऽपवृत्तारं ओषधे ।
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥ ७ ॥
अष्ट च मेऽशीतिश्च मेऽपवृत्तारं ओषधे ।
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥ ८ ॥ (१५१)

नव च मे नवतिश्च मेऽपवृत्तार ओषधे ।

ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः

॥ ९ ॥

दश च मे शतं च मेऽपवृत्तार ओषधे ।

ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः

॥ १० ॥

शतं च मे सहस्रं चापवृत्तार ओषधे ।

ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः

॥ १२ ॥ (१५४)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥ ३ ॥

[इति एकादशः प्रपाठकः ॥ ११ ॥]

(१६) वृषरोगशमनम् ।

१-११ विध्यामित्रः । एकवृषः । एकावसानं द्वैपदम् । १, ४, ५, ७-१० साम्नी उष्णिक्,

२, ३, ६, आसुरी अनुष्टुप्, ११ आसुरी गायत्री ।

[अथ द्वादशः प्रपाठकः ॥ १२ ॥

[४] यद्येकवृषोऽसि सृजारसोऽसि ॥ १ ॥ यदि द्विवृषोऽसि सृजारसोऽसि ॥ २ ॥

यदि त्रिवृषोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ३ ॥ यदि चतुर्वृषोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ४ ॥

यदि पञ्चवृषोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ५ ॥ यदि षड्वृषोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ६ ॥

यदि सप्तवृषोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ७ ॥ यद्यष्टवृषोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ८ ॥

यदि नववृषोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ९ ॥ यदि दशवृषोऽसि सृजारसोऽसि ॥ १० ॥

यद्येकादशोऽसि सोऽपौदकोऽसि ॥ ११ ॥ (१६५)

(१७) ब्रह्मजाया ।

१-१८ मयोभूः । ब्रह्मजाया । अनुष्टुप्, १-६ त्रिष्टुप् ।

तेऽवदन्प्रथमा ब्रह्मफिल्बिपेऽकूपारः सलिलो मातरिषा ।

वीडुह्रास्तप उग्रं मयोभूरापो देवीः प्रथमजा ऋतस्य ॥ १ ॥

सोमो राजा प्रथमो ब्रह्मजायां पुनः प्रार्यच्छदहणीयमानः ।

अन्वर्तिता वरुणो मित्र आसीदभिर्होता हस्तगृह्णा निनाय ॥ २ ॥

हस्तैर्नैव ब्राह्म आधिरस्या ब्रह्मजायेति चेदवौचत् ।

न दूतार्यं ग्रहेयां तस्य एषा तथा राष्ट्रं गुपितं क्षत्रियस्य ॥ ३ ॥

यामाहुस्तारकैषा विक्लेशीति दुच्छुनां ग्राममवपद्यमानाम् ।

सा ब्रह्मजाया वि दुनोति राष्ट्रं यत्र प्रापादि श्व उन्कुपीमार ॥ ४ ॥ (१६६)

ब्रह्मचारी चरति वेर्विपद्भिः स देवानां भवत्येकमङ्गलम् ।
 तेन जायामन्वविन्दुदृढस्पतिः सोमैर्न नीतां जुह्वी न देवाः ॥ ५ ॥
 देवा वा एतस्यामवदन्त पूर्वं समग्रपयस्तपसा ये निषेदुः ।
 भीमा जाया ब्राह्मणस्यापनीता दुर्धा दधाति परये ज्योतिषि ॥ ६ ॥
 ये गर्भा अवपद्यन्ते जगद्यच्चापलुप्यते ।
 वीरा ये तुहन्ते मिथो ब्रह्मजाया दिनस्ति तान् ॥ ७ ॥
 उत यत्पतयो दश स्त्रियाः पूर्वं अब्राह्मणाः ।
 ब्रह्मा वेदस्ताम्रहीत्स एव पतिरिक्षा ॥ ८ ॥
 ब्राह्मण एव पतिर्न राजन्यो वै न वैश्यः ।
 तत्सर्वैः प्रब्रुवन्नेति पञ्चभ्यो मानवेभ्यः ॥ ९ ॥
 पुनर्वै देवा अददुः पुनर्मनुष्या अददुः ।
 राजानः सत्यं गृह्णाना ब्रह्मजायां पुनर्ददुः ॥ १० ॥
 पुनर्दाय ब्रह्मजायां कृत्वा देवैर्निकिल्बिषम् ।
 ऊर्जं पृथिव्या भक्तवोरुगायमुपासते ॥ ११ ॥
 नास्य जाया श्वेतवर्णा कल्प्याणी तत्पुमा श्वेते ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुच्यते ब्रह्मजायाचिन्त्या ॥ १२ ॥
 न विकर्णः पृथुर्धिरास्तस्मिन्वेदमनि जायते ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुच्यते ब्रह्मजायाचिन्त्या ॥ १३ ॥
 नास्य क्षत्रा निष्कग्रीवः सुनानमित्यग्रतः ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुच्यते ब्रह्मजायाचिन्त्या ॥ १४ ॥
 नास्य श्वेतः कृष्णकर्णो पुरि युक्तो महीयते ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुच्यते ब्रह्मजायाचिन्त्या ॥ १५ ॥
 नास्य क्षेत्रे पुष्करिणी नालीकं जायते विसम् ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुच्यते ब्रह्मजायाचिन्त्या ॥ १६ ॥
 नास्मै पृथिवि दुहन्ति गेऽत्रा दोहमुपासते ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुच्यते ब्रह्मजायाचिन्त्या ॥ १७ ॥
 नास्य धेनुः कल्प्याणी नानुवृन्तर्हते धुरम् ।
 विजानिर्नयत्र ब्राह्मणो रात्रि वसति प्रायसा ॥ १८ ॥ (१८)

(१८) ब्रह्मगवी ।

१-१५ ज्योभूः । ब्रह्मगवी । अमुमुपुः । ॥ अरिह विष्णुः ५, ८-२, १३ विष्णुः ।

नैतां तं देवा अददुस्तुभ्यं नृपते अश्वे ।

मा ब्राह्मणस्य राजन्य गां जियत्सो अवाधाथ ॥ १ ॥

अश्वद्वग्धो राजन्यः पाप आत्मपराजितः ।

त ब्राह्मणस्य गार्मद्यादुद्य जीवानि मा श्यः ॥ २ ॥

आविष्टितायविषा प्रदाकूरिषु चर्मणा ।

सा ब्राह्मणस्य राजन्य तुष्टैषा गौरताधा ॥ ३ ॥

निर्वै सत्रं नयति हन्ति वचोऽभिरिवारब्धो वि दुंभेति सवैष ।

यो ब्राह्मणं मन्यते अश्वमेव स विपस्य विवति वैयस्य ॥ ४ ॥

य एनं हन्ति मृदुं मन्यमानो देवपीयूषवर्नकागो न विधात ।

सं तस्येन्द्रो हृदयेऽभिमिन्य उगे एनं विष्टो नर्गती परन्त्व ॥ ५ ॥

न ब्राह्मणो हिंसितव्योऽपिः प्रियतनोरिव ।

सोमो सुस्य दायद इन्द्रो जस्याभिशस्तिपाः ॥ ६ ॥

श्रुतापाष्टां नि गिरति तां न शक्नोति जिःसिदन् ।

अश्वं यो ब्रह्मणां मृत्यः स्वाऽभीति मन्यते ॥ ७ ॥

जिह्वा ज्या भवति कुर्मलं यादनाडीका दन्त्यास्तपस्त्राभिर्निष्ठाः ।

तेभिर्ज्वा विच्यति देवपीयूषैर्नैर्भुभिर्दुर्वर्तैः ॥ ८ ॥

तीक्ष्णैर्वो ब्राह्मणा हेतिमन्तो यानस्यन्ति शरण्यां न ज्ञा पृषां ।

अनुदाय तपसा अन्युनां चोत दूरादयं भिन्दन्त्येवम् ॥ ९ ॥

ये सुहस्रमराजभासन्दशश्रुता उव ।

ते ब्राह्मणस्य गां जुग्वा पैतृहव्याः पराभवन् । ॥ १० ॥

गौरैव तान्हन्यमाना वैतृहव्यो अश्वतिरन् ।

ये केसरप्राबन्धायाश्चरमाजामपैश्चिरन् ॥ ११ ॥

एकशतं तां जनता या भूमिर्व्यष्टितुत ।

प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसंभुव्यं पराभवन् ॥ १२ ॥

देवपीयूषरति मर्त्येषु गरगीणो भवन्त्यस्थिभूयान् ।

यो ब्राह्मणं देववन्धुं हिनस्ति न स विमुयाजमप्येति लोक ॥ १३ ॥ (१९६)

अग्निर्वै नः पदवायः सोमो दायद उच्यते ।
 हन्ताभिस्तुस्तेन्द्रस्तथा तद्वेधसो विदुः ॥१४॥
 इष्टुरिव दिग्धा नृपते पृदाकुरिव गोपते ।
 सा ब्राह्मणस्येष्टुर्धोरा तया विध्यति पीयतः ॥१५॥ (१८)

(१९) ब्रह्मगवी

१-१५ मूयोभूः । ब्रह्मगवी । अनुष्टुप्, २ विरादपुरस्ताद्बृहती, ७ उपरिष्टाद्बृहती ।

अतिमात्रमवर्धन्त नोर्दिव दिवमस्पृशन् ।
 मृगं हिंसित्वा सृज्या वैतद्व्याः पराभवन् ॥ १ ॥
 ये बृहत्सामानमाङ्गिरसमार्षयन्ब्राह्मणं जनाः ।
 पेत्यस्तेषामुभयादुमर्विस्तोकान्यावयत् ॥ २ ॥
 ये ब्राह्मणं प्रत्यष्टीवन्त्ये वास्मिन्कुलकमीपिरे ।
 अस्ते मध्ये कुल्यायाः केशान्खादन्त आसते ॥ ३ ॥
 ब्रह्मगवी पच्यमाना यावत्सामि विजङ्गहे ।
 तेजो राष्ट्रस्य निर्हेन्ति न वीरो जायते वृषा ॥ ४ ॥
 क्रूरमस्या आशसनं तृष्टं पिशितमस्यते ।
 क्षीरं यदस्याः पीयते तद्वै पितृषु किल्बिषम् ॥ ५ ॥
 उग्रो राजा मन्यमानो ब्राह्मणं यो जिघत्सति ।
 परा तत्सिच्यते राष्ट्रं ब्राह्मणो यत्र जीयते ॥ ६ ॥
 अष्टापदी चतुरक्षि चतुःश्रोत्रा चतुर्हस्तुः ।
 अग्न्या द्विजिह्वा भूत्वा सा राष्ट्रमव धूनुते ब्रह्मज्यस्य ॥ ७ ॥
 तद्वै राष्ट्रमा संवति नावं भिन्नामिवोदकम् ।
 ब्रह्माणं यत्र हिंसन्ति तद्राष्ट्रं हन्ति दुच्छुना ॥ ८ ॥
 तं वृक्षा अप सेचन्ति छायां नो मोषगा इति ।
 यो ब्राह्मणस्य सदनमभि नारद मन्यते ॥ ९ ॥
 विषमेतदेवकृतं राजा वरुणोऽब्रवीत् ।
 न ब्राह्मणस्य गां जग्ध्वा राष्ट्रे जागार कश्चन ॥ १० ॥
 नवैव ता नवतयो या भूमिर्भूधूनुत ।
 प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसंभूयं पराभवन् ॥ ११ ॥ (१०५)

यां मुत्तायानुर्ध्वन्ति कूर्ध्वं पदयोपनीम् ।
 तद्वै ब्रह्मज्य ते देवा उपस्तरणममुवन् ॥१२॥
 अश्रूणि कृपमाणस्य यानि जीतस्य वावुतुः ।
 तं वै ब्रह्मज्य ते देवा अपां आगमधारयन् ॥१३॥
 येन मृतं स्तपयन्ति इमश्रूणि येनोन्दते ।
 तं वै ब्रह्मज्य ते देवा अपां आगमधारयन् ॥१४॥
 न वर्ष मेघावरुणं ब्रह्मज्यमभि वर्षति ।
 नास्मै समितिः कल्पते न मित्रं नयते वज्रम् ॥१५॥

(२१३)

(२०) शत्रुसेनात्रासनम् ।

१-१२ ब्रह्मा । धनस्पतिः, दुन्दुभिः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

उच्चैर्घोषो दुन्दुभिः सत्त्वनायन्वानस्पत्यः संभृत उस्त्रियाभिः ।
 वाचं क्षुण्वानो दमयन्त्सपत्नान्तिह इव जेष्यन्नाभि तैस्तनीहि ॥ १ ॥
 सिंह इवास्तानीद् द्रुवयो विबद्धोऽभिक्रन्दन्पुभो वसितार्मिव ।
 वृषा त्वं वध्रयस्ते सपत्ना ऐन्द्रस्ते शुष्मो अभिमातिपाहः ॥ २ ॥
 वृषेव यूथे सहसा विद्वानो शुष्यन्नाभि रुव संघनाजित् ।
 शुचा विध्य हृदयं परैषां हित्वा ग्रामान्प्रच्युता यन्तु शत्रवः ॥ ३ ॥
 संजयन्पृतना ऊर्ध्वमायुर्गृह्णा गृह्णानो बहुधा वि चक्ष्व ।
 दैवीं वाचं दुन्दुभ आ गुरस्व वेधाः शत्रूणामुप भरस्व वेदः ॥ ४ ॥
 दुन्दुभेर्वाचं प्रयतां वदन्तीमाश्रुष्वती नाथिता घोषबुद्धा ।
 नारीं पुत्रं धावतु हस्तगृह्णामित्री भीता समरे वृषानाम् ॥ ५ ॥
 पूर्वो दुन्दुभे प्र वदासि वाचं भूम्याः पृष्ठे वन्द रोचमानः ।
 अभित्रसेनामभिजङ्गमानो द्युमद्वद दुन्दुभे सनुतावत् ॥ ६ ॥
 अन्तरेमे नभसी घोषो अस्तु पृथक्ते ध्वनयो यन्तु शीमम् ।
 अभि क्रन्द स्तनयोत्पिपानः श्लोककृन्मित्रतृप्योय स्वर्धौ ॥ ७ ॥
 भीमिः कृतः प्र वदाति वाचमुदर्यय सत्त्वनामायुधानि ।
 इन्द्रमेवो सत्त्वनो नि ह्वयस्व मित्रैरमित्रौ अव जङ्घनीहि ॥ ८ ॥

(२२१)

संक्रन्दनः प्रबुद्धो धृष्णुपुंषः प्रवेदकृद्बुद्ध्या ग्रामघोषी ।
 श्रेयो वन्द्यानो वयुनानि विद्वान्कीर्तिं बहुभ्यो वि हर द्विगजे ॥ ९ ॥
 श्रेयःकेतो वसुजित्सहीयान्संग्रामजित्संशितो ब्रह्मणासि ।
 अंशनिव प्रावाधिपवणे अद्रिर्गन्धनुन्दुभेऽधि नृत्य वेदः ॥ १० ॥
 अत्रुषाणीपाडभिमातिपाहो गुवेषणः सहमान उन्नित् ।
 वाग्वीन् मन्त्रं प्र भरस्व वाचं सांग्रामजित्पाथेपमुद्देह ॥ ११ ॥
 अच्युतच्युत्समदो गर्भिष्ठो मृधो जेता पुरपंतायोध्यः ।
 इन्द्रेण गुप्तो विदधा निचिक्यद्बुद्धयोत्तनो द्विपतां याहि क्षीमम् ॥ १२ ॥ (२१५)

(२१) अश्वसेनाव्रासनम् ।

१-१२ ब्रह्मा । वनस्पतिः, बुन्दुभिः, १०-१२ आदित्यादयः । अनुष्टुप्, १, ४-५ पद्यापहक्तिः ।
 ६ जगती, ११ बुद्धतीगर्भा विशुष्टुः १२ त्रिपदा ययमध्या गायत्री ।

विहृदयं वैमनस्यं वदामित्रेषु बुन्दुभे ।
 विद्वेषं कश्मलं मयममित्रेषु नि दध्मस्यवैनान्दुन्दुभे जहि ॥ १ ॥
 उद्वेपमाना मनसा चक्षुषा हृदयेन च ।
 धारन्तु विस्मृतोजमित्राः प्रत्रासेनाज्यं हुते ॥ २ ॥
 वानस्पत्यः संभृत उल्लियाभिर्विश्वगोत्र्यः ।
 प्रत्रासममित्रेभ्यो वृदाज्यैनाभिधारितः ॥ ३ ॥
 यथा मृगाः संविजन्त आरण्याः पुरुषादधि ।
 एवा त्वं दुन्दुभेऽमित्रानभि क्रन्द प्र त्रासयार्थो चित्तानि मोहय ॥ ४ ॥
 यथा वृकादजावयो धावन्ति बहु विस्मृतीः ।
 एवा त्वं दुन्दुभेऽमित्रानभि क्रन्द प्र त्रासयार्थो चित्तानि मोहय ॥ ५ ॥
 यथा इयेनात्पतत्रिणः संविजन्ते अहर्दित्रि सिद्धस्य स्तनथोर्यथा ।
 एवा त्वं दुन्दुभेऽमित्रानभि क्रन्द प्र त्रासयार्थो चित्तानि मोहय ॥ ६ ॥
 परामित्रान्दुन्दुभिना हरिणस्याजिनेन च ।
 सर्वं देवा अतिव्रसन्त्ये संग्रामस्येशते ॥ ७ ॥
 यैरिन्द्रः प्रकीर्तते पद्मोपैच्छायया सह ।
 तंगमित्राश्चमन्तु नोऽमी ये यन्त्यनीकशः ॥ ८ ॥ (२१६)

ज्याघोषा दुन्दुभयोऽभि क्रौञ्चन्तु या दिशः ।
 सेनाः पराजिता यतीरुमित्राणामनीकशः ॥ ९ ॥
 आदित्य चक्षुरा दत्स्व मरीचयोऽनु घावत ।
 प्रसज्जिनीरा संजन्तु विगते बाहुवीर्ये ॥ १० ॥
 यूयमुग्रा मरुतः पृथिमातर इन्द्रेण युजा प्र सृणीत शत्रून् ।
 सोमो राजा वरुणो राजा महादेव उत मृत्युरिन्द्रः ॥ ११ ॥
 एता देवसेनाः सूर्यकेतवः सचैतमः । अमित्रानो जयन्तु स्वाहा ॥ १२ ॥ (२३७)
 ॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥
 (२९) तत्कमनाशनम् ।

१-१४ धर्मश्रियाः । तत्कमनाशनः । अनुष्टुपः १ भुरिक् भिष्टुप्, २ भिष्टुप्, ५ विराट् पश्चाद्ब्रह्मती ।

[५] अग्निस्तत्कमानमर्ष बाधनामितः सोमो आधा वरुणः पुतर्दधाः ।
 वेदिर्बर्हिः समिधः श्रोत्रुचाना अप हेषास्यमुया भवन्तु ॥ १ ॥
 अयं यो विश्वान्हरितान्कृणोष्युच्छोचयन्नग्निर्विवाभिदुन्वन् ।
 अधा हि तत्कमन्नरसो हि भूया अधा न्यङ्किधराह या परेहि ॥ २ ॥
 यः परुषः पारुषेयोऽवध्वंस इवारुणः ।
 तत्कमानं विश्वधावीर्याधराश्वं परां सुव ॥ ३ ॥
 अधराश्वं प्र हिणोमि नमः कृत्वा तत्कमनं ।
 शक्रम्भरस्य मुष्टिहा पुनरेतु महावृषात् ॥ ४ ॥
 ओको अस्य सूर्जवन्त ओको अस्य महावृषाः ।
 यावज्जातस्तत्कमंस्तावानसि बल्लिकेषु न्योचरः ॥ ५ ॥
 तत्कमन्व्यालि वि गद व्यङ्क्ति भूरि यावय ।
 दासीं निष्टकरीमिच्छ तां वज्रेण समर्पय ॥ ६ ॥
 तत्कमन्सूर्जवतो गच्छ बल्लिकान्दा परस्तराम् ।
 शूद्रामिच्छ प्रफुर्व्यं तां तत्कमन्वीवि भृनुहि ॥ ७ ॥
 महावृषान्सूर्जवतो वन्ध्वदि परेत्यं ।
 प्रेतानि तत्कमनं ब्रूमो अन्यधेत्राणि वा इमा ॥ ८ ॥
 अन्यधेत्रे न रमसे वशी सन्मृडयासि नः ।
 अभृदु प्रार्थस्तत्कमा स गमिष्यति बल्लिकान् ॥ ९ ॥ (२४६)

यत्त्वं श्रीतोऽर्थो रुरः सह कासावैपयः ।
 श्रीमास्ते तन्मन्त्रेयस्तार्मिः स्म परि वृद्धि नः ॥१०॥
 मा स्मैतान्तस्त्रीन्कुरुया वलासे कासमुद्युगम् ।
 मां स्मातोऽर्वाडैः पुनस्तत्त्वा तन्मन्त्रुपं ब्रुवे ॥११॥
 तन्मन्त्रात्रा वलासेन स्वस्त्रा कारिकया सह ।
 पाप्मा भ्रातृव्येण सह गच्छामुमरणं जनम् ॥१२॥
 तृतीयकं विद्वतीयं सद्गन्दिमुत शारदम् ।
 तन्मानं श्रितं रुरं ग्रैष्मं नाशय वार्षिकम् ॥१३॥
 गन्धारिभ्यो सूजवज्रोऽङ्गैभ्यो मगधैभ्यः ।
 ग्रैष्यन्जनमिव शेवधि तन्मानं परि दधसि ॥१४॥ (२५१)

(२३) किमिष्टम् ।

१-१३ कण्वः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, १३ विराट् ।

ओते मे घावापृथिवी ओता देवी सरस्वती ।
 ओतौ म इन्द्रश्चाग्निश्च किमि जम्भयतामिति ॥ १ ॥
 अस्मेन्द्र कुमारस्य किमीन्धनपते जहि ।
 हता विश्वा अरातय उग्रेण वचसा ममे ॥ २ ॥
 यो अक्षयौ परिसर्पति यो नासे परिसर्पति ।
 दुता यो मर्ष्य गच्छति तं किमि जम्भयामसि ॥ ३ ॥
 सरूपौ द्वौ विरूपौ द्वौ कृष्णौ द्वौ रोहितौ द्वौ ।
 वभ्रुश्च वभ्रुकर्णश्च गृध्रः कोकश्च ते हताः ॥ ४ ॥
 ये किमयः शितिकक्षा ये कृष्णाः शितिबाहवः ।
 ये के च विश्वरूपास्तान्किमीन्जम्भयामसि ॥ ५ ॥
 उत्पुस्तान्क्षर्ये एति विश्वरथो अदृष्टहा ।
 दृष्टाश्च मज्जदृष्टाश्च सर्वाश्च प्रमृणन्किमीन् ॥ ६ ॥
 येषापासः कर्कपास एजत्काः शिपविलुकाः ।
 दृष्टश्च हन्यतां किमिरुतादृष्टश्च हन्यताम् ॥ ७ ॥
 हतो येषां किमीणां हतो नदनिमोत ।
 सर्वाभि मम्भवाकरं दृष्टु सख्यौ द्व ॥ ८ ॥ (२५२)

त्रिशीर्षाणं त्रिकुण्डं किमि मारुतमर्जुनम् । शृणाम्यस्य पृथीगपि वृक्षामि यच्छिरः ॥ ९ ॥
 अश्विबद्धः क्रिमयो हन्मि कण्ववर्जमदधिवत् । अगस्त्यस्य ब्रह्मणा सं पिनम्बुहं किमीन् ॥ १० ॥
 हतो राजा क्रिमीणामुवैषां स्थपतिर्हवः । हतो हतमाता किमिह तत्राता हतस्वसा ॥ ११ ॥

हतासौ अस्य वेशसौ हतासः परिवेशसः ।

अथो ये क्षुल्लका इव सर्वे ते क्रिमयो हताः ॥ १२ ॥

सर्वेषां च क्रिमीणां सर्वासां च क्रिमीणाम् ।

भिनदयश्मना शिरो दहाम्यग्निना मुक्षम् । ॥ १३ ॥ (२६४)

(२४) ब्रह्मकर्म ।

१-१७ अथर्षा । ब्रह्मकर्मणाम्नाः १ सविता, २ अग्निः, ३ यावापृथिवी, ४ वरुणः, ५ मित्रावरुणौ,
 ६ मरुतः, ७ सोमः, ८ वायुः, ९ सूर्यः, १० चन्द्रमाः, ११ इन्द्रः, १२ मरुतां पिता,
 १३ सृष्ट्युः, १४ यमः, १५ पितरः, १६ ननाः, १७ ततामहाः । अतिशङ्करीः
 १-१०, १२-१४ चतुष्पदातिशङ्करीः ११ शङ्करीः १५-१६ त्रिपदा
 भुरिज्जगतीः १७ त्रिपदा विगद् शङ्करी ।

सविता प्रसवानामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चिन्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाश्लिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ १ ॥

अग्निर्वनस्पतीनामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चिन्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाश्लिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ २ ॥

यावापृथिवी दातृणामधिपती ते मावताम् ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चिन्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाश्लिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ ३ ॥

वरुणांस्पामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चिन्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाश्लिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ ४ ॥

मित्रावरुणां वृष्ट्याधिपती तौ मावताम् ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चिन्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाश्लिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ ५ ॥ (२१९)

मरुतः पर्वतानामधिपतयस्ते मावन्तु ।

असिन्त्रहं ग्यसिन्त्रहं ग्यसां पुरोधायां ग्यसां प्रतिष्ठायां ग्यसां
चित्तां ग्यसां माहृत्यां ग्यसां माहृत्यां ग्यसां देवहृत्यां स्वाहा ॥ ६ ॥

सोमो वीरुघामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चिर्यामस्यामाकृत्यामस्यामाश्रिप्यस्यां देवहृत्यां खाष्ट ॥ ७ ॥

वायुरन्तरिक्षस्याधिपतिः स भावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायांस्यां प्रतिष्ठायांस्यां
चित्तायामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहत्यां स्वाहा ॥ ८ ॥

सूर्यश्चक्षुषामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहत्यां स्वाहा ॥ ९ ॥

चन्द्रमा नक्षत्राणामधिपतिः स भावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायांस्यां प्रतिष्ठायांस्यां
विद्यायांस्यामाहुत्यांस्यामाशिष्यस्यां देवहत्यां स्वाहा ॥१०॥

इन्द्रो दिवोऽधिपतिः स मावतु ।

प्रस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायांस्यां प्रतिष्ठायांस्यां
चित्यांस्यामाहृत्यामस्यामाश्रित्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥११॥

कृतां पिता पशूनामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्तामस्यामार्कृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहत्यां स्वाहा ॥१२॥

त्युः प्रजानामधिपतिः स मावतु ।

स्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्ष्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्स्यामस्यामाकृत्यामस्यामाश्रित्यामस्यां देवहत्यां स्वाहा ॥१३॥

मः पितृणामधिपतिः स मायतु ।

स्मिन्त्रक्ष्यस्मिन्क्ष्यस्मां पुरोधायांस्मां प्रतिष्ठायांस्मां
चिन्त्यांस्मामाक्ष्यांस्माक्ष्यस्मां देवहत्यां स्वाहा ॥१४॥

पितरः परे ते मावन्तु ।

अस्मिन्मन्त्रेण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिन्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१५॥

तता अवरं ते मावन्तु ।

अस्मिन्मन्त्रेण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिन्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१६॥

ततस्ततामहास्ते मावन्तु ।

अस्मिन्मन्त्रेण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिन्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१७॥ (२८१)

(२५) गर्माधानम् ।

१-१३ मन्त्राः । योनिगर्भः, पृथिव्यादयो देवताः । अनुष्टुप्, १३ चरितदपुरस्ताद्ब्रह्मती ।

पर्वतादिवो योनेरज्जादज्जात्सुमाभृतम् । ज्येष्ठो गर्भस्य रेतोधाः सरोः पूर्णमिवा दधत् ॥ १ ॥

यथेयं पृथिवी मही भूतानां गर्भमादधे । एवा दधामि ते गर्भं तस्मै त्वामवसे हुवे ॥ २ ॥

गर्भं धेहि सिनीवालि गर्भं धेहि सरस्वति ।

गर्भं ते अभिनोभा धत्तां पुष्करस्रजा ॥ ३ ॥

गर्भं ते मित्रावरुणौ गर्भं देवो बृहस्पतिः ।

गर्भं त इन्द्रश्चाग्निश्च गर्भं घाता दधातु ते ॥ ४ ॥

विष्णुर्योनिं कल्पयतु त्वष्टा रूपाणि विश्वतु ।

आ सिञ्चतु प्रजापतिर्घाता गर्भं दधातु ते ॥ ५ ॥

यद्देव राजा वरुणो यद्वा देवी सरस्वती ।

यदिन्द्रो बृहद्वा वेद तद्गर्भं करणं पिब ॥ ६ ॥

गर्भो अस्पोषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् ।

गर्भो विश्वस्य भूतस्य सो अग्ने गर्भमेह धाः ॥ ७ ॥

अधि स्कन्द वीर्यस्व गर्भमा धेहि योन्याम् ।

वृषांसि वृष्ण्यावन्प्रजायै त्वा नयामसि ॥ ८ ॥

वि जिहीष्य बार्हत्सामे गर्भस्ते योनिमा ज्ञेयाम् ।

अदुष्टे देवाः पुत्रं सौम्या उभयाविनम् ॥ ९ ॥ (२९०)

घातः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्यो गवीन्योः ।	
पुमांसं पुत्रमा धेहि दक्षमे मासि स्रतवे	॥१०॥
त्वष्टः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्यो गवीन्योः ।	
पुमांसं पुत्रमा धेहि दक्षमे मासि स्रतवे	॥११॥
सवितः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्यो गवीन्योः ।	
पुमांसं पुत्रमा धेहि दक्षमे मासि स्रतवे	॥१२॥
प्रजापते श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्यो गवीन्योः ।	
पुमांसं पुत्रमा धेहि दक्षमे मासि स्रतवे	॥१३॥ (२१४)

(२६) नवशालायां घृतहोमः ।

१-१२ ब्रह्मा । वास्तोष्पतिः, १ मग्निः, २ सविता, ३, ११ इन्द्रः, ४ निविदः, ५ मरुतः, ६ अविदिः
 ७ विष्णुः, ८ त्वष्टा, ९ भगः, १० सोमः, १२ शश्विनो, बृहस्पतिः । १, ५ द्विपदार्थी
 उष्णिक्, २, ४, ६, ७, ८, १०, ११ द्विपदा प्राजापत्या बृहती; ३ त्रिपदा विराट् गायत्री;
 ९ त्रिपदा पिपीलिकमध्या पुरउष्णिक् । (१-११ एकावसानाः)
 १२ परातिशकरी चतुष्पदा गायत्री ।

यजूपि यज्ञे समिधः स्वाहाभिः प्रविद्वानिह वो युनक्तु	॥ १ ॥
युनक्तु देवः सविता प्रजानस्मिन् यज्ञे महिषः स्वाहा	॥ २ ॥
इन्द्र उक्त्यामुदान्यस्मिन् यज्ञे प्रविद्वान्युनक्तु सुयुजः स्वाहा	॥ ३ ॥
त्रैषा यज्ञे निविदः स्वाहा शिष्टाः पत्नीभिर्वहतेह युक्ताः	॥ ४ ॥
छन्दांसि यज्ञे मरुतः स्वाहा मातेर्व पुत्रं पिपृतेह युक्ताः	॥ ५ ॥
एयमगन्तुर्हिषा प्रोक्षणीभिर्यज्ञं तन्वानादितिः स्वाहा	॥ ६ ॥
विष्णुर्युनक्तु बहुधा तपोस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा	॥ ७ ॥
त्वष्टा युनक्तु बहुधा तु रूपा अस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा	॥ ८ ॥
भगो युनक्त्वाशियो न्व१स्मा अस्मिन् यज्ञे प्रविद्वान्युनक्तु सुयुजः स्वाहा ॥९॥	
सोमो युनक्तु बहुधा पर्यास्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा	॥१०॥
इन्द्रो युनक्तु बहुधा वीर्याण्यस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा	॥११॥
अश्विना ब्रह्मणा यातमर्वाञ्चौ वषट्कारेण यज्ञं वर्धयन्तौ ।	
बृहस्पते ब्रह्मणा यासर्वाङ् यज्ञो अयं स्वदिदं यजमानाय स्वाहा ॥१२॥ (२०५)	
॥ इति पञ्चमोऽध्यायः ॥५॥	

(२७) अग्निः

१-१२ प्रश्ना । अग्निः । १ बृहतीगर्भा त्रिष्टुप्, २ द्विपदा साक्षी भुरिगुप्तुप्, ३ द्विपदाचो बृहती,
४ द्विपदा साक्षी भुरिगुहती, ५ द्विपदा साक्षी त्रिष्टुप्, ६ द्विपदा विराण्णाम गायत्री,
७ द्विपदा साक्षी बृहती, ८ संस्तारपङ्क्तिः, ९ षट्पदाबुध्भगमां परांते-
जगतीः १०-१२ पुरउष्णिक् (२-७ एकावसाना) ।

[६] उर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीप्यग्नेः ।

द्युमत्तमा सुप्रतीकः सस्रनुस्तनूनादसुरो भूरिपाणिः ॥ १ ॥

देवो देवेषु देवः पथो अनक्ति मध्वा धृतेन ॥ २ ॥

मध्वा यज्ञं नक्षति प्रैणानो नराशंसो अग्निः सुकृदेवः संविता विश्ववारः ॥ ३ ॥

अच्छायमेति शर्वसा धृता चिदीडानो वह्निर्मसा ॥ ४ ॥

अग्निः स्रुचो अघ्नरेषु प्रयधु स यधदस्य महिमानमग्नेः ॥ ५ ॥

तुरी मन्द्रासु प्रयधु वसवश्चातिष्ठन्सुधातरश्च ॥ ६ ॥

द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रतं रक्षन्ति विश्वहा ॥ ७ ॥

उरुव्यचसाऽग्नेर्घाम्ना पर्यमाने ।

आ सुष्वयन्ती यजते उपाके उषासानक्तेमं यज्ञमवतामध्वरं नः ॥ ८ ॥

देवा होतार ऊर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वयाभि गृणत गृणता नः स्विष्टिये ।

विश्वो देवीर्वाहिरेदं संदन्तामिडा सरस्वती मही भारती गृणाना ॥ ९ ॥

तर्जस्तुरीपमद्भुतं पुरुधु । देवं त्वष्टा रायस्पोषं वि ध्य नाभिमस्य ॥ १० ॥

वनस्पतेऽव सृजा रराणः । त्मना देवेभ्यो अग्निर्हव्यं अमिता स्वदयतु ॥ ११ ॥

अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेदः । इन्द्राय यज्ञं विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् ॥ १२ ॥ (३१८)

(२८) दीर्घायुः ।

१-१४ अथर्वा । त्रिष्टुप्, भग्न्यादयः । त्रिष्टुप्, ६ पञ्चपदातिशकरी, ७, ९, १०, १२ ककुम्भस्यनुष्टुप्, १३ पुरउष्णिक् ।

नवं प्राणाञ्चवभिः सं मिमीति दीर्घायुत्वायं व्रतशारदाय ।

हरति त्रीणि रजते त्रीण्ययसि त्रीणि तपसावैष्टितानि ॥ १ ॥

अग्निः सूर्यश्चन्द्रमा भूमिरापो द्यौरन्तरिक्षं प्रदिशो दिक्षश्च ।

आर्तवा क्रतुभिः संविद्वाना अनेन मा त्रिवृता पारयन्तु ॥ २ ॥

प्रयुः पोषास्त्रिवृतिं श्रयन्तामनक्तुं पूषा पर्यसा धृतेन ।

अर्जस्य भूमा पुरुषस्य भूमा भूमा पशूनां त इह श्रयन्ताम् ॥ ३ ॥

(३२)

इममादित्या यमना समुक्षतेममग्रे वर्धय वानुधानः ।
 इममिन्द्र सं सृज वीर्येणास्मिन्निवृत्त्यतां पोषयिष्णु ॥ ४ ॥
 भूमिश्चा पातु हरितेन विश्वभृदग्निः पिपुर्त्वर्यसा सुजोषाः ।
 वीरुङ्गिष्टे अर्जुनं संविद्वानं दक्षं दधातु सुमनस्यमानम् ॥ ५ ॥
 त्रया जातं जन्मनेदं हिरण्यमुपेरेकं प्रियतमं बभूव सोमस्यैकं हिंसितस्य परापतत् ।
 अपामेकं वेधसां रेत आहुस्तचे हिरण्यं त्रिवृदुस्त्वायुषे ॥ ६ ॥
 त्रयायुषं जमदग्नेः कृदयपस्य त्रयायुषम् ।
 त्रेधाभृतस्य चक्षुषं त्रीण्यायुषि तेऽकरम् ॥ ७ ॥
 त्रयः सुपर्णास्त्रिवृता यदायभेकाक्षरमभिसंभूय शक्राः ।
 प्रत्यौहन्मृत्युममृतं सार्कमन्तर्दधाना दुरितानि विश्वा ॥ ८ ॥
 दिवस्त्वा पातु हरितं मघ्यात्त्वा पात्वर्जुनम् ।
 भूम्या अयस्मर्यं पातु प्रागादिवपुरा अयम् ॥ ९ ॥
 इमास्तिस्रो देवपुरास्तास्त्वा रक्षन्तु सर्वतः ।
 तास्त्वं विभ्रद्वर्चस्युत्तरो द्विपतां भव ॥ १० ॥
 पुरं देवानाममृतं हिरण्यं य अवेधे प्रथमो देवो अग्रे ।
 तस्मै नमो दश प्राचीः कृणोम्यनु मन्यतां त्रिवृदावधे मे ॥ ११ ॥
 आ त्वा चृतत्वयमा पूषा बृहस्पतिः ।
 अहर्जातस्य यन्नाम तेन त्वाति चृतामसि ॥ १२ ॥
 ऋतुमिध्रार्तवैरायुषे वर्षसे त्वा ।
 संवत्सरस्य तेजसा तेन सहनु कृणमसि ॥ १३ ॥
 पृतादुल्लं मधुना समकं भूमिर्हमच्युतं पारयिष्णु ।
 भिन्दत्सपन्नानधरांध कृण्वदा मां रोह सहते सौमगाय ॥ १४ ॥ (३३२)

(२९) रक्षोग्रम् ।

१-२९ चातनः । जातवेदाः, मन्त्रोक्ताः । त्रिष्टुप् । ३ त्रिपदा विराण्नाम गायत्रीः ५ पुरोऽसि अगती
 विराट्जगतीः १२-१५ अनुष्टुप् (१२ सुरिहः १४ चतुष्पदा पदावृहती ककुम्भती ।)

पुरस्ताद्युक्तो बह जातवेदोऽग्रे विद्धि क्रियमाणं यथेदम् ।
 त्वं मिपग्नेपुजस्पासि कृता त्वया गामयं पुरुषं सनेम ॥ १ ॥ (३३३)

- तथा तदग्रे कृणु जातवेदो विध्वेभिर्देवैः सह संविद्वानः ।
 यो नो दिदेव यतमो जघास यथा सो अस्य परिधिष्यताति ॥ २ ॥
 यथा सो अस्य परिधिष्यताति तथा तदग्रे कृणु जातवेदः ।
 विध्वेभिर्देवैः सह संविद्वानः ॥ ३ ॥
 अक्षौड नि विध्य हृदयं नि विध्य जिह्वां नि वृन्दि प्र द्रुतो मृणीहि ।
 पिशाचो अस्य यतमो जघासाग्रे यविष्ठ प्रति तं मृणीहि ॥ ४ ॥
 यदस्य हृतं विहृतं यत्पराभृतमात्मनो जग्धं यतमत्पिशाचैः ।
 तदग्रे विद्वान्पुनरा भरु त्वं शरीरे मांसमसुमेरयामः ॥ ५ ॥
 आमे सुपर्के श्वले विपर्के यो मा पिशाचो अग्नेने ददम्भ ।
 तदात्मनो प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ॥ ६ ॥
 क्षीरे मा मन्धे यतमो ददम्भाकृष्टपच्ये अग्नेने घ्नान्येऽयः ।
 तदात्मनो प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ॥ ७ ॥
 अपां मा पात्रे यतमो ददम्भ क्रव्याद्यातूनां शयने शयानम् ।
 तदात्मनो प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ॥ ८ ॥
 दिवा मा नक्तं यतमो ददम्भ क्रव्याद्यातूनां शयने शयानम् ।
 तदात्मनो प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ॥ ९ ॥
 क्रव्यादमग्रे रुधिरं पिशाचं मनोहने जहि जातवेदः ।
 तमिन्द्रो वाजी वज्रेण हन्तु छिनत्तु सोमः शिरो अस्य धृष्णुः ॥ १० ॥
 सुनादग्रे मृणसि यातुघानाच्च त्वा रक्षांसि घृत्नासु जिग्शुः ।
 सहस्रानसु दह क्रव्यादो मा ते हेत्या मुक्षत दैव्यायाः ॥ ११ ॥
 सुमाहरे जातवेदो यद्धृतं यत्पराभृतम् ।
 गात्राण्यस्य वर्षन्तामंशुरिवा प्यायतामयम् ॥ १२ ॥
 सोमस्येव जातवेदो अंशुरा प्यायतामयम् ।
 अग्रे विरिञ्चिन् मेघ्यमयस्मं कृणु जीवतु ॥ १३ ॥
 एतास्ते अग्रे समिधः पिशाचजम्भनीः ।
 तास्त्वं जुपस्व प्रति चैना गृहाण जातवेदः ॥ १४ ॥
 ताष्टाधीरग्रे समिधः प्रति गृह्णास्व विषा ।
 जहातु क्रव्याद्रूपं यो अस्य मामं जिह्वीर्षिनि ॥ १५ ॥

(३०) दीर्घायुष्यम् ।

१-१७ उन्मोचनः (आयुष्कामः) । आयुष्यम् । अनुष्टुप्, १ पद्यापहृक्तिः, ९ सुरिहः, १२ चतुष्पदा विराट्जगती, १४ विराट्प्रस्तारपहृक्तिः, १७ व्यवसाना पदपदा जगती ।

आवर्तस्त आवर्तः परावर्तस्त आवर्तः ।

इहैव मेव मा नु गा मा पूर्वाननु गाः पितृनस्तु वभामि ते हृदम् ॥ १ ॥
यत्नाभिचेरुः पुरुषः स्वो यदरंणो जनः । उन्मोचनप्रमोचने उमे वाचा वंदामि ते ॥ २ ॥
यद्बुद्धोहिंथ श्रेयिषे स्त्रियै पुंसे अचिन्त्या । उन्मोचनप्रमोचने उमे वाचा वंदामि ते ॥ ३ ॥
यदेनसो मातृकृताच्छेषं पितृकृताश्च यत् । उन्मोचनप्रमोचने उमे वाचा वंदामि ते ॥ ४ ॥
यत्तं माता यत्तं पिता जामिभ्राता च सर्जितः । प्रत्यक्सेवस्व भेषजं ज्वरदष्टिं कृणोमि त्वा ॥ ५ ॥
इहैषि पुरुष सर्वेण मनसा सह । दूतौ यमस्य मातुं गा अधि जीवपुरा इहि ॥ ६ ॥
अनुहृतः पुनरोहिं विद्वानुदयनं पथः । आरोहणमाक्रमणं जीवतो जीवतोऽयनम् ॥ ७ ॥
मा विभ्रेन मरिच्यसि ज्वरदष्टिं कृणोमि त्वा । निरबोचमहं यक्षममङ्गैर्म्यो अङ्गज्वरं तव ॥ ८ ॥
अङ्गमेदो अङ्गज्वरो यक्ष ते हृदयामयः । यक्षमः ज्येन इव प्रापसद्वाचा साढः परस्तराम् ॥ ९ ॥
ऋषीं बोधप्रतीबोधावस्वमो यक्ष जामृविः । तौ ते प्राणस्य गोसातौ दिवा नक्तं च जागृताम् ॥ १० ॥
अयमग्निरूपसर्ग इह सूर्य उदेतु ते । उदेहिं मृत्योर्गोम्मीरात्कृष्णाश्चिचमसस्परि ॥ ११ ॥

नमो यमाय नमो अस्तु मृत्यवे नमः पितृभ्य उत ये नयन्ति ।

उत्पारणस्य यो वेदु तमग्निं पुरो दधेऽस्मा अरिष्टतातये ॥ १२ ॥
येतु प्राण ऐतु मनु ऐतु चक्षुरथो बलेम् । शरीरमस्य सं विदां तत्पञ्चां प्रति तिष्ठतु ॥ १३ ॥
प्राणेनग्निं चक्षुषा सं संजिमे समीरय तन्वाहं सं बलेन ।

वेत्थामृतस्य मा नु गान्मा नु भूमिगृहो भवत् ॥ १४ ॥
मा तं प्राण उर्य दसन्मो अपानोऽपि धायि ते । सूर्यस्त्वाधिपतिर्मृत्योरुदायच्छतु रुग्मिभिः ॥ १५ ॥
इयमन्तर्वेदति जिह्वा वृद्धा पतिष्पदा । त्वया यक्षमं निरबोचं श्रुतं रोपीश्च त्वमनः ॥ १६ ॥
अयं लोकः प्रियतमो देवानामपराजितः । यस्मै त्वमिह मृत्यवे दिष्टः पुरुष जज्ञिषे ।
स च त्वाहुं हयामसि मा पुरा ज्वरसौ मृथाः ॥ १७ ॥ (३६४)

(३१) कृत्यापरिहरणम् ।

१-१२ शक्रः । कृत्याद्वयणम् । अनुष्टुप्, ११ पृथ्वीगर्भा, १२ पथ्यापहृती ।

यां तं चक्रामे पात्रे यां चक्रुर्मिभ्रथान्ये ।

आमे मांसे कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि नाम् ॥ १ ॥ (३६५)

यां तै चक्रुः कृकवाकावजे वा यां कुरीरिणि ।	
अन्यां ते कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ २ ॥	॥ २ ॥
यां तै चक्रुरेकशके पशुनाष्टमुयादति ।	
गर्दमे कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ ३ ॥	॥ ३ ॥
यां तै चक्रुरमूलायां वलुगं वा नराच्याम् ।	
क्षेत्रे ते कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ ४ ॥	॥ ४ ॥
यां तै चक्रुर्गाहिपत्ये पूर्वाभाषुत दुधितः ।	
शालायां कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ ५ ॥	॥ ५ ॥
यां तै चक्रुः सभायां यां चक्रुरधिदेवने ।	
अश्वेषु कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ ६ ॥	॥ ६ ॥
यां तै चक्रुः सेनायां यां चक्रुरिन्वायुधे ।	
दुन्दुभौ कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ ७ ॥	॥ ७ ॥
यां तै कृत्यां कूपैस्वदधुः स्मृशाने वा निचरन्तुः ।	
सर्षणि कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ ८ ॥	॥ ८ ॥
यां तै चक्रुः पुरुषास्थे अश्वौ संकसुके च याम् ।	
ओकं निर्दाहं क्रव्यादं पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ ९ ॥	॥ ९ ॥
अपथेना जम्भारेणां तां पथेतः प्र हिंमसि ।	
अधीरो मर्याधीरेभ्यः सं जम्भाराचिच्या ॥ १० ॥	॥ १० ॥
यश्चकार न शशाक कर्तुं श्वे पादमङ्गुरिम् ।	
चकार भद्रमसम्यमभगो भगवन् ॥ ११ ॥	॥ ११ ॥
कृत्याकृतं वलगिनं मूलिनं शपथेभ्युम् ।	
इन्द्रस्तं हन्तुं महता वधेनाग्निर्विध्यत्वस्तया ॥ १२ ॥	॥ १२ ॥ (३७६)

॥ इति पष्ठोऽनुवाकः ॥ ६ ॥

[इति द्वादशः प्रपाठकः ॥ १२ ॥]

॥ इति पञ्चमं काण्डं समाप्तम् ॥ ५ ॥

मंत्रसंख्या-

चतुर्थकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ९१४

पञ्चमकाण्डस्य ३७६

सर्वयोगः १२९०

षष्ठं काण्डम् ।

(१) अमृतप्रदाता ।

१-३ अथर्था । सविता । उष्णिक्, १ त्रिपदापिप्पलिकमध्या साक्षी जगती,
 २-३ पिप्पलिकमध्या पुरउष्णिक् ।

[मथ त्रयोदशः प्रपाठकः ॥१३॥]

[१] द्रोपो गाय बृहद्गाय सुमर्द्धेहि । आर्धर्वण स्तुहि देवं सवितारम् ॥ १ ॥
 तमु द्रुहि यो अन्तः सिन्धौ सनुः । सत्यस्य युवानमद्रौघवाचं सुशेवम् ॥ २ ॥
 स वा नो देवः सविता साविषदमृतानि भूरि । उभे सुष्टुती सुगान्तये ॥ ३ ॥ (३)

(२) जेता इन्द्रः ।

१-३ अथर्था । सोमः, चनस्पतिः । परोष्णिक् ।

इन्द्राय सोममृत्विजः सुनोता च धावत । स्तोतुर्यो वचः शुणवद्भवं च मे ॥ १ ॥
 आ यं विशन्तीन्दवो वयो न वृक्षमन्धसः । विरेष्टिन्वि मृधो जहि रक्षस्विनीः ॥ २ ॥
 सुनोता सोमपात्रे सोमभिन्द्राय वज्रिणे । युवा जेतेशानः स पुरुष्टुतः ॥ ३ ॥ (६)

(३) आरमगोपनम् ।

१-३ अथर्था । १ इन्द्रापूषणां, अदितिः, भरतः, अपानपात्, सिन्धवः, विष्णुः, द्यौः
 २ द्यावापृथिवी, प्राजा, सोमः, सरस्वती, अग्निः, ३ अभिनौ, उपासानका,
 अपानपात्, त्वष्टा । जगती, १ पथ्यामृहती ।

पातं न इन्द्रापूषणादितिः पान्तु मरुतः ।
 अपां नपात्सिन्धवः सुप्त पातन् पातु नो विष्णुरुत द्यौः ॥ १ ॥
 पातां नो द्यावापृथिवी अभिर्ये पातु प्राजा पातु सोमो नो अंहसः ।
 पातु नो देवी सुमगा सरस्वती पात्वभिः शिवा ये अस्य प्रायवः ॥ २ ॥
 पातां नो देवाभिना शुभस्पती उपासानक्तो न उरुप्यताम् ।
 अपां नपादभिहुती गर्यस्य चिदेवं त्वष्टर्वर्धय सुवैतातये ॥ ३ ॥ (९)

(४) आत्मगोपनम् ।

१-३ अथर्वा । १ त्वष्टा, पर्जन्याः, ब्रह्मणस्पतिः, अदितिः, २ अंशाः, भगः, वरुणः, मित्रः, अर्यमा, अदितिः, मरुतः, ३ अभिनौ, द्योप्तिता । पथ्यापृहती, २ प्रस्तारपथकिः, ३ विषदा विराट्पायत्री ।

त्वष्टा मे दैन्यं वचः पर्जन्यो ब्रह्मणस्पतिः ।

पुत्रैर्भ्रातृभिरदितिर्नु पातु नो दुष्टं त्रायमाणं सहः ॥ १ ॥

अंशो भगो वरुणो मित्रो अर्यमादितिः पान्तु मरुतः ।

अप तस्य द्वेयो गमेदभिहुतो यावयच्छत्रुमन्तितम् ॥ २ ॥

धिये समभिना प्रावतं न उरुष्या ण उरुन्मजप्रयुच्छन् ।

द्यौस्पितर्यावयं युच्छुना या ॥ ३ ॥ (१२)

(५) यचःप्राप्तिः ।

१-३ अथर्वा । १ अग्निः, २ इन्द्रः, ३ अग्निः, सोमः, ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप्, २ सुदिष्ट ।

उदेनयुत्तरं नयाग्रे धृतेनाहुत । समेनं वर्षसा सृज प्रजया च बहुं कृधि ॥ १ ॥

इन्नेमं प्रतुरं कृधि सज्जातानामसदृशी । रायस्पोषेण सं सृज जीवातवे जूरसे नय ॥ २ ॥

यस्य कुम्भो हविर्गृहे तमग्रे वर्षया त्वम् । तस्मै सोमो अग्निं ब्रवदयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥ ३ ॥ (१५)

(६) शत्रुनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । १ ब्रह्मणस्पतिः, २-३ सोमः । अनुष्टुप् ।

योऽस्मान्ब्रह्मणस्पतेऽदेवो अभिमन्यते । सर्वं तं रन्धयासि मे यजमानाय सुन्वते ॥ १ ॥

यो नः सोम सुहसिनीं दुःशंस आदिदेशति । वज्रेणास्य मुखे जहि स संविष्टो अपायति ॥ २ ॥

यो नः सोमाभिदासति सनाभिर्यश्च निष्ठ्यः । अप तस्य बलं तिर महीव द्यौर्वधुत्मना ॥ ३ ॥ (१८)

(७) असुरक्षयणम् ।

१-३ अथर्वा । सोमः, अदितिः, ३ देवाः । गायत्री, १ निवृत् ।

येन सोमादितिः पथा मित्रा वा यन्त्यद्रुहः । तेना नोऽवसा गहि ॥ १ ॥

येन सोम साहन्त्यासुराब्रन्धयासि नः । तेना नो अग्निं बोधत ॥ २ ॥

येन देवा असुराणामोजांस्यवृणीष्वम् । तेना नः शर्म यच्छत ॥ ३ ॥ (२१)

(८) कामात्मा ।

१-३ जमदग्निः । कामात्मा, २ सुपर्णः, ३ धावापृथिवी, सूर्यः । पथ्यापृथकिः ।

यथा वृक्षं लिखुजा समन्तं परिष्वजे ।

एवा परि ष्वजस्व मां यथा मां कामिन्यसो यथा मन्त्रापणा असः ॥ १ ॥ (२२)

यथा सुपर्णः प्रपतन्पक्षौ निहन्ति भूम्याम्
 एवा नि हन्ति ते मनो यथा मां कामिन्यसौ यथा मन्त्रार्पणा असः ॥ २ ॥
 यद्येमे द्यावापृथिवी सद्यः पर्येति सूर्यः ।
 एवा पर्येति ते मनो यथा मां कामिन्यसौ यथा मन्त्रार्पणा असः ॥ ३ ॥ (२४)
 (९) कामात्मा ।

१-३ जमदग्निः । कामात्मा, ३ गात्रः । अनुष्टुप् ।
 वाञ्छ मे तन्वै१ पादौ वाञ्छाक्ष्यौ३ वाञ्छ संक्ष्यौ ।
 अक्ष्यौ वृष्यन्त्याः केशा मां ते कामेन शुष्यन्तु ॥ १ ॥
 मम त्वा दोषणिभिर्षं कृणोमि हृदयभिर्षम् । यथा मम क्रतावसो मम चित्तमुपायसि ॥ २ ॥
 यासां नाभिरादरेहं हृदि संवर्ननं कृतम् । गावो घृतस्य मातरोऽयं सं वानयन्तु मे ॥ ३ ॥ (२७)
 (१०) संप्रोक्षणम् ।

१-३ शन्तातिः । १ पृथिवी, ओन्नं, यनस्पतिः, अग्निः, २ प्राणाः, अन्तरिक्षं, वयः, वायुः, ३ द्यौः,
 चक्षुः, नक्षत्राणि, सूर्यः । द्वैपदम्, १ साक्षी त्रिष्टुप्, २ प्रजापत्या गृहती, ३ साक्षी गृहती ।
 पृथिव्यै ओत्राय वनस्पतिभ्योऽग्नयेऽधिपतये स्वाहा ॥ १ ॥
 प्राणायान्तरिक्षाय वयोभ्यो वायवेऽधिपतये स्वाहा ॥ २ ॥
 दिवे चक्षुषे नक्षत्रेभ्यः सूर्यायाधिपतये स्वाहा ॥ ३ ॥ (३०)
 ॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(११) पुंसवनम् ।

१-३ प्रजापतिः । रेतः, ३ प्रजापतिः अनुमतिः, सिनीवाली । अनुष्टुप् ।
 [२] शमीमेषस्य आरूढस्तत्र पुंसवनं कृतम् । तद्वै पुत्रस्य वेदनं तत्स्त्रीष्वा भंरामसि ॥ १ ॥
 पुंसि वै रेतो भवति तत्स्त्रियामनु पिच्यते । तद्वै पुत्रस्य वेदनं तत्प्रजापतिरत्रंवीत् ॥ २ ॥
 प्रजापतिरनुमतिः सिनीवाल्यचीकल्पत् । सैषूयमन्यत्र दधत्पुमांसमु दधद्विह ॥ ३ ॥ (३१)
 (१२) सर्प-विष-निवारणम् ।

१-३ गरुमान् । तक्षकः । अनुष्टुप् ।

परि घामिन् सूर्योऽहीनां जनिमागमम् । रात्री जगदिवाप्यद्वंसाचेनां ते वारये विषम् ॥ १ ॥
 यद् ब्रह्मभिर्यदपिभिर्यदेवैर्विदितं पुरा । यद्भूतं भव्यमासुवन्चेनां ते वारये विषम् ॥ २ ॥
 मन्वा पृञ्चे नृच१ः पर्वता गिरयो मधु । मधु परुष्णी क्षीपाला श्मामास्ने अस्तु शं हृदे ॥ ३ ॥ (३६)

(१३) मृत्युञ्जयः ।

१-३ अधर्षा (स्वस्त्वयनकामः) । मृत्युः । अनुष्टुप् ।

नमो देवबुधेभ्यो नमो राजबुधेभ्यः । अथो ये विद्यानां बुधास्तेभ्यो मृत्यो नमोऽस्तु ते ॥१॥
 नमस्ते अधिवाकाय परावाकाय ते नमः । सुमुख्ये मृत्यो ते नमो दुर्मुख्ये त इदं नमः ॥२॥
 नमस्ते यातुधानेभ्यो नमस्ते भेषजेभ्यः । नमस्ते मृत्यो मूलैभ्यो ब्राह्मणेभ्य इदं नमः ॥३॥ (३०)

(१४) यलासनाशनम् ।

१-३ वसुपिङ्गलः । यलासः । अनुष्टुप् ।

अस्थिखंसं परुसंममास्थितं हृदयोमयम् । बलानुं सर्वं नाशयाकेष्टा यश्च पर्वसु ॥ १ ॥
 निर्बलासं बलासिनः क्षिणोमि मुक्कुरं यथा । छिनदस्य बन्धनं मूलमुर्वारं इव ॥ २ ॥
 निर्बलासेतः प्र पंताशुंगः शिशुको यथा । अथो इदं इव हायनोप द्राक्षवीरहा ॥ ३ ॥ (४२)

(१५) शत्रुनियारणम् ।

१-३ उद्दालकः । यनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

उत्तमो अस्योपधीनां तव बुधा उपस्तयः । उपस्तिरस्तु सोऽस्माकं यो अस्मौ अभिदासति ॥ १ ॥
 सर्वबुधासबन्धुश्च यो अस्मौ अभिदासति । तेषां सा बुक्षाणाभिवाहं भूयासमुत्तमः ॥ २ ॥
 यथा सोम ओपधीनामुत्तमो हविषां कृतः । तलाक्षा बुक्षाणाभिवाहं भूयासमुत्तमः ॥ ३ ॥ (४)

(१६) अक्षिरोगर्भजम् ।

१-४ शौनकः । चन्द्रमाः, मन्त्रोक्तदेवताः । अनुष्टुप्, १ तिष्ठतिपदा गायत्री
 ३ वृद्धतागर्भा ककुम्भत्यनुष्टुप्, ४ त्रिपदा प्रतिष्ठा ।

आर्षयो अनाद्यो रसस्त उग्र आर्षयो । आ ते कुरुममन्त्रसि ॥ १ ॥
 विहङ्गो नाम ते पिता मदावर्षी नाम ते माता । स हि न त्वमसि यस्त्वमात्मानमावयः ॥ २ ॥
 तौर्विल्लिकेऽर्बुलयात्रायर्भैलुच ऐलयीत् । बभ्रुश्च बभ्रुकर्णधार्पेहि निराल ॥ ३ ॥
 अलसलासि पूर्वी सिलाञ्जालस्युत्तरा । नीलागलसाला ॥ ४ ॥ (४२)

(१७) गर्मदंष्ट्रणम् ।

१-४ अधर्षा । गर्मदंष्ट्रणम्, पृथिवी । अनुष्टुप् ।

यथेयं पृथिवी मही भूतानां गर्भमादुधे । एवा ते ध्रियतां गर्भो अनु द्यतुं सर्वितवे ॥ १ ॥
 यथेयं पृथिवी मही दाधारेमान्वनस्पतीन् । एवा ते ध्रियतां गर्भो अनु द्यतुं सर्वितवे ॥ २ ॥
 यथेयं पृथिवी मही दाधार पर्वतान्निरीन् । एवा ते ध्रियतां गर्भो अनु द्यतुं सर्वितवे ॥ ३ ॥ (५२)

यं पृथिवी मही द्वाघार विष्टितं जगत् । एता देव त्रियतां गर्भोऽनु सृष्टुं सविंशये ॥ ४ ॥ (५१)

(१८) ईश्वरार्थिनाशनम् ।

१-३ अथर्थाः । ईश्वरार्थिनाशनम् । अनुष्टुप् ।

त्रिया धार्जि प्रथमां प्रथमस्यां उतापरात् । अथि ईश्वर्योऽनु सृष्टुं तं ये निर्वीययसि ॥ १ ॥

। भूमिर्भुतमना मुतान्मुतमनस्तदा । यथोत प्रपुषो मन एवेभ्योर्भुतं मनः ॥ २ ॥

। यत्तं हृदि भित्तं मनस्सं पतयिष्युः । ततस्त ईश्वर्योऽनु सृष्टुं निहन्मां हरीव ॥ ३ ॥ (५२)

(१९) पादमाशनम् ।

१-३ शान्तातिः । चन्द्रमा, १ देवजनाः, मनवः, विष्वाभूतानि, पचमानः, २ पचमानः, ३ सविता ।

गायत्री, १ अनुष्टुप् ।

नु मा देवजनाः पुनन्तु मनवो त्रिया । पुनन्तु विश्वा भूतानि पचमानः पुनातु मा ॥ १ ॥

मानः पुनातु मा कृत्वे दक्षाय जीवसे । अथो अतिष्ठतये ॥ २ ॥

। तस्यां देव सवितः पवित्रेण सवेन च । अस्मान्पुनीहि पचसे ॥ ३ ॥ (५३)

(२०) यक्षनाशनम् ।

१-३ भृग्वहिरा । यक्षनाशनम् । १ अगती, २ ककुम्भतीक्ष्णस्तारपक्षिः, ३ ककुम्भः पक्षिः ।

अग्रेर्वास्य दहत एति भुम्भिर्भुतेषु वृक्षो विलुप्तप्रापति ।

अत्यमस्मदिच्छतु कं चिद्वृत्तस्तुपूर्वथाय ज्यो अस्तु तुक्मने ॥ १ ॥

नमो रुद्राय नमो अस्तु तुक्मने नमो राधे वरुणाय त्रिपीमते ।

नमो द्विषे नमः पृथिव्यै नम ओषधीभ्यः ॥ २ ॥

अयं यो अभिशोचयिष्युर्विद्यां रूपानि हरिना कुयोपि ।

तस्मै तेऽनुवाय वृत्रे नमः कृणोमि पन्थाय तुक्मने ॥ ३ ॥ (५४)

॥ इति सिद्धीयोगोऽनुवाकः ॥ २२ ॥

(२१) केदारार्थिनी औपधिः ।

१-३ शान्तातिः । चन्द्रमाः । अनुष्टुप् ।

] इमा यास्तिस्रः पृथिवीस्तासी ह भूमिरुत्तमा । तासांमधि सृचो अहं भेषजं सृष्टुं जगन्म ॥ १ ॥

अष्टमसि भेषजानां वसिष्ठं वीरुधानाम् । सोमो मन इषु पार्थेयु देवेभ्य वरुणो यथा ॥ २ ॥

रेवेतीरनाश्रुपः सिंहासवः विद्यासवः । उत स्य केदारार्थिनी ह केदारार्थिनीः ॥ ३ ॥ (५५)

(२२) जैषज्यम् ।

१-३ शन्तातिः । १ आदित्यरश्मिः, २-३ मरुतः । मिन्द्रपू, २ चतुष्पदा सुविजगती ।

कुष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो रक्षाना दिवमुत्पतन्ति ।

त आवृष्टन्तसर्दनाहृतस्यादिक्रतेन पृथिवीं व्युद्भिः ॥ १ ॥

पर्यस्वतीः कृणुधाप ओर्षधीः शिवा यदेजया मरुतो रुक्मवक्षसः ।

ऊर्जं च तत्र सुगतिं च पिबन्त वशां नरो मरुतः सिञ्चन्त मधु ॥ २ ॥

उद्ग्रुतो मरुतस्तौ दयते वृष्टिर्वा रिश्या निवर्तस्त्रुणाति ।

एजाति ग्लहा कन्येयि सुन्दरे सुन्दाना पत्येय आया ॥ ३ ॥ (६८)

(२३) अर्षां शैषज्यम् ।

१-३ शन्तातिः । आपः । १ अनुष्टुप्, २ त्रिपदा गायत्री, ३ परोष्णिक् ।

सुसुषीस्तदपसो दिवा नक्तं च सुसुषीः । वरेण्यकतुरहमपो देवीरूपं ह्वये ॥ १ ॥

ओरा आपः कर्मण्या मुञ्चन्तिवतः प्रणीतये । सृचः कृण्वन्त्येतये ॥ २ ॥

देवस्य सवितुः सुवे कर्म कृण्वन्तु धानुषाः । शं नो भवन्त्वप ओर्षधीः शिवाः ॥ ३ ॥ (७१)

(२४) अर्षां जैषज्यम् ।

१-३ शन्तातिः । आपः । अनुष्टुप् ।

हियर्षतः प्र संवन्ति सिन्धुर्वा सगह संगमः ।

आपो ह मक्षं तदेर्दिदन्दुह्योतमेपजम् ॥ १ ॥

यन्मे अस्मोरादिषोः पाप्म्योः प्रपदोश्च यत् ।

आपस्तत्सर्वं निष्करन्मिपजां सुमिपक्षमाः ॥ २ ॥

सिन्धुपत्नीः सिन्धुराज्ञीः सर्वा वा नद्यः स्थने ।

दत्त नस्तस्य भेदजं सेवां वो भुनजामहे ॥ ३ ॥ (७४)

(२५) मन्थापिनाशनम् ।

१-३ ध्रुवः शेषः । मन्थापिनाशनम् । अनुष्टुप् ।

पञ्च च याः पञ्चाशच्च संयन्ति मन्थां अभि ।

इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाक्का अपृथिवीभिः ॥ १ ॥

सप्त च याः सप्ततिश्च संयन्ति प्रेक्षां अभि ।

इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाक्का अपृथिवीभिः ॥ २ ॥ (७६)

नव च या नवतिथं संयन्ति स्कन्ध्या अभि ।

इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाका अपचितामिव

॥ ३ ॥ (७७)

(२६) पाप्मनाशनम् ।

१-३ ब्रह्मा । पाप्मा । अनुष्टुप् ।

अव मा पाप्मन्सुज वृशी सन्मृडयासि नः ।

आ मा भद्रस्य लोके पाप्मन्धेक्षविहृतम्

॥ १ ॥

यो नः पाप्मन् जहासि तमु त्वा जहिमा वयम् ।

पथामलु व्यावर्तनेऽन्यं पाप्मालु पथताम्

॥ २ ॥

अन्यत्रास्मक्युच्यतु सहस्राक्षो अमर्त्यः ।

यं द्वेषाम तमृच्छतु यमु द्विष्मस्तमिज्जहि

॥ ३ ॥ (८०)

(२७) अरिष्टक्षयणम् ।

१-३ भृगुः । यमः, निर्ऋतिः । जगती, २ त्रिष्टुप् ।

देवाः कपोत इपितो यदिच्छन्दूतो निर्ऋत्या इदमाजगाम ।

तस्मा अर्चाम कृण्वाम निष्कृतिं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ १ ॥

शिवः कपोत इपितो नो अस्त्वनगा देवाः शकुनो गृहं नः ।

अमिहि विमो जुपता इविर्नः परि हेतिः पृथिणी नो वृणक्तु ॥ २ ॥

हेतिः पृथिणी न दधात्यस्मान्नाप्दी पदं कृणुते अग्निधाने ।

शिवो गोम्य उत पुरुषेभ्यो नो अस्तु मा नो देवा इह हिंसीत्कपोतः ॥ ३ ॥

(८१)

(२८) अरिष्टक्षयणम् ।

१-३ भृगुः । यमः, निर्ऋतिः । त्रिष्टुप्, २ अनुष्टुप्, ३ जगती ।

शुचा कपोत इदत प्रणोदमिपं मदन्तः परि मां नयामः ।

संलोभयन्तो इरिता पदानि हित्वा न ऊर्जं प्र पदात्पथिष्ठः ॥ १ ॥

परीमैरिधिमर्षतु परीमे गामनेपत ।

देवेष्वक्रतु भवुः क इमां आ दधर्षति

॥ २ ॥

यः प्रथमः प्रवर्तमाससाद बहुभ्यः पन्थामनुपस्पन्नानः ।

योऽस्येष्टं द्विपदो यथतृष्पदस्तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥ ३ ॥ (८५)

कां० ६, प्र० १३, अ० ३]

११७

[कां० ६, सू० २९, मं० १

(२९) अरिष्टक्षयणम् ।

१-३ शृगुः । यमः, निर्गतिः । (वृद्धती) १-२ विरागनाम गायत्री, ३ इयसाणा सप्तपदा विराडष्टिः ।

अमृतेतिः पतत्रिणी न्येति यदुल्लेखो वर्दति मोचमेतत् । यद्वा कपोतः पदमशौ कृणोति ॥ १ ॥
यौ ते दूतौ निर्गते इदमेतोऽग्रहितौ ग्रहितौ वा गृहं नः । कपोतोलूकाम्यामपदं तदस्तु ॥ २ ॥
अवैरहत्यायेदमा पपत्यात्सुवीरताया इदमा संसयात् । पराडेव परा वद पराचीमनु संवर्तम् ।
यथा यमस्य त्वा गृहेऽसं प्रतिचाकक्षानाभूकं प्रतिचाकक्षान् ॥ ३ ॥ (२९)

(३०) पापशमनम् ।

१-३ उपरिवञ्चयः । शमी । जगती, २ त्रिष्टुप्, ३ चतुष्पाच्छंकुमत्यनुष्टुप् ।

देवा इमं मधुना संयुतं यत् सरस्वत्यामधि मृणार्चकैरुपुः ।
इन्द्र आसीत्सीरपतिः शतक्रतुः कीनाशा आसन्मरुतः सुदानवः ॥ १ ॥
यस्ते मदोऽवकेसो विकेशो येनाभिहस्यं पुरुषं कृणोषि ।
आरात्त्वदन्या वनानि वृक्षि त्वं क्षमि शतवल्गा वि रोह ॥ २ ॥
वृहत्पलाशे सुभगे वर्षेवुद्ध क्रतावरि ।
मातेर्व पुत्रेभ्यो मृदु केक्षेभ्यः क्षमि ॥ ३ ॥ (३०)

(३१) गौः ।

१-३ उपरिवञ्चयः । गौः । गायत्री ।

आयं गौः पृथिरक्रीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्त्स्वः ॥ १ ॥
अन्तर्धरति रोचना अस्य प्राणादपानतः । व्यस्त्रिन्महिषः स्वः ॥ २ ॥
त्रिषदामा वि राजति वाक्पतुङ्गो अशिश्रियत् । प्रति चस्तोरहर्द्युभिः ॥ ३ ॥ (३१)
॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥ ३ ॥

(३२) यातुधानक्षयणम् ।

(१-३) १, २ चातनः, ३ अथवा । १ अग्निः, २ रुद्रः, ३ मित्रायरुणौ । त्रिष्टुप्, २ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

[४] अन्तर्दवि जुहुता स्वेतयातुधानक्षयणं घृतेन ।
आराद्रक्षांसि प्रति दह त्वमग्ने न नो गृहाणाम्यप तीतपासि ॥ १ ॥
रुद्रो वो ग्रीवा अशरैत्पिशाचाः पृष्टीर्वोऽपि घृणातु यातुधानाः । ॥ २ ॥
वीरुदो विमृतोवीर्या युमेन समजीगमत ॥ ३ ॥
अमेयं मित्रावरुणाविहास्तु नोऽविषात्रिणो जुदतं प्रतीचः ।
मा ज्ञातारं मा प्रतिष्ठां विदन्त मिथो विमाना उप यन्तु मृत्युम् ॥ ३ ॥ (३२)

(३३) इन्द्रस्तयः ।

१-३ जाटिकायनः । इन्द्रः । गायत्री, २ अनुष्टुप् ।

यस्येदमा रजो युजस्तुजे वना वनं स्वः । इन्द्रस्य रन्त्यं वुइत् ॥ १ ॥
 नार्ष्टु आ दृष्टते घृणाणो घृणितः श्वः । पुरा यथा व्यथिः अन् इन्द्रस्य नार्ष्टु श्वः ॥ २ ॥
 स नो ददातु तां रयिमुक्तं पिशङ्गसदृशम् । इन्द्रः पतिस्तुदिष्टयो जवेन्द्रा ॥ ३ ॥ (१०१)

(३४) क्षाप्रनाशनम् ।

१-५ चातनः । अग्निः । गायत्री ।

प्राप्तये वाचमीरय वृषभार्य क्षितीनाम् । स नः पर्षदति द्विपः ॥ १ ॥
 यो रक्षांसि निजूर्वैत्यथिस्तिग्मेन शोचिषा । स नः पर्षदति द्विपः ॥ २ ॥
 यः परस्याः परावर्तस्तिरो घन्वातिरोचते । स नः पर्षदति द्विपः ॥ ३ ॥
 यो विश्वाभि विपश्यति श्वपना सं च पश्यति । स नः पर्षदति द्विपः ॥ ४ ॥
 यो अस्य पारे रजसः शुक्रो अग्निरजायत । स नः पर्षदति द्विपः ॥ ५ ॥ (१०६)

(३५) वैश्वानरः ।

१-३ कौशिकः । वैश्वानरः । गायत्री ।

वैश्वानरो न उतय आ प्र यातु परावतः । अग्निर्नः सुष्टुतीरुप ॥ १ ॥
 वैश्वानरो न आगमदिमं यज्ञं सज्जूरुप । अग्निरुक्थेय्वैहसु ॥ २ ॥
 वैश्वानरोऽङ्गिरसां स्तोममुक्तं च चाकल्पत् । ऐषु घृष्टं स्वयिमत् ॥ ३ ॥ (१०९)

(३६) वैश्वानरः ।

१-३ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । अग्निः । गायत्री ।

ऋतावानं वैश्वानरमुतस्य ज्योतिपस्पतिम् । अजस्रं धर्ममीमहे ॥ १ ॥
 स विश्वा प्रति चाकल्प ऋतुरुत्सृजते वशी । यज्ञस्य वयं उत्तिरन् ॥ २ ॥
 अग्निः परेषु धामसु कामो भूतस्य भव्यस्य । सम्राडेको वि राजति ॥ ३ ॥ (११२)

(३७) क्षाप्रनाशनम् ।

१-३ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । चन्द्रमाः । अनुष्टुप् ।

उप प्रागात्सहस्राक्षो युक्त्वा नृपथो रथम् ।
 क्षाप्रमन्त्रिच्छन्म वृक इवाविमनो गृहम् ॥ १ ॥ (११३)

एहिं यो वृत्तयि कस्य हृदयमिच्छा दहेत् ।

असुखमर्थं नो जहि द्विजो वृत्तमिच्छाशनः ।

॥ २ ॥

यो नः स्याददर्शयतुः सर्वज्ञो यत्र नः संपाद ।

हृते पेद्विमिवावधामं तं प्रत्यक्षमिदं मुन्यवे ।

॥ ३ ॥ (११)

(३८) सर्वस्यम् ।

१-४ अथर्था (सर्वस्वतायाः) । त्रिपिः, वृहस्पतिः ।-त्रिष्टुप् ।

सिद्धे व्याध उक्त या प्रदाको त्रिपिरुग्रौ ब्राह्मणे ह्येयं या ।

इन्द्रं या देवी सुभगा ज्ञान सा न ऐतु र्वर्षसा संविदाना ॥ १ ॥

या हस्तिनिं द्वीपिनि या हिरण्ये त्रिपिरुष्ट गोषु या पुरेण्डु ।

इन्द्रं या देवी सुभगा ज्ञान सा न ऐतु र्वर्षसा संविदाना ॥ २ ॥

रथे अक्षेष्पमस्य बाजे वारिं पर्जन्ये वरुणस्य शुभे ।

इन्द्रं या देवी सुभगा ज्ञान सा न ऐतु र्वर्षसा संविदाना ॥ ३ ॥

राज्ये दुन्दुभावाप्यतायामर्षस्य धाजे पुरेणस्य मायौ ।

इन्द्रं या देवी सुभगा ज्ञान सा न ऐतु र्वर्षसा संविदाना ॥ ४ ॥ (१२)

(३९) सर्वस्यम् ।

१-३ अथर्था (सर्वस्वतायाः) । त्रिपिः, वृहस्पतिः । जगती, २ त्रिष्टुप्, ३ अनुष्टुप् ।

यशो हविर्वर्षतामिन्द्रजितं सहस्रवीर्यं सुमृतं सहस्कृतम् ।

प्रसर्त्तौणमनु दीर्घाय चक्षते हविर्मन्तं मा वर्धय ज्येष्ठतावये ॥ १ ॥

अच्छा न इन्द्रं यशस्तं यशोभिर्यशस्विनं नमसाना विधेम ।

स नो रास्व राष्ट्रमिन्द्रजितं तस्य ते रातौ यशस्तः स्याम ॥ २ ॥

यशा इन्द्रो यशा अभिर्यशाः सोमो अजायत ।

यशा विश्वस्य भूतस्याहमस्मि यशस्तमः ॥ ३ ॥ (१२)

(४०) अभयम् ।

१-३ अथर्था । १ चावापृथिवी, सोमा, सविता, अन्तरिक्षं, सप्तऋषयः । २ सविता, इन्द्रः ।

३ इन्द्रः । १-२ जगती, ३ अनुष्टुप् ।

अभयं चावापृथिवी इहास्तु नोऽभयं गोमः सविता नः कणोतु ।

अभयं नोऽस्तुर्वीन्तरिक्षं सप्तऋषीणां यं हविषाभयं नो अस्तु ॥ १ ॥ (१२)

असं प्राप्ताय प्रदिशश्चतस्र ऊर्जे सुभूतं स्वस्ति संविता नः कृणोतु ।
अश्विन्द्रो अर्भयं नः कृणोत्वन्वत्र रात्रामभि यातु मनुयुः ॥ २ ॥
अनमित्रं नो अधरादनमित्रं न उत्तरात् ।
इन्द्रानमित्रं नः पश्चादनमित्रं पुरस्कृधि ॥ ३ ॥ (१२५)

(४१) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-३ ब्रह्मा । चन्द्रमाः, २ सरस्वती, ३ दैव्या क्रययः । अनुष्टुप्, १ मुरिफ, ३ विष्टुप् ।

मनसे चेतसे धिय आकृतय उत चित्तये । मृत्यै ध्रुताय चक्षसे विधेम हविषा वयम् ॥ १ ॥
अपानाय व्यानाय प्राणाय भूरिधायसे । सरस्वत्या उरुच्यचं विधेम हविषा वयम् ॥ २ ॥
मा नो हासिपुर्कर्मयो देव्या ये तनुपा ये नस्तन्वस्तिनृजाः ।
अमर्त्या मर्त्या अभि नः सचध्वमापुर्वेत्त प्रतरं जीवमै नः ॥ ३ ॥ (१२८)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(४२) परस्परचित्तकीकरणम् ।

१-३ भृग्वक्त्राः (परस्परचित्तकीकरणकामः) । मनुयुः । अनुष्टुप्, १-२ मुरिफ ।

[५] अव ज्यामिन् घन्वनो मनुयुं तनोमि ते हृदः ।
यथा संमनसौ भूत्वा सखायाविव सचावहै ॥ १ ॥
सखायाविव सचावहा अव मनुयुं तनोमि ते ।
अघस्ते अश्मनो मनुयुमुपास्यामसि यो गुरुः ॥ २ ॥
अभि तिष्ठामि ते मनुयुं पाप्म्यां प्रपदेन च ।
यथावशो न वार्दिषो मम चित्तमुपायसि ॥ ३ ॥ (१३१)

(४३) मनुशमनम् ।

१-३ भृग्वक्त्राः (परस्परचित्तकीकरणकामः) । मनुशमनम् । अनुष्टुप् ।

अयं दुर्मो विमन्युकः स्वाय चारणाय च । मन्योर्विमन्युकस्यायं मनुशमन उच्यते ॥ १ ॥
अयं यो भूरिभूलः समुद्रमवतिष्ठति । दुर्मो गृथिव्या उत्थितो मनुशमन उच्यते ॥ २ ॥
वि ते हनव्यां शरणि वि ते मृत्प्यां नयामसि ।
यथावशो न वार्दिषो मम चित्तमुपायसि ॥ ३ ॥ (१३४)

(४४) रोगनाशनम् ।

१-३ विभ्यामित्रः । घनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ त्रिपदा महापृहती ।

अस्थाद् द्यौरस्थात्पृथिव्यस्थाद्विषमिदं जगत् ।

अस्थुर्वृक्षा ऊर्ध्वस्वमास्तिष्ठाद्रोगो अयं तव ॥ १ ॥

शतं या भेषजानि ते सहस्रं संगतानि च ।

श्रेष्ठमास्त्रावभेषजं वसिष्ठं रोगनाशनम् ॥ २ ॥

रुद्रस्य मूत्रमस्य मूतस्य नाभिः ।

विषाणका नाम वा असि पितृणां मूलादुत्थिता वातीकृतनाशनी ॥ ३ ॥ (१३७)

(४५) दुःस्वप्ननाशनम् ।

१-३ अक्षिराः प्रचेता यमश्च । दुःस्वप्ननाशनम् । पथ्यापङ्क्तिः, २ अक्षिर् विष्टुप्, ३ अनुष्टुप् ।

पुरोऽप्येहि मनस्यापु किमशस्तानि शंससि ।

परं हि न त्वा कामये वृक्षां वनानि सं चर गृहेषु गोषु मे मनः ॥ १ ॥

अवशसा निःशसा यत्पराशसोपास्मि जाग्रतो यत्स्वपन्तः ।

अशिविश्रान्त्यप्य दुष्कृतान्यजुष्टान्यारे अस्मदधातु ॥ २ ॥

यदिन्द्र ब्रह्मणस्पतेऽपि सृष्टा चरामसि ।

प्रचेता न आक्षिरसो दुरितात्पात्वंहसः ॥ ३ ॥ (१४०)

(४६) दुःस्वप्ननाशनम् ।

१-३ अक्षिराः प्रचेता यमश्च । दुःस्वप्ननाशनम् । १ विष्टारपङ्क्तिः, २ व्यवसाना शकरीगर्भा पञ्चपदा जगती, ३ अनुष्टुप् ।

यो न जीवोऽसि न मृतो देवानाममृतगर्भोऽसि स्वम ।

वृक्षानि ते माता यमः पितारुरुर्नामासि ॥ १ ॥

विष ते स्वम जनित्रं देवजार्मीनां पुत्रोऽसि यमस्य करणः ।

अन्तकोऽसि मृत्युरसि ।

तं त्वा स्वम तथा सं विश स नः स्वम दुश्चर्यात्पाहि ॥ २ ॥

यथा कलां यथा शुकं यथर्णं संनयन्ति ।

एवा दुश्चर्यं सर्वं दिष्टे सं नयामसि ॥ ३ ॥ (१४३)

(४७) दोषार्थप्रसासि ।

१-३ अक्षिराः प्रचेताः । १ अग्निः, २ विष्णो देवाः, ३ सुयन्वा । भिक्षुम् ।

अग्निः प्रातःसवने पातस्मान्नैश्वानरो विंशकृद्विश्वैश्वर्यः ।

स नः पावको द्रविणे दद्यात्प्रायुष्मन्तः सहर्षाः स्याम ॥ १ ॥

विश्वं देवा मरुत इन्द्रो अस्मानस्मिन्दितीये सर्वने न जह्युः ।

आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानां सुमती स्याम ॥ २ ॥

इदं तृतीयं सर्वनं कवीनामुतेन ये चमसमैरयन्त ।

ते सौधन्वनाः स्वरानशानाः स्विष्टिं नो अभि वस्यो नयन्तु ॥ ३ ॥ (१४९)

(४८) स्वस्तिवाचनम् ।

१-३ अक्षिराः प्रचेताः । १ इयेनः, २ क्रधुः, ३ वृषा । उष्णिष् ।

इयेनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा रमे । स्वस्ति मा सं वहास्य यज्ञस्योदधि स्वाहा ॥ १ ॥

क्रधुरासि जगच्छन्दा अनु त्वा रमे । स्वस्ति मा सं वहास्य यज्ञस्योदधि स्वाहा ॥ २ ॥

वृषासि त्रिष्टुच्छन्दा अनु त्वा रमे । स्वस्ति मा सं वहास्य यज्ञस्योदधि स्वाहा ॥ ३ ॥ (१५०)

(४९) अग्निस्तवः ।

१-३ गार्ग्यः । अग्निः । १ अनुष्टुप्, २ जगती, ३ विराट् जगती ।

नहि ते अग्ने तन्वः क्रूरमानंश्च मर्त्यैः ।

कृषिर्वैभस्ति तेजं स्वं जरायु गौरिव ॥ १ ॥

मेघ इव वै सं च वि चोर्वृज्यसे यदुत्तरद्रावुपरश्च खादतः ।

शीर्ष्णा शिरोऽप्ससाप्सो अर्दयन्तश्च भस्ति हरितेभिरासभिः ॥ २ ॥

सुपर्णा वाचमक्रतोष घर्ण्याखरे कृष्णा इषिरा अनतिपुः ।

नि यन्निपन्त्युपरस्य निष्कृतिं पुरु रेतो दधिरे स्युर्भितः ॥ ३ ॥ (१५१)

(५०) भययाचना ।

१-३ अथैवा (भययकामः) । अभिनौ । १ विराट् जगती, २-३ पद्यापङ्क्तिः ।

हवं तदं समङ्गमासुमधिना छिन्तं शिरो अपि पृथीः क्षणीतम् ।

यवाचेददानपि नक्षतं मुखमघाभयं कणुतं घान्यायि ॥ १ ॥ (१५२)

तर्द है पतङ्ग है जम्भु हा उपकस ।

मृक्षेवासीस्वितं हविरनन्दन्त इयान्यवानर्हिसन्तो अपोर्दित ॥ २ ॥

तदीपते वधापते तृष्टजम्भा आ शृणोत मे ।

य आसृण्या व्यद्विरा ये के च स्थ व्यद्विरास्तान्सर्वान्जम्भयामसि ॥ ३ ॥ (१५५)

(५१) एनोनाशनम् ।

१-३ शन्तातिः । आपः, ३ वरुणः । त्रिष्टुप्, १ गायत्री, ३ जगती ।

चापोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ् सोमो अति द्रुतः ।

इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ १ ॥

आपो अस्मान्मातरः स्रदयन्तु घृतेन नो घृतपुः पुनन्तु ।

विश्वं हि रिशं प्रवहन्ति देवीरुदिदाम्यः शुचिरा पूत एमि ॥ २ ॥

यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरन्ति ।

अचिन्त्या चेत्तव धर्मी युयोपिम मा नस्तस्मादेनमो देव रीरिपः ॥ ३ ॥ (१५६)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

[इति प्रयोदशः प्रपाठकः ॥ १३ ॥]

(५२) मेयज्यम् ।

१-३ भागलिः । १ सूर्यः, २ गायः, ३ मेयजम् । अनुष्टुप् ।

[अथ चतुर्दशः प्रपाठकः ॥ १४ ॥]

[६] उत्सर्षो दिव एति पुरो रक्षांसि निजूर्वन् । आदित्यः पर्वतेभ्यो विश्वदृष्टो अदृष्टहा ॥ १ ॥

नि गावो गोष्ठे असदुचि मुगासो अविश्वत । न्युर्धर्मयो नदीनां न्युर्दृष्टा अलिप्सत ॥ २ ॥

आयुर्दद विपथितं श्रुतां कर्णस्य वीरुधम् । आभारिपं विश्वमेपजीमस्यादृष्टाभि श्रमयत् ॥ ३ ॥ (१६१)

(५३) सवंतो रक्षणम् ।

१-३ बृहच्छुक्रः । १ द्यौः, पृथिवी, शुक्रः, सोमः, अग्निः, वायुः, सविता, २ वैभानरः,

३ त्वष्टा । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

द्यौश्च म इदं पृथिवी च प्रचेतसौ भुक्रो बृहन्दर्षिणया पिपर्तु ।

अनु स्वधा चिकित्तां सोमो अभिर्वायुर्नः पातु सविता भगश्च ॥ १ ॥

पुनः प्राणः पुनरात्मा न ऐतु पुनश्चक्षुः पुनरसुर्न ऐतु ।

वैश्वानरो नो अदग्धस्तनूपा अन्तस्तिष्ठाति इरितानि विश्वा ॥ २ ॥ (१६३)

सं वर्षसा पर्यसा सं तनुभिरगन्महि मनसा सं शिवेन ।

त्वष्टा नो अत्र वरीयः कृणोत्वनु नो माष्टु तन्वोरे यद्विरिष्टम् ॥ ३ ॥ (१६४)

(५४) अमित्रदम्भनम् ।

१-३ ब्रह्मा । अग्नीयोमौ । अनुष्टुप् ।

इदं तद्युज उत्तरमिन्द्रं शुम्भाम्यष्टये । अस्य क्षत्रं भिर्यं महीं वृष्टिरिव वर्षया तृणम् ॥ १ ॥

अस्मै क्षत्रमग्नीषोमावस्मै धारयतं रयिम् । इमं राष्ट्रस्याग्नीवर्गे कृणुतं युज उत्तरम् ॥ २ ॥

सर्वन्धुक्षासर्वन्धुश्च यो अस्मां अभिदासति । सर्वं ते रन्धयासि मे यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥ (१६७)

(५५) सौमनस्यम् ।

१-३ ब्रह्मा । १ विभ्वे देवाः, २-३ रुद्रः । जगती, २ त्रिष्टुप् ।

ये पन्थानो बृहवो देवयानां अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति ।

तेषामज्यानि यतुमो बर्हाति तस्मै मा देवाः परि धत्तेह सर्वे ॥ १ ॥

श्रीम्नो हेमन्तः शिशिरो वसन्तः श्रद्धर्षाः स्विते नो दधात ।

आ नो गोषु मज्जता प्रजायां निवात इद्रः श्रुणे स्याम ॥ २ ॥

इडावत्सरायं परिवत्सरायं संवत्सरायं कृणुता बृहन्नमः ।

तेषां वयं सुमतौ यज्ञियांनामपि भूद्रे सौमनसे स्याम ॥ ३ ॥ (१७०)

(५६) सर्वेभ्यो रक्षणम् ।

१-३ शान्तातिः । १ विभ्वे देवाः, २-३ रुद्रः । १ उष्णिग्गमां पथ्यापवृत्तिः, २ अनुष्टुप्, ३ निष्टुप् ।

मा नो देवा अर्हिर्वघ्नीत्सतो कान्तसहर्षरुषान् ।

संयतं न वि प्ररथात्तं न सं यमन्नमो देवजनेभ्यः ॥ १ ॥

नमोऽस्त्वंसिताय नमस्तिरधिराजये ।

स्वजायं वृत्रे नमो नमो देवजनेभ्यः ॥ २ ॥

सं ते हन्मि दुता दुतः सद्यं ते हन्वा हन् ।

सं ते जिह्वा जिह्वां सम्वात्साहं जास्यमि ॥ ३ ॥ (१७३)

(५७) जलचिकित्सा ।

१-३ शान्तातिः । रुद्रः । १-२ अनुष्टुप्, ३ पथ्यावृहती ।

इदमिद्रा उ मेपजमिदं रुद्रस्य मेपजम् ।

येनेपुमेकतेजनां शतशल्यामपप्रवत् ॥ १ ॥ (१७४)

कां० ६, प्र० १५, अ० १]

१२५

[कां० ६, सू० ५७, मं० २

जालापेणामि पिञ्चत जालापेणोप सिञ्चत ।

जालापमुग्रं मेपजं तेन नो मृड जीवसे

॥ २ ॥

शं च नो मयश्च नो मा च नः किं चनारमत् ।

क्षमा रपो विश्वं नो अस्तु मेपजं सर्वं नो अस्तु मेपजम्

॥ ३ ॥ (१७६)

(५८) यशःप्राप्तिः ।

१-३ अथर्वा (यशस्कामः) । गृहस्पतिः, १-२ इन्द्रः, धावापृथिवी, सविता, ३ अग्निः, इन्द्रः, सोमः ।

१ जगती, २ प्रस्तारपङ्क्तिः, ३ अनुष्टुप् ।

यशसं मेन्द्रो मधवान्कृणोतु यशसं धावापृथिवी उभे इमे ।

यशसं मा देवः सविता कृणोतु प्रियो दातुर्दक्षिणाया इह स्याम् ॥ १ ॥

यथेन्द्रो धावापृथिव्योर्यशस्वान्यथाप ओषधीषु यशस्वतीः ।

एवा विश्वेषु देवेषु नयं सर्वेषु यशसः स्याम

॥ २ ॥

यशा इन्द्रो यशा अग्निर्यशः सोमो अजायत ।

यशा विश्वस्य भूतस्याहमस्मि यशस्वतमः

॥ ३ ॥ (१७७)

(५९) औपधिः ।

१-३ अथर्वा । रुद्रः, अरुन्धती, औपधिः । अनुष्टुप् ।

अनुष्टुप्स्त्वं प्रथमं धेनुभ्यस्त्वमरुन्धति । अर्धेनवे वयसे शर्म यच्छ चतुष्पदे ॥ १ ॥

शर्म यच्छत्वोपधिः सह देवैररुन्धती । कर्त्तव्यस्वन्तं मोष्ठमयश्मौ उत पूरुषान् ॥ २ ॥

विश्वरूपां सुभगामच्छावदामि जीवलाम् ।

सा नो रुद्रस्यास्तां हेति पूरं नेयतु गोभ्यः

॥ ३ ॥ (१८२)

(६०) पतिलाभः ।

१-३ अथर्वा । अर्यमा । अनुष्टुप् ।

अर्यमा यात्यर्यमा पुरस्ताद्विपितस्तुपः ।

अस्या इच्छन्नुवै पतिमुत जायामजानये

॥ १ ॥

अश्रमदियमर्यमन्नन्यासां समनं यती ।

अहो नृपिमन्नस्या अन्याः समनमारयति

॥ २ ॥

घाता दाधार पृथिवी घाता घामुत सूर्यम् ।

घातास्या अग्नवै पतिं दधातु प्रतिकाम्यधि

॥ ३ ॥ (१८५)

(६१) विष्णुसत्ता ।

१-३ अथर्वो । यद्गः । निष्कृष्ट, २-२ भुवि ।

महामात्रो महामदेरयन्तां यत्नं सतीं अमरज्ज्योतिषि कम् ।

महो देवा उत विद्ये तपोजा महो देवः संविता व्यसो पात ॥ १ ॥

अहं विवेच पृथिवीमुत चामहमुत्तरंजनयं सप्त साकम् ।

अहं सत्यमर्चुं यद्वदामि देवीं परि पातं विश्वम् ॥ २ ॥

अहं ज्ञानं पृथिवीमुत चामहमुत्तरंजनयं सप्त सिन्धुम् ।

अहं सत्यमर्चुं यद्वदामि यो अमीतोमावर्षे सखाया ॥ ३ ॥ (१८८)

॥ इति षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

(६२) पापनाशनम् ।

१-३ अथर्वो । यद्गः वैष्णवरा पातः पापनाशिनो । निष्कृष्ट ।

[७] वैष्णवरो रुक्मिर्निर्गः पुनातु पातः प्रायेनेभिरो जगोभिः ।

यावापृथिवी पर्यसा पर्यस्वती क्रतायरी युद्धिये नः पुनीतम् ॥ १ ॥

वैष्णवरीं सृष्टाया रमणं यस्या आशास्तन्वो वीतपृष्ठाः ।

तया गुणन्तः साधमादेषु पुनं स्याम परयो स्थीनाम् ॥ २ ॥

वैष्णवरीं वर्षेत् आ रमणं शुद्धा मदनतः शुक्लयः पावकाः ।

इवेदेवा सप्तप्रादं मदनो ज्योत्स्नस्येष्टं सर्वैर्भूयान्तम् ॥ ३ ॥ (१८९)

(६३) वधोपलप्तातिः ।

१-४ वृद्धजः । १ निर्गतिः, २ वयः, ३ सृष्टुः, ४ अग्निः । अयती, २ जतिजगतीःगती, ४ मनुष्य ।

यत्ते देवी निर्गतिरावन्ध दामं ग्रीवास्वविमोक्षयं यत् ।

तत्ते वि ष्याम्यायुषे वर्षेते बलायादोमदमर्शनदि प्रसृतः ॥ १ ॥

नमोऽस्तु ते निर्गते तिग्मतेजोऽयस्मयान्वि चृता दन्तपाशात् ।

यमो मष्टु पुनरिच्छां ददाति सत्तै यन्नाय नमो अस्तु युत्यवे ॥ २ ॥

अयस्मये द्वुपदे वैषिप इहामिर्द्विभो मृत्पथिये सृष्टम् ।

यमेन त्वं पितृभिः संविद्वान उद्यमे नास्त्वर्षि रोहयेभ्यः ॥ ३ ॥

संस्रमिधुपते वृषभये विद्यान्यथा आ ।

इहस्वदे समिष्यसे स ज्ञो वसुन्धा धर

॥ ४ ॥ (१९०)

(६४) सांगनस्यम् ।

१-३ अथर्वा । सांगनस्यम्, १ देवा । अनुष्टुप्, १ शिष्टम् ।

तं जीवीष्यं सं पुन्यं सं वो प्रनामि जानताम् ।

देवा भामं यथा पूर्वं संजानाना उपारते ॥ १ ॥

समानो मन्त्रः समितिः समानो सम्मानं इतं सह चित्तमेवाम् ।

समानेन वो इविषां जुहोमि समानं यतो अभिसंविशध्यम् ॥ २ ॥

समानो न आहूतिः समाना इदयानि यः ।

समानमस्तु वो मनो यथा नः सुसहसति ॥ ३ ॥ (१२८)

(६५) शत्रुनाशकम् ।

१-३ अथर्वा । (चन्द्रः) इन्द्रः, पराशरः । अनुष्टुप्, १ पञ्चापस्तुतिः ।

अथं मुन्युरवाप्तवत् साह मेनोयुजा ।

पराशरं त्वं तेषां पराश्रं शुभ्यमर्दयाशां नो इयिमां कृषि ॥ १ ॥

निर्हेस्तम्यो मेहेस्तं यं देवाः शत्रुनस्यथ ।

पुष्यामि शत्रूणां वाङ्मनेन इविषाहम् ॥ २ ॥

इन्द्रं चकार प्रथमं मेहेस्तमसुरेभ्यः ।

सर्वन्तु सत्यान्तो मम स्थिरेनेन्द्रेण मेदिना ॥ ३ ॥ (२०१)

(६६) शत्रुनाशकम् ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ शिष्टम् ।

निर्हेस्तः शत्रुरभिदातयस्तु ये सेनाभिर्बुधमायन्त्यस्मान् ।

समर्पयेन्द्र महता वृधेन द्राक्षेयामपहारो विविदः ॥ १ ॥

आवन्ताना आयच्छन्तोऽस्यन्तो ये न धारयथ ।

निर्हेस्ताः शत्रवः स्थनेन्द्रो वोऽय पराशरीम् ॥ २ ॥

निर्हेस्ताः सन्तु शत्रवोऽङ्गैषां म्हायतामसि ।

अथैषामिन्द्र वेदांसि शत्रुनो वि भञ्जामहे ॥ ३ ॥ (२०४)

(६७) शत्रुनाशकम् ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

पति भर्तृनि सर्वत इन्द्रः पूषा च सप्ततुः । सुहन्त्वताम् सेना अभिर्वाणां परश्वरा ॥ १ ॥ (२०५)

मूढा अमित्राभरताशीर्षाण इवाहयः । तेषां वो अमिमृदानामिन्द्रो हन्तु वरवरम् ॥२॥
 ऐषु नम वृषाजिनं हरिणस्या भिर्यं कृषि । पराङ्मुत्र एषत्वर्वाची गौरुपैपतु ॥३॥ (२०७)

(६८) वपनम् ।

१-३ अथर्वा । १ सविता, आदित्याः, रुद्राः, वसवः; २ अदितिः, आपः, प्रजापतिः; ३ सविता, सोमः, वरुणः । १ पुसेविराडतिशावरगमां चतुष्पदा जगती; २ अनुष्टुप्; ३ अतिजगतीगमां त्रिष्टुप् ।

आयमगन्तसविता क्षुरेणोष्णेन वाय उदुकेनेहि ।

आदित्या रुद्रा वसव उन्दन्तु सचेतसः सोमस्य राज्ञो वपत प्रचेतसः ॥ १ ॥

अदितिः इमंश्च वपत्वाप उन्दन्तु वर्यसा ।

चिकित्सतु प्रजापतिर्दीर्घायुत्वाय चक्षसे ॥ २ ॥

येनार्वत्सविता क्षुरेण सोमस्य राज्ञो वरुणस्य विद्वान् ।

तेन ब्रह्माणो वपतेदमस्य गोमानश्चवानयमस्तु प्रजावान् ॥ ३ ॥ (२१०)

(६९) वर्चःप्राप्तिः ।

१-३ अथर्वा । बृहस्पतिः, अश्विनौ । अनुष्टुप् ।

गिरावरगराटिषु हिरण्ये गोषु यद्यशः । सुरायां सिच्यमानायां कीलाते मधु तन्मयि ॥१॥

अश्विना सारथेण मा मधुनाङ्कत्तं शुमस्पती । यथा भर्गोस्वतीं यार्चमावदानि जनौ अर्जु ॥२॥

मयि वर्चो अथो यशोऽथो युञ्जस्य यत्पर्यः । तन्मयि प्रजापतिर्दिवि द्यामिव दंहतु ॥३॥ (२११)

(७०) अचन्या ।

१-३ काङ्कायनः । अचन्या । जगती ।

यथा मांसं यथा सुरा यथाक्षा अधिदेवने ।

यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः ॥

एवा तै अम्ये मनोऽधि वृत्से नि हन्यताम् ॥ १ ॥

यथा हस्ती हस्तिन्याः पुदेन पदमृद्युजे ।

यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः ॥

एवा तै अम्ये मनोऽधि वृत्से नि हन्यताम् ॥ २ ॥

यथा प्रधिर्यथोपधिर्यथा नम्यं प्रधावधि ।

यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः ।

एवा तै अम्ये मनोऽधि वृत्से नि हन्यताम् ॥ ३ ॥ (२१२)

(७१) अक्षम् ।

१-३ प्रह्ला । अग्निः, ३ वैश्वानरः, देवाः । जगती, ३ त्रिष्टुप् ।

यदक्षमग्निं बहुधा विरूपं हिरण्यमक्षमुत गामजामविम् ।

यदेव किं च प्रतिजग्रहाहमभिष्टद्वोता सुहुतं कणोतु ॥ १ ॥

यन्मा हुतमहुतमाजगाम दत्तं पितृभिरनुमतं मनुष्यैः ।

यस्मान्मे मनु उर्दिव रारंजीत्यभिष्टद्वोता सुहुतं कणोतु ॥ २ ॥

यदक्षमक्ष्यनृतेन देवा दास्यन्नदास्यन्नुत संगुणामि ।

वैश्वानरस्य महतो महिम्ना शिवं मह्यं मधुमदुस्त्वर्भम् ॥ ३ ॥ (२१५)

(७२) याजीकरणम् ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । होपोऽर्कः । अनुष्टुप्, १ जगती, ३ मुरिह ।

यथासितः प्रथयते वशं अनु वर्षपि कुण्वन्नसुरस्य मायया ।

एवा ते श्रेयः सहस्रायमर्कोऽञ्जनाङ्गं संसमकं कणोतु ॥ १ ॥

यथा परस्तायादुरं वार्तेन स्थूलमं कृतम् ।

यावत्परंस्वतुः पसुस्तावत्ते वर्धतां परः ॥ २ ॥

यावदङ्गीनं पारंस्वतं हास्तिनं गार्दभं च यत् ।

यावदश्वस्य वाजिनस्तावत्ते वर्धतां परः ॥ ३ ॥ (२२२)

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७ ॥

(७३) सामनस्यम् ।

१-३ अथर्वा । सामनस्यम्, धरुणसोमोऽग्निवृहस्पतिवसवः, ३ वास्तोष्पतिः । त्रिष्टुप्, १, ३ मुरिह ।

[८] एह यातु वरुणः सोमो अभिर्बृहस्पतिर्वसुभिरेह यातु ।

अस्य अयमृषसंयातु सर्वे उग्रस्य चेतुः संमनसः सजाताः ॥ १ ॥

यो वः शुष्मो हृदयेष्वन्तराकृतिर्या वो मनसि प्रविष्टा ।

तान्सीवयामि हविषा घृतेन मयि सजाता रमतिर्वो अस्तु ॥ २ ॥

इहैव स्तु माप याताभ्यस्मत्पूषा परस्तादपथं वः कणोतु ।

वास्तोष्पतिरनु वो जोहवीतु मयि सजाता रमतिर्वो अस्तु ॥ ३ ॥ (२२५)

(७४) सामनस्यम् ।

१-३ मयर्वा । सामनस्यम्, नाना देवताः, त्रिणामाः । अनुष्टुप्, ३ जिष्टुप् ।

सं वः पृथ्यन्तां तन्वः । सं मनोसि सह्यं वृता ।

सं वोऽयं ब्रह्मणस्पतिर्मगः सं वो अजीगमत् ॥ १ ॥

संभ्रपनं वो मनसोऽयौ संभ्रपनं हृदः ।

अथो मर्गस्य यच्छान्तं तेन संभ्रपयाभि वः ॥ २ ॥

यथादित्या वसुभिः संयमवुर्मरुद्भिरूरा अदणीयमानाः ।

एवा त्रिणामाहणीयमान इमान्जनान्तर्मेनसस्कुशीह ॥ ३ ॥ (२१८)

(७५) सपत्नक्षयणम् ।

१-३ कवन्धः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, ३ चदपदा जगती ।

निरुद्धं नुद ओकंसः सपत्नो यः पृतन्यति । नैर्वाप्येन हविरेन्द्र एनं पराञ्चरीत् ॥ १ ॥

परमां तं परावत्तमिन्द्रो नुदत्त इवहा । यतो न पुनरारयति शश्वतीभ्यः समाम्यः ॥ २ ॥

एतं तिस्रः परावत् एतु पञ्च जर्नो अति ।

एतं तिस्रोऽति रोचना यतो न पुनरारयति शश्वतीभ्यः समाम्यो यावत्सूर्यो अस्तदिवि ॥ ३ ॥ (२१९)

(७६) आयुष्यम् ।

१-४ कवन्धः । सान्तपनाग्निः । अनुष्टुप्, ३ ककुम्मी ।

य एनं परिपीदन्ति समादधति चक्षसे । संग्रेहो अग्निर्जिह्वाभिरुद्वेतु हृदयादधि ॥ १ ॥

अग्नेः सांतपनस्याहभार्युपे पदमा रमे । अद्वातिर्यस्य पश्यति धूममुद्यन्तमास्यतः ॥ २ ॥

यो अस्य सभिषं वेदं क्षत्रियेण समार्हिताम् । नाभिहारे पदं नि दधाति स मृत्यवे ॥ ३ ॥

नैनं ब्रन्ति पर्यायिणो न सभा अव गच्छति । अग्रेर्यः क्षत्रियो विद्वान्नाम गृह्णात्यायुपे ॥ ४ ॥ (२२०)

(७७) प्रतिष्ठापनम् ।

१-३ कवन्धः । जातवेदाः । अनुष्टुप् ।

अस्थाद् घौरस्थात्पृथिव्यस्याद्विर्भमिदं जगत् ।

आस्थाने पर्वता अस्थु स्यान्मृषा अतिष्ठिपम् ॥ १ ॥

य उदानेद् पुरावर्णं य उदानग्न्यार्यनम् । आवर्तेन निर्वर्तेन यो गोपा अपि तं हुवे ॥ २ ॥

जातवेदो नि वर्तय अतं ते सन्त्वावृतः । सहस्रं त उपावृतस्ताभिर्नः पुनरा कृधि ॥ ३ ॥ (२२१)

का० ६, प्र० १४, अ० ८]

१३१

[का० ६, सू० ७७, मं० १

(७८) दम्पत्यो रयिमासये प्रार्थना ।

१-३ अथर्था । १-२ चन्द्रमा, ३ त्वष्टा । अनुष्टुप् ।

तेन भूतेन हविषायया प्यायतां पुनः ।

जायां यामस्मा आवाक्षुस्तां रसेनामि वर्धताम् ॥ १ ॥

अभि वर्धतां पर्यसाभि राष्ट्रेण वर्धताम् ।

रुदया सहस्रवर्चसेमौ स्तामनुपक्षितौ ॥ २ ॥

त्वष्टा जायामजनयच्चष्टास्यै त्वां पतिम् ।

त्वष्टा सहस्रमार्गूपि दीर्यमार्गुः कृणोत वाम् ॥ ३ ॥ (२४१)

(७९) ऊर्जःप्राप्तिः ।

१-३ अथर्था । संस्फानम् । गायत्री, ३ त्रिपदा प्राजापत्या गायत्री ।

अयं नो नभसस्पतिः संस्फानो अभि रक्षतु । अस्माति गृहेषु नः ॥ १ ॥

त्वं नो नभसस्पत ऊर्जं गृहेषु वारय । आ पुष्टमेत्वा वसु ॥ २ ॥

देवं संस्फान सहस्रापोपस्यैक्षिणे ।

तस्य नो रास्व तस्य नो धेहि तस्य ते भक्तिपांसः स्याम ॥ ३ ॥ (२४४)

(८०) अरिदृक्षयणम् ।

१-३ अथर्था । चन्द्रमाः । अनुष्टुप्, १ भुरिक्, ३ प्रस्तारपक्षिः ।

अन्तरिक्षेण पतति विश्वां भूतावचार्कशत ।

शुनो दिव्यस्य यन्महस्तेना ते हविषा विधेम ॥ १ ॥

ये त्रयः कालकाञ्चा दिवि देवा इव भिताः ।

तान्सर्वानह उतयेऽसा अरिहतातये ॥ २ ॥

अप्सु ते जन्म दिवि ते सधस्यं समुद्रे अन्तर्महिमा ते पृथिव्याम् ।

शुनो दिव्यस्य यन्महस्तेना ते हविषा विधेम ॥ ३ ॥ (२४७)

(८१) गर्भःप्राप्तम् ।

१-३ अथर्था । आदित्यः, ३ त्वष्टा । अनुष्टुप् ।

यन्तासि यच्छसे हस्तावप रक्षसि सेवसि । प्रजां धनं च गृह्णानः परिहस्तो अभूदयम् ॥ १ ॥

परिहस्त वि धारय योनिं गर्भाय घातवे । मयादि पुत्रमा धेहि तं त्वमा गर्भयागमे ॥ २ ॥

यं परिहस्तमविभ्ररदितिः पुत्रकाम्या । त्वष्टा तमस्या आ रञ्जायथा पुत्रं जनादिति ॥ ३ ॥ (२५०)

(८२) जायाकामना ।

१-३ भगः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

आगच्छतु आगतस्य नाम गृह्णाम्यायतः । इन्द्रस्य वृत्रघ्नो वन्वे वासवस्य श्रुतकृतोः ॥ १ ॥

येन स्यां सावित्रीमग्निरोहतुः पृथा । तेन मामम्रवीज्रगो जायामा वहतादिति ॥ २ ॥

यस्तैऽङ्गुशो वसुदानो बृहन्निन्द्र हिरण्ययः । तेना जनीयते जायां महं धेहि शचीपते ॥ ३ ॥ (२५३)
॥ इति भृगुमोऽनुयाका ॥ ८ ॥

(८३) मेघज्यम् ।

१-४ भगः । सूर्यः चन्द्रः, २ रोहिणी, ३ रामायणी । अनुष्टुप्, ४ एकायसाना द्विपदा निचृदाच्यमृष्टुप् ।

[९] अपचितः प्र पतत सुपुणो वसतेरिव ।

सूर्यः कृणोतु मेपजं चन्द्रसा वोऽपौच्छतु ॥ १ ॥

एन्येका इयेन्येका कृष्णैका रोहिणी द्वे ।

सर्वासामग्रमं नामावीरघ्नीरपेतन ॥ २ ॥

असृत्तिका रामायण्यपचितप्र पतिष्यति ।

ग्लौरितः प्र पतिष्यति स ग्लुन्तो नक्षिष्यति । ॥ ३ ॥

वीहि स्वामाहुति जुषाणो मनसा स्वाहा मनसा यदिदं जुहोमि ॥ ४ ॥ (२५४)

(८४) निर्कलमोचनम् ।

१-४ भगः । निर्कलः । १ भुरिरजगती, २ त्रिपादार्थी बृहती, ३ जगती, ४ भुरिक् त्रिष्टुप् (जगती) ।

यस्यास्त आसनि घोरे जुहोम्येषां बृद्धानामवसर्जनाय कम् ।

भूमिरिति त्वाभिप्रमन्वते जना निर्कलिरिति त्वाहं परि वेद सर्वतः ॥ १ ॥

मृतं हविर्मती भवैष ते भागो यो अस्मासु ।

मुञ्चेमानमृतेनसः स्वाहा ॥ २ ॥

एवो प्व१ स्मर्त्तिर्कलेऽन्वेहा त्वमयस्मयान्वि चृता बन्धषाञ्चान् ।

यमो महं पुनरित्ता ददाति तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥ ३ ॥

अयस्मये द्रुपदे बंधिष इहाभिहितो मृत्युभिये सहस्रम् ।

यमेन त्वं पित्रभिः संविद्वान उच्चमं नाकमधि रोहयेमम् ॥ ४ ॥ (२५५)

(८५) यक्षमनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । यनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

वरुणो वारयाता अयं देवो यनस्पतिः । यक्ष्मो यो अस्मिन्निर्वृष्टस्तमुं देवा अवीवरन् ॥ १ ॥
 इन्द्रस्य वरुणा वयं मित्रस्य वरुणस्य च । देवानां सर्वेषां वाचा यक्ष्मं ते वारयामहे ॥ २ ॥
 यथा वृत्र इमा आपस्तस्तम्म विशधा यतीः । एवा तै अभिना यक्ष्मं वैश्वानरेण वारये ॥ ३ ॥ (८६४)

(८६) वृषकामना ।

१-३ अथर्वा । एकवृषः । अनुष्टुप् ।

वृषेन्द्रस्य वृषा द्विवो वृषा पृथिव्या अयम् । वृषा विश्वस्य भूतस्य त्वमेकवृषो भव ॥ १ ॥
 समुद्र ईशे स्रयतामग्निः पृथिव्या वृषी । चन्द्रमा नक्षत्राणामीशे त्वमेकवृषो भव ॥ २ ॥
 सम्राडस्यसुराणां ककुन्मनुष्याणाम् । देवानामर्धभागसि त्वमेकवृषो भव ॥ ३ ॥ (८६७)

(८७) राक्षः संवरणम् ।

१-३ अथर्वा । ध्रुवः । अनुष्टुप् ।

आ त्याहार्यमन्तरभ्रुवस्तिष्ठविचाचलत् ।
 विशस्त्वा सर्वो वाञ्छन्तु मा त्वद्राष्टमधि अशत् ॥ १ ॥
 इहैवेधि मापं च्योष्टाः पर्वत इवाविचाचलत् ।
 इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठेह राष्ट्रमु धारय ॥ २ ॥
 इन्द्र एतमदीधरत् ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ।
 तस्मै सोमो अधि ब्रवदयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥ ३ ॥ (८७०)

(८८) ध्रुवो राजा ।

१-३ अथर्वा । ध्रुवः । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप् ।

ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी ध्रुवं विश्वमिदं जगत् ।
 ध्रुवासः पर्वता इमे ध्रुवो राजा विश्वामयम् ॥ १ ॥
 ध्रुवं ते राजा वरुणो ध्रुवं देवो बृहस्पतिः ।
 ध्रुवं त इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धारयतां ध्रुवम् ॥ २ ॥
 ध्रुवोऽच्युतः प्र मृणीहि शत्रून्छत्रयुतोऽधरान्पादयस्व ।
 सर्वा दिशः संमनसः सध्रीवीर्ध्रुवाय ते समितिः कल्पतामिह ॥ ३ ॥ (८७३)

(८९) श्रीसिखंजनम् ।

१-३ अथर्था । (रुद्रः,) १ शोभः, २ पातः, ३ मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

इदं यत्त्रैष्यः शिरों दुचं सोमैः नृप्यम् ।

ततः परि प्रजातेन हार्दिं ते शोचयामसि ॥ १ ॥

शोचयामसि ते हार्दिं शोचयामसि ते मयः ।

वार्तं धूम इव सध्यः १ इ माप्तेवान्येतु ते मयः ॥ २ ॥

मयं त्वा मित्रावरुणौ मयं देवी सरस्वती ।

मयं त्वा मध्यं भूम्या उभावन्तौ समस्वताम् ॥ ३ ॥ (१७६)

(९०) इष्टुनिष्कासनम् ।

१-३ अथर्था । रुद्रः । अनुष्टुप्, ३ भार्गो श्रुतिनिष्कासः ।

यां ते रुद्र इष्टुमास्यदङ्गेभ्यो हृदयाय च । इदं ताम्रं त्वद्वयं विष्टुर्वा विष्टुहामसि ॥ १ ॥

यास्ते अतं धमनयोऽङ्गान्यनु विष्टिताः । तामां ते सर्वासां वयं निर्विषाणि ह्वयामसि ॥ २ ॥

नमस्ते रुद्रास्वते नमः प्रतिदितायै । नमो विसृज्यमानायै नमो निपतितायै ॥ ३ ॥ (१७७)

(९१) यक्षमनाशनम् ।

१-३ भुव्यङ्गिराः । यक्षमनाशनम्, ३ धापः । अनुष्टुप् ।

इमं यक्षमनाशनैः पञ्चोमेभिरचर्कपुः । तेनां ते तन्त्रोऽर्षोऽप्याचीनमयं व्यये ॥ १ ॥

न्यः १ ग्वातो वाति न्यक्तिपति र्भयः । नीचीनमय्या दुहे न्यग्मिवतु ते रयः ॥ २ ॥

आप इहा उ मेपजीरायो अमीवचारतनीः ।

आपो विर्यस्य मेपजीस्तास्ते कृण्वन्तु मेपजम् ॥ ३ ॥ (१७८)

(९२) वाजी ।

१-३ अथर्था । इन्द्रः, वाजी । विष्टुप्, १ जगती ।

वार्तरहा भव वाजिन्युज्यमान इन्द्रस्य याहि प्रसवे मनोजवाः ।

युजन्तु त्वा मरुतो विषवेदस आ ते त्वष्टा पत्सु जवं दधातु ॥ १ ॥

ज्वस्ते अर्वाभिर्हितो गुहा यः ज्येने वार्त उत योऽर्चस्वत्सीचः ।

तेन त्वं वाजिन्यलवान्नलेनाजि जय समने पारयिष्युः ॥ २ ॥

तुनै वाजिन्तुनै नयन्ती वाममस्मभ्यं धावतु कर्म तुभ्यम् ।

अहृतो महो वरुणां देवो दिवीति ज्योतिः स्वमा मिमीयात् ॥ ३ ॥ (१७९)

॥ इति नवमोऽनुपाकः ॥ ९ ॥

(९३) स्वस्त्ययनम् ।

१-३ शन्तातिः । यद्वा, १ यमो मृत्युः शर्वः, २ भवा शर्वः, ३ विष्णे देवाः मरुतः
अग्नीषोमौ वरुणः वातपर्जन्यौ । मिष्टुप् ।

[१०] यमो मृत्युरघमा० नि० यो व० भुः शर्वोऽस्ता नीलशिशुः ।
 देवजनाः सेनयोषस्त्रिवांसस्ते अस्माकं परि वृजन्तु वीरान् ॥ १ ॥
 मनसा होमैर्हरसा पूतेन शर्वाणां सुत राज्ञे भवार्य ।
 नमस्येभ्यो नम एभ्यः कृणोम्यन्यत्रास्मदुषाविषा नयन्तु ॥ २ ॥
 त्रायर्ध्वं नो अषाविषाम्यो वषाद्विधे देवा मरुतो विश्वेदसः ।
 अग्नीषोमा वरुणः पूतदक्षा वातापर्जन्ययोः सुमती स्याम ॥ ३ ॥ (२८८)

(९४) सामनस्यम् ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । सरस्यती । अनुष्टुप्, २ विराद् जगती ।

सं वो मनांसि सं वृता समार्कृतीर्नमामसि ।
 अग्नी ये विधेता स्थन तान्नः सं नमयामसि ॥ १ ॥
 अहं गृष्णामि मनसा मनांसि मम चित्तमनु चित्तेभिरेत ।
 मम वक्षेपु हृदयानि वः कृणोमि मम यातमनुवर्त्मान् एत ॥ २ ॥
 ओते मे धावापृथिवी ओता देवी सरस्वती ।
 ओता म इन्द्राग्निश्चर्यास्मेदं सरस्वति ॥ ३ ॥ (२९१)

(९५) कुष्ठोपधिः ।

१-३ शुभङ्गिराः । यनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

अमृत्यो देवसर्दनस्तुतीर्यस्यामितो दिवि । तत्रामृतस्य चक्षुषं देवाः कुष्ठमवन्वत ॥ १ ॥
 हिरण्यपी नौरपरद्विरण्यवन्वना दिवि । तत्रामृतस्य पुष्पं देवाः कुष्ठमवन्वत ॥ २ ॥
 गर्भो अस्पोषधीनां गर्भो हिमवतामुत । गर्भो विश्वस्य भूतस्येभं मे अगदं ऊचि ॥ ३ ॥ (२९४)

(९६) चिकित्सा ।

१-३ शुभङ्गिराः । यनस्पतिः, १ सोमः । अनुष्टुप्, ३ त्रिपाद्विराज्जाम गापजी ।

या ओषधयः सोमराज्ञीर्वहीः सुतविचक्षणाः ।
 बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वर्हसः ॥ १ ॥
 मुञ्चन्तु मा कपृथ्वादिभ्यो वरुण्यादित ।
 अथो यमस्य पद्मीश्राद्धिर्वसादेवकिन्निषात् ॥ २ ॥ (२९६)

यच्चक्षुपा मनसा यच्च बाचोपरिम जाग्रतो यत्स्वपन्तः ।

सोमस्तानि स्वधया नः पुनातु

॥ ३ ॥

(२९७)

(९७) अभिभूर्वीरः ।

१-३ अथर्वा । १, ३ देवः, २ मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप्, २ जगती ३ मुरिक् ।

अभिभूर्यज्ञो अभिभूरिर्मभिभूः सोमो अभिभूरिन्द्रः ।

अम्यश्नुहं विश्वाः पृतना यथासान्येवा विधेमाग्निहोत्रा इदं हविः ॥ १ ॥

स्वधास्तु मित्रावरुणा विपश्चिता प्रजावत्क्षत्रं मधुनेह पिबन्वतम् ।

बाधेयां दूरं निर्मैति पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुक्तमस्मत् ॥ २ ॥

इमं वीरमनु हर्षन्वमुग्रमिन्द्रं सखायो अनु सं रमध्वम् ।

ग्रामजितं गोजितं वज्रबाहुं जयन्तुमज्मं प्रमुणन्तुमोजसा ॥ ३ ॥

(३००)

(९८) अजरं क्षत्रम् ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, २ वृद्धतीगर्मास्तारपक्षितः ।

इन्द्रो जयाति न परा जयाता अधिराजो राजसु राजयातै ।

चर्कृत्य ईक्षो वन्द्यश्चोपसर्घो नमस्यो मवेह ॥ १ ॥

त्वमिन्द्राधिराजः श्रवस्युस्त्वं भूरभिभूतिर्जनानाम् ।

त्वं दैवीर्विशं इमा वि राजायुष्मत्क्षत्रमजरं ते अस्तु ॥ २ ॥

प्राच्या दिशस्त्वमिन्द्रासि राजतोदीच्या दिशो वृत्रहन्स्त्रुहोसि ।

यत्र यन्ति स्रोत्यास्तजितं तै दक्षिणतो वृषभ एपि हव्यः ॥ ३ ॥

(३०३)

(९९) संग्रामजयः ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः, सोमः सविता च । अनुष्टुप्, ३ मुरिगृहती ।

अभि त्वेन्द्र वरिमतः पुरा त्वाहरणादुवे । हयाम्युग्रं चेतारं पुरुषानामनमेकजम् ॥ १ ॥

यो अथ सेन्यो वृधो जिघांसन्न उदीरते । इन्द्रस्य तत्र बाहू समन्तं परि दधः ॥ २ ॥

परि दध इन्द्रस्य बाहू समन्तं त्रातुस्वार्यतां नः ।

देवं सवितुः सोमं राजन्तुमनसं मा कृणु स्वस्तये

॥ ३ ॥ (३०७)

(१००) विषदृषणम् ।

१-३ गरुत्मान् । वनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

देवा अदुः स्रयो अदाह्य द्यौरदात्स्थिभ्युदिता ।

विश्वः सरस्वतीरदुः सविता विषदृषणम्

॥ १ ॥ (३०७)

का० ६, प्र० १४, अनु० १०]

१३७

[का० ६, सू० १००, म० २]

यद्वा देवा उपजीका आसिञ्चन्धन्व्यदुक्कम् । तेन देवप्रसूतेनेदं दृषयता निषम् ॥ २ ॥
 असुराणां दुहितसि सा देवानामसि स्वसा । दिवस्पृथिव्याः संयुता सा चर्करासं निषम् ॥ ३ ॥

(३०९)

(१०१) बाजीकरणम् ।

१-३ अथवाङ्मिताः । ब्राह्मणस्पतिः । अनुष्टुप् ।

आ वृषायस्व शसिहि वर्षस्व ग्रथयस्व च । यथाङ्गं वर्षतां श्रेयस्तेन शोषितमिजहि ॥१॥
 येन क्रुशं बाजयन्ति येन हिन्वन्त्यातुरम् । तेनास्य ब्रह्मणस्पते घनुरिवा तानया पसः ॥२॥
 आहं तनोमि ते पसो अधि ज्यामिव धन्वनि । क्रमुस्वर्शं हव रोहितमनवगलायता सदा ॥३॥ (३१२)

(१०२) अभिसामनस्यम् ।

१-३ अमदग्निः । अभिनी । अनुष्टुप् ।

यथायं बाहो अश्विना समैति सं च वर्तते । एवा मामभि ते मनः समेतु सं च वर्तताम् ॥१॥
 आहं सिदामि ते मनो राजाश्वः पृथ्यामिव । रेष्मच्छिन्नं यथा तृणं मयि ते वेष्टतां मनः ॥२॥
 आज्ञनस्य मुदुघस्य कुष्ठस्य नलदस्य च । तुरो भगस्य हस्ताभ्यामनुरोषेन हृद्रे ॥३॥ (३१५)

॥ इति वंशमोऽनुवाकः ॥१०॥

[इति चतुर्विंशः प्रपाठकः ॥ १४ ॥]

(१०३) शत्रुनाशनम् ।

१-३ उच्छोचनः । इन्द्राग्नी, १ बृहस्पतिः सविता मित्रो अर्यमा भगो अभिनी, २ इन्द्रोऽग्निः
 ३ इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

[अथ पञ्चविंशः प्रपाठकः ॥१५॥]

[११] सुदानं वो बृहस्पतिः सुदानं सविता करत् ।

सुदानं मित्रो अर्यमा सुदानं भगो अश्विना ॥ १ ॥

सं परमान्समवमानयो सं घामि मध्यमान् ।

इन्द्रस्तान्पर्यहृदास्मा तानमे सं घा त्वम् ॥ २ ॥

अमी ये युधमायन्ति केतन्कृत्वानीकृशः ।

इन्द्रस्तान्पर्यहृदास्मा तानमे सं घा त्वम् ॥ ३ ॥ (३१८)

(१०४) शत्रुनाशनम् ।

१-३ प्रशोचनः । इन्द्राग्नी, ३ इन्द्राग्नी, सोम इन्द्रश्च । अनुष्टुप् ।

आदानेन सुदानेनामित्राना घामसि । अपाना ये वैषां प्राणा असुनासूत्समच्छिदन् ॥१॥
 इवमादानमकरं तपसेन्नेण संक्षितम् । अमित्रा येऽत्र नः सन्ति तानम् आ घा त्वम् ॥२॥ (३२०)

ऐनान्धतामिन्द्राभी सोमो राजां च मेदिनी ।

इन्द्रो मरुत्तानादानमभिर्जेभ्यः कृणोतु नः

॥३॥ (३२१)

(१०५) कासशमनम् ।

१-३ उन्मोचनः । कासा । अनुष्टुप् ।

यथा मनो मनस्केतैः परापतत्याश्रुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत मनसोऽजुं प्रदाय्यस्व ॥१॥

यथा बाणः सुतक्षितः परापतत्याश्रुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत पृथिव्या अजुं संधतम् ॥२॥

यथा सूर्यस्य रुश्मयः परापतन्त्याश्रुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत समुद्रस्यानुं विधरम् ॥३॥ (३२४)

(१०६) दूर्वाशाला ।

१-३ प्रमोचनः । दूर्वाशाला । अनुष्टुप् ।

आर्यने ते परार्यणे दूर्वा रोहतु पुष्पिणीः । उत्तौ न्ना तत्र जार्यतां हृदां वा पुण्डरीकान् ॥ १ ॥

अपाभिदं न्यर्यनं सुमुद्रस्य निवेदनम् । मध्ये हृदस्य नो गृहाः पराधीना हस्ता कृधि ॥ २ ॥

हिमस्य त्वा जरायुषा शाले परि व्ययामसि । शीतहृदा हि नो हृदोऽभिर्कृणोतु मेयजम् ॥ ३ ॥

(३२०)

(१०७) विभ्रजित् ।

१-४ शन्तातिः । विभ्रजित् । अनुष्टुप् ।

विभ्रजित्त्रायमाणाय मा परि देहि ।

त्रायमाणे द्विपाच्च सर्वे नो रक्ष चतुष्पाद्यच नः स्वम् ॥ १ ॥

त्रायमाणे विभ्रजिते मा परि देहि ।

विभ्रजित् द्विपाच्च सर्वे नो रक्ष चतुष्पाद्यच नः स्वम् ॥ २ ॥

विभ्रजित्कल्याण्यै मा परि देहि ।

कल्याणि द्विपाच्च सर्वे नो रक्ष चतुष्पाद्यच नः स्वम् ॥ ३ ॥

कल्याणि सर्वविदे मा परि देहि ।

सर्वविद् द्विपाच्च सर्वे नो रक्ष चतुष्पाद्यच नः स्वम् ॥ ४ ॥

(३२१)

(१०८) मेघाचर्चनम् ।

१-५ शौनकः । मेघा, ४ अग्निः । अनुष्टुप्, २ उरोवृद्धती, ३ पथ्यावृद्धती ।

त्वं नो मेवे प्रथमा गोभिरस्यंभिरा गहि । त्वं सूर्यस्य रुश्मिभिस्त्वं नो असि युक्षिषी ॥ १ ॥

मेघामहं प्रथमां ब्रह्मन्वतीं ब्रह्मज्जतामृषिष्टुताम् । प्रपीतां ब्रह्मचारिभिर्देवानामवसे कृवे ॥ २ ॥ (३२२)

यां मेघामृषयो विदुर्यां मेघामसुरा विदुः । ऋषयो भद्रां मेघां यां विदुस्तां मय्या वैश्यामसि ॥ ३ ॥
 यामृषयो भूतकृतो मेघां मेघाविनो विदुः । तया मामृष मेघयार्थे मेघाविनं कृणु ॥ ४ ॥
 मेघां त्वायं मेघां प्रातर्मेघां मध्याह्निं परं । मेघां क्षयस्य रुग्निभिर्वैश्या वैश्यामहे ॥ ५ ॥ (३३६)

(१०९) पिप्पली-भैषज्यम् ।

१-३ अथर्षा । पिप्पली-भैषज्यं, आयुः । अनुष्टुप् ।

पिप्पली क्षित्तेष्वप्युत्तारितविद्वभेषुजी । ता देवाः समकल्पयन्निपं जीवितुवा अलम् ॥ १ ॥
 पिप्पलीः समवदन्तायतीर्जननादधि । यं जीवमभवावहे न स रिप्याति पूरुषः ॥ २ ॥
 असुरास्त्वा न्यस्त्रिनन्देवास्त्वोदवपुनपुनः । प्रातीकृतस्य भेषुजीमयो क्षित्तस्य भेषुजीम् ॥ ३ ॥ (३३९)

(११०) दीर्घादुःप्राप्तिः ।

१-१ अथर्षा । भस्त्रिः । पिप्पुप्, १ पदक्षितः ।

प्रद्यो हि कमील्यो अप्युरेपुं सनात्र होता नव्यं सस्ति ।
 स्वां चाग्निं तन्वां पिप्रायस्त्रास्मभ्यं च सौमगमा रजस्य ॥ १ ॥
 ज्येष्ठ्यां ज्ञातो विचृतोऽयमस्य मूलवर्हेणात्परं पाषेनम् ।
 अत्येनं नेषदुरितानि विश्वा दीर्घायुत्वाय श्रुतशारदाय ॥ २ ॥
 व्याघ्रेऽष्टवर्जनिष्ट वीरो नक्षत्रजा जार्यमानः सुवीरः ।
 स मा वधीस्त्रितरं वधीमानो मा प्रातरं प्र मिनीजनित्रीषु ॥ ३ ॥ (३४२)

(१११) उन्मत्ततमोचनम् ।

१-४ अथर्षा । भस्त्रिः । अनुष्टुप्, १ परानुष्टुप् विष्टुप् ।

इमं मे अग्रे पुरुषं सुमुग्ध्ययं यो ब्रह्मः सुयतो लालपीति ।
 अतोऽधि ते कृणवन्नागधेयं यदाहुन्मदितोऽसति ॥ १ ॥
 अभिष्टे नि संमयतु यदि ते भन् उद्युतम् । कृणोमि विद्वान्मेपुजं यथाहुन्मदितोऽसति ॥ २ ॥
 देवैसाहुन्मदितुमुन्मत्तं रक्षसस्परि । कृणोमि विद्वान्मेपुजं यदाहुन्मदितोऽसति ॥ ३ ॥
 पुनस्त्वा दुरप्सुरसुः पुनरिन्द्रः पुनर्भगः । पुनस्त्वा बुविषं देवा यथाहुन्मदितोऽसति ॥ ४ ॥ (३४६)

(११२) पाशमोचनम् ।

१-३ अथर्षा । भस्त्रिः । पिप्पुप् ।

मा ज्येष्ठं वधीद्वयमय एतां मूलवर्हेणात्परं पाषेनम् ।
 स प्राज्ञाः पाशान्नि चृत प्रज्जानन्तुम्यं देवा अनु जानन्तु विषे ॥ १ ॥ (३४७)

उन्मुञ्च पाशांस्त्वमग्रे एषां त्रयस्त्रिभिरुत्तिता येमिरासेन् ।
 स ब्रह्माः पाशान् विचृतं प्रजानन्वितापुत्रौ मातरं मुञ्च सर्वान् ॥ २ ॥
 येभिः पाशैः परिविचो विबद्धोऽङ्गे अङ्ग आर्पित उत्तितश्च ।
 वि ते मुच्यन्तां विमुचो हि सन्ति भ्रूणमि पूषन्दुरितानि मृक्ष ॥ ३ ॥ (१३५)
 (११३) पापनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । पूषा । त्रिष्टुप्, ३ परस्मिन् ।

त्रिते देवा अमृजतैतदेनस्त्रित एनन्मनुष्येषु ममृजे ।
 ततो यदि त्वा ग्राहिरानुशे तां तै देवा ब्रह्मणा नाशयन्तु ॥ १ ॥
 मरीचीर्धूमान्त्र विश्वानु पाप्मन्मुदरान्च्छोते वा नीहारान् ।
 नदीनां फेनान् अनु तान् वि नश्य भ्रूणमि पूषन्दुरितानि मृक्ष ॥ २ ॥
 द्वादशधा निर्हितं त्रितस्यार्पमृष्टं मनुष्यैर्नसानि ।
 ततो यदि त्वा ग्राहिरानुशे तां तै देवा ब्रह्मणा नाशयन्तु ॥ ३ ॥ (१३५)
 ॥ इति एकादशोऽध्यायः ॥१॥
 (११४) उन्मोचनम् ।

१-३ ब्रह्मा । विभ्येदेवाः । अनुष्टुप् ।

[१२] यदेवा देवहेडनं देवांसश्चकुमा वयम् । आदित्यास्तस्माच्चो यूयमुतस्यर्तेन मुञ्चत ॥१॥
 क्रतुस्यर्तेनादित्या यजत्रा मुञ्चतेह नः । यज्ञं ययज्ञवाहसः शिष्यन्तो नोपशेकिम् ॥२॥
 भेदस्वता यजमानाः सुचाज्यानि शुद्धतः ।
 अकामा विभ्ये वो देवाः शिष्यन्तो नोप शेकिम् ॥३॥ (१५५)
 (११५) पापमोचनम् ।

१-३ ब्रह्मा । विभ्ये देवाः । अनुष्टुप् ।

यद्विद्रांसो यद्विद्रांस एनांसि चकुमा वयम् ।
 यूयं नस्तस्मान्मुञ्चत विभ्ये देवाः सजोषसः ॥ १ ॥
 यदि जाग्रद्यदि स्वप्नेन एनुस्योऽर्कम् ।
 मृतं मा तस्माद्भयं च द्रुपदादिव मुञ्चताम् ॥ २ ॥
 द्रुपदादिव मुञ्चानः स्विन्नः स्नात्वा मलादिव ।
 पृतं पवित्रेणैवाज्यं विभ्ये शुभमन्तु मेनसः ॥ ३ ॥ (१५८)

(११६) मधुमन्त्रम् ।

१-३ जाटिकायनः । विवस्वान् । जगती, २ त्रिष्टुप् ।

यद्यामं चक्रुर्निखनन्तो अग्रे कार्षीवणा अन्नविदो न विद्यायां ।

वैवस्वते राजन्ति तर्जुहोम्यथ यज्ञियं मधुमदस्तु नोऽन्नम् ॥ १ ॥

वैवस्वतः कृण्वद्भागवेयं मधुभागो मधुना सं सृजाति ।

मातुर्यदेन इपितं न आगन्यद्वा पितापराद्धो जिहीहे ॥ २ ॥

यदीदं मातुर्यदि वा पितुर्नः परि भ्रातुः पुत्राचेतस एन आगन् ।

यार्वन्तो अरमान्पितरः सनन्ते तेषां सर्वेषां शिवो अस्तु मन्धुः ॥ ३ ॥ (३६१)

(११७) आनुष्यम् ।

१-३ कौशिकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अपमित्यमप्रतीचं यदस्मि यमस्य येन वलिना चरामि ।

इदं तदभे अनुणो भवामि त्वं पाशान्विचृतं वेत्थु सर्वान् ॥ १ ॥

इहैव सन्तः प्रति दध एनजीवा जीवेम्यो नि हराम एनत् ।

अपमित्य धान्यं यज्ञयसाहमिदं तदभे अनुणो भवामि ॥ २ ॥

अनुणा अस्मिन्ननुणाः परस्मिन्नुतीये लोके अनुणाः स्याम ।

ये देवयानाः पितृयाणांश्च लोकाः सर्वान्पथो अनुणा आ क्षियेम ॥ ३ ॥ (३६४)

(११८) आनुष्यम् ।

१-३ कौशिकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

यदस्ताभ्यां चक्रुम किल्बिषाप्युक्षाणां गन्धुर्गुणलिप्समानाः ।

उग्रप्रश्ये उग्रजितौ तदद्याप्सरसावतुं दत्तामुणं नः ॥ १ ॥

उग्रप्रश्ये राष्ट्रभृत्किल्बिषाणि यदक्षवृक्षमनुं दत्तं न एतत् ।

ऋणाभो नर्णमेर्त्तमानो यमस्य लोके अधिरज्जुरार्यत् ॥ २ ॥

यस्मा ऋणं यस्य जायामपैमि यं यार्चमानो अम्यैमि देवाः ।

ते वार्चं वादिपुमोत्तरां महैवपत्नी अप्सरसावधीतम् ॥ ३ ॥ (३६७)

(११९) पाशमोचनम् ।

१-३ कौशिकः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

यददीव्यभूणमहं कृणोम्यदास्यन्नम् उत संगुणामि ।

वैश्वानरो नो अधिपा नसिष्ठ उदिभयाति सुकृतस्य लोकम् ॥ १ ॥ (३६८)

वैश्वानराय प्रति वेदयामि यद्युणं मैगरो देवतासु ।

स एतान्पाशान्विचुतं वेद सर्वानथ पक्वेन सह सं भवेम ॥ २ ॥

वैश्वानरः पविता मां पुनातु यत्संगस्यभिधावाभ्याशाम् ।

अनाजानन्मनसा यार्चमानो यत्तत्रैनो अप तत्सुवामि ॥ ३ ॥ (१७०)

(१२०) सुकृतस्य लोकः ।

१-३ कौशिकः । अन्तरिक्षं, पृथिवी, द्यौः, अग्निः । १ जगती, २ पङ्क्तिः, ३ त्रिष्टुप् ।

यदुन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिंसिम ।

अयं तस्माद्ग्राह्यपत्यो नो अग्निरुदिकयाति सुकृतस्य लोकम् ॥ १ ॥

भूमिर्मातादितिर्नो जनिदं भ्रातृन्तरिक्षमभिर्घ्नस्या नः ।

द्यौर्नैः पिता पित्र्याच्छं भवाति जामिमृत्वा मावं पत्सि लोकात् ॥ २ ॥

यत्रां सुहार्दः सुकृतो मर्दन्ति विहाय रोगं तन्वृः स्यायाः ।

अक्षोणां अहरेरुताः स्वर्गे तत्र पश्येम पितरौ च पुत्रान् ॥ ३ ॥ (१७१)

(१२१) सुकृतलोकप्राप्तिः ।

१-३ कौशिकः । अग्निः, ३ तारके । १-२ त्रिष्टुप्, ३-४ अनुष्टुप् ।

विषाणां पाशान्वि प्याध्यस्मद्य उचुमा अधमा वारुणा ये ।

दुष्यन्त्यं दुरितं नि ध्वास्मदथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥ १ ॥

यदरुणि वृष्यसे यच्च रज्ज्वां यद्रूप्यां वृष्यसे यच्च वाचा ।

अयं तस्माद्ग्राह्यपत्यो नो अग्निरुदिकयाति सुकृतस्य लोकम् ॥ २ ॥

उदगातां भगवती विचृतौ नाम तारके ।

प्रेहामृतस्य यच्छतां प्रेतुं वदकंमोचनम् ॥ ३ ॥

वि जिहीष्व लोकं कृणु वृन्धान्युञ्जासि वदकम् ।

योन्यां इव प्रच्युतो गर्भः पृथः सर्वा अतु क्षिय ॥ ४ ॥ (१७२)

(१२२) तृतीयो नाकः ।

१-५ भृगुः । विश्वकर्मा । त्रिष्टुप्, ४-५ जगती ।

एतं मागं परि ददामि विद्वान्विष्यकर्मन्प्रथमजा क्रतुस्य ।

अस्मामिर्दुचं जरासः पुरस्तादच्छिन्नं तन्तुमनु सं तरेम ॥ १ ॥

ततं तन्तुमन्वेकं तरन्ति येषां दुचं पित्र्यमार्यनेन ।

अवन्ध्वेके ददतः प्रयच्छन्तो दातुं चेच्छिस्तान्स स्वर्ग एव ॥ २ ॥ (१७३)

का० ६, प्र० १५, श्रु० १२]

१४३

[का० ६, सं० १२२, मं० ३]

अन्वारमेधामनुसरमेधामेतं लोकं श्रद्धाणाः सचन्ते ।
 यद्यौ पूर्णं परिविष्टमग्नौ तस्य गुप्तये दंपती सं श्रेयेषाम् ॥ ३ ॥
 यद्धं यन्तं मग्नसा बृहन्तमन्वारोहामि तपसा सयांनिः ।
 उपहृता अग्नं ज्वरसः परस्वाचुतीये नाकं सधमादं मदेम ॥ ४ ॥
 शुद्धाः पुता योषितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपुथक्सादयामि ।
 यत्काम इदमभिपिञ्चामि योऽहमिन्द्रो मरुत्वान्तं ददातु तन्मे ॥ ५ ॥ (१८२)

(१२३) सौमनस्यम् ।

१-५ श्रुः । विभ्ये वेयाः । त्रिष्टुप्, ३ द्विपदा साम्यनुष्टुप्, ४ एकापदाना
 द्विपदाप्राजापत्या भुरिगनुष्टुप् ।

एतं सधस्थाः परि चो ददामि यं श्रेवधिमवहाजातवेदाः ।
 अन्वागन्ता यजमानः स्वस्ति तं स्म जानीत परमे व्योमिन् ॥ १ ॥
 जानीत स्मैनं परमे व्योमिन्देवाः सधस्था विद लोकमत्र ।
 अन्वागन्ता यजमानः स्वस्तीष्टापुतं स्म कृशुताधिरस्मै ॥ २ ॥
 देवाः पितरः पितरो देवाः । यो अस्मि सो अस्मि ॥ ३ ॥
 स पंचामि स ददामि स यजे स दुचान्मा यूपम् ॥ ४ ॥
 नाकं राजन्प्रति तिष्ठ तत्रैतत्प्रति तिष्ठतु ।
 विद्धि पुतस्य नो राजन्तं देव मुमनां भव ॥ ५ ॥ (१८३)

(१२४) निर्ऋत्यपस्तरणम् ।

१-३ अथर्वी । विव्या आपः । त्रिष्टुप् ।

दिवो नु मां बृहतो अन्तरिक्षादुपां स्तोको अम्यपिप्तव्रतैन ।
 समिन्द्रिषेण पर्यसाहमग्निं छन्दोभिर्वज्रैः सुकृतां कृतेन ॥ १ ॥
 यदि बृक्षादम्यपमृत्फलं तद्यद्यन्तरिक्षात्स उ नायुरेव ।
 यत्रास्पृक्षत्तन्नोऽत्र यच्च वासस आपो नुदन्तु निर्ऋतिं पराचैः ॥ २ ॥
 अम्यज्जनं सुरभि सा समृद्धिर्हिरण्यं वर्चस्तदु पुत्रिममेव ।
 सर्वा पवित्रा वितताध्वस्मत्तन्मा तारीर्निर्ऋतियो अरातिः ॥ ३ ॥ (१९०)
 ॥ इति ब्राह्मणोऽनुवाकः ॥ १२॥

(१२५) वीरस्य रथः ।

१-३ अथर्षा । घनस्पतिः । त्रिष्टुप्, २ जगती ।

[१३] वनस्पते वीर्यज्ञो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः ।
 गोभिः संनद्धो असि वीर्यस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि ॥ १ ॥
 दिवस्पृथिव्याः पर्योज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः ।
 अपामोज्ज्वलं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज ॥ २ ॥
 इन्द्रस्यौजो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः ।
 स इमां नो हव्यदाति जुषाणो देवं रथं प्रति हव्या गृभाय ॥ ३ ॥ (१२५)

(१२६) दुन्दुभिः ।

१-३ अथर्षा । दुन्दुभिः । भुरिष्ट त्रिष्टुप्, ३ पुरोदहतीगर्भा त्रिष्टुप् ।

उप भासय पृथिवीमुत धां पुरुषा ते वन्वतां विष्टितं जगत् ।
 स दुन्दुमे सज्जिन्त्रेण देवैर्दूरादवीयो अप सेध शत्रून् ॥ १ ॥
 आ क्रन्दय बलभोजो न आ धा अभि द्यन दुरिता बाधमानः ।
 अप सेध दुन्दुमे दुच्छुनामित इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीर्यस्व ॥ २ ॥
 प्रायं जयामीशुमे जयन्तु केतुमदुन्दुभिर्वीवदीतु ।
 समर्षपर्णाः पतन्तु नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु ॥ ३ ॥ (१२६)

(१२७) यक्षमनाशनम् ।

१-३ भृग्वक्त्रिः । यक्षमनाशनम्, घनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ ज्ययसाना चटपदा जगती ।

विद्वधस्य बलासस्य लोहितस्य वनस्पते । विसर्पकस्योपधे मोच्छिपः पिशितं चन ॥ १ ॥
 यो ते बलास तिष्ठतः कथं मुष्कावर्षप्रितौ । वेदाहं तस्य भेषजं चीपुर्दुरभिचक्षणम् ॥ २ ॥
 यो अज्जयो यः कर्ण्यो यो अक्ष्योर्विसर्पकः । वि ब्रह्मो विसर्पकं विद्वधं हृदयामयम् ॥
 परा तमज्ञातं यक्षममभराञ्च सुवामसि ॥ ३ ॥ (१२७)

(१२८) राजा ।

१-४ अथर्षाक्त्रिः । सोमः, शकधूमः । अनुष्टुप् ।

शकधूमं नक्षत्राणि यद्राजानमकुर्वत । भद्राहमस्मै प्रायच्छन्निदं राष्ट्रमसादिति ॥ १ ॥
 भद्राहं नो मृष्यंदिने भद्राहं सायमस्तु नः । भद्राहं नो अह्ना प्राता रात्री भद्राहमस्तु नः ॥ २ ॥
 अहोरात्रम्यां नक्षत्रेभ्यः सूर्याचन्द्रमसाम्याम् । भद्राहमस्मभ्यं राजन्शकधूम त्वं कृषि ॥ ३ ॥
 यो नो भद्राहमकरः सायं नक्तमथो दिवा । तस्मै ते नक्षत्रराज शकधूम सदा नमः ॥ ४ ॥ (१२८)

(१२९) भगवतिः ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । भगः । अनुष्टुप् ।

भगेन मा शशुपेन साकमिन्द्रेण मेदिना । कुणोर्मि भुगिनं मापं द्रान्त्वरातयः ॥ १ ॥
 येन वृक्षो अम्यमवो भगेन वर्षसा सह । तेन मा भुगिनं कुण्वपं द्रान्त्वरातयः ॥ २ ॥
 यो अन्धो यः पुनःसुरो भगो वृक्षेष्वाहितः । तेन मा भुगिनं कुण्वपं द्रान्त्वरातयः ॥ ३ ॥ (४०६)

(१३०) स्मरः ।

१-४ अथर्वाङ्गिराः । स्मरः । अनुष्टुप्, १ विराट् पुरस्ताद्बृहती ।

रथजिता राथजितेयीनामप्सरसामयं स्मरः । देवाः प्र हिंशुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ १ ॥
 असौ मे स्मरतादिति त्रियो मे स्मरतादिति । देवाः प्र हिंशुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ २ ॥
 यथा मम स्मरादसौ नाभ्युप्राहं कदा चन । देवाः प्र हिंशुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ ३ ॥
 उन्मादयत मरुत उदन्तरिक्ष मादय । अम उन्मादया त्वमसौ मामनु शोचतु ॥ ४ ॥ (४१०)

(१३१) स्मरः ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । स्मरः । अनुष्टुप् ।

नि शीर्षितो नि पतत आध्योऽं नि तिरामि ते । देवाः प्र हिंशुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ १ ॥
 अनुमतेऽन्निदं मन्यस्वाकृते समिदं नमः । देवाः प्र हिंशुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ २ ॥
 यद्वावसि त्रियोऽनं पञ्चयोजनमार्धिनम् । ततस्त्वं पुनरायसि पुत्राणो नो असः पिता ॥ ३ ॥ (४१३)

(१३२) स्मरः ।

१-५ अथर्वाङ्गिराः । स्मरः । अनुष्टुप्, १ त्रिपादनुष्टुप्, २, ४, ५ बृहती, ३ अरिकः ।

यं देवाः स्मरमसिञ्जत्स्वन्तः शोशुचानं सुहाय्या ।
 तं ते तपामि वरुणस्य धर्मेणा ॥ १ ॥
 यं विश्वे देवाः स्मरमसिञ्जत्स्वन्तः शोशुचानं सुहाय्या ।
 तं ते तपामि वरुणस्य धर्मेणा ॥ २ ॥
 यमिन्द्राणी स्मरमसिञ्जत्स्वन्तः शोशुचानं सुहाय्या ।
 तं ते तपामि वरुणस्य धर्मेणा ॥ ३ ॥
 यमिन्द्राणी स्मरमसिञ्जतामस्वन्तः शोशुचानं सुहाय्या ।
 तं ते तपामि वरुणस्य धर्मेणा ॥ ४ ॥ (४१७)

यं मित्रावरुणौ स्मरमसिञ्चतामप्यवश्रुतः शोशुचानं सहाध्या ।
 तं तै तपामि वरुणस्य धर्मेणा

॥ ५ ॥ (४१८)

(१३३) मेखलामयवम् ।

१-५ अगस्त्यः । मेखला । १ अरिष्ट जिह्वुषः २, ५ मनुष्टुपः ३ जिह्वुषः ४ अमती ।

य इमां देवो मेखलामप्यवन्ध यः संभूनाह य उ नो युपोर्ध ।

यस्य देवस्य प्रक्षिपा चरामः स पारविच्छास्त स उ नो वि बुध्यात् ॥ १ ॥

आहुतास्यमिहुत ऋषीणामस्यायुषम् ।

पूर्वा व्रतस्य प्राश्नती धीरभी भवं मेखले ॥ २ ॥

मृत्योर्गृहं ब्रह्मचारी यदस्मि निर्याचन्मृतस्पुरेणं यमार्य ।

तमहं ब्रह्मणा तपसा भर्मेणानयैतं मेखलया सिनामि ॥ ३ ॥

श्रद्धायां दुहिता तपसोऽधि जाता स्वस ऋषीणां भूतकृतां पृथ्वं ।

सा नो मेखले मृतिमा धेहि मेधामयो नो धेहि तप इन्द्रियं च ॥ ४ ॥

यां त्वा पूर्वं भूतकृत ऋषयः परिवेधिरे ।

सा त्वं परि प्वजस्व मां दीर्घायुत्वाय मेखले ॥ ५ ॥ (४१९)

(१३४) शत्रुनाशनम् ।

१-३ शुक्रः । वज्रः । १ परानुष्टुप जिह्वुषः २ अनुष्टुपः ३ अरिष्ट जिह्वुषा गायत्री ।

अयं वज्रस्तरपतामृतस्यावांस्य राष्ट्रमयं हन्तु जीवितम् ।

शृणातुं ग्रीवाः प्र शृणातुष्णिहां वृत्रस्यैव शचीपतिः ॥ १ ॥

अधरोऽधर उत्तरेभ्यो गुदः पृथिव्या मोत्सृपत् । वज्रेणावहतः शयाम् ॥ २ ॥

यो जिनाति तमन्विच्छ यो जिनाति तमिज्जहि ।

जिनतो वज्र त्वं सीमन्तमन्वज्रमनु पातय ॥ ३ ॥ (४२०)

(१३५) बलप्राप्तिः ।

१-३ शुक्रः । वज्रः । अनुष्टुपः ।

यदुभामि बलं कूर्ब इत्थं वज्रमा ददे । स्कन्धानमुष्यं शत्रुयन्त्रस्यैव शचीपतिः ॥ १ ॥

यत्किमामि सं पिबामि समुद्र इव संधिवः । प्राणानमुष्यं सेषाय सं पिबामो अमुं वयम् ॥ २ ॥

यद्गिरामि सं गिरामि समुद्र इव संगिरः । प्राणानमुष्यं संगीर्यं सं गिरामो अमुं वयम् ॥ ३ ॥

(४२१)

का० ६, प्र० १५, अनु० १२]

१४७

[का० ६, सू० १२१, सं० १]

(१३६) केशवर्धनम् ।

१-३ वीतहव्यः । वितली यनस्पतिः । अनुष्टुप्, २ एकापसाना द्विपदा सान्नी बृहती ।

देवी देव्यामधि जाता पृथिव्यामस्योपधे । तां त्वां नितलि केशेभ्यो दंष्ट्राय खनामसि ॥ १ ॥

दंष्ट्रं प्रत्नाञ्जनयाजाताञ्जातानु वर्षीयसस्तुधि ॥ २ ॥

यस्ते केशोऽनुपधते समूलो यश्च वृश्चते । इदं तं विश्वमेपज्याभि पिञ्चामि वीरुषा ॥ ३ ॥ (४३२)

(१३७) केशवर्धनम् ।

१-३ वीतहव्यः । यनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

यां जमदग्निरखनदुहित्रे केशवर्धनीम् । तां वीतहव्य आमरदसितस गुहेभ्यः ॥ १ ॥

अमीशुना मेया आसन्व्यामेनानुमेयाः । केशा नडा इव वर्धन्तां शीर्ष्णस्ते अमिताः परि ॥ २ ॥

दंष्ट्रं मूलमात्रं यच्छ वि मध्यं यामयौपधे । केशा नडा इव वर्धन्तां शीर्ष्णस्ते अमिताः परि ॥ ३ ॥

(४३५)

(१३८) झीवत्त्वम् ।

१-५ अथर्वा । यनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ पद्यापरुक्ति ।

त्वं वीरुषां श्रेष्ठतमाभिभ्रुतास्योपधे । इमं मे अद्य पूरुषं झीवमोपशिनं कृधि ॥ १ ॥

झीवं कृच्योपशिनमथो कुरीरिणं कृधि । अथास्येन्द्रो प्रावम्यामुभे भिनन्वाञ्छौ ॥ २ ॥

झीवं झीवं त्वाकरं वध्रे वध्रि त्वाकरमरंसात्सं त्वाकरम् ।

कुरीरमस्य शीरपि कुर्म्यं चाधिनिदध्मसि ॥ ३ ॥

ये ते नाच्यो देवकृते ययोस्तिष्ठति वृष्ण्यम् । ते ते भिनधि मर्म्ययामुष्या अधि मुष्कयोः ॥ ४ ॥

यया नडं कृधिपुने स्त्रियो भिन्दन्त्यश्मना । एवा भिनधि ते श्रेयोऽमुष्या अधि मुष्कयोः ॥ ५ ॥

(४४०)

(१३९) सौमत्यवर्धनम् ।

१-५ अथर्वा । यनस्पतिः । अनुष्टुप्, १ द्व्यवसाना पदपदा विराह जगती ।

न्यस्तिका रौरोहिथ सुमगंकरणी मर्म । श्रुतं त्वं प्रतानास्त्रयस्त्रिंशजितानाः ।

तया सहस्रपुण्या हृदयं शोषयामि ते ॥ १ ॥

शुष्यतु मयि ते हृदयमथो शुष्यत्वास्त्यग्नि । अथो नि शुष्य मां कामेनाथो शुष्कास्या चर ॥ २ ॥

सुवननी समुपला वध्रु कर्त्याधि सं जुद । अमं च मां च सं जुद समानं हृदयं कृधि ॥ ३ ॥

ययोदकमर्षपुपोऽपुशुष्यत्वास्त्यग्नि । एवा नि शुष्य मां कामेनाथो शुष्कास्या चर ॥ ४ ॥

यया नकुलो विच्छिद्य संदधात्यहि पुनः । एवा कामस्य विच्छिद्यं सं वेदि वीर्यावति ॥ ५ ॥ (४४५)

(१४०) सुमङ्गलो दन्तौ ।

१-३ अथर्वा । ब्रह्मणस्पतिः, दन्ताः । (अनुष्टुप् ?) १ उरोवृहती, २ उपरिष्टाज्योतिष्मती

त्रिष्टुप्, ३ आस्तारपङ्क्तिः ।

यौ व्याघ्रावर्बुद्धौ जिघत्सतः पितरं मातरं च ।

यौ दन्तौ ब्रह्मणस्पते शिवौ कृणु जातवेदः

॥ १ ॥

व्रीहिमत्तं यवमत्तमथो मापमथो तिलम् ।

एष वा आगो निर्हितो रत्नधेयाय दन्तौ मा हिंसिष्टं पितरं मातरं च ॥ २ ॥

उपहृतौ सयुजौ स्योनौ दन्तौ सुमङ्गलौ ।

अन्यत्र वा घोरं तन्वः परंतु दन्तौ मा हिंसिष्टं पितरं मातरं च ॥ ३ ॥ (४४८)

(१४१) गोकर्णयोर्लक्ष्यकरणम् ।

१-३ विश्वामित्रः । अभिनौ । अनुष्टुप् ।

वायुरेनाः समाकर्त्तव्या पोषाय धियताम् । इन्द्रं आभ्यो अर्धिं ब्रवद्बुद्धो भूमे चिकित्सतु ॥ १ ॥

लोहितेन स्वर्धितिना मिथुनं कर्णयोः कृधि । अर्कतामिधिना लक्ष्म तदस्तु प्रजया बहु ॥ २ ॥

यथा चक्रुर्देवासुरा यथा मनुष्या उत । एवा सहस्रपोषाय कृणुतं लक्ष्माधिना ॥ ३ ॥

(४५१)

(१४२) मन्त्रसमृद्धिः ।

१-३ विश्वामित्रः । वायुः । अनुष्टुप् ।

उच्छ्रयस्व बहुर्मव स्वेन महसा यव । मृणीहि विश्वा पात्राणि मा त्वा दिव्याश्चनिर्वधीत् ॥ १ ॥

आश्रुण्वन्तं यवं देवं यत्र त्वाच्छावदामसि । तदुच्छ्रयस्व द्यौरिव समुद्र इवैष्पक्षितः ॥ २ ॥

अक्षितास्त उपसदोऽक्षिताः सन्तु राक्षसः । पुणन्तो अक्षिताः सन्त्वचारः सन्त्वक्षिताः ॥ ३ ॥ (४५४)

॥ इति त्रयोदशोऽनुवाकः ॥ १२ ॥

[इति पञ्चदशः प्रपाठकः ॥ १५ ॥]

॥ इति षष्ठं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

पञ्चमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं १२९०

षष्ठकाण्डस्य ... ४५४

सर्वयोगः १७४४

सप्तमं काण्डम् ।

(१) आत्मा ।

१-२ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । आत्मा । त्रिष्टुप्, २ विराट् जगती ।

[अथ षोडशः प्रपाठकः ॥ १६ ॥]

[१] धीती वा ये अनयन्वाचो अग्रं मनसा वा येऽर्चदन्तानि ।
तुतीयैर्न ब्रह्मणा वावृथानास्तुरीयेणामन्वतु नाम येनोः ॥ १ ॥
स वेद पुत्रः पितरं स मातरं स सुनुश्चैवत्स श्ववत्पुनर्मघः
स घामौणोदन्तरिक्षं स्वः स इदं विश्वमभवत्स आभवत् ॥ २ ॥ (२)

(२) आत्मा ।

१ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । आत्मा । त्रिष्टुप् ।

अथर्वाणं पितरं देववन्धुं मातुर्गमिं पितरसुं युवानम् ।
य इमं यज्ञं मनसा चिकेत प्र णो वोचस्तमिहेह ब्रवः । ॥ १ ॥ (३)

(३) आत्मा ।

१ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । आत्मा । त्रिष्टुप् ।

अया विष्ठा जनयन्कर्षराणि स हि घृणिरुर्वराय गातुः ।
स प्रत्युदैद्धरुणं मध्वो अग्रं स्वयां तन्वां तन्वमैरयत ॥ १ ॥ (४)

(४) विश्वप्राणः ।

१ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । वायुः । त्रिष्टुप् ।

एकया च दशभिश्चा सुहुते द्वाभ्यामिष्टये विश्रुत्या च ।
तिसृभिश्च वईसे विश्रुता च त्रियुग्भिर्वाय इह ता वि श्रुञ्च ॥ १ ॥ (५)

(५) आत्मा ।

१-५ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । आत्मा । त्रिष्टुप्, ३ पङ्क्तिः, ४ अनुष्टुप् ।

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः ॥ १ ॥
यज्ञो बभूव स आ बभूव स प्र जज्ञे स उ वावृधे पुनः ।
स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मासु ब्रविणमा दधातु ॥ २ ॥ (७)

यदेवा देवान्हविषार्यजन्तामर्त्यान्मनसा मर्त्येन ।
 मर्त्येन तत्र परमे व्योमिन्मनस्यैव तदुदितौ सूर्यस्य ॥ ३ ॥
 यत्पुरुषेण हविषा यज्ञं देवा अतन्वत ।
 अस्ति नु तस्मादोजीयो यद्विहव्येनेजिरे ॥ ४ ॥
 मुग्धा देवा उत शुनार्यजन्तो गोरक्षैः पुरुषार्यजन्त ।
 य इमं यज्ञं मनसा चिक्रेत् प्र णो वोचस्तमिहेह ब्रवः ॥ ५ ॥ (१०)

[६ (७)] अदितिः ।

१-४ अथर्वा (प्रह्लवर्चसकामः) । अदितिः । त्रिष्टुप्, २ श्रुतिः, ३-४ चिराय जगती ।

अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः ।
 विश्वं देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जानेत्सम् ॥ १ ॥
 महीम् पु मातरं सुत्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हवामहे ।
 तुविशत्रामर्जरन्तीमरूचीं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् ॥ २ ॥
 सुत्रामाणं पृथिवीं धामनेहसं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् ।
 देवीं नावं स्वरित्रामनागसो अस्तवन्तीना रुहेया स्पस्तये ॥ ३ ॥
 वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदितिं नाम वचसा करामहे ।
 यस्या उपस्य उर्वेऽन्तरिक्षं सा नः शर्मं शिवरूचं नि यच्छात् ॥ ४ ॥ (१४)

[७ (८)] आदित्याः ।

१ अथर्वा (प्रह्लवर्चसकामः) । अदितिः । आपी जगती ।

दितैः पुत्राणामदितेरकारिषुमव देवानां बृहतामनर्मणाम् ।
 तेषां हि धाम गभिरपस्तमुद्रियं नैनाचमसा पुरो अस्ति कश्चन ॥ १ ॥ (१५)

[८ (९)] शम्भुनाशनम् ।

१ उपरिबभ्रवः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

मद्रादधि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरयता तै अस्तु ।
 अथेममस्या वर आ पृथिव्या आरेक्षुं कणुहि सर्ववीरम् ॥ १ ॥ (१६)

[९ (१०)] स्वस्तिदा पूषा ।

१-४ उपरिबभ्रवः । पूषा । त्रिष्टुप्, २ त्रिपदा आपी गायत्री, ४ अनुष्टुप् ।

प्रपथे पथामर्जनिष्ट पूषा प्रपथे दिवः प्रपथे पृथिव्याः ।
 उमे अमि प्रियतमे सधस्ये आ च परा च चरति प्रजानन् ॥ १ ॥ (१७)

पुण्या आद्या अनु वेदु सर्वाः सो अस्माँ अमयतमेन नेषत् ।
 स्वस्तिदा आद्युभिः सर्ववीतोऽप्रपुच्छन्पुर यत्तु प्रज्ञानम् ॥ २ ॥
 पृथन्तर्व त्रये वयं न रश्मिषु कदा चम् । स्तोभारस्त इह स्मसि ॥ ३ ॥
 परि पुषा परस्ताद्वस्तं दधातु दक्षिणम् । पुनर्नो नष्टमाजतु सं नष्टेन गमेमहि ॥ ४ ॥ (२०)

[१० (११)] सरस्वती ।

१ शौनकः । सरस्वती । त्रिष्टुप् ।

यस्ते स्तनः शशयुषो मयोभूर्यः सुस्रुपुः सुहो यः सुदन्तः ।
 येन विश्वा दुष्पति वार्याणि सरस्वति तमिह धातये कः ॥ १ ॥ (२१)

[११ (१२)] सरस्वती ।

१ शौनकः । सरस्वती । त्रिष्टुप् ।

यस्ते पृथु स्तनयितुर्य अम्बो दैवः कृतुर्विश्वमाभूर्पतीदम् ।
 मा नो वधीर्विद्युता देव सस्यं मोत वधी रुदिमिः सूर्यस्य ॥ १ ॥ (२२)

[१२ (१३)] राक्षसा ।

१-४ शौनकः । सभाः १-२ सभा, पितरः, ३ रुद्रः, ४ मनः । अनुष्टुप्, १ भुरिष्ट त्रिष्टुप् ।

सभा च मा समितिधावतां प्रजापतेर्दुहितरौ संविदाने ।
 येनो संगच्छा उप मां स शिक्षाचारं वदानि पितरः संगतेषु ॥ १ ॥
 विश्वे ते समे नाम नरिष्टा नाम वा असि ।
 ये ते के च सभासदस्ते मे सन्तु सर्वावसः ॥ २ ॥
 एषामहं समासीनानां वचो विज्ञानमा ददे ।
 अस्याः सर्वस्याः संसदो मामिन्द्र भगिनं कृणु ॥ ३ ॥
 यद्वो मनः परागतं यद्वदमिह वेह वा ।
 तद्व आ वर्तयामसि मयि वो रमतां मनः ॥ ४ ॥ (२६)

[१३ (१४)] शत्रुनाशनम् ।

१-२ अथर्वा (द्विषोर्वचोदतुं कामः) । सूर्यः । अनुष्टुप् ।

यथा सूर्यो नक्षत्राणामुधंस्तेजोऽस्यादुदे । एवा स्त्रीणां च पुंसां च द्विषतां वर्च आ ददे ॥ १ ॥
 शर्वन्तो मा सपत्नानामायन्तं प्रतिपश्यथ । उद्यन्त्यर्थं इव सुप्तानां द्विषतां वर्च आ ददे ॥ २ ॥ (२८)
 ॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

[१४ (१५)] सविता ।

१-४ अधर्वा । सविता । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप्, ४ जगती ।

[२] अभि त्वं देवं सवितारमोण्योः कविक्रतुम् ।
 अर्चामि सुत्यसर्वं रत्नधामभि म्रियं मतिम् ॥ १ ॥
 ऊर्ध्वा यस्यामतिर्मा अर्दिद्युतुत्सवीमनि ।
 हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपास्वर्गः ॥ २ ॥
 सावीर्हि देव प्रथमार्य पित्रे वर्ष्माणमस्मै वरिमाणमसौ ।
 अथास्मभ्यं सवितर्वायौणि दिवोदिव आ सुवा भूरि पृथः ॥ ३ ॥
 द्यूना देवः सविता वरेण्यो दधद्रत्नं दक्षं पितृभ्य आर्यैपि ।
 पिशात्सोमं ममदेदनमिष्टे परिज्मा चित्क्रमते अस्य धर्मणि ॥ ४ ॥ (१२)

[१५ (१६)] सविता ।

१ शृगुः । सविता । त्रिष्टुप् ।

तां सवितः सुत्यसवां सुचित्रामाहं वृणे सुमति विश्ववाराय ।
 यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनां सुहस्तधारां महियो भगाय ॥ १ ॥ (१३)

[१६ (१७)] सविता ।

१ शृगुः । सविता । त्रिष्टुप् ।

बृहस्पते सवितर्वर्धयैनं ज्योतयैनं महते सौभगाय ।
 संक्षितं चित्तस्तंरं सं क्षिन्नाधि विश्व एतमनु मदन्तु देवाः ॥ १ ॥ (१४)

[१७ (१८)] द्रविणार्थं प्रार्थना ।

१-४ शृगुः । घाता, सविता, ४ अग्निः त्वष्टा, विष्णुः । अनुष्टुप्, १ त्रिपदा आर्या
 गायत्री, ३-४ त्रिष्टुप् ।

घाता दघातु नो रयिमीशानो जगतस्पतिः । स नः पूर्णेन यच्छतु ॥ १ ॥
 घाता दघातु दाशुपे प्रार्च्य जीवातुमर्षिताम् ।
 वयं देवस्य धीमहि सुमति विश्वराधसः ॥ २ ॥
 घाता विश्वा वार्या दघातु प्रजाकामाय दाशुपे दुरोणे ।
 तस्मै देवा अमृतं सं व्ययन्तु विश्वे देवा अर्दितिः सुजोषाः ॥ ३ ॥
 घाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः ।
 त्वष्टा विष्णुः प्रजया संरराणो यजमानाय द्रविणं दघातु ॥ ४ ॥ (१८)

का० ७, प्र० ११, अ० २]

१५३

[का० ७, प्र० १८, अ० १]

[१८ (१९)] वृष्टिः ।

१-२ अथर्वा । पृथिवी, पर्जन्या । १ चतुष्पादभूरिगुणिक, २ त्रिष्टुप् ।

प्र नमस्व पृथिवि भिन्दीदुदं दिव्यं नमः ।

उद्गो दिव्यस्य नो घातरीशानो वि प्या दतिम् ॥ १ ॥

न प्रस्तताप न हिमो जघान प्र नमतां पृथिवी जीरदानुः ।

आपश्चिदस्मै घृतमित्क्षरन्ति यत्र सोमः सदमिचत्रं मद्रम् ॥ २ ॥ (४०)

[१९ (२०)] प्रजाः ।

१ ब्रह्मा । प्रजापतिः । जगती ।

प्रजापतिर्जनयति प्रजा इमा घाता दधातु सुमनस्यमानः ।

संजानानाः संमनसः सयोनयो मयि पुष्टं पुष्टपतिर्दधातु ॥ १ ॥ (४१)

[२० (२१)] अनुमतिः ।

१-२ अथर्वा । अनुमतिः । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप्, ४ मुरिक, ५ जगती, ६ अतिशाकरगर्भा जगती ।

अन्वद्य नोऽनुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम् ।

अभिश्च हव्यवाहनो भवतां दाशुपे मम ॥ १ ॥

अन्विदनुमते त्वं मंससे शं च नस्तुषि ।

जुपस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि ररास्व नः ॥ २ ॥

अनु मन्यतामनुमन्यमानः प्रजावन्तं रुयिमक्षीयमाणम् ।

तस्य वयं हेतसि मायि भूम सुमृढीके अस्य सुमतौ साम ॥ ३ ॥

यत्ते नाम सुहव सुप्रणीतेऽनुमते अनुमतं सुदानु ।

तेना नो यज्ञं विपृहि विश्ववारे रुयि नो वेहि सुमगे सुवीरम् ॥ ४ ॥

एवं यज्ञमनुमतिर्जगाम सुश्रेत्रतायै सुवीरतायै सुजातम् ।

मद्रा सुस्थ्याः प्रमतिर्वभूव सेमं यज्ञमवतु देवगोपा ॥ ५ ॥

अनुमतिः सर्वमिदं बभूव यत्तिष्ठति चरति यदु च विश्वमेजति ।

तस्यास्ते देवि सुमतौ स्यामानुमते अनु हि मंससे नः ॥ ६ ॥ (४७)

[२१ (२२)] एको विभुः ।

१ ब्रह्मा । आत्मा । शङ्करी विराड्गर्भा जगती ।

समेव विश्वे वर्चसा पतिं दिव एको विभूरतिथिर्जनानाम् ।

स पूज्यो नूतनमाविवासुचं वर्तनिरतुं वावृत एकमित्पुरु ॥ १ ॥ (४८)

[२२ (२३)] ज्योतिः ।

१-२ ब्रह्मा । प्रज्ञः । १ द्विपदा एकापद्मना विराजगायत्री, २ त्रिपदा अनुष्टुप् ।

अयं सहस्रमा नौ दृष्टे कवीनां प्रतिज्योतिर्विचक्षणि ॥ १ ॥

प्रज्ञः सुमीचीरुपसः समैरयन् ।

अरेपसः सचैतसः स्वसरे मन्युमर्चयाहिते गोः ॥ २ ॥ (५०)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

[२३ (२४)] दुष्यमनाशनम् ।

१ यमः । दुःस्यमनाशनम् । अनुष्टुप् ।

[३] दौर्धर्म्यं दौर्जीवित्यं रक्षो अम्बमिरायुः ।

दुर्गाज्ञीः सर्वो दुर्वाचस्ता अस्मन्नाशयामति ॥ १ ॥ (५१)

[२४ (२५)] सविता ।

१ ब्रह्मा । इन्द्रः, अग्निः, विम्बेदेवाः, मरुताः, सविता, प्रजापतिः, अनुमतिः । शिष्टुप् ।

यस्य इन्द्रो अखनघदुग्धिविषं देवा मरुतो यत्स्वर्काः ।

तदुस्मर्त्य सविता सत्यधर्मा प्रजापतिरनुमतिर्नि यच्छात् ॥ १ ॥ (५२)

[२५ (२६)] विष्णुः ।

१-२ मेधातिथिः । विष्णुः, मरुजः । शिष्टुप् ।

ययोरोजसा स्फुलिता रजसि यौ वीर्यवीरतमा शविष्ठा ।

यौ पत्येते अप्रतीतो सहोभिर्विष्णुमगन्वरुणं पूर्वहृतिः ॥ १ ॥

यस्येदं प्रदिक्षि यद्विरोचते प्र चानति वि च चटे शचीभिः ।

पुरा देवस्य धर्मेणा सहोभिर्विष्णुमगन्वरुणं पूर्वहृतिः ॥ २ ॥ (५३)

[२६ (२७)] विष्णुः ।

१-८ मेधातिथिः । विष्णुः । त्रिष्टुप्, २ त्रिपदा विराजगायत्री, ३ इयवसाना षटपदा विराज गायत्री, ४-७ गायत्री, ८ त्रिष्टुप् ।

विष्णोर्नु कं प्रा वीचं वीर्याणि यः पार्थिवानि विममे रजसि ।

यो अस्क्रमायदुचरं सुधस्यं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः ॥ १ ॥

प्र तद्विष्णुं स्ववते वीर्याणि मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः ।

परावत आ जगम्यात्परस्याः ॥ २ ॥ (५४)

यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वपि क्षियन्ति भुवनानि विश्वा ।
 उरु विष्णो वि क्रमस्वरु धर्माय नस्कृषि ।
 घृतं घृतयोने पिब प्रग्रं युद्धपतिं तिर ॥ ३ ॥
 इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदा । सद्गुह्यस्य पांसुरे ॥ ४ ॥
 त्रीणि पदा वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदाम्यः । इतो घर्माणि धारयन् ॥ ५ ॥
 विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो ब्रह्मानि पश्यथे । इदं युज्यः सखा ॥ ६ ॥
 तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवी वि चक्षुरातवत् ॥ ७ ॥
 द्विबो विष्ण उत वा पृथिव्या मूढो विष्ण उरोरुन्तरिक्षात् ।
 हस्तौ पृणसं बहुभिर्वसव्यैराग्र्यच्छ दक्षिणादोत स्रज्यात् ॥ ८ ॥ (६२)

[२७ (२८)] इडा ।

१ मेघातिथिः । इडा । त्रिष्टुप् ।

इहैवास्मां अतुं वंस्तां ब्रूतेन यस्याः पदे पुनर्ते देवयन्तः ।
 घृतपदी शकरी सोमपृष्ठोपं युद्धमस्थित वैश्वदेवी ॥ १ ॥ (६३)

[२८ (२९)] सति ।

१ मेघातिथिः । वेदः । त्रिष्टुप् ।

वेदः सतिर्द्विषणः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्ति ।
 श्विष्कृतो यज्ञिया यज्ञकामास्ते देवास्तो यज्ञमिदं जुपन्ताम् ॥ १ ॥ (६४)

[२९ (३०)] अज्ञाविष्णु ।

१-२ मेघातिथिः । अज्ञाविष्णु । त्रिष्टुप् ।

अथाविष्णु महि तद्वा महित्वं पाथो घृतस्य गुह्यस्य नाम ।
 दग्धेदमे सप्त रत्ना दर्शनौ प्रति वा जिह्वा घृतमा चरण्यात् ॥ १ ॥
 अथाविष्णु महि धाम प्रियं वा वीथो घृतस्य गुह्यं जुपाणौ ।
 दग्धेदमे सुष्टुत्या वावृधानौ प्रति वा जिह्वा घृतमृचरण्यात् ॥ २ ॥ (६५)

[३० (३१)] अज्ञानम् ।

१ शृगालः । चावापृथिवी, मित्रः, ब्रह्मणस्पतिः, सविता च । इहती ।

स्वाक्तं मे चावापृथिवी स्वाक्तं मित्रो अकरयम् ।
 स्वाक्तं मे ब्रह्मणस्पतिः स्वाक्तं सविता करत् ॥ १ ॥ (६७)

[३१ (३२)] शत्रुनाशनम् ।

१ भृग्वहिराः । इन्द्रः । मुरिष् त्रिष्टुप् ।

इन्द्रोतिभिर्वहुलार्भिर्नो अद्य यावच्छ्रेष्ठार्भिर्मघवन्धर जिव् ।

यो नो द्वेष्ट्यधरः ससर्पदीष्ट यष्टु द्विष्मस्तमुं प्राणो जहात ॥ १ ॥ (६८)

[३२ (३३)] दीर्घायुः ।

१ ब्रह्मा । आयुः । अनुष्टुप् ।

उप प्रियं परिमृतं युवानमाहुतीवृषम् ।

अगन्म विप्रतो नमो दीर्घमायुः कृणोत मे ॥ १ ॥ (६९)

[३३ (३४)] दीर्घायुः ।

१ ब्रह्मा । मरुतः, पूषा, बृहस्पतिः, अग्निः । पथ्या पक्ष्मिः ।

सं मा सिञ्चन्तु मरुतः सं पूषा सं बृहस्पतिः ।

सं मायमग्निः सिञ्चतु प्रजयां च धनेन च दीर्घमायुः कृणोत मे ॥ १ ॥ (७०)

[३४ (३५)] शत्रुनाशनम् ।

१ अथर्वा । जातवेदाः । जगती ।

अग्ने जातान्म शुदा मे सपत्नान्प्रत्यजाताञ्जातवेदो नुदस्व ।

अघस्पदं कृणुष्व ये पृतन्यवोऽनागसस्ते वयमर्दितये स्याम ॥ १ ॥ (७१)

[३५ (३६)] सपत्नीनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । जातवेदाः । अनुष्टुप्, १, ३ त्रिष्टुप् ।

प्रान्यान्तस्सपत्नान्तसहसा सहस्व प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व ।

इदं राष्ट्रं पिपृहि सौमगाय विश्व एतमनु मदन्तु देवाः ॥ १ ॥

इमा यास्ते श्रुतं हिराः सहस्रं धमनीकृत ।

तासां ते सर्वोसामहमश्मना बिलमप्यधाम् ॥ २ ॥

परं योनैरवरं ते कृणोमि मा त्वा प्रजाभि भून्नोत स्रजुः ।

अस्वँ त्वाप्रजसं कृणोम्यश्मानं ते अपिधानं कृणोमि ॥ ३ ॥ (७४)

[३६ (३७)] अञ्जनम् ।

१ अथर्वा । अक्षि, मनः । अनुष्टुप् ।

अक्ष्यौ नौ मधुसंकाशे अनीकं नौ समञ्जनम् ।

अन्तः कृणुष्व मां हृदि मन इषौ सहासति ॥ १ ॥ (७५)

[३७ (३८)] वासः ।

१ अथर्वा । वासः । अनुष्टुप् ।

अभि त्वा मनुजातेन दधामि मम वाससा ।

यथासो मम केवलो नान्यासां कीर्तयाश्चन ॥ १ ॥ (७५)

[३८ (३९)] केवलः पतिः ।

१-५ अथर्वा । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ चतुष्पदा उज्जिष् ।

इदं खनामि भेषजं मां पश्यमभिरोदधम् । परायतो निवर्तनमायतः प्रतिनन्दनम् ॥१॥

येनां निचक्र आसुरीन्द्रं देवेभ्यस्परि । तेना नि कुर्वे त्वामहं यथा तेऽसानि सुप्रिया ॥२॥

प्रतीची सोममसि प्रतीच्युत सूर्यम् । प्रतीची विश्वान्देवान्तां त्वाच्छावदामसि ॥३॥

अहं वदामि नेत्वं सुभायामह त्वं वद । ममेदसस्त्वं केवलो नान्यासां कीर्तयाश्चन ॥४॥

यदि वासि तिरोज्जनं यदि वा नद्यस्तिरः । इयं ह मया त्वामोषधिर्देव न्यानयत् ॥५॥ (८१)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥ ३ ॥

[३९ (४०)] आपः ।

१ प्रस्कण्वः । आपः, सुपर्णः, वृषभः । त्रिष्टुप् ।

[४]

द्विज्यं सुपर्णं पयसं बृहन्तमपां गर्भं वृषभमोषधीनाम् ।

अभीपतो वृष्णा तुर्ययन्तमा नो गोष्ठे रयिष्ठां स्थापयाति ॥ १ ॥ (८२)

[४० (४१)] सरस्वान् ।

१-२ प्रस्कण्वः । सरस्वान् । त्रिष्टुप्, १ मुरिक् ।

यस्य व्रतं पञ्चवो यन्ति सर्वे यस्य व्रत उपतिष्ठन्त आपः ।

यस्य व्रते पुष्टपतिर्निर्विष्टस्तं सरस्वन्तमवसे हवामहे ॥ १ ॥

आ प्रत्यञ्चं दाक्षुषे दाक्षसं सरस्वन्तं पुष्टपतिं रयिष्ठाम् ।

रायस्पोषं श्रवस्तुं वसाना इह हुवेम सदनं रयीणाम् ॥ २ ॥ (८४)

[४१ (४२)] सुपर्णः ।

१-२ प्रस्कण्वः । इयेनः । १ जगती, २ त्रिष्टुप् ।

अति धन्वान्यत्यपस्ततर्द इयेनो नृचक्षा अवसानदुर्धः ।

तन्निष्ठान्यवरा रजांसीन्त्रेण सख्या शिव आ जगम्यात् ॥ १ ॥

इयेनो नृचक्षा द्विज्यः सुपर्णः सहस्रपाच्छतयोनिर्वयोधाः ।

स नो नि यच्छादसु यत्पराभूतमस्माकमस्तु पितृषु स्वधावत् ॥ २ ॥ (८५)

[४२ (४३)] पादमोचनम् ।

१-२ प्रस्कण्य । सोमाकृद्गी । त्रिष्टुप् ।

सोमाकृद्वा वि वृहत् विष्चीमशीक्षा या नो गयमाविदेश ।

वाचैषां दूरं निश्चैति पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुक्तमुस्मत् ॥ १ ॥

सोमाकृद्वा मुवमेतान्यस्मद्विद्यां तनूषु भेषजानि घक्तम् ।

अव स्यतं मुञ्चतं यज्ञो अस्तचनूषु पदं कृतमेनो अस्मत् ॥ २ ॥ (८८)

[४३ (४४)] याक् ।

१ प्रस्कण्य । याक् । त्रिष्टुप् ।

शिवास्त एका अशिवास्त एकाः सर्वा विमर्षि सुमनस्पमानः ।

तिस्रो वाचो निर्विद्या अन्तरस्मिन्तासामेका वि पपातानु घोषम् ॥ १ ॥ (८९)

[४४ (४५)] इन्द्राविष्णु ।

१ प्रस्कण्य । इन्द्र, विष्णु । सुरिह त्रिष्टुप् ।

उभा जिग्यधुर्न परा जयेये न परा जिग्ये कतुरश्चनैनयोः ।

इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृशेयां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम् ॥ १ ॥ (९०)

[४५ (४६-४७)] ईर्ष्यानियारणम् ।

१-२ प्रस्कण्य, २ अथर्वा । ईर्ष्यापनयनं, भेषजम् । अनुष्टुप् ।

जनादिभ्यजनीनात्सिन्धुतस्पर्शमृतम् । दूरात्त्वा मन्य उद्धृतमीर्ष्याया नाम भेषजम् ॥ १ ॥

अथैरिवास्त दहतो दावस्त दहतः पृथक् । एतामेतस्यैर्ष्यामुद्राग्निरिव शमय ॥ २ ॥ (९२)

[४६ (४८)] सिनीवाली ।

१-३ अथर्वा । सिनीवाली । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप् ।

सिनीवालि पृथुष्टके या देवानामसि स्वसा । जुपस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिष्टि नः ॥ १ ॥

या सुवाहुः स्वङ्कुरिः सुप्रमा पदुसर्वरी । तस्यै विश्वक्यै हविः सिनीवास्त्यै जुहोतन ॥ २ ॥

या विश्वतीन्द्रमसि प्रतीचीं सहस्रंस्तुकाभियन्ती देवी ।

विष्णोः पत्नि तुभ्यं राता हवींषि पतिं देवि राधसे चोदयस्व ॥ ३ ॥ (९५)

[४७ (४९)] ऊहः ।

१-२ अथर्वा । ऊहः । २ जगती, २ त्रिष्टुप् ।

ऊहं देवीं सुकृतं विदुनापसमस्मिन्प्रो सुहवा जोहवीमि ।

सा नो रवि विस्वार् नि यच्छाददातु वीरं श्रतदायमुक्थ्यम् ॥ १ ॥ (९६)

कुह्येपानामुत्तमं पत्नी ह्येषा नो अथ इषिर्नो जुषेत् ।
कुषोर्ध्वं यत्तद्वत्तती नो अथ रायस्योर्ध्वं विक्षिप्यी दपाम् ॥ २ ॥ (१७)

[४८ (५०)] राका ।

१-२ अथर्षा । राका । अगती ।

रुक्माम् सुहवां सुहृती हुषे कुषोर्ध्वं नः सुमगा वोषतु त्मना ।
सीज्यत्सर्पः सुव्याच्छिद्यमानया ददातु वीरं श्रुतदाययुक्कष्युषि ॥ १ ॥
मांसे रसो सुधृतयः कुषेभ्यो यजिर्ददाति द्राक्षये वदनि ।
तमिर्नो अथ सुमना उपागहि सहस्रापोषं सुमये रराणा ॥ २ ॥ (१९)

[४९ (५१)] देवपत्न्याः ।

१-२ अथर्षा । देवपत्नीः । १ भार्या अगती, २ चतुष्पात्पक्षिः ।

देवानां पत्नीरुक्षतीरवन्तु नः प्रारवन्तु नस्तुजये वाजसातये ।
याः पार्थिवासो या अपामपि ज्ञते ता नो देवीः सुहवाः शर्षे यच्छन्तु ॥ १ ॥
श्रुत या व्यन्तु देवपत्नीरिन्द्राण्यग्निमाय्यसिनी राट् ।
आ रोदसी वरुणानी क्षुणोत्तु व्यन्तु देवीर्य अतुर्जनीनाम् ॥ २ ॥ (१०१)

[५० (५२)] विजयाः ।

१-२ अत्रिराः (कितववचकामः) । इन्द्रः । अनुद्वयः १, ७ मिश्रयः ४ अगती, ६ सुरिह मिश्रयः ।

यथा वृक्षमशनिर्विद्याह्ना हन्त्यज्ञति । व्याहृत्य कितवानसैर्ध्व्यात्मप्रति ॥ १ ॥
तुराणामतुराणां विश्वामर्षर्जुषीणाम् । समैतु विस्रतो मगो अन्तर्हस्तं कुतं यमम् ॥ २ ॥
इदं अग्निं स्वार्यसुं नगोभिरिह प्रसक्तो वि ध्वयत्कुतं नः ।
रथैरिव प्र भी वृजयन्निः प्रदक्षिणं मरुतां सरोर्यवृष्पाय ॥ ३ ॥
वयं जयेम त्वया पुत्रा पूर्वमस्माकमेतुमुदवा मरेमरे ।
अस्मन्मयिन्द्र वरीयः सुगं कुक्षि प्र अत्र्यां मय्यनुज्यां रुज ॥ ४ ॥
अजैषं त्वा संलिक्षितमजैषमुत संरुषम् । अवि पृच्छे यद्वा मयदेवा मग्नाभि वे कुतम् ॥ ५ ॥
उत प्रहामतिदीवा जयति कृतमिव शमी वि पिनोषि छले ।
यो देवक्रान्तो न धनं रुषहि समिधं रायः संजति स्वधाभिः ॥ ६ ॥
मोमिष्टरेभामति दुरेवां यवेन वा क्षुर्वं पुरुहूत विधे ।
ध्वं राजसु प्रथमा धनान्यरिष्टासो भृजनीमिजयेम ॥ ७ ॥ (१०६)

कृतं मे दक्षिणे हस्तै ज्ञयो मे सुख्य आर्हितः ।

गोविन्द्रयासमश्चजिद्वर्नज्ञयो हिरण्यजिद्व

॥ ८ ॥

अक्षाः फलवतीं ध्रुवं द्रुच गां क्षीरिणीमिव ।

सं मां कुतस्य धारया धनुः क्षात्रैव नक्षत

॥ ९ ॥ (११०)

[५१ (५३)] परिपाणम् ।

१ अक्षिपः । इन्द्रावृहस्पति । त्रिष्टुप् ।

वृहस्पतिर्निः परि पातु पश्चादुतोर्चरस्मादधरादद्यायोः ।

इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिम्यो वरीयः कृणोत ॥ १ ॥ (१११)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

[५२ (५४)] सामनस्यम् ।

१-२ अथर्वा । सामनस्यं, अश्विनौ । १ ककुम्मात्यनुष्टुप्, २ जगती ।

[५]

संज्ञानं नः स्वेभिः संज्ञानमरणेभिः ।

संज्ञानमश्विना युवमिहास्मासु नि यच्छतम्

॥ १ ॥

सं जानामहे मनसा सं चिकित्वा मा युष्महि मनसा दैव्येन ।

मा घोषा उत्सुर्वहृले विनिर्हृते मेघुः पन्तुदिन्द्रस्याह्न्यागते ॥ २ ॥ (११२)

[५३ (५५)] दीर्घाद्युः ।

१-७ अक्षा । आयुः, वृहस्पतिः अश्विनौ च । त्रिष्टुप्, २ अक्षिपः ४ उष्णिग्गर्भांषी पङ्क्तिः, ५-७ अनुष्टुप् ।

अमुत्रभृयादधि यद्यमस्य वृहस्पतेरुमिश्रस्तेरमुञ्चः ।

प्रत्यौहतामश्विनां मृत्युमसदेवानामग्ने मिपजा अचीभिः

॥ १ ॥

सं क्रामतुं मा जहीतुं शरीरं प्राणापानौ तं सयुजाविह स्ताम् ।

अतं जीव श्रुदो वर्षमानोऽग्निष्टे गोपा अक्षिपा वसिष्ठः

॥ २ ॥

आयुर्यत्ते अतिहितं पराचैरपानः प्राणः पुनरा ताविताम् ।

अग्निष्टदाहानिर्नैरुपस्थाचदात्मनि पुनरा वैश्यामि ते

॥ ३ ॥

मेमं प्राणो हासीन्मो अपानोविहाय परां गात् ।

सप्तर्षिर्म्य एनं परि ददामि त एनं स्वस्ति जुरसे वहन्तु

॥ ४ ॥

प्र विक्षतं प्राणापानावनद्वाहाविव अजम् । अयं अरिभ्यः श्वेवधिररिष्ट इह वर्धताम्

॥ ५ ॥

आ ते प्राणं सुवामसि परा यस्मै सुवामि ते । आयुर्नो विक्षतौ दधद्यममिर्वरेण्यः ॥ ६ ॥

उद्वयं तमसस्परि रोहन्तो नाकश्चक्षुमम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुक्षुमम् ॥ ७ ॥ (११३)

का० ७, प्र० १६, अनु० १]

१६१

[का० ७, सू० ५४, सं०

[५३ (५६, ५७-१)] अथापकविप्रशमनम् ।

(१-२) १ ब्रह्मा, २ शृगुः । १ अकसाम, २ इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

अचं साम यजामहे याम्यां कर्माणि कुर्वते । एते सदासि राजतो युञ्जं देवेषु यच्छतः ॥१॥
अचं साम यदग्राक्षं हविरोजो यजुर्वलम् । एष मा तस्मान्मा हिंसीद्विदः पृष्टः शचीपते ॥२॥ (१२ः

[५५ (५७-२)] मार्गस्वस्त्ययनम् ।

१ शृगुः । इन्द्रः । विराट् परोष्णिक् ।

ये ते पन्थानोऽव दिवो येभिर्विश्वमैरयः । तेभिः सुभ्रया धेहि नो वसो ॥१॥ (१२ः

[५६ (५८)] विषमैपज्यम् ।

१-८ अथर्वा । वृद्धिकाव्यः, २ वनस्पतिः, ३ ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ विराट्प्रस्तावपङ्क्तिः ।

तिरश्चिराजेरसितातृदाक्रोः परि संभृतम् । तत्कृद्गर्पवणो विषमियं वीरुदनीनशत् ॥ १

इयं वीरुन्मधुजाता मधुशुन्मधुला मधुः । सा विहृतस्य मेपज्यथो मशकजम्मनी ॥ २

यतो द्रुष्टं यतो धीतं ततस्ते निह्वयामसि । अर्मस्य तृप्रदंशिनो मशकस्यात्सं विषम् ॥ ३

अयं यो वक्रो विपरुर्न्यङ्गो मुखानि वक्रा वृजिना कुणोषि ।

तानि त्वं ब्रह्मणस्पत इपीकामिष सं नमः ॥ ४

अरसस्य शर्कोटस्य नीचीनस्योपसर्पतः । विषं हास्यादिप्यथो एनमजीजम् ॥ ५

न तै बाहोर्वलमस्ति न शीर्षे नोत मध्यतः । अथ किं प्रापयामुया पुच्छे विमर्षमेकम् ॥ ६

अदन्ति त्वा पिपीलिका वि वृश्चन्ति मयूर्यः । सर्वं मल ब्रवाथ शर्कोटमत्सं विषम् ॥ ७ ।

य उभाम्यां प्रहरसि पुच्छेन चास्येन च । आस्येन न तै विषं किञ्च ते पुच्छघावसत् ॥ ८ ।

(१३१

[५७ (५९)] सरस्वती ।

१-२ वामदेवः । सरस्वती । जगती ।

यदाशसा वर्दतो मे विचुक्षुमे यद्यार्चमानस्य चरतो जना अहु ।

यदात्मनि तन्वो मे विरिष्टं सरस्वती तदा पृणद्धतेन ॥ १ ॥

सप्त क्षरन्ति शिशवे मरुत्वते पित्रे पुत्रासो अप्यवीवृतवृतानि ।

उमे इदस्योमे अस्य राजत उमे यतेते उमे अस्य पुष्यतः ॥ २ ॥ (१३३)

[५८ (६०)] अन्नम् ।

१-२ कौरपथिः । इन्द्रावरुणौ । जगती, २ त्रिष्टुप् ।

इन्द्रावरुणा सुतपाविमं सुतं सोमं पिबतं मघं धृतव्रतौ ।

युगो रथो अध्वरो देववीतये प्रति स्वसंरुषं याहु पीतये ॥ १ ॥ (१३४)

इन्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेयाम् ।

तुदं वामन्धुः परिपिक्तमासद्यास्मिन्वर्हिषि मादयेयाम् ॥ २ ॥ (१३५)

[५९ (६१)] शाप-मोचनम् ।

१ यादरायणिः । अरिनाशनम् । अनुष्टुप् ।

यो नः शपादश्रपतः श्रपतो यश्च नः शपात् ।

वृक्ष इव विद्युता हत आ मूलादनु शुष्यतु ॥ १ ॥ (१३६)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

[इति षोडशः प्रपाठकः ॥ १६ ॥]

[६० (६२)] रम्यं गृहम् ।

१-७ ब्रह्मा । गृहाः, वास्तोष्पति । अनुष्टुप्, १ परानुष्टुप् मिष्टुप् ।

अथ सप्तदशः प्रपाठकः ॥ १७ ॥]

६] ऊर्जे विभ्रद्भसुवर्निः सुमेधा अघोरेण चक्षुषा मित्रियेण ।

गृहानैमि सुमना चन्दमानो रमध्वं मा विभीत मत् ॥ १ ॥

इमे गृहा मयोभुव ऊर्जेस्वन्तः पर्यस्वन्तः । पूर्णा वामेन तिष्ठन्तस्ते नो जानन्त्वायतः ॥ २ ॥

येषामध्येति प्रवसन्त्येषु सौमनसो बहुः । गृहानुप ह्ययामहे ते नो जानन्त्वायतः ॥ ३ ॥

उपहृता भूरिधनाः सखायः स्वादुसमुदः । अक्षुष्या अतृष्या स्त गृहा मास्मद्विभीतन ॥ ४ ॥

उपहृता इह गाव उपहृता अजावर्यः । अथो अर्भस्य कीलाल उपहृतो गुहेषु नः ॥ ५ ॥

सूनुतावन्तः सुमगा इरावन्तो हसामुदाः । अतृष्या अक्षुष्या स्त गृहा मास्मद्विभीतन ॥ ६ ॥

इहैव स्त मातुं गातुं विद्यां रूपाणि पुण्यत । ऐष्यामि मूत्रेणा सह भूयोसो भवता मया ॥ ७ ॥

(१७)

[६१ (६३)] तपः ।

१-२ अथर्वा । अग्निः । अनुष्टुप् ।

यदग्ने तपसा तप उपतप्यामहे तपः । प्रियाः श्रुतस्य भूयास्मायुष्मन्तः सुमेधसः ॥ १ ॥

अग्ने तपस्तप्यामहे उप तप्यामहे तपः । श्रुतानि श्रुण्वन्तो वयमायुष्मन्तः सुमेधसः ॥ २ ॥ (१७)

[६२ (६४)] शत्रुनाशनम् ।

१ मरीचिः कादयपः । अग्निः । जगती ।

अवमभिः सत्पतिर्वृद्धवृष्णो रथीव पत्नीनजयत्पुरोहितः ।

नामा पृथिव्यां निर्हितो दविद्युतदधस्पदं कण्टां ये पृतन्यवः ॥ १ ॥ (१७)

का० ७, प्र० १७, अनु० ६]

१६३

[का० ७, सू० १३, मं० १

[६३ (६५)] दुरितनाशनम् ।

१ मरीचिः काश्यपः । जातयेदः । जगती ।

पुतनाजितं सहमानमग्निमुक्थैर्हवामहे परमात्सघस्थात् ।

स नः पर्पदति दुर्गाणि विश्वा क्षामहेवोऽति दुरितान्यभिः ॥ १ ॥ (१४७)

[६४ (६६)] पापमोचनम् ।

१-२ यमः । आपः अग्निः निकृतिः । १ मुरिगनुष्टुप्, २ न्यङ्कुसारिणी बृहती ।

इदं यत्कुष्णः शुक्लनिर्मिच्छपतन्नीपतत् ।

आपो मा तस्मात्सर्वस्मादुरितात्पान्त्वंहसः ॥ १ ॥

इदं यत्कुष्णः शुक्लनिर्वाभृक्षभिर्कृते ते मुखेन ।

अभिर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु ॥ २ ॥ (१४९)

[६५ (६७)] दुरितनाशनम् ।

१-३ शुक्रः । अपामागंवीर्यत् । अनुष्टुप् ।

प्रतीचीनफलो हि त्वमपामार्गं कुरोहिथ । सर्वान्मच्छपथां अधि वरीयो यावया इतः ॥ १ ॥

यदुष्कृतं यच्छमलं यदा चेरिम पापया । त्वया तदिश्वतोमुखापामार्गापं सृज्महे ॥ २ ॥

श्यावदता कुन्लिना वण्डेन यत्सहासिम । अपामार्गं त्वया वयं सर्वे तदपं सृज्महे ॥ ३ ॥ (१५२)

[६६ (६८)] ब्रह्म ।

१ ब्रह्मा । ब्रह्म । त्रिष्टुप् ।

यद्यन्तरिक्षे यदि वात आस यदि ब्रूषेपु यदि वोलेपेपु ।

यदश्वन्पशवं उद्यमानं तद्वाक्ष्णं पुनरस्मानुपैतु ॥ १ ॥ (१५३)

[६७ (६९)] आत्मा ।

१ ब्रह्मा । आत्मा । पुरःपरोष्णिग्बृहती ।

पुनर्मत्विन्द्रियं पुनरात्मा द्रविणं ब्राह्मणं च । पुनरग्रयो विष्ण्या यथास्थाम कल्पयन्तामिहैव ॥ १ ॥ (१५४)

[६८ (७०, ७१)] सस्वती ।

१-३ शन्तातिः । सरस्वती । १ अनुष्टुप्, २ त्रिष्टुप्, ३ गायत्री ।

सरस्वति त्रतेषु ते दिव्येषु देवि धामसु । जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि ररास्व नः ॥ १ ॥

इदं ते हव्यं धृतवत्सरस्वतीदं पितृणां हविरास्य ॥ यत् ।

इमानि त उदिता शतमानि तेभिर्वयं मधुमन्तः स्याम ॥ २ ॥

शिवा नः शतमा भव सुसृङ्गीका सरस्वति । मा ते युयोम सुदक्षः ॥ ३ ॥ (१५७)

[६९ (७२)] सुखम् ।

१ शन्तातिः । सुखम् । पथ्यापहृत्किः ।

शं नो वातो वातु शं नस्तपतु सूर्यः ।

अहानि शं भवन्तु नः शं रात्री प्रति धीयतां शुभुपा नो व्युच्छितु ॥ १ ॥ (१५८)

[७० (७३)] शशुदमनम् ।

१-५ अथर्वा । इयेनः, देवाः । त्रिष्टुप्, २ अतिजागतगर्भा जगती, ३-५ अनुष्टुप्
(३ पुरःककुम्भती) ।

यत्किं चासौ मनसा यच्च वाचा यज्ञैर्जुहोति हविषा यजुषा ।

तन्मृत्युना निर्ऋतिः संविदाना पुरा सत्यादाहुतिं हन्त्वस्य ॥१॥

यातुधाना निर्ऋतिरादु रक्षस्ते अस्य मन्त्ववृतेन सत्यम् ।

इन्द्रे पिता देवा आज्यमस्य मधन्तु मा तत्सं पादि यदसौ जुहोति ॥२॥

अजिराधिराजौ इयेनौ संपातिनाविव । आज्यं पृतन्यतो हतां यो नः कश्चांम्यघायति ॥३॥

अपाञ्चौ त उभौ बाहू अपि नक्षाम्यास्यमि । अग्नेर्देवस्य मन्थुना तेन तेऽवधिपं हविः ॥४॥

अपि नक्षामि ते बाहू अपि नक्षाम्यास्यमि । अग्नेर्धोरस्य मन्थुना तेन तेऽवधिपं हविः ॥५॥ (१६३)

[७१ (७४)] अग्निः ।

१ अथर्वा । अग्निः । अनुष्टुप् ।

परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि । धृपदर्शनं दिवेदिवि हन्तारं भङ्गुरावतः ॥१॥ (१६४)

[७२ (७५, ७६)] इन्द्रः ।

१-३ (१-२, ३) अथर्वा । इन्द्रः । अनुष्टुप्, २-३ त्रिष्टुप् ।

उत्तिष्ठताव पश्यतेन्द्रस्य भागमृत्विषम् । यदि भ्रातं जुहोतं यद्यभ्रातं ममर्त्तन ॥ १ ॥

भ्रातं हविरो विन्द्र प्र याहि जगाम क्षरो अर्ध्वनो वि मध्यम् ।

परि त्वासते निधिभिः सखायः कुलपा न ग्राजपतिं चरन्तम् ॥ २ ॥

भ्रातं मन्य ऊर्ध्वनि भ्रातमग्नौ सुवृतं मन्ये तदृतं नवीयः ।

मार्घ्यन्दिनस्य सर्वेनस्य दध्नः पिबेन्द्र वज्रिन्पुरुकृज्जुपाणः ॥ ३ ॥ (१६७)

[७३ (७७)] घर्मः ।

१-११ अथर्वा । घर्मः, अभिवन्तौ । त्रिष्टुप्, १, ४, ६ जगती, २ पथ्यापहृत्कीः ।

समिद्धो अभिवृषणा रथी दिघस्तप्तो घर्मो दुहते वामिषे मधु ।

वयं हि वां पुरुदमागो अधिना हवामहे सधमादेपु कारवः ॥ १ ॥ (१६८)

समिद्धो अग्निरश्विना तप्तो वा घर्म आ गतम् ।
 दुहन्ते नूनं वृषणेह धेनवो दत्ता मदन्ति घेषतः ॥ २ ॥
 स्वादाकृतः शुचिर्देवेषु यज्ञो यो अश्विनौधमसो देवपानः ।
 तमु विश्वे अमृतासो जुषाणा गन्धर्वस्य प्रत्यास्ता रिहन्ति ॥ ३ ॥
 यदुक्षियास्वाहुतं घृतं पयोऽयं स वामश्विना भाग आ गतम् ।
 माध्वी घर्तारा विदधस्य सत्पती तप्तं घर्म पिबतं रोचने दिवः ॥ ४ ॥
 तप्तो वा घर्मो नक्षतु स्वहोता प्र वामध्वर्युधरतु पर्यस्वान् ।
 मधोर्दुग्धस्याश्विना तनाया वीतं प्राप्तं पर्यस उक्षियायाः ॥ ५ ॥
 उप इव पर्यसा गोधुगोपमा घर्मे सिञ्च पर्य उक्षियायाः ।
 वि नार्कमख्यत्सविता वरेण्योऽनुप्रयाणमुपसो वि राजति ॥ ६ ॥
 उप ह्ये सुदुर्घा धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगत दौहदेनाम् ।
 श्रेष्ठं स्रवं सविता साविपन्नोऽभीद्धो घर्मस्तदु पु प्र वोचत् ॥ ७ ॥
 हिङ्गुष्वती वसुपत्नी वरुणा वत्समिच्छन्ती मनसा न्यागर्च ।
 दुहामश्विभ्यां पयो अग्न्येयं सा वर्धतां महते सौमगाय ॥ ८ ॥
 जुष्टो दसूना अतिथिर्दुरोण इमं नो यज्ञमुप याहि विद्वान् ।
 विश्वा अग्ने अभियुजो विहत्य शत्रूयतामा मरा भोजनानि ॥ ९ ॥
 अग्ने अर्थं महते सौमगाय तव धुम्रान्युत्तमानि सन्तु ।
 सं जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व शत्रूयतामभि तिष्ठता महीसि ॥ १० ॥
 सुयवसाद्भगवती हि भूया अधा वयं भगवन्तः स्याम ।
 अदि तृणमग्नये विश्वदानीं पिब शुद्धमुदकमाचरेन्ती ॥ ११ ॥ (१७८)
 ॥ इति पद्योऽनुवाकः ॥ १६ ॥

[७४ (७८)] गण्डमालाचिकित्सा ।

१-४ अधर्वाङ्गिराः । मन्त्रोक्ताः, ४ जातवेदाः । अनुष्टुप् ।

- [७] अपचित्वां लोहिनीनां कृष्णा मातेति शुश्रुम् । मुनेर्देवस्य मूलेन सर्वा विष्यामि ता अहम् ॥ १ ॥
 विष्याम्यासां प्रथमां विष्याम्युत मध्यमां । इदं जघन्यामिासामा च्छिनधि स्तुकांमिव ॥ २ ॥
 त्वाष्ट्रेणाहं वर्चसा वि त ईर्ष्याममीमदम् । अथो यो मनुयष्टे पते तष्टु ते शमयामसि ॥ ३ ॥
 अत्रेन त्वं व्रतपते समक्तो विश्वाहा सुमना दीदिहीह ।
 तं त्वा वयं जातवेदः समिद्धं प्रजावन्तु उप सदेम् सर्वं ॥ ४ ॥ (१८२)

[७५ (७९)] अज्याः ।

१-२ उपरिचक्रवः । अज्याः । त्रिष्टुप्, २ ज्यवसाना भुरिफ पथ्यापङ्क्तिः ।

प्रजावतीः सुयवसे रुशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिवन्तीः ।

मा व स्तेन ईशत माधर्षसः परि वो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु ॥ १ ॥

पदज्ञा स्थ रमतयः संहिता विश्वनाम्नीः । उप मा देवीदेवेभिरेत ॥

इमं गोष्ठमिदं सदी घृतेनास्मान्त्समुक्षत ॥ २ ॥ (१८७)

[७६ (८० , ८१)] गण्डमालाचिफित्ता ।

१-६ (१-४; ५-६) अथर्वा । १, २ अपचिद्वैपज्यं, ३-६ जायान्यः, इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ विगदः, २ परोष्णिक्, ४ त्रिष्टुप्, ५ भुरिगनुष्टुप् ।

आ सुस्रसः सुस्रसो असतीभ्यो असत्तराः । सेहोररुसतरा लवणादिक्लेदीयसीः ॥ १ ॥

या ग्रैव्या अपचितोऽथो या उपपक्ष्याः । विजाम्नि या अपचितः स्वयंस्रसः ॥ २ ॥

यः कीकसाः प्रधृणाति तलीद्यमिवतिष्ठति । निर्हास्तं सर्वं जायान्यं यः कथं ककुदिं भितः ॥ ३ ॥

पक्षी जायान्यः पतति स आ विंशति परुषम् । तदक्षितस्य भेषजमुभयोः सुक्षतस्य च ॥ ४ ॥

विष वै ते जायान्य जानं यतो जायान्य जायसे । कथं ह तन्न त्वं हनो यस्य कुम्भो हविर्गृहे ॥ ५ ॥

धूपत्पिब कलशे सोममिन्द्र वृत्रहा शूर समुरे वर्धनाम् ।

मार्घ्यन्दिने सर्वन् आ वृषस्व रयिष्ठानो रयिमुस्माभुं धेहि ॥ ६ ॥ (१९०)

[७७ (८२)] शत्रुनाशनम् ।

१-३ अक्रिराः । मरुतः । १ त्रिपदा गायत्री, २ त्रिष्टुप्, ३ जगती ।

सांतपना इदं हविर्मरुतस्तज्जुष्टन । अस्माकोती रिंशादसः ॥ १ ॥

यो नो मरुतो दुर्हणापुस्तिरश्चितानि वसवो जिघांसति ।

द्रुहः पाशान्प्रति मुञ्चतां सस्तपिष्ठेन तपसा हन्तना तम् ॥ २ ॥

संवत्सरीणां मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सर्गणा मानुपासः ।

ते अस्मत्पाशान्मुञ्चन्त्वेनसः सांतपना मत्सरा मादयिष्णवः ॥ ३ ॥ (१९३)

[७८ (८३)] बन्धमोचनम् ।

१-२ अथर्वा । अग्निः । १ परोष्णिक्, २ त्रिष्टुप् ।

वि ते मुञ्चामि रश्मनां वि योक्त्रं वि नियोजनम् । इहैव त्वमजस एष्यसे ॥ १ ॥

अस्मै क्षत्राणि धारयन्तमग्ने युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन ।

दीदिवाम्मम्यं द्रविणेह भद्रं प्रेमं वोचो हविदां देवतासु ॥ २ ॥ (१९५)

[७९ (८४)] अमावास्या ।

१-४ अथर्वा । अमावास्या । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

यत्ते देवा अकृष्वन्भागधेयममावास्ये सुवसन्तो महित्वा ।
 तेनां नो युञ्जं पिपृहि विश्वपारे रुयि नो धेहि सुमगे सुरीरम् ॥ १ ॥
 अहमेवास्म्यमावास्याङ्गे मामा वसन्ति सुकृतो मयीमे ।
 मयि देवा उभये साध्याश्चेन्द्रज्येष्ठाः समगच्छन्तु सर्वे ॥ २ ॥
 आगन्नात्री संगमनी वसन्तामूर्जं पुष्टं वस्त्रविश्रयन्ती ।
 अमावास्यायै हविषा विधेमोर्जं दुहान्ना पर्यसा न आगन् ॥ ३ ॥
 अमावास्ये न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिभूर्जान ।
 यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम परयो रयीणाम् ॥ ४ ॥ (१९९)

[८० (८५)] पूर्णिमा ।

१-४ अथर्वा । पौर्णमासी, ३ प्रजापतिः । त्रिष्टुप्, २ अनुष्टुप् ।

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय ।
 तस्यां देवैः सुवसन्तो महित्वा नाकस्य पुष्टे सभिषा मदेम ॥ १ ॥
 वृषभं वाजिनं वयं पौर्णमासं यजामहे ।
 स नो ददात्वर्धितां रुयिमनुपदस्वतीम् ॥ २ ॥
 प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिभूर्जान ।
 यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम परयो रयीणाम् ॥ ३ ॥
 पौर्णमासी ग्रथमा युञ्जिषासीदक्षां रात्रीणामविश्वरेषु ।
 ये त्वा यज्ञैर्यज्ञिये अर्घयन्त्यमी ते नाकं सुकृतः प्रविष्टाः ॥ ४ ॥ (२०६)

[८१ (८६)] सूर्याचन्द्रमसी ।

१-६ अथर्वा । सावित्री, सूर्यः, चन्द्रः । त्रिष्टुप्, ३ अनुष्टुप्, ४ आस्तारपक्षिः,
 ५ स्रगडास्तारपक्षिः ।

पूर्वापरं चरतो माययैतौ क्षिप्तुं क्रीडन्तौ परि यातोऽर्णवम् ।
 विश्वान्यो भुवना विचष्ट क्रतूँरन्यो विदधजायसे नवः ॥ १ ॥
 नवोनवो भवसि जार्यमानोऽक्षां केतुरुपसामिष्यग्रम् ।
 भागं देवेभ्यो वि दधाऽश्वान्न चन्द्रमस्तिरसे दीर्घमायुः ॥ २ ॥ (२०५)

सोमस्यांशो युधां पतेऽनूलो नाम वा असि ।

अनूलं दर्श मा कृधि प्रजयां च धनेन च ॥ ३ ॥

दुर्ज्ञोऽसि दर्शतोऽसि समग्रोऽसि समन्तः ।

समग्रः समन्तो भूयासं गोभिरथैः प्रजयां पशुभिर्गृहैर्धनेन ॥ ४ ॥

योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मस्तस्य त्वं प्राणेनाप्यायस्व ।

आ वयं प्याशिपीमहि गोभिरथैः प्रजयां पशुभिर्गृहैर्धनेन ॥ ५ ॥

यं देवा अंशुमाप्याययन्ति यमर्धितमर्धिता भक्षयन्ति ।

तेनास्मानिन्द्रो वरुणो बृहस्पतिराप्याययन्तु सुवर्नस्य गोपाः ॥ ६ ॥ (२०२)

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७ ॥

[८२ (८७)] अग्निः ।

१-६ शौनकः (संपत्कामः) । अग्निः । त्रिष्टुप्, २ ककुम्भती वृहती, ३ जगती ।

[८] अग्न्यर्चितं सुष्टुतिं गन्धमाजिमस्मान् भद्रां द्रविणानि धत्त ।

इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ताम् ॥ १ ॥

मय्यग्रे अग्निं गृह्णामि सह क्षत्रेण वर्चसा बलेन ।

मयिं प्रजां मय्यायुर्दधामि स्वाहा मय्यग्निम् ॥ २ ॥

इहैवाग्ने अग्निं धारया रुयि मा त्वा नि क्रुन्वर्वैचित्ता निकारिणः ।

क्षत्रेणाग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः ॥ ३ ॥

अन्वभिरुपसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः ।

अनु धर्ये उपसो अनु रश्मीननु धावापृथिवी आ विवेश ॥ ४ ॥

प्रत्यभिरुपसामग्रमख्यत्प्रत्यहानि प्रथमो जातवेदाः ।

प्रति धर्येस्य पुरुषा च रश्मीन्प्रति धावापृथिवी आ ततान ॥ ५ ॥

घृतं ते अग्ने दिव्ये सधस्ये घृतेन त्वां मनुर्द्या समिन्धे ।

घृतं ते देवीर्निर्ष्य आ वहन्तु घृतं तुभ्यं दुष्टां गावो अग्ने ॥ ६ ॥ (२१५)

[८३ (८८)] पाश मोचनम् ।

१-४ शुतःशेषः । वदणः । अनुष्टुप्, २ पञ्चापहृत्, ३ त्रिष्टुप्, ४ वृहतीगर्भा त्रिष्टुप् ।

अप्सु ते राजन्वरुण गृहो हिरण्ययो मिथः ।

ततो घृतव्रतो राजा सर्वा धामानि मुञ्चतु ॥ १ ॥ (२१६)

घाञ्जोघाञ्जो राजशितो वरुण मुख नः ।

यदापो अम्भया इति वरुणेति यद्विचिम ततो वरुण मुख नः ॥ २ ॥

उदुत्तमं वरुण पार्श्वमस्मदवाधमं वि मध्यमं ग्रंथाय ।

अथा वृषमादित्य वृते तवानागसो अदितये स्याम ॥ ३ ॥

प्रास्मत्पाशान्वरुण मुख सर्वान्य उत्तमा अधमा वारुणा ये ।

दुष्पुत्र्यं दुरितं नि प्वास्मदथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥ ४ ॥ (११९)

[८४ (८९)] क्षत्रभृदग्निः ।

१-३ भृगुः । १ जातयेदा अग्निः, २-३ इन्द्रः । मिष्टुप्, १ जगती ।

अनाधुष्यो जातवेदा अमर्त्यो विराटमे क्षत्रभृदीदिवीह ।

विश्वा अमीवाः प्रमुञ्चन्मानुषीभिः शिवाभिरुध परि पाहि नो गर्गम् ॥ १ ॥

इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्पणीनाम् ।

अपालुदो जर्नमभिप्रायन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम् ॥ २ ॥

मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत आ जगम्यात्परस्याः ।

सुकं संशाय एविमिन्द्र तिग्मं वि शर्वन्ताहि वि मृषो नुदस्व ॥ ३ ॥ (१२२)

[८५ (९०)] अरिष्टनेमिः ।

१ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । तार्क्ष्यः । मिष्टुप् ।

त्वमु पु वाजिनं देवजुतं सहोवानं तरुतारं रथानाम् ।

अरिष्टनेमि पृतनाजिमाशुं स्वस्तये तार्क्ष्यमिहा हुवेम ॥ १ ॥ (१२३)

[८६ (९१)] ताता इन्द्रः ।

१ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । इन्द्रः । मिष्टुप् ।

त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवेहवे सुहवं शरमिन्द्रम् ।

हुवे नु शक्रं पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्ति न इन्द्रो मघवान्कृणोत ॥ १ ॥ (१२४)

[८७ (९२)] व्यापको देवः ।

१ अथर्वा । इन्द्रः । जगती ।

यो अघौ रुद्रो यो अप्सवन्तर्य ओषधीर्वीरुष आविवेश ।

य इमा विश्वा श्रवणानि चाक्षुषे तस्मै रुद्राय नमो अस्तुभ्ये ॥ १ ॥ (१२५)

[८८ (९३)] सर्पविषनाशनम् ।
 १ गन्धमान् । तक्षकः । अयसना नृहती ।

अपेक्षार्तिरस्यर्तिर्वा असि । विषे विषमपृक्था विषमिद्धा अपृक्थाः । अहिमेवाम्यपेहि तं जहि ॥१॥
 (२२१)

[८९ (९४)] दिव्या आपः ।
 १-४ सिन्धुद्वीपः । अग्निः । जनपदपु, ४ त्रिपदा निपृत् परोष्णिक् ।

अपां दिव्या अचायिपं रसेन समपृक्षमहि । पर्यस्वानम आगमं तं मा सं सृज वर्चसा ॥१॥
 सं मग्निं वर्चसा सृज सं प्रजया समायुगा । विद्युमै अस्य देवा इन्द्रो विधात्सह ऋषिभिः ॥२॥
 इदमापः प्र बहतावचं च मलं च यत् । यच्चामिदुद्रोहानृतं यच्च शेषे अभीर्लणम् ॥३॥
 एषोऽस्येधिषीय समिदसि समेधिषीय । तेजोऽसि तेजो मग्निं धेहि ॥४॥ (२२०)

[९० (९५)] शम्भुयलनाशनम् ।
 १-३ अक्षिराः । मन्त्रोक्ताः । १ गायत्री, २ विराट् पुरस्ताद्बृहती, ३ अयसना पदपदा भुरिजगती ।
 अपि वृक्ष पुराणवद्वर्तेरिव गुप्तिताम् । ओजो दास्यस्य दम्भय ॥१॥
 वयं तदस्य संभृतं वस्विन्द्रेण वि भजामहे । म्लापयामि भुजः शिभ्रं वरुणस्य वृतेन ते ॥२॥
 यथा शेषो अपायार्तिं स्त्रीषु चासदनावयाः । अवस्थस्य क्रुदीवतः शक्रुरस्य नितोदिनः ॥३॥ (२२१)
 यदाततमव तत्तनु यदुत्तं नि तत्तनु
 ॥ इति अष्टमोऽध्यायः ॥ ८८

[९१ (९६)] सुग्रामा इन्द्रः ।
 १ अथर्वा । चन्द्रमाः (इन्द्रः ?) । त्रिष्टुप् ।

[९] इन्द्रः सुग्रामा स्वर्वा अवोभिः सुमृडीषो भवतु विश्ववेदाः ।
 वाधतां द्वेपो अमयं नः कृणोत सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ १ ॥ (२२२)

[९२ (९७)] सुग्रामा इन्द्रः ।
 १ अथर्वा । चन्द्रमाः (इन्द्रः ?) । त्रिष्टुप् ।

स सुग्रामा स्वर्वा इन्द्रो अस्मद्वाराचिद् द्वेपः सनुतयुयोतु ।
 तस्य वयं सुमतां यज्ञियस्यापि अद्रे सौमनसे स्याम ॥ १ ॥ (२२३)

[९३ (९८)] शम्भुनाशनम् ।
 १ श्रवणक्षिराः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रेण शम्भुना वयमभि ज्याम पृतन्यतः । मन्तो वृत्राण्यसि ॥ १ ॥ (२२४)

[९४ (९९)] सामनस्यम् ।

१ अथर्वा । सोमः । अनुष्टुप् ।

ध्रुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयामसि । यथा न इन्द्रः केवलीविंशः मर्मनमस्करत् ॥१॥ (२३७)

[९५ (१००)] शत्रुनाशनम् ।

१-३ कपिञ्जलः । गृध्री । अनुष्टुप्, २-३ भुरिङ् ।

उदस्य श्यावौ विंशुरौ गृध्री चार्मिव पेततुः । उच्छोचनप्रशोचनावस्योच्छोचनौ हृदः ॥१॥

अहमेनावुदतिष्ठिपं गार्वा आन्तसदाविव । कुर्कुराविव कूर्जन्तावुदवन्ता वृकाविव ॥२॥

आतोदिनीं नितोदिनावयो संतोदिनावुत । अपि नक्षाम्यस्य भेदं य इतः स्त्री पुमाञ्जभारं ॥३॥ (२४०)

[९६ (१०१)] शत्रुनाशनम् ।

१ कपिञ्जलः । वयः । अनुष्टुप् ।

असदुन्गावः सदुनेऽपत्तहसति वयः । आस्थाने पर्वता अस्थुः स्थानि वृक्षावतिष्ठिपम् ॥१॥ (२४१)

[९७ (१०२)] ययः ।

१-८ अथर्वा । इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप्, ५ त्रिपदार्था भुरिङ्गायत्री, ६ त्रिपदा प्राजापत्या गृहती,

७ त्रिपदा साक्षी भुरिङ्गती, ८ उपरिष्टाद्वहती ।

यदय त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन्होतथिक्त्वमवृणीमहीह ।

ध्रुवमयो ध्रुवमुता ऋविष्ठ प्रविद्वान्यज्ञमुप याहि सोमम् ॥ १ ॥

समिन्द्र नो मनसा नेष गोभिः सं सूरिर्मिह्रिवन्तं स्वस्त्या ।

सं व्रक्षणा देवहितं यदस्ति सं देवानां सुमतौ यज्ञिपानाम् ॥ २ ॥

यानावह उशतो देव देवास्तान्नेरयं स्वे अग्ने सधस्ये ।

जशिवांसः पपिवांसो मधून्यस्मै घत्त वसवो वरुनि ॥ ३ ॥

सुगा वौ देवाः सदर्ना अकर्म य आजुग्म सर्वने मा जुपाणाः ।

वहमाना भरमाणाः स्वा वरुनि वसुं धर्मं दिवमा रौहतातु ॥ ४ ॥

यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ । स्वां योनिं गच्छ स्वाहा ॥ ५ ॥

एष ते यज्ञो यज्ञपते सहस्रक्तवाकः । सुवीर्यः स्वाहा ॥ ६ ॥

वपकुतेभ्यो वपकुतेभ्यः । देवां गातुविदो गातुं विन्वा गातुमित् ॥७॥

मनसस्पत इमं नो दिवि देवेषु यज्ञम् ।

स्वाहा दिवि स्वाहा पृथिव्यां स्वाहान्तरिक्षं स्वाहा वाने धां स्वाहा ॥८॥ (२४९)

[९८ (१०३)] हविः ।

१ अथर्वा । इन्द्रः, विभ्ये देवाः । विराट् ।

सं वहिरक्तं हविषा घृतेन समिन्द्रेण वसुना सं मरुद्भिः ।

सं देवैर्विश्वदेवेभिरक्तमिन्द्रं गच्छतु हविः स्वाहा

॥ १ ॥ (१५०)

[९९ (१०४)] वेदी ।

१ अथर्वा । वेदी । सुरिह् त्रिष्टुप् ।

परि स्तृणीहि परि वेदि वेदि मा जामि मौपीरमुया शयानाम् ।

होतृपदं हरितं हिरण्यं निष्का एते यजमानस्य लोके

॥ १ ॥ (१५१)

[१०० (१०५)] दुःष्यन्न-नाशनम् ।

१ यमः । दुःष्यन्ननाशनम् । अनुष्टुप् ।

पर्यावर्ते दुष्यन्त्यापात्स्वभ्यादभूत्याः । ब्रह्माहमन्तरं कृण्वे परा स्वममुखाः शुचः ॥ १ ॥ (१५२)

[१०१ (१०६)] दुःष्यन्ननाशनम् ।

१ यमः । स्वमनाशनम् । अनुष्टुप् ।

यत्स्वमे अन्नमभामि न प्रातरधिगम्यते । सर्वं तदस्तु मे शिवं नहि तदुच्यते दिवा ॥ १ ॥ (१५३)

[१०२ (१०७)] आत्मनोऽहिंसनम् ।

१ प्रजापतिः । चावापृथिवी, अन्तरिक्षम्, मृत्युः । विराट् पुरस्तादहती ।

नमस्कृत्य चावापृथिवीभ्यः अन्तरिक्षाय मृत्यवे । मेक्षाम्यूर्ध्वस्तिष्ठन्मा मां हिसिपुरीश्वराः ॥ १ ॥ (१५४)

॥ इति नवमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

[१०३ (१०८)] क्षत्रियः ।

१ ब्रह्मा । आत्मा । त्रिष्टुप् ।

[१०] को अस्या नो ब्रह्मोऽब्रह्मवत्या उज्जैष्यति क्षत्रियो वस्यं कुच्छन् ।

को यज्ञकामः क उ पतिंकामः को देवेषु वसुते दीर्घमायुः

॥ १ ॥ (१५५)

[१०४ (१०९)] गौः ।

१ ब्रह्मा । आत्मा । त्रिष्टुप् ।

कः पृथिं घेनुं वरुणेन दुत्तामथर्वणे सुदुघां नित्यवत्ताम् ।

गृहस्पतिना सूर्यं जुषाणो यथावत्तं तन्वुः कल्पयाति

॥ १ ॥ (१५६)

[१०५ (११०)] दैव्यं वचः ।

१ अथर्था । मन्त्रोक्ता । अनुष्टुप् ।

अपक्रामन्पौरुषेयादृणानो दैव्यं वचः । प्रणीतीरुम्पार्वर्तस्त्व विश्वेभिः सखिभिः सह ॥ १ ॥ (२५७)

[१०६ (१११)] असृतत्वम् ।

१ अथर्था । जातवेदा वरुणश्च । गृहतीगर्भां त्रिष्टुप् ।

यदस्मृति चकृम किं चिदश उपास्मि चरणे जातवेदः ।

ततः पाहि त्वं नः प्रचेतः शुभे सखिभ्यो अमृतत्वमस्तु नः ॥ १ ॥ (२५८)

[१०७ (११२)] संतरणम् ।

१ श्रुतः । सूर्यः आपः च । अनुष्टुप् ।

अव दिवस्त्वारयन्ति सप्त सूर्यस्य रुमयः । आपः समुद्रिया धारास्तास्ते श्रुत्यमसिस्तसन् ॥ १ ॥ (२५९)

[१०८ (११३)] शत्रुनाशनम् ।

१-२ श्रुतः । अग्निः । १ गृहतीगर्भां त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् ।

यो न स्तायदिप्सति यो न आविः स्वो विद्वानरणो वा नो अग्ने ।

प्रतीच्येत्वरणी वृत्तती तान्नैषामग्ने वास्तु भून्मो अर्पत्यम् ॥ १ ॥

यो नः सुप्ताज्जाग्रतो वाभिदासाचिष्ठतो वा चरतो जातवेदः ।

वैश्वानरेण सयुजां सजोपास्तान्प्रतीचो निर्देह जातवेदः ॥ २ ॥ (२६१)

[१०९ (११४)] राष्ट्रभूतः ।

१-७ वादरायणिः । अग्निः । अनुष्टुप्, १ विराद पुरस्ताद्गृहती, २, ३, ५-६ त्रिष्टुप् ।

इदमुग्राय वज्रवे नमो यो अक्षेपु तनूवशी ।

धृतेन कलिं शिक्षामि स नो मृडातीक्ष्णो ॥ १ ॥

धृतमप्सराम्यो बहु त्वमग्ने पांचलक्षेभ्यः सिकता अपथ ।

यथाभागं हव्यदाति जुषाणा मदन्ति देवा उभर्यानि हव्या ॥ २ ॥

अप्सरसः सधुमादं मदन्ति हविर्धानमन्तरा सूर्यं च ।

ता मे हस्तौ सं सृजन्तु धृतेन सपत्नं मे कितव रन्धयन्तु ॥ ३ ॥

आदिनवं प्रतिदीप्ते धृतेनास्मां अभि क्षर ।

वृक्षमिवाग्न्या जहि यो अस्मान्प्रतिदीव्यति ॥ ४ ॥

यो नो ध्रुवे घनमिदं चकार यो अक्षाणां ग्लहलं शेषणं च ।

स नो देवो हविरिदं जुषाणो गन्धर्वैभिः सधुमादं मदेम ॥ ५ ॥ (२६६)

सर्वसव इति वो नामवेयमुग्रं पश्या रीष्टभृतो क्षीक्षाः ।

तेभ्यो व इन्द्रवो हविषा विधेम वयं स्याम परयो रयीणाम् ॥ ६ ॥

देवान्यभाषितो हुवे ब्रह्मचर्यं यदृषिम । अक्षान्यद्ब्रह्मनालमे ते नो मृडन्तीदृशे ॥ ७ ॥ (२६८)

[११० (११५)] शत्रुनाशनम् ।

१-३ शत्रुः । इन्द्राग्नी । १ गायत्री, २ त्रिष्टुप्, ३ अनुष्टुप् ।

अम इन्द्रश्च द्राघुपे हुतो वृत्रार्ण्यप्रति । उमा हि वृत्रहन्तमा ॥ १ ॥

याम्यामर्जयन्तस्वर्श्रय एव यावातस्थतुर्ध्वनानि विश्वा ।

प्रचर्षणी वृषणा वज्रबाहू अभिमिन्द्रं वृत्रहणा हुवेऽहम् ॥ २ ॥

उप त्वा देवो अग्रमीचमसेन वृहस्पतिः ।

इन्द्रं गीर्भिर्न आ विश्वं यजमानाय मुन्वते ॥ ३ ॥ (२७१)

[१११ (११६)] आत्मा ।

१ ब्रह्मा । वृषभः । परावृद्धती त्रिष्टुप् ।

इन्द्रस्य कुक्षिरसि सोमधानं आत्मा देवानामुत मानुषाणाम् ।

इह प्रजा जनय यास्त आसु या अन्यत्रेह तास्त रमन्ताम् ॥ १ ॥ (२७२)

[११२ (११७)] पापनाशनम् ।

१-२ वरुणः । आपः, वरुणश्च । अनुष्टुप्, १ सुरिह ।

शुम्भेनी धावापृथिवी अन्तिसुम्भे महिप्रते । आपः सप्त सुसुबुदेवीस्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ १ ॥

मुञ्चन्त मा शपथ्याहुदथो वरुण्यादित । अथो यमस्य पद्मीश्चाद्विभस्मादेवकिल्बिषात् ॥ २ ॥ (२७३)

[११३ (११८)] शत्रुनाशनम् ।

१-२ मार्गवः । वृष्टिका । १ विराडनुष्टुप्, २ शंकुमती चतुष्पदा सुरियुग्मिह ।

वृष्टिके वृष्टवन्दन उदुमं छिन्धि वृष्टिके । यथा कृतद्विष्टास्तोऽमुष्मै श्रेयार्वते ॥ १ ॥

वृष्टासि वृष्टिका विषा विषातक्यसि । परिवृक्ता यथासत्स्युपमस्य वञ्चेव ॥ २ ॥ (२७४)

[११४ (११९)] शत्रुनाशनम् ।

१-२ मार्गवः । अग्नीषोमौ । अनुष्टुप् ।

आ ते ददे वृक्षणाम्य आ तेऽहं हृदयाहृदे । आ ते मुखस्य संकाशात्सर्वं ते वर्च आ ददे ॥ १ ॥

प्रेतो यन्तु व्याघ्र्यः प्रानुष्याः प्रो अशस्तयः । अग्नी रक्षस्विनीर्हन्तु सोमो हन्तु इरस्यतीः ॥ २ ॥ (२७५)

[११५ (१२०)] पापलक्षणनाशनम् ।

१-४ अथर्वाङ्गिराः । सविता, जातवेदाः । अनुष्टुप्, २-३ त्रिष्टुप् ।

प्र पतेतः पापि लक्ष्मि नश्येतः प्राद्युतः पत । अयस्मर्येनाङ्गेन द्विष्टे त्वा संजामसि ॥ १ ॥

या मा लक्ष्मीः पतयात्तरजुष्टाभिचस्कन्दु बन्दनेव वृक्षम् ।

अन्यत्रास्मत्सवितुस्तामितो धा हिरण्यहस्तो वसु नो रराणः ॥ २ ॥

एकंशतं लक्ष्म्योद्धे मर्त्यस्य साकं तन्वा जनुषोऽधि जाताः ।

तासां पार्ष्णि निरितः प्र हिष्मः शिवा अस्मभ्यं जातवेदो नि यच्छ ॥ ३ ॥

एता एना व्याकरं खिले गा विष्ठिता इव ।

रमेन्तां पुण्या लक्ष्मीर्याः पापीस्ता अनीनश्च ॥ ४ ॥ (२८२)

[११६ (१२१)] ज्वरनाशनम् ।

१-२ अथर्वाङ्गिराः । चन्द्रमाः । १ पुरोष्णिह्, २ एकावसाना द्विपदा आर्च्यनुष्टुप् ।

नमो रुराय च्यवनाय नोदनाय धृष्णवे । नमः शीतार्य पूर्वकामकुत्सने ॥ १ ॥

यो अन्येद्युर्कमयद्युरभ्येतीमं मण्डूकमभ्येत्विज्रतः ॥ २ ॥ (२८४)

[११७ (१२२)] शत्रुनिवारणम् ।

१ अथर्वाङ्गिराः । इन्द्रः । पथ्याहृहती ।

आ मुन्नेरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः ।

मा त्वा के चिदि यमन्ति न पाशिनोऽति धन्वेव तौ इहि ॥ १ ॥ (२८५)

[११८ (१२३)] वर्मधारणम् ।

१ अथर्वाङ्गिराः । चन्द्रमाः, वरुणः, देवः । त्रिष्टुप् ।

ममीणि ते वर्मेणा छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनार्तु वस्ताम् ।

उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वार्तु देवा मन्दन्तु ॥ १ ॥ (२८६)

॥ इति दशमोऽनुषाकः ॥ १० ॥

[इति सप्तदशः प्रपाठकः ॥ १७ ॥]

॥ इति सप्तमं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

षष्ठकाण्डस्यान्तपर्यन्तं १७४४

सप्तमकाण्डस्य २८१

सर्वयोगः २०३०

अष्टमं काण्डम् ।

(१) दीर्घाशुःप्राप्तिः ।

१-२१ ब्रह्मा । आयुः । त्रिष्टुप्; १ पुरोबृहती त्रिष्टुप्; २-३, १७-२१ अनुष्टुप्; ४, ९, १५-१९ प्रस्तारपङ्क्तिः; ७ त्रिपदा विराड्गायत्री; ८ विराट्पथ्याबृहती; १२ इयवसाना पञ्चपदा अगती; १३ त्रिपाद्भुरिद्धाबृहती; १४ एकावसाना द्विपदा साक्षी भुरिद्धती ।

[अथ अष्टादशः प्रपाठकः ॥१८॥]

- [१] अन्तर्काय मृत्यवे नमः प्राणा अपाना इह तै रमन्ताम् ।
 इहायमस्तु पुरुषः सहासुना सूर्यस्य भागे अमृतस्य लोके ॥ १ ॥
 उदेनं भगौ अग्रमीदुदेनं सोमो अंशुमान् ।
 उदेनं मरुतो देवा उदिन्द्राग्नी स्वस्तये ॥ २ ॥
 इह तेऽसुरिह प्राण इहायुरिह ते मनः ।
 उत्था निर्व्रैत्याः पाशैर्म्यो दैन्या वाचा भ्रमामसि ॥ ३ ॥
 उत्क्रामातः पुरुष माव पत्था मृत्योः पङ्क्तिमवमुञ्चमानः ।
 मा छिन्त्या अस्माहोकादग्नेः सूर्यस्य संदशः ॥ ४ ॥
 तुभ्यं वार्तः पवतां मातरिश्वा तुभ्यं वर्षन्त्वमृतान्यापः ।
 सूर्यस्ते तन्वेवै शं तपाति त्वां मृत्युर्देयतां मा प्र मेष्टाः ॥ ५ ॥
 उद्यानं ते पुरुष नावयानं जीवार्तुं ते दक्षतातिं कृणोमि ।
 आ हि रोहेमममृतं सुखं रथमथ जिर्विर्विदधमा वदसि ॥ ६ ॥
 मा ते मनस्तत्र गान्मा तिरो भून्मा जीवेम्यः प्र मंदो मानु गां पितृन् ।
 विश्वे देवा अमि रक्षन्तु त्वेह ॥ ७ ॥
 मा शतानामा दीधीथा ये नयन्ति परावतम् ।
 आ रोह तमसो ज्योतिरेक्षा ते हस्तौ रभामहे ॥ ८ ॥
 इयामथ त्वा मा श्वलथ प्रपितौ यमस्य यौ पथिरक्षी भ्रानौ ।
 अर्वाङ्घ्रि मा वि दीध्यो मात्रं तिष्ठः पराग्रनाः ॥ ९ ॥
 मैतं पन्थामनु गा भीम एष येन पूर्वं नेयथ तं ब्रवीमि ।
 तम एतत्पुरुष मा प्र पत्था भयं परस्तादभयं ते अर्वाक् ॥ १० ॥

(१०)

रक्षन्तु त्वाग्रयो ये अप्सर्वन्ता रक्षतु त्वा मनुष्या ये यमिन्धते ।
वैश्वानरो रक्षतु जातवैदा दिव्यस्त्वा मा प्र धांविद्युता सह ॥११॥

मा त्वा क्रव्यादभि मंस्तारात्संकसुकावर ।

रक्षतु त्वा द्यौ रक्षतु पृथिवी धर्यश्च त्वा रक्षतां चन्द्रमाश्च ।
अन्तरिक्षं रक्षतु देवहेत्याः ॥१२॥

बोधश्च त्वा प्रतीबोधश्च रक्षतामस्वप्नश्च त्वानवद्राणश्च रक्षताम् ।

गोपायंश्च त्वा जागृविश्च रक्षताम् ॥१३॥

ते त्वा रक्षन्तु ते त्वा गोपायन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ॥१४॥

जीवेभ्यस्त्वा समुद्रै वायुरिन्द्रो घाता दंघातुं सविता त्रायमाणः ।

मा त्वा प्राणो बलं हासीदसुं तेऽनु ह्वयामसि ॥१५॥

मा त्वा जम्भः संहनुर्मा तमो विदुन्मा जिह्वा बर्हिः प्रमथुः कथा स्याः ।

उच्चादित्या वसवो भरन्तुर्दिन्द्राग्नी स्वस्तये ॥१६॥

उत्वा द्यौरुत्पृथिव्युत्प्रजापतिरग्रभीत । उत्वा मृत्योरोपधयुः सोमराज्ञीरपीपरन् ॥१७॥

अयं देवा इहैवास्त्ययं मामुत्र गादितः । इमं सहस्रवीर्येण मृत्योर्नुत्पारयामसि ॥१८॥

उत्वा मृत्योरेपीपरं सं धमन्तु वयोधसः । मा त्वा व्यस्तकेऽप्योऽहं मा त्वाघरुदो रुदन् ॥१९॥

आहार्यमविदं त्वा पुनरागाः पुनर्णवः । सर्वाङ्गं सर्वं ते चक्षुः सर्वमायुश्च तेऽविदम् ॥२०॥

व्यवाते ज्योतिरमृदप त्वचमौ अक्रमीत् ।

अप त्वन्मृत्युं निश्चेतिमप यक्ष्मं नि दध्मसि ॥२१॥ [२] (२)

(२) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-२८ प्रश्ना । आयुः । त्रिष्टुप् । १-२, ७ मुरिष् ; ३, २६ आस्तारपङ्क्तिः, ४ प्रस्तारपङ्क्तिः, ६,

पथ्यापङ्क्तिः, ८ पुरस्ताज्ज्योतिष्मती जगती ; ९ पञ्चपदा जगती ; ११ विष्टारपङ्क्तिः, १२, २२, २८

पुरस्तादृष्टहती ; १४ व्यवसाना पदपदा जगती ; १९ उपरिष्टादृष्टहती ; २१ सतः पङ्क्तिः ;

५, १०, १६-१८, २०, २३-२५, २७ अनुष्टुप् (१७ त्रिपाद्) ।

आ रमस्वेमाममृतस्य भुष्टिमच्छिद्यमाना जरदधिरस्तु ते ।

अहं तु आयुः पुनरा मरामि रजस्तमो मोषं गा मा प्र मेष्टाः ॥ १ ॥

जीवतां ज्योतिरभ्येक्षार्वाका त्वा हरामि श्रुतशारदाय ।

अवमुअनृत्युपाशानश्चस्ति द्राघीय आयुः प्रतुरं ते दधामि ॥ २ ॥

वाताते प्राणमविदं सूर्याचक्षुरहं तव ।

यसे मनुस्त्वयि तद्वारयामि सं विस्त्वाज्ञैर्वद जिह्वयालपन् ॥ ३ ॥ (२४)

प्राणेन त्वा द्विपदां चतुष्पदामग्निमिव ज्ञातमग्निं सं धमामि ।

नमस्ते मृत्यो चक्षुषे नमः प्राणाय तेऽकरम् ॥ ४ ॥

अयं जीवतु मा मृत्युं समीरयामसि ।

कृणोम्यस्मै भेषजं मृत्यो मा पुरुषं वधीः ॥ ५ ॥

जीवलां नधारिषां जीवन्तीमोषधीमृद्म ।

त्रायमाणां सहमानां सहस्वतीमिह हुवेऽस्मा अरिष्टतातये ॥ ६ ॥

अधिं ब्रूहि मा रभथाः सुजेमं तवैव सन्तस्वहाया इहास्तु ।

भवाश्चवां मुढतं शर्मं यच्छतमपसिध्यं दुरितं धत्तमायुः ॥ ७ ॥

अस्मै मृत्यो अधिं ब्रूहीमं दयस्वोदितोऽयमेतु ।

अरिष्टः सर्वाङ्गः सुभ्रुज्रसां श्रुतहायन आत्मना श्रुजमश्रुताम् ॥ ८ ॥

देवानां हेतिः परिं त्वा वृणक्तु पारयामि त्वा रजस उच्चां मृत्योरपीपरम् ।

आरादुषिं क्रुष्यादं निरुहं जीवातवे ते परिधिं दधामि ॥ ९ ॥

यत्तं नियानं रजसं मृत्योऽननवधर्ष्यम् ।

पय इमं तस्माद्रक्षन्तो ब्रह्मास्मै वरं कृण्वसि ॥ १० ॥ [३]

कृणोमि ते प्राणापानौ जरां मृत्युं दीर्घमायुः स्वस्ति ।

वैवस्वतेन ग्रहीतान्ममदत्तांश्चरतोऽप सेधामि सर्वान् ॥ ११ ॥

आरादरातिं निर्धेति पुरो ग्राहिं क्रुष्यादः पित्राचान् ।

रक्षो यत्सर्वं दुर्मृतं तत्तमं इवाप हन्मसि ॥ १२ ॥

अग्रेष्टं प्राणममृतादायुष्मतो वन्दे ज्ञातवेदसः ।

यथा न रिष्या अमृतः सज्जरसस्तत्तं कृणोमि तदु ते समृण्यताम् ॥ १३ ॥

शिवे तं स्तां धावापृथिवी अंसलापे अभिभ्रियौ ।

शं ते धर्य आ तपतु शं वातो वातु ते हृदे ।

शिवा अग्निं श्रन्तु त्वापो दिव्याः पर्यस्वतीः ॥ १४ ॥

शिवास्ते सन्त्वोषधय उच्चाहार्षमधरस्या उत्तरां पृथिवीमग्नि ।

तत्र त्वादित्यौ रक्षतां धर्याचन्द्रमसावुभा ॥ १५ ॥

यत्ते वासः परिधानं यां नीविं कृणुपे त्वम् ।

शिवं तं तन्वेऽ तत्कृण्वः संस्पृशेद्रक्षमस्तु ते ॥ १६ ॥ (२०)

यत्क्षुरेण मर्चयता सुतेजसा वला वर्षसि केशमभ्रु ।

शुभं सुखं मा न आयुः प्र मोषीः

॥१७॥

शिवौ ते स्तां व्रीहियुवाववलासारवदोमधौ ।

एतौ यस्मिं वि वाधेते एतौ मुञ्चतो अहंसः

॥१८॥

यदुभासि यत्पिबसि घान्यं कृष्णाः पर्यः ।

यदाद्यं यदनाद्यं सर्वं ते अकर्मविषं कृणोमि

॥१९॥

अहं च त्वा रात्रये चोभाभ्यां परि दधसि ।

अरायेभ्यो जिघत्सुभ्यं इमं मे परि रक्षत

॥२०॥ [४]

शतं तेऽप्युतं हायनान्दे युगे व्रीणि चत्वारि कृष्णः ।

इन्द्राग्नी विधे देवास्तेऽस्तु मन्यन्तामर्हणीयमानाः

॥२१॥

शरदं त्वा हेमन्ताय वसन्ताय ग्रीष्माय परि दधसि ।

वर्षाणि तुभ्यं स्योनानि येषु वर्धन्त ओषधीः

॥२२॥

मृत्युरीक्षे द्विपदा मृत्युरीक्षि चतुष्पदाम् । तस्मात्त्वा मृत्योर्गोपतेरुद्धरामि स मा विभेः ॥२३॥

सोऽरिष्ट न मरिष्यसि न मरिष्यसि मा विभेः । न वै तत्र भ्रियन्ते नो यन्त्यष्टमं तमः ॥२४॥

सर्वो वै तत्र जीवति गौरश्चः पुरुषः पशुः । यत्रेदं ब्रह्म क्रियते परिधिर्जीवनाय कम् ॥२५॥

परि त्वा पातु समानेभ्योऽभिचारात्सर्वन्धुभ्यः ।

अमर्त्रिर्मवामृतोऽतिजीवो मा ते हासिपुरस्तवः शरीरम्

॥२६॥

ये मृत्यव एकशतं या नाद्या अतिताप्याः ।

मुञ्चन्तु तस्मात्त्वा देवा अग्नेर्वैश्वानरादधि

॥२७॥

अग्नेः शरीरमसि पारयिष्यु रक्षोहासि सपत्नहा ।

अथो अमीवचातनः पूतदुर्नाम मेपजम्

॥२८॥ [५] (४२)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(३) शमुनाशनम् ।

१-२६ चातनः । अग्निः । अष्टिपुः ७, १२, १४, १७, २१ भुरिहः २५ पञ्चपदा वृद्धनीगर्भो जगतीः

२२-२३ अनुष्टुप् २६ गायत्री ।

[२] रक्षोहर्षं ब्राजिनमा जिघमि मित्रं प्रयिष्ठमुप यासि शर्म ।

शिशानो अग्निः क्रतुमिः समिद्धः स नो दिवा स रिपः पातु नक्तम् ॥ १ ॥

अबोधेष्टो अर्चिषा यातुघानानुप स्पृष्ट जातवेदः समिद्धः ।

आ जिहया मरुदेवाग्रमस्व कृन्पादौ वृष्ट्यापि घत्स्वासन्

॥ २ ॥ (५१)

- उभोमयाविष्णुषं घेहि दंष्ट्रौ हिंस्रः शिशानोऽर्वं परं च ।
 उतान्तरिक्षे परि यास्यमे जम्भैः सं घेह्यभि यातुधानान् ॥ ३ ॥
 अग्ने त्वचं यातुधानस्य भिन्धि हिंसाशनिर्हरसा हन्त्वेनम् ।
 प्र पर्वाणि जातवेदः शृणीहि क्रव्यात्क्रविष्णुर्वि चिनोत्वेनम् ॥ ४ ॥
 यत्रेदानौ पश्यसि जातवेदस्तिष्ठन्तमम उत वा चरन्तम् ।
 उतान्तरिक्षे पतन्तं यातुधानं तमस्ता विध्य शर्वा शिशानः ॥ ५ ॥
 यज्ञैरिषूः सूनर्ममानो अग्रे वाचा श्रव्यां अशनिभिर्दिहानः ।
 तामिर्विध्य हृदये यातुधानान्प्रतीचो ब्राह्मन्प्रति भक्ष्येषाम् ॥ ६ ॥
 उतारंघान्पृणुहि जातवेद उतारंभाणौ ऋषिभिर्यातुधानान् ।
 अग्रे पूर्वां नि जहि शोशुचान आमादुः श्विक्कास्तमदन्त्वेनीः ॥ ७ ॥
 इह प्र ब्रूहि यतमः सो अग्रे यातुधानो य इदं कृणोति ।
 तमा रमस्व सुमिघा यविष्ठ नृचक्षसश्चक्षुषे रन्ध्रयैनम् ॥ ८ ॥
 त्रीक्ष्णेनाग्निं चक्षुषा रक्ष यज्ञं प्राञ्चं वसुभ्यः प्र णय प्रचेतः ।
 हिंस्रं रक्षोस्यभि शोशुचानं मा त्वा दमन्यातुधानां नृचक्षः ॥ ९ ॥
 नृचक्षा रक्षः परि पश्य विष्णु तस्य त्रीणि प्रति शृणीस्वरा ।
 तस्याग्ने पृथीर्हरसा शृणीहि त्रेधा मूलं यातुधानस्य वृश्चं ॥ १० ॥ [६]
 त्रिर्यातुधानः प्रसितिं त एत्सुवत् यो अग्रे अनृतेन हन्ति ।
 तमर्चिषा स्फूर्जयद्जातवेदः समक्षमेनं गृणते नि शुङ्ग्धि ॥ ११ ॥
 यदग्रे अद्य मिथुना क्षपातो यद्वाचस्तुष्टं जनयन्त रेभाः ।
 मुन्योर्मनसः श्रुव्याऽऽ जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान् ॥ १२ ॥
 परां शृणीहि तर्पसा यातुधानान्परग्रे रक्षो हरसा शृणीहि ।
 परार्चिषा मूरदेवान्शृणीहि परासुवपः शोशुचतः शृणीहि ॥ १३ ॥
 पराद्य देवा वृजिनं शृणन्तु प्रत्यगेनं अपथा यन्तु सुष्टाः ।
 वाचास्तेनं शर्व ऋच्छन्तु मर्मन्विशस्यैतु प्रसितिं यातुधानः ॥ १४ ॥
 यः पौरुषेयेण क्रविषा समङ्गते यो अश्व्येन पशुना यातुधानः ।
 यो अम्बाया भरति क्षीरमग्रे तेषां शीर्षाणि हरसापि वृश्च ॥ १५ ॥
 विषं गवां यातुधानां भरन्तामा वृश्चन्तामर्दितये दुरेवाः ।
 परैरान्देवः सविता ददातु परां भागमोषधीनां जयन्ताम् ॥ १६ ॥ (६५)

- संवत्सरीणं पर्य उन्मियायास्तस्य माक्षीधातुधानो नृचक्षः ।
 पीयूषमग्रे यत्तमस्ति तृप्तात्तं प्रत्यञ्चमधिपा विध्य मर्मणि ॥१७॥
- सनादये मृणसि यातुधानाच्च त्वा रक्षोसि पृतनासु जिग्युः ।
 सहस्राननु दह क्रव्यादो मा ते हेत्या मुक्षत दैव्यायाः ॥१८॥
- त्वं नो अग्रे अधरादुदक्तस्त्वं पश्चादनु रक्षा पुरस्तात् ।
 प्रति त्वे ते अजरास्तपिष्ठा अघशंसं शोशुचतो दहन्तु ॥१९॥
- पश्चात्पुरस्तादधरादुतोत्तरात्कविः काव्येन परि पाक्षग्रे ।
 सखा सखायमजरौ जरिष्णे अग्रे मर्ता अमर्त्यस्त्वं नः ॥२०॥ [७]
- तदग्रे चक्षुः प्रति घेहि रेभे शफारुजो येन पश्यसि यातुधानान् ।
 अथर्ववडयोतिपा दैव्येन सत्यं धूर्वन्तमचितं न्योपि ॥२१॥
- परि त्वाग्रे पुरं वयं विप्रं सहस्य वीमहि ।
 धूपद्वर्णं दिवेदिवे हुन्तारं मङ्गरावतः ॥२२॥
- विपेणं मङ्गरावतः प्रति स्म रुक्षसो जहि ।
 अग्रे तिग्मेन शोचिपा तपुरग्राभिरुचिभिः ॥२३॥
- वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्मानि कृणुते महित्वा ।
 अदेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीति शृङ्गे रक्षोभ्यो विनिर्क्ष्वे ॥२४॥
- ये ते शृङ्गे अजरे जातवेदस्तिग्महेती ब्रह्मशंसिते ।
 ताभ्यां दुहादमभिदासन्तं किमीदिनं प्रत्यञ्चमधिपा जातवेदो वि निस्व ॥२५॥
- अग्नी रक्षोसि सेधति शुक्रशोचिरमर्त्यः । शुचिः पावक ईर्ष्यः ॥२६॥ [८] (७५)

(४) शाश्वदमनम् ।

१-२५ चातनः । इन्द्रासोमौ । जगतीः ८-१४, १६-१७, १९, २२, २४ त्रिष्टुप्; २०, २३ अरिष्टः
 २५ अनुष्टुप् ।

- इन्द्रासोमा तपतं रक्ष उञ्जतं न्युर्पियतं वृषणा तमोवृषः ।
 परां शृणीतमचितो न्योपितं हतं जुदेयां नि शिशीतमग्निः ॥ १ ॥
- इन्द्रासोमा समघशंसमर्त्यं धं तपुर्पयस्तु चरुधिमौ इव ।
 ब्रह्मद्विषे क्रव्यादे घोरचक्षसे द्वेपो वचमनवायं किमीदिने ॥ २ ॥
- इन्द्रासोमा दुष्कृतो वग्रे अन्तरनारम्भणे तमसि प्र विध्यतम् ।
 यतो नैषां पुनरेकमनेदयचद्रामस्तु सहसे मन्युमच्छ्वः ॥ ३ ॥ (७८)

- इन्द्रासोमा वर्तयंत दिवो वधं सं पृथिन्या अवशंसाय तर्हणम् ।
उत्तंशतं स्वर्गं पर्वतिभ्यो येन रक्षो वावृधानं निजर्व्वेधः ॥ ४ ॥
- इन्द्रासोमा वर्तयंत दिवस्पर्धमिहोभिर्बुधमश्महन्मभिः
तपुर्व्वेधेभिरजरेभिरत्त्रिणो नि पशोनि विध्यतं यन्तु निस्वरम् ॥ ५ ॥
- इन्द्रासोमा परिं वां भूत विश्वत इयं मतिः कक्ष्याश्वेन वाजिना ।
यां वां होवां परिहिनोमि मेधयेमा ब्रह्माणि नृपती इव जिन्यतम् ॥ ६ ॥
- प्रति स्मरेषां तुजयत्रिरेवैर्हतं द्रुहो रक्षसो भङ्गरावतः ।
इन्द्रासोमा दुष्कृते मा सुगं भुघो मा कदा चिदमिदासति द्रुहः ॥ ७ ॥
- यो मा पाकेन मर्नसा चरन्तमभिचष्टे अनृतेभिर्वचोभिः ।
आप इव काशिना संगृभीता अस्तमस्त्वासत इन्द्र वक्ता ॥ ८ ॥
- ये पाकश्चसं विहरन्त एवैयं वा भद्रं दूषयन्ति स्वधामिः ।
अहये वा तान्मददातु सोम आ वा दधातु निष्क्रेतेरुपस्थे ॥ ९ ॥
- यो नो रसं दिप्सति पित्वो अग्ने अश्वानां गवां यस्तनूनाम् ।
रिपु स्तेन स्तेयकृद्भ्रमेतु नि प हीयतां तुन्वाइ तनां च ॥ १० ॥ [९]
- परः सो अस्तु तुन्वाइ तनां च तिस्रः पृथिवीर्यो अस्तु विश्वाः ।
प्रति श्रुष्यतु यज्ञो अस्य देवा यो मा दिवा दिप्सति यश्च नक्तम् ॥ ११ ॥
- सुविज्ञानं चिकितुषे जनाय सच्चासञ्च वचसी पस्पृधाते ।
तयोर्यस्सत्यं यतरदजीयस्तदिसोमोऽवति हन्त्यासत् ॥ १२ ॥
- न वा उ सोमो वृजिनं हिनोति न क्षत्रियं मिथुया धारयन्तम् ।
हन्ति रक्षो हन्त्यासद्ददन्तमुभाविन्द्रस्य प्रसितौ श्रयाते ॥ १३ ॥
- यदि वाहमनृतदेवो अस्मि मोघं वा देवा अप्यूहे अग्ने ।
किमस्मभ्यं जातवेदो हणीषे द्रोघवाचस्ते निर्ऋयं सचन्ताम् ॥ १४ ॥
- अघा हरीय यदि यातुधानो अस्मि यदि वायुस्ततप पूरुषस्य ।
अघा स वीरैर्दशभिर्वि यूया यो मा मोघं यातुधानेत्याह ॥ १५ ॥
- यो मायातुं यातुधानेत्याह यो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्याह ।
इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेन विश्वस्य जन्तोरधमस्यदीष्ट ॥ १६ ॥
- प्र या जिगाति खर्गलेव नक्तमपं द्रुहस्तन्वं गृहमाना ।
वज्रमनन्तमव सा पदीष्ट आवाणो मन्तु रक्षसं उपन्दैः ॥ १७ ॥ (९२)

वि तिष्ठत्वं यत्नतो विस्वीच्छत गृभ्रायत रक्षसः सं पिनष्टन ।
 वयो ये भूत्वा पुत्रयन्ति नक्तभिये वा रिपो दधिरे देवे अघ्ये ॥१८॥
 प्र वर्तय दिवोऽश्मानमिन्द्र सोमशितं मघवन्तं शिञ्चाधि ।
 आक्तो अपाक्तो अधरादुदक्तोऽभि जहि रक्षसः पर्वतेन ॥१९॥
 एत उ त्पे पतयन्ति श्रयातव इन्द्र दिप्सन्ति विप्सवोऽदाम्यम् ।
 शिञ्चति शक्रः पिशुनेभ्यो वधं नूनं सृजवृश्निं यातुमश्वः ॥२०॥ [१०]
 इन्द्रो यातुनामभवत्पराश्वरो हविर्मथीनामभ्याद्विवासताम् ।
 अमीदु शक्रः परशुर्यथा वनं पात्रेव भिन्दन्सत एतु रक्षसः ॥२१॥
 उत्कृयातुं शुभ्रुत्कृयातुं जहि श्रयातुमुत कोकयातुम् ।
 सुपर्णयातुमुत गृध्रयातुं हृषदेव प्र सृण रक्ष इन्द्र ॥२२॥
 मा नो रक्षो अभि नव्यातुमावदपोच्छन्तु मिथुना ये किमीदिनः ।
 पृथिवी नः पार्थिवात्पातवंहसोऽन्तरिक्षं दिव्यात्पातुस्मान् ॥२३॥
 इन्द्र जहि पुमांसं यातुघानमुत स्रियं मायया शशदानाम् ।
 विभीवासो मूरदेवा ऋदन्तु मा ते हंसन्त्यर्धसुधरन्तम् ॥२४॥
 प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वेन्द्रश्च सोम जागृतम् ।
 रक्षोभ्यो वधमस्यतमश्वनिं यातुमश्वः ॥२५॥ [११] (१०)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः

(५) प्रतिसरो मणिः ।

१-२२. शक्रः । कृत्यादूषणं, मन्त्रोक्तदेवताः । अनुष्टुप् १, ६ उपरिष्टाद्बृहती; २ त्रिपदा विराट्
 गायत्री; ३ चतुष्पदा भुरिगती; ५ भुरिक्संस्तारपक्षिकः, ७-८ ककुम्भती; ९ चतुष्पदा
 पुरस्कृतिजगती; १० त्रिष्टुप्; ११ पथ्यापक्षिकः; १४ ज्यवसाना पदपदा जगती;
 १५ पुरस्ताद्बृहती; १९ जगतीगर्भा त्रिष्टुप्; २० विराट्गर्भा प्रस्तारपक्षिकः;
 २१ विराट् त्रिष्टुप्; २२ ज्यवसाना सप्तपदा विराट्गर्भा भुरिक्शकरी ।

[३] अयं प्रतिसरो मणिर्वीरो वीराय वध्यते । वीर्यवान्सप्तजहा शूरवीरः परिपाणः सुमुक्लः ॥
 अयं मणिः सप्तजहा सुवीरः सहस्वान्वाजी सहमान उग्रः । प्रत्यक्कृत्या दूषयन्नेति वीरः ॥
 अनेनेन्द्रो मणिना वृत्रमहश्चनेनासुरान्पराभावयन्मनीषी ।
 अनेनाजयद् द्यावापृथिवी उमे इमे अनेनाजयत्प्रदिशुश्चतस्रः ॥ ३ ॥
 अयं स्नाक्त्यो मणिः प्रतीवर्तः प्रतिसुरः ।
 ओजस्वान्मिषो वृक्षी सो अस्मान्पातु सर्वतः ॥ ४ ॥ (१०)

तदगिराह तदु सोम आह बृहस्पतिः सविता तदिन्द्रः ।

ते मे देवाः पुरोहिताः प्रतीचीः कृत्याः प्रतिसुरैरजन्तु ॥ ५ ॥

अन्तर्दधे धावापृथिवी उताहकृत सूर्यम् ।

ते मे देवाः पुरोहिताः प्रतीचीः कृत्याः प्रतिसुरैरजन्तु ॥ ६ ॥

ये स्राक्त्यं मणिं जना वर्माणि कुण्वते । सूर्य इव दिवमारुह्य वि कृत्या बाधते वृष्टी ॥ ७ ॥

स्राक्त्येन मणिं ऋषिणिव मनीषिणा । अजैपं सर्वाः पृथना वि मुधो हन्मि रक्षसः ॥ ८ ॥

याः कृत्या आङ्गिरसीर्याः कृत्या आसुरीर्याः कृत्याः स्वयंकृता या उ चान्येभिरामृताः ।

उभयीस्ताः परा यन्तु परावतो नवति नाव्या अति ॥ ९ ॥

अस्मै मणिं वर्मं वधन्तु देवा इन्द्रो विष्णुः सविता रुद्रो अग्निः ।

प्रजापतिः परमेष्ठी विराडैश्वानर ऋषयश्च सर्वे ॥ १० ॥ [१२]

उत्तमो अस्थोपधीनामनुज्ञान्जगतामिव व्याघ्रः श्वपदामिव ।

यमैच्छामाविदाम तं प्रतिस्पाशेनमन्तितम् ॥ ११ ॥

स इय्याग्रो भवत्यथो सिंहो अथो वृषा । अथो सपत्नकर्शेनो यो विभर्तमं मणिम् ॥ १२ ॥

नैनं भन्त्यप्सरसो न गन्धर्वा न मर्त्याः । सर्वा दिशो वि राजति यो विभर्तमं मणिम् ॥ १३ ॥

कश्यपस्त्वामसृजत कश्यपस्त्वा समैरयत् ।

अविमस्त्वेन्द्रो मानुषे विभ्रत्संश्रेयिणेऽजयत् ।

मणिं सहस्रवीर्यं वर्मं देवा अकुण्वत ॥ १४ ॥

यस्त्वा कृत्याभिर्यस्त्वा वीक्षाभिर्यज्ञैर्यस्त्वा जिघांसति ।

प्रत्यक्त्वमिन्द्र तं जहि वज्रेण श्रुतपर्वणा ॥ १५ ॥

अयमिदं प्रतीवर्त ओजस्यान्संजयो मणिः ।

प्रजां धनं च रक्षतु परिपार्णः सुमङ्गलेः ॥ १६ ॥

असपत्नं नो अधरादसपत्नं न उत्तरात् । इन्द्रासपत्नं नः पञ्चाङ्गयोतिः शर पुरस्कृधि ॥ १७ ॥

वर्मं मे धावापृथिवी वर्माहवर्मं सूर्यः । वर्मं म इन्द्राश्विश्च वर्मं धाता दधातु मे ॥ १८ ॥

ऐन्द्राग्रं वर्मं बहुलं यदुग्रं विश्वे देवा नाति विध्वन्ति सर्वे ।

तन्मै तन्मै त्रायतां सर्वतो बृहदायुष्मां जरदष्टिर्यथासानि ॥ १९ ॥

आ मारुक्षदेवमणिर्महा अरिष्टतातये ।

इमं मेथिमभिसंविशध्वं तनुपानं त्रिवरूथमोजसे ॥ २० ॥

(१२०)

कां० ८, प्र० १८, अ० २]

१८५.

[कां० ८, सू० ५, मं० २१]

असिनिन्द्रो नि दधातु नृम्यमिमं देवासो अभिसंविशच्चम् ।

दीर्घायुत्वाय शतशरदायायुष्माञ्जरदृष्टिर्यथासत्

॥२१॥

स्वस्तिदा विशां पतिर्वृत्रहा विमुधो वशी ।

इन्द्रो वभ्रातु ते मणिं जिगीवां अपराजितः सोमपा अभयंकरो वृषा ।

स त्वां रक्षतु सर्वतो दिवा नक्तं च विश्वतः

॥२२॥ [१३] (१२२)

[इति अष्टादशः प्रपाठकः ॥१८॥]

(६) गर्भदोषनिवारणम् ।

१-२६ मातृनामा । मन्त्रोक्ताः, मातृनामा, १५ ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप्: २ पुरस्ताद्वृहती: १० इयवसाना यदपदा जगती: ११, १२, १४, १६, पद्यापङ्क्तिः, १५ इयवसाना सप्तपदा शकरी: १७ इयवसाना सप्तपदा जगती ।

[अथैकोनविंशतितमः प्रपाठकः ॥१९॥]

यो ते मातोन्ममार्जं जातायाः पतिवेदनौ ।

दुर्णामा तत्र मा गृधदलिषं उत वृत्सर्पः

॥ १ ॥

पलालानुपलालौ शकुं कोकं मलिम्लुचं पलीजकम् ।

आश्रेपं वज्रिवाससमृध्वग्रीवं प्रमीलिनम्

॥ २ ॥

मा सं वृत्तो मोषं सृप ऊरू मावं सृपोऽन्तुरा ।

कुणोर्म्यस्यै भेषजं वृजं दुर्णामचार्तनम्

॥ ३ ॥

दुर्णामा च सुनामा चोमा संवृतमिच्छतः ।

अरायानपं हन्मः सुनामा सैर्णमिच्छताम्

॥ ४ ॥

यः कृष्णः केयसुर स्तम्बज उत तुण्डिकः ।

अरायानस्या मुष्काम्यां भंससोपं हन्मसि

॥ ५ ॥

अनुजिघ्रं प्रमृशन्तं क्रव्यादमुत रैरिहम् ।

अरायांश्चक्रिष्किणो वृजः पिङ्गो अनीनशत्

॥ ६ ॥

यस्त्वा स्वर्गे निषद्यते भ्राता भूत्वा पितेवं च ।

वृजस्तान्संहतामितः क्लीवरूपास्तिरीटिनः

॥ ७ ॥

यस्त्वा स्वपन्ती त्सरति यस्त्वा दिप्सति जाग्रतीम् ।

छायामिव प्र तान्त्सर्पः परिक्रामन्ननीनशत्

॥ ८ ॥

यः कुणोर्ति मृतवत्सामवतोकाभिमां स्त्रियम् ।

तमोपधे त्वं नाशयास्याः क्रमलमञ्जिवम्

॥ ९ ॥

(१३१)

ये शालाः परिनृत्यन्ति सायं गर्दभनादिनः ।

कुक्षला ये च कुक्षिलाः ककुमाः कुरुमाः स्त्रियाः ।

तानोपधे त्वं गन्धेन विपुचीनान्वि नाशय ॥१०॥ [१४]

ये कुकुन्दाः कुङ्कुमाः कृषीर्दिशानि विभ्रति ।

ह्रीवा इव प्रनृत्यन्तो वने कुर्वते घोषं तानितो नाशयामसि ॥११॥

ये सूर्यं न तितिक्षन्त आतपन्तमग्नं दिवः ।

अरायान्वस्तवांसिनो दुर्गन्धील्लोहितास्यान्मर्ककात्राशयामसि ॥१२॥

य आत्मानमतिमात्रमसं आधाय विभ्रति ।

स्त्रीणां भ्रौणिप्रतोदिन इन्द्र रक्षांसि नाशय ॥१३॥

ये पूर्वे वज्रोऽहं यन्ति हस्ते शृङ्गाणि विभ्रतः ।

आपाकेष्टाः प्रहासिनं स्तम्भे ये कुर्वते ज्योतिस्तानितो नाशयामसि ॥१४॥

येषां पश्चात्प्रपदानि पुरः पाष्णीः पुरो मुखी ।

खलजाः शकधूमजा उरुण्डा ये च मदमटाः कुम्भमुष्का अयाश्ववः ।

तानस्या ब्रह्मणस्पते प्रतीवोधेन नाशय ॥१५॥

पर्यस्ताक्षा अग्रचङ्कशा अस्त्रेणाः संन्तु पण्डगाः

अव भेषज पादय य इमां संविर्वृत्सत्यपतिः स्वपतिं क्षियम् ॥१६॥

उद्धर्षिणं मुनिकेशं जम्भयन्तं मरीमुशम् ।

उपेयन्तमुदुम्बलं तुण्डेलमुत शालुडम् ॥

पदा प्र विध्य पाष्णीं स्थालीं गौरिव स्पन्दना ॥१७॥

यस्ते गर्भे प्रतिमुञ्चज्जातं वा मारयाति ते । पिङ्गस्तमुग्रचन्वा कुणोतु हृदयाविषम् ॥१८॥

ये अन्नो ज्ञातान्मारयन्ति घृतिंका अनुशेरते । स्त्रीभागान्पिङ्गो गन्धर्वान्वातो अग्रमिवाजह ॥१९॥

परिसृष्टं धारयत यद्वितं मावं पादु तत् । गर्भे त उग्रौ रक्षतां भेषजौ नीविमार्गौ ॥२०॥ [१५]

पवीनसारचङ्कत्वाऽच्छायकाद्रुत नम्रकात् । प्रजायै पत्ये त्वा पिङ्गः परि पातु किमीदिनः ॥२१॥

आस्थिबाधतुरक्षात्पञ्चपादादनङ्गुरेः । वृन्तादभि प्रसर्पतुः परि पाहि वरीवृतात् ॥२२॥

य आभं मांसमदन्ति पौरुषेयं च ये क्रुविः ।

गर्भान्खादन्ति केशवास्तानितो नाशयामसि ॥२३॥

ये घर्षात्परिसर्पन्ति स्नुषेव शशुरादधि ।

वज्रश्च तेषां पिङ्गश्च हृदयेऽधि नि विध्यताम् ॥२४॥ (१५६)

कां० ८, प्र० १९, अनु० १]

१८७

[कां० ८, सू० ९, मं० २५]

पिङ्ग रक्ष जायमानं मा पुमांसं स्त्रियं क्रु ।

अण्डादो गर्भान्मा दभन्वाधस्वेतः किमीदिनः

॥२५॥

अग्रजास्त्वं मार्तवत्समाद्रोदमधमावयम् ।

वृक्षादिव स्रजं कृत्वाग्निं प्रति शुञ्च तत्

॥२६॥ [१६] (१४८)

॥ इति तृतीयोऽनुयाकः ॥ ३ ॥

(७) ओषधयः ।

१-२८ अधर्वा । मैषज्यं, आयुष्यं, ओषधयः । अनुपुषुः २ उपरिष्ठाङ्गरिगृहतीः ३ पुर उष्णिक् ४ पञ्चपदा परानुपुषुतिजगतीः ५-६, १०, २५ पट्यापङ्क्तिः (६ विराड्गर्भा श्रुर्क्) ९ द्विपदावर्ति मुरिगनुष्टुप् १२ पञ्चपदा विराड्तिशक्तीः १४ उपरिष्ठाभिषुदपृहतीः २६ निचुत्, २८ श्रुर्क् ।

[४] या वृत्रवो याश्च शुक्रा रोहिणीरुत पृथ्वयः ।

असिक्लीः कृष्णा ओषधीः सर्वा अच्छावदामसि

॥ १ ॥

त्रायन्तामिमं पुरुषं यक्ष्मद्विवेपितादधि ।

यासां द्यौष्पिता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुषां वभूव

॥ २ ॥

आपो अग्रं दिव्या ओषधयः । तास्ते यक्ष्मेनस्पर्शमङ्गादङ्गादननिश्च

॥ ३ ॥

प्रस्तुणती स्तम्बिनीरेकशुक्राः प्रतन्वतीरोषधीरा वंदामि ।

अंशुमतीः काण्डिनीर्या विशाखा ह्यामि ते वीरुषां वैश्वदेवीरुग्राः पुरुषजीवनीः

॥ ४ ॥

यद्दः सहः सहमाना वीर्यं यच्च वो बलम् ।

तेनेममस्माद्यक्ष्मात्पुरुषं शुञ्चतौषधीर्यो कृणोमि भेषजम्

॥ ५ ॥

जीवलां नधारिषां जीवन्तीमोषधीमहम् ।

अरुन्धतीमुभयन्तीं पुष्पां मधुमतीमिह हुवेऽस्मा अरिष्टतातये

॥ ६ ॥

इहा यन्तु प्रचेतसो मेदिनीवर्चसो मम । यथेमं पारयामसि पुरुषं दुरितादधि

॥ ७ ॥

अग्नेषासो अपां गर्भो या रोहन्ति पुनर्नवाः । ध्रुवाः सहस्रनाम्नीर्मेपुजीः सन्त्वाभृताः ॥८॥

अवकोल्वा उदकात्मान ओषधयः । व्यृपन्तु दुरितं तीक्ष्णशुक्रार्थः

॥ ९ ॥

उन्मुञ्चन्तीर्विवरुणा उग्रा या विपद्वर्णीः ।

अथो बलासुनाशनीः कृत्याद्वर्षणीश्च यास्ता इहा यन्त्वोषधीः

॥१०॥ [१७]

अपक्रीताः सहीयसीर्वीरुषो या अभिष्टुताः । त्रायन्तायस्मिन्ग्रामे गामश्च पुरुषं पशुम्

॥११॥

मधुमन्मूलं मधुमदग्रमासां मधुमन्मर्च्य वीरुषां वभूव ।

मधुमत्पर्णं मधुमत्पुष्पमासां मधोः संभक्ता अमृतस्य मधो घृतमर्च्य दुहतां गोपुंगवम् ॥१२॥ (१६०)

यावतीः कियतीश्रेमाः पृथिव्यामध्योपधीः । ता मां सहस्रपुण्यो मृत्योर्मुञ्चन्त्वहसः ॥१३॥

वैयाघ्रो मणिवीरुषां त्रायमाणोऽभिषतिपाः ।

अमीवाः सर्वा रक्षास्यप हन्त्वधि दूरमुस्मत् ॥१४॥

सिंहस्यैव स्तनयोः सं विजन्तेऽग्रेरिव विजन्त आभृताभ्यः ।

गवां यक्ष्मः पुरुषाणां वीरुज्जिरतिनुचो नाच्या एतु स्रोत्याः ॥१५॥

मुमुक्षाना ओषधयोऽग्रेवैश्वानरादधि । भूमिं संतन्वतीरित यासां राजा वनस्पतिः ॥१६॥

या रोहन्त्याङ्गिरसीः पर्वतेषु समेषु च । ता नः पर्यस्वतीः शिवा ओषधीः सन्तु शं हृदे ॥१७॥

याश्चाहं वेद वीरुषो याश्च पश्यामि चक्षुषा । अज्ञाता जानीमश्च या यासु विद्य च संभृतम् ॥१८॥

सर्वाः समग्रा ओषधीर्बोधन्तु वचसो मम । यथेमं पारयामसि पुरुषं दुरितादधि ॥१९॥

अश्वत्थो दुर्भो वीरुषां सोमो राजामृतं हविः । त्रीहिर्यवश्च भेषजौ दिवस्पुत्रावमृत्यौ ॥२०॥ [१८]

उज्जिहीध्वे स्तनयत्यभिकन्दत्योपधीः । यदा वंः पृथिमातरः पर्जन्यो रेतुसावति ॥२१॥

तस्यामृतस्येमं बलं पुरुषं पाययामसि । अथो कृणोमि भेषजं यथासंस्कृतहायनः ॥२२॥

बराहो वेद वीरुषं नकुलो वेद भेषजीम् । सर्पा गन्धर्वा या विदुस्ता अस्मा अवसे हुवे ॥२३॥

याः सुपर्णा आङ्गिरसीर्दिव्या या रघटो विदुः । वयसि हंसा या विदुर्याश्च सर्वे पतत्रिणः ।

मुगा या विदुरोपधीस्ता अस्मा अवसे हुवे ॥२४॥

यावतीनामोपधीनां गावः श्राश्वन्त्यध्या यावतीनामज्जावयः ।

तावतीस्तुभ्यमोपधीः शर्म यच्छन्त्वाभृताः ॥२५॥

यावतीषु मनुष्या भेषजं भिषजो विदुः । तावतीर्विश्वभेषजीरा भंरामि त्वामभि ॥२६॥

पुष्पवतीः प्रधर्मतीः फलिनीरफला उत्त । संमातर इव दुहामस्मा अरिष्टतातये ॥२७॥

उत्वाहार्य पञ्चशलादथो दशशलादुत । अथो यमस्य पद्मीशाद्विश्वस्मादेवकित्विपात् ॥२८॥ [१९] (१०५)

(८) शत्रुपराजयः ।

१-२४ भृग्वह्निराः । इन्द्रः, वनस्पतिः, परसेनाहननं च । अनुष्टुप्, २, ८-१०, २३ उपरिष्टादृष्टतीः

३ विराट् वृहती, ४ वृहती पुरस्तात्पुस्तारपक्षितः, ६ आस्तारपक्षितः, ७ विपरीत

पादलक्ष्मा चतुष्पदातिजगती, ११ पथ्या वृहती, १२ भुरिक्, १९ पुरस्ताद्विराट्

वृहती, २० पुरस्तात्त्रिचूडवृहती, २१ त्रिष्टुप्, २२ चतुष्पदा शकरीः

२४ व्यवसाना त्रिष्टुष्टुणिगर्भा पराशकरी पञ्चपदा जगती ।

इन्द्रो मन्थतु मन्थिता शक्रः शूरः पुरंदुरः । यथा हनाम सेनां अमित्राणां सहस्रशः ॥१॥
पूतिरज्जुरुष्मानी प्रति सेनां कृणोत्वमूम् । धूममग्निं परादृश्यामित्रां हृत्स्वा दधतां भयम् ॥२॥ (१०८)

अमूनश्चत्थ निः शृणीहि खाद्रामून्खदिराजिरम् ।

ताजद्भृङ्ग इव भज्यन्तां हन्त्वेनान्वधको वधैः ॥ ३ ॥

परुषानमून्परुषाह्वः कृणोतु हन्त्वेनान्वधको वधैः ।

क्षिप्रं शूर इव भज्यन्तां बृहज्जालेन संदिताः ॥ ४ ॥

अन्तरिक्षं जालमासीजालदण्डा दिशो महीः ।

तेनाभिधाय दस्यूनां शक्रः सेनामपावपत् ॥ ५ ॥

बृहदि जालं बृहतः शक्रस्य वाजिनीवतः ।

तेन शत्रून्भि सर्वाङ्ग्युज्ज यथा न मुच्यति कतमश्चनैषाम् ॥ ६ ॥

बृहते जालं बृहत इन्द्र शूर सहस्रार्धस्य श्रुतवीर्यस्य ।

तेन श्रुतं सहस्रमयुतं न्यर्चिदं जघान शक्रो दस्यूनामभिधाय सेनया ॥ ७ ॥

अयं लोको जालमासीच्छक्रस्य महतो महान् ।

तेनाहमिन्द्रजालेनामून्सर्तमाभि दधामि सर्वान् ॥ ८ ॥

सेदिरुषा ऋषिदिरार्तिश्चानपवाचना ।

श्रमस्तन्द्रीश्च मोहश्च तैरमूनभि दधामि सर्वान् ॥ ९ ॥

मृत्यवेऽमून् यच्छामि मृत्युपाशैरमी सिताः

मृत्योर्ये अघला दूतास्तेभ्य एनान्प्रति नयामि वृद्धा ॥ १० ॥ [२०]

नयतामूनमृत्युदूता यमदूता अपोम्भत ।

परःसहस्रा हन्यन्तां तुण्डैर्नान्मर्त्यं भवस्य ॥ ११ ॥

साध्या एकं जालदण्डमुद्यत्य यन्त्योजसा । रुद्रा एकं वसव एकमादित्यैरेक उद्यतः ॥ १२ ॥

विश्वे देवा उपरिष्टादुज्जन्तो यन्त्वोजसा । मर्त्येन प्रन्तो यन्तु सेनामङ्गिरसो महीम् ॥ १३ ॥

वनस्पतीन्वानस्पत्यानोषधीरुत वीरुधः । द्विपाचतुष्पादिष्णामि यथा सेनाममूं हनन् ॥ १४ ॥

गन्धर्वाप्सरसः सर्पान्देवान्पुण्यजान्पितृन् । दृष्टान्दृष्टानिष्णामि यथा सेनाममूं हनन् ॥ १५ ॥

इम उप्ता मृत्युपाशा यानाक्रम्य न मुच्यते । अग्न्या हन्तु सेनाया इदं कूर्तं सहस्रशः ॥ १६ ॥

धर्मः समिद्धो अभिनायं होमः सहस्रहः । भवश्च पृथिव्याश्च सर्वे सेनाममूं हन्तम् ॥ १७ ॥

मृत्योरापमा पथन्तां क्षुधं सेदि वधं भयम् । इन्द्रश्चाक्षुजालाम्नां सर्वे सेनाममूं हन्तम् ॥ १८ ॥

पराजिताः प्र व्रसतामित्रा नृचा धावत व्रक्षणा ।

बृहस्पतिप्रणुत्तानां भाभीषां मोचि कश्चन ॥ १९ ॥ (१९५)

अव पद्यन्तामेष्टामायुधानि मा शकन्प्रतिधामिषुम् ।
 अथैषां बहु विभ्यतामिषवो भन्तु मर्मेणि ॥२०॥
 सं क्रौञ्चतामेनान्धावापृथिवी समन्तरिक्षं सह देवताभिः
 मा ज्ञातारं मा प्रतिष्ठां विदन्त मिथो विघ्नाना उषं यन्तु मृत्युम् ॥२१॥
 दिशश्चतस्रोऽधतयोऽ देवस्थस्य पुरोडाशाः शफा अन्तरिक्षमुद्दिः ।
 धावापृथिवी पक्षसी ऋतवोऽभीश्वोऽन्तर्देशाः किंकरा वाक्पारिरिध्यम् ॥२२॥
 संवत्सरो रथः परिवत्सरो रथोपस्थो विराडीपात्री रथमुखम् ।
 इन्द्रः सव्यष्टाश्चन्द्रमाः सारथिः ॥२३॥
 इतो जयेतो वि जय सं जय जय स्वाहा ।
 इमे जयन्तु परामी जयन्तां स्वाहैभ्यो दुराहामीभ्यः ।
 नीललोहितेनामूनभ्यवतनोमि ॥२४॥ [२१] (२००)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(९) विराट् ।

१-२६ अथवा । कश्यपः, सपे क्रययः, छन्दांसि च; विराट् । त्रिष्टुप्; २ पङ्क्तिः; ३ आस्तरपङ्क्तिः ।
 ४-५, २३, २५, २६ अनुष्टुप्; ८, ११-१२, २२ जगती; ९ सुरिङ्ग; १४ चतुष्पदातिजगती ।

[५] कुतस्तौ जातौ कतमः सो अर्षः कस्माल्लोकात्कतमस्याः पृथिव्याः ।
 वत्सौ विराजः सलिलादुदैतां तौ त्वा पृच्छामि कतरेण दुग्धा ॥ १ ॥
 यो अक्रन्दयत्सलिलं महित्वा योनिं कृत्वा त्रिशुजं शयानः ।
 वत्सः कामदुर्यो विराजः स गुहां चक्रे तन्वुः पराचैः ॥ २ ॥
 यानि त्रीणि बृहन्ति येषां चतुर्थं विन्युनक्ति वाचम् ।
 ब्रह्मैन्द्रियाचपसा विपथिद्यस्मिन्नेकं युज्यते यस्मिन्नेकम् ॥ ३ ॥
 बृहत्ः परि सामानि वृष्टात्पञ्चाधि निर्मिता ।
 बृहद्बृहत्या निर्मितं कुतोऽधिं बृहती मिता ॥ ४ ॥
 बृहती परि मात्राया मातुर्मात्राधि निर्मिता ।
 माया इ जज्ञे मायाया मायाया मातली परि ॥ ५ ॥
 वैश्वानरस्य प्रतिमोपरि द्यौर्यावद्रोदसी विवचाधे अभिः ।
 ततः पृष्ठादामुतौ यन्ति स्तोत्रा उदितो यन्त्यभि पृष्ठमहः ॥ ६ ॥ (२०१)

पद त्वां पृच्छाम ऋषयः कश्यपेमे त्वं हि युक्तं युयुक्षे योग्यं च ।
 विराजमाद्भुर्जक्षणः पितरं तां नो वि वैहि यतिषा सखिभ्यः ॥ ७ ॥
 यां प्रच्युतामनु यज्ञाः प्रच्यवन्त उपतिष्ठन्त उपतिष्ठमानाम् ।
 यस्यां व्रते प्रसवे युक्षमेजति सा विराटृषयः परमे व्योमिन् ॥ ८ ॥
 अप्राणैति प्राणेन प्राणतीनां विराट् स्वराजमभ्येति पञ्चात् ।
 विश्वं मृशन्तीमभिरूपां विराजं पश्यन्ति त्वे न त्वे पश्यन्त्येनाम् ॥ ९ ॥
 को विराजो मिथुनत्वं प्र वैद क ऋतून्क उ कल्पमस्याः ।
 क्रमान्को अस्याः कतिधा विदुर्गघान्को अस्या घाम कतिधा व्युष्टिः ॥ १० ॥ [२२]
 इयमेव सा या प्रथमा व्योच्छदास्वितरासु चरति प्रविष्टा ।
 महान्तो अस्यां महिमानो अन्तर्वर्षिणाय नवगजनित्री ॥ ११ ॥
 छन्दःपक्षे उपसा पेपिशाने समानं योनिमनु सं चरेते ।
 सूर्यपत्नी सं चरतः प्रजान्ती कैतुमती अजरे भूरिरितसा ॥ १२ ॥
 ऋतस्य पन्थामतुं तिस्र आगुक्ष्यो घर्मा अनु रेत आगुः ।
 प्रजामेका जिन्यत्यूर्जमेका राष्ट्रमेका रक्षति देवयुनाम् ॥ १३ ॥
 अग्नीषोमावदधुर्या तुरीयासीधृजस्य पक्षादुपयः कल्पयन्तः ।
 गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदकीं यजमानाय स्वरिमरन्तीम् ॥ १४ ॥
 पञ्च व्युष्टिरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनाम्नीमृतवोऽनु पञ्च ।
 पञ्च दिशः पञ्चदशेन क्लृप्तास्ता एकयूर्ध्वारमि लोकमेकम् ॥ १५ ॥
 पद् जाता भूता प्रथमजर्तस्य पदु सामानि पदहं वहन्ति ।
 पञ्चोमं सीरमनु सामसाम पदाहुर्वावापृथिवीः पदुर्वीः ॥ १६ ॥
 पदाहुः शीतान्यदु मास उष्णानृतं नो ब्रूत यत्तमोऽतिरिक्तः ।
 सप्त सृपर्णाः कवयो नि वैदुः सप्त च्छन्दांस्यदु सप्त दीक्षाः ॥ १७ ॥
 सप्त होमाः सुमिषो ह सप्त मधुनि सप्तर्वो ह सप्त ।
 सप्तान्यानि परि मृतमायन्ताः सप्तगृध्रा इति शुश्रुमा वयम् ॥ १८ ॥
 सप्त च्छन्दांसि चतुरस्राण्यन्यो अन्यस्मिन्नध्यापितानि ।
 कथं स्तोमाः प्रति तिष्ठन्ति तेषु तानि स्तोमेषु कथमापितानि ॥ १९ ॥
 कथं गायत्री त्रिवृतं व्यापि कथं त्रिष्टुभञ्चदशेन कल्पते ।
 त्रयसिधेन जगती कथमनुष्टुभकथमेकविंशः ॥ २० ॥ [२३] (२२०)

अष्ट ज्ञाता भूता ग्रंथमजर्तस्याष्टेन्द्रत्विजो दैव्या ये ।
 अष्टयोनिरदितिरष्टपुत्राष्टमी रात्रिमभि हव्यमैति ॥२१॥
 इत्थं भ्रेयो मन्यमानेदमार्गमं युष्माकं सुख्ये अहमस्मि शेषा ।
 समानजन्मा ऋतुरस्ति वः शिवः स वः सर्वाः सं चरति प्रज्ञानम् ॥२२॥
 अष्टेन्द्रस्य पद्मस्य ऋषीणां सुप्त संप्लवा ।
 अपो मनुष्याश्च नोर्षधीस्तां उ पञ्चानु सेचिरे ॥२३॥
 केवलीन्द्राय दुदुहे हि गुष्टिर्वर्षं पीयूषं प्रथमं दुहाना ।
 अथातर्पयच्चतुर्धनुर्धा देवान्मनुष्यांश्च असुरानुत ऋषीन् ॥२४॥
 को तु गौः क एकऋषिः किमु धाम का आशिपः ।
 यक्षं पृथिव्यामैकवृद्धैर्कर्तुः कतमो तु सः ॥२५॥
 एको गौरेकं एकऋषिरेकं धामैकधाशिपः ।
 यक्षं पृथिव्यामैकवृद्धैर्कर्तुर्नाति रिच्यते ॥२६॥ [२४] (२२६)

(१०) विराद ।

१-१३ अथर्षाचार्यः । विराद । (पद पर्यायाः) ।

[१] १-१३: १ त्रिपदाच्चो पङ्क्तिः; २-७ याजुषी जगती; ३, ९ साम्यनुष्टुपः

५ आर्च्यनुष्टुपः; ७, १३ विराद गायत्री; ११ साम्नी वृहती ।

[१] विराडा इदमग्र आसीत्तस्या ज्ञातायाः सर्वमविभेदियमेवेदं भविष्यतीति ॥१॥
 सोदक्रामत्सा गर्हपत्ये न्यक्रामत् ॥ २ ॥
 गृहमेधी गृहपतिर्भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥
 सोदक्रामत्साहवनीये न्यक्रामत् ॥ ४ ॥
 यन्त्यस्य देवा देवहृतिं प्रियो देवानां भवति य एवं वेद ॥ ५ ॥
 सोदक्रामत्सा दक्षिणाग्नौ न्यक्रामत् ॥ ६ ॥
 यज्ञतो दक्षिणीयो वासतेयो भवति य एवं वेद ॥ ७ ॥
 सोदक्रामत्सा सभायां न्यक्रामत् ॥ ८ ॥
 यन्त्यस्य सभां सम्भ्यो भवति य एवं वेद ॥ ९ ॥
 सोदक्रामत्सा सर्भितौ न्यक्रामत् ॥ १० ॥
 यन्त्यस्य सर्भिति सामित्यो भवति य एवं वेद ॥ ११ ॥ (२३७)

का० ८, प्र० १५, अनु० ५]

१९३

[का० ८, सू० १०, सं०

सोदक्रामत्सामन्त्रेण्यक्रामत् ।

॥१२॥(६)

यन्त्यस्यामन्त्रणमामन्त्रणीयो भवति य एवं वेद

॥१३॥(७)[२५](२३९

[१] (१-१०) १ त्रिपदा साक्षी अनुष्टुप्; २ उष्णिग्गर्भा चतुष्पदापरिष्ठाक्षिराबृहती;

३ एकपदा याजुषी गायत्री; ४ एकपदा साक्षी पक्ष्मिन्; ५ विराड् गायत्री; ६

आर्च्यनुष्टुप्; ७ साक्षी पक्ष्मिन्; ८ आसुरी गायत्री; ९ साक्षी अनुष्टुप्;

१० साक्षी बृहती ।

[२] सोदक्रामत्सान्तरिक्षे चतुर्धा विक्रान्तातिष्ठत् ॥ १ ॥ (८)

तां दैवमनुष्या अष्टवक्षियमेव तद्वेदु यदुभय उपजीवेमेमाश्रुप ह्यामहा इति ॥ २ ॥ (९)

तामृपाह्वयन्त ॥ ३ ॥ (१०)

ऊर्ज एहि स्वध एहि स्रनूत एहीरावत्येहीति ॥ ४ ॥ (११)

तस्या इन्द्रो वृत्स आसीद्वायुच्यमिधान्यभ्रमूर्धः ॥ ५ ॥ (१२)

बृहत् रथन्तरं च द्वौ स्तनावास्तां यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च द्वौ ॥ ६ ॥ (१३)

ओषधीरेव रथन्तरेण देवा अदुहन्त्यचौ बृहता ॥ ७ ॥ (१४)

अपो वामदेव्येन यज्ञं यज्ञायज्ञियेन ॥ ८ ॥ (१५)

ओषधीरेवास्मै रथन्तरं दुहे व्यचौ बृहत् ॥ ९ ॥ (१६)

अपो वामदेव्यं यज्ञं यज्ञायज्ञियं य एवं वेद ॥१०॥(१७)[२६](२४९

[३] (१-८) १ चतुष्पदा विराडनुष्टुप्; २ आर्ची त्रिष्टुप्; ३, ५, ७

चतुष्पदा प्राजापत्या पक्ष्मिन्; ४, ६, ८ आर्ची बृहती ।

[३] सोदक्रामत्सा वनस्पतीनागच्छतां वनस्पतयोऽमृतं सा संवत्सरे समभवत् ॥ १ ॥

तस्माद्वनस्पतीनां संवत्सरे वृक्षमपि रोहति वृक्षतेऽस्याग्निं यो आतृग्यो य एवं वेद ॥ २ ॥ (१८)

सोदक्रामत्सा पितृनागच्छतां पितरोऽमृतं सा मासि समभवत् ॥ ३ ॥

तस्मात्पितृभ्यो मास्युपमास्यं ददति प्र पितृयाणं पन्थां जानाति य एवं वेद ॥ ४ ॥ (१९)

सोदक्रामत्सा देवानागच्छतां देवा अमृतं सार्धमासे समभवत् ॥ ५ ॥

तस्माद्देवभ्योऽर्धमासे वर्षद् कुर्वन्ति प्र देवयानं पन्थां जानाति य एवं वेद ॥ ६ ॥ (२०)

सोदक्रामत्सा मनुष्यार्देनागच्छतां मनुष्या अमृतं सा सद्यः समभवत् ॥ ७ ॥

तस्मान्मनुष्येभ्य उमयुधुर्गुहं हरन्त्युपास्य गुहे हरन्ति य एवं वेद ॥ ८ ॥ (२१) [२७] (२५०)

१३

५] (१-१६; १-१६) २२, २३ २६, २९ (प्र०) साक्षी जगती; २२-२४, २८, २९ (द्वि०) साक्षी बृहती,
 २२, २६ (तृ०) साक्षी उष्णिहः; २२, २३, २६, २९ (च०) आर्च्यनुष्टुप्; २३ (दृ०) आर्ची
 गायत्री; २४-२५, २८ (प्र०) चतुष्पदा उष्णिहः; २४ (तृ०) प्राजापत्यानुष्टुप्; २४, २५,
 २७ आर्ची त्रिष्टुप्; २५-२६ (द्वि०) साम्नी उष्णिहः; २५, २७-२८ (तृ०)
 विराट् गायत्री; २७ (प्र०) चतुष्पदा प्राजापत्या जगती; २७ (द्वि०)
 साक्षी त्रिष्टुप्; २८ (च०) त्रिपदा ब्राह्मी सुरिमायत्री;
 २९ (तृ०) साम्नी अनुष्टुप् ।

[४] सोदक्रामत्सासुरानागच्छतामसुरा उपाह्वयन्त माय एहीति ॥ १ ॥
 तस्या विरोचनः ग्राहीर्दित्स आसीदयस्पात्रं पात्रम् ॥ २ ॥
 तां द्विर्घात्त्व्योऽधोक्तां मायामेवाधोक् ॥ ३ ॥
 तां मायामसुरा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ४ ॥ (२२)
 सोदक्रामत्सा पितृनागच्छतां पितर उपाह्वयन्त स्वध एहीति ॥ ५ ॥
 तस्या यमो राजा वत्स आसीद्रजतपात्रं पात्रम् ॥ ६ ॥
 तामन्तको मार्त्यवोऽधोक्तां स्वधामेवाधोक् ॥ ७ ॥
 तां स्वधां पितर उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ८ ॥ (२३)
 सोदक्रामत्सा मनुष्यानागच्छतां मनुष्या उपाह्वयन्तेरावत्येहीति ॥ ९ ॥
 तस्या मनुर्वैवस्वतो वत्स आसीत्पृथिवी पात्रम् ॥ १० ॥
 तां पृथीं वैन्योऽधोक्तां कृषिं च तस्यं चाधोक् ॥ ११ ॥

। कृषिं च तस्यं च मनुष्या उप जीवन्ति कृष्टराधिरुपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ १२ ॥ (२४)

सोदक्रामत्सा सप्तऋषीनागच्छतां सप्तऋषय उपाह्वयन्त ब्रह्मण्वत्येहीति ॥ १३ ॥

तस्याः सोमो राजा वत्स आसीच्छन्दः पात्रम् ॥ १४ ॥

तां बृहस्पतिराक्षिरसोऽधोक्तां ब्रह्म च तर्पथाधोक् ॥ १५ ॥

। ब्रह्म च तर्पथ सप्तऋषय उप जीवन्ति ब्रह्मवर्चस्पिजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ १६ ॥ (२५) (२६)
 (२७)

[५] सोदक्रामत्सा देवानागच्छतां देवा उपाह्वयन्तोर्ज एहीति ॥ १ ॥

तस्या इन्द्रो वत्स आसीच्चमसः पात्रम् ॥ २ ॥ (२७)

का० ८, प्र० १९, अ० ५]

१९५

[का० ८, सू० १०, मं० ३]

तां देवः सविताधोक्तामूर्जामेवाधोक् ॥ ३ ॥
 तामूर्जां देवा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ४ ॥ (२६)
 सोदक्रामत्सा गन्धर्वाप्सरस आगच्छतां गन्धर्वाप्सरस उपाह्वयन्त पुण्यगन्ध एहीति ॥ ५ ॥
 तस्याश्चित्ररथः सौर्यवर्चसो वृत्स आसीत्पुष्करपर्ण पात्रम् ॥ ६ ॥
 तां वसुक्चिः सौर्यवर्चसोऽधोक्तां पुण्यमेव गन्धर्मधोक् ॥ ७ ॥
 तं पुण्यं गन्धं गन्धर्वाप्सरस उप जीवन्ति पुण्यगन्धिरुपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ८ ॥ (२७)
 सोदक्रामत्सेतर्जुनानागच्छतामितरजुना उपाह्वयन्त तिरोध एहीति ॥ ९ ॥
 तस्याः ह्रवैरो वैश्रवणो वृत्स आसीदामपात्रं पात्रम् ॥ १० ॥
 तां रजतनाभिः कावेरकोऽधोक्तां तिरोधामेवाधोक् ॥ ११ ॥
 तां तिरोधामितरजुना उप जीवन्ति तिरो धत्ते सर्व पाप्मानंमुपजीवनीयो
 भवति य एवं वेद ॥ १२ ॥ (२८)
 सोदक्रामत्सा सर्पानागच्छतां सर्पा उपाह्वयन्त विषमत्येहीति ॥ १३ ॥
 तस्यास्तक्षको वैशालेयो वृत्स आसीदलावुपात्रं पात्रम् ॥ १४ ॥
 तां ध्रुवराट् पेरवतोऽधोक्तां विषमेवाधोक् ॥ १५ ॥
 तद्विषं सर्पा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ १६ ॥ (२९) [२९] (२८९)

[६] (१-४) १ द्विपदा विराड् गायत्री; २ द्विपदा साम्नी त्रिष्टुप्; ३ द्विपदा प्राजापत्यानुष्टुप्;
 ४ द्विपदाचर्यनुष्टुप् ।

(६) तद्यस्मा एवं विदुषेऽलावुनाभिषिञ्चेत्प्रत्याह्न्यात् ॥ १ ॥
 न च प्रत्याह्न्यान्मनसा त्वा प्रत्याह्नमीति प्रत्याह्न्यात् ॥ २ ॥
 यत्प्रत्याह्निति विषमेव तत्प्रत्याह्निति ॥ ३ ॥
 विषमेवास्याग्रियं आरुव्यमनुविषिष्यते य एवं वेद ॥ ४ ॥ (३०) [३३] (२९३)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

[इत्येकोनविंशतितमः प्रपाठकः ॥ १९ ॥]

॥ इति अष्टमं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

सप्तमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं २०३०

अष्टमकाण्डस्य २९३

सर्वयोगः २३२३

नवमं काण्डम् ।

(१) मधुविद्या ।

१-२४ अथर्वा । मधु, अभिनौ । त्रिष्टुप्, २ त्रिष्टुप्गर्भा पराक्षितः, ३ परानुष्टुप्, ६ अतिशङ्करी-
गर्भा महाशृङ्गती, ७ अति जागतगर्भा महाशृङ्गती, ८ शृङ्गतीगर्भा संस्तरपरक्षितः, ९
९ पराशृङ्गती संस्तरपरक्षितः, १० परोष्णिक्परक्षितः, ११-१३, १५-१६, १८-१९
अनुष्टुप्, १४ पुरोष्णिक्, १७ उपरिष्टाद्विराड् शृङ्गती, २० भुरिग्विष्टारपरक्षितः,
२१ एकावसाना द्विपदार्च्यनुष्टुप्, २२ त्रिपदा द्वाष्टी पुरोष्णिक्,
२३ द्विपदा आर्ची परक्षितः, २४ त्र्यवसाना पद पदाष्टिः ।

[अथ विंशतितमः प्रपाठकः ॥२०॥]

[१] दिवस्पृथिव्या अन्तरिक्षात्समुद्रादुभेर्वातान्मधुकृशा हि जज्ञे ।
तां चायित्वामृतं वसानां वृद्धिः प्रजाः प्रति नन्दन्ति सर्वाः ॥ १ ॥
महत्पयो विश्वरूपमस्याः समुद्रस्य त्वोत् रेत आहुः ।
यत् ऐति मधुकृशा रराणा तत्प्राणस्तदमृतं निर्विष्टम् ॥ २ ॥
पश्यन्त्यस्याश्रितं पृथिव्यां पृथङ्नरो बहुधा मीमांसमानाः ।
अभेर्वातान्मधुकृशा हि जज्ञे मरुतामुग्रा नृप्तिः ॥ ३ ॥
मातादित्यानां दुहिता वधनां प्राणः प्रजानाममृतस्य नाभिः ।
हिरण्यवर्णा मधुकृशा घृताचीं महान्भर्गेश्वरति मर्त्येषु ॥ ४ ॥
मधोः कशामजनयन्त देवास्तस्या गर्भो अमवद्विश्वरूपः ।
तं जातं तर्ह्यं पिपतिं माता स जातो विश्वा भुवना वि चष्टे ॥ ५ ॥
कस्तं प्र वेदु क उ तं चिकेत यो अस्या हृदः कुलशः सोमघानो अक्षितः ।
ब्रह्मा सुमेधाः सो अस्मिन्मदेत ॥ ६ ॥
स तौ प्र वेदु स उ तौ चिकेत यावस्याः स्तनौ सहस्रधारावक्षितौ ।
ऊर्जं दुहाते अनपस्फुरन्तौ ॥ ७ ॥
द्विङ्गरिकती शृङ्गी वयोधा उच्चैर्वापाम्भेति या व्रतम् ।
श्रीन्यर्मानभि वावशाना मिमाति मायुं पर्यते पर्योभिः ॥ ८ ॥ (८)

यामापीनामुपसीदन्त्यापः श्वाक्वरा वृषभा ये स्वराजः ।
 ते वर्षन्ति ते वर्षयन्ति तद्विदे कामधूर्जमार्पः ॥ ९ ॥
 स्तनयितुस्ते वाक्प्रजापते वृषा शुष्मं क्षिपसि भूम्यामधि ।
 अग्नेर्वातान्मधुकशा हि जज्ञे मरुतामुग्रा नसिः ॥ १० ॥ (१)
 यथा सोमः प्रातःसवने अश्विनोर्भवति प्रियः ।
 एवा मे अश्विना वर्च आत्मनि प्रियताम् ॥ ११ ॥
 यथा सोमो द्वितीये सवने इन्द्राग्न्योर्भवति प्रियः ।
 एवा मे इन्द्राग्नी वर्च आत्मनि प्रियताम् ॥ १२ ॥
 यथा सोमस्तृतीये सवने ऋभूणां भवति प्रियः ।
 एवा मे ऋभवो वर्च आत्मनि प्रियताम् ॥ १३ ॥
 मधु जनिपीय मधु वंशिपीय ।
 पर्यस्वानग्र आगमं तं मा सं सृज वर्चसा ॥ १४ ॥
 सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुष्या ।
 विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात्सह ऋषिभिः ॥ १५ ॥
 यथा मधु मधुकृतः संभरन्ति मध्वावधि ।
 एवा मे अश्विना वर्च आत्मनि प्रियताम् ॥ १६ ॥
 यथा मक्षा इदं मधु न्यजन्ति मध्वावधि ।
 एवा मे अश्विना वर्चस्तेजो बलमोजश्च प्रियताम् ॥ १७ ॥
 यद्रिरिषु पर्वतेषु गोप्यक्षेपु यन्मधु ।
 सुरायां सिन्धुमानायां यत्तत्र मधु तन्मयि ॥ १८ ॥
 अश्विना सार्वेण मा मधुनाङ्गं शुभस्पती ।
 यथा वर्चस्वतीं वाचमावदानि जनों अतु ॥ १९ ॥
 स्तनयितुस्ते वाक्प्रजापते वृषा शुष्मं क्षिपसि भूम्यां द्विवि ।
 तां पशव उर्प जीवन्ति सर्वे तेनो सेषमूर्जं पिपति ॥ २० ॥
 पृथिवी दण्डोदन्तरिक्षं गर्भो द्यौः कशा विद्युत्प्रकशो हिरण्ययो बिन्दुः ॥ २१ ॥
 यो वै कशायाः सप्त मधूनि वेद मधुमान्भवति ।
 ब्राह्मणश्च राजा च धेनुश्चान्नांश्च ब्रीहिश्च यवश्च मधु सप्तमम् ॥ २२ ॥ (२२)

मधुमान्भवति मधुमदस्याहार्यं भवति ।

मधुमतो लोकाजयति य एवं वेद

॥२३॥

यद्वाग्ने स्तनयति प्रजापतिरेव तत्प्रजाभ्यः श्रादुर्भवति ।

तस्मात्प्राचीनोपवीतस्तिष्ठे प्रजापतेऽनु मा बुध्यस्वेति ।

अन्वेनं प्रजा अनु प्रजापतिर्बुध्यते य एवं वेद

॥२४॥(२) (१४)

(२) कागः ।

१-२५ अथर्वा । कामः । त्रिष्टुप्; ५ अतिजगती; ७, १४-१५, १७-१८, २१-२२ जगती;

८ द्विपदा आर्यो पङ्क्तिः; ११; २०, २३ भुरिक्; १२ अनुष्टुप्; १३ द्विपदार्चो

अनुष्टुप्; १६ चतुष्पदा शकरीगर्भा परा जगती ।

सपत्नहर्नमृषं धृतेन कामं शिक्षामि हविषाज्येन ।

नीचैः सपत्नान्मम पादय त्वमभिष्टुतो महता वीर्येण

॥ १ ॥

यन्मे मनसो न श्रियं न चक्षुषो यन्मे वमस्ति नाभिनन्दति ।

तदुष्वभ्यं प्रति मुञ्चामि सपत्ने कामं स्तुत्वोदुहं भिदेयम्

॥ २ ॥

दुष्वभ्यं काम दुरितं च कामाग्रजस्तामस्वगतामवर्तिम् ।

उग्र ईशानः प्रति मुञ्च तस्मिन्यो अस्मभ्यमंहूणा चिकित्सात्

॥ ३ ॥

नुदस्व कामं प्र शुदस्व कामावर्तिं यन्तु मम ये सपत्नाः

तेषां नुचानामधमा तमांस्यग्ने वास्तुनि निर्देह त्वम्

॥ ४ ॥

सा तै काम इहिता वेदुरुच्यते यामाहुर्वाचं क्वयों विराजम् ।

तया सपत्नान्परि वृद्धन्धि ये मम पर्येनान्प्राणः पञ्चवो जीवनं वृणक्तु ॥ ५ ॥

कामस्येन्द्रस्य वरुणस्य राज्ञो विष्णोर्वलेन सवितुः सुवेन ।

अग्नेर्होत्रेण प्र शुदे सपत्नांछम्बीव नार्वमुदकेषु धीरः

॥ ६ ॥

अर्घ्यक्षो वाजी मम कामं उग्रः कृणोतु महामसपत्नमेव ।

विश्वे देवा मम नाथं भवन्तु सर्वे देवा हवमा यन्तु म इमम्

॥ ७ ॥

इदमार्ज्यं धृतवज्रपाणाः कामज्येष्ठा इह मादयध्वम् ।

कृण्वन्तो महामसपत्नमेव

॥ ८ ॥

इन्द्राग्नी कामं सरथं हि भूत्वा नीचैः सपत्नान्मम पादयाथः ।

तेषां पत्नानामधमा तमांस्यग्ने वास्तुन्यनुनिर्देह त्वम्

॥ ९ ॥ (११)

- जहि त्वं कामं मम ये सपत्ना अन्धा तमांस्येव पादयैनाम् ।
 निरिन्द्रिया अरसाः तन्तु सर्वे मा ते जीविषुः कृतमच्चनहः ॥१०॥ (३)
- अवधीत्कामो मम ये सपत्ना उरुं लोकमकरन्महमेधतुम् ।
 मर्षं नमन्तां ग्रदिश्वरस्रो मर्षं पदुर्वीधृतमा वहन्तु ॥११॥
- तेऽधराश्रुः प्र पुनन्तां छिन्ना नौरिव बन्धनात् ।
 न सार्यकप्रणुत्तानां पुनरस्ति निवर्तनम् ॥१२॥
- अगिर्येव इन्द्रो यवः सोमो यवः ।
 यवयावानो देवा यावयन्त्वेनम् ॥१३॥
- असर्ववीरश्चरतु प्रपुत्तो द्वेप्यो मित्राणां परिवर्ग्यैः स्वानाम् ।
 उत पृथिव्यामगं स्पन्ति विद्युत उग्रो वो देवः प्र मृणत्सपत्नान् ॥१४॥
- च्युता चेयं वृहत्पच्युता च विद्युर्द्विमर्ति स्तनयिषूश्च सर्वान् ।
 उद्यन्नादित्यो द्रविणेन तेजसा नीचैः सपत्नाश्रुदता मे सहस्वान् ॥१५॥
- यत्ने कामं शर्म त्रिवरूथमुद्भु ब्रह्म वर्म विततमनतिव्याघ्र्यं कृतम् ।
 तेन सपत्नान्परि वृङ्क्षि ये मम पर्येनान्प्राणः पशवो जीविनं वृणक्तु ॥१६॥
- येन देवा असुरान्प्राणुदन्त येनेन्द्रो दस्यूनधमं तमो निनार्य ।
 तेन त्वं कामं मम ये सपत्नास्तानस्माहोकात्प्र शुदस्व दूरम् ॥१७॥
- यथा देवा असुरान्प्राणुदन्त यथेन्द्रो दस्यूनधमं तमो बवाधे ।
 तथा त्वं कामं मम ये सपत्नास्तानस्माहोकात्प्र शुदस्व दूरम् ॥१८॥
- कामो जज्ञे प्रथमो नैनं देवा आपुः पितरो न मर्याः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत्कुणोमि ॥१९॥
- यावती द्यावापृथिवी वरिम्णा यावदार्यः सिष्मदुर्यावदग्निः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत्कुणोमि ॥२०॥ (४)
- यावतीर्दिशः ग्रदिशो विष्वचीर्यावतीराशो अभिचर्क्षणा दिवः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत्कुणोमि ॥२१॥
- यावतीर्भृङ्गा जत्वः कूरुवो यावतीर्विधा वृक्षस्योर्विषमूवुः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत्कुणोमि ॥२२॥
- ज्यायान्निमिषतोऽसि तिष्ठतो ज्यायान्समुद्रार्दसि काम मन्यो ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत्कुणोमि ॥२३॥ (

न वै वारुश्चन काममाप्नोति नाभिः सूर्यो नोत चन्द्रमाः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महास्तस्मै ते काम नमु इत्कुणोमि ॥२४॥
 यास्तै शिवास्तन्वः काम भद्रा यामिः सत्यं भवति यदृणीपि ।
 तामिष्टमस्मौ अभिसंविशस्वान्यत्र प्रापीरप वेशया धियः ॥२५॥ (५) (५१)
 ॥ इति प्रथमोऽनुपाकः ॥

(३) शाला ।

१—३१ भृगुहिराः । शाला । अनुष्टुप्; ६ पद्या पङ्क्तिः; ७ परोष्णिक्; १५ ज्यवसाना
 पञ्चपदातिकरी; १७ प्रस्तारपङ्क्तिः; २१ आस्तारपङ्क्तिः; २५, ३१ त्रिपदा
 प्राजापत्या वृहती; २६ साम्नी त्रिष्टुप्; २७—३० प्रतिष्ठानाम गायत्रीः
 २५—३१ एकावसाना त्रिपदा ।

[२] उपमितां प्रतिमितामथो परिमितामुत ।
 शालाया विश्वाराया नृदानि वि चृतामसि ॥ १ ॥
 यत्तै नृदं विश्वारे पाशो ग्रन्थिश्च यः कृतः ।
 वृहस्पतिरिवाहं चलं वाचा वि सैसयामि तत् ॥ २ ॥
 आ ययाम सं वरहं ग्रन्थीश्चकार ते दृढान् ।
 परैषि विद्वांस्तुवेन्द्रेण वि चृतामसि ॥ ३ ॥
 वंशानां ते नहनानां प्राणाहस्य तृणस्य च ।
 पक्षाणां विश्वारे ते नृदानि वि चृतामसि ॥ ४ ॥
 संदंशानां पलदानां परिष्वज्जल्पस्य च ।
 इदं मानस्य पत्न्या नृदानि वि चृतामसि ॥ ५ ॥
 यानि तेऽन्तः शिष्यान्विवेधं रण्ययि कम् ।
 प्र ते तानि चृतामसि शिवा मानस्य पत्नी न उद्धिता तन्वे भव ॥ ६ ॥
 हविषोर्नममिशालं पत्नीनां सदनं सदैः ।
 सदै देवानामसि देवि शाले ॥ ७ ॥
 अधुमोपशं विततं सहस्राक्षं विपुवति ।
 अर्चनद्वयमिहितं ब्रह्मणा वि चृतामसि ॥ ८ ॥
 यस्त्वा शाले प्रतिगृह्णाति येन चासि मिता त्वम् ।
 उभौ मानस्य पत्नि तौ जीवतां जरदंष्टी ॥ ९ ॥ (५८)

अधुनैवमा गच्छताद् दृढा नद्धा परिष्कृता ।	
यस्यास्ते विचृतामस्यङ्गमङ्गं परम्परुः	॥१०॥ (६)
यस्त्वा शाले निमिमाय संजुभार वनस्पतीन्	
प्रजायै चक्रे त्वा शाले परमेष्ठी प्रजापतिः	॥११॥
नमस्तस्मै नमो दात्रे शालापतये च कृष्णः ।	
नमोऽग्नये प्रचरते पुरुषाय च ते नमः	॥१२॥
गोम्यो अक्षेभ्यो नमो यच्छालायां विजायते ।	
विजावति प्रजावति वि ते पाशाश्रुतामसि	॥१३॥
अधिमन्तश्छादयसि पुरुषान्पशुभिः सह ।	
विजावति प्रजावति वि ते पाशाश्रुतामसि	॥१४॥
अन्तुरा घां च पृथिवीं च यद्यचस्तेन शालां प्रति गृह्णामि त इमाम् ।	
यदन्तरिक्षं रजसो विमानं तत्कृण्वेऽहमुदरं शेवधिर्म्यः ।	
तेन शालां प्रति गृह्णामि तस्मै	॥१५॥
ऊर्जस्वती पर्यस्वती पृथिव्यां निर्मिता मिता ।	
विश्वामं विव्रती शाले मा हिंसीः प्रतिगृह्णतः	॥१६॥
तृणैरावृता पलदान्वसाना रात्रीव शाला जगतो निवेशनी ।	
मिता पृथिव्यां तिष्ठसि हस्तिनीव पुद्गी	॥१७॥
इदस्य ते वि चृताम्परिणद्धमपोर्णुवन् ।	
वरुणेन समुजिता मित्रः प्रातव्युजितु	॥१८॥
व्रक्षणा शालां निर्मितां कविमिनिर्मितां मिताम् ।	
इन्द्राग्नी रक्षतां शालामुद्यतौ सौम्यं सदैः	॥१९॥
कुलायेऽधि कुलायं कोशे कोशुः समुजितः ।	
तत्र मर्तो वि जायते यस्माद्विश्वं प्रजायते	॥२०॥ (७)
या द्विपक्षा चतुष्पक्षा पदपक्षा या निशीयते ।	
अष्टापक्षा दशपक्षा शालां मानस्य पत्नीमधिर्गमे इवा श्वे	॥२१॥
प्रतीचीं त्वा प्रतीचीनः शाले प्रैम्यहिंसतीम् ।	
अधिर्यन्तरापश्चर्तस्य प्रथमा द्याः	॥२२॥ (७१)

इमा आपः प्र भ्राम्ययस्मा यक्ष्मनाशनीः ।

गृहानुप प्र सीदाम्यमृतेन सहामिना ॥२३॥

मा नः पाशं प्रति मुचो गुरुर्भारो लघुर्भव ।

वधूर्भिव त्वा शाले यत्रकामं भ्रामंति ॥२४॥

प्राच्यां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥२५॥

दक्षिणाया दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥२६॥

प्रतीच्यां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥२७॥

उदीच्यां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥२८॥

ध्रुवायां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥२९॥

ऊर्ध्वायां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥३०॥

दिशोर्दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥३१॥ (८)(८०)

(४) ऋषभः ।

१-२४ ब्रह्मा । ऋषभः । त्रिष्टुप्; ८ भुरिक्; ६, १०, २४ जगती; ११-१७, १९-२०, २३ अनुष्टुप्;
१८ उपरिष्टाद्वृहती; २१ आस्तारपञ्चकः ।

साहस्रस्त्वेप ऋषभः पर्यस्वान्विधा रूपाणि वृक्षणासु विभ्रत् ।

भ्रं द्रात्रे यजमानाय शिषन्वाहस्पत्य उस्त्रियस्तन्तुमातान् ॥ १ ॥

अपां यो अग्रे प्रतिमा बभूव प्रभूः सर्वस्मै पृथिवीव देवी ।

पिता वत्सानां पतिरभ्यानां साहस्रे पोपे अपि नः कृणोतु ॥ २ ॥

पुमानन्तर्वान्त्स्थविर्ः पर्यस्वान्वत्तोः कर्बन्धमृषभो विभर्ति ।

तमिन्द्राय पृथिमिदेवयानैर्हुतमग्निर्वहतु जातवेदाः ॥ ३ ॥

पिता वत्सानां पतिरभ्यानामथो पिता मृहतां गर्गोराणाम् ।

वत्सो जरायुं प्रतिधुक्पीयूषं आमिक्षा घृतं तदस्य रेतः ॥ ४ ॥

देवानां भाग उपनाह एषोऽपां रस ओषधीनां घृतस्य ।

सोमस्य भक्षमवृणीत शक्रो बृहन्नद्रिरभवद्यच्छरीरम् ॥ ५ ॥

सोमेन पूर्णं कलशं विभर्षि त्वष्टा रूपाणां जनिता पञ्चनाम् ।

जिवास्ते सन्तु प्रजन्तु इह या इमा न्यस्मभ्यं स्वधिते यच्छ या अयः ॥ ६ ॥

आज्यं विभर्ति घृतमस्य रेतः साहस्रः पोषस्तमं यज्ञमाहुः ।

इन्द्रस्य रूपमृषभो यतानः सो अस्मान्देवाः शिव ऐतु दुचः ॥ ७ ॥ (८१)

इन्द्रस्याज्ञो वरुणस्य बाहू अश्विनोरसौ मरुतामियं ककुत् ।	
बृहस्पतिं संमृतमेतमाहुर्धे धीरांसः कवयो ये मनीषिणः	॥ ८ ॥
दैवीर्विशः पर्यस्वाना तनोपि त्वामिन्द्रं त्वां सरस्वन्तमाहुः ।	
सदृशं स एकमुखा ददाति यो ब्राह्मण ऋषभमाजुहोति	॥ ९ ॥
बृहस्पतिः सविता ते वयौ दधौ त्वष्टुर्वायोः पर्यात्मा तु अभृतः ।	
अन्तरिक्षे मनसा त्वा जुहोमि बर्हिष्टे धावापृथिवी उमे स्ताम्	॥ १० ॥ (९)
य इन्द्र इव देवेषु गोप्सेति विवाचदत् ।	
तस्य ऋषभस्याङ्गानि ब्रह्मा सं स्तौतु भद्रया	॥ ११ ॥
पार्थे आस्तामनुमत्या भगस्यास्तामनुवृजौ ।	
अष्टीवन्ताविम्रवीन्मित्रो ममैतौ केवलाविति	॥ १२ ॥
भसदासीदादित्यानां श्रोणीं आस्तां बृहस्पतैः ।	
पुच्छं वारतस्य देवस्य तेन धृनोत्योषधीः	॥ १३ ॥
गुदां आसन्तिनीवाल्पाः सूर्यायास्त्वर्चमनुवन् ।	
उत्थातुरनुवन्पद ऋषभं यदकल्पयन्	॥ १४ ॥
क्रोड आसीजामिशंसस्य सोमस्य कुलशो घृतः ।	
देवाः संगत्य यत्सर्वं ऋषभं व्यकल्पयन्	॥ १५ ॥
ते कृष्टिकाः सुरमायै कूर्मेभ्यो अदधुः अफान् ।	
ऊर्ध्वमस्य कीटेभ्यः श्वर्तेभ्यो अघारयन्	॥ १६ ॥
शृङ्गाभ्यां रक्षं ऋषत्यवति हन्ति चक्षुषा ।	
शृणोति भद्रं कर्णोभ्यां गवां यः पतिरग्नयः	॥ १७ ॥
शतयाजं स यजते नैनं दुन्वन्त्यग्नयः ।	
जिन्वान्ति विश्वे तं देवा यो ब्राह्मण ऋषभमाजुहोति	॥ १८ ॥
ब्राह्मणेभ्य ऋषभं दुत्वा वरीयः कृणुते मनः ।	
पुष्टिं सो अभ्यानां स्वे गोष्ठेऽव पश्यते	॥ १९ ॥
गार्वः सन्तु प्रजाः सन्त्वथो अस्तु तनुबलम् ।	
तत्सर्वमनु मन्यन्तां देवा ऋषभदायिनै	॥ २० ॥
अयं पिपात इन्द्र इमं पि दधातु चेतुनीम् ।	
अयं घेतुं सुदुषां नित्यवत्सां वर्षं दुहां विप्रभितं पुरो विवः	॥ २१ ॥ (१०१)

पिशङ्गरूपो नमसो वयोधा ऐन्द्रः शुष्मो विश्वरूपो नु आगन् ।
 आयुरस्मभ्यं दधत्प्रजां च रायश्च पोषैरभि नः सचताम् ॥२२॥
 उपेहोपपर्वनास्मिन्गोष्ठ उपं पृश्च नः ।
 उपं क्रपुमस्य यद्रेत उषेन्द्र तव वीर्यम् ॥२३॥
 एतं वो युवानं प्रति दध्मो अत्र तेन क्रीडन्तीश्वरत वशौ अलु ।
 मा नो हासिष्ट जुनुषा सुभागा रायश्च पोषैरभि नः सचच्चम् ॥२४॥(१०)(१०४)
 ॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥१॥

(५) पञ्चोदनो अजः ।

१-३८ श्रुतः । पञ्चोदनोऽजः, मन्त्रोक्ताः । त्रिष्टुपः ३ चतुष्टुपदा पुरोतिशफरी जगती, ४, १०
 जगती, १४, १७, २७-३० अनुष्टुप (३० ककुम्भती) ; १६ त्रिपदानुष्टुपः, १८, ३७ त्रिपदा
 विराट्गायत्री, २३ पुरजष्णिक्, २४ पञ्चपदानुष्टुपुष्णिग्गर्भोपरिष्टाद्विराट्जगती,
 २०-२२, २६ पञ्चपदानुष्टुपुष्णिग्गर्भोपरिष्टाद्विराट् अरिष्टः, ३१ सप्तपदायी,
 ३२-३५ दशपदा प्रकृतिः, ३६ दशपदाकृतिः, ३८ एकावसाना
 द्विपदा साक्षी त्रिष्टुपः ।

[३] आ नयैतमा रमस्व सुकृतां लोकमपि गच्छतु प्रजानन् ।
 तीर्त्वा तर्मासि बहुधा मुहान्त्यजो नाकुमा क्रमतां तृतीयम् ॥ १ ॥
 इन्द्राय भागं परि त्वा नयाम्यस्मिन्यज्ञे यजमानाय सूरिम् ।
 ये नो द्विषन्त्यनु तान्प्रमुस्वानागसो यजमानस्य वीराः ॥ २ ॥
 प्र पदोऽव नेनिग्धि दुश्चरितं यच्चचारं शुद्धैः शुफैरा क्रमतां प्रजानन् ।
 तीर्त्वा तर्मासि बहुधा विपश्यन्जो नाकुमा क्रमतां तृतीयम् ॥ ३ ॥
 अलु च्छय इयामेन त्वर्चमेतां विश्वस्तर्यथापूर्वसिना मामि मंस्थाः ।
 मामि ब्रुहः पुरुषः कल्पयैनं तृतीये नाके अधि वि श्रयैनम् ॥ ४ ॥
 क्रुचा कुम्भीमज्यग्नौ श्रयाम्या सिञ्चोदकमव घेषेनम् ।
 पर्यावचाग्निना शमितारः श्रुतो गच्छतु सुकृतां यत्र लोकः ॥ ५ ॥
 उत्क्रामातुः परि चेदतस्तत्प्राचुरोरधि नाकं तृतीयम् ।
 अथेरभिरधि सं वंशुविद्य ज्योतिष्मन्तमुमि लोकं जयैतम् ॥ ६ ॥
 अजो अभिरजमु ज्योतिराहरजं जीवता ब्रह्मणे देयमाहुः ।
 अजस्तमांस्पप हन्ति दूरमुस्मिन्नलोके श्रद्धाघनेन द्रुतः ॥ ७ ॥ (११)

पञ्चौदनः पञ्चधा वि क्रमतामाक्रुस्यमानस्त्रीणि ज्योतीषि ।
 ईजानानां सुकृतां प्रेहि मर्ष्यं तृतीये नाके अधि वि श्रयस्व ॥ ८ ॥
 अजा रोह सुकृतां यत्र लोकः शर्मो न च्चोऽर्ति दुर्गाण्येषः ।
 पञ्चौदनो ब्रह्मणे दीयमानः स दातारं तृप्त्या तर्पयाति ॥ ९ ॥
 अजर्जिनाके त्रिदिवे त्रिपृष्ठे नाकस्य पृष्ठे ददिवान्सं दधाति ।
 पञ्चौदनो ब्रह्मणे दीयमानो विश्वरूपा धेनुः कामदुष्यास्येका ॥ १० ॥ (११)
 एतद्भो ज्योतिः पितरस्तृतीयं पञ्चौदनं ब्रह्मणेऽजं ददाति ।
 अजस्तमांस्यपं हन्ति दूरमस्मिन्नोके भद्रघानेन दुचः ॥ ११ ॥
 ईजानानां सुकृतां लोकमीप्सुन्पञ्चौदनं ब्रह्मणेऽजं ददाति ।
 स व्याप्तिमभि लोकं जयेत् शिवोऽस्मभ्यं प्रतिगृहीतो अस्तु ॥ १२ ॥
 अजो ब्रह्मरजनिष्ट शोकादिभ्यो विभ्रस्य सहसो विप्रश्चित् ।
 इष्टं पूर्तमभिपूतं वर्षदकृतं तदेवा ऋतुशः कल्पयन्तु ॥ १३ ॥
 अमोतं वासो दद्यादिरण्यमपि दक्षिणाम् ।
 तथा लोकान्तसामोति ये दिव्या ये च पार्थिवाः ॥ १४ ॥
 एतास्त्वाजोपं यन्तु धाराः सोम्या देवीर्पृतपृष्ठा मधुश्रुतः ।
 स्तभान पृथिवीमुत धां नाकस्य पृष्ठेऽधि सत्तरमौ ॥ १५ ॥
 अजोऽस्यजं स्वर्गोऽसि त्वया लोकमक्रिरसुः प्राजानन् । तं लोकं पुण्यं प्र ज्ञेयम् ॥ १६ ॥
 येनां सहस्रं बहसि येनानि सर्ववेदसम् । तेनेमं युजं नो बह स्वर्दिवेषु गन्तवे ॥ १७ ॥
 अजः पृक्तः स्वर्गे लोके दधाति पञ्चौदनो निर्ऋतिं वार्षमानः ।
 तेन लोकान्त्सर्ववतो जयेम ॥ १८ ॥
 यं ब्राह्मणे निदधे यं च विष्णु या विष्णु ओदुनानामुजस्यं ।
 सर्वं तदग्रे सुकृतस्य लोके जानीतान्नः संगमने पथीनाम् ॥ १९ ॥
 अजो वा इदमग्रे व्यक्रिमतु तस्योर इयमेमवद् द्यौः पृष्ठम् ।
 अन्तरिक्षं मध्यं दिशः पार्श्वं समुद्रौ कुक्षी ॥ २० ॥ (१२)
 सत्यं चतु च चक्षुषी विश्वं सत्यं भद्रा प्राणो विराद् शिरः ।
 एष वा अपरिमितो युञ्जो यदुजः पञ्चौदनः ॥ २१ ॥
 अपरिमितमेव युञ्जमानोत्यपरिमितं लोकमव रुन्धे ।
 योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणान्योतिषं ददाति ॥ २२ ॥ (१२६)

- नास्यास्थीनि भिन्नाश्च मज्झो निर्धयेत् ।
 सर्वमेनं समादायेदमिदं प्र वैशयेत् ॥२३॥
- इदमिदमेवास्य रूपं भवति तेनैतं सं गमयति ।
 इयं मह ऊर्जमस्मै दहे योऽंजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२४॥
- पञ्च कृत्वा पञ्च नवानि वस्त्रा पञ्चास्मै धेनवः कामदुघा भवन्ति ।
 योऽंजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२५॥
- पञ्च कृत्वा ज्योतिरस्मै भवन्ति वर्म वासांसि तन्ने भवन्ति ।
 स्वर्ग लोकमश्नुते योऽंजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२६॥
- या पूर्वं पतिं विच्चाथान्यं विन्दतेऽपरम् ।
 पञ्चौदनं च तावजं ददातो न वि योपतः ॥२७॥
- समानलोको भवति पुनर्ध्वारपरः पतिः ।
 योऽंजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२८॥
- अनुपूर्ववत्तां धेनुमनश्चाहं पर्वहणम् ।
 वासो हिरण्यं दुस्त्वा ते यन्ति दिवमुत्तमाम् ॥२९॥
- आत्मानं पितरं पुत्रं पौत्रं पितामहम् ।
 जायां जनित्री मातरं ये प्रियास्तानुप ह्वये ॥३०॥ (१३)
- यो वै नैदाद्यं नामर्तु वेद । एष वै नैदाद्यो नामर्तुर्यद्वजः पञ्चौदनः ।
 निरेवाग्रियस्य आर्तव्यस्य अग्र्यं दहति भवत्यात्मना ।
 योऽंजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३१॥
- यो वै कुर्वन्तं नामर्तु वेद । कुर्वतीकुर्वतीमेवाग्रियस्य आर्तव्यस्य अग्र्यमा दधे ।
 एष वै कुर्वन्नामर्तुर्यद्वजः पञ्चौदनः ।
 निरेवाग्रियस्य आर्तव्यस्य अग्र्यं दहति भवत्यात्मना ।
 योऽंजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३२॥
- यो वै संयन्तं नामर्तु वेद । संयतीसंयतीमेवाग्रियस्य आर्तव्यस्य अग्र्यमा दधे ॥
 एष वै संयन्नामर्तुर्यद्वजः पञ्चौदनः ।
 निरेवाग्रियस्य आर्तव्यस्य अग्र्यं दहति भवत्यात्मना ।
 योऽंजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३३॥ (१४)

कां० ९, प्र० २०, अङ्क० १]

२०७

[कां० ९, सू० ५, मं० ३५.

यो वै पिन्वन्तं नामर्तु वेद । पिन्वतीपिन्वतीमेवाग्रियस्य आर्तृव्यस्य अग्रिमा दत्ते ॥

एष वै पिन्वन्नामर्तुर्यदजः पञ्चौदनः ।

निरेवाग्रियस्य आर्तृव्यस्य अग्र्यं ददति भवत्यात्मना ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३४॥

यो वा उद्यन्तं नामर्तु वेद । उद्यतीमुद्यतीमेवाग्रियस्य आर्तृव्यस्य अग्रिमा दत्ते ।

एष वा उद्यन्नामर्तुर्यदजः पञ्चौदनः

निरेवाग्रियस्य आर्तृव्यस्य अग्र्यं ददति भवत्यात्मना ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३५॥

यो वा अभिभृवं नामर्तु वेद ।

अभिभवन्तीमभिभवन्तीमेवाग्रियस्य आर्तृव्यस्य अग्रिमा दत्ते ।

एष वा अभिभूर्नामर्तुर्यदजः पञ्चौदनः ।

निरेवाग्रियस्य आर्तृव्यस्य अग्र्यं ददति भवत्यात्मना ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३६॥

अजं च पचतु पञ्च चौदनान् ।

सर्वा दिष्टः संमनसः सुग्रीचीः सान्दर्श्याः प्रति गृह्णन्तु त एतम् ॥३७॥

तास्ते रक्षन्तु तव तुम्यमेतं ताम्य आज्यं हविरिदं जुहोमि ॥३८॥(१४)(१४२)

[इति विंशतितमः प्रपाठकः ॥२०॥]

(१) अतिथि-सात्कारः ।

१-६२ (पदपर्यायाः) प्रह्ला । अतिथिः, विद्या । (१) १-१७, १ त्रिपदा गायत्री

२ त्रिपदार्थी गायत्री; ३, ७ साम्नी त्रिष्टुप्; ४, ९ आर्च्यनुष्टुप्; ५ आसुरी गायत्री;

६ त्रिपदा साम्नी जगती, ८ याजुषी त्रिष्टुप्; १० साम्नी भुरिगृहती;

११, १४-१६ साम्यनुष्टुप्; १२ विराट् गायत्री; १३ साम्नी

निचुत्यङ्किः; १७ त्रिपदा विराट् भुरिगायत्री ।

[अथैकविंशतितमः प्रपाठकः ॥२१॥]

(१) यो विद्याद्भ्रष्टं प्रत्यक्षं परंषि यस्य संभारा ऋचो यस्यानूक्यधि ॥ १ ॥

सामानि यस्य लोमानि यजुर्हृदयमुच्यते परिस्तरणमिद्विः ॥ २ ॥

यद्वा अतिथिपतिरतिथीन्प्रतिपश्यति देवयजनं प्रेक्षते ॥ ३ ॥

यदभिवदति द्वीक्षामुपैति यदुदकं याचत्यपः प्र णयति ॥ ४ ॥

या एव यज्ञ आपः प्रणीयन्ते ता एव ताः ॥ ५ ॥

यचर्षणमाहरन्ति य एवाग्नीषोमीयः पञ्चर्च्यते स एव सः ॥ ६ ॥ (१४८)

यदावसथान्कल्पयन्ति सदोहविघ्नानान्येव तत्कल्पयन्ति	॥ ७ ॥
यदुपस्तृणन्ति बहिरेव तत्	॥ ८ ॥
यदुपरिश्रयजमाहरन्ति स्वर्गमेव तेन लोकमव रुन्दे	॥ ९ ॥
यत्केशिपुष्यर्हणमाहरन्ति परिधय एव ते	॥ १० ॥
यदाञ्जनाभ्यञ्जनमाहरन्त्याज्यमेव तत्	॥ ११ ॥
यत्पुरा परिवेषात्त्वादमाहरन्ति पुरोडाशविव तौ	॥ १२ ॥
यदशनकुतं हवन्ति हविष्कृतमेव तद् ध्वयन्ति	॥ १३ ॥
ये ब्रीहयो यवा निरूप्यन्तेऽश्वव एव ते	॥ १४ ॥
यान्युल्लुखलमुलानि ग्रावाण एव ते	॥ १५ ॥
शर्पे पवित्रं तुषा ऋजीपाभिपर्वणीरापः	॥ १६ ॥
सुगदविनेषणमायवनं द्रोणकलशाः कुम्भ्यो वायव्यानि	
पात्राणीयमेव कृष्णाजिनम्	॥ १७ ॥ (१५)(१५)

[२] १८-३० (१-१३) = १ विराट् पुरस्तादबृहती; २, १२ साक्षी त्रिष्टुप्; ३ आसुरी मनुष्टुप्;
 ४ साक्षी उष्णिक्; ५, ११ साक्षी बृहती (११ भुरिक्); ६ आचर्यनुष्टुप्; ७ त्रिपदा
 स्वरानुष्टुप्; ८ आसुरी गायत्री; ९ साक्षी अनुष्टुप्; १० त्रिपदार्चो
 त्रिष्टुप्; ११ त्रिपदार्चो पक्षिकः (७ पञ्चपदा विराट्
 पुरस्तादबृहती; ८ सामान्यनुष्टुप् इति वा) ।

(२) यजमानब्राह्मणं वा एतदतिथिपतिः कुरुते यदाह्यार्याणि

प्रेक्षत इदं भूया ३ इदा ३मिति	॥ १ ॥ १८ ॥
यदाह भूय उद्वरेति ग्राणमेव तेन वर्षीयासं कुरुते	॥ २ ॥ १९ ॥
उप हरति हवींष्या सादयति	॥ ३ ॥ २० ॥
तेषामासंभानामतिथिरात्मजुहोति	॥ ४ ॥ २१ ॥
सूचा हस्तेन ग्राणे यूपे सूक्कारेण वपद्वारेण	॥ ५ ॥ २२ ॥
एते वै प्रियाश्चाप्रियाश्चर्त्विजः स्वर्गं लोकं गमयन्ति यदतिथयः	॥ ६ ॥ २३ ॥
स य एवं विद्वाश्च द्विषन्भीयान् द्विषतोऽर्चमश्रीयान्	
मीमांसितस्य न मीमांसमानस्य	॥ ७ ॥ २४ ॥
सर्वो वा एष जग्धपाप्मा यस्यान्मभन्ति	॥ ८ ॥ २५ ॥ (१९७)

सर्वो वा एषोऽजगधपाप्मा यस्यालं नाभ्रन्ति	॥ ९ ॥ २६ ॥
सर्वदा वा एष युक्तग्रावार्द्रपवित्रो वितस्ताच्चर	
आहृतयज्ञकुर्य उपहरति	॥ १० ॥ २७ ॥
ग्राजापत्यो वा एतस्य यज्ञो विततो य उपहरति	॥ ११ ॥ २८ ॥
ग्राजापतेर्वा एष विक्रमानेन विक्रमते य उपहरति	॥ १२ ॥ २९ ॥
योऽतिथीनां स आहवनीयो यो यस्मिन् स गार्हपत्यो	
यस्मिन्पचन्ति स दक्षिणाग्निः	॥ १३ ॥ ३० ॥ (१६) (१)

[३] ३१-३९ (१-९) = १-६, ९ त्रिपदा पिपीलिकमध्या गायत्री, ७ साम्नी गृहती,
८ पिपीलिकमध्यापिणक् ।

(३) इष्टं च वा एष पुतं च गृहाणामभ्राति यः पूर्वोऽतिथेरभ्राति	॥ ११ ॥ ३१ ॥
पर्यश्च वा एष रसं च गृहाणामभ्राति यः पूर्वोऽतिथेरभ्राति	॥ १२ ॥ ३२ ॥
उर्जा च वा एष स्फूर्तिं च गृहाणामभ्राति यः पूर्वोऽतिथेरभ्राति	॥ १३ ॥ ३३ ॥
प्रजां च वा एष पुच्छं च गृहाणामभ्राति यः पूर्वोऽतिथेरभ्राति	॥ १४ ॥ ३४ ॥
कीर्तिं च वा एष यक्षं च गृहाणामभ्राति यः पूर्वोऽतिथेरभ्राति	॥ १५ ॥ ३५ ॥
श्रियं च वा एष संविदं च गृहाणामभ्राति यः पूर्वोऽतिथेरभ्राति	॥ १६ ॥ ३६ ॥
एष वा अतिथिर्यच्छ्रोत्रियस्तस्मात्पूर्वो नाभ्रीयत्	॥ १७ ॥ ३७ ॥
अशितावृत्यतिथावभ्रीयान्नस्य सात्मत्वार्य यज्ञस्याविच्छेदाय तद् व्रतम् ॥ १८ ॥ ३८ ॥	
एतद्वा उ स्वादीयो यदधिगवं क्षीरं वा मांसं वा तदेव नाभ्रीयत् ॥ १९ ॥ ३९ ॥ (१७) (१)	

[४] ३९-४४ (१-१०) = १-४ ग्राजापत्यानुष्टुप्, ९ भुरिक्, २-५ त्रिपदा गायत्री,
१० चतुष्पदा प्रस्तापञ्चकः ।

(४) स य एवं विद्वान्क्षीरमुपसिच्योपहरति	॥ ११ ॥
यावदभिष्टोभेनेष्टा मुसंमृदेनावरुन्धे तावदेनेनाव रुन्धे	॥ १२ ॥ ४० ॥
स य एवं विद्वान्सर्पिरुपसिच्योपहरति	॥ १३ ॥
यावदतिरात्रेनेष्टा मुसंमृदेनावरुन्धे तावदेनेनाव रुन्धे	॥ १४ ॥ ४१ ॥
स य एवं विद्वान्मधुपसिच्योपहरति	॥ १५ ॥ (१८)

यावत्सत्त्वस्येनेष्टा सुसमृद्धेनावरुन्धे तावदेनेनाव रुन्धे ॥६॥४२॥
 स य एवं विद्वान्मांसमुपसिच्योपहरति ॥७॥
 यावद् द्वादशाहेनेष्टा सुसमृद्धेनावरुन्धे तावदेनेनाव रुन्धे ॥८॥४३॥
 स य एवं विद्वानुदकमुपसिच्योपहरति ॥९॥
 प्रजानां प्रजननाय गच्छति प्रतिष्ठां प्रियः प्रजानां भवति
 य एवं विद्वानुदकमुपसिच्योपहरति ॥१०॥४४॥ (१८) (१९)

[५] ४५-४८ (१-१०) = १ साम्नी उपनिषद्; २ पुरोपनिषद्; ३, ५, ७, १० साम्नी
 मुरिगृहती; ४, ६, ९ साम्नी अनुष्टुप्; ५ त्रिपदा निचृद्विषमा नाम
 गायत्री; ७ त्रिपदा विराड्विषमा नाम गायत्री;
 ८ त्रिपदा विराडनुष्टुप् ।

(५) तस्मा उषा हिङ्गुणोति सविता प्र स्तौति ॥ १ ॥
 बृहस्पतिर्ऋजयोद्गायति त्वष्टा पुष्ट्या प्रति हरति विष्वे देवा निघनम् ॥ २ ॥
 निघनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥४५॥
 तस्मा उद्यन्तस्यो हिङ्गुणोति संगवः प्र स्तौति ॥ ४ ॥
 मध्यन्दिन उद्गायत्यपराहः प्रति हरत्यस्तंयनिघनम् ।
 निघनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥ ५ ॥४६॥
 तस्मा अग्नो भवन्दिङ्गुणोति स्तनयन् प्र स्तौति ॥ ६ ॥
 विद्योतमानः प्रति हरति वर्षमुद्गायत्युद्गन् निघनम् ।
 निघनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥ ७ ॥
 अतिथीन् प्रति पश्यति हिङ्गुणोत्यभि वदति प्र स्तौत्युदकं याचत्युद्गायति ॥८॥४७॥
 उप हरति प्रति हरत्युच्छिष्टं निघनम् ॥ ९ ॥
 निघनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥१०॥४८॥ (१९) (२०)

[६] ४९-६२ (१-१४), १ आसुरी गायत्री, २ साम्नी अनुष्टुप्, ३-५ त्रिपदाचीं पश्चिं
 ४ एकपदा प्राजापत्या गायत्री, ६-११ आचीं गृहती, १२ एकपदा आसुरी
 अगती, १३ याजुषी त्रिष्टुप्, १४ एकपदासुरी उपनिषद् ।

(६) यत्क्षचारं ह्युत्पा श्रीवयत्येव तत् ॥१॥४९॥
 यत्प्रतिक्षुणोति त्रत्याश्रीवयत्येव तत् ॥२॥५०॥ (२०)

यत्परिवेष्टारः पार्श्वहस्ताः पूर्वे चापरे च प्रपद्यन्ते चमसाध्वर्यव एव ते ॥३॥५१॥
 तेषां न कश्चनाहोता ॥४॥५२॥
 यद्वा अतिथिपतिरतिथीन्परिविष्य गुहालुपोदैत्यवभृथमेव तदुपावैति ॥५॥५३॥
 यत्सभागवति दक्षिणाः सभागवति यदनुतिष्ठत उदर्वस्यत्येव तत् ॥६॥५४॥
 स उपहृतः पृथिव्यां भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्यत्पृथिव्यां विश्वरूपम् ॥७॥५५॥
 स उपहृतोऽन्तरिक्षे भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्यदन्तरिक्षे विश्वरूपम् ॥८॥५६॥
 स उपहृतो दिवि भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्यदिवि विश्वरूपम् ॥९॥५७॥
 स उपहृतो देवेषु भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्यदेवेषु विश्वरूपम् ॥१०॥५८॥
 स उपहृतो लोकेषु भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्यलोकेषु विश्वरूपम् ॥११॥५९॥
 स उपहृत उपहृतः ॥१२॥६०॥
 आमोतीमं लोकमामोत्यमुम् ॥१३॥६१॥
 ज्योतिष्मतो लोकाञ्जयति य एवं वेद ॥१४॥६२॥(२०) (२१५)
 ॥ इति तृतीयोऽनुयायः ॥ ३ ॥

(७) गौः ।

१-२६ (एकः पर्यायः) ब्रह्मा । गौः । १ आर्च्यबृहती; २ आर्च्युष्णिक्; ३, ५ आर्च्यनुष्टुप्, १४,
 १५-१६ साक्षी बृहती; १, ८ आसुरी गायत्री; ७ त्रिपदा पिपीलिकमध्या निचुद्रायत्री;
 ९, १३ साक्षी गायत्री; १० पुरोष्णिक्; ११-१२, १७, २५ साम्नुष्णिक्;
 १८, २२ एकपदासुरीजगती; १९ एकपदासुरी पक्षिकः; २० याजुषी
 जगती; २१ आसुर्यनुष्टुप्; २३ एकपदासुरी बृहती;
 २४ साक्षी श्रुतिबृहती; २६ साक्षी त्रिष्टुप्;
 ७, १८, १९; २२-२३ त्रिपदा ।

[४] प्रजापतिश्च परमेष्ठी च बृहते इन्द्रः शिरोऽग्निर्ललाटं यमः कफाटम् ॥ १ ॥
 सोमो राजा मस्तिष्को योरुचरहनुः पृथिव्यधिरहनुः ॥ २ ॥
 विष्णुश्छिद्रा मरुतो दन्ता रेवतीर्ग्रीवाः कृत्तिका स्कन्धा धूमो वहः ॥ ३ ॥
 विश्वं वायुः स्वर्गो लोकः कृष्णार्द्रं विश्वरणी निवेष्ट्यः ॥ ४ ॥
 इयेनः क्रोडोऽन्तरिक्षं पाजस्व्यं बृहस्पतिः ककुद्बृहतीः कीकसाः ॥ ५ ॥
 देवानां पत्नीः पृथ्व्य उपसदः पर्ववः ॥ ६ ॥
 मित्रश्च वरुणश्चासौ त्वष्टा चार्यमा च दोषणी महादेवो ब्राह्म ॥ ७ ॥ (२२२)

इन्द्राणी भसद्वायुः पुच्छं पर्वमानो वालाः	॥ ८ ॥
ब्रह्म च क्षत्रं च श्रोणी बलमूरु	॥ ९ ॥
धाता च सविता चाष्ट्रिवन्तौ जह्वा गन्धर्वा अप्सरसः कुष्टिका अदितिः शुक्राः ॥१०॥	
चेतो हृदयं यकृन्मेघा व्रतं पुरीतत्	॥११॥
क्षुत्कुक्षिरिरा वनिष्ठः पर्वताः प्लाशयः	॥१२॥
क्रोधां वृको मन्थुराण्डौ भ्रजा शेषः	॥१३॥
नदी सुत्री वर्षस्य पतय स्तना स्तनयिन्नरुधः	॥१४॥
विश्वन्यचाश्वमौषधयो लोमानि नक्षत्राणि रूपम्	॥१५॥
देवजना गुदा मनुष्या आन्त्राण्यत्रा उदरम्	॥१६॥
रक्षांसि लोहितभितरजना ऊर्बध्यम्	॥१७॥
अभ्रं पीवो भ्रजा निधनम्	॥१८॥
अभिरासीन् उत्थितोऽश्विना	॥१९॥
इन्द्रः ब्राह् तिष्ठन्दक्षिणा तिष्ठन्पुमः	॥२०॥
भ्रतस्व तिष्ठन्धातोद्वृ तिष्ठन्त्सविता	॥२१॥
तृणानि प्रातः सोमो राजा	॥२२॥
मित्र ईक्षमाण आहूत आनन्दः	॥२३॥
युज्यमानो वैश्वदेवो युक्तः प्रजापतिर्विष्टुक्तः सर्वम्	॥२४॥
एतद्वै विश्वरूपं सर्वरूपं गोरूपम्	॥२५॥
उपैनं विश्वरूपाः सर्वरूपाः पृथ्वस्तिष्ठन्ति य एवं वेद	॥२६॥ (२१) (२४१)

[८] यक्षमनिवारणम् ।

१-२२ भृग्वहिराः । सर्वशर्षामयायपाकरणम् । अनुष्टुप् ; १२ अनुष्टुप्पामां ककुम्भती
 चतुष्पदोष्णिक् ; १५ विराडनुष्टुप् ; २१ विराट् पद्यापृथ्वी ;
 २२ पद्यापृथ्वीः ।

श्रीर्षक्तिं श्रीर्षामयं कर्णशूलं विलोहितम् ।	
सर्वं श्रीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे	॥ १ ॥
कर्णाम्यां ते कर्णैर्मयः कर्णशूलं विसर्पकम् ।	
सर्वं श्रीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे	॥ २ ॥ (२४२)

फा० ९, प्र० २१, अनु० ४]

२१३

[फा० ९, मू० ८, मं० ३]

यस्य हेतोः प्रच्यवते यक्ष्मः कर्णत आस्यतः ।	
सर्वं शीर्षण्यंते रोगं बृहिर्निर्मन्त्रयामहे	॥ ३ ॥
यः कुणोति प्रमोतमन्धं कृणोति पूरुषम् ।	
सर्वं शीर्षण्यंते रोगं बृहिर्निर्मन्त्रयामहे	॥ ४ ॥
अधमेदमङ्गज्वरं विशाङ्ग्यं विसर्पकम् ।	
सर्वं शीर्षण्यंते रोगं बृहिर्निर्मन्त्रयामहे	॥ ५ ॥
यस्य भीमः प्रतीकाश उद्वेपयति पूरुषम् ।	
तक्मानं विश्वशारदं बृहिर्निर्मन्त्रयामहे	॥ ६ ॥
य ऊरू अनुसर्पत्यथो एति गृवीर्निके ।	
यक्ष्मं ते अन्तरङ्गम्यो बृहिर्निर्मन्त्रयामहे	॥ ७ ॥
यदि कामादपक्वामादृदयाज्जायते परिं ।	
हृदो बलासमङ्गम्यो बृहिर्निर्मन्त्रयामहे	॥ ८ ॥
हरिमाणं ते अङ्गम्योऽप्यामन्तरोदरात् ।	
यक्ष्मोऽधामन्तरात्मनो बृहिर्निर्मन्त्रयामहे	॥ ९ ॥
आतो बलासो भवतु मूत्रं भवत्वामयत् ।	
यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत्	॥ १० ॥ (२२)
बृहिर्विलं निर्द्वेषु काहावाहं तवोदरात् ।	
यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत्	॥ ११ ॥
उदरात्ते क्लोन्नो नाभ्या हृदयादधि ।	
यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत्	॥ १२ ॥
याः सीमानं विरुजन्ति भूर्धानं प्रत्यर्षणीः ।	
अर्हिसन्तीरनामया निर्द्वेषन्तु बृहिर्विलम्	॥ १३ ॥
या हृदयमृष्यन्त्यनुतन्वन्ति कीर्कसाः ।	
अर्हिसन्तीरनामया निर्द्वेषन्तु बृहिर्विलम्	॥ १४ ॥
याः पार्श्वे उपर्षन्त्यनुनिर्धन्ति पृष्टीः ।	
अर्हिसन्तीरनामया निर्द्वेषन्तु बृहिर्विलम्	॥ १५ ॥
यास्तिरधीरुष्यन्त्यर्षणीर्विषणास्तु ते ।	
अर्हिसन्तीरनामया निर्द्वेषन्तु बृहिर्विलम्	॥ १६ ॥ (२५७)

या मुदा अनुसर्पन्त्यान्त्राणि मोहयन्ति च ।
 अहिं सन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बहिर्विलम् ॥१७॥
 या मज्जो निर्धरन्ति परैपि विरुजन्ति च ।
 अहिं सन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बहिर्विलम् ॥१८॥
 ये अङ्गानि मुदयन्ति यस्मासो रोपुणास्तव ।
 यस्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमुहं त्वत् ॥१९॥
 विसल्पस्य विद्रघस्य वातीकारस्य बालजेः ।
 यस्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमुहं त्वत् ॥२०॥
 पादाभ्यां ते जानुभ्यां श्रोणिभ्यां परि भंससः ।
 अनृकादर्षणीलुष्पिहाम्यः शीर्ष्णो रोगमनीनशम् ॥२१॥
 सं ते शीर्ष्णः कृपालानि हृदयस्य च यो विधुः ।
 उद्यन्नादित्य रुश्मिभिः शीर्ष्णो रोगमनीनशोऽङ्गभेदमशीक्ष्मः ॥२२॥ (२३) (२११)
 ॥ इति चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥

[९] आत्मा

१-२२ प्रश्ना । वामः, अष्टात्मं, आदित्यः । त्रिष्टुप्, १२, १४, १६, १८ जगती ।

[५] अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य भ्राता मध्यमो अस्त्यश्वः ।
 तृतीयो भ्राता घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विरूपतिं सप्तपुत्रम् ॥ १ ॥
 सप्त युजन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा ।
 त्रिनाभिं चक्रमुज्जरमन्व यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुः ॥ २ ॥
 इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त वहन्त्यश्वाः ।
 सप्त स्वसारो अग्निं सं नवन्तु यत्र गवां निर्हिता सप्त नामा ॥ ३ ॥
 को ददर्श प्रथमं जायमानमस्थन्वन्तं यदनुस्था विभर्ति ।
 भूम्या असुरसृगात्मा क्विस्त्विहो निद्रासुषुपं गात्रप्रभृतत् ॥ ४ ॥
 इह ब्रवीतु य ईमङ्ग वेदास्य वामस्य निर्हितं पदं वेः ।
 शीर्ष्णः क्षीरं दुहते गावो अस्य वृद्धिं वसाना उदकं पदापुः ॥ ५ ॥
 पाकः पृच्छामि मनसाविजानन्देवानग्निना निर्हिता पदानि ।
 वृत्ते वृष्कयेजधिं सप्त तन्तुनि तस्मिन् कृवय ओतुवा उ ॥ ६ ॥ (२१५)

अर्थिकित्वाधिकितुपश्चिदत्र कवीन्पृच्छामि विद्वानो न विद्वान् ।
 वि यस्तुस्तम्भ पटिमा रजोस्यजस्य रूपे किमपि स्विदेकम् ॥ ७ ॥
 माता पितरभृत आ रमाज घीत्यग्रे मनसा सं हि जग्मे ।
 सा धीमत्सुर्गभिरसा निविद्धा नर्मस्वन्त इदुपवाकमीधुः ॥ ८ ॥
 युक्ता मातासीद्वारि दक्षिणाया अतिष्ठद्गमो वृजनीध्वन्तः ।
 अनीमिद्वत्सो अनु गामपदपादिस्रूप्यं त्रिषु योजनेषु ॥ ९ ॥
 तिस्रो मातृसीन्पितृन्विभूदेकं ऊर्ध्वस्तस्मै नेमवं ग्लापयन्त ।
 भन्त्रयन्ते द्वितो अष्टम्यं पुष्टे विंशविदो वाचमविंशविंशम् ॥ १० ॥
 पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने यस्मिन्मातृस्युर्ध्वनानि विश्वा ।
 तस्य नार्धस्तप्यते धूरिभारः सुनादेव न च्छिद्यते सनाभिः ॥ ११ ॥
 पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं द्विव आहुः परे धर्मे पुरीषिणम् ।
 अयेमे अन्य उरि विचखणे सप्तचक्रे पदर आहुरपितम् ॥ १२ ॥
 द्वादशारं नृदि तज्जरायुर्वर्षेति चक्रं परि घामृतस्य ।
 आ पुत्रा अग्रे मिथुनासो अत्र सप्त ध्रुवानि विंशतिश्च तस्युः ॥ १३ ॥
 सनेमि चक्रमजरं वि वापृत उत्तानाशां दक्ष युक्ता बहन्ति ।
 धर्यस्य चक्षु रजसैत्यावृतं यस्मिन्मातृस्युर्ध्वनानि विश्वा ॥ १४ ॥
 त्रिषुः सुतीप्तो उ मे पुंस आहुः पश्यदसुष्माज वि चैतदुन्धः ।
 कविर्यः पुत्रः स ईमा चिकेत यस्ता विजानात्स पितृपितृसत् ॥ १५ ॥
 साकुंजानां सप्तयमाहुरेकजं पटिप्रमा क्रययो देवजा इति ।
 तेषामिष्टानि विहितानि घामस्य स्वाग्रे रोजन्ते विहृतानि रूपशः ॥ १६ ॥
 अवः परेण पुर एनावरेण पदा वृत्तं विभ्रती गौरुदस्यात् ।
 सा कूडीची कं स्विदधं परागात्कृ स्विस्थते नृदि यूये अस्मिन् ॥ १७ ॥
 अवः परेण पितरं यो अस्य वेदायः परेण पुर एनावरेण ।
 कवीयमानः क इह प्र वीचरेवं मनः कृतो अपि प्रजातम् ॥ १८ ॥
 ये अर्वाजस्तो उ पराच आहुये पराजस्तो उ अर्वाच आहुः ।
 इन्द्रश्च वा चक्रयुः सोम तानि घुरा न युक्ता रजसो बहन्ति ॥ १९ ॥
 द्वा सुपर्णा सुयुजा सखाया सप्रानं वृधं परि यस्वजाते ।
 तयोरेन्यः पिप्लवं स्वाद्वस्यनभजन्यो अभि पाकशीति ॥ २० ॥

यस्मिन्नुद्ये मच्चदः सुपर्णा निविशन्ते सुवते चाधि विश्वे ।

तस्य यदाहुः पिपलं स्वाद्वये तन्नोन्नयः पितरं न वेद ॥ २१ ॥

यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भक्षमनिमेयं विदथाभिस्वरन्ति ।

एना विश्वस्य ध्रुवनस्य गोपाः स मा धीरः पाकमत्रा विवेश ॥ २२ ॥ (२५)(२८५)

(१०) आत्मा ।

१-२८ ब्रह्मा । गौः, विराट्, अध्यात्मम्, २३ मित्रायवृणौ । जिष्णुः, १, ७, १४, १७-१८ जगती ।

२१ पञ्चपदातिशकरीः २४ चतुष्पदा पुरस्कृतिर्भुरिगतिजगती, २, २६-२७ भुरिक् ।

यद्रायत्रे अर्धि गायत्रमाहितं त्रैष्टुभं वा त्रैष्टुभान्निरतक्षत ।

यद्रा जगज्जगत्याहितं पदं य इत्तद्विदुस्ते अमृतत्वमानशुः ॥ १ ॥

गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कमर्केण साम त्रैष्टुभेन वाकम् ।

वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदाक्षरेण मिमते सप्त वाणीः ॥ २ ॥

जगता सिन्धुं दिव्यस्किमायद्रथतरे सूर्यं पर्येषयत् ।

गायत्रस्य समिधस्तिष्ठ आहुस्ततो मूढा प्र रिरिचे महित्वा ॥ ३ ॥

उप ह्वये सुदुधां धेनुमेतां सुहस्तौ गोधुमुत दोहदेनाम् ।

श्रेष्ठं सवं सविता साविषन्नोऽभीद्विो धर्मस्तद् पु प्र वोचत् ॥ ४ ॥

द्विष्टुष्वती वसुपत्नी वर्धनां वत्समिच्छन्ती मनसाभ्यागात् ।

दुहामभिम्यां पयो अध्येयं सा वर्धतां महते सौमगाय ॥ ५ ॥

गौरमीमेदुमि वत्सं मिपन्तं मूर्धानं द्विष्टुगुणोन्मातृवा उ ।

सृक्काणं धर्ममभि वावक्षाना मिमाति मायुं पयते पयोभिः ॥ ६ ॥

अयं स धिक्कु येन गौरमीवृता मिमाति मायुं ध्वसनावधि श्रिता ।

सा चिचिभिर्नि हि चकार मर्त्योन्विद्युद्भवन्ती प्रति वृत्रिमौहत ॥ ७ ॥

अनच्छेये तुरगात् जीवमेजद् ध्रुवं मध्य आ पस्त्यानिम् ।

जीवो मृतस्य चरति स्वधाभिरमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ॥ ८ ॥

विधुं दद्राणं सलिलस्य पृष्ठे युवानं सन्तं पलितो जंगार ।

देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्या ममार स ह्यः समान ॥ ९ ॥

य ई चकार न सो अस्य वेदु य ई ददर्श हिरुगिभु तस्मात् ।

स मातुर्योना परिवीतो अन्तर्धुग्रजा निर्ऋतिरा विवेश ॥ १० ॥

(२२५)

अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परां च पृथिविश्चरन्तम् ।
 स सध्रीचीः स विपूचीर्वसान् आ वरीवर्तिं श्रवनेष्वन्तः ॥११॥
 द्यौर्नः पिता जनिता नाभिरन् वन्धुर्नो माता पृथिवी महीयम् ।
 उत्तानयौध्म्वोऽर्धोर्निरन्तरा पिता दुहितुर्गर्भमाधात् ॥१२॥
 पुच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पुच्छामि वृष्णो अश्वस्य रेतः ।
 पुच्छामि विश्वस्य श्रवणस्य नाभिं पुच्छामि वाचः परमं व्योमि ॥१३॥
 इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतः ।
 अयं यज्ञो विश्वस्य श्रवणस्य नाभिर्ब्रह्मायं वाचः परमं व्योमि ॥१४॥
 न वि जानामि यदिवेदमस्मि निष्यः संनद्धो मनसा चरामि ।
 यदा मार्गन्मयमजा क्रतुस्यादिद्वाचो अभुवे भागमुस्याः ॥१५॥
 अपाद् प्राडैति स्वधयां शृमीतोऽमर्त्यो मर्त्येना सयौनिः ।
 ता शशन्ता विपूचीनां वियन्ता न्यधुन्यं चिक्थुर्न नि चिक्थुरन्यम् ॥१६॥
 सप्तार्धगर्भा श्रवणस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठन्ति प्रदिक्षा विधर्मणि ।
 ते धीतिभिर्मनसा ते विपश्चितः परिश्रवः परि भवन्ति विश्वतः ॥१७॥
 क्रुचो अक्षरं परमे व्योमिन्यस्मिन्देवा अधि विश्वं निषेदुः ।
 यस्तन्न वेद किमुचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्ते अमी समासते ॥१८॥
 क्रुचः पदं मार्गया कल्पयन्तोऽर्धचैनं चाक्लृपुर्विश्वमेजत् ।
 त्रिपाद्भ्यं पुरुषं वि तेषु तेन जीवन्ति प्रदिशुश्चतस्रः ॥१९॥
 सुयवसाद्भगवती हि भूया अघां वयं भगवन्तः स्याम ।
 अदि तृणमन्ये विश्वदानीं पितृं शुद्धयुक्कमाचरन्ती ॥२०॥ (२७)
 गौरिनिमाय सलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ।
 अष्टापदी नवपदी बभूवुषीं सहस्राक्षरा श्रवणस्य पुष्टिस्तस्याः समुद्रा
 अधि वि श्ररन्ति ॥२१॥
 कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवश्चरन्तति ।
 त आर्बवृत्रन्तसर्दनाहृतस्यादिदृतेन पृथिवीं व्युद्विः ॥२२॥
 अपादैति प्रथमा पृथ्वीर्नां कस्तदा मित्रावरुणा चिकेत ।
 गर्भो भारं भरत्या चिदस्या क्रतुं पिपत्यर्नृतं नि पति ॥२३॥ (३०८)

विराड्वाग्विराद् पृथिवी विराडन्तरिक्षं विराद् भ्रजापतिः ।

विराप्सृष्ट्युः साध्यानामधिराजो बभूव तस्य भूतं भव्यं वंशे

स मे भूतं भव्यं वंशे कृणोतु

॥२४॥

शक्रमयं धूममारादपश्यं विपुवतां पुर एनावरेण ।

उक्षाणं पृथिमपचन्त वीरास्तानि धर्माणि प्रधुमान्यासन्

॥२५॥

त्रयः केशिनं ऋतुया वि चक्षते संवत्सरे वपतु एकं एषाम् ।

विश्वमन्यो अभिचष्टे धर्चीभिर्घ्राजिरेकस्य ददष्टे न रूपम्

॥२६॥

चत्वारि वाक्पारिमिता पुदानि तानि विदुर्घ्राष्टाणा ये मनीषिणः ।

गुहा त्रीणि निर्दिता नेत्रपन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति

॥२७॥

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमादुर्यौ दिव्यः स सुपुणो गुरुमान् ।

एकं सद्विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातुरिधानमाहुः

॥२८॥ (२८) (३१)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥१॥

[इत्येकविंशतितमः प्रपाठकः ॥२१॥]

॥ इति नवमं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

अष्टमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं २१२१

नवमकाण्डस्य ३१३

सर्वयोगः २४३४

दशमं काण्डम् ।

(१) कृत्याद्वयम् ।

१-३२ प्रत्यक्षिरसः । कृत्याद्वयम् । अनुपुषः १ महापृथ्वी, २ विराट्नाम गायत्री, ३ पथ्यापक्षिः;
१२ पक्षिः, १३ उरोपृथ्वी, १५ चतुष्पदा विराट्जगती, १७, २०, २४ प्रस्तारपक्षिः
(२० विराट्), १६, १८ त्रिष्टुप्, १९ चतुष्पदा जगती, २२ एकावसाना द्विपदावी
उष्णिक्, २३ त्रिपदा भुरिग्विममा गायत्री, २८ त्रिपदा गायत्री, २९ मध्ये ज्योतिष्मती
जगती, ३२ द्रष्टुष्टुधामा पञ्चपदातिजगती ।

[अथ द्वाविंशतितमः प्रपाठकः ॥२२॥]

[१] यां कृत्यर्यन्ति बहुतौ वृषमिव विशरूपां हस्तकृतां चिकित्सवः ।

सारादेत्सर्वं नुदाम एनाम् ॥ १ ॥

क्षीर्ण्वतीं नृस्वतीं कृष्णीं कृत्याकृता संमृता विशरूपा ।

सारादेत्सर्वं नुदाम एनाम् ॥ २ ॥

शूद्रकृता राजकृता क्षीकृता ब्रह्मभिः कृता ।

आया पत्या नृचेवं कर्तारं वन्ध्वच्छतु ॥ ३ ॥

अनयाहमोर्षस्या सर्वाः कृत्या अद्दुषम् ।

यां क्षेत्रे चक्रुर्या गोपु यां वां ते पुरुषेषु ॥ ४ ॥

अधर्मस्त्वयकृतैश्चपयः शपथीयते ।

प्रत्यक्प्रतिप्रहिष्णो यथा कृत्याकृतं हनत् ॥ ५ ॥

प्रतीचीनं आग्निरसोऽप्यथो नः पुरोहितः ।

प्रतीचीः कृत्या आकृत्यामृन्कृत्याकृतो जहि ॥ ६ ॥

यस्त्वोवाच परेहीति प्रतिकूलं हृदाप्यग्नि ।

तं कृत्येऽग्निनिर्वर्तस्व मास्मानिच्छो अनागतः ॥ ७ ॥

यस्ते परमि सं १ रयस्येवर्धयिष्या ।

तं गच्छ तत्र तेऽयन्मम्रातस्तेऽयं जनः ॥ ८ ॥

ये त्वां कृत्यालेभिरे विद्वला अभिचारिणः ।

सुम्भीदिदं कृत्यादपणं प्रतिवृत्तं पुनःसुरं तेन त्वा खपयामसि ॥ ९ ॥

(९)

यद्दुर्भगां प्रक्षपितां मुतर्वत्सामुपेयिम ।
 अपैतु सर्वं मत्पापं द्रविणं मोषं तिष्ठतु ॥१०॥ (१)
 यत्तं पितृभ्यो ददतो युञ्जे वा नाम जगृहुः ।
 संदेह्याइत्सर्वस्मात्पापादिमा मुञ्चन्तु त्वोपधीः ॥११॥
 देवैनसात्पित्र्याभामग्राहात्संदेह्यादिभिनिष्कृतात् ।
 मुञ्चन्तु त्वा वीरुधो वीर्येण ब्रह्मण ऋग्भिः पर्यस ऋषीणाम् ॥१२॥
 यथा वार्तश्रयावयति भूम्या रेणुमन्तरिक्षाचाभ्रम् ।
 एवा मत्सर्वं दुर्भुतं ब्रह्मनुत्तमपायति ॥१३॥
 अपं क्राम नानन्दती विनद्धा गर्दभीव ।
 कर्तृबन्धस्वेतो नुचा ब्रह्मणा वीर्याविता ॥१४॥
 अयं पत्न्याः कृत्येति त्वा नयामोऽभिग्रहितां प्रति त्वा प्र हिंमः ।
 तेनाभि याहि भञ्जत्यनस्वतीव बाहिनीं विश्वरूपा कुरुटिनीं ॥१५॥
 पराङ्गते ज्योतिरपथं ते अर्वाग्न्यग्रास्मदयना कृणुष्व ।
 परेहि नवति नाभ्याइ अति दुर्गाः स्रोत्या मा क्षणिष्ठाः परेहि ॥१६॥
 वार्त इव वृक्षाभि मृणीहि पादय मा गामथं पुरुषमुच्छिष एषाम् ।
 कर्तृभिवृत्येतः कृत्येऽप्रजास्त्वार्य बोधय ॥१७॥
 यां तं बहिषि यां इमंशाने क्षेत्रे कृत्यां वल्लगं वा निचच्छुः ।
 अग्नौ वा त्वा गार्हपत्येऽभिचेरुः पाकं सन्तं धीरतरा अनागसम् ॥१८॥
 उपाहृतमनुबुद्धं निस्त्रातं वैरं त्सार्यन्वविदाम कर्त्रम् ।
 तदेतु यत् आमृतं तत्राश्व इव वि वर्ततां हन्तु कृत्याकृतः प्रजाम् ॥१९॥
 स्वायसा असयः सन्ति नो गृहे विद्या तं कृत्ये यतिषा परूषि ।
 उचिष्ठैव परेहीतोऽज्ञाति किमिच्छसि ॥२०॥ (२)
 ग्रीवास्ते कृत्ये पादौ चापि कत्स्यामि निर्द्वैव ।
 इन्द्राग्नी अस्मान्नक्षतां यौ प्रजानां प्रजावती ॥२१॥
 सोमो राजाधिषा मृदिता च भूतस्य नः पतयो मृडयन्तु ॥२२॥
 भवाश्चर्वावस्यतां पापकृते कृत्याकृते । दुष्कृते विद्युतं देवदेतिम् ॥२३॥
 यद्येयं द्विपदी चतुष्पदी कृत्याकृता संभृता विश्वरूपा ।
 सेतोऽष्टापदी भूत्वा पुनः परेहि दुच्छुने ॥२४॥ (३)

अभ्युक्ताक्ता स्वरिक्ता सर्वं भरन्ती दुरितं परेहि ।

जानीहि कृत्ये कर्तारं दुहितेर्व पितरं स्वम्

॥२५॥

परेहि कृत्ये मा तिष्ठो विद्वस्येव पदं नय । भृगः स मृगयुस्त्वं न त्वा निर्कर्तुमर्हति ॥२६॥

उत हन्ति पूर्वसिनं प्रत्यादायापरं इष्वा । उत पूर्वस्य निभृतो नि हन्त्यपरः प्रति ॥२७॥

एतदि शृणु मे वचोऽर्थेहि यत् एयथ । यस्त्वा चुकार तं प्रति ॥२८॥

अनागोदृत्या वै भीमा कृत्ये मा नो गामश्वं पुरुषं वधीः ।

यत्रयत्रासि निर्हिता ततस्त्वोत्थापयामसि पूर्णाच्छयीयसी भव ॥२९॥

यदि स्थ तमसारुता जलेनाभिहिता इव । सर्वोः संलुप्येतः कृत्याः पुनः कुत्रे प्र हिंमसि ॥३०॥

कृत्याकृतो वलगिनोऽभिनिष्कारिणः प्रजाम् ।

मुणीहि कृत्ये मोच्छिषोऽमृकृत्याकृतो जहि

॥३१॥

यथा क्षयो मुच्यते तमसस्पारि रात्रिं जहात्युपसंश्व केतुम् ।

एवाहं सर्वं दुर्मृतं कर्त्रे कृत्याकृता कृतं हस्तीव रजो दुरितं जहामि ॥३२॥ (३) (३२)

(२) ब्रह्मप्रकाशनम् ।

१-३३ नारायणः । पार्थिवकम्, पुरुषः, ब्रह्मप्रकाशनम् । अनुष्टुप्; १-४, ७, ८ त्रिष्टुप्;

६, ११ जगती; २८ भुरिगृहती ।

केन पाष्णीं आमृते पूरुषस्य केन मांसं संभृतं केन गुल्फौ ।

केनाङ्गुलीः पेशनीः केन खानि केनोच्छ्रद्धौ मध्यतः कः प्रतिष्ठाम् ॥ १ ॥

कस्माभु गुल्फावधरावकृण्वन्मृगवन्ताङ्गुली पूरुषस्य ।

जह्वे निर्मृत्य न्यदिधुः कः स्विजालुनोः संघी क उ तर्धिकेत ॥ २ ॥

चतुष्टयं युज्यते संहितान्तं जातुम्यामूर्ध्वं शिथिरं कवन्धम् ।

ओष्णी यदूरु क उ तज्जान याम्यां कुसिन्धं सुदं वभूव ॥ ३ ॥

कर्ति देवाः कतमे त आसिन्य उरौ ग्रीवाधिस्युः पूरुषस्य ।

कति स्तनौ व्यदिधुः कः कफोढौ कति स्कन्धान्कर्ति पृथीरचिन्वन् ॥ ४ ॥

को अस्य बाहू समभरद्दीर्यं करवादिर्ति ।

अंसौ को अस्य तदेवः कुसिन्धे अध्या दधौ ॥ ५ ॥

कः सप्त खानि वि ततर्दे क्षीरेणि कर्णोविमौ नासिके चक्षणी मुखम् ।

येषां पुरुत्रा विजयस्यं ब्रह्मनि चतुष्पादो द्विपदो यन्ति यामम् ॥ ६ ॥ (३८)

हन्वोर्हि जिह्मामदधात्पुरुषीमर्षा महीमर्षि शिषाय चाचम् ।

स आ वरीवर्ति शुर्वनेष्वन्तरपो वसानः क उ तथिकेत ॥ ७ ॥

मस्तिष्कमस्य यतमो ललाटे कृकाटिकां प्रथमो यः कपालम् ।

चित्त्वा चित्तं हन्वोः पूरुषस्य दिवं स्मरोह कतमः स देवः ॥ ८ ॥

प्रियाप्रियाणि बहुला स्वर्गं संवाधतुर्न्यः ।

आनन्दानुग्रो नन्दश्च कस्माद्ब्रह्मति पूरुषः ॥ ९ ॥

आतिरवर्तिर्निर्गतिः कुतो नु पुरुषेऽर्भतिः ।

राद्धिः सस्यद्विरव्युद्धिर्मतिरुदितयः कुतः ॥ १० ॥ (४)

को अस्मिन्नापो व्यदिधादिपूवृतः पुरुवृतः सिन्धुसुत्याय जाताः ।

तीव्रा अरुणा लोहिनीस्ताम्रधूम्रा ऊर्ध्वा अवाचीः पुरुषे तिरश्चीः ॥ ११ ॥

को अस्मिन्नूपमदधात्को मुक्षानं च नाम च ।

गातुं को अस्मिन्कः केतुं कश्चरित्राणि पूरुषे ॥ १२ ॥

को अस्मिन्प्राणमवयत्को अपानं व्यानम् ।

समानमस्मिन्को देवोऽधि शिषाय पूरुषे ॥ १३ ॥

को अस्मिन्यज्ञमदधादेको देवोऽधि पूरुषे ।

को अस्मिन्सत्यं कोऽनृतं कुतो मृत्युः कुतोऽमृतम् ॥ १४ ॥

को अस्मै वासुः पर्यदधात्को अस्यायुरकल्पयत् ।

बलं को अस्मै प्रायच्छत्को अस्याकल्पयञ्जवम् ॥ १५ ॥

केनापो अन्वतनुत केनाहरकरोद्भुचे ।

उपसं केनान्वैन्द केन सायम्भवं ददे ॥ १६ ॥

को अस्मिन्नेतो न्यदिघातन्तुरा तांयतामिति ।

मेघां को अस्मिन्नप्यौहत्को घ्राणं को नृतो दधौ ॥ १७ ॥

केनेनां भूमिमौर्षोत्केन पर्यमवदिवम् । केनाभि मृहा पर्वतान्केन कर्माणि पूरुषः ॥ १८ ॥

केन पुर्जन्यमन्वेति केन सोमं विचक्षणम् । केन युञ्जं च अद्वां च केनास्मिन्निहितं मनः ॥ १९ ॥

केन श्रोत्रियमामोति केनेमं परमेष्ठिनम् । केनेममग्निं पूरुषः केन संवत्सरं ममे ॥ २० ॥ (५)

ब्रह्म श्रोत्रियमामोति ब्रह्मेमं परमेष्ठिनम् । ब्रह्मेममग्निं पूरुषे ब्रह्म संवत्सरं ममे ॥ २१ ॥

केन देवां अनु क्षियति केन देवजनीर्विशः । केनेदमन्यन्नध्वं केन सत्सन्नम्यते ॥ २२ ॥

ब्रह्म देवां अनु क्षियति ब्रह्म देवजनीर्विशः । ब्रह्मेदमन्यन्नध्वं ब्रह्म सत्सन्नम्यते ॥ २३ ॥ (५)

केनेयं भूमिविहिता केन द्यौरुत्तरा हिता । केनेदमूर्ध्वं तिर्यक्चान्तरिक्षं व्यचो हितम् ॥२४॥
 ब्रह्मणा भूमिविहिता ब्रह्म द्यौरुत्तरा हिता । ब्रह्मेदमूर्ध्वं तिर्यक्चान्तरिक्षं व्यचो हितम् ॥२५॥
 मूर्धानमस्य संसीग्यार्धवर्षा हृदयं च यत् । मस्तिष्कादूर्ध्वं प्रैर्यत्पर्वमानोऽधि क्षीरतः ॥२६॥
 तद्वा अर्धवर्षणः शिरो देवक्रोशः समुद्धितः । तत्राणो अभि रक्षति शिरो अक्षमथो मनः ॥२७॥

ऊर्ध्वो नु सृष्टास्तिर्यक् नु सृष्टाः सर्वा दिक्षः पुरुष आ बभूवौ ३ ।

पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ॥२८॥

यो वै तां ब्रह्मणो वेदाभ्युतेनावृतां पुरम् । तस्मै ब्रह्म च ब्राह्माश्च चक्षुः प्राणं ब्रजां ददुः ॥२९॥

न वै तं चक्षुर्जहाति न प्राणो जरतः पुरा । पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ॥३०॥

अष्टाचक्ष्णा नवद्वारा देवानां पूरयोध्या । तस्यां हिरण्ययः कोशः स्वर्गो ज्योतिषान्वृतः ॥३१॥

तस्मिन्निहिरण्यये कोशे व्यति श्रितितिष्ठते । तस्मिन्पृथग्मात्मान्वत्तद्वै ब्रह्मविदो विदुः ॥३२॥

प्रभार्जमानां हरिणीं यशसा संपरीवृताम् । पुरं हिरण्ययीं ब्रह्मा विवेशार्पराजिताम् ॥३३॥ (६) (६५)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(३) सप्ततत्त्वयणो वरणमणिः ।

१-२५ अथर्वा । वरणमणिः, वनस्पतिः, चन्द्रमा । अनुष्टुप्, २, ३, ६ मुरिक् भिन्दुपः
 ८, १३, १४ पय्यापय्यकिः, ११, १६ मुरिक्, १५, १७-२५ पदपदा जगती ।

[२] अयं मे वरणो मणिः सप्ततत्त्वयणो वृषा ।

तेना रमस्व त्वं शत्रून्म मृणीहि दुरस्यतः ॥ १ ॥

प्रेषान्मृणीहि प्र मृणा रमस्व मणिस्ते अस्तु पुरस्ता पुरस्तात् ।

अवारयन्त वरणेन देवा अम्याचारमसुराणां शःशः ॥ २ ॥

अयं मणिवरणो विश्वमेवजः सहस्राक्षो हरितो हिरण्ययः ।

स ते शत्रून्वर्षान्पादयाति पूर्वस्तान्दमुहि ये त्वा द्विषन्ति ॥ ३ ॥

अयं ते कृत्यां विरतां पौरुषेयादयं भयात् ।

अयं त्वा सर्वस्मात्प्रापाद्वरणो वारयिष्यते ॥ ४ ॥

वरणो वारयाता अयं देवो वनस्पतिः ।

यद्भस्मो यो अग्निभाविष्टस्तद्देवा अवीवरन् ॥ ५ ॥

स्वमे सुप्त्वा यदि पश्यासि पापं मृगः सुति यति धावादञ्जुष्टाम् ।

परिक्षवान्छुनैः पापवादादयं मणिवरणो वारयिष्यते ॥ ६ ॥

अस्तात्पास्त्या निर्मिता अभिचारादयो भयात् ।

मृत्योरोजीयसो वृषाद्वरणो वारयिष्यते ॥ ७ ॥ (७२)

यन्मे माता यन्मे पिता आतरो यच्च मे स्वा यदेनश्चक्रमा वयम् ।

ततो नो वारयिष्यतेऽयं देवो वनस्पतिः

॥ ८ ॥

वरुणेन प्रव्यथिता आतल्या मे सर्वन्धवः । अद्यतं रजो अप्यगुस्ते यन्त्वधमं तमः ॥ ९ ॥

अरिष्टोऽहमरिष्टगुरायुष्मान्सर्वपूरुषः । तं मायं वरुणो मुनिः परि पातु दिशोर्दिशः ॥ १० ॥ (७)

अयं मे वरुण उरसि राजा देवो वनस्पतिः । स मे शत्रून्वि बाधतामिन्द्रो दस्युनिवाहुरान् ॥ ११ ॥

इमं विममि वरुणमायुष्माच्छतशरदः । स मे राष्ट्रं च क्षत्रं च पुरुनोजश्च मे दधत् ॥ १२ ॥

यथा वातो वनस्पतीन्बुक्षान्भनक्त्योजसा ।

एवा सपत्नान्मे भङ्गन्धि पूर्वाज्जाताँ उतापरान्वरणस्त्वाभि रक्षतु ॥ १३ ॥

यथा वार्तश्चाग्निश्च बुक्षान्प्सातो वनस्पतीन् ।

एवा सपत्नान्मे प्साहि पूर्वाज्जाताँ उतापरान्वरणस्त्वाभि रक्षतु ॥ १४ ॥

यथा वातेन प्रक्षीणा बुक्षाः शेरे न्यर्पिताः ।

एवा सपत्नान्मे मम प्र क्षिणीहि न्यर्पिय पूर्वाज्जाताँ

उतापरान्वरणस्त्वाभि रक्षतु

॥ १५ ॥

तांस्त्वं प्र छिन्धि वरुण पुरा दिष्टात्पुरायुषः ।

य एनं पशुषु दिप्सन्ति ये चास्य राष्ट्रदिप्सवः

॥ १६ ॥

यथा सूर्यो अतिमाति यथास्मिन्तेज आर्दितम् ।

एवा मे वरुणो मुनिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यज्ञसा समनक्तु मा

॥ १७ ॥

यथा यज्ञश्चन्द्रमस्यादित्ये च नृचक्षसि ।

एवा मे वरुणो मुनिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यज्ञसा समनक्तु मा

॥ १८ ॥

यथा यज्ञः पृथिव्यां यथास्मिज्जातवेदसि ।

एवा मे वरुणो मुनिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यज्ञसा समनक्तु मा

॥ १९ ॥

यथा यज्ञः कुन्यायां यथास्मिन्तसंभृते रथे ।

एवा मे वरुणो मुनिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यज्ञसा समनक्तु मा

॥ २० ॥

(८) (८५)

का० १०, प्र० २२, अनु० २]

२२५

[का० १०, प्र० २, मं०

यथा यशः सोमपीथे मधुपर्के यथा यशः ।	
एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु	
तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा	॥२१॥
यथा यशोऽग्निहोत्रे वषट्कारे यथा यशः ।	
एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु	
तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा	॥२२॥
यथा यशो यजमाने यथास्मिन्यज्ञ आहितम् ।	
एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु	
तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा	॥२३॥
यथा यशः प्रजापतौ यथास्मिन्परमेष्ठिनि ।	
एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु	
तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा	॥२४॥
यथा देवेष्वमृतं यथैषु सत्यमाहितम् ।	
एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु	
तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा	॥२५॥ (९) (९०)

(४) सर्पविषदूरीकरणम् ।

१-२६ गरुत्मान् । तक्षकः । अनुष्टुप् । १ पद्या पद्वक्तिः २ त्रिपदा यवमध्या गायत्री, ३-४ पद्यावृहती, ८ उष्णिग्गर्भा परा त्रिष्टुप्, १२ भुरिग्गायत्रीः १६ त्रिपदा प्रतिष्ठा गायत्रीः २१ ककुम्भतीः २३ त्रिष्टुप्, २६ इयवसाना वटपदा वृहतीगर्भा ककुम्भती भुरिक् त्रिष्टुप् ।

इन्द्रस्य प्रथमो रथो देवानामपरो रथो वरुणस्य तृतीय इत् ।

अहीनामपमा रथं स्थाणुमारदथार्षत्

दुर्मः शोचिस्तुरूपकमश्वस्य वारः परुषस्य वारः । रथस्य वन्धुरम्	॥ १ ॥
अव श्वेत पदा जहि पूर्वैण चापरेण च । उदमुतमिव दार्वहीनामरसं विषं वारुग्रम्	॥ २ ॥
अरुणपो निमज्योन्मज्य पुनरब्रवीत् । उदमुतमिव दार्वहीनामरसं विषं वारुग्रम्	॥ ३ ॥
पैदो हन्ति कसुणीलं पैदः श्वित्रमुतासितम् । पैदो रथव्याः श्विरः सं विभेद पदाकाः	॥ ४ ॥
पैदुः प्रेहि प्रथमोऽनु त्वा वयमेमसि । अहीन्यस्यतात्पथो येन स्मा वयमेमसि	॥ ५ ॥
इदं पैदो अजायतेदमस्य पुरार्यणम् । इमान्यर्वतः पदाहिह्यो बाजिनीवतः	॥ ६ ॥
१५	॥ ७ ॥ (९)

संयतं न वि प्पर्याचं न सं यमत । अस्मिन्नेत्रे द्वावही स्त्री च पुनींश्च तावुभावरसा ॥८॥
 अरसात् इहाहयो ये अन्ति ये च दूरके । घुनेन हन्मि घृथिकुमहि दण्डेनागतम् ॥ ९ ॥
 अथाश्चस्येदं भेषजमुभयोः स्वजस्य च । इन्द्रो मेऽहिमघायन्तमहि पैदो जरन्धयत् ॥१०॥ (१०)
 पैदस्यं मन्महे वयं स्थिरस्य स्थिरघातः । इमे पृश्वा पृदाकवः श्रुदीर्घ्यत आसते ॥११॥
 नृष्टासवो नृष्टविषा हृता इन्द्रेण वज्रिणा । जघानेन्द्रो जग्मिमा वयस्य ॥१२॥
 हृतास्तिरश्चिराजयो निर्विष्टासः पृदाकवः । दर्वि करिकृतं त्रिचक्रं दुर्भेष्यसितं जहि ॥१३॥
 क्स्तातिका कुमारीका सका खनति भेषजम् । हिरण्ययीभिरभ्रिभिर्गिरीणासुप सासुप ॥१४॥
 आयमग्न्युवा भिषक्पृश्चिहापराजितः । स वै स्वजस्य जग्मन उभयोर्वृथिकस्य च ॥१५॥
 इन्द्रो मेऽहिमरन्धयन्मित्रश्च वरुणश्च । वातापर्जन्योऽम्भा ॥१६॥
 इन्द्रो मेऽहिमरन्धयत्पृदाकुं च पृदाकम् । स्वजं तिरश्चिराजिं कमर्णालं दशोनसिम् ॥१७॥
 इन्द्रो जघान प्रथमं जनितारमहे तव । तेषां तुह्यमाणानां कः खितेषामसद्रसः ॥१८॥
 स हि शीर्षाण्यग्रं पौञ्जिष्ठ इव कर्वरम् । सिन्धोर्मर्ध्यं परेत्य व्युजिजमहेविषम् ॥१९॥
 अहीनां सर्वेषां विषं परा वहन्तु सिन्धवः । हृतास्तिरश्चिराजयो निर्विष्टासः पृदाकवः ॥२०॥ (११)
 ओषधीनामहं वृणु उर्वरीरेव साधुया । नयाम्यर्वतीरिवाहं निरैतुं ते विषम् ॥२१॥
 यदुग्रौ सूर्ये विषं पृथिव्यामोषधीषु यत् । क्रान्दुविषं कनककं निरैतैतुं ते विषम् ॥२२॥
 ये अग्निजा ओषधिजा अहीनां ये अप्सुजा विद्युत आवभूतुः ।
 येषां जातानि बहुधा महान्ति तेभ्यः सप्रेम्यो नमसा विषेम ॥२३॥
 तौदी नामासि कन्या घृताची नाम वा असि । अधस्पदेन ते पदमा ददे विषदूषणम् ॥२४॥
 अङ्गादङ्गात्प्र च्यावय हृदयं परि वर्जय । अघा विषस्य यत्तेजोऽवाचीनं तदेतु ते ॥२५॥
 आरे अंध्रदिपमरौद्विपे विषमग्रागर्षि । अग्निविषमहेनिरघात्सोमो निरणयीत् ।
 दंष्टारमन्वगाद्विषमहिरमृत ॥२६॥ (१२) (११)
 ॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

(५) विजयप्राप्तिः ।

[१] १-२४ सिन्धुदीपः । आपः, चन्द्रमाः । अनुष्टुप्, १-४ त्रिपदा पुरोमिहृतिककुम्भतीगमां पक्षिम्
 ६ अनुष्टुप्वा जगतीगमां जगती, ७-४ व्यवसाना पंचपदा विपरीतपादलक्ष्मा इहती
 (११, १४ पथ्यापक्षः) ; १५-२१ चतुरवसाना दशपदा त्रेष्टुगमांतिष्ठतिः
 (१९, २० कृतिः, २४ त्रिपदा विराट् गायत्री)

[२] (१) इन्द्रस्यैव स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थेन्द्रस्य नृप्यं स्य ।
 जिष्णवे योगाय ब्रह्मयोगैर्वी युनज्मि । ॥ १ ॥ (११)

इन्द्रस्यौज स्वेन्द्रस्य सह स्वेन्द्रस्य बलं स्वेन्द्रस्य वीर्यं स्वेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।

जिष्णवे योगाय क्षत्रयोगैर्वो युनज्मि ॥ २ ॥

इन्द्रस्यौज स्वेन्द्रस्य सह स्वेन्द्रस्य बलं स्वेन्द्रस्य वीर्यं स्वेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।

जिष्णवे योगायेन्द्रयोगैर्वो युनज्मि ॥ ३ ॥

इन्द्रस्यौज स्वेन्द्रस्य सह स्वेन्द्रस्य बलं स्वेन्द्रस्य वीर्यं स्वेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।

जिष्णवे योगाय सोमयोगैर्वो युनज्मि ॥ ४ ॥

इन्द्रस्यौज स्वेन्द्रस्य सह स्वेन्द्रस्य बलं स्वेन्द्रस्य वीर्यं स्वेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।

जिष्णवे योगायाप्सुयोगैर्वो युनज्मि ॥ ५ ॥

इन्द्रस्यौज स्वेन्द्रस्य सह स्वेन्द्रस्य बलं स्वेन्द्रस्य वीर्यं स्वेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।

जिष्णवे योगाय विश्वानि मा भूतान्युप तिष्ठन्तु युक्ता म आप स्थ ॥ ६ ॥

(२) अग्निर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वचो अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकार्य सादये ॥ ७ ॥

इन्द्रस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वचो अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकार्य सादये ॥ ८ ॥

सोमस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वचो अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकार्य सादये ॥ ९ ॥

वरुणस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वचो अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकार्य सादये ॥ १० ॥ (१३)

मित्रावरुणयोर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वचो अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकार्य सादये ॥ ११ ॥

यमस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वचो अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकार्य सादये ॥ १२ ॥

पितॄणां भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वचो अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकार्य सादये ॥ १३ ॥

देवस्य सवितुर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वचो अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकार्य सादये ॥ १४ ॥

(३) यो व आपोऽपां भागोऽप्सुः सन्त्येजुष्यो देवयजनः । इदं तमति सृजामि नं माम्भवनिधि ।

तेन तमभ्यर्तिसृजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मन्या ॥ १५ ॥ (१३१)

संयतं न वि प्ररथात्तं न सं यमत । अस्मिन्क्षेत्रे द्वावही स्त्री च पुनश्च तावुभावरसा ॥८॥
 अरसात् इहाहयो ये अन्ति ये च दुरके । घुनेन हन्मि पृथ्विकर्महि दण्डेनार्गतम् ॥ ९ ॥
 अथाक्षस्येदं भेषजमुभयोः स्वजस्य च । इन्द्रो मेऽहिमघापन्तमहि पैदो अरन्धयत् ॥१०॥ (१०)
 पैदस्यं मन्महे वयं स्थिरस्य स्थिरघातः । इमे पृश्वा पृदाकवः प्रदीप्यत आसते ॥११॥
 नृष्टासवो नृष्टविषा हुता इन्द्रेण वज्रिणा । जघानेन्द्रो जग्निमा वयस् ॥१२॥
 हुतास्तिरथिराजयो निर्विष्टासः पृदाकवः । दर्वि करिक्तं त्रिव्रं दुर्भेषसितं जहि ॥१३॥
 कैरातिका कुमारीका सका खनति भेषजम् । हिरण्यपीभिरभ्रिभिर्गिरीणांषुप सांशुप ॥१४॥
 आयमग्न्युवा भिषक्पृथिविहापराजितः । स वै स्वजस्य जग्मन उभयोर्वृथिकस्य च ॥१५॥
 इन्द्रो मेऽहिमरन्धयन्मित्रश्च वरुणश्च । वातापर्जन्योऽम्भा ॥१६॥
 इन्द्रो मेऽहिमरन्धयत्पृदाकुं च पृदाकम् । स्वजं तिरथिराजिं कर्मणीलं दशोनसिम् ॥१७॥
 इन्द्रो जघान प्रथमं जनितारमहे तव । तेषां तु ह्यमाणां कः खितेषामसद्रसः ॥१८॥
 सं हि शीर्षाण्यग्रमं पौञ्जिष्ठ इव कर्षेत् । सिन्धोर्मध्यं परेत्य व्युनिजग्महेविषम् ॥१९॥
 अहीनां सर्वेषां विषं परा वहन्तु सिन्धवः । हुतास्तिरथिराजयो निर्विष्टासः पृदाकवः ॥२०॥ (११)
 ओषधीनामहं वृणु उर्वरीरिव साधुया । नयाम्यर्वतीरिवाहं निरैतुं ते विषम् ॥२१॥
 यदुग्रौ सूर्ये विषं पृथिव्यामोषधीषु यत् । कान्द्राविषं कनककं निरैतैतुं ते विषम् ॥२२॥
 ये अंभिजा ओषधिजा अहीनां ये अप्सुजा विद्युत आवभूतुः ।
 येषां ज्ञातानि बहुधा महान्ति तेभ्यः सप्रेम्यो नमसा विधेम ॥२३॥
 तौदी नामासि कन्या घृताची नाम वा असि । अधस्पदेन ते पदमा ददे विषदूषणम् ॥२४॥
 अङ्गादङ्गात्प्र च्यावय हृदयं परि वर्जय । अघा विषस्य यत्तेजोऽवाचीनं तदेतु ते ॥२५॥
 आरे अंधद्विपमरौद्विषे विषमग्रागपि । अग्निविषमहेनिरात्सोमो निरणयीत् ।
 दंष्टारमन्वगाद्विषमहिरमृत ॥२६॥ (१२) (११)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

(५) विजयप्राप्तिः ।

[१] १-२४ सिन्धुदीपः । आपः, चन्द्रमाः । अनुष्टुप्, १-४ त्रिपदा पुरोमिहृतिककुम्भतीगमां एकम्
 ६ अनुष्टुपा जगतीगमां जगती, ७-४ अथवसाना पंचपदा विपरीतपादलक्ष्मा वृहती
 (११, १४ पथ्यापहृतिः) ; १५-२१ चतुरवसाना दशपदा त्रेष्टुगमातिष्ठतिः
 (१९, २० कृतिः, २४ त्रिपदा विराट् गायत्री)

[१] (१) इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थेन्द्रस्य नृणां स्व ।
 जिष्णवे योगाय ब्रह्मयोगैर्वीं युनज्मि । ॥ १ ॥ (११)

इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।

जिष्णवे योगाय क्षत्रयोगैर्वीं युनज्मि ॥ २ ॥

इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।

जिष्णवे योगायेन्द्रयोगैर्वीं युनज्मि ॥ ३ ॥

इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।

जिष्णवे योगाय सोमयोगैर्वीं युनज्मि ॥ ४ ॥

इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।

जिष्णवे योगायाप्सुयोगैर्वीं युनज्मि ॥ ५ ॥

इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।

जिष्णवे योगाय विश्वानि मा भूतान्युप तिष्ठन्तु युक्ता म आप स्थ ॥ ६ ॥

(२) अग्निर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचीं अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वीं धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥ ७ ॥

इन्द्रस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचीं अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वीं धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥ ८ ॥

सोमस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचीं अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वीं धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥ ९ ॥

वरुणस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचीं अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वीं धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥ १० ॥ (१३)

मित्रावरुणयोर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचीं अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वीं धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥ ११ ॥

यमस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचीं अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वीं धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥ १२ ॥

पितृणां भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचीं अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वीं धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥ १३ ॥

देवस्य सवितुर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचीं अस्मासु धत्त ।

प्रजापतेर्वीं धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥ १४ ॥

(३) यो व आपोऽपां भागोऽप्स्वन्तर्यजुष्यो देवयजनः । इदं तमतिं सृजामि नं माम्भवनिधि ।

तेन तमभ्यर्तिसृजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

तं वधेयं नं स्तृणीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥ १५ ॥ (१३१)

यो व आपोऽपामूर्तिरुत्प्लवङ्गान्तर्गुह्यो देवयजनः । इदं तमर्तिं सृजामि तं माम्यवनिधि ।

तेन तमभ्यर्तिसृजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१६॥

यो व आपोऽपामूर्तिरुत्प्लवङ्गान्तर्गुह्यो देवयजनः । इदं तमर्तिं सृजामि तं माम्यवनिधि ।

तेन तमभ्यर्तिसृजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१७॥

यो व आपोऽपामूर्तिरुत्प्लवङ्गान्तर्गुह्यो देवयजनः । इदं तमर्तिं सृजामि तं माम्यवनिधि ।

तेन तमभ्यर्तिसृजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१८॥

यो व आपोऽपामूर्तिरुत्प्लवङ्गान्तर्गुह्यो देवयजनः । इदं तमर्तिं सृजामि तं माम्यवनिधि ।

तेन तमभ्यर्तिसृजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१९॥

यो व आपोऽपामूर्तिरुत्प्लवङ्गान्तर्गुह्यो देवयजनः । इदं तमर्तिं सृजामि तं माम्यवनिधि ।

तेन तमभ्यर्तिसृजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥२०॥ (१४)

ये व आपोऽपामूर्तिरुत्प्लवङ्गान्तर्गुह्यो देवयजनाः । इदं तानर्तिं सृजामि तान्माम्यवनिधि ।

तैस्तमभ्यर्तिसृजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥२१॥

(४) यदर्वाचीर्न त्रैहायणादन्तं किं चौदिस ।

आपो मा तस्मात्सर्वस्मादुरितात्पान्तर्वहसः ॥२२॥

समुद्रं वः प्र हिणोमि स्वां योनिमपीतन ।

अरिष्टाः सर्वहायसो मा व नः किं चनाममत् ॥२३॥

अरिग्रा आपो अयं रिप्रमुस्मत् ।

प्रास्मदेनो दुरितं सुप्रतीकाः प्र दुष्यन्त्यं प्र मलं वहन्तु ॥२४॥ (१४०)

कां० १०, प्र० २२, अनु० ३]

२२९

[कां० १०, सू० ५, मं० २५]

(५) [२] २५-३५ (१-११) कौशिकः । विष्णुकर्मः, मन्त्रोक्तः । २५-३५ इत्यवसाना वद् पदा
यथाक्षरं शक्यतिशकरी, ३६ पञ्चपदातिशक्तिरानिजागतगर्भादिः ।

(५) विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा पृथिवीसंशितोऽभितेजाः ।

पृथिवीमनु वि क्रमेऽहं पृथिव्यास्तं निर्भजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ॥

स मा जीवीचं ग्राणो जहातु ॥२५॥ १ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहान्तरिक्षसंशितो वायुतेजाः ।

अन्तरिक्षमनु वि क्रमेऽहमुन्तरिक्षात् निर्भजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं ग्राणो जहातु ॥२६॥ २ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा द्यौसंशितः सूर्यतेजाः ।

दिवमनु वि क्रमेऽहं दिवस्तं निर्भजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं ग्राणो जहातु ॥२७॥ ३ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा दिक्संशितो मनस्तेजाः ।

दिशोऽनु वि क्रमेऽहं दिग्भ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं ग्राणो जहातु ॥२८॥ ४ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा आशंसंशितो वाततेजाः ।

आशा अनु वि क्रमेऽहमाशाम्भ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं ग्राणो जहातु ॥२९॥ ५ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नह क्रक्संशितः सामतेजाः ।

ऋचोऽनु वि क्रमेऽहमुग्भ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं ग्राणो जहातु ॥३०॥ ६ ॥ (१५)

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा यज्ञसंशितो ब्रह्मतेजाः ।

यज्ञमनु वि क्रमेऽहं यज्ञात् निर्भजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं ग्राणो जहातु ॥३१॥ ७ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहोषधीसंशितः सोमतेजाः ।

ओषधीरनु वि क्रमेऽहमोषधीभ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं ग्राणो जहातु ॥३२॥ ८ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहाप्सुसंशितो वरुणतेजाः ।

अपोऽनु वि क्रमेऽहमप्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं ग्राणो जहातु ॥३३॥ ९ ॥ (१६९)

कां० १०, म० २२, अ० ३]

२३०

[कां० १०, व० ५, म० १४]

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्न्या कृपितं शिरोऽर्जतेजाः ।

कृपिमनु वि क्रमेऽहं कृप्यास्तं निर्भजागो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं प्राणो जहातु

॥३४॥१०॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्न्या प्राणसंशितः पुरुषतेजाः ।

प्राणमनु वि क्रमेऽहं प्राणात् निर्भजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं प्राणो जहातु

॥३५॥११॥ (१५१)

(६) [३] ३६-४१ (१-६) ब्रह्मा । मंत्रोक्ताः । ३७ विराट् पुरस्तादुद्धृताः ३८ पुरोष्णिग्, ३९, ४१
आर्षा गायत्री; ४० विराट् विषमा गायत्री ।

(६) जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमभ्यष्टिं विश्वाः पृतना अरातीः ।

इदमहमायुष्यायणस्यायुष्याः पुत्रस्य वर्चस्तेजः प्राणमायुनि

वैध्यामीदमैनमधराञ्च पादयामि

॥३६॥ १ ॥

सर्वस्यावृतमन्वावर्ते दक्षिणामन्यावृतम् ।

सा मे द्रविणं यच्छतु सा मे ब्राह्मणवर्चसम्

॥३७॥ २ ॥

दिशो ज्योतिष्मतीरम्यावर्ते । ता मे द्रविणं यच्छन्तु ता मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥३८॥ ३ ॥

सप्तऋषीनुम्यावर्ते । ते मे द्रविणं यच्छन्तु ते मे ब्राह्मणवर्चसम्

॥३९॥ ४ ॥

ब्रह्माम्यावर्ते । तन्मे द्रविणं यच्छतु तन्मे ब्राह्मणवर्चसम्

॥४०॥ ५ ॥ (१६)

ब्राह्मणो अम्यावर्ते । ते मे द्रविणं यच्छन्तु ते मे ब्राह्मणवर्चसम्

॥४१॥ ६ ॥ (१५३)

(७) [४] ४२-५० (१-९) विद्वयः । प्राजापत्या अनुष्टुप्, ४४ त्रिपदा गायत्रीगर्मातुष्टुप्, ५० त्रिष्टुप् ।

(७) यं वयं मृगयामहे तं वधे स्तृण्वामहे । व्याचं परमेष्ठिनो ब्रह्मणार्षीपदाम् तम् ॥४२॥

वैश्वानरस्य दंष्ट्राभ्यां हेतिस्तं समधादुभि । इयं तं प्लात्वाहतिः समिधेवी सहीयसी ॥४३॥

राज्ञो वरुणस्य बन्धोऽसि । सोऽहमायुष्यायणममुष्याः पुत्रमने प्राणे वधान ॥४४॥

यत्ते अने भवस्यत आक्षिपति पृथिवीमनु । तस्य नस्त्वं भवस्यते संप्रयच्छ प्रजापते ॥४५॥

अपो दिव्या अचापिपं रतेन समपुष्महि । पर्यस्वानग्र आगमं तं मा सं हृज वचसा ॥४६॥

सं माघे वचसा सृज सं प्रजया समायुषा ।

निघुर्मे अस्य देवा इन्द्रो विधात्सह ऋषिभिः

॥४७॥

यदमे अद्य मिथुना शर्वाणो यद्वाचस्तुष्टं जनयन्त रेभाः ।

अन्योर्नसः शरण्यां जायते या तया विष्णु हृदये दातुधानान् ॥४८॥ (१५४)

परां शृणीहि तर्पसा यातुधानान्परां रक्षो हर्षसा शृणीहि ।

परां शृणीहि शूरदेवां शृणीहि परां सुतपुः शोष्ठुचतः शृणीहि ॥४९॥

अपामस्मै वज्रं प्र हराणि चतुर्मण्डि क्षीर्भिर्घाप विभ्रात् ।

सो अस्याङ्गानि प्र शृणान्तु सर्वा तन्मै देवा अर्जु जानन्तु विधे ॥५०॥ (१७) (१८)

(६) मणिवंशधर ।

१-२५ बृहस्पतिः । फालगुण, चनस्पतिः, ३ आपः । अनुष्टुप्: १, ४, २१ गायत्री । ५ चतुष्पदा जगती

६ सप्तपदा विराट् शकरीः ७-१० त्र्ययसाना अष्टपदाष्टिः (१० गवपदा शृतिः) ११, २०,

२३-२७ पञ्चपदाष्टिः, १२-१७ त्र्ययसाना सप्तपदा शकरी, ३१ त्र्ययसाना चतुष्पदा

जगती, ३५ पञ्चपदा त्र्ययसाना जगती ।

अरातीयोर्भातृव्यस्य दुर्हादौ द्विपुतः शिरः । अपि वृश्चाभ्योर्जसा ॥ १ ॥

वर्म महगुणं गुणिः फालाङ्गातः करिष्यति । पूर्णो मन्थेन मार्गमद्रसेन सह वर्षसा ॥ २ ॥

यत्त्वा शिक्षः परावधीचक्षा हस्तेन वास्या ।

आपस्त्वा तस्माजीबलाः पुनन्तु शुचयः शुचिम् ॥ ३ ॥

हिरण्यस्रगुणं गुणिः भद्राः युतं महो दधत् । गृहे वंसतु जोऽतिथिः ॥ ४ ॥

तस्मै घृतं सुरां मध्वर्षमनं क्षदामहे ।

स नः पितेव पुत्रेभ्यः श्रेयःश्रेयश्चिकित्सतु भूयोभूयः शःशो देवेभ्यो गुणिरित्य ॥५॥

यमवभाद्रहस्पतिर्मणि फालं घृतश्रुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तमग्निः प्रत्यमुञ्चतु सो अस्मै दुह आज्यं भूयोभूयः शःशस्तेन त्वं द्विपुतो जहि ॥६॥

यमवभाद्रहस्पतिर्मणि फालं घृतश्रुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तमिन्द्रः प्रत्यमुञ्चतौजसे वीर्यापि कम् ।

सो अस्मै बलमिद् दुहे भूयोभूयः शःशस्तेन त्वं द्विपुतो जहि ॥ ७ ॥

यमवभाद्रहस्पतिर्मणि फालं घृतश्रुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तं सोमः प्रत्यमुञ्चतु गृहे ओत्राय चक्षसे ।

सो अस्मै वर्ष इद् दुहे भूयोभूयः शःशस्तेन त्वं द्विपुतो जहि ॥ ८ ॥

यमवभाद्रहस्पतिर्मणि फालं घृतश्रुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तं सूर्यः प्रत्यमुञ्चतु तेनेमा अजयदिशः ।

सो अस्मै भूतिमिद् दुहे भूयोभूयः शःशस्तेन त्वं द्विपुतो जहि ॥ ९ ॥ (१९)

- यमवध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाश्रवे ।
तं विभ्रन्मन्त्रा मणिमसुराणां पुरोऽजयदानवानां हिरण्ययीः ।
सो अस्मै श्रियमिदं दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१०॥ (१८)
- यमवध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाश्रवे ।
सो अस्मै वाजिनं दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥११॥
- यमवध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाश्रवे । तेनेमां मणिनां कृपिमभिनानां रक्षतः ।
म भिषग्भ्यां महो दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१२॥
- यमवध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाश्रवे । तं विभ्रत्सविता मणिं तेनेदमजयत्स्वः ।
सो अस्मै सुनृतां दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१३॥
- यमवध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाश्रवे । तमापो विभ्रतीर्मणिं सदा धावन्त्यक्षिताः ।
म आभ्योऽस्युतमिदं दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१४॥
- यमवध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाश्रवे । तं राजा वरुणो मणिं प्रत्यमुञ्चत जंघ्वम् ।
सो अस्मै सत्यमिदं दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१५॥
- यमवध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाश्रवे । तं देवा विभ्रतो मणिं सर्वाहो कान्युधाजयन् ।
म एभ्यो जितिमिदं दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१६॥
- यमवध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाश्रवे । तमिमं देवतां मणिं प्रत्यमुञ्चन्त जंघ्वम् ।
स आभ्यो विश्वमिदं दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१७॥
- अतवस्तमवध्नात्वास्तमवध्नात् । संवत्सरंस्तं बुद्ध्वा सर्वं भूतं वि रक्षति ॥१८॥
- अन्तर्देशा अवध्नत प्रदिशस्तमवध्नत । प्रजापतिसृष्टो मणिर्द्विषतो मेऽध्वरौ अकः ॥१९॥
- अथर्वाणो अवध्नताध्वर्णा अवध्नत ।
तैर्मेदिनो अङ्गिरसो दस्यूनां विभिदुः पुरस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥२०॥ (१९)
- तं घाता प्रत्यमुञ्चत स भूतं व्यकल्पयत् । तेन त्वं द्विषतो जहि ॥२१॥
- यमवध्नाद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो अमुरक्षितिम् । स मायं मणिरागमद्रसैनं सह चर्वसा ॥२२॥
- यमवध्नाद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो अमुरक्षितिम् ।
स मायं मणिरागमत्सह गोभिरजाविभिरबेनं प्रजसा सह ॥२३॥
- यमवध्नाद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो अमुरक्षितिम् ।
स मायं मणिरागमत्सह व्रीहियवाम्नां महंसा भूत्वा सह ॥२४॥ (१९०)

यमवभ्राद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।

स मायं मणिरागमन्मघोर्धृतस्य धारया क्रीलालैन मणिः सह ॥२५॥

यमवभ्राद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।

स मायं मणिरागमदुर्जया पर्यसा सह द्रविणेन श्रिया सह ॥२६॥

यमवभ्राद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।

स मायं मणिरागमत्तेजसा त्विष्या सह यज्ञसा कीर्त्या सह ॥२७॥

यमवभ्राद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् । स मायं मणिरागमत्सर्वाभिर्भूतिभिः सह ॥२८॥

तस्मिन् देवता मणिं मर्त्यं ददतु पुष्टये । अभिष्टं क्षत्रवर्धनं सपन्नदम्भनं मणिम् ॥२९॥

ब्रह्मणा तेजसा सह प्रति मुञ्चामि मे शिवम् ।

असपन्नः सपन्नहा सपन्नान्मेऽधराँ अकः ॥३०॥ (२०)

उत्तरं द्विपुतो मामयं मणिः कृणोतु देवजाः ।

यस्य लोका इमे त्रयः पर्यो दुग्धमुपासते ।

सं मायमधि रोहतु मणिः श्रेष्ठाय मूर्धतः ॥३१॥

यं देवाः पितरो मनुष्या उपजीवन्ति सर्वदा । स मायमधि रोहतु मणिः श्रेष्ठाय मूर्धतः ॥३२॥

यथा बीजमूर्वायां कुटे फालेन रोहति । एवा मयि प्रजा पञ्चवोऽन्नमन्नं वि रोहतु ॥३३॥

यस्मै त्वा यज्ञवर्धन मणै प्रत्यक्ष्यं च शिवम् ।

तं त्वं शतदक्षिण मणे श्रेष्ठाय जिन्वतात् ॥३४॥

एतस्मिन् सुमार्हितं जुषाणो अग्रे प्रति हर्य होमैः ।

तस्मिन्निदेम सुमतिं स्वस्ति प्रजां चक्षुः पञ्चान्समिद्धे जातवैदसि ब्रह्मणा ॥३५॥ (२१) (२०१)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(७) सर्वाचारवर्णनम् ।

१-४४ अथर्वा । स्कन्मः आत्मा वा । त्रिष्टुप् १ विराट् जगती, २, ८ अणुः ७, १३ परोष्णिक् ।

१०, १४, १६, १८, १९ उपरिष्टाद् गृहती, ११, १२, १५, २०, २२, ३९ उपरिष्टाज्ज्योतिर्जगति,

१७ इयसाणा पदपदा जगती, २१ गृहतीगर्भा उष्णिक्, २३-३०, ३७, ४०

अनुष्टुप्, ३१ मध्ये ज्योतिर्जगती, ३२, ३४, ३६ उपरिष्टाद्विराट् गृहती,

३३ पराविराडनुष्टुप्, ३५ चतुष्पदा जगती, ३८, ४२-४३ त्रिष्टुप्,

४१ आर्त्ती त्रिपदा गायत्री, ४४ एका० आर्च्यनुष्टुप् ।

[४] कस्मिन्नङ्गे तपो अस्वार्धि तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे क्रतुमस्याभ्यार्हितम् ।

कं क्रतुं कं अद्वास्यं तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे सत्यमस्य प्रतिष्ठितम् ॥१॥ (२०२)

कस्मादज्ञादीप्यते अग्निरस्य कस्मादज्ञात्पश्यते मातुरिशा ।
 कस्मादज्ञादि मिमीतेऽधि चन्द्रमा मूढ स्कम्भस्य गिरालो अज्ञम् ॥ २ ॥
 कस्मिन्नज्ञे तिष्ठति भूमिरस्य कस्मिन्नज्ञे तिष्ठत्यन्तरिक्षम् ।
 कस्मिन्नज्ञे तिष्ठत्याहिता घोः कस्मिन्नज्ञे तिष्ठत्युत्तरं दिवः ॥ ३ ॥
 कः प्रेक्षन्दीप्यत ऊर्ध्वो अग्निः कः प्रेक्षन्पश्यते मातुरिशा ।
 यत्र प्रेक्षन्तीरभियन्त्यावृतः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ ४ ॥
 कार्ष्णिमाताः कः यन्ति मासाः संवत्सरेण मूढ संविद्यानाः ।
 यत्र यन्त्युत्तरो यत्रार्तिवाः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ ५ ॥
 कः प्रेक्षन्ती युवती विरूपे अहोरात्रे द्रवतः संविद्यते ।
 यत्र प्रेक्षन्तीरभियन्त्यापः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ ६ ॥
 यस्मिन्स्तब्ध्वा प्रजापतिर्लोकान्तसर्वो अधारयत् ।
 स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ ७ ॥
 यत्परममवमं यत् मध्यमं प्रजापतिः सत्सुखे विश्रुत्पश्य ।
 कियता स्कम्भः प्र विवेश तत्र यत्र प्राविशत्किञ्चिदज्ञम् ॥ ८ ॥
 कियता स्कम्भः प्र विवेश भूतं कियन्नविष्यदुन्माद्यविऽस्य ।
 एकं यदङ्गमकृणोत्सहस्रधा कियता स्कम्भः प्र विवेश तत्र ॥ ९ ॥
 यत्र लोकाश्च कोशाश्चापो ब्रह्म अनां दिदुः ।
 अतश्च यत्र सञ्चान्तं स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ १० ॥ (२२)

यत्र तपः पराक्रम्य ब्रतं धारयत्युत्तरम् ।
 श्रुतं च यत्र श्रद्धा चापो ब्रह्म समाहिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ ११ ॥
 यस्मिन्भूमिरन्तरिक्षं धोर्यस्मिन्नग्न्याहिता ।
 यत्राग्निश्चन्द्रमाः स्रष्टो वातस्तिष्ठन्त्यापिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ १२ ॥
 यस्य त्रयस्त्रिंशदेवा अज्ञे सर्वे समाहिताः ।
 स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ १३ ॥
 यत्र ऋषयः प्रथमजा ऋचः साम यजुर्मही ।
 एकपरिप्यस्मिन्नापितः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ १४ ॥
 यत्राश्वं च मृत्युश्च पुरुषेऽधि समाहिते ।
 समुद्रो यत्सं नाव्यः पुरुषेऽधि समाहितः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ १५ ॥ (२३)

यस्य चतस्रः अदिशो नाब्जस्तिष्ठन्ति ग्रथमाः ।

यज्ञो यत्र पराक्रान्तः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥१६॥

ये पुरुषे ब्रह्म विदुस्ते विदुः परमेष्ठिनम् ।

यो वेदं परमेष्ठिनं यश्च वेदं अजापयिष्य ॥

ज्येष्ठं ये ज्ञाह्यन् विदुस्ते स्कम्भमनुसंविदुः ॥१७॥

यस्य त्रिरो वैशानुरथधुरक्षिरसोऽभवन् ।

अज्ञानि यस्य यातवः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥१८॥

यस्य ब्रह्म मुखमाहुर्जिह्वां मधुकशामुत ।

विराजमूयो यस्याहुः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥१९॥

यस्मात्तच्चो अपातश्चन्यजुर्धसादुपाकयन् ।

सामानि यस्य लोमान्यथर्वाक्षिरसो मुखं स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥२०॥ (२३)

असच्छाखां प्रतिष्ठन्तीं परममिव जनां विदुः ।

उतो सन्मन्यन्तेऽधरे ये ते शाखामुपासते ॥२१॥

पत्रादित्वाथ लुद्राथ वसवथ सुमार्हिताः ।

भूतं च यत्र भव्यं च सर्वे लोकाः प्रतिष्ठिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥२२॥

यस्य त्रयस्त्रिंशदेवा निधिं रक्षन्ति सर्वदा ।

निधिं तमद्य को वेदं यं देवा अभिरक्षन् ॥२३॥

यत्र देवा ब्रह्मविदो ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते ।

यो वै तान्विद्यात्सत्यक्षं स ब्रह्मा वेदिता स्यात् ॥२४॥

बृहन्तो नाम ते देवा येऽसतः परिं जज्ञिरे ।

एकं तदङ्गं स्कम्भस्यासदाहुः पुरो जनाः ॥२५॥

यत्र स्कम्भः प्रजनयन्पुराणं व्यवर्तयत् । एकं तदङ्गं स्कम्भस्य पुराणमनुसंविदुः ॥२६॥

यस्य त्रयस्त्रिंशदेवा अह्ने गात्रा विभेजिरे । तान्त्रै त्रयस्त्रिंशदेवानेकं ब्रह्मविदो विदुः ॥२७॥

हिरण्यगर्भं परममनत्पुष्टं जनां विदुः । स्कम्भस्तदग्रे प्राप्तिञ्चद्विरण्यं लोके अन्तरा ॥२८॥

स्कम्भे लोकाः स्कम्भे तपः स्कम्भेऽध्युतमार्हितम् ।

स्कम्भं त्वा वेद प्रत्यक्षमिन्द्रे सर्वं सुमार्हितम् ॥२९॥

इन्द्रे लोका इन्द्रे तप इन्द्रेऽध्युतमार्हितम् ।

इन्द्रे त्वा वेद प्रत्यक्षं स्कम्भे सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥३०॥ (२४) (२३१)

नाम् नाम्ना जोहवीति पुरा सूर्योत्परोपसः ।

यदुजः प्रथमं सर्वभूव स ह तत्स्वराज्यमियाय यस्मान्नान्यत्परमस्ति भूतम् ॥३१॥

यस्य भूमिः प्रमान्तरिक्षमुतोदरम् । दिवं यश्चक्रे मूर्धानं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥३२॥

यस्य सूर्यश्चन्द्रश्चन्द्रमाश्च पुनर्णवः । अग्निं यश्चक्र आस्यैः तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥३३॥

यस्य वारतः प्राणापानौ चक्षुराङ्गिरसोऽर्भवन् । दिशो यश्चक्रे प्रज्ञानीस्तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥३४॥

स्कम्भो दाधार धावापृथिवी उभे इमे स्कम्भो दाधारोर्वेऽन्तरिक्षम् ।

स्कम्भो दाधार प्रदिशः पटुर्वीः स्कम्भ इदं विश्वं भुवनमा विवेश ॥३५॥

यः भ्रमाचर्षसो जातो लोकान्तसर्वान्तसमानुशे । सोमं यश्चक्रे केवलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥३६॥

कथं वातो नेलयति कथं न रमेते मनः । किमपः सत्यं प्रेप्तन्तीनेलयन्ति कदा चन ॥३७॥

महद्युधं भुवनस्य मध्ये तपसि क्रान्तं सलिलस्य पृष्ठे ।

तस्मिन् द्रव्यन्ते य उ के च देवा वृधस्य स्कन्धः परित इव शालाः ॥३८॥

यस्मै हस्ताभ्यां पादाभ्यां वाचा श्रोत्रेण चक्षुषा ।

यस्मै देवाः सदा बलिं प्रयच्छन्ति विमितेऽमितं स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः खिदेव सः ॥३९॥

अप तस्य हव तमो व्यावृत्तः स पाप्मना ।

सर्वोणि तस्मिन् ज्योतीषि यानि त्रीणि प्रजापतौ ॥४०॥

यो वैतसं हिरण्यं तिष्ठन्तं सलिले वेद । स वै गुह्यः प्रजापतिः ॥४१॥

तन्त्रमेकं युवती विरूपे अम्याकामं वयतः पर्णयूखम् ।

ग्रान्या तन्तुस्तिरते धृचे अन्या नापं वृज्जाते न रमातो अन्तम् ॥४२॥

तयोर्हं पतिनृत्यन्त्योरिव न वि जानामि यतुरा पुरस्तात् ।

पुमानिन्द्रयत्युद्रणति पुमानिन्द्रादि जभाराधि नाके ॥४३॥

इमे मयुक्षा उप तस्तमुर्दिधं सामानि चक्रुस्तसराणि वारवे ॥४४॥ (२५) (२५५)

(८) ज्येष्ठब्रह्मवर्णनम् ।

१-४४ कुत्सः । आत्मा । त्रिष्टुप् । १ उपदिष्टाद्विराड्बृहती । २ बृहतीगर्भाजुष्टुप् । ५ अुरिगजुष्टुप् ।

६, १४, १९-२१, २३, २५, २९, ३१-३४, ३७-४८, ४१, ४३ अजुष्टुप् । ७ पराबृहती ।

१० अजुष्टुगर्भाः । ११ जगती । १२ पुरोबृहती त्रिष्टुगर्भायां पक्षिः । १५, २७

अुरिगबृहती । २२ पुरजणिक् । २६ अजुष्टुगर्भाजुष्टुप् । ३० अुरिक् ।

३९ बृहतीगर्भाः । ४२ विराड् गायत्री ।

यो भूतं च मर्त्यं च सर्वं यश्चक्षितिष्ठति । सर्वैर्यस्य च केवलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥ १ ॥

स्कम्भेनेमे विष्टमिते द्यौश्च भूमिश्च तिष्ठतः । स्कम्भ इदं सर्वमात्मन्वद्यत्प्राणभिर्मिषच्च यत् ॥२॥ (२५७)

- विज्ञो ह प्रजा अत्यायमायुष्य१न्या अर्कमभितोऽविशन्त ।
 बुहन् तस्यौ रजसो विमानो हरितो हरिणीरा विवेश ॥ ३ ॥
 द्वादश प्रघर्षश्चक्रमेकं त्रीणि नम्यानि क उ तर्षिकेत ।
 तत्राहतास्त्रीणि श्रुतानि शङ्खवः पृष्ठिश्च स्त्रीला अविचाचला ये ॥ ४ ॥
 इदं संवितुर्वि जानीहि पञ्चमा एकं एकजः ।
 तस्मिन्हापित्वमिच्छन्ते य एषामेकं एकजः ॥ ५ ॥
 आविः सन्निहितं गुहा जरन्नाम महत्पदम् ।
 तत्रेदं सर्वमार्षितुमेजत्प्राणत्प्रतिष्ठितम् ॥ ६ ॥
 एकचक्रं वर्तत एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पृथा ।
 अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं क१ तद्वभूव ॥ ७ ॥
 पञ्चबाही बहत्प्रमेपां प्रष्टयो युक्ता अनुसंवहन्ति ।
 अयातमस्य ददृशे न यातं परं नेदीयोऽवरं दवीयः ॥ ८ ॥
 तिर्यग्विलक्ष्मस ऊर्ध्वं च्छुस्तस्मिन्पशो निहितं विश्वरूपम् ।
 तदासत ऋषयः सप्त साकं ये अस्य गोपा महतो बभूवुः ॥ ९ ॥
 या पुरस्ताद्युज्यते या च पश्चाद्या विश्वतो युज्यते या त्रै सर्वतः ।
 यया युद्धः प्राङ् तापते तां त्वा पृच्छामि कतमा सचाम् ॥ १० ॥ (२६)
 यदेजति पतति यच्च तिष्ठति प्राणदप्राणभिमिषच्च यद्भुवत् ।
 तदाधार पृथिवी विश्वरूपं तत्संभूय भवत्येकमेव ॥ ११ ॥
 अनन्तं चित्तं पुरुत्रानन्तमन्तवच्चा समन्ते ।
 ते नाकपालश्चरति विचिन्वन्विद्वान्भूतभुत भव्यमस्य ॥ १२ ॥
 प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तरदृश्यमानो बहुधा वि जायते ।
 अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कतमः स केतुः ॥ १३ ॥
 ऊर्ध्वं भरन्तमुदकं कुम्भेनैवोदहार्यम् ।
 पश्यन्ति सर्वे चक्षुषा न सर्वे मनसा विदुः ॥ १४ ॥
 दूरे पूर्णेन वसति दूर ऊनेन हीयते ।
 महद्यक्षं भुवनस्य मध्ये तस्मै बलिं राष्ट्रभृतो भरन्ति ॥ १५ ॥
 यतः क्षर्य उदेत्यस्तं यत्र च गच्छति ।
 तदेव मन्येऽहं ज्येष्ठं तद् नात्येति किं चन ॥ १६ ॥ (२६१)

- ये अर्वाच्यं उत वा पुराणं वेदं विद्वांसमगितो वदन्ति ।
 आदित्यमेव ते परि वदन्ति सर्वे अग्निं द्वितीयं श्रुतं च इंसम् ॥१७॥
- सहस्राक्षं विरतावस्य पृथ्वी हरैर्हंसस्य पततः स्वर्गम् ।
 स देवान्सर्वानुरस्युपदधं संपश्यन्त्याति श्रुवन्नानि विश्वा ॥१८॥
- सत्येनोर्ध्वस्तपति प्रहणावाङ् वि पश्यति ।
 प्राणेन तिर्यङ् प्राणति यस्मिन् ज्येष्ठमग्निं श्रितम् ॥१९॥
- यो वै ते विद्यादुरणी याम्यां निर्मुध्यते वसु ।
 स विद्वान् ज्येष्ठं मन्येत स विद्याद्ब्राह्मणं महत् ॥२०॥ (२७)
- अपादये सर्वमवत्सो अग्रे स्वर्गरामरत् । चतुष्पाद्भूत्वा भोग्यः सर्वमादत्तं योजनम् ॥२१॥
- भोग्यो भवदयो अक्षमदद्भुह । यो देवमुत्तरावन्तमुपासाति सनातनम् ॥२२॥
- सनातनमेनमाहुर्ब्रुवाद्य स्यात्पुनर्णवः ।
 अहोरात्रे प्र जायेते अन्यो अन्धस्य रूपयोः ॥२३॥
- श्रवं सहस्रमयुतं न्यर्जिदमसंख्येयं स्वर्गस्मिन्निविष्टम् ।
 तदस्य मन्यमिपश्यत एव तस्माद्देवो रौचत एष एतत् ॥२४॥
- बालादेकमणीयस्कमुतैकं नेवं दृश्यते । ततः परिष्वजीयसी देवता सा मम श्रिया ॥२५॥
- इयं कल्याण्यजरा मर्त्यस्यामृता गृहे । यस्मै कृता श्रये स यश्चकार जजार सः ॥२६॥
- त्वं स्त्री त्वं पुमानसि त्वं कुमार उत वा कुमारी ।
 त्वं जीर्णो वृष्टेन वञ्चसि त्वं जातो भवसि विश्वतोमुखः ॥२७॥
- उतैषां पितोत वा पुत्र एषामुतैषां ज्येष्ठ उत वा कनिष्ठः ।
 एको ह देवो मनसि प्रविष्टः प्रथमो जातः स उ गर्भे अन्तः ॥२८॥
- पूर्णात्पूर्णमुदचति पूर्णं पूर्णेन सिच्यते ।
 उतो तदुद्य विद्याम् यतस्तत्परिचिच्यते ॥२९॥
- एषा सनन्ती सनमेव जातेषां पुराणी परि सर्वे वभूव ।
 मही देव्युपसो विभाती सैकैर्नैकेन मिपता वि चष्टे ॥३०॥ (२८)
- अविर्वै नाम देवतर्तेनास्ते परीवृता ।
 तस्यां रूपेणेमे वृक्षा हरिता हरितस्रजः ॥३१॥
- अन्ति सन्तं न जहात्यन्ति सन्तं न पश्यति ।
 देवस्य पश्य काव्यं न ममार् न जीर्वति ॥३२॥ (२९)

वेदिष्टे चर्म भवतु बर्हिर्लोमानि यानि ते ।

एषा त्वां रक्षनाग्रमीद ग्रावां त्वैषोऽधि नृत्यतु

॥ २ ॥

बालास्ते प्रोक्षणीः सन्तु जिह्वा सं मर्द्ध्यते ।

शुद्धा त्वं यक्षियां भूत्वा दिवं प्रेहि शतौदने

॥ ३ ॥

यः शतौदनां पचति कामप्रेण स कल्पते ।

ग्रीवा क्षुत्पित्त्रिजः सर्वे यन्ति यथायुधम्

॥ ४ ॥

स स्वर्गमा रोहति यन्नादस्त्रिदिवं दिवः ।

अपूपनामि कृत्वा यो ददाति शतौदनाम्

॥ ५ ॥

स तांलोकान्तसामोति ये दिव्या ये च पार्थिवाः ।

हिरण्यन्योतिषं कृत्वा यो ददाति शतौदनाम्

॥ ६ ॥

ये ते देवि श्रुतिारः पुक्तारो ये च ते जनाः ।

ते त्वा सर्वे गोप्स्यन्ति मैम्यो मैपीः शतौदने

॥ ७ ॥

वसवस्त्वा दक्षिणत उत्तरान्मरुतस्त्वा ।

आदित्याः पृथ्वाद्रौप्यन्ति साग्निष्टोममतिं द्रव

॥ ८ ॥

देवाः पितरो मनुष्या गन्धर्वाप्सरसश्च ये ।

ते त्वा सर्वे गोप्स्यन्ति सार्तिरात्रमतिं द्रव

॥ ९ ॥

अन्तरिक्षं दिवं भूमिमादित्यान्मरुतो दिशः ।

लोकान्तस सर्वानामोति यो ददाति शतौदनाम्

॥ १० ॥ (३०)

पुत्रं प्रोक्षन्तीं सुमगां देवीं देवानामिष्यति । पुक्तारमप्ये मा हिंसीदिवं प्रेहि शतौदने ॥ ११ ॥

ये देवा दिविपदो अन्तरिक्षसदश्च ये ये चेमे भूम्यामधि ।

तेभ्यस्त्वं शुश्व सर्वदा क्षीरं सर्पिरथो मधुं

॥ १२ ॥

यत्ते शिरो यत्ते मुखं यौ कर्णौ ये च ते हन्त ।

आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं

॥ १३ ॥

यौ तु ओष्ठौ ये नासिके ये शृङ्गे ये च तेऽक्षिणी ।

आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं

॥ १४ ॥

यत्ते क्लोमा यद्ददयं पुरीतस्तद्वर्कण्डिका । आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥ १५ ॥

यत्ते यकूथे मर्तस्ते यदुन्नयं यार्थं ते गुदाः । आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥ १६ ॥

यत्ते प्लाशियो वनिष्ठयो कुक्षी यच्च चर्म ते । आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥ १७ ॥ (३०६)

यत् ते मञ्जा यदस्थि यन्मांसं यच्च लोहितम् ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥१८॥
 यौ ते ब्राह्म ये दोषणी यावंसौ या च ते ककुत् ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥१९॥
 यास्तै ग्रीवा ये स्कन्धा याः पुटीर्याश्च पर्विवः ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥२०॥ (३१)
 यौ ते ऊरू अष्टीवन्तौ ये श्रोणी या च ते भसत् ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥२१॥
 यत्ते पुच्छं ये ते वाला यद्धो ये च ते स्तनाः ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥२२॥
 यास्ते जङ्घा याः कृष्टिका क्रच्छरा ये च ते शफाः ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥२३॥
 यत्ते चर्म शतौदने यानि लोमान्यङ्गये ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥२४॥
 श्लोढौ ते त्वां पुरोडाशावाज्येनाभिषारितौ ।
 तौ पृथौ देवि कृत्वा सा पुक्तरं दिवं वह ॥२५॥
 उलखले मुसले यश्च चर्मणि यो वा शूर्पे तण्डुलः कर्णः ।
 यं वा वातौ मातरिश्वा पर्वमानो मुमांशामिष्टद्वौता सुहृतं कृणोतु ॥२६॥

उपो देवीर्मधुमतीर्धृतश्रुतौ ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपुथंक्सादयामि ।
 यत्काम इदमभिपिञ्चामि वोऽहं तन्मे सर्वं संपद्यतां वयं स्वाम् पतयो रयीणाम् ॥२७॥ (३२) (३)

(१०) वशा गौः ।

१-३४ कश्यपः । वशा । अजुष्टुपः १ ककुम्भती; ५ पञ्चपदा० स्कन्धोप्रावी पृहती; ६, ८, १० विपदा;
 २३ पृहती; २४ उपरिष्टादपृहती; २६ आस्तारपद्धतिः; २७ शंकुमती;
 २९ त्रिपदा विरादगायत्री; ३१ उष्णिग्गर्भा;
 ३२ विरादपथ्यापृहती ।

नमस्ते जायमानायै जाताया उत ते नमः ।

बालेभ्यः शफेभ्यो रूपायाभ्ये ते नमः

॥ १ ॥ (३१७)

यो विद्यात्सुप्तं प्रवर्तः सुप्तं विद्यात्परवर्तः ।	
शितो यज्ञस्य यो विद्यात्सु वृक्षां प्रति गृहीयात् ।	॥ २ ॥
वेदाहं सुप्तं प्रवर्तः सुप्तं वेदं परवर्तः ।	
शितो यज्ञस्याहं वेदं सोमं चास्यां विचक्षणम् ।	॥ ३ ॥
यया दीर्यया पृथिवी ययापो गुपिता इमाः ।	
वृक्षां सुहृत्तपारां ब्रह्मणाच्छावदामसि ।	॥ ४ ॥
श्रुतं कृताः श्रुतं दोग्धारः श्रुतं गोमारे अर्घिं पृष्ठे अस्याः ।	
ये देवास्त्वस्यां प्राणन्ति ते वृक्षां विंदुरेकधा ।	॥ ५ ॥
यज्ञपदीरादीरा स्तुधाप्राणा महीलुका ।	
वृक्षा पर्जन्यपत्नी देवां अर्च्येति ब्रह्मणा ।	॥ ६ ॥
अर्द्धं स्वाधिः प्रार्थिष्वदनु सोमो वधे त्वा ।	
ऊर्ध्वंस्ते भग्ने पर्जन्यो विद्युतस्ते स्तनां वधे ।	॥ ७ ॥
अपस्त्वं धुधे प्रयमा ऊर्ध्वं अपरा वधे ।	
तृतीयं राष्ट्रं धुधेऽर्धं क्षीरं वधे त्वम् ।	॥ ८ ॥
यदादित्यैर्हयमानोपातिष्ठ क्रतावरि ।	
इन्द्रः सुहृत्सं पात्रान्तसोमं त्वापाययदधे ।	॥ ९ ॥
यदुन्धीन्ममैरात्सं ऋणोऽह्वयत् ।	
तस्माद्ये वृत्रहा पर्यः क्षीरं क्रुद्धोऽहरदधे ।	॥ १० ॥ (३३)
यत्तं क्रुद्धो धनपतिरा क्षीरमहरदधे ।	
इदं वदुष्य नारकस्त्रिषु पात्रेषु रक्षति ।	॥ ११ ॥
त्रिषु पात्रेषु सं सोममा देव्युहिरदधे ।	
अर्धं वा यत्र दीक्षितो बहिष्प्यास्तं हिरण्यये ।	॥ १२ ॥
सं हि सोमेनागंतु समु सर्वेण पुदता ।	
वृक्षा संमुद्रमर्च्यं दान्ध्वर्धः कलिभिः सह ।	॥ १३ ॥
सं हि बातेनागंतु समु सर्वैः पतत्रिभिः ।	
वृक्षा संमुद्रे प्रानृत्य रक्षः सामानि विभ्रती ।	॥ १४ ॥
सं हि ध्रुवनागंतु समु सर्वेण चक्षुषा ।	
वृक्षा संमुद्रमर्त्यस्य मुद्रा ज्योतीषि विभ्रती ।	॥ १५ ॥ (३३)

अमीवृत्ता हिरण्येन यदतिष्ठ कृतावरि ।	
अथः समुद्रो भूत्वाप्यस्कन्दद्वये त्वा	॥१६॥
तद्भद्राः समगच्छन्त वृक्षा देवप्रययौ स्वधा ।	
अथर्वा यत्र दीक्षितो ब्रह्मिण्यास्तं हिरण्यये	॥१७॥
वृक्षा माता राजन्यस्मि वृक्षा माता स्वधे तव ।	
वृक्षाया यज्ञ आयुधं ततश्चिचर्मजायत	॥१८॥
ऊर्ध्वो विन्दुरुदचरद्भरणः ककुदादधि ।	
ततस्त्वं जज्ञिये वधे ततो होताजायत	॥१९॥
आस्रस्ते गाथा अमवक्षुणिहाम्यो बलं वधे ।	
पाञ्चस्याजिज्ञे यज्ञ स्तनैर्म्यो रश्मयस्तव	॥२०॥ (३४)
ईर्ष्यामयनं जातं सक्थिम्यां च वधे तव ।	
आन्नेर्म्यो जज्ञिरे अत्रा उदरादधि वीर्यः	॥२१॥
यदुदरं वरुणस्यानुप्राविशथा वधे ।	
ततस्त्वा ब्रह्मोदह्युत्स हि नेत्रमवेचवं	॥२२॥
सर्वे गर्गीदवेपन्तु जायमानादसूच्यः ।	
सद्य ह्यि तामाहुर्वधेति ब्रह्मभिः कल्पः स शस्या वन्दुः	॥२३॥
युध एकः सं सृजति यो अस्या एक इहृषी ।	
तरीसि यज्ञा अमवन्तरसां चक्षुरमवदृष्टा	॥२४॥
वृक्षा युधं प्रत्यगृह्णादृष्टा ह्ययमधारयत् ।	
वृक्षापामन्तरविशदोयनो ब्रह्मणा सह	॥२५॥
वृक्षामेवामृतमाहुर्वशां मृत्युमुपासते ।	
वृक्षेदं सर्वममवरेवा मनुष्याश्च असुराः पितर आरयः	॥२६॥
य एवं विद्यात्स वृक्षां प्रति गृह्णीयात् ।	
तथा हि यज्ञः सर्वपादुहे दात्रेऽर्नपस्फुरत्	॥२७॥
विशो जिह्वा वरुणस्यान्तर्दीधत्यासनि ।	
मासां या मध्ये राजति सा वृक्षा दुष्प्रतिग्रहा	॥२८॥
चतुर्धा रेतो अमवदृष्टायाः ।	
आपस्तुरीयममृतं तुरीयं यज्ञस्तुरीयं पञ्चवस्तुरीयम्	॥२९॥ (३५)

वृक्षा घौर्वृक्षा पृथिवी वृक्षा विष्णुः प्रजापतिः ।

वृक्षायां दुग्धमपिबन्त्साध्या वसंवश्च ये ॥३०॥

वृक्षायां दुग्धं पीत्वा साध्या वसंवश्च ये ।

ते वै ब्रह्मस्य विष्टपि पयो अस्या उपासते ॥३१॥

सोममेनामेकं दुहे घृतमेक उपासते ।

य एवं विदुर्ये वृक्षां ददुस्ते गतास्त्रिदिवं दिवः ॥३२॥

ब्राह्मणेभ्यो वृक्षां दत्त्वा सर्वाँल्लोकान्तसमश्नुते ।

ऋतं ह्यस्यामार्पितमपि ब्रह्माथो तपः ॥३३॥

वृक्षां देवा उर्प जीवन्ति वृक्षां मनुष्या उत ।

वृक्षेदं सर्वमभवद्यावत्सद्यो विपश्यति ॥३४॥ (३५) (३५०)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

[इति त्रयोविंशतितमः प्रपाठकः ॥२३॥]

॥ इति दशमं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

नवमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं २६३६

दशमकाण्डस्य ... ३५०

सर्वयोगः २९८६

एकादश काण्डम् ।

(१) ब्रह्मौदनम् ।

१-३७ ब्रह्मा । ओदनः । त्रिष्टुप्, १ अनुष्टुप्गर्भा भुरिक्पङ्क्तिः, २ बृहतीगर्भा विराट्, ३ चतुष्पदा शाकलगर्भा जगती; ४, १५-१६ भूरिक्, ५ बृहतीगर्भा विराट्; ६ उष्णिक्, ८ विराट् गायत्री; ९ शाकलतिजागतगर्भा जगती; १० विराट् पुरोतिजगती विराड्जगती; ११ जगती। १७ विराट् जगती; १८ अतिजागतगर्भा परातिजागता विराड्जगती, २० अतिजागतगर्भा शाकला चतुष्पदा भुरिक्जगती; २१, २४-२६, २९ विराट् जगती (२९ भूरिक्); २७ अतिजागतगर्भा जगती; ३१ भूरिक्; ३५ चतुष्पदा ककुम्भत्युष्णिक्, ३६ पुरोविराट् (व्याघ्रादिष्ववगन्तव्या); ३७ विराट् जगती ।

[अथ चतुर्विंशतितमः प्रपाठकः ॥ २४ ॥

[१] अग्ने जायस्वादितिर्नाथितेयं ब्रह्मौदनं पंचति पुत्रकोमा ।

सप्तऋषयो भूतकृतस्ते त्वा मन्थन्तु प्रजया सह ॥ १ ॥

कृणुत धूमं वृषणः सखायोऽद्रौघाविता वाचमच्छ ।

अयमग्निः पृतनापाद् सुवीरो येन देवा असहन्त दस्यून् ॥ २ ॥

अयेऽर्जनिष्ठा महते वीर्यायि ब्रह्मौदनाय पक्त्वे जातवेदः ।

सप्तऋषयो भूतकृतस्ते त्वाजीजनन्नस्यै रुयि सर्ववीरं नि यच्छ ॥ ३ ॥

समिद्धो अग्ने समिधा समिध्यस्व विद्वान्देवान्यजिष्यो एह वक्षः ।

तेभ्यो हविः श्रपयं जातवेद उच्चमं नाक्रमधि रोहयेमस् ॥ ४ ॥

त्रेषा भागो निर्हितो यः पुरा यो देवानां पितॄणां मर्त्यानाम् ।

अंशान् जानीध्वं वि भजामि तान्त्रो यो देवानां स इमां पारयाति ॥ ५ ॥

अग्ने सहस्वानभिभूरमीदसि नीचो न्युजि द्विषतः सपत्नान् ।

इयं गात्रा मीयमाना मिता च सजातास्ते बलिहृतः कृणोतु ॥ ६ ॥

साकं सजातैः पर्यसा सहैष्युर्द्वौनां महते वीर्यायि ।

ऊर्ध्वो नाकस्याधि रोह विष्टपं स्वर्गो लोक इति यं वदन्ति ॥ ७ ॥

इयं मही प्रति गृह्णातु चर्मं पृथिवी देवी सुमनस्यशाना ।

अथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥ ८ ॥ (८)

एतौ प्रावाणौ सुयुजा युद्धि चर्मणि निर्मिन्ध्यंश्चन्यजमानाय साधु ।
 अवमती नि जहि य इमां पृतन्यव ऊर्चं ब्रह्मभुङ्क्षुरन्युद्दह ॥ ९ ॥
 गृहाण प्रावाणौ सुकृतौ वीर हस्त आ तै देवा यज्ञिया युद्धमशुः ।
 त्रयो वरा यतुमास्त्वं वृणीषे तास्ते समृद्धीरिह राधयामि ॥ १० ॥ (१)
 इयं तै धीतिरिदम् ते जनित्रं गृहातु त्वामदितिः शूरपुत्रा ।
 परा पुनीहि य इमां पृतन्यवोऽस्यै रुयि सत्र्वीरं नि यच्छ ॥ ११ ॥
 उपमते द्रुवयै सीदता युयं वि विंच्यज्जं यज्ञियासस्तुपैः ।
 श्रिया समानानति सर्वान्त्स्यामाधस्पदं द्विपुतस्यादयामि ॥ १२ ॥
 परेहि नारि पुनरेहि शिग्रमपां त्वां गोहोऽर्च्यकृष्णराय ।
 तासां गृहीतायतमा यज्ञिया असन्निमान्य धीरीतरा जहीतात् ॥ १३ ॥
 एमा अंगुयोपितः शुम्भमाना उचिष्ठ नारि तुवसं रमस्व ।
 सुपत्नी पत्यां प्रजयां प्रजावत्या त्वागन्युद्धः प्रति कुम्भं शृणाय ॥ १४ ॥
 ऊर्जो भापो निर्दिहो यः पुरा वृक्षपिप्रशिष्टाय आ भैरवाः ।
 अयं यज्ञो गातुविनायवित्रज्जाविदुग्रः पशुविद्धीरविद्धो अस्तु ॥ १५ ॥
 अग्रे चरुर्गुह्यिपस्त्वाच्यकृष्णचित्पिष्टस्तपसा तपैनम् ।
 आप्येया देवा अमिसंगत्य भागमिमं तपिष्ठा अतुमिस्त्वपन्तु ॥ १६ ॥
 शुद्धाः पूता गोपितो यज्ञिया इमा आपश्चरुमव सर्पन्तु शुभ्राः ।
 अदुः प्रजां बहुलान्युद्धमः पृक्षौदनस्य सुकृतमितु लोकम् ॥ १७ ॥
 प्रक्षणा शुद्धा उत पूता धृतेन सोमस्यांशवस्तपुला यज्ञिया इमे ।
 अपः प्र विशतु प्रति गृहातु वक्षरिमं पक्त्वा सुकृतमितु लोकम् ॥ १८ ॥
 उरुः प्रयस्व महता महिम्ना सहस्रंशुः सुकृतस्य लोके ।
 पितृमहाः पितरः प्रजोपजाहं पक्त्वा पञ्चदशस्ते अग्नि ॥ १९ ॥
 सहस्रंशुः श्रवणारो अर्षितो प्रसौदनो देवयानः स्वर्गः ।
 अयंस्तु आ दयामि प्रजयां रेपयैनान्वलिहाराय मृडतान्मममेव ॥ २० ॥ (२)
 उदेहि वेदिं प्रजयां वर्षयैनां नुदस्तु रक्षः प्रतुरं वंसेनाम् ।
 श्रिया समानानति सर्वान्त्स्यामाधस्पदं द्विपुतस्यादयामि ॥ २१ ॥
 अम्यावर्तस्व पशुभिः सहैनां प्रत्यर्हेनां देवताभिः सहैधि ।
 मा त्वा आपश्चपयो मामिच्यारः स्वे क्षेत्रे अनयीवा वि राज ॥ २२ ॥ (२२)

- क्रुतेन तृष्टा मर्त्ता द्वितैषा ब्रह्मौदनस्य विहित्वा वेदितुं ।
 अंतर्द्वी शुद्धाश्रयं चेदि नानि तत्रौदनं सादय देवानाम् ॥२३॥
 अदिदेहस्तां सुप्रमेतां द्वितीयां सप्तश्रुपयो भूतकृतो यामकृष्णम् ।
 सा गात्राणि विदुष्यौदनस्य दर्विवेद्यामच्येनं चिनोतु ॥२४॥
 भूतं त्वा हृष्यभृषं सीदन्तु देवा निःसृप्यायेः पुनरेतान् सौद ।
 तोयेन पुनो जुष्टैः सीद ब्रह्मणामार्पेयास्ते मा रिपन्त्राश्रितारः ॥२५॥
 सोमं राजन्तस्तद्भानुमा वपैम्युः सुब्राह्मणा यतमे त्वौपसीदान् ।
 ऋषीनार्पेयास्तपसोऽपि जातान् ब्रह्मौदने सुहवा जोहवीमि ॥२६॥
 शुद्धाः पुता योपितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक्सादयामि ।
 यत्काम इदमभिपिञ्चामि वोऽहमिन्द्रो मरुत्वान्तस्य ददादिदं मे ॥२७॥
 इदं मे ज्योतिरमृतं हिरण्यं पक्कं क्षेत्रात्कामदुषा म एषा ।
 इदं धनं नि दधे ब्राह्मणेषु कृष्णे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः ॥२८॥
 अथौ तृपाना वप जातवेदसि पुरः कम्बूकौ अप मृद्धि दूरम् ।
 एतं शुभ्रम् गृहराजस्य भागमयो विष्ट निर्देतिर्भागधेयम् ॥२९॥
 भ्राम्यतः पचतो विद्धि मुन्वतः पन्थां स्वर्गमपि रोहयैनम् ।
 येन रोहात्परमापद्य यदयं उत्तमं नाकं परमं व्योमि ॥३०॥ (३)
 यन्नेरेष्यो मुखमेतद्वि मुकुष्यान्त्याय लोकं कणुहि प्रविद्वान् ।
 धृतेन गात्रान् सर्वा वि मृद्धि कृष्णे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः ॥३१॥
 यन्ने रक्षः समदुमा वपैम्योऽब्राह्मणा यतमे त्वौपसीदान् ।
 पुरीषिणः प्रथमानाः पुरस्तादार्पेयास्ते मा रिपन्त्राश्रितारः ॥३२॥
 आपेयेषु नि दध ओदन त्वा नानर्पेयाणामप्यस्त्यत्र ।
 अधिमं गोप्ता मरुतश्च सदे विष्टं देवा अभि रक्षन्तु पक्कम् ॥३३॥
 यष्टं इहानं सदमित्प्रपीनं पुमांसं धेनुं सदनं रयीणाम् ।
 ब्रह्मभूतत्वमुत दीर्घमायुं रायश्च पौषैरुप त्वा सदेम ॥३४॥
 वृषभोऽसि स्वर्गं ऋषीनार्पेयान्च्छ ।
 सुकृतां लोके सीद तत्र नौ संस्कृतम् ॥३५॥
 सुमाचिनुष्यानुसंग्रयाक्षये पृथः कल्पय देवयानान् ।
 एतैः सुकृतेरनु गच्छेम यं नान्ते तिष्ठन्तमपि सप्तर्षी ॥३६॥

येन देवा ज्योतिषा धामुदायन्त्रसौदुनं पक्त्वा सुकृतस्य लोकम् ।
तेन गेम् सुकृतस्य लोकं स्वरारोहेन्तो अभि नार्कमुत्तमम् ॥३७॥ (४) (३७)

(२) रुद्रः ।

१-३१ अथर्वा । भव-शर्व-रुद्राः । त्रिष्टुप् ; १ परातिजागता विराड्जगती ; २ अनुष्टुप्गर्भा
पञ्चपदा पस्याजगती ; ३ चतुष्पदा स्वराड्गणिकः ४-५, ७, १३ ; १५-१६, २१
अनुष्टुप् ; ६ आर्यो गायत्री ; ८ महावृहती ; ९ आर्यो ; १० पुरोक्ति त्रिपदा
विरादः ; ११ पञ्चपदा विराड्जगतीगर्भा शफ्वरी ; १२ भुरिक् ;
१४, १७-१९, २३, २६-२७ विराड्गायत्री ; २० भुरिङ्गायत्री ;
२२ विपमपादलक्ष्मा त्रिपदा महावृहती ; २४, २९
जगती ; २५ पञ्चपदातिशफ्वरी ; ३० चतुष्पदा
अणिकः ; ३१ इयवस्ताना विपरीतपाद
लक्ष्मा षट्पदा (जगती ?) ।

मवांशर्वो मृदुतं माभि यातं भूतपती पशुपती नमो वाम् ।
प्रतिहितामार्पतां मा वि स्नाष्टं मा नो हिंसिष्टं द्विपदो मा चतुष्पदः ॥१॥
शुनें क्रोष्टे मा शरीराणि कर्तमलिङ्गवेभ्यो गृध्रेभ्यो ये च कृष्णा अविष्यवः ।
मक्षिकास्ते पशुपते वयांसि ते विषसे मा विदन्त ॥२॥
क्रन्दाय ते प्राणाय यार्थं ते भव रोपयः । नमस्ते रुद्र कृष्णः सहस्राक्षायामर्त्य ॥३॥
गुरस्तांते नमः कृष्ण उत्तरार्द्धरादुत । अभीवर्गादिवस्पर्यन्तरिक्षाय ते नमः ॥४॥
पुलाय ते पशुपते यानि चक्षूषि ते भव । त्वचे रूपाय संदशे प्रतीचीनाय ते नमः ॥५॥
अङ्गेभ्यस्त उदराय जिह्वायां आस्यायि ते । दुद्रो गन्धाय ते नमः ॥६॥
अस्त्रा नीलशिल्पेन सहस्राक्षेण वाजिनां । रुद्रेणार्धकपातिना तेन मा समरामहि ॥७॥

स नो भवः परि वृणक्तु विश्वत आप इवाभिः परि वृणक्तु नो भवः ।
मा नोऽभि मास्त नमो अस्त्वस्मै ॥८॥

चतुर्नमो अष्टकुत्सो भवाय दक्ष कुत्सः पशुपते नमस्ते ।
तवेमे पञ्च पञ्चवो विमक्ता गात्रो अश्वाः पुरुषा अजावर्यः ॥९॥

तव चतस्रः प्रदिशस्तव द्यौस्तव पृथिवी तवेदमृश्रोर्वेभ्यो न्तारिक्षम् ।
तवेदं सर्वमात्मन्वद्यत्प्राणतृथिवीमनु ॥१०॥ (५)

ः कोशो वसुधानस्तवायं यस्मिन्निमा विश्वा भुवनान्यन्तः ।
नो मृद पशुपते नमस्ते परः क्रोष्टारो अभिमाः श्वानः परो यन्त्वधरुदो विक्रेष्यः ॥११॥ (६८)

- धनुर्विभर्षिं हरितं हिरण्यं सहस्रमि शतवधं शिखण्डिनम् ।
रुद्रस्पर्धुश्चरति देवदेतिस्तस्यै नमो यतमस्यां दिशीकुतः ॥१२॥
- योऽभियातो निलयते त्वां रुद्र निचिकीर्षति ।
पथादनुग्रयुद्धे तं विद्वस्य पदनीरिव ॥१३॥
- भवाछद्रौ सयुजां संविदानावुभावुगौ चरतो वीर्यापि ।
ताभ्यां नमो यतमस्यां दिशीकुतः ॥१४॥
- नमस्तेऽस्त्वायते नमो अस्तु परायते ।
नमस्ते रुद्र तिष्ठतु आसीनायोत ते नमः ॥१५॥
- नमः सायं नमः प्रातर्नमो रात्र्या नमो दिवा ।
भवाय च शर्वाय चोभाभ्यामकरं नमः ॥१६॥
- सहस्राक्षमतिपश्यं पुरस्ताद्बुद्धमस्यन्तं बहुधा विपश्चितम् ।
मोषाराम जिह्वयेर्यमानम् ॥१७॥
- इषावाधं कृष्णमसितं मृणन्तं भीमं रथं केशिनः पादयन्तम् ।
पूर्वं प्रतीमो नमो अस्त्वस्मै ॥१८॥
- मा नोऽभि स्ना मृत्युं देवदेति मा नः क्रुधः पशुपते नमस्ते ।
अन्यत्रास्मद्विद्यां शास्त्रां वि धूनु ॥१९॥
- मा नो हिंसीरधि नो ब्रूहि परि नो वृद्धि मा क्रुधः ।
मा त्वया समरामहि ॥२०॥ (६)
- मा नो गोषु पुरुषेषु मा गृधो नो अजाविषु ।
अन्यत्रौग्र वि वर्तय पियारूपां प्रजां जहि ॥२१॥
- यस्य तुक्मा कासिका हेतिरेकमश्वस्येव वृषणः क्रन्द एति ।
अभिपूर्वं निर्णयते नमो अस्त्वस्मै ॥२२॥
- योऽन्तरिक्षे तिष्ठति विष्टमितोऽयं ज्वनः प्रमृणन्दैवपीयून् ।
तस्मै नमो दुग्धमिः शकरीभिः ॥२३॥
- तुर्म्यभारण्याः पशवो मृगा वनं हिता हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि ।
तव युक्षं पशुपते अप्स्यन्तस्तुर्म्य क्षरन्ति दिव्या आपो बृधे ॥२४॥ (६१)

क्षिप्रमारा अजमराः पुरीकया जुषा मत्स्या रजसा येभ्यो कर्त्तव्यं ।

न ते दूरं न परित्यास्ति ते भव सुयः सर्वान्परि

पश्यति भूमिं पूर्वस्माद्दस्युच्चरन्ति संमुद्रे

॥२५॥

मा नो रुद्र त्वम्ना मा विप्रेण मा नः सै स्तां दिव्येनाग्निना ।

अन्यत्रास्मद्विद्युतं पातयैताम्

॥२६॥

भवो दिवो भव ईशे पृथिव्या भव आ पप्र उर्वेऽन्तरिक्षम् ।

तस्मै नमो यत्तमस्यां दिव्यीकृतः

॥२७॥

भव राजन्यवमानाय मृड पद्भूनां हि पद्भुपतिर्वभूय ।

यः अदधाति सन्ति देवा इति चतुष्पदे द्विपदेऽस्य मृड

॥२८॥

मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा नो वहन्तमुत मा नो वक्ष्यतः ।

मा नो हिंसीः पितरं मातरं च स्वां पुनर्वरु रुद्र मा रीरियो नः ॥२९॥

रुद्रस्यैलवकारेभ्योऽसंयक्तगिलेभ्यः ।

इदं महास्येभ्यः शम्भ्यो अकरं नमः

॥३०॥

नमस्ते घोषिणीभ्यो नमस्ते केशिनीभ्यः ।

नमो नमस्कृताभ्यो नमः संभुञ्जतीभ्यः ॥

नमस्ते देव सेनाभ्यः खस्ति नो अमयं च नः

॥३१॥ (७) (६८)

॥ इति प्रथमोऽनुपाकः ॥ १ ॥

(१) ओदनः ।

[१] १-५६ अथर्वा । ओदनः । (अथः पर्यायाः) । (१) १-३१ अथर्वा । गार्हस्पत्यौदनः ।

१, १४ आसुरी गायत्री, २ त्रिपदा समविषमा गायत्री, ३, ६, १० आसुरी पङ्क्तिः

४, ८ साम्यनुष्टुप्, ५, १३, १५, २५ साम्यपुष्पिहः, ७, १९-२२ प्राजापत्या-

नुष्टुप्, ९, १७-१८ आसुर्यनुष्टुप्, ११ मुरिगार्च्यनुष्टुप्, १२ याज्ञवी

जगती, १६, २३ आसुरी बृहती, २४ त्रिपदा प्राजापत्या बृहती,

२५ आर्च्यपुष्पिहः, २७, २८, २९ सामी बृहती, (२९ मुरिहः) ।

३० याज्ञवी त्रिष्टुप्, ३१ मत्स्याचः

पङ्क्तिवत् याज्ञवी ।

[२] (१) तस्यौदनस्य बृहस्पतिः क्षिप्रो ब्रह्म मुखम्

॥१॥

घातापृथिवी भोत्रे धर्याचन्द्रमसावक्षिणी सप्तऋषयः प्राणापानाः ॥२॥

चक्षुर्दृष्टं काम उद्वर्त्तलम्

॥३॥

(७१)

दितिः शूर्पमादितिः शूर्पग्राही यातोऽपोविनक्	॥ ४ ॥
अथाः कणा गावस्तपुला मुञ्जकास्तुपाः	॥ ५ ॥
कधुं फलीकरणाः शरोऽग्रम्	॥ ६ ॥
इयाममयौऽस्य मांसानि लोहितमस्य लोहितम्	॥ ७ ॥
अपु मस्य हरितं वर्णः पुष्करमस्य गन्धः	॥ ८ ॥
खलः पात्रं स्फ्यावंसावीषि अनुक्ये	॥ ९ ॥
आन्त्राणि जत्रवो गुदा वरत्राः	॥ १० ॥
इयमेव पृथिवी कुम्भी भवति राघ्यमानस्यौदनस्य द्यौरपिधानम् ॥ ११ ॥	
सीताः पश्यन्तः सिकता उर्वण्यम्	॥ १२ ॥
अतं हस्तावनेजनं कुल्योपिसेचनम्	॥ १३ ॥
अचा कुम्भ्यधिहितात्विज्येन प्रेषिता	॥ १४ ॥
अक्षणा परिगृहीता साम्ना पश्येता	॥ १५ ॥
बृहदायर्वनं रथन्तरं दर्विः	॥ १६ ॥
अतवः पत्तार आर्तवाः समिन्वते	॥ १७ ॥
चरुं पश्यन्तिलमुखं यमोर्ध्वीन्धे	॥ १८ ॥
ओदनेन यज्ञवचः सर्वे लोकाः समाप्याः	॥ १९ ॥
यस्मिन्त्समुद्रो द्यौर्युमित्तयोऽवरपरं भिताः	॥ २० ॥
यस्य देवा अर्कल्पन्तोच्छिष्टे पदशीतयः	॥ २१ ॥
तं त्वौदनस्य पृच्छामि यो अस्य महिमा महान्	॥ २२ ॥
स य ओदनस्य महिमानं विधात्	॥ २३ ॥
नात्य इति त्र्याभानुपसेचन इति नेदं च किं चेति	॥ २४ ॥
यार्वाहाताभिर्मनस्येतु तभार्ति वदेत्	॥ २५ ॥
अष्टावादिनौ वदन्ति पराश्रमोदनं प्राचीः प्रत्यश्चाशमिति	॥ २६ ॥
त्वमोदनं प्राचीःस्त्वामोदनाः इति	॥ २७ ॥
पराश्रं चैनं प्राचीः प्राणास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह	॥ २८ ॥
प्रत्यश्च चैनं प्राचीरपानास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह	॥ २९ ॥
नैवाहमोदनं न मामोदनः	॥ ३० ॥
ओदन एवौदनं प्राचीत्	॥ ३१ ॥ (८) (९९)

[२] १-७२ मंत्रोपताः । ३२, ३८, ४१ (प्र०), ३२-४९ (सप्तम) साक्षी त्रिष्टुप्; ३२, ३५, ४२ (द्वि०), ३२-४९ (तृ०) ३३, ३४, ४४-४८ (पंच०) आसुरी गायत्री; ३२, ४१, ४३, ४७ दैवी जगती; ३८, ४४, ४६ (द्वि०), ३२, ३५-४३, ४९ (पंच०) एकपदासुर्यनुष्टुप्; ३२-४९ (प०) साम्यनुष्टुप्; ३३-४२ (प्र०) आचर्यनुष्टुप्; ३७ (प्र०) साक्षी पङ्क्तिः; ३३, ३६, ४०, ४७-४८ (द्वि०) आसुरी जगती; ३४, ३७, ४१, ४३, ४५ (द्वि०) आसुरी पङ्क्तिः; ३४ (च०) आसुरी त्रिष्टुप्; ३५, ४६, ४८ (च०) याज्ञुषी गायत्री; ३६-३७, ४० (च०) दैवी पङ्क्तिः; ३८-३९ (च०) प्राजापत्या गायत्री; ३९ (द्वि०) आसुर्युष्णिक्; ४२, ४५, ४९ (च०) दैवी त्रिष्टुप्; ४९ (द्वि०) एकपदा सुरिषसाक्षी बृहती ।

(२) ततश्चैनमुन्येन शीर्ष्णां प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

ज्येष्ठतस्तं प्रजा भरिष्यतीत्येनमाह ।

तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

बृहस्पतिना शीर्ष्णां । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥३२॥

ततश्चैनमुन्याभ्यां श्रोत्राभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

बृधिरौ भरिष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

द्यावापृथिवीभ्यां श्रोत्राभ्याम् । ताम्यमेनं प्राशिषं ताम्यमेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥३३॥

ततश्चैनमुन्याभ्यामक्षीभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

अन्धो भरिष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

सूर्याचन्द्रमसाभ्यामक्षीभ्याम् । ताम्यमेनं प्राशिषं ताम्यमेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥३४॥

ततश्चैनमुन्येन मुखेन प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

मुखतस्तं प्रजा भरिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

ब्रह्मणा मुखेन । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥३५॥ (१०२)

ततश्चैनमुन्यया जिह्वया प्राशीर्यया चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

जिह्वा तै मरिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

अग्नेर्जिह्वया । तथैनं प्राशिपुं तथैनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥ ॥३६॥

ततश्चैनमुन्यैर्दन्तैः प्राशीर्यैश्चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

दन्तास्ते शतस्पन्तीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

ऋतुभिर्दन्तैः । तेरेनं प्राशिपुं तेरेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥३७॥

ततश्चैनमुन्यैः प्राणापानैः प्राशीर्यैश्चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

प्राणापानास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

सप्तर्षिभिः प्राणापानैः । तेरेनं प्राशिपुं तेरेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥३८॥

ततश्चैनमुन्येन व्यर्चसा प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

राजयक्ष्मस्त्वा हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

अन्तरिक्षेण व्यर्चसा । तेरेनं प्राशिपुं तेरेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥३९॥

ततश्चैनमुन्येन पुष्टेन प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

विद्युत्वा हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

दिव्य पुष्टेन । तेरेनं प्राशिपुं तेरेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥४०॥ (१०८)

ततश्चैनमुन्येनोरेणा प्राश्नीयेन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।
 कृप्या न रात्स्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 पृथिव्योरेणा । तेनैनं प्राक्षिपुं तेनैनमजीगमम् ।
 एष वा ओदुनः सर्वोङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनुः ।
 सर्वोङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥४१॥
 ततश्चैनमुन्येनोदरेण प्राश्नीयेन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।
 उवरदारस्तां हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 सत्येनोदरेण । तेनैनं प्राक्षिपुं तेनैनमजीगमम् ।
 एष वा ओदुनः सर्वोङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनुः ।
 सर्वोङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥४२॥
 ततश्चैनमुन्येन वस्तिना प्राश्नीयेन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।
 अप्सु मरिष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 समुद्रेण वस्तिना । तेनैनं प्राक्षिपुं तेनैनमजीगमम् ।
 एष वा ओदुनः सर्वोङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनुः ।
 सर्वोङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥४३॥
 ततश्चैनमुन्याभ्यामुरुभ्यां प्राश्नीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।
 ऊरु तै मरिष्यत इत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 मित्रावरुणयोरुरुभ्याम् । ताम्यामेनं प्राक्षिपुं ताम्यामेनमजीगमम् ।
 एष वा ओदुनः सर्वोङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनुः ।
 सर्वोङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥४४॥
 ततश्चैनमुन्याभ्यामष्टीवज्यां प्राश्नीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।
 क्षामो भविष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 त्वष्टुरष्टीवज्याम् । ताम्यामेनं प्राक्षिपुं तेनैनमजीगमम् ।
 एष वा ओदुनः सर्वोङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनुः ।
 सर्वोङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥४५॥ (११३)

ततश्चैनमुन्याभ्यां पादाभ्यां प्राक्षीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राभन् ।
बहुचारी भविष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
अश्विनोः पादाभ्याम् । ताम्यामेनं प्राक्षिपं ताम्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥४६॥

ततश्चैनमुन्याभ्यां प्रपदाभ्यां प्राक्षीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राभन् ।
सर्पस्त्या हनिष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
सवितुः प्रपदाभ्याम् । ताम्यामेनं प्राक्षिपं ताम्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥४७॥

ततश्चैनमुन्याभ्यां हस्ताभ्यां प्राक्षीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राभन् ।
ग्राह्यं हनिष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
ऋतस्य हस्ताभ्याम् । ताम्यामेनं प्राक्षिपं ताम्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥४८॥

ततश्चैनमुन्याभ्यां प्रतिष्ठया प्राक्षीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राभन् ।

अप्रतिष्ठानोऽनायतनो मरिष्यसीत्येनमाह ।

तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् । सत्ये प्रतिष्ठायम् ।

तथैनं प्राक्षिपं तथैनमजीगमम् । एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपङ्कः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपङ्कः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥४९॥ (९) (११७)

[३] १-७ मंत्रोक्ताः । ५० भास्वर्यजुष्टुपः, ५१ भास्वर्यजुष्टुपिङ्गः, ५२ त्रिपदा मुरिफसाक्षी
त्रिष्टुपः, ५३ भास्वरी वृहती, ५४ त्रिपदा मुरिफसाक्षी वृहती, ५५ साम्नुष्टुपिङ्गः ।
५६ प्राजापत्या वृहती ।

(३) एतद्वै ब्रह्मस्य विष्टपं यदोदुनः ॥५०॥

ब्रह्मलोको भवति ब्रह्मस्य विष्टपि भयते य एवं वेद ॥५१॥

एतस्माद्वा ओदुनात्प्रत्यक्षिष्ठं लोकाभिरभिगीत प्रजापतिः ॥५२॥

तेषां प्रज्ञानाय यज्ञमसृजत ॥५३॥ (१२१)

स य एवं विदुषं उपद्रष्टा भवति प्राणं रुणाद्धि ॥५४॥
 न च प्राणं रुणाद्धि सर्वज्यानि जीयते ॥५५॥
 न च सर्वज्यानि जीयते पुरनं जरसः प्राणो जहाति ॥५६॥ (१०) (१२४)

(४) प्राणः ।

१-२६ भागवो वैदर्भिः । प्राणः । अनुष्टुप् ; १ शब्दकुमती ; ८ पद्यापङ्क्तिः १४ निवृत्तः ;
 १५ भुरिक् ; २० अनुष्टुप्गमां मिष्टुप् ; २१ मध्येज्योतिर्जगती , २२ मिष्टुप् ;
 २६ गृहतीगमां ।

प्राणाय नमो यस्य सर्वमिदं वशं । यो भूतः सर्वस्येश्वरो यस्मिन्सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥१॥
 नमस्ते प्राण क्रन्दाय नमस्ते स्तनयिष्ववे । नमस्ते प्राण विद्युते नमस्ते प्राण वर्षते ॥२॥
 यत्प्राण स्तनयितुर्नामिक्रन्दत्योषधीः । प्र वीयन्ते गर्भान्दधतेऽर्थो बृह्दीर्धि जायन्ते ॥३॥
 यत्प्राण क्रतावागतेऽमिक्रन्दत्योषधीः । सर्वं तदा प्र मोदते यत्किं च भूम्यामधि ॥४॥
 यदा प्राणो अम्यवर्षाद्वर्षेण पृथिवीं महीम् । पृथ्वस्तत्प्र मोदन्ते महो वै नां भविष्यति ॥५॥
 अभिवृष्टा ओषधयः प्राणेन समवादिनः । आयुर्वै नः प्रातीतरः सर्वो नः सुरभीरकः ॥६॥
 नमस्ते अस्त्वायते नमो अस्तु परायते । नमस्ते प्राण तिष्ठत आसीनायोत ते नमः ॥७॥
 नमस्ते प्राण प्राणते नमो अस्त्वपानते ।

पराचीनाय ते नमः प्रतीचीनाय ते नमः सर्वस्मै त इदं नमः ॥८॥

या तै प्राण प्रिया तनुर्यो तै प्राण प्रेयसी । अथो यङ्गैपुजं तव तस्य नो धेहि जीवसे ॥९॥

प्राणः प्रजा अर्जु वस्ते पिता पुत्रमिव प्रियम् ।

प्राणो ह सर्वस्येश्वरो यच्च प्राणति यच्च न ॥१०॥ (११)

प्राणो मृत्युः प्राणस्तक्मा प्राणं देवा उपासते । प्राणो ह सत्यवादिनश्चतुर्मे लोक आ दधत् ॥११॥

प्राणो विराट् प्राणो देही प्राणं सर्वं उपासते ।

प्राणो ह स्रष्टृन्द्रमाः प्राणमाहुः प्रजापतिम् ॥१२॥

प्राणापानौ ब्रीहियवावन्नुद्गन्प्राण उच्यते ।

यवै ह प्राण आर्हितोऽपानो ब्रीहिरुच्यते ॥१३॥

अपानति प्राणति पुरुषो गर्भे अन्तरा । यदा त्वं प्राण जिन्वस्यथ स जायते पुनः ॥१४॥

प्राणमाहुर्मतुरिषानं वातो ह प्राण उच्यते ।

प्राणे ह मृतं भव्यं च प्राणे सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥१५॥ (१३९)

आद्यर्वणीराङ्गिरसीद्विर्वीर्मनुष्यजा उत । ओपधयः प्र जायन्ते यदा त्वं प्राण जिन्वसि ।
यदा प्राणो अम्यर्वणीद्वयेण पृथिवीं महीम् । ओपधयः प्र जायन्तेऽथो याः काश्च वीरुषः ।
यस्ते प्राणेदं वेद यस्मिंश्चासि प्रतिष्ठितः । सर्वे तस्मै बलिं ह्यनन्तमुष्मिलोक्त उच्यते ॥
यथा प्राण बलिहृतस्तुभ्यं सर्वाः प्रजा इमाः । एवा तस्मै बलिं ह्यनन्तस्त्वा शुण्वत्सुश्रवः ॥

अन्तर्गर्भेश्वरति देवतास्वाभूतो भूतः स उ जायते पुनः ।

स भूतो मर्त्यं भविष्यत्पिता पुत्रं प्र विवेक्षा शचीभिः

॥२०॥

एकं पादं नोत्तिष्ठति सलिलाद्रस उच्चरन् ।

यदङ्ग स तद्भुत्विदेनैवाद्य न श्वः स्यान्न रात्री नाहः स्यान्न व्युच्छेत्कुदा चन ॥२१॥

अष्टार्चकं वर्तत एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा ।

अर्धेन विश्वं भुवनं ज्ञानं यदस्यार्धं कृतमः स केतुः

॥२२॥

यो अस्य विश्वजन्मन ईशे विश्वस्य चेष्टतः । अन्येषु क्षिप्रघनवने तस्मै प्राण नमोऽस्तु ते ।

यो अस्य सर्वजन्मन ईशे सर्वस्य चेष्टतः । अतन्द्रो ब्रह्मणा धीरः प्राणो मानु तिष्ठतु ॥

ऊर्ध्वः सुतेषु जागार ननु तिर्यङ् नि पद्यते । न सुप्तमस्य सुतेष्वनु शुभ्राव कश्चन ।

प्राण मा मर्त्यर्यावृत्तो न मदुन्यो भविष्यति ।

अपां गर्भमिव जीवसे प्राणं ब्रह्मार्तिं त्वा मयि

॥२६॥ (१३) (

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

(५) ब्रह्मचर्यम् ।

१-२६ ब्रह्मा । ब्रह्मचारी । अष्टुष्टु, १ पुरोतिजगताविराड्गर्भा, २ पञ्चपदा बृहतीगर्भा ।
शाकरी, ३ उरोबृहती, ४ शाकरगर्भा चतुष्पदा जगती, ५ विराड्गर्भा, ६ पुरोतिजगता विराड् जगती, ७ बृहतीगर्भा, ८ भुरिक्, ९ जगती, १० शाकरगर्भा चतुष्पदा विराडिति-

जगती, ११ जगती, १२ पुरस्ताद् ज्योतिः, १३, १४-२२ भद्रुष्टुष्टु

२३ पुरोयार्हतातिजागतगर्भा, २४ एकवसानाव्युष्णिक् ।

२५ मध्येज्योतिरुष्णिगर्भा ।

[३] ब्रह्मचारीष्वाश्वरति रोदसी उमे तस्मिन्देवाः संमनसो भवन्ति ।

स दाधार पृथिवीं दिवं च स आचार्यः तपसा पिपति

॥१॥

ब्रह्मचारिणं पितरो देवजनाः पृथग्देवा अनुसंयन्ति सर्वे ।

गन्धर्वा एनमन्वायन्त्रयस्त्रिभुताः पदसहस्राः

सर्वान्स देवास्तपसा पिपति

॥२॥ (

- आचार्योऽपुनर्यमानो ब्रह्मचारिणं कृणुते गर्भमन्तः ।
 तं सतींस्तिष्ठ उदरं धिभतिं तं ज्ञातं द्रष्टुमभिसंयन्ति देवाः ॥ ३ ॥
 इयं समित्पृथिवि द्यौर्द्वितीयोत्तान्तरिक्षं समिधा पृणाति ।
 ब्रह्मचारी समिधा मेखलया श्रमेण लोकांस्तपसा पिपति ॥ ४ ॥
 पूर्वं ज्ञातो ब्रह्मणो ब्रह्मचारी धर्मं वसानस्तपसोदतिष्ठत् ।
 तस्माज्ज्ञातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वं अमृतं स साकम् ॥ ५ ॥
 ब्रह्मचार्येति समिधा समिद्धः काष्णं वसानो दीक्षितो दीर्घश्मश्रुः ।
 स मुद्य एति पूर्वस्मादुचरं समुद्रं लोकान्तसंगम्य सुहृदाचरिं क्रतु ॥ ६ ॥
 ब्रह्मचारी जनयन् ब्राह्मणो लोकं प्रजापतिं परमेष्ठिनं विराजम् ।
 गर्भो भूत्वा मृतस्य योना विन्द्रो ह भूत्वा सुरांस्ततर्ह ॥ ७ ॥
 आचार्योऽस्तितस्तु नमसी उमे इमे उर्वी गम्भीरे पृथिवीं दिवं च ।
 ते रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तस्मिन्देवाः संमनसो भवन्ति ॥ ८ ॥
 इमां भूमिं पृथिवीं ब्रह्मचारी भिक्षामा जमार प्रथमो दिवं च ।
 ते कृत्वा समिधावुपास्ते तयोरापिता भुवनानि विश्वा ॥ ९ ॥
 अवागम्यः परो अन्यो दिवस्पृष्टाद्गुहां निधीं निर्हितौ ब्राह्मणस्य ।
 तौ रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तत्केवलं कृणुते ब्रह्म विद्वान् ॥ १० ॥ (१४)
 अवागम्य इतो अन्यः पृथिव्या अग्नी समेतो नमसी अन्तरेमे ।
 तयोः भयन्ते रवमयोऽधि दृढास्तानां तिष्ठति तपसा ब्रह्मचारी ॥ ११ ॥
 अभिग्रन्दन्स्तनयं ब्रह्मणः क्षितिज्ञो बृहच्छेपोऽनु भूमौ जमार ।
 ब्रह्मचारी सिञ्चति सानौ रेतः पृथिव्यां तेन जीवन्ति प्रदिक्षतस्तः ॥ १२ ॥
 अग्नौ ध्रुवं चन्द्रमसि मातरिश्च ब्रह्मचार्येऽप्यु समिधमा दधाति ।
 तासामूर्चीपि पृथग्भ्रे चरन्ति तासामाज्यं पुरुषो वर्पमापः ॥ १३ ॥
 आचार्यो मृत्युर्वर्णः सोम ओषधयः पयः ।
 जीमूतां आसन्तस्त्वानस्तैरिदं स्वराभृतम् ॥ १४ ॥
 अमा घृतं कृणुते केवलमाचार्यो मृत्वा वर्णो यद्यदैच्छत्प्रजापतौ ।
 तद् ब्रह्मचारी प्रायच्छत्स्वान्मित्रो अध्यात्मनः ॥ १५ ॥
 आचार्यो ब्रह्मचारी ब्रह्मचारी प्रजापतिः ।
 प्रजापतिर्वि राजनि विरादिन्द्रोऽभवद्दधी ॥ १६ ॥ (१५)

ब्रह्मचर्येण तर्पसा राजा राष्ट्रं वि रक्षति ।

आचार्यो ब्रह्मचर्येण ब्रह्मचारिणमिच्छते

॥१७॥

ब्रह्मचर्येण कन्याः युवानं विन्दते पतिम् ।

अनृष्टान्ब्रह्मचर्येणाश्वो घासं जिगीर्षति

॥१८॥

ब्रह्मचर्येण तर्पसा देवा मृत्युमपाञ्चत । इन्द्रो ह ब्रह्मचर्येण देवेभ्यः स्वराभरत् ॥१९॥

ओषधयो भूतभण्यमहोरात्रे वनस्पतिः । संवत्सरः सहर्तुभिस्ते जाता ब्रह्मचारिणः ॥२०॥ (१५)

पार्थिवा दिव्याः पृथ्व आरण्या ग्राम्याश्च ये । अपक्षाः पक्षिणश्च ये ते जाता ब्रह्मचारिणः ॥२१॥

पृथक्सर्वे प्राजापत्याः प्राणानात्मसु विभ्रति । तान्सर्वान्ब्रह्म रक्षति ब्रह्मचारिण्याभृतम् ॥२२॥

देवानां भित्तपरिपूतमर्नभ्यारूढं चरति रोचमानम् ।

तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वं अमृतेन साकम्

॥२३॥

ब्रह्मचारी ब्रह्म ब्राह्मिभर्ति तस्मिन्देवा अधि विश्वे सुमोताः ।

प्राणापानौ जनयन्नाद्यानं वाचं मनो हृदयं ब्रह्म मेधाश्च

॥२४॥

चक्षुः श्रोत्रं यक्षो अस्मासु घेयलं रेतो लोहितमुदरम्

॥२५॥

तानि कल्पद्ब्रह्मचारी संलिलस्य पृष्ठे तपोऽतिष्ठत्तप्यमानः समुद्रे ।

स स्नातो बभूव पिङ्गलः पृथिव्यां बभूव रौचते

॥२६॥ (१६) (१७६)

[इति चतुर्विंशतितमः प्रपाठकः ॥२४॥]

(६) पापमोचनम् ।

१-२३ शान्तातिः । चन्द्रमाः, मन्त्रोकाः । अनुष्टुप्, २३ वृहतीगमां ।

[अथ पंचविंशतितमः प्रपाठकः ॥२५॥]

अग्निं ब्रह्मो वनस्पतीनोपधीरुत वीरुधः । इन्द्रं बृहस्पतिं सूर्यं ते नो भुञ्जन्त्वंहसः ॥१॥

ब्रह्मो राजानं वरुणं मित्रं विष्णुमथो भगम् । अंशं विवस्वन्तं ब्रह्मस्ते नो भुञ्जन्त्वंहसः ॥२॥

ब्रह्मो देवं संवितारं धातारमुत पूषणम् । त्वष्टारमग्निं ब्रह्मस्ते नो भुञ्जन्त्वंहसः ॥३॥

गन्धर्वाप्सरसो ब्रह्मो अधिना ब्रह्मणस्पतिम् । अर्यमा नाम यो देवस्ते नो भुञ्जन्त्वंहसः ॥४॥

अहोरात्रे इदं ब्रह्मः सूर्याचन्द्रमसौबुधा । विश्वानादित्यान्ब्रह्मस्ते नो भुञ्जन्त्वंहसः ॥५॥

वार्तं ब्रह्मः पर्जन्यमन्तरिक्षमथो दिशः । आशाश्च सर्वा ब्रह्मस्ते नो भुञ्जन्त्वंहसः ॥६॥

भुञ्जन्तु मा अपृथ्यादिहोरात्रे अथो उपाः । सोमो मा देवो भुञ्जतु यमाहुश्चन्द्रमा इति ॥७॥

पार्थिवा दिव्याः पृथ्व आरण्या उत ये मृगाः ।

भुञ्जन्तान्पक्षिणो ब्रह्मस्ते नो भुञ्जन्त्वंहसः

॥८॥ (१८४)

भवाग्रवाविदं ब्रह्मो रुद्रं पञ्चपतिं यः । इषुर्या एषां संविद्य ता नः सन्तु सदा शिवाः ॥९॥

दिवं ब्रह्मो नक्षत्राणि भूमिं युष्माणि पर्वतान् ।

समुद्रा नद्यो विश्वन्तास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः

॥१०॥ (१७)

समर्पन्वा इदं ब्रह्मोऽपो देवीः प्रजापतिम् । पितृन्यमश्रेष्ठान्ब्रह्मस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥११॥

ये देवा दिविपदो अन्तरिक्षसदश्च ये । पृथिव्यां युष्मा ये श्रितास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१२॥

आदित्या रुद्रा वसवो दिवि देवा अथर्वाणः । अङ्गिरसो मनीषिणस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१३॥

यज्ञं ब्रह्मो यजमानमुचः सामानि भेषजा । यज्ञेपि होत्रा ब्रह्मस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१४॥

पञ्च राज्यानि वीरुषां सोमश्रेष्ठानि ब्रह्मः ।

दुर्मो भङ्गो यवः सहस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः

॥१५॥

अरायान्ब्रह्मो रक्षसि सर्पान्युण्यजनान्पितृन् ।

मृत्युनेकेशतं ब्रह्मस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः

॥१६॥

ऋतुर्ब्रह्म ऋतुपतीनार्तवानुत हायनान् ।

समाः संवत्सरान्मासांस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः

॥१७॥

एतं देवा दक्षिणतः पश्चात्प्राञ्च उदेत ।

पुरस्तादुत्तराञ्छक्रा विश्वे देवाः समेत्य ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१८॥

विश्वान्देवानिदं ब्रह्मः सत्यसंधानृतानृषः । विश्वामिः पत्नीभिः सह ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१९॥

सर्वान्देवानिदं ब्रह्मः सत्यसंधानृतानृषः । सर्वाभिः पत्नीभिः सह ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥२०॥

भूतं ब्रह्मो भूतपतिं भूतानामृत यो वशी । भूतानि सर्वा संगत्य ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥२१॥

या देवीः पञ्च प्रदिशो ये देवा द्वादश्वर्तयः । संवत्सरस्य ये दंष्ट्रास्ते नः सन्तु सदा शिवाः ॥२२॥

यन्मार्तली रथक्रीतममृतं वेदं भेषजम् । तदिन्द्रो अप्सु प्रावेशयत्तदापो दत्त भेषजम् ॥२३॥ (१८) (१९)

॥ इति तृतीयोऽध्यायः ॥ १ ॥

(७) उच्छिष्ट-ब्रह्म-सूक्तम् ।

१-२७ अथर्वा । अघ्यात्मं, उच्छिष्टः । अनुष्टुप्, ६ पुरोणिग्वार्हतपरा, २१ स्वररादः

२२ विराट् पथ्यावृहती ।

[४] उच्छिष्टे नाम रूपं चोच्छिष्टे लोक आर्हितः ।

उच्छिष्टे इन्द्रश्चाग्निश्च विश्वमन्तः समाहितम्

॥१॥

उच्छिष्टे द्यावापृथिवी विश्वं भूतं समाहितम् ।

आपः समुद्र उच्छिष्टे चन्द्रमा वात आर्हितः

॥२॥ (२०१)

सकुच्छिष्टे असंश्रुमौ मृत्युवर्जः प्रजापतिः ।	
लौक्या उच्छिष्ट आर्यत्वा ब्रह्म ब्रथापि श्रीर्मयि	॥ ३ ॥
द्वदो दैहस्थिरो न्यो ब्रह्म विश्वसृजो दश ।	
नाभिर्मिव सर्वतश्चक्रमुच्छिष्टे देवताः श्रिताः	॥ ४ ॥
अक्साम यजुर्लच्छिष्ट उद्गीथः प्रस्तुतं स्तुतम् ।	
हिरार उच्छिष्टे स्वरः साम्नो मेडिश्च तन्मयि	॥ ५ ॥
ऐन्द्राय पावमानं महानाग्नीर्महाव्रतम् ।	
उच्छिष्टे यज्ञस्याङ्गान्यन्तर्गमे इव मातरि	॥ ६ ॥
राजय्यं वाजपेयमभिष्टोमस्तदध्वरः ।	
अर्काश्चमेधावुच्छिष्टे जीववर्हिर्मदिन्तमः	॥ ७ ॥
अग्न्याधेयमथो दीक्षा कामप्रच्छन्दसा सह ।	
उत्सन्ना यज्ञाः सत्त्राण्युच्छिष्टेऽर्थि समाहिताः	॥ ८ ॥
अग्निहोत्रं च अद्वा च वपट्कारो व्रतं तपः ।	
दक्षिणेष्टं पूतं चोच्छिष्टेऽर्थि समाहिताः	॥ ९ ॥
एकरात्रो द्विरात्रः सद्यःक्रीः प्रक्रीरुक्थ्युः ।	
ओतं निहितमुच्छिष्टे यज्ञस्याणूनि विद्यया	॥ १० ॥ (१९)
चतुरात्रः पञ्चरात्रः षड्रात्रश्चोभयः सह ।	
षोडशी संसारात्रोच्छिष्टाज्जिरे सर्वे ये यज्ञा अमृतं हिताः	॥ ११ ॥
प्रतीहारो निधनं विश्वजिज्ञाभिजिज्ञ यः ।	
साह्यातिरात्रावुच्छिष्टे द्वादशाहोऽपि तन्मयि	॥ १२ ॥
सूनुवा संनतिः क्षेमः स्वधोर्जायतं सहः ।	
उच्छिष्टे सर्वे प्रत्यञ्चः कामा कामेन तातृपुः	॥ १३ ॥
नव भूमीः समुद्रा उच्छिष्टेऽर्थि श्रिता दिवः ।	
आ क्ष्यौ मात्युच्छिष्टेऽहोरात्रे अपि तन्मयि	॥ १४ ॥
उपहव्यं विष्वन्तं ये च यज्ञा गुहा हिताः ।	
विमर्ति भर्ता विश्वस्योच्छिष्टो जनितुः पिता	॥ १५ ॥
पिता जनितुश्चोच्छिष्टोऽसोः पौत्रः पितामहः ।	
स धियति विश्वस्येज्ञानो वृषा भूम्यामतिभ्युः	॥ १६ ॥ (२१५)

श्रुतं सत्यं तपो राट् धर्मो धर्मश्च कर्म च । श्रुतं भविष्यदुच्छिष्टे त्रैयं लक्ष्मीर्वलं बलं ॥१७॥
 सद्यद्विरोज जाह्नविः क्षत्रं राट् पदुर्ध्वः । संवत्सरोऽच्छुच्छिष्ट इति त्रैपा ग्रहा हविः ॥१८॥
 चतुर्होतार आग्नेयश्चातुर्मास्यानि नीविदः । उच्छिष्टे यज्ञा होत्राः पशुपन्थास्तदिष्टयः ॥१९॥

अर्घ्यसाध माताश्वार्त्तवा क्रतुभिः सह ।
 उच्छिष्टे योषिणीरापः स्तनयितुः श्रुतिर्मही ॥२०॥ (२०)
 शर्कराः सिकता अस्मान् ओषधयो वीरुपस्तुषा ।
 अभ्राणि विद्युतौ वर्षश्चच्छिष्टे संश्रिता भिवा ॥२१॥
 राशिः प्राप्तिः संनामिर्व्याप्तिर्मह एषतुः ।
 अत्यमिरुच्छिष्टे भूतिश्चाहिता निहिता हिता ॥२२॥
 यच्च प्राणति प्राणेन यच्च पश्यति चक्षुषा ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविभितः ॥२३॥
 ऋचः सामानि च्छन्दांसि पुराणं यजुषा सह ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविभितः ॥२४॥
 प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविभितः ॥२५॥
 आनन्दा मोदाः प्रमुदोऽभीमोदयुदश्च ये ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविभितः ॥२६॥
 देवाः पितरौ मनुष्या गन्धर्वाप्सरस्तश्च ये ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविभितः ॥२७॥ (२१)(२२)

(८) अथ्यात्मम् ।

१-३४ कीरुपायः । अथ्यात्मं, मनुष्यः । अनुष्ठुत् ३३ पथ्यापरुकिः ।

यन्मनुष्यायामावहत्संकृतस्य गुहादधि ।
 क आसं जन्माः के वराः क उ ज्येष्ठवरोऽभवत् ॥१॥
 तपश्चैवास्तां कर्म चान्तर्महत्पुणिवे ।
 त आसं जन्मास्ते वरा ब्रह्म ज्येष्ठवरोऽभवत् ॥२॥
 दक्षं साकर्मजायन्त देवा देवेभ्यः पुरा ।
 यो वै तान्विद्यात्प्रत्यक्षं त रा ब्रह्म महद्देव ॥३॥ (२२९)

प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमर्थितिश्च शितिश्च वा ।	
व्यानोद्दानौ वायानुरते वा आकृतिमार्गद्वयम् ॥ ४ ॥	
अजाता आसन्नतयोऽर्थो ज्ञाता बहुस्पतिः ।	
इन्द्राग्नी अग्निना तर्हि कं ते ज्येष्ठमुपासत ॥ ५ ॥	
तपश्चैवास्तां कर्म दान्तर्मिदृशमिति ।	
तयो ह जज्ञे कर्मणस्तत्ते ज्येष्ठमुपासत ॥ ६ ॥	
येत आसीद्भूमिः पूर्वा यामद्वयतय इन्द्रिदुः ।	
गो वै तां विद्यान्नायथा त मन्येद्य पुराणवित् ॥ ७ ॥	
कृत इन्द्रः कृतः सोमः कृतो अग्निरजायत ।	
कृतस्त्वष्टा सर्पभवत्कुर्वी प्राजायत ॥ ८ ॥	
इन्द्रादिन्द्रः सोमात्सोमो अग्निरग्निरजायत ।	
त्वष्टा ह जज्ञे त्वष्टृर्वाकृतृवाजायत ॥ ९ ॥	
ये त आसन्दद्य ज्ञाता देवा देवेभ्यः पुरा ।	
पुत्रेभ्यो लोकं दत्त्वा कस्मिंस्ते लोक आसते ॥ १० ॥	
यदा केशानस्थि स्थाप मांसं मज्जानमामरत् ।	
शरीरं कृत्वा पार्दपुत्कं लोकमनु प्राविषन् ॥ ११ ॥	
कुतः केशान्कुतः स्नात् कुतो अस्थीन्यामरत् ।	
अज्ञा पर्वणि मज्जानं को मांसं कृत आमरत् ॥ १२ ॥	
संसिचो नाम ते देवा ये सभारान्तसुममरत् ।	
सर्वे संसिच्य मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥ १३ ॥	
ऊरु पादावष्टीवन्तौ शिरो हस्तावयो मुखम् ।	
पृष्टीर्विजेषे पापं कस्तत्समदद्यादपिः ॥ १४ ॥	
शिरो हस्तावयो मुखं जिह्वां श्रोत्रान् कीर्कसाः ।	
त्वचा श्रोत्रस्य सर्वं सत्संघा समदद्यान्मही ॥ १५ ॥	
यत्तच्छरीरमवयवस्तं च प्रा संहितं महत् ।	
येनेदमथ रोचते को अस्मिन्वर्णमामरत् ॥ १६ ॥	
सर्वे देवा उपाशिक्षन्तदजानाद्विदुः सती ।	
ईशा वर्णस्य या ज्ञया प्रास्मिन्वर्णमामरत् ॥ १७ ॥ (२४)	

यदा त्वष्टा व्यर्तणत्पिता त्वष्टुर्य उत्तरः ।	
गुहं कृत्वा मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन्	॥१८॥
स्वप्नो वै तन्नीर्निर्गतिः प्राप्मानो नाम देवताः ।	
जरा खालेत्यं पालित्यं शरीरमनु प्राविशन्	॥१९॥
स्तेयं दुष्कृतं धृजिनं सत्यं यज्ञो यज्ञो बृहत् ।	
बलं च क्षत्रमोजश्च शरीरमनु प्राविशन्	॥२०॥
भूतिश्च वा अभूतिश्च रातयोऽरातयश्च याः ।	
क्षुपश्च सर्वास्तृष्णाश्च शरीरमनु प्राविशन्	॥२१॥
निन्दाश्च वा अनिन्दाश्च यच्च हन्तेति नेति च ।	
शरीरं भद्रा दक्षिणाभद्रा चानु प्राविशन्	॥२२॥
विद्याश्च वा अविद्याश्च यच्चान्यदुपदेव्यम् ।	
शरीरं ब्रह्म प्राविशद्वचः सामाधो यज्ञः	॥२३॥
आनन्दा मोदाः प्रमुदोऽभीमोदमुदश्च ये ।	
हसो नरिष्टा नृचानि शरीरमनु प्राविशन्	॥२४॥
आलापार्थ प्रलापार्थमीलापलपश्च ये ।	
शरीरं सर्वे प्राविशन्नायुजः प्रयुजो युजः	॥२५॥
प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या ।	
व्यानोदानौ वायानः शरीरेण त ईयन्ते	॥२६॥
अक्षिपश्च प्रक्षिपश्च संक्षिपौ विक्षिपश्च याः ।	
चिंचानि सर्वे संकल्पाः शरीरमनु प्राविशन्	॥२७॥
आस्तेयीश्च वास्तेयीश्च त्वरणाः कृपणाश्च याः ।	
गुहाः शुक्रा स्पृहा अपस्ता बीभत्सावसादयन्	॥२८॥
अग्निं कृत्वा समिधं तदुष्टापो असादयन् ।	
रेतः कृत्वान्यं देवाः पुरुषमाविशन्	॥२९॥
या आपो यार्थ देवता या विराद् ब्रह्मणा सह ।	
शरीरं ब्रह्म प्राविशच्छरीरेऽर्धं प्रजापतिः	॥३०॥
धर्मचक्षुर्वीरः प्राणं पुरुषस्य वि मेजिरे ।	
अयात्येतरमात्मानं देवाः प्रार्यच्छस्यये.	॥३१॥

(२५७)

तस्माद्दे विद्वान्पुरुषमिदं ब्रह्मेति मन्यते ।

सर्वा ह्यस्मिन्देवता गावो गोष्ठ इवासते ॥३२॥

प्रथमेन प्रसारेण त्रेधा विप्वङ् वि गच्छति ।

अद एकेन गच्छत्यद एकेन गच्छतीहैकेन नि पवते ॥३३॥

अप्सु स्तीमासु वृद्धासु शरीरमन्तरा हितम् ।

तस्मिच्छवोऽर्च्यन्तुरा तस्माच्छवोऽर्घ्यच्यते ॥३४॥ (२४) (२६०)

॥ इति ऋतुर्योऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(९) शत्रुनिवारणम् ।

१-२६ काट्यायनः । अर्बुदिः । अनुष्टुप् ; १ सप्तपदा विराट् शकरी ज्यवसाना; ३ पुरोष्णिक्;
४ ज्यवसाना उष्णिग्बृहतीगर्भा परा विष्टुप् पदपदातिजपती; ९, ११, १४, २३, २६
पथ्यापङ्क्तिः; १५, २२, २४-२५ ज्यवसाना सप्तपदा शकरी; १६ ज्यवसाना
पञ्चपदा विराड्पुलिष्टाज्योतिस्त्रिष्टुप्; १७ त्रिपदा गायत्री ।

[५] ये साहवो या इपवो घन्वनां वीर्याणि च । असीन्परशूनायुषं चित्ताकृतं च यद्युदि ।

सर्वं तदर्थुदे त्वमभिन्नेभ्यो हृषे कुरुदारांश्च प्र दर्शय ॥ १ ॥

उत्तिष्ठत्वं नक्षत्रं मित्रा देवजना यूयम् । संदृष्टा गुप्ता वः सन्तु या नो मित्रार्थवर्धुदे ॥ २ ॥

उत्तिष्ठतुमा रमिथामादानसदानाम्याम् । अमित्राणां सेनां अभि ध्वंसमर्धुदे ॥ ३ ॥

अर्बुदिर्नाम यो देव ईशानश्च न्यर्बुदिः । याम्यामन्तरिक्षमावृतमियं च पृथिवी मही ।

ताम्यामिन्द्रमेदिम्यामहं जितमन्वैमि सेनया ॥ ४ ॥

उत्तिष्ठ त्वं देवजनावर्धुदे सेनया सह । मञ्जन्मित्राणां सेनां भोगेभिः परि वारय ॥ ५ ॥

सप्त आताम्यवर्धुदे उदारानां समीक्ष्यन् । तेभिष्ट्रमाज्यं हृते सर्वैरुत्तिष्ठ सेनया ॥ ६ ॥

प्रतिमानायुमुखी कृशुकर्णी च क्रोशतु । विकेशी पुरुषे हृते रदिते अर्बुदे तव ॥ ७ ॥

संक्षर्पन्ती कुरुकर् मर्नसा पुत्रमिच्छन्ती । पतिं आतरमात्स्वान्रदिते अर्बुदे तव ॥ ८ ॥

अलिक्लवा जाष्कमुदा गृध्राः ज्येनाः पतत्रिणः ।

ज्वाक्षाः शुकुनयस्तप्यन्त्वभिन्नेषु समीक्ष्यन्त्रदिते अर्बुदे तव ॥ ९ ॥

अथो सर्वं थापदं मक्षिका तृप्यतु किर्मिः ।

पौरुषेयेऽधि कृण्वे रदिते अर्बुदे तव ॥१०॥ (२५)

आ गृहीतं सं बृहत् प्राणाणानाम्यवर्धुदे ।

निवाशा घोषाः सं यन्त्वभिन्नेषु समीक्ष्यन्त्रदिते अर्बुदे तव ॥११॥ (२०१)

उद्धेपय सं विजन्तां भियामिश्रान्तं सृज । उरुग्रहर्षीहृदैर्विष्णुमिश्राज्यवृद्धे ॥१२॥
 मुखन्वेपां बाहवश्चित्ताकृतं च यद्वृद्धि । मेपागुच्छेपि किं नूनं रक्षिते अर्धुदे तव ॥१३॥

प्रतिष्ठानाः सं धावन्तरः पदुरादाज्ञानाः ।

अचारिणीविकेदयो रुद्रत्वः १ । पुरुषे हते रक्षिते अर्धुदे तव ॥१४॥

धन्वितीरप्सरसो रूपका उतावृद्धे । अन्तःपात्रे रेखितौ रिक्षां वृण्विहितिनिषिम् ।

सर्वास्ता अर्धुदे त्वमभिरेभ्यो दृष्टे कुरुदारांश्च प्र दर्शय ॥१५॥

स्रष्टेरधिचक्रमां खर्विकां खर्ववासिनीम् ।

य उद्धारा अन्तर्हिता गन्धर्वाप्सरसं ये ।

सर्पा इतरजना रक्षसि ॥१६॥

चतुर्दंष्ट्रावदन्तः कुम्भमुष्कौ अर्धुदमुखाः ।

स्वभ्यसा ये चोद्यसाः ॥१७॥

उद्धेपय त्वमर्धुदेऽमित्राणामनुः सिचः ।

जयाथ जिग्युश्चामिनुं जयतामिन्द्रयेदिनौ ॥१८॥

प्रभ्लीनो मृदितः शयां हतोऽमित्रो न्यवृद्धे ।

अभिजिह्वा धूममिखा जगन्तीर्यन्तु सेनवा ॥१९॥

तयावृद्धे प्रणुचानामिन्द्रो हन्तु वरवरम् ।

अमित्राणां शचीपतिर्माभीषां मोचि कश्चन ॥२०॥ (२६)

उत्केसन्तु हृदयान्यूर्ध्वः प्राण उदीपतु ।

श्रींक्रास्यमनु वर्तताममित्रान्मोत मित्रिणः ॥२१॥

ये न घीरा ये चाधीराः पराञ्चो वधिराधु ये ।

तमसा ये च तपरा अथो वस्ताभिष्टमिजः ।

सर्वास्तां अर्धुदे त्वमभिरेभ्यो दृष्टे कुरुदारांश्च प्रदर्शय ॥२२॥

अर्धुदिश्व विषंधिश्चामित्राणो वि विष्पताम् ।

पर्यपाभिन् वृत्रहन्नाम शचीपतेऽमित्राणां सहस्रम् ॥२३॥

वनस्पतीन्वानस्पत्यानोपवीरुत वीरुधः । गन्धर्वाप्सरसः सर्पान्देवान्पुण्यजनान्पितृन् ।

सर्वास्तां अर्धुदे त्वमभिरेभ्यो दृष्टे कुरुदारांश्च प्र दर्शय ॥२४॥

ईशां चो मुक्तो देव आदित्यो ब्रह्मणस्पतिः । ईशां च हन्त्रश्चाश्विश्च धाता मित्रः प्रजापतिः ।

ईशां च ऋषयश्चक्रमित्रेषु समीक्षपत्रदिने अर्धुदे तव ॥२५॥ (२८)

कां ११, प्र० २५, अङ्क० ५]

२६७

[कां ११, प्र० १, मं० २१]

तेषां सर्वेषामीशाना उत्तिष्ठतु सं नक्षत्रं मित्रा देवजना यूयम् ।

इमं सैश्वर्यं संजित्य यथालोकं वि तिष्ठध्वम्

॥२६॥ (२७) (२८६)

(१०) सधुनादानम् ।

१-२७ भृग्वक्त्रिः । विपक्षिः । अनुष्टुप् । १ विरादपद्या दृढतीः २ इयवसाना पदपदा त्रिष्टुप्गर्मा-

तिजगतिः ३ विराडास्तारपक्षिः ४ विरादः ८ विराद त्रिष्टुप् ९ पुरोविराद

पुरस्ताम्भ्योतित्रिष्टुप् १२ विपदा पथ्यापक्षिः १३ पदपदा जगतीः १६ इयवसाना

पदपदा ककुम्भत्यनुष्टुप्त्रिष्टुप्गर्मा दृढतीः १७ पथ्यापक्षिः

२१ विपदा गायत्रीः २२ विरादपुरस्तादृढतीः

२५ ककुम्भः २६ प्रस्तारपक्षिः ।

उत्तिष्ठतु सं नक्षत्रमुदाराः केतुभिः सह । सर्पा इतरजना रक्षात्पुत्राननु प्राक्त ॥ १ ॥

ईशां वौ वेद राज्यं त्रिपथे अरुणैः केतुभिः सह ।

ये अन्तरिक्षे ये दिवि पृथिव्यां ये च मानवाः ।

त्रिपथेस्ते चेतसि दुर्णामानु उपासताम्

॥ २ ॥

अयोमुखाः सूचीमुखा अयो विकङ्कतमुखाः ।

क्रुण्वादो वार्तरहस आ संवन्त्यमित्रान्वजैर्ष त्रिपथिना

॥ ३ ॥

अन्तर्धेहि जातवेद आदित्य कुणपं गृह्ण । त्रिपथेरियं सेना सुहृतास्तु मे वशे ॥ ४ ॥

उत्तिष्ठ त्वं देवजनावुदे सेनया सह । अयं बुलिर्ब आहुतस्त्रिपथेराहुतिः प्रिया ॥ ५ ॥

वित्तिपदी सं दंतु शरव्येभ्यं चतुष्पदी । कृत्येऽमित्रैर्म्यो भव त्रिपथेः सह द्वेनया ॥ ६ ॥

पूमाक्षी सं पंतु कृषुकर्णी च क्रोशतु । त्रिपथेः सेनया जिते अरुणाः संतु केतवः ॥ ७ ॥

अवायन्तां पृथिव्यो ये वयोऽस्यन्तरिक्षे दिवि ये चरन्ति ।

आपदो मर्षिकाः सं रमन्तामामादो वृद्धाः कुणपि रदन्ताम्

॥ ८ ॥

यामिन्द्रैर्ष संघां समर्चन्त्या ब्रह्मणा च बृहस्पते ।

तयाहमिन्द्रसंघया सर्वान्देवानिह हुव हुतो जयत मामृतं

॥ ९ ॥

बृहस्पतिराग्निरस ऋषयो ब्रह्मसंशिताः । असुरक्षयणं वृषं त्रिपथि दिव्याभयम् ॥१०॥ (२८)

येनासौ गुप्त आदित्य उमाविन्द्रश्च तिष्ठतः । त्रिपथि देवा अमज्जन्ताजसे च बलाय च ॥११॥

सर्वीहोक्तान्समजयन्तेवा आहुत्यानया ।

बृहस्पतिराग्निरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वृषम्

॥१२॥

बृहस्पतिराग्निरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वृषम् ।

तेनाहममृं सेनां नि लिम्बामि बृहस्पतेऽमित्रान्हन्योर्जसा

॥१३॥ (२९९)

सर्वे देवा अत्यायन्ति ते अश्रन्ति वषट् कृतम् । इमां जुषन्मार्हृतिमितो जयतु मामृतः ॥१४॥

सर्वे देवा अत्यायन्तु त्रिपथेराहुतिः प्रिया । संधो मेहृती रक्षतु ययाग्रे असुरा जिताः ॥१५॥

वायुरमित्राणामिष्वग्राण्याञ्चतु । इन्द्र एषां ग्राहन्प्रति भनक्तु मा शकन्प्रतिधामिषुम् ।

आदित्य एषामस्रं वि नाशयतु चन्द्रमा युतामगतस्य पन्थाम् ॥१६॥

यदि प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चक्रिरे ।

तनुपानं परिपणं कृष्णाना यदुपोचिरे सर्वं तद्वरसं कृधि ॥१७॥

कृष्यादाजुर्वर्त्यन्मृत्युना च पुरोहितम् । त्रिपथे प्रेहि सेनया जयामित्रान्प्र पद्यस्व ॥१८॥

त्रिपथे तमेसा त्वममित्रान्परि वारय । पूषदाज्यप्रशुचानां मामीषां मोचि कश्चन ॥१९॥

शिविपदी सं पतत्वमित्राणाममृः सिचः । मुह्यन्त्वद्यामः सेनां अमित्राणां न्यर्षुदे ॥२०॥ (२९)

मूढा अमित्रा न्यर्षुदे जहोषिं वरैवरम् । अनया जहि सेनया ॥२१॥

यत्र कवची यथाकवचोरेमित्रो यथाजर्मनि । ज्यापाक्षैः कवचपाक्षैरजर्मनाभिहतः शयाम् ॥२२॥

ये वर्मिणो येऽवर्माणो अमित्रा ये च वर्मिणः । सर्वास्तां अर्षुदे हताङ्गानोऽदन्तु भूम्याम् ॥२३॥

ये रथिनो ये अरथा असादा ये च सादिनः ।

सर्वानदन्तु तान्हतान्गृध्राः श्वेनाः पतन्निणः ॥२४॥

सहस्रकुण्पा श्वेतामामित्री सेनां समरे वधानाम् । विविद्धा ककुजाकृता ॥२५॥

मर्माविधं रोरुवतं सुपर्णैरदन्तु दुश्चितं मृदितं शयानम् ।

य इमां प्रतीचीमार्हृतिममित्रो नो युषुत्सति ॥२६॥

यां देवा अनुतिष्ठन्ति यस्या नास्ति विरारधनम् ।

तयेन्द्रो हन्तु वृत्रहा वज्रेण त्रिपथिना ॥२७॥ (३०) (३१९)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

[इति पञ्चविंशतितमः प्रपाठकः ॥२५॥]

॥ इति एकादशं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

दशमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं २९८६

एकदशकाण्डस्य ... ३१३

सर्वयोगः ३२९९

द्वादशं काण्डम् ।

(१) भूमिसूक्तम् ।

१-६३ अथर्वा। भूमिः । त्रिष्टुप्, २ भुक्तिः, ४-६, १०, ३८ व्यवसाना पदपदा जगती; ७ प्रस्तारपङ्क्तिः
८, ११ व्यच० पद० विराडष्टिः; ९ अनुष्टुप्; १२-१३, १५ पञ्चपदा शकरी (१२-१३ व्यच०);
१४ महापृहती; १६, २१ एकाव० साम्नी त्रिष्टुप्; १८ व्यच० पद० त्रिष्टुबनुष्टुगर्भातिशकरी;
१९-२० उरोपृहती (२० विराद्)। २२ व्यच० पद० विराडतिजगती; २३ पञ्चपदाविराडति
जगती; २४ पञ्च० अनुष्टुगर्भाजगती; २५ व्यच० सप्त० उष्णिगनुष्टुगर्भा शकरी; २६-२८,
३३, ३५, ३९-४१, ५०, ५३-५४, ५६, ५९, ६३ अनुष्टुप् (५३ पुरोवाहता); ३० विराद् गायत्री;
३२ पुरस्ताज्ज्योतिः; ३४ व्यच० पद० त्रिष्टुपृहतीगर्भातिजगती; ३६ विपरीतपादलक्ष्मा
पङ्क्तिः; ३७ व्यच० पञ्च० शकरी; ४१ व्यच० पद० ककुम्भती शकरी; ४२ खरानुष्टुप्;
४३ विराडास्तारपङ्क्तिः; ४४-४५, ४९ जगती; ४६ पदप० अनुष्टुगर्भा परा शकरी; ४७ पदप०
उष्णिगनुष्टुगर्भा परातिशकरी; ४८ पुरोणिङ्; ५१ व्यच० पद० अनुष्टुगर्भा ककुम्भती
शकरी; ५२ पञ्च० अनुष्टुगर्भा परातिजगती; ५७ पुरोतिजागता जगती; ५८ पुरस्तादपृहती;
६१ पुरोवाहता; ६२ पराविरोद् ।

[अथ पदविंशतितमः प्रपाठक ॥ २६ ॥]

- [१] सत्यं बृहद्वत्मुग्रं दीक्षा तपो ब्रह्म यज्ञः पृथिवीं धारयन्ति ।
सा नो भूतस्य भव्यस्य पत्न्युक्तं लोकं पृथिवी नः कृणोतु ॥ १ ॥
असंवाद्यं वध्यतो मानवानां यस्या उदरतः प्रवतः सुमं बहु ।
नानावीर्या ओषधीर्या विमर्ति पृथिवी नः प्रथतां राध्यतां नः ॥ २ ॥
यस्यां समुद्र उत सिन्धुरापो यस्यामर्चं कृष्टयः संवभूवुः ।
यस्यामिदं जिन्वति प्राणदेजत्सा नो भूमिः पूर्वपेयं दधातु ॥ ३ ॥
यस्याश्चतस्रः प्रदिशः पृथिव्या यस्यामर्चं कृष्टयः संवभूवुः ।
या विमर्ति बहुधा प्राणदेजत्सा नो भूमिर्गोष्वप्यर्चं दधातु ॥ ४ ॥
यस्यां पूर्वं पूर्वजना विचक्रिरे यस्यां देवा असुरानभ्यवर्तयन् ।
गवामश्वानां वयसश्च विष्टा भगं वर्यैः पृथिवी नो दधातु ॥ ५ ॥
विश्वंभरा वसुधानीं प्रतिष्ठा हिरण्यवक्षा जगतो निवेशनी ।
वैश्वानरं विभ्रती भूमिर्मिभिन्द्रऋषभा द्रविणे नो दधातु ॥ ६ ॥
यां रक्षन्त्यस्वमा विश्वदानीं देवा भूमिं पृथिवीमप्रमादम् ।
सा नो मधु म्रियं दुहामधो उक्षतु वर्यसा ॥ ७ ॥ (७)

यार्णवेऽर्षि सलिलमग्र आसीदां मायामिरन्वचरन्मनीषिणः ।

यस्या हृदयं परमे व्योमिन्सत्येनावृतगुप्तं पृथिव्याः ।

सा नो भूमिस्त्विषि बलं राष्ट्रे दधातुचमे ॥ ८ ॥

यस्यामार्पः परिचराः संमानीरहोरात्रे अग्रमादुं क्षरन्ति ।

सा नो भूमिर्भूरिधारा पयौ दुहामयौ उक्षतु वर्षसा ॥ ९ ॥

धामधिनावनिमातां विष्णुर्यस्यां विचक्रमे ।

इन्द्रो यां नृक आत्मनेऽनमित्रां अचीपतिः ।

सा नो भूमिर्वि सृजतां माता पुत्राय मे पयः ॥ १० ॥ (१)

मिरयस्ते पर्वता दिनवन्तोऽर्ण्यं ते पृथिवि स्योनमस्तु ।

बभ्रुं कृष्णां रोहिणीं विश्वरूपां ध्रुवां भूमिं पृथिवीमिन्द्रगुप्ताम् ।

अजीतोऽहो असतोऽर्घ्यघ्नां पृथिवीमहम् ॥ ११ ॥

यत्ते मर्घ्यं पृथिवि यच्च नम्यं यास्त ऊर्जेस्तन्वः संवभुवुः ।

तासु नो घेहभि नः पवस्व माता भूमिः पुत्रो अहं पृथिव्याः ॥

पुर्जन्यः पिता स उ नः पिपर्तु ॥ १२ ॥

यस्यां वेदिं परिगृह्णन्ति भूम्यां यस्यां यज्ञं तन्वते विश्वकर्माणः ।

यस्यां मीयन्ते स्वरवः पृथिव्यामुष्वाः शुक्रा आहुत्याः पुरस्तात् ।

सा नो भूमिर्वर्धयद्वर्धमाना ॥ १३ ॥

यो नो द्वेपत्पृथिवि यः प्रतन्याद्योऽभिदासान्मनसा यो वृधेन ।

तं नो भूमे रन्धय पूर्वकृत्वरि ॥ १४ ॥

त्वज्जातास्त्वर्षि चरन्ति मर्त्यास्त्वं विमर्षि द्विपदस्त्वं चतुष्पदः ।

तवेमे पृथिवि पञ्च मानवा येभ्यो ज्योतिर्मृतं मर्त्येभ्य उद्यन्त्वयौ रुक्मिभिरावृतोति ॥ १५ ॥

ता नः प्रजाः सं दुहतां समग्रा वाचो मधुं पृथिवि घेहि मह्यम् ॥ १६ ॥

विश्वस्त्वि मातरमोषधीनां ध्रुवां भूमिं पृथिवीं धर्मेणा धृताम् ।

शिवां स्योनामर्तु चरेम विश्वहां ॥ १७ ॥

महत्सघस्थं महती बभूविथ महान्गेग एजधुर्वेषुष्टे ।

महास्त्वेन्द्रो रक्षत्यप्रमादम् ।

सा नो भूमे प्र रोचय हिरण्यस्येव सृष्टि मा नो दिक्षत कश्चन ॥ १८ ॥

अभिर्भूम्यामोषधीन्भूमिमापो विभ्रत्यभिरश्मसु । अभिरन्तः पुरुषेषु गोवर्धयेभ्यः ॥ १९ ॥ (१९)

अग्निर्दिव आ तपत्यग्नेर्देवस्योर्मिन्तरिक्षम् ।

अग्निं मतींस इन्धते हव्ययुवाहं घृतप्रियम्

॥२०॥ (२)

अग्निवासाः पृथिव्यसितजृस्त्वपीमन्तं संशितं मा कृणोत

॥२१॥

भूम्यां देवेभ्यो ददति यज्ञं हव्यमरंकृतम् । भूम्यां मनुष्या जीवन्ति स्वधयाचैनं मर्त्याः ॥

सा नो भूमिः प्राणमायुर्दधातु जरदंति मा पृथिवी कृणोत

॥२२॥

यस्तं गन्धः पृथिवि संवभूव यं विभ्रत्योर्षधयो यमापः ।

यं गन्धर्वा अप्सुराश्च भेजिरे तेन मा सुरभिं कृणु मा नो द्विषत कश्चन ॥२३॥

यस्तं गन्धः पुष्करमाविशेयं यं संजभ्रुः सूर्याया विशाहे ।

अमर्त्याः पृथिवि गन्धमग्रे तेन मा सुरभिं कृणु मा नो द्विषत कश्चन ॥२४॥

यस्तं गन्धः पुरुषेषु स्त्रीषु पुंसु भगो रुचिः । यो अक्षेषु वीरेषु यो मृगेषु वृत्तिषु ॥

कन्यायां वचो यज्ञमे तेनास्माँ अपि सं सृज मा नो द्विषत कश्चन ॥२५॥

शिला भूमिरस्माँ पांसुः सा भूमिः संघृता धृता । तस्यै हिरण्यवक्षसे पृथिव्या अकरं नमः ॥२६॥

यस्यां वृक्षा वानस्पत्या भ्रुवास्तिष्ठन्ति विश्वहा । पृथिवीं विश्वर्षायसं धृतामच्छावदामसि ॥२७॥

उदीराणां उतासीनास्तिष्ठन्तः प्रकामन्तः । पञ्चां दक्षिणसन्ध्याभ्यां मा व्यथिष्महि भूम्याम् ॥२८॥

विमृश्वरीं पृथिवीमा वदामि क्षमां भूमिं ब्रह्मणा वावृधानाम् ।

ऊर्जं पुष्टं विभ्रतीमन्नभागं घृतं त्वामि नि पीदम भूमे

॥२९॥

शुद्धा न आपस्तन्वे क्षरन्तु यो नः सेदुरग्निये तं नि दम्भः ।

प्रवित्रेण पृथिवि मोत्पुनामि

॥३०॥ (३)

यास्ते प्राचीः प्रदिशो या उदीचीर्यास्तं भूमे अधराद्यार्धं पुश्वात् ।

स्योनास्ता मह्यं चरते भवन्तु मा नि पशं भुवने शिथियाणः ॥३१॥

मा नः पश्चान्मा पुरस्तान्नुदिष्टा मोचरादधरादुत ।

स्वस्ति भूमे नो भव मा विदन्परिपन्थिनो वरीयो यावया वृषम् ॥३२॥

यावत्तेजमि विपश्यामि भूमे सूर्येण मेदिना । तावन्मे चक्षुर्मा मेष्टोत्तरामुचरां समां ॥३३॥

यच्छायानः पर्यावर्ते दक्षिणं सन्ध्यमग्नि भूमे पार्श्वम् । उतानास्त्वा प्रतीचीं यत्पृष्टीभिर्गच्छिसेमेहि ।

मा हिंसीस्त्वत्र नो भूमे सर्वस्य प्रतिष्ठीविरि

॥३४॥

यत्ते भूमे विखनानि क्षिप्रं तदपि रोहतु । मा ते मर्मं विमृश्वरि मा ते हृदयमपिपम् ॥३५॥

ग्रीष्मस्तं भूमे वर्षाणि शरद्धेमन्तः शिथिरो वसन्तः ।

श्रवस्ते विहिता हायनीरहोरात्रे पृथिवि नो दुहाताम्

॥३६॥ (३६)

यार्पं सूर्यं विजमाना विमृग्वरी यस्यामासञ्जयो ये अप्सर्वन्तः ।

परा दस्युन्ददती देवपीयूनिन्द्रं वृणाना पृथिवी न वृत्रम् ।

अक्राय दध्रे वृषभाय वृष्णे

॥३७॥

यस्यां सदोहविर्धाने यूपो यस्यां निमीयते । ब्रह्माणो यस्यामर्चन्त्यग्निभिः साम्ना यजुर्विदः ।

युज्यन्ते यस्यामृत्विजः सोममिन्द्राय पातवे

॥३८॥

यस्यां पूर्वं मृतकृत ऋषयो गा उदानुचुः । सप्त सत्रेण वेधसो यज्ञेन तपसा सह ॥३९॥

सा नो भूमिरा दिशतु यद्वनं कामयामहे ।

मग्नौ अनुप्रयुक्तामिन्द्र एत पुरोगवः

॥४०॥ (४)

यस्यां गार्यन्ति नृव्यन्ति भूम्यां मर्त्या न्यैलिवाः ।

युज्यन्ते यस्यामाक्रन्दो यस्यां वदति दुन्दुभिः ।

सा नो भूमिः प्र णुदतां सप्तानसप्तं मा पृथिवी कृणोत

॥४१॥

यस्यामर्चं ग्रीहियवौ यस्या इमाः पञ्च कुट्यः ।

मूर्ध्न्यै पर्जन्यपत्न्यै नमोऽस्तु वर्षमदसे

॥४२॥

यस्याः पुरो देवकृताः क्षेत्रे यस्यां विकुर्वते ।

प्रजापतिः पृथिवीं विश्वगर्भमाश्रमाश्रान् रण्यां नः कृणोत

॥४३॥

निधिं विभ्रती बहुधा गुहा वसु मणिं हिरण्यं पृथिवी ददातु मे ।

वर्धनि नो वसुदा रासमाना देवी दधातु सुमनस्यमाना

॥४४॥

जनं विभ्रती बहुधा विवाचसं नानाधर्माणं पृथिवी यथौकसम् ।

सहस्रं धारा द्रविणस्य मे दुहां ध्रुवेवं धेनुरनपस्फुरन्ती

॥४५॥

यत्ते सूर्यो वृश्चिकस्तृष्टदंश्मा हेमन्तजन्थो भृमलो गुहा शयै ।

क्रिमिर्जिह्वन्त्यपृथिवि यद्यदेजति आवृषिं तन्नः सर्पन्मोषं स्पृद्यच्छिवं तेन नो मृड ॥४६॥

ये ते पन्थानो बहुवो जनार्जना रथस्य वर्तमानसञ्च यातवे ।

यैः संचरन्त्युभयै भद्रपापास्तं पन्थानं जयेमानमित्रमर्तस्करं यच्छिवं तेन नो मृड ॥४७॥

मूलं विभ्रती गुरुमृद्भद्रपापस्य निघनं तितिष्ठुः ।

वराहेण पृथिवी संविदाना चक्राय वि जिहीते मुगाय

॥४८॥

ये त आरण्याः पशवो मुगा वने हिताः सिंहा व्याघ्राः पुरुषादुधरन्ति ।

उलं वृकं पृथिवि दुच्छुनामित अक्षीकां रथो अपं बाधयास्मत्

॥४९॥ (४९)

- ये गन्धर्वा अप्सरसो ये चारायाः किमीदिनः ।
 पिशाचान्सर्वा रक्षांसि तानस्मद्भूमे यावय ॥५०॥ (५)
- यां द्विपादः पृथिणः संपतन्ति हंसाः सुपर्णाः शकुना वगांसि ।
 यस्यां वातो मातुरिष्येयते रजांसि कुण्डल्यावयंश्च वृक्षान् ।
 वातस्य प्रवायुपुवामनु वात्यर्चिः ॥५१॥
- यस्यां कुष्णमरुणं च संहिते अहोरात्रे विहिते भूम्यामधि ।
 वृषेण भूमिः पृथिवी वृतावृता सा नो दधातु मद्रयां प्रिये घामनिघामनि ॥५२॥
- द्यौश्च म इदं पृथिवी चान्तरिक्षं च मे व्यचः ।
 अग्निः सूर्य आपो मेधां विश्वे देवाश्च सं ददुः ॥५३॥
- अहमस्मि सहमान उचरो नाम भूम्याम् ।
 अभीषादस्मि विश्वापाडाश्चामाशां विपासहिः ॥५४॥
- अदो यद्वेति प्रथमाना पुरस्ताद्वैरुक्ता व्यसर्पो महित्वम् ।
 आ त्वां सुभूतमविशत्तदानीमकल्पयथाः प्रदिशश्चतस्रः ॥५५॥
- ये ग्रामा यदरेण्यं याः सभा अधि भूम्याम् ।
 ये संग्रामाः समितयस्तेषु चारु वदेम ते ॥५६॥
- अथ इव रजो दुधुवे वि तान् जनान्य आक्षिपन्पृथिवीं यादजायत ।
 मन्द्राग्रेत्वंरी भुवनस्य गोपा वनस्पतीनां गृमिरोपधीनाम् ॥५७॥
- यद्वदामि मधुमुत्तद्वदामि यदीक्षे तद्वनन्ति मा ॥
 त्विपीमानस्मि जूतिमानवान्यान्हन्मि दोषतः ॥५८॥
- श्रुन्तिवा सुरभिः स्योना क्रीलालोम्नी पर्यस्वती ॥
 भूमिरधि ब्रवीतु मे पृथिवी पर्यसा सह ॥५९॥
- याम्रवैच्छद्विषां विश्वकर्मान्तरणेवे रजसि प्रविष्टाम् ।
 मुलिप्यं पात्रं निहितं गुहा यदाविमोर्गे अमवन्मातुमर्थः ॥६०॥
- त्वमस्यावपनी जनानामर्दितिः कामदुषा पप्रधाना ।
 यत् कुनं तत् आ पूरयाति प्रजापतिः प्रथमजा क्रतुस्य ॥६१॥
- उपस्थास्ते अनमीवा अयस्मा अस्मभ्यं सन्तु पृथिवि प्रद्यताः ॥
 दीर्घं न आयुः प्रतिबुध्यमाना वयं तुभ्यं बलिहृतः स्याम ॥६२॥ (६)

भूमे मातुर्नि वैहि मा मद्रया सुप्रतिष्ठितम् ।
संविदाना दिवा कवे त्रियां मा धेहि भृत्याम्

॥६३॥ (६) (६३)

॥ इति प्रथमोऽनुपाकः ॥१॥

(२) यक्षमरोगनाशनम् ।

१-५५ भृगुः । अग्निः मंत्रोक्ताः २१-३३ मृत्युः । त्रिष्टुप्, २, ५, १२-२०, ३४-३६, ३८-४१, ४३, ५१, ५४ अनुष्टुप् (१६ ककुम्भती परावृहती, १८ निचूर्, ४० पुरस्तात्ककुम्भती) ।
३ आस्तारपक्षितः, ६ भुरिगार्थी पक्षितः, ७, ४५ जगती, ८, ४८-४९ भुरिगः ।
९ अनुष्टुप्भार्मा विपरीतपादलक्ष्मा पक्षितः, ३७ पुरस्ताद्वृहती, ४२ त्रिप०
एकाच० भुरिगार्थी गायत्री, ४४ एकाच० द्विप० आर्ची वृहती,
४६ एका० द्विप० साक्षी त्रिष्टुप्, ४७ पञ्चपदा पादंतयैराजगर्मा
जगती, ५० उपरिष्ठाद्विराट् वृहती, ५२ पुरस्ताद्विराट्
वृहती, ५५ वृहतागिर्मा ।

नृदमा रोह न ते अत्र लोक इदं सीतं भागधेयं तु एहि ।

यो गोपु यक्षः पुरुषेषु यक्षमस्तेन त्वं साकर्मधराद् परैहि ॥ १ ॥

अघशंसदुःशंसाम्यां करोणानुकरोणं च ।

यक्षं च सर्वं तेनेतो मृत्युं च निरजामसि ॥ २ ॥

निरितो मृत्युं निर्ऋतिं निररातिमजामसि ।

यो नो देष्टि तमख्ये अक्रव्यायष्टु द्विष्मस्तमुं ते प्र सुवामसि ॥ ३ ॥

यद्यधिः क्रव्यादयदि वा व्याघ्र इमं शोष्ठं प्रविशेनान्यौकाः ।

तं मापाज्यं कृत्वा प्र हिणोमि दूरं स गच्छत्वप्सुपदोऽप्यग्नीन् ॥ ४ ॥

यत्नां क्रुद्धाः प्रचक्रुर्मन्युना पुरुषे मृते ।

सुकल्पमये तत्त्रया पुनस्त्वोदीपयामसि ॥ ५ ॥

पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः पुनर्ब्रह्मा वसुनीतिरमे ।

पुनस्त्वा ब्रह्मणस्पतिराधादीर्षायुत्वायं श्रुतशारदाय ॥ ६ ॥

यो अग्निः क्रव्यात्प्रविशेन्न नो गृहमिमं पश्यधितरं जातवैदसम् ।

तं हरामि पितृयुज्यायं दूरं स युर्मभिन्धां परमे सचस्ये ॥ ७ ॥

क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं युमराज्ञो गच्छतु रिप्रवाहः ।

इहायमितीरो जातवैदा देवो देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥ ८ ॥

क्रव्यादमग्निमिपितो हरामि जनान्दहन्तं वज्रेण मृत्युम् ।

नि तं शास्मि गार्हपत्येन विद्वान्वितृणां लोकेऽर्थि भागो अस्तु ॥ ९ ॥ (७२)

क्रव्यादमुग्धिं शशमानमुक्थ्यैः प्र हिणोमि पृथिभिः पितृयानैः ।

मा देवयानैः पुनरा गा अत्रैवैधि पितृपुं जागृहि त्वम् ॥१०॥ (७)

समिन्धते संकसुके स्वस्त्यै शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।

जहाति रिप्रमत्येन एति समिद्धो अग्निः सुपुना पुनाति ॥११॥

देवो अग्निः संकसुको द्विचस्पृष्टान्पारुहत् ।

मुच्यमानो निरेणसोऽमोन्स्मां अश्वस्त्याः ॥१२॥

अस्मिन्वयं संकसुके अग्नौ रिप्राणि मृज्महे ।

अभूम यज्ञियाः शुद्धाः प्र ण आर्षेपि तारिपत् ॥१३॥

संकसुको विकसुको निर्ऋयो यश्च निस्वरः ।

ते ते यक्ष्मं सर्वेदसो दूरादूर्मनीनशन् ॥१४॥

यो नो अश्वेषु वीरेषु यो नो गोर्ध्वजाविपुं ।

क्रव्यादं निर्णुदामसि यो अग्निर्जनयोर्पनः ॥१५॥

अन्यैर्म्यस्त्वा पुत्तयेभ्यो गोभ्यो अश्वैर्म्यस्त्वा ।

निः क्रव्यादं नुदामसि यो अग्निर्जीवितयोर्पनः ॥१६॥

यस्मिन्देवा अमृजत यस्मिन्मनुष्या उत ।

तस्मिन्धृतस्तावो मृष्टा त्वमग्ने दिवं रुह ॥१७॥

समिद्धो अग्न आहुत स नो माम्यपक्रमीः

अत्रैव दीदिहि यवि ज्योक् च सूर्यं दृशे ॥१८॥

सीसें सृङ्गं नडे मृद्भूमयौ संकसुके च यत् ।

अथो अग्न्यां रामायां शीर्षक्तिमुपवर्हणे ॥१९॥

सीसे मलं सादयित्वा शीर्षक्तिमुपवर्हणे ।

अग्न्यामसिक्न्यां मृष्टा शुद्धा भवत यज्ञियाः ॥२०॥ (८)

परं मत्पो अनु परेहि पन्थां यस्त एष इतरो देवयानात् ।

चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमीहमे वीरा बहवो भवन्तु ॥२१॥

इमे जीवा वि मृतैराववृत्तममृद्भ्रा देवहविर्नो अय ।

प्राज्जो अगाम नृतये हसाय सुवीरासो विदधमा वंदेम ॥२२॥

इमं जीवेम्यः परिधिं दधामि मेपां नु गादपरो अर्थमेतम् ।

श्वतं जीवन्तः श्रदः पुरुचीस्तिरो मृत्युं दधतां पर्वतेन ॥२३॥ (८६)

- आ रौहतायुर्जरसं वृणाना अनुपूर्वं यतमाना यति स्थ ।
 तान्स्त्वष्टां सुजोनिमा सुजोपाः सर्वमायुर्नयतु जीवनाय ॥२४॥
 यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति ययुर्तव क्रतुभिर्यन्ति साकम् ।
 यथा न पूर्वमपरो जहात्येवा घातुरायुषि कल्पयैषाम् ॥२५॥
 अश्मन्वती रीयते सं रमञ्चं वीर्यञ्चं प्र तरता सखायः ।
 अत्रा जहीतु ये असन्दुरेवा अनमीवानुत्तरेमाभि वाजान् ॥२६॥
 उचिष्ठता प्र तरता सखायोऽश्मन्वती नदी स्यन्दत इयम् ।
 अत्रा जहीतु ये असञ्चिवाः शिवान्त्स्योनानुत्तरेमाभि वाजान् ॥२७॥
 वैश्वदेवीं वर्चसु आ रमञ्चं भुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।
 अतिक्रामन्तो दुरिता पदानि श्रुतं हिमाः सर्ववीरा मदस ॥२८॥
 उदीचीनैः पृथिविर्वायुमङ्गिरतिक्रामन्तोऽवरात्रैरभिः ।
 त्रिः सप्त कृत्स्न ऋषयः परैता मृत्युं प्रत्यौहन्पदुयोपनेन ॥२९॥
 मृत्योः पदं योपयन्त एत द्रावीय आयुः प्रतरं दधानाः ।
 आसीना मृत्युं जुदता सघस्येऽयं जीवास्तौ विदधमा वदेम ॥३०॥ (९)
 इमा नारीरविषवाः सुपत्नीराजनेन सर्पिषा सं स्पृशन्ताम् ।
 अनश्रवो अनमीवाः सुरत्ना आ रौहन्तु जनयो योनिमग्रे ॥३१॥
 व्याकरोमि हविषाहमेतौ तौ ब्रह्मणा व्यग्रहं कल्पयामि ।
 स्तृधां पितृभ्यो अजरां कृणोमि दीर्घेणायुषा समिमान्त्सृजामि ॥३२॥
 यो नो अग्निः पितरो हृत्स्वः ॥ न्तराविवेशामृतो मर्त्येषु ।
 मय्यहं तं परि गृह्णामि देवं मा सो अस्मान्दिक्षत मा वयं तम् ॥३३॥
 अपावृत्स्य गार्हपत्यात्क्रव्यादा प्रेतं दक्षिणा ।
 म्रियं पितृभ्यं आत्मनं ब्रह्मभ्यः कृणुता म्रियम् ॥३४॥
 दिमायघनमादाय प्र क्षिणात्यवर्त्या ।
 अग्निः पुत्रस्य ज्येष्ठस्य यः क्रव्यादनिराहितः ॥३५॥
 यत्कृपते यद्व्रजेते यच्च वस्त्रेन विन्दते ।
 सर्वे मर्त्यस्य तन्नास्ति क्रव्यादनिराहितः ॥३६॥
 अपम्रियो हुतवर्चा भवति नैनं हविरर्चवे ।
 छिनत्ति क्रव्या गोर्धनायं क्रव्यादनुवर्तेते ॥३७॥ (१००)

मुहुर्गृह्यैः प्र बंदुत्यार्तिं मर्त्यो नीत्य ।

क्रव्याद्यान्गिरन्तिकार्दनुविद्वान्वितावति

॥३८॥

श्राद्धां गृहाः सं सृज्यन्ते स्त्रिया यन्त्रियते पतिः ।

ब्रह्मैव विद्वानेव्योऽथ यः क्रव्यादं निरादधत्

॥३९॥

यद्विप्रं शर्मलं चक्रुम यच्च दुष्कृतम् ।

आपो मा तस्माच्छुम्भन्त्वग्नेः संकसुकाच्च यत्

॥४०॥ (१०)

ता अघ्रादुदीर्चाराववृत्रजानुतीः पृथिभिर्देवयानैः ।

पर्वतस्य वृषभस्याधि पृष्ठे नवाश्वरन्ति सरितः पुराणीः

॥४१॥

अग्ने अक्रव्याधिः क्रव्यादं नुदा देवयजनं वह

॥४२॥

इमं क्रव्यादा विवेशायं क्रव्यादमन्वगात् ।

व्याधौ कृत्वा नानानं तं हराभि शिवापुरम्

॥४३॥

अन्तर्धिर्देवानां परिधिर्मेनुव्याणामग्निर्गार्हपत्य उभयानन्तरा भितः

॥४४॥

जीवानामायुः प्र तिर त्वमग्ने पितृणां लोकमपि गच्छन्तु ये मृताः ।

सुगार्हपत्यो वितपन्नरातिमुपासुषां श्रेवसीं धेह्यस्मै

॥४५॥

सर्वानग्ने सहमानः सपत्नानैषामूर्जं रयिमस्मासुं धेहि

॥४६॥

इममिन्द्रं वह्निं पत्रिमन्वारभध्वं स वो निर्वैश्वदुरितादवधात् ।

तेनापं हत् शक्रमापतन्तुं तेन रुद्रस्य परि पातास्ताम्

॥४७॥

अनङ्गाहं प्लवमन्वारभध्वं स वो निर्वैश्वदुरितादवधात् ।

आ रोहत सवितुर्नावमेतां पद्मभिरुर्वीभिरमतिं तरेम

॥४८॥

अहोरात्रे अन्वैपि विभ्रत्क्षेम्यस्तिष्ठन्प्रतरणः सुवीरः ।

अनातुरान्तुसुमनसस्तल्प बिभ्रज्योगेव नः पुरुषगन्धिरेधि

॥४९॥

ते देवेभ्य आ वृश्न्ते पापं जीवन्ति सर्वदा ।

क्रव्याद्यान्गिरन्तिकार्दश्च इवानुवपते नडम्

॥५०॥ (११)

येऽभ्रद्धा धनकाम्या क्रव्यादा समासति ।

ते वा अन्येषां कुम्भी पर्यादधति सर्वदा

॥५१॥

प्रेवं पिपतिपति मनसा मुहुरा वर्तते पुनः ।

क्रव्याद्यान्गिरन्तिकार्दनुविद्वान्वितावति

॥५२॥ (१२)

अविः कृष्णा मागुधेयं पशूनां सीसं क्रव्यादपि चन्द्रं च आहुः ।

मापाः पिष्टा मागुधेयं ते हुव्यमरभ्यान्वा गह्वरं सप्तस्य ॥५३॥

इषीकां जरतीमिष्टा तिलिञ्जं दण्डनं नडस्य ।

तमिन्द्रं इष्मं कृत्वा यमस्याग्निं निरादधौ ॥५४॥

प्रत्यर्चमकं प्रत्यर्पयित्वा प्रविद्वान्यन्यां वि स्वाग्निवेशं ।

परामिषामधन्दिदेशं दीपैणाग्रां समिमान्तृजाभि ॥५५॥ [१२] (११८)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

(३) स्वर्गादनः ।

१-६० यमः । स्वर्गा, ओदनः, अग्निः । त्रिष्टुप्, १, ४२-४३, ४७ नुरिप्, ८, १२, २१-२२, २४ जगती, १३, १७ स्वराट्कार्या पक्षिः, ३४ विराट्गर्मा, ३२ अष्टुष्टुप् गर्मा, ४४ परावृहती, ५५-६० इयप० सप्तप० शकुमत्यतिजागतशाकराति-
शाकरघातर्गमातिवृत्तिः (५५, ५७-६० छतिः, ५६ विराट् छतिः ।

[३] पुमान्युसोऽधि तिष्ठ चर्मोहि तत्र हयस्य यतुभा श्रिया तं ।

यार्वन्ताचत्रे प्रथमं समेययुस्तद्वां वयो यमराज्ये समानम् ॥ १ ॥

तार्वद्वां चक्षुस्तति वीर्याणि तावचेजस्वतिषा वाग्निनानि ।

अग्निः शरीरं सचते यदेवोऽधा पृक्कान्मिथुना सं यवाधः ॥ २ ॥

समस्मिलोके समुं देवयाने सं खां सुमेतं यमराज्येषु ।

पूतौ पवित्रैरुप तदर्चयेद्यां ययद्रेतो अधि वां संवभूर्व ॥ ३ ॥

आपस्युत्रासो अग्नि सं विशध्यमिमं जीवं जीवधन्याः सुमेत्यं ।

तासां भजध्वममृतं यमाहुर्यमोदनं पचति वां जनित्री ॥ ४ ॥

यं वां पिता पचति यं च माता त्रिग्राभिर्धुक्तये धर्मलाघ वाचः ।

स ओदनः श्रुतधारः स्वर्ग उमे व्यापि नमसी महित्वा ॥ ५ ॥

उमे नमसी उमयांश्च लोकान्ये यज्वनामभिर्जिताः स्वर्गाः ।

तेषां ज्योतिष्मानमधुमान्यो अग्रे तस्मिन्पुत्रैर्जरसि सं श्रयेधाम् ॥ ६ ॥

प्रार्च्यप्रार्च्यं प्रदिशुमा रमेयामेतं लोकं श्रद्धधानाः सचन्ते ।

यद्वां पृक् परिविष्टमधौ तस्य गुप्तये दंपती सं श्रयेधाम् ॥ ७ ॥

दक्षिणां दिशमग्नि नक्षमाणौ पर्यावर्तधामग्नि पात्रमेतत् ।

तस्मिन्वा यमः पितृभिः संविद्वानः पृक्काय शर्म यदुलं नि यच्छात् ॥ ८ ॥ (१२९)

प्रतीचीं दिशामियमिद्वरं यस्यां सोमो अघ्निपा मृदिता च ।
 तस्यां भयेथां सुकृतः सचेथामघां पृकान्मिथुना सं भवाथः ॥ ९ ॥
 उत्तरं राष्ट्रं प्रजयोत्तरावदिशामुदीची कृणवन्नो अग्रम् ।
 पादुक्तं छन्दः पुरुषो यभूव विश्वैर्विश्वान्नैः सह सं भवेम ॥ १० ॥ (१३)
 ध्रुवेयं विराण्णगो अस्तुत्यै शिवा पुत्रेभ्य उत मर्गमस्तु ।
 सा नो देव्यदिते विश्वार इयं इव गोपा अभि रक्ष पृक्म् ॥ ११ ॥
 पितेर्व पुत्रानभि सं स्वजस्व नः शिवा नो वार्ता इव वान्तु भूयौ ।
 यमोदुनं पचतो देवतै इह तं नस्तप उत सत्यं च वेत्तु ॥ १२ ॥
 यद्यत्कृष्णः शकुन एह गुत्वा त्सरन्निपत्तं विल आससाद ।
 यद्वा द्वास्यावेद्देहस्ता समुद्धक्त उल्लसलं मुसलं शुम्भतापः ॥ १३ ॥
 अयं प्रावा पुथुवृद्धो वयोधाः पूतः पवित्रैरप हन्तु रक्षः ।
 आ रोह चर्य महि शर्मै यच्छ मा दंपती पौत्रमयं नि गाताम् ॥ १४ ॥
 वनस्पतिः सह देवैर्न आगन्नक्षः पिशाचौ अपवाधमानः ।
 स उच्छ्रयातै प्र वंदाति वाचं तेन लोकौ अभि सर्वान् जयेम ॥ १५ ॥
 सप्त भेधान्पशवः पर्यगृह्यन् एषां ज्योतिष्मां उत यश्चक्रे ।
 त्रयस्त्रिंशदेवतास्तान्सचन्ते स नः स्वर्गप्रभि नैप लोकम् ॥ १६ ॥
 स्वर्गं लोकमभि नो नयासि सं जायया मुह पुत्रैः स्याम ।
 गुह्यामि हस्तमनु मेत्वत्र मा नस्तारीर्भक्तिमो अरातिः ॥ १७ ॥
 ग्राहिं पाप्मानमति तां अयाम् तमो व्यस्य प्र वंदासि वल्गु ।
 वानस्पत्य उद्यतो मा जिहिंसीर्मा तण्डुलं वि शरीदैवयन्तम् ॥ १८ ॥
 विश्वव्यचा घृतपृष्ठो भविष्यन्तस्योनिलोक्कमुप याजेतम् ।
 वर्षवृद्धमुप यच्छ शूर्पं तुपं पुलावानप तद्विनक्तु ॥ १९ ॥
 त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन द्यौरेवासो पृथिव्यन्तरिक्षम् ।
 अंशन्तुमीत्वान्वारंमेषामा प्यायन्तां पुनरा यन्तु शूर्पम् ॥ २० ॥ (१४)
 पृथग्रूपार्णि बहुधा पशूनामेकरूपो भवसि सं समृद्धया ।
 एतां त्वचं लोहिनीं तां रुदस्व प्रावा शुम्भाति मलग इव वक्षा ॥ २१ ॥
 पृथिवीं त्वा पृथिव्यामा वैश्यामि तनूः समानी विकृता त एषा ।
 यद्यद् द्युचं लिखितमर्पणेन तेन मा सुस्रोर्ब्रह्मणापि तद्वपामि ॥ २२ ॥ (१४०)

- जनित्रीव प्रति हर्षासि सूरुं सं त्वा दधामि पृथिवीं पृथिव्या ।
 उखा कुम्भी वेद्यां मा व्यथिष्ठा यज्ञायुधैराज्येनार्तिप्रक्ता ॥२३॥
- अग्निः पर्वत्रक्षतु त्वा पुरस्तादिन्द्रो रक्षतु दक्षिणतो मरुत्वान् ।
 वरुणस्त्वा दंहाद्वरुणो मृतीच्या उत्तराच्चा सोमः सं ददातै ॥२४॥
- पूताः पवित्रैः पवन्ते अग्रादिव च यन्ति पृथिवीं च लोकान् ।
 ता जीवला जीवधन्याः प्रतिष्ठाः पात्र आसिक्ताः पर्यथिरिन्धाम् ॥२५॥
- आ यन्ति दिवः पृथिवीं सचन्ते भूम्याः सचन्ते अध्यन्तरिक्षम् ।
 शुद्धाः सुतीस्ता उ शुर्मन्त एव ता नः स्वर्गमभि लोकं नयन्तु ॥२६॥
- उतेव प्रम्बीरुव संमितास उत शुक्राः शुचयश्चामृतासः ।
 ता औदुनं दंपतिभ्यां प्रथिष्ठा आपः शिक्षन्तीः पचता सुनाथाः ॥२७॥
- संख्याता स्तोकाः पृथिवीं सचन्ते प्राणापानैः संमिता ओपधीभिः ।
 असंख्याता ओप्यमानाः सुवर्णाः सर्व व्याप्तिः शुचयः शुचित्वम् ॥२८॥
- उद्योधन्त्यमि वल्यन्ति तप्ताः फेनमस्यन्ति बहुलांश्च विन्दन् ।
 योषेव दृष्ट्वा पतिमृत्विषयायैतैस्तण्डुलैर्भवता समापः ॥२९॥
- उत्थापय सीदतो बुध्न एनान्छिरात्मानमभि सं स्पृशन्ताम् ।
 अमासि पात्रैरुदकं यदेतन्मितास्तण्डुलाः प्रदिशो यदीमाः ॥३०॥ (१५)
- प्र यच्छ पशुं त्वरया हरौपमहिंसन्त ओपधीदान्तु पर्वन् ।
 यासां सोमः परि राज्यं बभूवामन्युता नो वीरुधौ भवन्तु ॥३१॥
- नव बहिरौदनाय स्तृणीत प्रियं हृदयक्षुपो वल्यवस्तु ।
 तस्मिन्देवाः सह देवीर्विशन्तिवमं प्राशन्तवृत्तभिर्निपद्य ॥३२॥
- वनस्पते स्तीर्णमा सीद बहिरभिष्टोमैः संमिता देवताभिः ।
 त्वष्ट्रेव रूपं सुकृतं स्वधित्येना एहाः भरि पात्रे ददधाम् ॥३३॥
- पृथ्यां श्रुत्सु निधिपा अमीच्छात्स्वः पक्वेनाम्यभिवान्तै ।
 उपैत जीवान्पितरश्च पुत्रा एतं स्वर्गं गमयान्तमग्नेः ॥३४॥
- धर्ता प्रियस्व वरुणो पृथिव्या अच्युतं त्वा देवताश्चावयन्तु ।
 तं त्वा दंपती जीवन्तौ जीवपुत्राबुद्धासयातः पर्यभिधानात् ॥३५॥
- सर्वान्समागा अभिजित्य लोकान्यावन्तः कामाः समतीतपस्तान् ।
 वि गहियामायवनं च दधिरिक्स्मिन्पात्रे अच्युद्वरेनम् ॥३६॥ (१५४)

उप स्तृणीहि ग्रथयं पुरस्ताद् घृतेन पात्रमभि धारयैत्त ।
 बाभ्रेवोक्षा तरुणं स्तनस्पुमिमं देवासो अभिहिङ्कृणोत ॥३७॥
 उपास्तरिीरकरो लोकमेतमुरुः ग्रथतामसमः स्वर्गः ।
 तस्मिं ह्ययातै महिषः सुपुणो देवा एनं देवताभ्यः प्र यच्छान् ॥३८॥
 ययञ्जाया पचति त्वत्पुःपरः पतिर्वा जाये त्वत्तिरः ।
 सं तत्सृजेथां सह वां तदस्तु संपादयन्तौ सह लोकमेकम् ॥३९॥
 यावन्तो अस्याः पृथिवीं सचन्ते अस्मत्पुत्राः परि ये सैवमुबुः ।
 सर्वास्तां उप पात्रे ह्वयेथां नाभिं जानानाः शिशवः समायान् ॥४०॥ (१६)
 वसोर्षा धारा मधुना प्रपीना घृतेन मिथा अमृतस्य नारमयः ।
 सर्वास्ता अव रुन्धे स्वर्गः पृथ्यां श्रुत्सु निधिषा अमीच्छात् ॥४१॥
 निधिं निधिषा अभ्येनिमिच्छादनीश्वरा अभितः सन्तु येइन्ये ।
 अस्माभिर्दुतो निहितः स्वर्गस्त्रिभिः काण्डैस्त्रीन्स्वर्गानरुक्षत् ॥४२॥
 अभी रक्षस्तपत्तु यद्विदेवं क्रुष्यात्पिशाच इह मा प्र पास्त ।
 नुदाम एनमप रुक्षो अस्मदादित्या एनमङ्गिरसः सचन्ताम् ॥४३॥
 आदित्येभ्यो अङ्गिरोभ्यो मध्विदं घृतेन मिश्रं प्रति वेदयामि ।
 शुद्धहस्तौ ब्राह्मणस्यानिहत्यैतं स्वर्गं सुकृतावपीतम् ॥४४॥
 इदं प्राप्युत्तमं काण्डमस्य यस्माल्लोकात्परमेष्ठी सुमाप ।
 आ सिञ्च सुर्षिर्धृतवत्समङ्ग्येष भागो अङ्गिरसो नो अत्र ॥४५॥
 सत्याय च तपसे देवताभ्यो निधिं शैवधिं परि दद्य एतम् ।
 मा नो घृतेऽर्घं गान्मा समित्यां मा स्मान्यस्मा उत्सृजता पुरा मत् ॥४६॥
 अहं पंचाम्यहं ददामि ममेव कर्मन्करुणेऽधि जाया ।
 कौमारो लोको अजनिष्ट पुत्रोऽन्वारभेथां वयं उत्तरावत् ॥४७॥
 न किल्बिषमत्र नाघारो अस्ति न यन्मित्रैः समममान् एति ।
 अनूनं पात्रं निहितं न एतत्पुक्तां पक्वः पुनरा विंशति ॥४८॥
 प्रियं प्रियाणां कृणवाम तमस्ते यन्तु यतमे द्विपन्ति ।
 घेत्तुरनृहान्वयव आयदेव पौरुषेयमप मृत्युं जुदन्तु ॥४९॥
 समग्रयो विदुरन्यो अन्यं य ओषधीः सचते यश्च सिन्धुः ।
 यावन्तो देवा विज्याश्चैतपन्ति हिरण्यं ज्योतिः पचतो बभूव ॥५०॥ (१७) (१६८)

एषा त्वचां पुरुषे सं वभूवान्माः सर्वे पञ्चने ये अन्ये ।
 अत्रेणात्मानं परिं धापयाधोऽभोतं यासो मुखमोदुनस्य ॥५१॥
 यदुक्षेपु वदा यत्तमित्यां यद्वा वदा अनृतं वित्तकाम्या ।
 समानं तन्तुपुमि संवसानौ तस्मिन्त्सर्पं शर्मलं सादयाधः ॥५२॥
 वरं वनुष्यारिं गच्छ देवास्तुचो धूमं पर्युत्पातयासि ।
 विषम्वर्चा घृतपृष्ठो मविष्मन्त्सर्पानिल्लोकमुप यातेत् ॥५३॥
 तन्वं स्वर्गो यद्दुधा वि चक्रे यथा विद आत्मजन्यवर्णांश्च ।
 अपाजित्कृष्णां रुक्षीं पुनानो या लोहिनी तां तं अग्नीं शुभोमि ॥५४॥
 प्राच्यं त्वा दिशेऽध्वरेऽधिपतयेऽसितार्यं रक्षित्रं आदित्यायेधुमते ।
 एतं परिं दधुस्तं नो गोपायतास्माकमैतौ ।
 दिष्टं नो अत्र जुरसे नि नैषजरा मृत्यवे परिं णो ददात्वर्थं पुकेन सह सं भवेम ॥५५॥
 दक्षिणायै त्वा दिक्ष इन्द्रायाधिपतये तिरश्चिराजये रक्षित्रे यनायेधुमते ।
 एतं परिं दधुस्तं नो गोपायतास्माकमैतौ ।
 दिष्टं नो अत्र जुरसे नि नैषजरा मृत्यवे परिं णो ददात्वर्थं पुकेन सह सं भवेम ॥५६॥
 प्रतीच्यै त्वा दिशे वरुणायाधिपतये पृदाक्षये रक्षित्रेऽज्ज्ञायेधुमते ।
 एतं परिं दधुस्तं नो गोपायतास्माकमैतौ ।
 दिष्टं नो अत्र जुरसे नि नैषजरा मृत्यवे परिं णो ददात्वर्थं पुकेन सह सं भवेम ॥५७॥
 उदीच्यै त्वा दिशे सोमायाधिपतये ह्यजाय रक्षित्रेऽश्नया इधुमत्यै ।
 एतं परिं दधुस्तं नो गोपायतास्माकमैतौ ।
 दिष्टं नो अत्र जुरसे नि नैषजरा मृत्यवे परिं णो ददात्वर्थं पुकेन सह सं भवेम ॥५८॥
 ध्रुवायै त्वा दिशे विष्णवेऽधिपतये कल्मार्षशीवाय रक्षित्रं ओषधीभ्य इधुमतीभ्यः ।
 एतं परिं दधुस्तं नो गोपायतास्माकमैतौ ।
 दिष्टं नो अत्र जुरसे नि नैषजरा मृत्यवे परिं णो ददात्वर्थं पुकेन सह सं भवेम ॥५९॥
 ऊर्ध्वायै त्वा दिशे बृहस्पतयेऽधिपतये क्षित्राय रक्षित्रे वर्यायेधुमते ।
 एतं परिं दधुस्तं नो गोपायतास्माकमैतौ ।
 दिष्टं नो अत्र जुरसे नि नैषजरा मृत्यवे परिं णो ददात्वर्थं पुकेन सह सं भवेम ॥६०॥
 (१८)(१८)
 ॥ इति दृतीयोऽनुवाकः ॥१॥

(४) वशा गौः ।

१-५३ कश्यपः । वशा । अनुष्टुप्, ७ भुरिक्: २० विराट्, ३२ उष्णिग्बृहतीगर्भा, ४२ बृहतीगर्भा ।

[४] ददामीत्येव ब्रूयादनु चैनामश्रुत्सत् ।

वृक्षां ब्रह्मभ्यो याचञ्चस्तत्प्रजावदपत्यवत् ॥ १ ॥

प्रजया स वि क्रीणीति पशुभिश्चोप दस्यति ।

य अपिषेभ्यो याचञ्चो देवानां गां न दिस्सति ॥ २ ॥

कूटयास्य सं शीर्यन्ते श्लोणया क्राटर्मर्दति ।

वृण्डया दहन्ते गृहाः क्राणया दीयते स्वम् ॥ ३ ॥

विलोडितो अधिष्ठानाच्छन्नो विन्दति गोपतिम् ।

तथा वशायाः संविचं दुरदुष्मा ह्युच्यते ॥ ४ ॥

पदोरस्या अधिष्ठानाद्विह्वलितं विन्दति ।

अनामनात्सं शीर्यन्ते या मूर्खेनोपजिघ्रति ॥ ५ ॥

यो अस्याः कर्णोवास्कुनोत्या स देवेषु वृथते ।

लक्ष्मं कुर्व इति मन्यते कनीयः कण्ठे स्वम् ॥ ६ ॥

यदस्याः कस्मै चिद्भोगाय बालान्कश्चित्प्रकृन्तति ।

ततः किञ्चोरा त्रियन्ते वृत्तांश्च घातुको वृकः ॥ ७ ॥

यदस्या गोपतौ सत्या लोम घ्राह्यो अजीहिहत् ।

ततः कुमारा त्रियन्ते यक्ष्मो विन्दत्यनामनात् ॥ ८ ॥

यदस्याः पत्न्यलनं शकृद्वासी समस्यति ।

ततोऽप्यरूपं जायते तस्मादन्येव्यदेनसः ॥ ९ ॥

जायमानाभि जायते देवान्सब्राह्मणान्वृक्षा ।

तस्माद्ब्रह्मभ्यो देयैषा तदाहुः स्वस्य गोपनम् ॥ १० ॥ (१९)

य एनां वृनिमायन्ति तेषां देवकृता वृक्षा ।

ब्रह्मज्येयं तदब्रुवन् एनां निप्रियायते ॥ ११ ॥

य अपिषेभ्यो याचञ्चो देवानां गां न दिस्सति ।

आ स देवेषु वृथते ब्राह्मणानां च मन्यवे ॥ १२ ॥

यो अस्य स्याद्दशाभोगो अन्यामिच्छेत् तर्हि सः ।

हिंस्ते अदत्ता पुरुषं याचितां च न दिस्सति ॥ १३ ॥ (१९१)

यथा शेषविनिर्हितो ब्राह्मणानां तथा वृथा ।	
तमेतदुच्छार्यन्ति यस्मिन्कस्मिंश्च जायते	॥१४॥
स्वमेतदुच्छार्यन्ति यद्वशां ब्राह्मणा अभि ।	
यथैनानुन्यस्मिन् जिनीयादेवास्पा निरोधनम्	॥१५॥
चरेदेवा त्रैहायणादविज्ञातगदा सुती ।	
वृथां च विद्याभारद ब्राह्मणास्तर्ह्येष्याः	॥१६॥
य एनामवशामाह देवानां निर्हितं निधिम् ।	
उभौ तस्मै भवान्भूवौ परिक्रम्येयुमस्यतः	॥१७॥
यो अस्या ऊद्यो न वेदार्थो अस्या स्तनानुत ।	
उभयेनैवास्मै दृढे दातुं चेदशकद्वशाम्	॥१८॥
दुरदुर्जनमा श्रये याचितां च न दित्सति ।	
नास्मै कामाः समृध्यन्ते यामदत्त्वा चिकीर्षति	॥१९॥
देवा वृशामयाचन्मुक्तं कृत्वा ब्राह्मणम् ।	
तेषां सर्वेषामददुद्वेहं न्येति मानुषः	॥२०॥ (२०)
हेहं पशूनां न्येति ब्राह्मणेभ्योऽददद्वशाम् ।	
देवानां निर्हितं भागं मर्त्यैश्चेन्निग्रियायते	॥२१॥
यदन्ये शतं याचैयुर्ब्राह्मणा गोपतिं वृशाम् ।	
अथैनानां देवा अनुवक्षेवं ह विदुषो वृथा	॥२२॥
य एवं विदुषेऽदत्त्वाथान्येभ्यो ददद्वशाम् ।	
दुर्गा तस्मां अशिष्टाने पृथिवी सहदेवता	॥२३॥
देवा वृशामयाचन्यस्मिन्ने अजायत ।	
तमेतां विद्याभारदः सह देवैरुदाजत	॥२४॥
अनपत्यमर्त्यपशुं वृथा कृणोति पूरुषम् ।	
ब्राह्मणैश्च याचितामथैनानां निग्रियायते	॥२५॥
अग्नीषोमाभ्यां कामां मित्राय वरुणाय च ।	
तेभ्यो याचन्ति ब्राह्मणास्तेष्व्वा वृक्षतेऽददत्	॥२६॥
यावदस्या गोपतिर्नोपशृणुयाद्वचः स्वयम् ।	
चरेदस्य तावद्गोषु नास्य भ्रुत्वा गृहे वसेत्	॥२७॥ (२०५)

यो अस्या ऋचं उपश्रुत्याथ गोप्यचीचरत् । आयुश्च तस्य भूतिं च देवा वृश्न्ति हीहिताः ।	॥२८॥
वृशा चरन्ती बहुधा देवानां निर्हितो निधिः । अविष्कृषुष्व रूपाणि यदा स्थाम जिघांसति	॥२९॥
अविस्तरामानं कृणुते यदा स्थाम जिघांसति । अथो ह ब्रह्मभ्यो वृशा याज्ञयायं कृणुते मनः	॥३०॥ (२१)
मनसा सं कल्पयति तद्देवा अपि गच्छति । ततो ह ब्रह्माणो वृशाष्टपप्रयन्ति याचितुम्	॥३१॥
स्वधाकारेण पितृभ्यो यज्ञेन देवताभ्यः । दानेन राज्ञ्यो वृशायां मातुर्हेतुं न गच्छति	॥३२॥
वृशा माता राज्ञ्यस्य तथा संभूतमग्र्यः । तस्या आहुरनर्पणं यद् ब्रह्मभ्यः प्रदीयते	॥३३॥
यथाज्यं प्रवृहीतमालुम्पेत्सुचो अग्र्ये । एवा ह ब्रह्मभ्यो वृशामग्र्य आ वृश्तेऽर्ददत्	॥३४॥
पुरोडाशवत्सा सुदुषा लोकेऽस्मा उप तिष्ठति । सास्मे सर्वान्कामान्वृशा प्रदुदुषे दुहे ।	॥३५॥
सर्वान्कामान्यमराज्ये वृशा प्रदुदुषे दुहे । अथाहुर्नारिकं लोकं निरुन्धानस्य याचिताम्	॥३६॥
प्रवीयमाना चरति क्रुद्धा गोपतये वृशा । वेहतं मा मन्यमानो मृत्योः पाशेषु बध्यताम्	॥३७॥
यो वेहतं मन्यमानोऽमा च पचते वृशाम् । अप्यस्य पुत्रान्यौत्राश्च याचयते वृहस्पतिः	॥३८॥
महदेवाव तपति चरन्ती गोषु गौरपि । अथो ह गोपतये वृशाददुषे विषं दुहे	॥३९॥
म्रियं पशूनां भवति यद् ब्रह्मभ्यः प्रदीयते । अथो वृशायास्तत्रियं यदेवत्रा इविः स्यात्	॥४०॥ (२२) (२१८)

या वृक्षा उदकेत्ययन्देवा यज्ञादुदेत्य । तासां विलिप्त्यं भीमामुदाकुर्वन् नारदः	॥४१॥
तां देवा अमीमांसन्त वृक्षेयाश्मवृक्षेति । तारमवृक्षीभारद एषा वृक्षानां वृक्षतुमेति	॥४२॥
कति नु वृक्षा नारद यास्त्वं वेत्थ मनुष्यजाः । तास्त्वां पृच्छामि विद्वांसं कस्या नाभीयादब्राह्मणः	॥४३॥
विलिप्त्या वृहस्पते या च सूतवृक्षा वृक्षा । तस्या नाभीयादब्राह्मणो य आशंसंत भृत्याम्	॥४४॥
नमस्ते अस्तु नारदानुष्टु विदुषं वृक्षा । कृतमासां भीमर्तमा यामदत्त्वा पराभवैत्	॥४५॥
विलिप्ती या वृहस्पतेऽथो सूतवृक्षा वृक्षा । तस्या नाभीयादब्राह्मणो य आशंसंत भृत्याम्	॥४६॥
श्रीणि वै वृक्षाज्जातानि विलिप्ती सूतवृक्षा वृक्षा । ताः प्र यच्छेद् ब्रह्मभ्यः सोऽग्निाब्रह्मः प्रजापतां	॥४७॥
एतद्ब्रह्म ब्राह्मणा हविरिति मन्वीत याचितः । वृक्षां चेदेनं याचैयुर्या भीमाददुपो गृहे	॥४८॥
देवा वृक्षां पर्यवदुषन् नोऽद्वादिति हीडिताः । एताभिर्ऋग्भिर्मेदं तस्माद्दे स पराभवत्	॥४९॥
उतैनां भेदो नार्ददादृशामिन्द्रेण याचितः । तस्माच्च देवा आगसोऽवृक्षन्नहमृक्षे	॥५०॥
ये वृक्षाया अदानाय वदन्ति परिराषिणः । इन्द्रस्य मन्थवं जाल्मा आ वृक्षन्ते अचिन्त्या	॥५१॥
ये गोपति पराणीयाथाहुर्मा ददा इति । कृद्रस्यास्तां ते हेति परि यन्त्यचिन्त्या	॥५२॥
यदि हुतां यद्यहुताममा च पचते वृक्षाय । देवान्त्सब्राह्मणानृत्वा जिह्वो लोकाभिर्ऋच्छति	॥५३॥ (२३) (२३)

॥ इति सतुषोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(५) ब्रह्मगवी ।

१-७२ (कवचपः ?) नववर्षाचार्यः । ब्रह्मगवी । (सप्तपर्यायाः) (१-६) १ प्राज्ञापत्यानुष्ठुप्, २ सुरिक्सान्म्यनुष्ठुप्, ३ चतुष्पदा स्वरानुष्ठुप्, ४ आसुर्यनुष्ठुप्, ५ साक्षीपक्षः ।

- [५] (१) श्रमेण तर्पसा सृष्टा ब्रह्मणा विचर्ते श्रिता ॥ १ ॥
 सत्येनावृता श्रिया प्रावृता यज्ञसा परीवृता ॥ २ ॥
 स्वधया परिहिता भद्रया पर्युक्ता दीक्षया गुप्ता यज्ञे प्रतिष्ठिता लोको निघनम् ॥ ३ ॥
 ब्रह्म पदवायं ब्राह्मणोऽधिपतिः ॥ ४ ॥
 तामाददानस्य ब्रह्मगवीं जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ॥ ५ ॥
 अपं कामति सूनृता वीर्यं पुण्या लक्ष्मीः ॥ ६ ॥ (२४) (२३७)

(७-११) ७ साक्षी त्रिष्टुप्, ८-९ आर्च्यनुष्ठुप् (८ भुरिक्), १० उष्णिक्, (९-१० एकपदा);
 ११ आर्ची निघृत्यक्षः ।

- (२) ओजश्च तेजश्च सद्दश्च बलं च वाक्चैन्द्रियं च श्रीश्च धर्मश्च ॥ ७ ॥
 ब्रह्म च क्षत्रं च राष्ट्रं च विश्वं त्विषिंश्च यज्ञश्च वचश्च द्रविणं च ॥ ८ ॥
 आयुश्च रूपं च नामं च कीर्तिश्च प्राणश्चापानश्च चक्षुश्च श्रोत्रं च ॥ ९ ॥
 पर्यश्च रसश्चाग्ने चान्नाद्यं चर्तं च सत्यं चेष्टं च पूतं च प्रजा च पशवश्च ॥ १० ॥
 तानि सर्वाण्यपं कामन्ति ब्रह्मगवीमाददानस्य जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ॥ ११ ॥ (२५) (२४२)

(१२-२७) १२ विराड् विपमा गायत्री; १३ आसुर्यनुष्ठुप्; १४, २६ साक्षी उष्णिक्; १५ गायत्री;
 १६-१७, १९-२० प्राज्ञापत्यानुष्ठुप्; १८ याजुषी गायत्री; २१, २५ साम्यनुष्ठुप्;
 २२ साक्षी गृहती; २३ याजुषी त्रिष्टुप्; २४ आसुरी गायत्री; २७ आर्च्युष्णिक् ।

- (३) सैषा भीमा ब्रह्मगव्योऽधर्विषा साक्षात्कृत्या कृत्वञ्जमावृता ॥ १२ ॥
 सर्वाण्यस्यां घोराणि सर्वे च मृत्यवः ॥ १३ ॥
 सर्वाण्यस्यां क्रूराणि सर्वे पुरुषधाः ॥ १४ ॥
 सा ब्रह्मज्यं देवपीथं ब्रह्मगव्याद्विद्यमाना मृत्योः पक्षीञ्च आ दंति ॥ १५ ॥
 मेनिः श्रुतवधा हि सा ब्रह्मज्यस्य क्षितिर्हि सा ॥ १६ ॥
 तस्माद्वै ब्राह्मणानां गौर्द्विराधर्षी विजानता ॥ १७ ॥
 वज्रो धावन्ती वैश्वानर उद्धीता ॥ १८ ॥
 हेतिः शुक्रानुत्सिदन्ती महादेवोऽपेक्षमाणा ॥ १९ ॥ (२५०)

क्षुरपविरीक्षमाणा वाश्यमानाभि स्फूर्जति	॥२०॥
मुत्पुद्भिर्द्वन्द्वतुष्टो देवः पुच्छं पर्यस्यन्ती	॥२१॥
सर्वज्जानिः कर्णो वरीवर्जयन्ती राजयुष्मो मेहन्ती	॥२२॥
मेनिर्दुष्यमाना क्षीर्षिर्दुग्धा	॥२३॥
सेदिरुपतिष्ठन्ती मियोयोषः परामृष्टा	॥२४॥
क्षुरप्याहृष्टं मुखेऽपिनक्षमान् श्रुतिर्हिन्यमाना	॥२५॥
अथविषा निपतन्ती तमो निपतिता	॥२६॥
अनुगच्छन्ती प्राणानुप दासयति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यस्य	॥२७॥ (२६) (२५८)

(२८-३८) २८ आसुती गायत्री; २९, ३७ आसुत्यनुष्टुप; ३० साम्यनुष्टुप; ३१ यासुयी त्रिष्टुप;
३२ साक्षी गायत्री; ३३-३४ साक्षी वृहती; ३५ मुरिक् साम्यनुष्टुप;
३६ साम्युष्णिह; ३८ प्रतिष्ठा गायत्री ।

(४) वैरं विकृत्यमाना पौत्राद्यं विभ्राज्यमाना	॥२८॥
देवहेतिर्हियमाणा व्यृद्धिर्हृता	॥२९॥
प्राप्ताधिधीयमाना पारुष्यमवधीयमाना	॥३०॥
विषं प्रयस्यन्ती तक्मा प्रयस्ता	॥३१॥
अधं पुच्यमाना दुष्यन्त्य पक्ता	॥३२॥
मूलवर्हेणी पर्याक्रियमाणा क्षितिः पर्याकृता	॥३३॥
असंज्ञा गुन्धेन शुर्गुद्वियमाणाशीविष उद्धृता	॥३४॥
अभूतिरुपह्रियमाणा पराभूतिरुपहृता	॥३५॥
सर्वः क्रुद्धः पिश्यमाना शिमिदा पिशिता	॥३६॥
अवर्तिरुद्यमाना निश्रैतिरक्षिता	॥३७॥
अक्षिता लोकाच्छिनत्ति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यमस्माच्चामुष्माच्च	॥३८॥ (२७) (२९९)

(३९-४६) ३९ साक्षी पदकिः; ४० यासुत्यनुष्टुप; ४१, ४६ मुरिक् साम्यनुष्टुप; ४२ आसुती;
वृहती; ४३ साक्षी वृहती; ४४ पिपीलिकमध्यानुष्टुप; ४५ आर्वी वृहती ।

(५) तस्या आहर्तनं कृत्वा मेनिराधर्तनं बलग ऊर्ध्वम्	॥३९॥
अस्वगता परिकृता	॥४०॥
अभिः कृन्त्याभूत्वा ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यं प्रविश्याति	॥४१॥ (३७२)

सर्वस्याङ्गा पर्वी मूलानि वृश्चति ॥४२॥
 छिनस्यस्य पितृवन्धु परा भावयति मातृवन्धु ॥४३॥
 विवाहां ज्ञातीन्सर्वानपि क्षापयति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यस्य क्षत्रियेणापुनर्दीयमाना ॥४४॥
 अवास्तुमेनमस्वर्गमग्रजसं करोत्यपरापरुणो भवति क्षीयते ॥४५॥
 य एवं विदुषो ब्राह्मणस्य क्षत्रियो गामादुत्ते ॥४६॥ (२८) (२७७)

(४७-६१) ४७, ४९, ५१-५३, ५७-५९, ६१ प्राजापत्यानुष्टुप्; ४८ आर्च्यनुष्टुप्; ५० साक्षी
 गृहती; ५४-५५ प्राजापत्योष्णिक्; ५३ आसुरी गायत्री; ६० गायत्री ।

(६) क्षिप्रं वै तस्याहर्नने गृध्राः कुर्वत ऐलवम् ॥४७॥
 क्षिप्रं वै तस्याहर्ननं परि नृप्यन्ति केशिनीरामानाः पाणिनोरसि कुर्वाणाः पापमैलवम् ॥४८॥
 क्षिप्रं वै तस्य चास्तुपु वृकाः कुर्वत ऐलवम् ॥४९॥
 क्षिप्रं वै तस्य पृच्छन्ति यत्तदासींश्चिदं नु ताश्चिदिति ॥५०॥
 छिन्ध्या छिन्धि प्र छिन्ध्यापि क्षापय क्षापय ॥५१॥
 आददानमाङ्गिरसि ब्रह्मज्यमुप दासय ॥५२॥
 वैश्वदेवी ह्युच्यते कृत्या कृत्स्नजमावृता ॥५३॥
 ओषन्ती सुमोषन्ती ब्रह्मणो वर्जः ॥५४॥
 क्षुरपविर्भृत्युर्मूत्वा वि धाव त्वम् ॥५५॥
 आ दत्से जिनुतां वर्षे इष्टं पुतं चाशिपः ॥५६॥
 आदाय जीतं जीताय लोकेऽमुष्मिन् प्र यच्छसि ॥५७॥
 अह्ये पदवीर्भेव ब्राह्मणस्याभिर्शस्त्या ॥५८॥
 मेनिः श्रुत्या भवाद्यादुधविषा भव ॥५९॥
 अह्ये प्र शिरो जहि ब्रह्मज्यस्य कृतागसो देवपीयोराघसः ॥६०॥
 त्वया प्रमूर्णं मुदितमभिर्देहतु दुश्चितम् ॥६१॥ (३९) (२९२)

(६२-७३) ६२-६४, ६६, ६८-७० प्राजापत्यानुष्टुप्; ६५ गायत्री; ६७ प्राजापत्या गायत्री;
 ७१ आसुरी पश्चिन्ति; ७२ प्राजापत्या त्रिष्टुप्; ७३ आसुर्योष्णिक् ।

(७) वृश्च प्र वृश्च सं वृश्च दह प्र दह सं दह ॥६२॥
 ब्रह्मज्यं देव्यह्य आ मूलादनुसंदह ॥६३॥
 यथायाधमसादुनात्पापलोकान्परावतः ॥६४॥ (२९५)

एवा त्वं देव्यम्भे ब्रह्मज्यस्य कृतागंसो देवपीयोरापस्तः	॥६५॥
वज्रेण क्षुतपर्वणां तीक्ष्णेन क्षुरभृष्टिना	॥६६॥
प्रस्कन्धान् शिरो जहि	॥६७॥
लोमान्यस्य सं छिन्धि त्वचमस्य वि वेष्टय	॥६८॥
मांसान्यस्य शातय स्नावान्यस्य सं बृह	॥६९॥
अस्थान्यस्य पीडय मुञ्जानमस्य निर्जहि	॥७०॥
सर्वास्याङ्गा पर्वाणि वि श्रथय	॥७१॥
अग्निरेनं क्रुव्यात्पृथिव्या नुदतामुदोपतु वायुरन्तरिक्षान्महतो वेदिम्याः	॥७२॥
स्यै एनं दिवः प्र शुदतां न्योषितु	॥७३॥ (३०)(३४)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥
 [इति सप्तविंशतितमः प्रपाठकः ॥२७॥]

॥ इति द्वादशं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

एकादशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ३२९९

द्वादशकाण्डस्य ... ३०४

सर्वयोगः ३६०३

त्रयोदशं काण्डम् ।

(१) अध्यात्म-प्रकरणम् ।

१-१० ब्रह्मा । अध्यात्मं, रोहितादित्यदेवते (३ मरुत्, २८-३१ अग्निः, ३१ चन्द्रदेवत्वा) । विष्णुः, ३-५, ९, १२, १५ जगती (१५ अतिजागतर्भा) ; ८ भुरिक्, १७ पञ्चपदा ककुम्भती जगती; १३ अतिशाकरगर्भातिजगती; १४ त्रिपदापुरःपरशाकरा विपरीतपादलक्ष्मा पंक्तिः; १८-१९ पञ्चपदा ककुम्भत्यतिजगती (१८ परशाकराभुरिक्, १९ परातिजागता); २१ भार्गी निचुन्नायत्री, २२-२३, २७ प्राकृता; २६ विरादपुरोष्णिक्; २८-३० (२८ भुरिक्) ३२, ३९-४०, ४५-५८ अनुष्टुप् (५२-५५ पद्यापंक्तिः, ५५ ककुम्भती गृहतीगर्भा, ५७ ककुम्भती,) ३१ पञ्चपदा ककुम्भती शाकरगर्भा जगती, ३५ उपरिष्टाद्गृहती; ३६ निचुन्नायत्रीगृहती; ३७ परशाकरा विराडति-जगती; ४३ विराड्जगती; ४३ विराड्महागृहती; ४४ पुरोष्णिक्; ५९-६० गायत्री ।

[अथाष्टाविंशतितमः प्रपाठकः ॥२८॥]

[१] उदेहि वाजिन्यो अर्धस्वन्तर्दिदं राष्ट्रं प्र विश्वं सूनृतावत् ।
 यो रोहितो विर्यमिदं जजान स त्वां राष्ट्राय सुमृतं विमर्त ॥ १ ॥
 उद्वाज आ गून्यो अर्धस्वन्तर्विश्व आ रोह त्वद्यौनयो याः ।
 सोमं दधानोऽप ओषधीर्गात्रतुष्टदो द्विपद आ वैश्वयेह ॥ २ ॥
 यूयमुग्रा मरुतः पृथिमातर इन्द्रेण युजा प्र मृणीत शत्रून् ।
 आ वो रोहितः शृणवस्सुदानवस्त्रिपदासो मरुतः स्वादुसंमुदः ॥ ३ ॥
 रुहो रुरोह रोहित आ रुरोह गर्भो जनीनां जुष्टाभुपस्वयम् ।
 तामिः संरन्ध्रमन्वविन्दुन्पदुर्वीर्गातुं प्रपश्यन्निह राष्ट्रमाहाः ॥ ४ ॥
 आ ते राष्ट्रमिह रोहितोऽहर्षीयास्थिन्मृषो अमयं ते अभूत् ।
 तस्मै ते द्यावापृथिवी रेवतीभिः कामं दुहायामिह शकरीभिः ॥ ५ ॥
 रोहितो द्यावापृथिवी जजान तत्र तन्तुं परमेष्ठी तवान ।
 तत्र शिथ्रियेऽज एकपादोऽद्वैद्व द्यावापृथिवी बलेन ॥ ६ ॥
 रोहितो द्यावापृथिवी अद्वैत्तेन स्व स्तमितं तेन नार्कः ।
 तेनान्तरीक्षं विर्मिता रजांसि तेन देवा अमृतमन्वविन्दन् ॥ ७ ॥
 वि रोहितो अमृशद्विभरूपं समाकुर्वाणः प्ररुहो रुदथ ।
 दिवै रुद्धा महुता महिम्ना सं ते राष्ट्रमनक्तु पर्यसा घृतेन ॥ ८ ॥ (८)

यास्ते रुहः प्ररुहो यास्त आरुहो याभिरापुणासि दिवमन्तरिक्षम् ।
 तासां ब्रह्मणा पर्यसा वावृषानो विशि राष्ट्रे जागृहि रोहितस्य ॥ ९ ॥
 यास्ते विश्वस्तर्पसः संवभूवृत्तसं गायत्रीमनु ता इहायुः ।
 तास्त्वा विशन्तु मनसा शिवेन संमाता वृत्सो अभ्येतु रोहितः ॥ १० ॥ (१)
 ऊर्ध्वो रोहितो अपि नाकं अस्थाद्विद्यां रूपाणि जनयन्धुवां कृविः ।
 विमेनाभिर्योतिषा वि भाति तृतीये चक्रे रजसि म्रियणि ॥ ११ ॥
 सहस्रधृक्को वृषभो जातवेदा घृताहुतः सोमपृष्ठः सुवीरः ।
 मा मां हासीन्नाथितो मेत्सा जहानि गोपोपं च मे वीरपोपं च धेहि ॥ १२ ॥
 रोहितो यज्ञस्य जनिता मुखं च रोहिताय वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि ।
 रोहितं देवा यन्ति सुमनस्यमाना स मा रोहिः सामित्यै रोहयतु ॥ १३ ॥
 रोहितो यज्ञं व्यदिषाद्विश्वकर्मणे तस्माच्चेजांस्युप मेमान्यायुः ।
 वोचेयं ते नाभिं ध्रुवनस्याधि मज्जमनि ॥ १४ ॥
 आ त्वां रुरोह घृह्यतु इत पृक्किरा ककुब्धर्षसा जातवेदः ।
 आ त्वां रुरोहोष्णिहाक्षुरो वषट्कार आ त्वां रुरोह रोहितो रेतसा सह ॥ १५ ॥
 अयं वस्ते गर्भं पृथिव्या दिवं वस्तेऽयमन्तरिक्षम् ।
 अयं ब्रह्मस्य विष्टपि स्वर्लोकांन्यानिशे ॥ १६ ॥
 वाचस्पते पृथिवी नः स्योना स्योना योनिस्तत्पा नः सुशेवा ।
 इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वां परमेष्ठिन्यर्धभिरायुषा वर्षसा दधातु ॥ १७ ॥
 वाचस्पत श्रुतवः पञ्च ये नो वैश्वकर्मणाः परि ये संवभूयुः ।
 इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वां परमेष्ठिन्यपरि रोहित आयुषा वर्षसा दधातु ॥ १८ ॥
 वाचस्पते सौमनसं मनश्च गोष्ठे नो गा जनय योनिषु प्रजाः ।
 इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वां परमेष्ठिन्यर्धहमायुषा वर्षसा दधामि ॥ १९ ॥
 परि त्वा घात्सविता देवो अग्निर्वर्षसा मित्रावरुणावमि त्वा ।
 सर्वा अरातीरवक्रामभेदीदं राष्ट्रमकरः सुनुतावत् ॥ २० ॥ (२)
 यं त्वा प्रपती रथे प्रष्टिर्वहति रोहित । शुभा यासि रिणक्षपः ॥ २१ ॥
 अनुव्रता रोहिणी रोहितस्य सूरिः सुवर्णो वृद्धी सुवर्चीः ।
 तथा वाजान्विश्वरूपा जयेम तथा विश्वाः पृतना अभि प्याम ॥ २२ ॥ (३)

- इदं सद्यो रोहिणी रोहितस्यासौ पन्थाः प्रपत्नी येन यार्ति ।
 तां गन्धर्वाः कुर्यात् उन्नयन्ति तां रक्षन्ति कृवयोऽग्रमादम् ॥२३॥
 सूर्यस्याश्वा हरयः केतुमन्तः सदा वहन्त्यमृताः सुखं रथम् ।
 धृतपावा रोहितो आजमानो दिवं देवः प्रपत्नीमा विवेश ॥२४॥
 यो रोहितो वृषभस्तिग्मशृङ्गः पर्यग्धिं परि सूर्यं बभूव ।
 यो विष्टभार्ति पृथिवीं दिवं च तस्मादेवा अपि सृष्टीः सृजन्ते ॥२५॥
 रोहितो दिवमारुहन्महतः पर्यर्णवात् । सर्वां रुरोह रोहितो रुहः ॥२६॥
 वि मिमीषु पर्यस्वतीं घृताचीं देवानां घेनुरनपस्पृशेण ।
 इन्द्रः सोमं पिबतु क्षेमो अस्त्वग्निः प्र स्तौतु वि मृषो नुदस्व ॥२७॥
 समिद्धो अग्निः समिधानो धृतवृद्धो घृताहुतः ।
 अमीषाद् विश्वापाण्डधिः सपत्नान्दन्तु ये मम ॥२८॥
 हन्वेनान्द्र दहत्वदिर्यो नः पृतन्यति ।
 क्रव्यादाग्निना वयं सपत्नान्द्र दहामसि ॥२९॥
 अवाचीनानव जहीन्द्र वज्रेण बाहुमान् ।
 अथा सपत्नान्नामकान्प्रेस्तेजोभिरादधि ॥३०॥ (३)
 अग्रे सपत्नान्वरान्पादयास्मश्च यथा सजातमुत्पिपानं बृहस्पते ।
 इन्द्राग्नी मित्रावरुणावधरे पद्यन्तामप्रतिमन्युयमानाः ॥३१॥
 उद्यंस्त्वं देव सूर्य सपत्नानव मे जहि ।
 अवैनानवमना जहि ते यन्त्वधमं तमः ॥३२॥
 वत्सो विराजो वृषभो मतीनामा रुरोह शुक्रवृष्टोऽन्तरिक्षम् ।
 घृतेनार्कमभ्यर्चन्ति वत्सं ब्रह्म सन्तं ब्रह्मणा वर्धयन्ति ॥३३॥
 दिवं च रोह पृथिवीं च रोह राष्ट्रं च रोह द्रविणं च रोह ।
 भृजां च रोहामृतं च रोह रोहितेन तन्वं१ सं स्पृशस्व ॥३४॥
 ये देवा राष्ट्रभृतोऽभितो यन्ति सूर्यम् ।
 तैष्टे रोहितः संविदानो राष्ट्रं दधातु सुमनस्वमानः ॥३५॥
 उक्त्वा यज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति ।
 तिरः संमुद्रमर्ति रोचसेऽर्णवम् ॥३६॥ (३६)

रोहिंते धावापृथिवी अधि श्रिते वसुजिति गोजिति संधनाजिति ।

सहस्रं यस्य जनिमानि सप्त च नोचैर्यं ते नामि श्रुवनस्याधि मज्जनि ॥३७॥

यथा यासि प्रदिशो दिशश्च यथाः पशूनामुत चर्षणीनाम् ।

यथाः पृथिव्या अदित्या उपस्थेऽहं भूयासं सवितेव चारुः ॥३८॥

अमुत्र सन्निह वैत्येतः संस्तानि पश्यसि ।

इतः पश्यन्ति रोचुनं दिवि सूर्यं विपश्चितम् ॥३९॥

देवो देवान्मर्चयस्पन्तश्चरस्यर्णवे ।

समानमग्निमिन्धते तं विदुः कुवयुः परं ॥४०॥ (४)

अवः परेण पुर एनावरेण पदा वत्सं विभ्रती गौरुदस्थात् ।

सा कुद्रीची कं स्विदधं परांगत्कर्त्तुं स्विच्छते नहि यूये अस्मिन् ॥४१॥

एकपदी द्विपदी सा चतुष्पदापदी नवपदी वसुवृषी ।

सहस्राधरा श्रुवनस्य पृच्छिस्तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति ॥४२॥

आरोहन्त्यामृतः प्रार्व मे वचः ।

उत्स्रा यज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति ॥४३॥

वेद तर्चं अमर्त्यं यत् आक्रमणं दिवि । यत् सप्तस्य परमे व्योमिन् ॥४४॥

सूर्यो धां सूर्यः पृथिवीं सूर्यं आपोऽति पश्यति । सूर्यो भूतस्यैकं चक्षुरा करोह दिवं महीम् ॥४५॥

उर्वारासन्पारिचयो वेदिभूमिरकल्पत । तत्रैवावृषी आर्चत हिमं प्रंसं च रोहितः ॥४६॥

हिमं प्रंसं चाधाय यूपान्कृत्वा पर्वतान् । वर्षाज्यावृषी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥४७॥

स्वविदो रोहितस्य ब्रह्मणाग्निः समिध्यते । तस्माद्देवस्तस्माद्दिमस्तस्माद्ब्रह्मोऽजायत ॥४८॥

ब्रह्मणाग्नी वावृषानौ ब्रह्मवृद्धौ ब्रह्माहुतौ । ब्रह्मेदावृषी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥४९॥

सत्ये अन्यः समाहिंतोऽप्यवृष्यः समिध्यते । ब्रह्मेदावृषी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥५०॥ (५)

यं वातः परि शुष्मन्ति यं वेन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः । ब्रह्मेदावृषी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥५१॥

वेदिं भूमिं कल्पयित्वा दिवं कृत्वा दक्षिणाम् ।

प्रंसं तदग्निं कृत्वा चकार विश्वमात्मन्वर्षेणाज्येन रोहितः ॥५२॥

वर्षमाज्यं प्रंसो अग्निर्वेदिभूमिरकल्पत ।

तत्रैवान्पर्वतानग्निर्गीमिरूर्ध्वो अकल्पयत् ॥५३॥

गीमिरूर्ध्वान्कल्पयित्वा रोहितो भूमिमब्रवीत् ।

त्वयीदं सर्वं जायतां यज्जुतं यथा भाव्यम् ॥५४॥ (५४)

स यज्ञः प्रथमो भूतो भव्यो अजायत ।
 तस्माद् जज्ञ इदं सर्वं यत्किं चेदं विरोचते रोहितेन ऋषिणामृतम् ॥५५॥
 यज्ञं गां पदा स्फुरति प्रत्यद् धर्मं पु मेहति ।
 तस्य वृक्षामि ते मूलं न च्छायां कर्बोऽपरम् ॥५६॥
 यो मांभिच्छायमत्येधि मां चाग्निं चान्तरा ।
 तस्य वृक्षामि ते मूलं न च्छायां कर्बोऽपरम् ॥५७॥
 यो अथ देव धर्मं त्वां पु मां चान्तरायति ।
 दुष्प्रभ्यं तस्मिन्मूलं दुरितानि च मृज्यते ॥५८॥
 मां प्र गोम प्रपो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिनः । मान्त्स्युर्नो अरातयः ॥५९॥
 यो यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुर्वेष्याततः । तमाहुतमशीमहि ॥६०॥ (६) (६०)
 ॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(२) अध्यात्मम् ।

१-४६ प्रश्ना । अध्यात्मं, रोहितादित्यदेवत्वं । त्रिष्टुप्, १. १२-१५, ३९-४१ अनुष्टुप्, २-३८,
 ४३ जगती, १० आस्तारपरुफितः, ११ वृद्धतीगर्भा, १६-२४ भार्गी गायत्री, २५ ककुम्मत्या-
 स्तारपरुफितः, २६ पुरोद्वपतिजागता भुरिजगती, २७ विराद् जगती, २९ बार्हत
 गर्भातुष्टुप्, ३० पञ्चपदोऽप्यगृहतीगर्भातिजगती, ३४ भार्गी पंक्तिः,
 ३७ पंचपदा विराद्गर्भा जगती, ४४-४५ जगती (४४ चतुष्पदा पुरः
 शकरी भुरिद्, ४५ अतिजागतगर्भा) ।

[२] उदस्य केतवो दिवि शुक्रा आजन्त ईरते ।
 आदित्यस्य नृचक्षसो महिषतस्य मीढुषः ॥ १ ॥
 विश्वां प्रज्ञानां स्वरयन्तमृचिषां सुपक्षमाहुं पृतयन्तमर्णवे ।
 स्वर्गाम् धर्मं भुवनस्य गोपां यो रुन्मिभिर्दिक्षं आमाति सर्वोः ॥ २ ॥
 यत्प्राद् प्रत्यद् स्वधया यासि क्षीमं नानारूपे अहनी कपिं प्रायया ।
 तदादित्य महि तत्ते महि भवो यदेको विश्वं परि भूम जायते ॥ ३ ॥
 विपश्चितं तुरणिं आजगमानं वहन्ति यं हरितः सुप्त वृद्धीः ।
 सुवाधमन्निर्दिक्षं भिनाय तं त्वां पश्यन्ति परियान्तमाजिम् ॥ ४ ॥
 मा त्वां दमन्यारियान्तमाजिं स्वस्ति दुर्गा अति याहि क्षीमम् ।
 दिवं च धर्मं पृथिवीं च देवीमहोरात्रे विमिमानो यदेपि ॥ ५ ॥ (६५)

स्वस्ति तै धर्य चरसे रथाय येनोभावन्तौ परियासि सद्यः ।	
यं ते वहन्ति हरितो वहिष्ठाः श्रुतमश्वा यदि वा सप्त वृद्धीः	॥ ६ ॥
सुखं धर्य रथमंशुमन्तं स्योनं सुवज्रिगधि तिष्ठ वाजिनम् ।	
यं ते वहन्ति हरितो वहिष्ठाः श्रुतमश्वा यदि वा सप्त वृद्धीः	॥ ७ ॥
सप्त धर्यो हरितो यातवे रथे हिरण्यत्वचसो वृहतीर्युक्त ।	
अमोचि कुक्रो रजसः परस्ताद्विधूय देवस्तमो दिवमारुहत्	॥ ८ ॥
उत्केतुना वृहता देव आगन्धर्पावृक्तमोऽभि ज्योतिरश्नैत् ।	
दिव्यः सुपर्णः स वीरो व्यख्यददितेः पुत्रो भुवनानि विश्वा	॥ ९ ॥
उद्यन्नस्मीना तनुपे विश्वा रूपाणि पुष्यसि ।	
उमा संमुद्रौ क्रतुना वि भासि सर्वाँलोकान्परिश्रुभ्रजिमानः	॥ १० ॥ (७)
पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशु क्रीडन्तौ परि यातोऽर्णवम् ।	
विश्वान्यो भुवना विचष्टे हरण्यैरन्यं हरितो वहन्ति	॥ ११ ॥
दिवि त्वात्रिरधारयत्स्वर्गा मासाय कर्तवे ।	
स एषि सुवृत्तस्तपन्विशा भूतावचाकशत्	॥ १२ ॥
उभावन्तौ सर्गपसि वृत्तः सैमावराविष ।	
नन्वेकेतदितः पुरा ब्रह्म देवा अमी बिंदुः	॥ १३ ॥
यत्संमुद्रमनु भितं तत्तिपासति धर्यः ।	
अर्घ्यास्य विततो महान्पूर्वश्चापरश्च यः	॥ १४ ॥
तं समामोति जूतिभिस्ततो नापं चिकित्सति ।	
तेनामृतस्य भक्षं देवानां नावं रुन्धते	॥ १५ ॥
उदु त्वं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय धर्यम्	॥ १६ ॥
अप त्वे तावतो यथा नक्षत्रा यन्त्यकुभिः । धराय विश्वचक्षसे	॥ १७ ॥
अर्धभ्रमस्य केतवो वि रुमयो जनां अनु । आर्जन्तो अग्रयो यथा	॥ १८ ॥
तुरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कदसि धर्य । विश्वमा भासि रोचन	॥ १९ ॥
प्रत्यह् देवानां विशः प्रत्यह् कुर्वेऽपि मारुपीः । प्रत्यह् विश्वं स्वर्दिशे	॥ २० ॥ (८)
येना पावक चर्षसा धरुण्यन्तं जनां अनु । त्वं वरुण पश्यसि	॥ २१ ॥
वि धामेपि रजस्पृश्वहर्मिमानो अकुभिः । पश्यन् जन्मानि धर्य	॥ २२ ॥
सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव धर्य । ओचिर्वैशं विचक्षणम्	॥ २३ ॥ (९)

अयुक्तं सप्त शुन्ध्युवः सरो रथस्य नृपत्युः ।

ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः

॥२४॥

रोहितो दिवमारुहचर्पसा तपस्वी ।

स योनिमैति स उ जायते पुनः स देवानामधिपतिर्बभूव

॥२५॥

यो विश्वचर्पणिरुत विश्वतोमुखो यो विश्वतस्पाणिरुत विश्वतस्पृथः ।

सं ब्रह्म्यां भरति सं पतत्रैर्घावापृथिवी जनयन्देव एकः

॥२६॥

एकपाद् द्विपदो भूयो वि चक्रमे द्विपात्रिपादमभ्येति पश्चात् ।

द्विपाद् पदपदो भूयो वि चक्रमे त एकपदस्तुन्वै१ समासते

॥२७॥

अतन्त्रो यास्यन्हरितो यदास्थाद् द्वे रूपे कृणुते रोचमानः ।

केतुमानुद्यन्तसहमानो रजसि विश्वा आदित्य प्रवतो वि मांसि

॥२८॥

वष्महौ असि सूर्य बडादित्य महौ असि ।

महांस्तं महतो महिमा त्वमादित्य महौ असि

॥२९॥

रोचसे दिवि रोचसे अन्तरिक्षे पतङ्ग पृथिव्यां रोचसे रोचसे अप्सर्व१न्तः ।

उभा संभुद्रौ रुच्या व्यापिय देवो देवासि महिषः स्वर्जित्

॥३०॥ (९)

अर्वाद् पुरस्तात्प्रयतो व्यष्व आशुर्विपश्चित्पतर्यन्पतङ्गः ।

विष्णुर्विचित् शर्वसाधितिष्ठन्त्र केतुना सहते विश्वमेजत्

॥३१॥

चित्रधिकित्वान्महिषः सुपर्ण आरोचयन्नोदसी अन्तरिक्षम् ।

अहोरात्रे परि सूर्य वसाने प्रास्य विश्वा तिरतो वीर्याणि

॥३२॥

तिग्मो विभ्राजन्तुन्वै१ शिशानोऽरंगमासः प्रवतो रराणः ।

ज्योतिष्मान्पक्षी महियो वयोधा विश्वा आस्तात्प्रदिशः कल्पमानः

॥३३॥

चित्रं देवानां केतुरनीकं ज्योतिष्मान्प्रदिशः सूर्य उद्यन् ।

दिवाक्रोर्जति द्युन्नैस्तमांसि विश्वातारीशुरितानि शुक्रः

॥३४॥

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्यामेः ।

आभ्राद् घावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगत्स्तस्त्रुपथ

॥३५॥

उषा पतन्तमरुणं सुपर्ण मध्ये दिवस्तुरणि आजमानम् ।

पश्याम त्वा सवितारं यमाहुरजस्रं ज्योतिर्यदविन्दुदत्त्रिः

॥३६॥

दिवस्पृष्टे घावमानं सुपर्णमदित्याः पुत्रं नायकाम उषं यामि श्रितः ।

स नः सूर्य प्र तिर दीर्घमायुर्मा रिषाम सुमतौ तै स्याम

॥३७॥ (९७)

सहस्राक्षं विर्यतावस्य पृथ्वी हरेर्हसस्य पततः स्वर्गम् ।
 स देवान्सर्वाणुरस्युपदधं संपश्यन्त्याति भुवर्नानि विश्वा ॥३८॥
 रोहितः कालो अमवद्रोहितोऽग्रे प्रजार्पतिः ।
 रोहितो यज्ञानां मुखं रोहितः स्वर्गारभरत् ॥३९॥
 रोहितो लोको अमवद्रोहितोऽत्यंतपदिवम् ।
 रोहितो रश्मिभिर्भूमिं समुद्रमनु सं चरत् ॥४०॥ (१०)
 सर्वा दिशः समचरद्रोहितोऽधिपतिर्दिवः ।
 दिवं समुद्रमान्भूमिं सर्वं भूतं वि रक्षति ॥४१॥
 आरोहन्त्युक्रो बृहतीरतन्द्रो द्वे रूपे कृणुते रोचमानः ।
 चित्रभिक्त्वा न्महिषो वार्तमाया यावतो लोकानभि यद्विमर्ति ॥४२॥
 अस्य न्यदेति पर्यन्यदस्य तेऽहोरात्राभ्यां महिषः कल्पमानः ।
 द्यौं वयं रजसि क्षियन्तं गातुविदं हवामहे नार्धमानाः ॥४३॥
 पृथिवीप्रो महिषो नार्धमानस्य गातुरदन्धचक्षुः परि विश्वं वृभुव ।
 विश्वं संपश्यन्सुविदत्रो यजत्र इदं वृणोतु यद्वहं ब्रवीमि ॥४४॥
 पर्यस्य महिमा पृथिवीं समुद्रं ज्योतिषा विभ्राजन्परि घामन्तरिक्षम् ।
 सर्वं संपश्यन्सुविदत्रो यजत्र इदं वृणोतु यद्वहं ब्रवीमि ॥४५॥
 अबोध्यमिः समिधा जनानां प्रति धेनुर्भवापतीमुपासम् ।
 यद्वा इव प्र वयामुजिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकुमच्छं ॥४६॥ (११) (१०५)
 ॥ इति द्वितीयोऽनुपाकः ॥ २ ॥

(३) अध्यात्मम् ।

१-२६ प्रश्ना । अध्यात्मम्, रोहितादित्यदैवतम् । त्रिष्टुप्, १ चतुरवसानाप्यपदाऽऽकृतिः, २-४ इयव० यद्-
 पदा (२, ३ अष्टिः, २ भुरिग, ४ अतिशकरगर्भा धृतिः), ५-७ चतुर० सप्तपदा (५-६ शकरतिशकरगर्भा
 प्रकृतिः, ७ अत्रुष्ट्यगर्भातिधृतिः), ८ इयव० यद्प० अत्यष्टिः, ९-१२ चतुर० (९-१२, १५, १७ सप्तपदा
 सूरिगतिधृतिः १५ निष्ठुम्, १७ कृतिः, १३, १४, १६, १८, १९, अष्टपदा, (१३-१४ विकृतिः १६, १८,
 १९ आकृतिः, १९ भुरिग), २०, २२ इयव० यद्प० अत्यष्टिः, २१, २३-२५ चतुरव० अष्टपदा
 (२४ सप्तपदा कृतिः, २१ आकृतिः, २३, २५ विकृतिः) ।

[३] य इमे यावांपृथिवी ज्ञानं यो द्वापि कृत्वा भुवर्नानि वस्तं ।
 यस्मिन्क्षियन्ति प्रदिशः बहुर्वायाः पतन्तो अनु विचारकशीति ।
 तस्य देवस्य क्रुदस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुखं पाशान् ॥१॥ (१०५)

यस्माद्वाता श्रुतथा पर्वन्ते यस्मात्समुद्रा अर्धि विश्वरन्ति ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितु प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ २ ॥

यो मारयति प्राणयति यस्मात्प्राणान्ति भुवनानि विश्वा ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितु प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ३ ॥

यः प्राणेन चावापृथिवी तुर्ययत्यपानेन समुद्रस्य जठरं यः विपतिं ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितु प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ४ ॥

यस्मिन्निराद् परमेष्ठी प्रजापतिरभिर्वैश्वानरः सह पृथ्व्या श्रितः ।
 यः परस्य प्राणं परमस्य तेज आददे ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितु प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ५ ॥

यस्मिन्पृथ्वीः पञ्च दिशो अर्धि श्रिताश्चतस्र आपो यज्ञस्य त्रयोऽक्षराः ।
 यो अन्तरा रोदसी क्रुद्धश्चक्षुषैर्धतु ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितु प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ६ ॥

यो अन्नादो अन्नपतिर्वभूव ब्रह्मणस्पतिरुत यः ।
 भूतो मविष्यद्भुवनस्य यस्पतिः ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितु प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ७ ॥

अहोरात्रैर्विमितं त्रिंशदङ्गं त्रयोदशं मासं यो निर्मिमीते ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितु प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ८ ॥

कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिव्यमुत्पतन्ति ।
 त आर्ववृन्तसर्दनाहृतस्य ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितु प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ९ ॥ (११५)

यत्तं चन्द्रं कश्यप रोचनावद्यत्संहितं पुष्कलं चित्रभाजु ।

यस्मिन्त्वर्या आपिताः सप्त साकम् ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥१०॥ (१२)

बृहदेनमनु वस्ते पुरस्ताद्रथंतरं प्रति गृह्णाति पश्चात् ।

ज्योतिर्वसाने सदुमग्रमादम् ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥११॥

बृहदुन्यतः पृथ आसीद्रथंतरमन्यतः सबले सध्रीची ।

यद्रोहितमजनयन्त देवाः ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥१२॥

स वरुणः सायमग्निर्भवति स मित्रो भवति प्रातरुद्यन् ।

स संविता भूत्वान्तरिक्षेण याति स इन्द्रो भूत्वा तपति मध्यतो दिवं ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥१३॥

सहस्राक्षं विरतावस्य पृथौ हरेर्हसस्य पततः स्वर्गम् ।

स देवान्तर्वायुरस्युपदधं संपश्यन्याति भुवनानि विश्वा ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥१४॥

अयं स देवो अप्सर्वन्तः सहस्रमूलः पुरुशाको अत्रिः ।

य इदं विश्वं भुवनं जजान् ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥१५॥

भुक्तं वहन्ति हरयो रघुप्यदो देवं दिवि वर्चसा आजमानम् ।

यस्योर्ध्वा दिवं तन्वस्तपन्त्यर्वाद् सुवर्णैः पटुरैर्वि माति ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥१६॥ (१२२)

येनादित्यान्धुरितः संवहन्ति येन यज्ञेन बहवो यन्ति प्रजानन्तः । यदेकं ज्योतिर्विबुधा विभार्ति ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥१७॥

सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो बहति सप्तनामा ।

जिनाभि चक्रमजरमनर्व यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुः ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥१८॥

अएषा युक्तो बहति वहिरुग्रः पिता देवानां जनिता मतीनाम् ।

ऋतस्य तन्तुं मनसा मिमानः सर्वा दिशः पवते मातरिषा ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥१९॥

सम्पञ्चं तन्तुं प्रदिशोऽनु सर्वा अन्तर्गायत्र्याममृतस्य गर्भे ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२०॥ (१३)

निमुचस्तिन्नो न्युपो ह तिस्रस्त्रीणि रजोसि दिवौ अन्न तिस्रः ।

विषा ते अग्रे त्रेधा जनित्रं त्रेधा देवानां जनिमानि विष ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२१॥

वि य और्णोत्पृथिवीं जार्यमान आ समुद्रमर्दधादन्तरिक्षे ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२२॥

त्वमग्ने क्रतुभिः केतुभिर्हितोऽर्कः समिद्ध उदरोचथा दिवि ।

किमभ्यार्चिन्मरुतः पृथिमातरो यद्रोहितमर्जनयन्त देवाः ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२३॥

य आत्पदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रक्षिपं यस्य देवाः । योऽस्येशो द्विपदो यश्चतुष्पदः ॥

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२४॥ (१३०)

एकपाद् द्विपदो भूयो वि चक्रमे द्विपात्रिपादमभ्येति पञ्चात् ।
 चतुष्पाचक्रमे द्विपदामभिस्त्रे संपश्यन्पुङ्क्तिमुपतिष्ठमानः ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उदैपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मृच्च पाशान् ॥२५॥
 कृष्णायाः पुत्रो अर्जुनो रात्र्या वत्सोऽज्जायत ।
 स ह यामधि रोहति रुहो रूरोह रोहितः ॥२६॥ (१४) (१३२)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥ ३ ॥

(४) अध्यात्मम् ।

१-५६ ब्रह्मा । अध्यात्मम्, रोहितावित्यद्वैतम् । त्रिष्टुप्, पद पर्यायाः । (१-१३) ब्रह्मा । अध्यात्मम् ।
 १-१३ प्राजापत्यानुष्टुप्, (१२ विराहगायत्री, १३ आसुरी उष्णिह्) ।

[४] (१) स एति सविता स्वर्दिवस्पृष्टेऽवचाकशत् ॥ १ ॥
 रुग्मिभिर्नम आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥ २ ॥
 स धाता स विधर्ता स वायुर्नम उच्छ्रितम् । रुग्मि० ॥ ३ ॥
 सोऽर्ज्यमा स वरुणः स रुद्रः स महादेवः । रुग्मि० ॥ ४ ॥
 सो अग्निः स उ र्यः स उ एव महायमः । रुग्मि० ॥ ५ ॥
 तं वत्सा उप तिष्ठन्त्येकक्षीर्णो युता दश । रुग्मि० ॥ ६ ॥
 पथात्प्राञ्च आ तन्वन्ति यदुदेति वि भासति । रुग्मि० ॥ ७ ॥
 तस्यैव मारुतो गणः स एति शिष्याकृतः ॥ ८ ॥
 रुग्मिभिर्नम आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥ ९ ॥
 तस्यैमे नव कोशा विष्टम्भा नवधा हिताः ॥ १० ॥
 स प्रजाम्यो वि पश्यति यच्च प्राणति यच्च न ॥ ११ ॥
 तमिदं निर्गतं सहः स एष एक एकवृदेक एव ॥ १२ ॥
 एते अस्मिन्नेवा एकवृत्तो भवन्ति ॥ १३ ॥ (१५) (१४५)

(५) अध्यात्मम् ।

१-८ (१४-२१) ब्रह्मा । अध्यात्मम् । १४ सुरिक्साक्षी त्रिष्टुप्, १५ आसुरी पंक्तिः ।
 १६, १९ प्राजापत्यानुष्टुप्, १७, १८ आसुरी गायत्री ।

(२) कीर्तिश्च यशश्चार्मश्च नर्मश्च ब्राह्मणवर्चसं चान्नं चाकार्यं च ॥ १४ ॥
 य एतं देवमैकवृत्तं वेदं ॥ १५ ॥
 न द्वितीयो न तृतीयश्चतुर्थो नाप्युच्यते । य एतं ॥ १६ ॥ (१४८)

न पश्यमो न पृष्ठः संममो नाप्युच्यते । य एतं०	॥१७॥
नाष्टमो न नवमो दशमो नाप्युच्यते । य एतं०	॥१८॥
स सर्वस्मै वि पश्यति यच्च ग्राणति यच्च न । य एतं०	॥१९॥
तमिदं निर्गतं सहः स एष एकं एकवृदेकं एव । य एतं०	॥२०॥
सर्वे अस्मिन्देवा एकवृत्तौ भवन्ति । य एतं०	॥२१॥ (१६) (१५३)

(६) अध्यात्मम् ।

१-७ (२२-२८) ब्रह्मा । अध्यात्मम् । २२ सुरिप्रजापत्या त्रिष्टुप्; २३ आर्ची गायत्री;
२५ एकपदासुरी गायत्री; २६ आर्ची अनुष्टुप्; २७-२८ प्राजापत्यानुष्टुप् ।

(३) ब्रह्मं च तपश्च कीर्तिश्च यज्ञश्चाम्भश्च नमश्च ब्राह्मणवर्चसं चार्धं चाक्षार्धं च । य एतं०	॥२२॥
भूतं च भव्यं च अद्वा च रुचिश्च स्वर्गश्च स्वर्धा च	॥२३॥
य एतं देवमेकवृत्तं वेदं	॥२४॥
स एव मृत्युः सोऽमृतं सोऽमृतं स रक्षः	॥२५॥
स रुद्रो वसुवर्निर्वसुदेव्ये नमोवाके वषट्कारोऽनु संहितः	॥२६॥
तस्येमे सर्वे यातव उप प्रक्षिपमासते	॥२७॥
तस्यासु सर्वा नक्षत्रा वशे चन्द्रमसा सह	॥२८॥ (१७) (१६०)

(७) अध्यात्मम् ।

१-१७ (२९-४५) ब्रह्मा । अध्यात्मम् । २९, ३३, ३९-४०, ४५ आसुरी गायत्री; ३०, ३२, ३५-३६, ४२
प्राजापत्यानुष्टुप्; ३१ विराड् गायत्री; ३४, ३७, ३८ साक्षी उणिक्; ४१ साक्षी बृहती;
४३ आर्ची गायत्री; ४४ साक्षी अनुष्टुप् ।

(४) स वा अहोऽजायत तस्मादहरजायत	॥२९॥
स वै रात्र्या अजायत तस्माद्रात्रिरजायत	॥३०॥
स वा अन्तरिक्षादजायत तस्मादन्तरिक्षमजायत	॥३१॥
स वै वायोरजायत तस्माद्वायुरजायत	॥३२॥
स वै दिवोऽजायत तस्माद् द्यौरप्यजायत	॥३३॥
स वै दिग्भ्योऽजायत तस्मादिदोऽजायन्त	॥३४॥
स वै भूमेरजायत तस्माद्भूमिरजायत	॥३५॥
स वा अग्नेरजायत तस्मादग्निरजायत	॥३६॥
स वा अक्षोऽजायत तस्मादापोऽजायन्त	॥३७॥
स वा अग्भ्योऽजायत तस्मादहचोऽजायन्त	॥३८॥ (१७०)

स वै यज्ञादजायत तस्माद्यज्ञोऽजायत	॥३९॥
स यज्ञस्तस्य यज्ञः स यज्ञस्य शिरस्कृतम्	॥४०॥
स स्तनयति स वि द्योतेते स उ अन्मानमस्यति	॥४१॥
पापाय वा मुद्राय वा पुरुषायास्तुराय वा	॥४२॥
यद्वा कृणोष्योषधीर्यद्वा वर्षसि मुद्रया यद्वा जन्यमवीवृधः	॥४३॥
तावांस्ते मधवन्महिमोपो ते तुन्युः श्रुतम्	॥४४॥
उपो ते वच्चे वदन्ति यदि वासि न्युर्बुदम्	॥४५॥ (१८) (१७)

[८] अध्यात्मम् ।

१-६ (४६-५१) प्रश्ना । अध्यात्मम् । ४६ असुरी गायत्री; ४७ यवमध्यागायत्री; ४८ साम्नी उष्णिक; ४९ निवृत्तास्नी वृहती; ५० प्राजापत्यानुष्टुप्; ५१ विराङ्गायत्री ।

(५) भूयानिन्द्रो नमुराद्रूयानिन्द्रासि मृत्युम्यः ॥४६॥
 भूयानरात्याः शच्याः पतिस्त्वमिन्द्रासि विभूः प्रभूरिति त्वोपास्महे वयम् ॥४७॥
 नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ॥४८॥
 अन्वाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥४९॥

अम्भो अमो महः सह इति त्वोपास्महे वयम् । नमस्ते० । अन्वा० ॥५०॥
 अम्भो अरुणं रजतं रजः सह इति त्वोपास्महे वयम् । नमस्ते० । अन्वा० ॥५१॥ (१९) (१८)

[९] अध्यात्मम् ।

१-५ (५२-५६) प्रश्ना । अध्यात्मम् । ५२, ५३ प्राजापत्यानुष्टुप्; ५४ द्विपदार्पि गायत्री ।

(६) उरुः पृथुः सुभूर्ध्रुव इति त्वोपास्महे वयम् । नमस्ते० । अन्वा० ॥५२॥
 प्रथो वरो व्यचो लोक इति त्वोपास्महे वयम् । नमस्ते० । अन्वा० ॥५३॥
 मर्वदसुरिददसुः संयदसुरायदसुरिति त्वोपास्महे वयम् ॥५४॥
 नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ॥५५॥
 अन्वाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥५६॥ (२०) (१८)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

[इति अष्टाविंशतितमः प्रपाठकः ॥ २८ ॥]

॥ इति त्रयोदशं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

द्वादशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ३९०३

त्रयोदशकाण्डस्य... १८८

सर्वयोगः ३७११

चतुर्दशं काण्डम् ।

(१) विवाह-प्रकरणम् ।

१-६३ सूर्या सायित्री । आत्मा, १-५ सोमः, ६ स्वविवाहः, २३ सोमाकां, २४ चन्द्रमाः, २५ नृणां विवाहमंत्राशेषः, २५, २७ वधूवास्तःसंस्पर्शमोचनम् । अनुष्टुप्, १४ विरादप्रस्तारपंक्तिः, १५ आस्तारपंक्तिः, १९-२०, २३-२४, ३१-३३, ३७, ३९-४०, ४५, ४७, ४९-५०, ५३, ५६-५७, ५८-५९, ६१ त्रिष्टुप् (२३, ३१, ४५ गृहतीर्गर्भा) ; २१, ४६, ५४, ६४ जगती (५४, ६४ सुरिक् त्रिष्टुप्) ; २९, ५५ पुरस्ताद्गृहती, ३४ प्रस्तारपंक्तिः, ३८ पुरोगृहती त्रिपदा परोष्णिक्, (४८ पथ्या-पंक्तिः) ६० परानुष्टुप् ।

[अथैकोनविंशतितमः प्रपाठकः ॥२९॥]

[१] सत्येनोत्तमिता भूमिः सूर्येणोत्तमिता द्यौः । ऋतेनादित्यास्तिष्ठन्ति दिवि सोमो अर्षिः प्रियः ॥१॥
सोमेनादित्या प्लिन्नः सोमेन पृथिवी मही । अथो नक्षत्राणामेषामुपस्थे सोम आर्हितः ॥२॥

सोमं मन्यते पपिवान्यत्संपिपन्त्योपधिम् ।

सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याभ्राति पार्थिवः ॥ ३ ॥

यस्मां सोम प्रपिबन्ति तत् आ प्यायसे पुनः ।

वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास आकृतिः ॥ ४ ॥

आच्छद्विधानैर्गुपितो बर्हितैः सोम रक्षितः ।

ब्राह्णामिच्छुवन्तिष्ठसि न ते अभ्राति पार्थिवः ॥ ५ ॥

चिचिरा उपवर्हेण चक्षुरा अभ्यञ्जनम् । द्यौरभूमिः कोश आसीद्यदात्सूर्या पतिम् ॥ ६ ॥

रैम्यासीदनुदेयी नाराशंसी न्योचनी । सूर्याया मद्रमिद्रासो गार्थयैति परिष्कृता ॥ ७ ॥

स्तोमा आसन्प्रतिघयः कुरीरं छन्द ओपशः ।

सूर्याया अग्निना वरागिरासीत्पुरोगवः ॥ ८ ॥

सोमो वधूपुरमवदग्निनास्तामुभा वरा । सूर्या यत्पत्ये शंसन्तीं मनसा सजिताददात् ॥ ९ ॥

मनो अस्या अन आसीद् द्यौरासीदुत छदिः ।

शुक्रावन्नाहावास्तां यदात्सूर्या पतिम् ॥१०॥ (१)

अस्तामाम्यामिभिर्हितौ गावौ ते सामनवैताम् । श्रोत्रे ते चक्रे आस्तां दिवि पन्थाधराचरः ॥११॥

शुचीं ते चक्रे शात्या व्यानो अक्ष आहतः । अनो मनस्मयं सूर्यारौहत्ययती पतिम् ॥१२॥

सूर्याया वधुः प्रागात्सजिता यमवासुजत् । मघासु हन्यन्ते गावः फल्गुनीषु व्युक्षिते ॥१३॥

यदधिना पुच्छमानावयातं त्रिचक्रेण बहत्तं सूर्यायाः ।

यदैकं चक्रं वामासीत्क्व देष्टव्यं तस्थथुः

॥१४॥

यदयातं शुभस्वती वरेयं सूर्याष्टयं ।

विश्वं देवा अनु तद्वाभजानन्पुत्रः पितरमवृणीत पूषा

॥१५॥

दे तं चक्रे ध्वं ब्रह्माणं क्रतुया विंदुः । अथैकं चक्रं यद्गुहा तदद्वातय इन्द्रिदुः ॥१६॥

अर्यमर्षं यजामहे सुवन्धुं पतिवेदनम् । उर्वारुकमिव बन्धनात्प्रेतो भुञ्जामि नामृतः ॥१७॥

प्रेतो भुञ्जामि नामृतः सुपद्दाममृतस्करम् । यथेयमिन्द्र माद्विः सुषुन्ना सुभगासति ॥१८॥

प्र त्वां भुञ्जामि वरुणस्य पाञ्चाधेन त्वायंभ्रातस्त्विता तुष्टेयाः ।

अतस्य योनीं सुकृतस्य लोके स्थोनं तं अस्तु सहस्रंमलायै

॥१९॥

भयंस्त्वेतो नेयतु हस्तुगृह्णाधिनां त्वा प्र बहतां रयेन ।

गृहान्गच्छ गृहपत्नी ययासीं वशिनीं त्वं विदधमा वंदासि

॥२०॥ [२]

इह प्रियं प्रजायै ते समृध्यतामस्मिन्गृहे माईपत्याय जगृहि ।

पुना पत्यां तुर्वं सं सृष्टस्वाय जिर्विर्विदधमा वंदासि

॥२१॥

इहैव स्तं मा वि यौष्टं विष्टमायुर्व्यंभुतम् ।

क्रीडन्तौ पुत्रैर्नर्पथिमोदिमानौ स्वस्तकौ

॥२२॥

पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीडन्तौ परि यातोऽर्णवम् ।

विष्टान्यो भुवना विचष्ट क्रतूरन्यो विदधंजायते नवः

॥२३॥

नवोनवो यवसि जायमानोऽह्नां केतुरुपसमिष्यग्रम् ।

आगं देवेभ्यो वि दधास्यायन्त्र चन्द्रमस्तिरते दीर्घमायुः

॥२४॥

परां देहि शामुस्यं ब्रह्मभ्यो वि भञ्जा वसु ।

कुस्येपा गृह्णी भूत्वा ज्ञाया विष्टते पतिम्

॥२५॥

नीललोहितं भवति कृत्वासक्तिर्व्यज्यते ।

एवंन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्वन्धेषु वध्यते

॥२६॥

अभीला तत्परमवति रुदती प्रापयामुया ।

पतिर्यद्भूतो वासंसः स्वमङ्गमम्युर्जते

॥२७॥

आयसं विष्टसंनमयो अधिविकर्तनम् ।

सूर्यायाः पश्य रुपाणि तानि ब्रह्मोत शुम्भमि

॥२८॥ (२८)

तुष्टमेतत्कटुक्रमपाष्ठवद्विपुचैतदचवे ।

सूर्या यो ब्रह्मा वेदु स इद्राधूममर्हति

॥२९॥

स इक्षत्स्योनं हरति ब्रह्मा वासः सुमङ्गलम् ।

प्रायश्चित्तिं यो अच्येति येन जाया न रिच्यति

॥३०॥ (३)

युवं भगं सं भरतं समृद्धमृतं यदन्तावृतोद्येषु ।

मल्लोणस्पते पतिमस्यै रौच्य चारुं संभलो वंदतु वाचमेताम्

॥३१॥

इहेवंसाय न पुरो गमाथेमं गावः प्रजया वर्धयाथ ।

शुभं यतीकृषियाः सोमवर्धमो विश्वे देवाः क्रबिह वो मनोसि

॥३२॥

इमं गावः प्रजया सं विश्वाथायं दुवानां न भिनाति भागम् ।

अस्मै वः पूषा मरुतश्च सर्वे अस्मै वो घाता संविता सुवाति

॥३३॥

अनृक्षरा क्रजवः सन्तु पन्थानो येभिः सत्त्वाभ्यो यन्ति नो वरेयम् ।

सं भगेन समर्थम्या सं धाता संजनु वर्धसा

॥३४॥

यश्च वर्चो अक्षेपु सुरायां च यदाहितम् । यद्गोष्वभिना वर्चस्तेनेमां वर्चसावतम् ॥३५॥

येन महानम्या जघनमभिना येन वा सुरा ।

येनाक्षा अम्यपिच्यन्त तेनेमां वर्चसावतम्

॥३६॥

यो अग्निधो दीदर्यदुस्त्वर्तय त्रिमास ईडेते अघ्वरेषु ।

अपां नपान्मधुमतीरपो दा याभिरिन्द्रो वानृषे प्रीयोवान्

॥३७॥

इदमहं रुच्यन्तं ग्रामं तनूद्विषमपोहामि । यो भद्रो रौचनस्तद्वद्वचामि ॥३८॥

आस्यै ब्राह्मणाः क्षपणीर्हरन्त्ववीरग्रीरुदंजन्वापः ।

अर्यम्यो अग्निं पर्येतु पूषन्मतीक्षन्ते श्वश्वरो देवरथ

॥३९॥

शं ते हिरण्यं श्रमुं सुन्त्वापः शं मेधिर्भवतु शं युगस्य तर्ष ।

शं त आपः श्रुतपवित्रा भवन्तु श्रमु पत्यां तुन्वैः सं स्पृशस्व

॥४०॥ (४)

ये रयस्य खेज्जंसः खे युगस्य श्रुतक्रतो । अपालामिन्द्र त्रिष्पुत्वाकृणोः खर्यत्वचम् ॥४१॥

आशासाना सौमनसं प्रजां सौभाग्यं रयिम् । पत्युरलुवता भुत्वा सं नक्षत्रायुतायु कम् ॥४२॥

यथा सिन्धुर्नदीनां साम्राज्यं सुपुत्रे वृषा । एवा त्वं सम्राड्येषि पत्युरस्तं परेत्य ॥४३॥

सम्राड्येषि श्वश्वरेषु सम्राड्युत देवेषु । ननान्दुः सम्राड्येषि सम्राड्युत श्वधवाः ॥४४॥

या अकृन्तुष्वयन्याश्च तस्मिन्ने या देवीरन्तो अमितोऽर्ददन्त ।

वात्स्वा जुरसे सं व्ययन्तवापुष्मतीदं परि वत्स्व वासः

॥४५॥ (४५)

जीवं रुदन्ति वि नयन्त्यध्वरं दीर्घामनु प्रसिति दीध्युर्नरः ।
 वामं पितृभ्यो य इदं समीरिरे मयः पतिभ्यो जनये परिष्वजे ॥४६॥
 स्योनं ध्रुवं प्रजायै धारयामि तेऽश्मानं देव्याः पृथिव्या उपस्थे ।
 तमा तिष्ठानुमाधा सुवर्चो दीर्घं त आधुः सविता कृणोतु ॥४७॥
 येनाधिरस्या भूम्या हस्तं जग्राह दक्षिणम् ।
 तेन गृह्णामि ते हस्तं मा व्यथिष्ठा मया सह प्रजया च धनेन च ॥४८॥
 देवस्तं सविता हस्तं गृह्णातु सोमो राजा सुप्रजसं कृणोतु ।
 अग्निः सुभगां जातवेदाः पत्ये पत्नीं जरदष्टिं कृणोतु ॥४९॥
 गृह्णामि ते सौमगृत्वाय हस्तं मया पत्या जरदष्टिर्यथासः ।
 भगो अर्यमा सविता पुरंधिर्महं त्वादुर्गाहिपत्याय देवाः ॥५०॥ (५)
 भगस्ते हस्तमग्रहीत्सविता हस्तमग्रहीत् । पत्नी त्वमसि धर्मेणाहं गृहपतिस्त्व ॥५१॥
 ममेयमस्तु पोष्या मह्यं त्वादाद्गृहस्पतिः ।
 मया पत्या प्रजावति सं जीव शरदः शतम् ॥५२॥
 त्वष्टा वासो व्यदिधाच्छुभे कं वृहस्पतेः प्रक्षिपा कवीनाम् ।
 तेनेमां नारीं सविता भगश्च सूर्यामिव परि धत्तां प्रजयां ॥५३॥
 इन्द्राग्नी धावापृथिवी मातरिश्वा मित्रावरुणा भगो अश्विनोभा ।
 गृहस्पतिर्मरुतो ब्रह्म सोमं दुमां नारीं प्रजयां वर्धयन्तु ॥५४॥
 गृहस्पतिः प्रथमः सूर्यायाः क्षीरं केशीं अकल्पयत् ।
 तेनेमामश्विना नारीं पत्ये सं शोभयामसि ॥५५॥
 इदं तद्रूपं यदवस्तु योषां जायां जिज्ञासे मनसा चरन्तसि ।
 तामन्वतिष्ये सखिमिनर्वगवैः क इमान्विद्वान्वि चर्चत पाशान् ॥५६॥
 अहं वि प्यामि मयि रूपमस्या वेदुदित्पश्यन्मनसः कुलार्यम् ।
 न स्तेर्यमसि मनसोदयुष्ये स्वयं श्रग्भानो वरुणस्य पाशान् ॥५७॥
 प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद्येन त्वावभ्रात्सविता सुशेवाः ।
 उरुं लोकं सुगमत्र पन्थां कृणोमि तुभ्यं सहर्षद्वयै बहु ॥५८॥
 उद्यच्छध्वमप रक्षो हनायेमां नारीं सुकृते दधात ।
 धाता विपश्चित्पतिमस्यै विवेदु भगो राजा पुर एतु प्रजानन् ॥५९॥ (५९)

भगस्ततश्च चतुरः पादान्भगस्ततश्च चत्वार्युष्पलानि ।
 त्वष्टा पिपेश मय्यतोऽनु वर्धन्तसा नो अस्तु सुमङ्गली ॥६०॥
 सुकिंशुकं बहत्तु विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुवृत्तं सुचक्रम् ।
 आ रोह द्यैः अमृतस्य लोकं स्योनं पतिभ्यो बहत्तु कृणु त्वम् ॥६१॥
 अत्रातृष्णी वरुणापशुष्नी बृहस्पते ।
 इन्द्रापतिर्मी पुत्रिणीमास्मभ्यं सवितर्वह ॥६२॥
 मा हिंसिष्टं कुमार्यैः स्थूणे देवकृते पथि ।
 शालाया देव्या द्वारं स्योनं कृणो बभूवथम् ॥६३॥
 ब्रह्मापरं युज्यतां ब्रह्म पूर्वं ब्रह्मान्ततो मय्यतो ब्रह्म सर्वतः ।
 अनाव्याघां देवपुरां प्रपद्य शिवा स्योना पतिलोके वि राज ॥६४॥ (६) (६४)
 ॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(२) विवाह-प्रकरणम् ।

१-७५ सूर्या सावित्री । आत्मा, १० यक्षमनाशनी, ११ दम्पत्योः परिपन्थिनाशनी, ३६ देवाः ।
 अनुष्टुप्; ५-६, १२, ३१, ३७, ३९-४० जगती (३७, ३९ मुरिष् त्रिष्टुप्) : ९ ज्यव० पद-
 पदा विराडत्यष्टिः १३-१४, १७-१९, ३४, ३६, ३८, ४१-४२, ४९, ६१, ७०, ७४-
 ७५ त्रिष्टुप्; १५, ५१ मुरिष्; २० पुरस्ताद्बृहती, १३, २४-२५, ३२-३३ पुरोबृहती
 (२६ निपदा विराज्नाम गायत्री) : ३३ विराडास्तारपंक्तिः; ३५ पुरोबृहती
 त्रिष्टुप्; ४३ त्रिष्टुप्पार्श्वो पंक्तिः; ४४ प्रस्तारपंक्तिः; ४७ पथ्या
 बृहती; ४८ सतः पंक्तिः; ५० उपरिष्टाद्बृहती निबृत्तः;
 ५२ विराद् पुरोष्णिक्; ५९-६०, ६२ पथ्या पंक्तिः;
 ६८ पुरोष्णिक्; ६९ ज्यवसाना पदपदातिशक्ती;
 ७१ बृहती ।

[२] तुभ्यमग्रे पर्यवहन्सूयां बहत्तुना सह । स नः पतिभ्यो जायां दा अग्रे प्रजया सह ॥१॥
 पुनः पत्नीमग्निरदादायुषा सह वर्चसा । दीर्घायुरस्या यः पतिर्जीवाति श्रदः श्रवम् ॥२॥
 सोमस्य जाया प्रथमं गन्धर्वस्तेऽपरः पतिः । तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुज्यजाः ॥३॥
 सोमो ददद्गन्धर्वाय गन्धर्वो दददुग्रये । रयिं च पुत्रांश्चादादग्निर्महामथो इमाम् ॥ ४ ॥
 आ वामगन्धर्वमतिर्वीजिनीवसु न्यग्भिना हृत्सु कामा अरंसत ।
 अर्भुतं गोपा मिथुना शुभस्पती प्रिया अर्यम्णो दुर्या अशीमहि ॥ ५ ॥
 सा मन्दसाना मनेसा शिवेन रयिं धेहि सर्ववीरं वचस्यम् ।
 सुगं तथै सुप्रपाणं शुभस्पती स्थाणुं पथिष्ठामप दुर्मतिं हतम् ॥ ६ ॥ (७०)

या जोषघयो या नृपोऽथ या नि क्षेत्राणि या वना ।

तास्त्वा बहु प्रजावर्ती पत्ये रक्षन्तु रक्षतः

॥ ७ ॥

एवं पत्न्यामरुक्षाम सुगं स्वस्तिवाहनम् । यस्मिन्वीरो न रिप्यत्यन्येषां विन्दते बहु ॥ ८ ॥

इदं सु मे नरः शृणुत ययाशिषा दंपती वाममभुतः ।

ये गन्धर्वा अप्सरसश्च देवीरेषु वानस्पत्येषु येऽर्धे तस्युः ।

स्योनास्ते अस्यै वध्वै भवन्तु मा हिंसिषुर्वहतुमुक्षमानम्

॥ ९ ॥

ये वध्वश्चिन्द्रं वहतुं यस्मा यन्ति जना अतु ।

पुनस्तान्यक्षियां देवा नयन्तु यत आगताः

॥ १० ॥ (७)

मा विदन्परिपन्थिनो य आसीदन्ति दंपती । सुगेन दुर्गमतीतामपं द्रान्त्वरातयः ॥ ११ ॥

सं काक्षयाभि वहतुं ब्रह्मणा गृहैरघैरेण चक्षुषा मित्रियेण ।

पर्याणदं विश्वरूपं यदस्ति स्यान् परित्यः सविता तत्कृणोतु

॥ १२ ॥

श्रिवा नारीयमस्तमार्गमिमं घाता लोकमुख्ये दिदेश ।

वामवर्षमा भगो अभिनोभा प्रजापतिः प्रजया वर्षयन्तु

॥ १३ ॥

आत्मन्वत्पुर्वरा नारीयमागन्तव्यां नरो वपत वीजमस्याम् ।

सा वः प्रजा जनयद्दक्षणाभ्यो विभ्रती दुग्धमृषमस्य रेतः

॥ १४ ॥

प्रति तिष्ठ विराडसि विष्णुरिवेह संरक्षति ।

सिनीवालि प्र जायतां भगस्य सुमतावसत्

॥ १५ ॥

उद्ध ऊर्मिः क्षम्या हुन्त्वापो योषत्राणि शुश्रूत ।

मादुष्कृतौ ज्येनिसावग्वावश्चनभारताम्

॥ १६ ॥

अघोरचसुरपतिग्री स्योना श्रग्मा सुशेवा सुयमा गृह्यः ।

वीरखड्गवृक्षामा सं त्वयैधिपीमहि सुमनस्यमाना

॥ १७ ॥

अद्वैतमपतिग्रीहिधि श्रिवा पृथुम्यः सुयमा सुवर्चीः ।

प्रजावती वीरखड्गवृक्षामा स्योनेममग्नि गार्हपत्यं सपर्य

॥ १८ ॥

उचिष्ठेतः किमिच्छन्तीदमागा अहं त्वेदे अग्निभूः स्वाद्गृहात् ।

शून्यैपी निर्भते याजगन्धोर्विष्णाराते प्र पतु मेह रंस्याः

॥ १९ ॥

यदा गार्हपत्यमसंपूर्णैर्त्पर्वैर्मग्नि वधूरियम् ।

अथा संरक्षत्यै नारि पितृभ्यश्च नमस्कुरु

॥ २० ॥ (८)(५)

शर्म यमैतदा हरास्त्यै नार्या उपस्तरै ।	
तिनीवालि प्र जायतां भगस्य सुमतावसत्	॥२१॥
यं बल्वजं न्यस्त्यय चर्म चोपस्तृणीयन ।	
तदा रोहत् सुप्रजा या कुन्या विन्दते पतिम्	॥२२॥
उप स्तृणीहि बल्वजमपि चर्मणि रोहिते ।	
तत्रोपविश्य सुप्रजा इममग्निं संपर्यतु	॥२३॥
आ रोह चर्मोप सीदाग्निमेव देवो हन्ति रक्षांसि सर्वा ।	
इह प्रजा जनय पत्ये अस्मै सुज्यैष्ठ्यो भवत्पुत्रस्त एवः	॥२४॥
वि तिष्ठन्तां मातुरस्या उपस्थाभानारूपाः पृथ्वो जायमानाः ।	
सुमङ्गल्युप सीदेममग्निं संपत्नीं प्रति भूयेह देवान्	॥२५॥
सुमङ्गली प्रवरणी गृहाणां सुशेवा पत्ये स्वश्रुताय श्रुभूः ।	
स्योना श्रुभू प्र गृहान्विशेमान्	॥२६॥
स्योना भव श्वशुरेभ्यः स्योना पत्ये गृहेभ्यः ।	
स्योनास्त्यै सर्वैस्त्यै विशे स्योना पुष्टार्येषां भव	॥२७॥
सुमङ्गलीरियं वधूरियां सुमेत पश्यत ।	
सौभाग्यमस्त्यै दुस्त्वा दौर्भाग्यैर्विपरैतन	॥२८॥
या दुर्हादौ प्रवतयो याश्चेह जरतीरपि ।	
वचो न्वस्त्यै सं वृत्तायास्तं विपरैतन	॥२९॥
कृमप्रस्तरणं वृक्षं विश्वा रूपाणि विभ्रतम् ।	
आरोहत्सूर्या सावित्री गृहते सौभाग्य कम्	॥३०॥ (९)
आ रोह त्वयं सुमनस्यमानेह प्रजा जनय पत्ये अस्मै ।	
इन्द्राणीव सुवृक्षा वृक्ष्यमाना ज्योतिरग्रा उपसः प्रति जागरासि	॥३१॥
देवा अग्रे न्यपिचन्तु पत्नीः समस्पृशन्त तन्वस्तृमभिः ।	
सूर्येव नारि विश्वरूपा महित्वा प्रजावती पत्या सं भवेह	॥३२॥
अविष्टुतो विश्वावहो नमसेडामहे त्वा ।	
आमिमिच्छ पितृषदं न्यक्तां स तं आगो अनुषा तस्य विदि	॥३३॥
अप्सरसः सद्यमादं मदन्ति हविर्धानमन्तरा सूर्यं च ।	
वास्तै जनित्रमभि ताः परेहि नमस्ते गन्धर्वर्तुना कृणोमि	॥३४॥ (९८)

- नमो गन्धर्वस्य नमसे नमो भार्याय चक्षुषे च कृष्णः ।
विश्वोवसो ब्रह्मणा ते नमोऽभि जाया अप्सरसः परेहि ॥३५॥
- राया द्यं सुमनसः स्नामोदितो गन्धर्वमार्वावृताम ।
अगन्त देवः परमं सधस्थमगन्म यत्र प्रतिरन्त आर्युः ॥३६॥
- सं पितरावृत्तिये सृजेथां माता पिता च रेतसो भवाथः ।
मर्ये इव योषामधिरोहयैनां प्रजां कृष्वाथामिह पुण्यतं रचिस् ॥३७॥
- तां पूर्णं छिवतमाभेरयस्व यस्यां बीजं मनुष्याश्च वर्पन्ति ।
या न ऊरू उन्नती विश्रयाति यस्यामुन्नतः प्रहरेम शेषः ॥३८॥
- आ रौद्रोरूपं घत्स्व हस्तं परिष्वजस्व जायां सुमनस्यमानः ।
प्रजां कृष्वाथामिह मोदमानौ द्वीर्धं वामापर्युः सविता कृणोतु ॥३९॥
- आ वां प्रजां जनयतु प्रजापतिरहोरात्राम्यां समनक्त्वर्थमा ।
अर्दमङ्गली पतिलोकमा विष्टेमं शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥४०॥ (१०)
- देवैर्दत्तं मर्दना साकमेतद्वाप्यं वासो वृध्वश्च वस्त्रम् ।
यो ब्रह्मणे चिकितुषे ददाति स इद्रश्चासि तत्पानि हन्ति ॥४१॥
- यं मे दत्तो ब्रह्मभागं वधूयोर्वाप्यं वासो वृध्वश्च वस्त्रम् ।
युवं ब्रह्मणेऽनुमन्यमानौ बृहस्पते साकमिन्द्रश्च वृत्तम् ॥४२॥
- स्योनाद्योनेरधि वृध्वमानौ हसामुदौ महसा मोदमानौ ।
सुगं सुपुत्रौ सुगृहौ तराथो जीवावुपसौ विभ्रातीः ॥४३॥
- नवं वसानः सुरभिः सुवासा उदागा जीव उपसौ विभ्रातीः ।
आण्डात्पतत्रिवाभुक्षि विश्वस्मादेनसुस्परि ॥४४॥
- शुम्भेनी धावापृथिवी अन्तिसुम्ने महिब्रते ।
आपः सप्त संसुवुर्देवीस्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥४५॥
- सूर्यायै देवेभ्यो मित्राय वरुणाय च ।
ये भूतस्य प्रचेतसुस्तेभ्य इदमकरं नमः ॥४६॥
- य ऋते चिदभिभिपः पुरा अनुम्य आरुदः ।
संघाता संधि मघवा पुरुवसुनिष्कर्ता विद्रुतं पुनः ॥४७॥
- अपास्मत्तम उच्छतु नीलं पिशङ्गमुत लोहितं यत् ।
निर्देहनी या पृषातुर्व्याऽस्मिन्तां स्थाणावप्या संजामि ॥४८॥ (११२)

यावतीः कृत्या उपवासने यावन्तो राज्ञो वरुणस्य पाशाः ।

वृद्धयो या असृद्धयो या अस्मिन्ता स्थाणावधि सादयामि ॥४९॥

या मे प्रियतमा तनुः सा मे विभाय वारसः ।

तस्याग्ने त्वं वनस्पते नीविं कृणुष्व मा वयं रिषाम ॥५०॥ (११)

ये अन्ता यावतीः सिचो य ओतवो ये च तन्तवः ।

वासो यत्पत्नीभिरुतं तन्नः स्योनस्युप स्पृशत ॥५१॥

उद्यतीः कुन्यला इमाः पितृलोकात्पतिं यतीः ।

अव दीक्षामसृक्षत स्वाहा ॥५२॥

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । वचो गोषु प्रविष्टं यत्तेनेमां सं सृजामसि ॥५३॥

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । तेजो गोषु प्रविष्टं यत्तेनेमां सं सृजामसि ॥५४॥

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । भगो गोषु प्रविष्टो यस्तेनेमां सं सृजामसि ॥५५॥

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । यज्ञो गोषु प्रविष्टं यत्तेनेमां सं सृजामसि ॥५६॥

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । पयो गोषु प्रविष्टं यत्तेनेमां सं सृजामसि ॥५७॥

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । रसो गोषु प्रविष्टो यस्तेनेमां सं सृजामसि ॥५८॥

यदीमे केशिनो जना गृहे ते समनर्तिषु रोदेन कृण्वन्तोऽघम् ।

अग्निघ्ना तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥५९॥

यदीयं दुहिता तव विक्रेय्यरुदद् गृहे रोदेन कृण्वत्य॑घम् ।

अग्निघ्ना तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥६०॥ (१२)

यजामयो यद्युवतयो गृहे ते समनर्तिषु रोदेन कृण्वतीर॑घम् ।

अग्निघ्ना तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥६१॥

यत्ते प्रजायां पशुषु यद्वा गृहेषु निष्ठितमघ॑कर्त्तिरघं कृतम् ।

अग्निघ्ना तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥६२॥

इयं नार्युप ब्रूते पूल्यान्यावपन्तिका । दीर्घायुरस्त मे पतिर्जीवाति श्रुतम् ॥६३॥

इहेमार्विन्द्र सं जुद चक्रवाकेव दंपती । प्रजयैनौ स्वस्तकौ विश्रमायुर्व्यभुताम् ॥६४॥

यदासुन्यायुपधाने यदोपवासने कृतम् । विवाहे कृत्यां यां चक्रुरास्त्राने तां नि दमसि ॥६५॥

यदुष्कृतं यच्छमलं विवाहे बहूतौ च यत् । तत्समलस्य कम्बले मृज्महे दुरितं वयम् ॥६६॥

संमले मलं सादयित्वा कम्बले दुरितं वयम् । अश्रून् यज्ञियाः शुद्धाः प्र ण आर्यं तारिषत् ॥६७॥

(१३१)

कुत्रिमः कण्टकः श्रुतदन्य एषः । अपास्याः केचन मलमप शीर्षण्यु लिखात् ॥६८॥

अज्ञादुज्जादयमुस्या अप यस्मिं नि दंष्ट्रसि ।

तन्मा प्रापत्पृथिवी मोत देवान्दिवं मा प्रापदुर्वैश्वन्तरिक्षम् ।

अपो मा प्राप्नन्मलेतदग्ने यमं मा प्रापत्पितृभ्यु सर्वाङ् ॥६९॥

सं त्वा नक्षामि पर्यसा पृथिव्याः सं त्वा नक्षामि पयसौपधीनाम् ।

सं त्वा नक्षामि प्रजया धनेन सा संनद्धा सनुति वाज्रमेमम् । ॥७०॥ (१३)

अमोऽहमस्मि सा त्वं साम्राहमस्मृक्त्वं द्यौरहं पृथिवी त्वम् ।

ताविह सं मवाच प्रजामा जनयावहै ॥७१॥

जनियन्ति नावग्रवः पुत्रियन्ति सुदानवः । अरिंष्टासु सचेवहि गृहते वाज्रसावये ॥७२॥

ये पितरो वधुदुर्गा इमं बहनुमार्गमन् । ते अस्यै वृक्षै संपर्क्यै प्रजावच्छर्मे यच्छन्तु ॥७३॥

येदं पूर्वार्गव्रश्नायमाना प्रजामस्यै द्रविणं चेह दुस्त्वा ।

तां बहन्त्वर्गतुस्यान् पन्था विराडियं सुप्रजा अर्त्यजैषीत् ॥७४॥

प्र बुध्यस्व सुबुधा बुध्यमाना दीर्घयुत्वार्य श्रुतशारदाय ।

गृहान्गच्छ गृहपत्नी यथासौ दीर्घं त आर्युः सविता कृणोत ॥७५॥ (१४)(१५)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

[इत्येकोनविंशतितमः प्रपाठकः ॥२५॥]

॥ इति चतुर्दशं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या—

त्रयोदशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ३७९१

चतुर्दशकाण्डस्य ... ११९

सर्वयोगः ३९१०

- बृहत्तश्च वै स रथन्तरस्य चादित्यानां च विश्वेषां च
देवानां प्रियं धाम भवति तस्य प्राच्यां दिशि ॥ ४ ॥
- अद्वा पुंश्चली मित्रो मागधो विज्ञानं वासोऽहंरूपीयं
रात्री केशा हरितौ प्रवृत्तौ कल्मलिर्मणिः ॥ ५ ॥
- भूतं च भविष्यश्च परिष्कन्दौ मनो विपथम् ॥ ६ ॥
- मातरिश्वां च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥ ७ ॥
- कीर्तिश्च यज्ञश्च पुरःसरावर्त्तनं कीर्तिर्गच्छत्या यज्ञो गच्छति य एवं वेदे ॥ ८ ॥
- स उदतिष्ठत्स दक्षिणां दिशमनु व्यचिलत् ॥ ९ ॥
- तं यज्ञायज्ञिर्यं च वामदेव्यं च यज्ञश्च यजमानश्च पञ्चवैश्वानुव्यचिलत् ॥ १० ॥
- यज्ञायज्ञियाय च वै स वामदेव्याय च यज्ञाय च यजमानाय च
पञ्चम्यश्चा वृश्चते य एवं विद्वांसं ब्राह्मणमुपवदति ॥ ११ ॥
- यज्ञायज्ञिर्यस्य च वै स वामदेव्यस्य च यज्ञस्य च
यजमानस्य च पञ्चानां च प्रियं धाम भवति तस्य दक्षिणायां दिशि ॥ १२ ॥
- उषाः पुंश्चली मन्त्रो मागधो विज्ञानं वासोऽहंरूपीयं
रात्री केशा हरितौ प्रवृत्तौ कल्मलिर्मणिः ॥ १३ ॥
- अमावास्यां च पौर्णमासी च परिष्कन्दौ मनो विपथम् । मातरिश्वा० । कीर्तिश्च० ॥ १४ ॥
- स उदतिष्ठत्स प्रतीचीं दिशमनु व्यचिलत् ॥ १५ ॥
- तं वैरूपं च वैराजं चापश्च वरुणश्च राजानुव्यचिलत् ॥ १६ ॥
- वैरूपाय च वै स वैराजाय चाप्यश्च वरुणाय च राज्ञ
आ वृश्चते य एवं विद्वांसं ब्राह्मणमुपवदति ॥ १७ ॥
- वैरूपस्य च वै स वैराजस्य चापां च वरुणस्य च राज्ञः
प्रियं धाम भवति तस्य प्रतीच्यां दिशि ॥ १८ ॥
- इरा पुंश्चली हसो मागधो विज्ञानं वासोऽहंरूपीयं
रात्री केशा हरितौ प्रवृत्तौ कल्मलिर्मणिः ॥ १९ ॥
- अहश्च रात्री च परिष्कन्दौ मनो विपथम् । मातरिश्वा० । कीर्तिश्च० ॥ २० ॥
- स उदतिष्ठत्स उदीचीं दिशमनु व्यचिलत् ॥ २१ ॥
- तं ज्यैतं च नौपसं च समर्पयश्च सोमश्च राजानुव्यचिलत् ॥ २२ ॥ (१०)

- न्यैतार्य च वै स नौधसाय च समर्पिभ्यश्च सोमाय च राज्ञ
 आ वृथते य एवं विद्वांसं ब्राह्मणमुपवदति ॥२३॥
 न्यैतस्य च वै स नौधसस्य च समर्पिणां च सोमस्य च
 राज्ञः प्रियं धाम भवति तस्योदीच्यां दिशि ॥२४॥
 विद्युत्पुंश्ली स्तनयितुर्भांगधो विज्ञानं वासोऽहंरुष्णीपं
 रात्री केशा हरितौ प्रवृत्तौ कलमलिमणिः ॥२५॥
 श्रुतं च विश्रुतं च परिष्कुन्दौ मनो विपथम् ॥२६॥
 मातरिर्धा च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥२७॥
 कीर्तिश्च यज्ञश्च पुरःसराधैनं कीर्तिर्गच्छत्या यज्ञो गच्छति य एवं वेद ॥२८॥ (३६)
- [३] १-११ अधर्वा । अध्यात्मं, ब्राह्मणः, १ पिपीलिकमच्या गायत्री; २ साम्नी उष्णिक्; ३ यज्ञुषी जगती, ४ द्विप० आर्ची उष्णिक्; ५ आर्ची बृहती; ६ आसुरी अनुष्टुप्; ७ साम्नी गायत्री; ८ आसुरी पंक्तिः, ९ आसुरी जगती; १० प्राजापत्या त्रिष्टुप्; ११ विराट् गायत्री ।
- (३) स सैवत्सरमूर्जोऽतिष्ठत्तं देवा अत्रुवन्ब्राह्मणं किं नु तिष्ठसीति ॥ १ ॥
 सोऽब्रवीदासुन्दी मे सं भरन्तिवति ॥ २ ॥
 तस्मै ब्राह्मण्यासुन्दीं समभरन् ॥ ३ ॥
 तस्या ग्रीष्मश्च वसन्तश्च द्वौ पादावास्तां शरब्धं वर्षाश्च द्वौ ॥ ४ ॥
 बृहच्च रथं तुरं चानुच्येत् आस्तां यज्ञायज्ञिर्यं च वामदेव्यं च तिरुदये ॥ ५ ॥
 श्रुचः प्राञ्चस्तन्तवौ यजूंषि तिर्यञ्चः ॥ ६ ॥
 वेद आस्तरणं ब्रह्मोपवर्हणम् ॥ ७ ॥
 सामोसाद उद्गीथोऽपश्रयः ॥ ८ ॥
 तामासुन्दीं ब्राह्मण आरोहत् ॥ ९ ॥
 तस्य देवजनाः परिष्कुन्दा आसन्त्संकल्पाः प्रहाय्याऽ विश्वानि भूतान्युपसदः ॥१०॥
 विश्वान्येवास्य भूतान्युपसदो भवन्ति य एवं वेद ॥११॥ (४७)
- [४] १-१८ अधर्वा । अध्यात्मं, ब्राह्मणः । प्र० १, ५, ६ वैषी जगती; प्र० २, ३, ४ प्राजापत्या गायत्री; द्वि० १ द्वि० ३ आर्ची अनुष्टुप्, नृ० १, नृ० ४ द्विप० प्राजापत्या जगती; द्वि० २ प्राजापत्या पंक्तिः; नृ० २ आर्ची गायत्री; नृ० ३ भौमार्ची त्रिष्टुप्; द्वि० ४ साम्नी त्रिष्टुप्; द्वि० ५ प्राजापत्या बृहती, नृ० ५, द्वि० ६ द्विप० आर्ची पंक्तिः; द्वि० ६ आर्ची उष्णिक् ।
- (४) तस्मै प्राच्या दिशः ॥ १ ॥
 वासन्तौ मासौ गोमारावकुर्वन्बृहच्च रथं तुरं चानुष्टुतातौ ॥ २ ॥ (४९)

वासन्तावेनं मासौ प्राच्या दिशो गौपायतो पृष्ठ

रथतरं चानु तिष्ठतो य एवं वेद

॥ ३ ॥

तस्मै दक्षिणाया दिशः

॥ ४ ॥

ग्रेष्मो मासौ गोप्तारावकुर्वन्पञ्चायज्ञियं च वामदेव्यं चानुष्ठातारौ

॥ ५ ॥

ग्रेष्मवेनं मासौ दक्षिणाया दिशो गौपायतो यज्ञायज्ञियं च

वामदेव्यं चानु तिष्ठतो य एवं वेद

॥ ६ ॥

तस्मै प्रतीच्या दिशः

॥ ७ ॥

वार्षिकौ मासौ गोप्तारावकुर्वन्वैरूपं च वैराजं चानुष्ठातारौ

॥ ८ ॥

वार्षिकावेनं मासौ प्रतीच्या दिशो गौपायतो वैरूपं च

वैराजं चानु तिष्ठतो य एवं वेद

॥ ९ ॥

तस्मा उदीच्या दिशः

॥ १० ॥

श्रावदौ मासौ गोप्तारावकुर्वन्छत्रैतं च नौघसं चानुष्ठातारौ

॥ ११ ॥

श्रावदावेनं मासावुदीच्या दिशो गौपायतो इयैतं च

नौघसं चानु तिष्ठतो य एवं वेद

॥ १२ ॥

तस्मै ध्रुवाया दिशः

॥ १३ ॥

हेमनौ मासौ गोप्तारावकुर्वन्भूमिं चाग्निं चानुष्ठातारौ

॥ १४ ॥

हेमनावेनं मासौ ध्रुवाया दिशो गौपायतो

भूमिश्चाग्निश्चानु तिष्ठतो य एवं वेद

॥ १५ ॥

तस्मा ऊर्ध्वाया दिशः

॥ १६ ॥

शैशिरौ मासौ गोप्तारावकुर्वन्दिवं चादित्यं चानुष्ठातारौ

॥ १७ ॥

शैशिरावेनं मासावूर्ध्वाया दिशो गौपायतो

द्यौश्चादित्यश्चानु तिष्ठतो य एवं वेद

॥ १८ ॥ (१५)

[५] ५-१६ अथवां। रुद्रः। प्र. १ त्रिप. समविपमा गायत्री; द्वि. १ त्रिप० भुरिगार्ची विष्टपः पृ.

१-७ द्विप० प्राजापत्यानुष्टुप्; प्र. २ त्रिप० स्वरद प्राजापत्या पांकिः; द्वि. २-४, ६ त्रिप.

माह्वी गायत्री. प्र. ३, ४, ६ त्रिपदा ककुसु; प्र. ५, ७ भुरिगु विपमा गायत्री; द्वि. ५

निष्टुद्राह्वी गायत्री; द्वि. ७ विराद।

(५) तस्मै प्राच्या दिशो अन्तर्द्वेक्षाभूमिश्चासमनुष्ठातारमकुर्वन्

॥ ११ ॥

भुव ऐनमिध्वातः प्राच्या दिशो अन्तर्द्वेक्षार्दनुष्ठातानु

तिष्ठति नैनं श्रुवो न भुवो नेक्षानः

॥ १२ ॥ (१७)

कां० १५. प्र० १०, मनु० १]

३१९

[कां० १५. ए० ५, मं० ३]

नास्य पञ्चस्र संमानान्दिनस्ति य एवं वेद ॥३॥

तस्मै दक्षिणाया विशो अन्तर्देशाच्छर्वमिन्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥४॥

श्वर्ष एनमिन्वासो दक्षिणाया विशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु
तिष्ठति नैर्न श्रवो न भवो नेशानः । नास्य पञ्चस्र० ॥५॥

तस्मै प्रतीच्या विशो अन्तर्देशात्पञ्चपतिमिन्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ ६ ॥

पञ्चपतिरेनमिन्वासः प्रतीच्या विशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति० । नास्य० ॥७॥

तस्या उदीच्या विशो अन्तर्देशादुग्रं देवमिन्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ ८ ॥

उग्र एनं देव ईन्वास उदीच्या विशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति० । नास्य० ॥ ९ ॥

तस्मै ध्रुवाया विशो अन्तर्देशादुद्रमिन्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१०॥

रुद्र एनमिन्वासो ध्रुवाया विशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति० । नास्य० ॥११॥

तस्मा ऊर्ध्वाया विशो अन्तर्देशान्महादेवमिन्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१२॥

महादेव एनमिन्वास ऊर्ध्वाया विशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति० । नास्य० ॥१३॥

तस्मै सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्य ईशानमिन्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१४॥

ईशान एनमिन्वासः सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्योऽनुष्ठातानु

तिष्ठति नैर्न श्रवो न भवो नेशानः ॥१५॥

नास्य पञ्चस्र संमानान्दिनस्ति य एवं वेद ॥१६॥ (८)

[६] २६ अथर्वा । अथ्यात्मं, घात्यः । प्र० १, २ आसुरी पंक्तिः । प्र० ३-६, ९ आसुरी
श्रुती, प्र० ८ परोष्णिक्, द्वि. १, द्वि० ६ आर्षी पंक्तिः ; प्र० ७ आर्षी उष्णिक्, द्वि. २, ४ साक्षी
मिष्टुप्, द्वि. ३ साक्षी पंक्तिः ; द्वि. ५, ८ आर्षी मिष्टुप्, द्वि. ७ साक्षी अनुष्टुप्,
द्वि० ९ आर्षी अनुष्टुप्, तृ. १ आर्षी पंक्तिः, तृ. २, ४ मिष्टुप्श्रुती, तृ. ३
माजापत्या मिष्टुप्, तृ. ५, ६ विराट् जगती, तृ. ७ आर्षी श्रुती
तृ. ९ विराट् श्रुती ।

(६) स ध्रुवा दिक्षुमनु व्यचिलत् ॥ १ ॥

तं भूमिश्चाभिधौपधयश्च वनस्पतयश्च वानस्पत्याश्च वीरुधधानुव्यचिलत् ॥ २ ॥

भूमेश्च वै सोऽथेधौपधनीनां च वनस्पतीनां च वानस्पत्यानां

च वीरुधौ च म्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥

स ऊर्ध्वा दिक्षुमनु व्यचिलत् ॥ ४ ॥

तपुतं च सत्यं च धर्मश्च चन्द्रश्च नक्षत्राणि चानुव्यचिलत् ॥ ५ ॥ (८)

ऋतस्य च वै स सत्यस्य च सूर्यस्य च चन्द्रस्य च

नक्षत्राणां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद

॥ ६ ॥

स उत्तमां दिशमनु व्यचिहत्

॥ ७ ॥

तमृचश्च सामानि च यजूंषि च ब्रह्म चानुव्यचिहन्

॥ ८ ॥

ऋचां च वै स साम्नां च यजुषां च ब्रह्मणश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ९ ॥

स बृहतीं दिशमनुव्यचिहत्

॥ १० ॥

तमितिहासश्च पुराणं च गाथाश्च नाराशंसीश्चानुव्यचिहन्

॥ ११ ॥

इतिहासस्य च वै स पुराणस्य च गाथानां च नाराशंसीनां च

प्रियं धाम भवति य एवं वेद

॥ १२ ॥

स परमां दिशमनु व्यचिहत्

॥ १३ ॥

तमाहवनीयश्च गार्हपत्यश्च दक्षिणाग्निश्च यज्ञश्च यजमानश्च पशवश्चानुव्यचिहन् ॥ १४ ॥

आहवनीयस्य च वै स गार्हपत्यस्य च दक्षिणाग्नेश्च यज्ञस्य च

यजमानस्य च पशूनां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद

॥ १५ ॥

सोऽनादिष्टां दिशमनु व्यचिहत्

॥ १६ ॥

तमुत्तर्वर्त्तवाश्च लोकाश्च लौक्याश्च मासाश्चार्धमासाश्चाहोरात्रे चानुव्यचिहन् ॥ १७ ॥

ऋतूनां च वै स अर्त्तवानां च लोकानां च लौक्यानां च मासानां

चार्धमासानां चाहोरात्रयोश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद

॥ १८ ॥

सोऽनावृत्तां दिशमनु व्यचिहत्ततो नावृत्स्यर्चमन्यत

॥ १९ ॥

तं दितिश्रदितिश्रेढा चेन्द्राणी चानुव्यचिहन्

॥ २० ॥

दितेश्च वै सोऽदितेश्रेढायाश्चेन्द्राण्याश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ २१ ॥

स दिशोऽनु व्यचिहत्तं विराडनु व्यचिहत्सर्वे च देवाः सर्वाश्च देवताः ॥ २२ ॥

विराजश्च वै स सर्वेषां च देवानां सर्वासां च देवतानां

प्रियं धाम भवति य एवं वेद

॥ २३ ॥

स सर्वानन्तर्देशाननु व्यचिहत्

॥ २४ ॥

तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पितामहश्चानुव्यचिहन्

॥ २५ ॥

प्रजापतेश्च वै स परमेष्ठिनश्च पितुश्च पितामहस्य

च प्रियं धाम भवति य एवं वेद

॥ २६ ॥ (१०७)

का० १५, अ० १०, अनु० १]

३२१

[का० १५, सू० ७, .

[७] १-५ अथर्वा । अघ्यात्मं, द्रात्यः । १ त्रिपदा निष्ठुद् गायत्री; २ एकपदा विपदा गृहती;
३ विराड्गणिक; ४ एकपदा गायत्री; ५ पंक्तिः ।

(७) स महिमा सद्रुर्भुत्वान्तै पृथिव्या अंगच्छत्स संमुद्रोऽभवत् ॥ १ ॥
तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पितामहश्चार्पश्च अद्वा च
वृषं भुत्वानुवर्तयन्त . ॥ २ ॥
ऐनमापौ गच्छत्यैनं अद्वा गच्छत्यैनं वृषं गच्छति य एवं वेद ॥ ३ ॥
तं अद्वा च यज्ञश्च लोकश्चार्पं चाभार्पं च भुत्वाभिपूर्यावर्तन्त ॥ ४ ॥
ऐनं अद्वा गच्छत्यैनं यज्ञो गच्छत्यैनं लोको गच्छत्यैनमर्पं
गच्छत्यैनमभार्पं गच्छति य एवं वेद ॥ ५ ॥ (

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

[८] १-३ अथर्वा । अघ्यात्मं, द्रात्यः । १ साम्नी उष्णिक्; २ प्राजापत्यानुष्टुप्;
३ आर्ची पंक्तिः ।

[२] (८) सोऽरज्यत्तु ततो राजन्योऽजायत ॥ १ ॥ स विश्वः सर्वन्धुनर्भमन्नाद्यमभ्युदतिष्ठत् ।
विशां च वै स सर्वन्धुनां चाक्षस्य चाक्षाद्यस्य च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥ (

[९] १-३ अथर्वा । अघ्यात्मं, द्रात्यः । १ आसुरी जगती; २ आर्ची गायत्री;
३ आर्ची पंक्तिः ।

(९) स विश्वोऽनु व्यचिच्छत् ॥ १ ॥ तं सभा च समितिश्च सेना च सुरा चानुव्यचिच्छत् ॥
सुभायाश्च वै स समितेश्च सेनायाश्च सुरायाश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥ (

[१०] १-११ अथर्वा । अघ्यात्मं, द्रात्यः । १ त्रिपदा साम्नी गृहती; २ त्रिपदा आर्ची पंक्तिः; ३ त्रिपदा
प्राजापत्या पंक्तिः; ४ त्रिपदा वर्धमाना गायत्री; ५ त्रिपदा साम्नी गृहती; ६, ८, १० त्रिपदा
आसुरी गायत्री; ७, ९ साम्नी उष्णिक्; ११ आसुरी गृहती ।

(१०) तद्यस्यैवं विद्वान्प्रात्यो राज्ञोऽतिथिर्गुहानागच्छत् ॥ १ ॥
भेयांसमेनमात्मनो मानयेत्तथा क्षत्राय ना वृश्नते तथा गृष्ट्राय ना वृश्नते ॥ २ ॥
अतो वै ब्रह्म च क्षत्रं चोदतिष्ठतां ते अत्रतां कं प्र विज्ञायेति ॥ ३ ॥
अतो वै बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्रा विज्ञात्विन्द्रं क्षत्रं तथा वा इति ॥ ४ ॥
अतो वै बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्राविशदिन्द्रं क्षत्रम् ॥ ५ ॥
इयं वा उ पृथिवी बृहस्पतिर्द्यौवेन्द्रः ॥ ६ ॥ (

२१

अयं वा उं अभिर्ब्रह्मासावादित्यः क्षत्रम्

॥ ७ ॥

ऐनं ब्रह्म गच्छति ब्रह्मवर्चसी भवति ॥ ८ ॥ यः पृथिवीं बृहस्पतिमग्निं ब्रह्म वेद ॥ ९ ॥

ऐनं बिन्द्रियं गच्छतीन्द्रियवान्भवति ॥ १० ॥ य आदित्यं भुवं दिवमिन्द्रं वेद ॥ ११ ॥ (१२१)

१-११ अथर्वा । अग्न्यात्मं, वात्यः । १ दैवी पंक्तिः । २ द्विपदा पूर्वोत्पद्यतिशक्त्योः
३, ६, ८, १० (त्रिपदा आर्चो बृहती (१० सुरिक) ; ७, ९ द्विपदा प्राजापत्या बृहती ;

११ द्विपदा आर्चो अनुष्टुप् ।

तयस्यैवं विद्वान्वात्योऽतिथिर्गृहानामञ्छेत्

॥ १ ॥

स्वयमेनमभ्युदेत्य ब्रूयाद्वात्य क्वाऽवात्सीर्वात्योदुक्ं वात्यं तर्पयन्तु वात्य यथा ते श्रियं
तथास्तु वात्य यथा ते वक्षस्तथास्तु वात्य यथा ते निकामस्तथास्त्विति ॥ २ ॥

यदेनमाह वात्य क्वाऽवात्सीरिति पथ एव तेन देवयानानव रुद्धे ॥ ३ ॥

यदेनमाह वात्योदुक्मित्यप एव तेनाव रुद्धे ॥ ४ ॥

यदेनमाह वात्य तर्पयन्त्विति प्राणमेव तेन वर्षीयांसं कुरुते ॥ ५ ॥

यदेनमाह वात्य यथा ते श्रियं तथास्त्विति श्रियमेव तेनाव रुद्धे ॥ ६ ॥

ऐनं श्रियं गच्छति श्रियः श्रियस्य भवति य एवं वेद ॥ ७ ॥

यदेनमाह वात्य यथा ते वक्षस्तथास्त्विति वक्षमेव तेनाव रुद्धे ॥ ८ ॥

ऐनं वक्षो गच्छति वक्षी वक्षिना भवति य एवं वेद ॥ ९ ॥

यदेनमाह वात्य यथा ते निकामस्तथास्त्विति निकाममेव तेनाव रुद्धे ॥ १० ॥

ऐनं निकामो गच्छति निकामे निकामस्य भवति य एवं वेद ॥ ११ ॥ (१४०)

-११ अथर्वा । अग्न्यात्मं, वात्यः । १ त्रिपदा गायत्री ; २ प्राजा० बृहती ; ३, ४ सुरिकप्राजा० अनुष्टुप्
(४ सामी) ; ५, ६, ९, १० आसुरी गायत्री, ८ विराट् गायत्री ; ७, ११ त्रिपदा प्राजा० त्रिष्टुप् ।

२) तयस्यैवं विद्वान्वात्य उदृतेष्वभिष्विभिषितेऽग्निहोत्रेऽतिथिर्गृहानामञ्छेत् ॥ १ ॥

स्वयमेनमभ्युदेत्य ब्रूयाद्वात्याति सृज होष्यामीति ॥ २ ॥

न चातिसृजेजुष्याम चातिसृजेम जुहुयात् ॥ ३ ॥

स य एवं विदुषा वात्येनातिसृष्टो जुहोति ॥ ४ ॥

प्र पितृयाणं पन्थां जानाति प्र देवयानम् ॥ ५ ॥ (१४५)

न देवेभ्यः वृक्षते ह्युत्तमस्य भवति	॥ ६ ॥
पर्यस्यास्मिन्नलोक आपतनं शिष्यते य एवं विदुषा ब्राह्मणेनान्तिसृष्टो जुहोति	॥ ७ ॥
अथ य एवं विदुषा ब्राह्मणेनान्तिसृष्टो जुहोति	॥ ८ ॥
न पितृयाणं पन्थां जानाति न देवयानम्	॥ ९ ॥
आ देवेषु वृक्षते अहुत्तमस्य भवति	॥ १० ॥
नास्यास्मिन्नलोक आपतनं शिष्यते य एवं विदुषा ब्राह्मणेनान्तिसृष्टो जुहोति	॥ ११ ॥ (१५१)

[१३] १-१४ अधर्वा । अध्यात्मं, ब्राह्मणः । प्र. १ साम्नी उपनिषद्, द्वि. १, ३ प्राजा० भद्रपुत्रः प्र. २-४ आसुरी गायत्रीः द्वि० २, ४ साम्नी बृहती, प्र. ५ त्रिपदा निचुद्रायत्री; द्वि० ५ द्विपदा विगाइ गायत्री, ६ प्राजा० पंक्तिः, ७ आसुरी जगती; ८ सतः पंक्तिः, ९ अक्षरपंक्तिः ।

तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मण एकां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति	॥ १ ॥
ये पृथिव्यां पुण्यां लोकास्तानेव तेनारं रुन्दे	॥ २ ॥
तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मणो द्वितीयां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति	॥ ३ ॥
येऽन्तरिक्षे पुण्यां लोकास्तानेव तेनारं रुन्दे	॥ ४ ॥
तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मणस्तृतीयां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति	॥ ५ ॥
ये दिवि पुण्यां लोकास्तानेव तेनारं रुन्दे	॥ ६ ॥
तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मणश्चतुर्थीं रात्रिमतिथिर्गृहे वसति	॥ ७ ॥
ये पुण्यानां पुण्यां लोकास्तानेव तेनारं रुन्दे	॥ ८ ॥
तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मणोऽपरिमिता रात्रीरतिथिर्गृहे वसति	॥ ९ ॥
य एवापरिमिताः पुण्यां लोकास्तानेव तेनारं रुन्दे	॥ १० ॥
अथ यस्याब्राह्मणो ब्राह्मणब्रह्मो नामपिब्रह्मतिथिर्गृहानागच्छेत्	॥ ११ ॥
कर्णेदेनं न चैनं कर्षेत्	॥ १२ ॥
अस्यै देवताया उदकं याचामीषां देवतां वासय इमामिमां	॥ १३ ॥
देवतां परि वेवेष्मीत्येनं परि वेविष्यात्	॥ १४ ॥ (१५५)
नस्यामिवास्य तद्देवतायां हुतं भवति य एवं वेद	

[१४] १-२४ अथर्था । अथ्यात्मं, प्रात्यः । प्र. १ शिपदा अनुष्टुपः द्वि. १-१२ द्विपदा आसुरी
 गायत्री (द्वि. १-९ मुरिक प्राजा० अनुष्टुप) ; प्र. २. ५ पुरउष्णिक् ; प्र. ३ अनुष्टुप । प्र.
 ४ प्रस्तारपंक्तिः ; प्र. ६ स्वरार गायत्री ; प्र. ७, ८ आर्ची पंक्तिः ; प्र० १० मुरिश्नाक्षी
 गायत्री ; प्र. ११ प्राजा० त्रिष्टुप ।

- (१४) म यत्प्राचीं दिशमनु व्यचलन्मार्तुं शर्धो भूत्वानुव्यचिलन्मनोऽन्नादं कृत्वा ॥ १ ॥
 मनसाद्वादेनार्चमसि य एवं वेद ॥ २ ॥
 स यदक्षिणां दिशमनु व्यचलदिन्द्रो भूत्वानुव्यचिलद्वलमन्नादं कृत्वा ॥ ३ ॥
 चलेंनाद्वादेनार्चमसि य एवं वेद ॥ ४ ॥
 म यत्प्रतीचीं दिशमनु व्यचलद्वरुणो राजा भूत्वानुव्यचिलदुपोऽन्नादीः कृत्वा ॥ ५ ॥
 अङ्गिरन्नादिभिरर्चमसि य एवं वेद ॥ ६ ॥
 ग यद्दूदीचीं दिशमनु व्यचलत्सोमो राजा भूत्वानुव्यचिलत्
 मसर्पिर्भिर्हुत आहुतिमन्नादीं कृत्वा ॥ ७ ॥
 आहुत्यान्नाद्यार्चमसि य एवं वेद ॥ ८ ॥
 म यद् ध्रुवां दिशमनु व्यचलद्विष्णुर्भूत्वानुव्यचिलद्विराजमन्नादीं कृत्वा ॥ ९ ॥
 विराजांन्नाद्यार्चमसि य एवं वेद ॥ १० ॥
 स यत्पश्चाननु व्यचलद्वद्रो भूत्वानुव्यचिलदोर्पधीरन्नादीः कृत्वा ॥ ११ ॥
 ओर्पधीभिरन्नादीभिरर्चमसि य एवं वेद ॥ १२ ॥
 म यत्पितृननु व्यचलद्यमो राजा भूत्वानुव्यचिलत्स्वधाकारमन्नादं कृत्वा ॥ १३ ॥
 स्वधाकारेणाद्वादेनार्चमसि य एवं वेद ॥ १४ ॥
 स यन्मनुष्याङ्गननु व्यचलदुभिर्भूत्वानुव्यचिलत्स्वाहाकारमन्नादं कृत्वा ॥ १५ ॥
 स्वाहाकारेणाद्वादेनार्चमसि य एवं वेद ॥ १६ ॥
 स यद्दूष्वां दिशमनु व्यचलद्वहस्पतिर्भूत्वानुव्यचिलद्वपदकारमन्नादं कृत्वा ॥ १७ ॥
 वपदकारेणाद्वादेनार्चमसि य एवं वेद ॥ १८ ॥
 स यदेवाननु व्यचलदीशानो भूत्वानुव्यचिलन्मन्युमन्नादं कृत्वा ॥ १९ ॥
 मन्युनाद्वादेनार्चमसि य एवं वेद ॥ २० ॥
 स यत्प्रजा अनु व्यचलत्प्रजापतिर्भूत्वानुव्यचिलत्प्राणमन्नादं कृत्वा ॥ २१ ॥
 प्राणेनाद्वादेनार्चमसि य एवं वेद ॥ २२ ॥
 स यत्सर्वानन्तर्दुश्माननु व्यचलत्परमेष्ठी भूत्वानुव्यचिलद्वक्षान्नादं कृत्वा ॥ २३ ॥
 वक्ष्णान्नादेनार्चमसि य एवं वेद ॥ २४ ॥ (१८९)

कां० १५, प्र० १०, अनु० २]

३२५

[कां० १५, सू० १५, मं० १

[१५] १-९. अथर्थाः । अध्यात्मं, ब्राह्म्यः । १ वैवी पंक्तिः, २, आसुरी युद्धती; ३, ४, ७, ८ प्राजा०
अनुष्टुपः (४, ७, ८ भृङ्गिक । ५, ६ द्विपदा साम्नी युद्धती; ९ विराट् गायत्री ।

(१५) तस्य ब्राह्म्यस्य ॥१॥ सप्त प्राणाः सप्तापानाः सप्त व्यानाः ॥२॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य प्रथमः प्राण ऊर्ध्वो नामायं सो अग्निः ॥३॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य द्वितीयः प्राणः प्राद्वो नामायं स अदित्यः ॥४॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य तृतीयः प्राणोऽस्य द्विद्वो नामायं स चन्द्रमाः ॥५॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य चतुर्थः प्राणो विभूर्नामायं स परमानः ॥६॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य पञ्चमः प्राणो येनिर्नाम ता इमा अपः ॥७॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य षष्ठः प्राणः प्रियो नाम त इमे पञ्चवः ॥८॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य सप्तमः प्राणोऽपरिमितो नाम ता इमा प्रजाः ॥९॥ (१५८)

[१६] १-७ अथर्थाः । अध्यात्मं, ब्राह्म्यः । १, ३ साम्नी उष्णिक; २, ४, ५ प्राजा०
उष्णिक; ६ याजुषी त्रिष्टुप्; ७ आसुरी गायत्री ।

(१६) तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य प्रथमोऽपानः सा पौर्णिमासी ॥१॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य द्वितीयोऽपानः साष्टका ॥२॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य तृतीयोऽपानः सामान्वास्या ॥३॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य चतुर्थोऽपानः सा श्रद्धा ॥४॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य पञ्चमोऽपानः सा दीक्षा ॥५॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य षष्ठोऽपानः स यज्ञः ॥६॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य सप्तमोऽपानस्ता इमा दक्षिणाः ॥७॥ (२०५)

[१७] १-१० अथर्थाः । अध्यात्मं, ब्राह्म्यः । १, ५ प्राजा० उष्णिक; २, ७ आसुरी अनुष्टुपः
३ याजुषी पंक्तिः; ४ साम्नी उष्णिक; ६ याजुषी त्रिष्टुप्; ८ त्रिपदा प्रतिष्ठावर्षी पंक्तिः;
९ द्विपदा साम्नी त्रिष्टुप्; १० साम्नी अनुष्टुप् ।

(१७) तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य प्रथमो व्यानः सेयं भूमिः ॥१॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य द्वितीयो व्यानस्तदन्तरिक्षम् ॥२॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य तृतीयो व्यानः सा यौः ॥३॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य चतुर्थो व्यानस्तानि नक्षत्राणि ॥४॥
तस्य ब्राह्म्यस्य । योऽस्य पञ्चमो व्यानस्त क्रतवः ॥५॥ (२१०)

तस्य व्रात्यस्य । योऽस्य पुष्टो व्यानस्त व्रातिवाः ॥६॥

उस्य व्रात्यस्य । योऽस्य सप्तमो व्यानः स सैवत्सरः ॥७॥

तस्य व्रात्यस्य । समानमर्थं परि यन्ति देवाः सैवत्सरं वा
 एतद्वृत्तयोऽनुपरिपन्ति व्रात्यं च ॥८॥

तस्य व्रात्यस्य । यदादित्यमभिसंविशन्त्यमावास्यां चैव तत्पौर्णमासी च ॥९॥

तस्य व्रात्यस्य । एकं तदेषाममृतत्वमित्याहुतिरेव ॥१०॥ (२१५)

[१८] १-५ भयर्षा । अघ्यात्मं, यात्यः । १ दैवी पंक्तिः; २, ३ आर्वा पृथ्वी; ४-आर्वा
 अनुष्टुप् ५ साम्नी उष्णिक् ।

(१८) तस्य व्रात्यस्य ॥१॥

यदस्य दक्षिणमक्ष्यसौ स आदित्यो यदस्य सुव्यमक्ष्यसौ स चन्द्रमाः ॥२॥

योऽस्य दक्षिणः कर्णोऽयं सो अग्रियोऽस्य सुव्यः कर्णोऽयं स पर्वमानः ॥३॥

अहोरात्रे नासिके दितिश्चादितिश्च शीर्षकपाले सैवत्सरः शिरः ॥४॥

अहो प्रत्यह् व्रात्यो रात्र्या प्राह् नमो व्रात्याय ॥५॥ (२२०)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

[इति त्रिशतितमः प्रपाठकः ॥३०॥]

॥ इति पञ्चदशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

चतुर्दशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ३९३०

पञ्चदशकाण्डस्य ... ३२०

सर्वयोगः ४१५०

षोडशं काण्डम् ।

(१) दुःखमाञ्जनम् ।

(मन्वपर्वणायाः)

[१] १-१३ अथर्वा । प्रजापतिः । १, ३ द्विपदा साक्षी श्वती; २, १० याजुषी त्रिष्टुप्; ४ आसुरी ।
गायत्री; ५, ८ साक्षी पंक्तिः (५ द्विपदा); ६ साक्षी अनुष्टुप्; ७ निष्टुप् विराट् गायत्री;
९ आसुरी पंक्तिः; ११ साक्षी उष्णिक्; १२, १३ आर्वा अनुष्टुप् ।

[मणिकर्षितिनमः प्रपाठकः ॥ ३१ ॥]

[१] (१) अतिसृष्टो अपां वृषभोऽतिसृष्टा अमयो दिव्याः ॥ १ ॥
कृञ्न्वरिकृञ्न्मृणन्मृणन् ॥ २ ॥
ओको मंनोहा खनो निर्दाह आत्मदूर्विस्तनूदृपिः ॥ ३ ॥
इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिधि ॥ ४ ॥
तेन तमम्यतिसृजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ५ ॥
अपामग्रमसि समुद्रं वोऽभ्यवसृजामि ॥ ६ ॥
योऽप्स्वविरिति तं सृजामि ओकं खनि तनूदृपिम् ॥ ७ ॥
यो व आपोऽभिराविवेश स एष यदो चोरं तदेतत् ॥ ८ ॥
इन्द्रस्य व इन्द्रियेणाभि विञ्चेत् ॥ ९ ॥
अरिग्रा आपो अपं रिप्रमुस्मत् ॥ १० ॥
प्रास्मदेनो वहन्तु प्र दुष्वद्वयं वहन्तु ॥ ११ ॥
शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तन्वोप स्पृशत त्वचं मे ॥ १२ ॥
शिवानुमीनप्सुपदो हवामहे मयि भुञ्जं वच आ वच देवीः ॥ १३ ॥ (१)

[१] १-१३ अथर्वा । वाक् । १ आसुरी अनुष्टुप्; २ आसुरी उष्णिक्; ३ साक्षी उष्णिक्;
४ द्विपदा साक्षी श्वती; ५ आर्वा अनुष्टुप्; ६ निष्टुप् विराट् गायत्री ।

(२) निर्दुरमृण्यं कूर्जा मधुमती वाक् ॥ १ ॥ मधुमती स्य मधुमती वाचश्चदेवम् ॥ २ ॥

उपहृतो मे गोपा उपहृतो गोपीचः ॥ ३ ॥
सुभ्रुवौ कर्णौ मद्भ्रुवौ कर्णौ मद्रं शोकं भ्यासम् ॥ ४ ॥
सुभ्रुविश्च मोषंभ्रुविश्च मा हासिष्टां सौपर्णं चक्षुरजस्रं ज्योतिः ॥ ५ ॥
कर्णीणां प्रस्त्वरोऽसि नभोऽस्तु देवाय प्रस्तराय ॥ ६ ॥ (६)

[३] १-६ ब्रह्मा । आदित्यः । १ आसुरी गायत्री; २, ३ आर्वा अनुष्टुप् ; ४ प्राजा० त्रिष्टुप्,
५ साक्षी उष्णिक्, ६ द्विपदा साक्षी त्रिष्टुप् ।

(३) मूर्धाहं रंयीणां मूर्धा समानानां भूयासम् ॥ १ ॥
रुज्जथ मा वेनश्च मा हासिष्टां मूर्धा च मा विधर्मा च मा हासिष्टाम् ॥ २ ॥
उर्वथ मा चमसश्च मा हासिष्टां धर्ता च मा धरुणश्च मा हासिष्टाम् ॥ ३ ॥
विभोक्थ मार्रर्पविश्च मा हासिष्टामार्रर्दांश्च मा मातरिश्वा च मा हासिष्टाम् ॥ ४ ॥
बृहस्पतिर्मे आत्मा नमणा नाम हर्धः ॥ ५ ॥
असंतापं मे हर्दयमुर्वी गव्युतिः समुद्रो अस्मि विधर्मणा ॥ ६ ॥ (२५)

[४] १-७ ब्रह्मा । आदित्यः । १, ३ साक्षी अनुष्टुप् ; २ साक्षी उष्णिक्; ४ त्रिपदा अनुष्टुप् ;
५ आसुरी गायत्री; ६ आर्वा उष्णिक्; ७ त्रिपदा विराड्गर्भांनुष्टुप् ।

(४) नाभिर्हं रंयीणां नाभिः समानानां भूयासम् ॥ १ ॥
स्वासर्दसि सूपा अमृतो मर्त्येष्ववा ॥ २ ॥
मा मां प्राणो हासीन्मो अपानोऽब्रह्माय परां गात् ॥ ३ ॥
मर्यो माहः पात्वग्निः पृथिव्या वायुरन्तरिक्षाद्यमो मनुष्येभ्यः सरस्वती पार्थिवेभ्यः ॥ ४ ॥
प्राणापानौ मा मां हासिष्टं मा जने प्र मेभि ॥ ५ ॥
स्वस्त्युद्योषतो द्योषस्तश्च सर्व आपः सर्वगणो अग्नीय ॥ ६ ॥
अक्ष्वरी स्थ पृथ्वी मोष स्थेषुभिर्वावरुणौ मे प्राणापानावग्निर्मे दध्ने दधातु ॥ ७ ॥ (३२)
॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

[५] १-१० यमः । दुष्पन्ननाशनम् । प्र. १-६ विराड् गायत्री (प्र. ५ भुरिक्; ६ प्र. स्वराट्);
१ छि० ६ छि. प्राजा० गायत्री; १ तु । ६ तु. द्विपदा साम्नी गृहती ।

(५) विष तै स्वम जनित्रं ब्रह्माः पुत्रोऽसि यमस्य करणः ॥ १ ॥
अन्तर्कोऽसि मृत्युरसि ॥ २ ॥ तं त्वां स्वम तथा सं विद्म स नः स्वम दुष्पन्नयात्पाहि ॥ ३ ॥
विष तै स्वम जनित्रं निर्भूत्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः । अन्तर्को० । तं त्वां० ॥ ४ ॥
विष तै स्वम जनित्रमभूत्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः । अन्तर्को० । तं त्वां० ॥ ५ ॥
विष तै स्वम जनित्रं निर्भूत्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः । अन्तर्को० । तं त्वां० ॥ ६ ॥
विष तै स्वम जनित्रं पराभूत्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः । अन्तर्को० । तं त्वां० ॥ ७ ॥
विष तै स्वम जनित्रं देवजामीनां पुत्रोऽसि यमस्य करणः । अन्तर्को० । तं त्वां० ॥ ८ ॥ (४०)

कां० १६, प्र० ११, अनु० २]

३२९

[कां० १६, प्र० १, मं० ९

अन्तर्कोऽसि मृत्युरसि

॥ ९ ॥

तं त्वा स्वम् तथा सं विद्म स नः स्वम् दुष्वङ्गात्पाहि

॥ १० ॥ (४२)

[६] १-११ यमः । दुष्वङ्गनाशनं, उपा । १-४ प्राजा० अनुष्टुप्; ५ साम्नी पंक्तिः, ६ निष्पत् आर्वा वृहती; ७ द्विपदा साम्नी वृहती; ८ आसुरी जगती; ९ आसुरी वृहती; १० आर्वा उष्णिक् ११ त्रिपदा ययम० गायत्री वा आर्वा अनुष्टुप् ।

(६) अर्जंमाद्यासनामाद्याभूमानागसो वयम्

॥ १ ॥

उपो यस्मादुष्वङ्गादभेमाप तदुच्छतु

॥ २ ॥

द्विपते तत्परा वह शपते तत्परा वह

॥ ३ ॥

यं द्विप्पो यच्च नो द्वेष्टि तस्मा एनद्रमयामः

॥ ४ ॥

उपा देवी वाचा संविदाना वाग्देव्युपसा संविदाना

॥ ५ ॥

उपस्पर्विर्वाचस्पतिना संविदानो वाचस्पतिरूपस्पतिना संविदानः

॥ ६ ॥

तेष्टुमुष्मे परा वहन्तुरायान्दुर्णाम्नः सदान्वाः

॥ ७ ॥

कुम्भीका दुषीकाः पीयंकान्

॥ ८ ॥

जाग्रदुष्वङ्गं स्वमेदुष्वङ्गम्

॥ ९ ॥

अनागमिष्यतो वरानयितेः संकल्पानश्लुष्या द्रुहः पाशान्

॥ १० ॥

तदुष्टुष्मा अग्रे देवाः परा वहन्तु वधिर्यथासद्विर्युरो न साधुः

॥ ११ ॥ (५३)

[७] १-१३ यमः । दुष्वङ्गनाशनं, उपा । १ पंक्तिः; २ सास्त्री अनुष्टुप्; ३ आसुरी उष्णिक्; ४ प्राजा० गायत्री; ५ आर्वा उष्णिक्; ६, ९, ११ सास्त्री वृहती; ७ याज्ञुषी गायत्री; ८ प्राजा० वृहती; १० सास्त्री गायत्री; १२ भुरिक् प्राजा० अनुष्टुप्; १३ आसुरी त्रिष्टुप् ।

(७) तेनैनं विद्याम्यभूत्यैनं विद्यामि निर्भूत्यैनं विद्यामि

पराभूत्यैनं विद्यामि ग्राह्यैनं विद्यामि तमसैनं विद्यामि

॥ १ ॥

देवानामेनं घोरैः क्रूरैः प्रैरैरभिग्रेष्यामि

॥ २ ॥

वैश्वानरस्यैनं दंष्ट्रयोरपि दधामि

॥ ३ ॥

एवानेवाव सा ररत

॥ ४ ॥

योऽस्मान्देष्टि तमात्मा द्वेष्टु यं वयं द्विष्मः स आत्मानं द्वेष्टु

॥ ५ ॥

निद्विषन्तं द्विषो निः पृथिव्या निरन्तरिक्षाद्भजाम

॥ ६ ॥

सुयामंश्चाक्षुष

॥ ७ ॥ (६०)

इदमहमाष्ट्रप्यायणंष्ट्रप्याः पुत्रे दुष्टम्यं घृजे	॥ ८ ॥
यददोअदो अम्यगच्छन्यहोपा यत्पूवां रात्रिम्	॥ ९ ॥
यजाग्रयत्सुतो यदिव यमकम्	॥ १० ॥
यदहरहरमिगच्छामि तस्मदिनमव दये	॥ ११ ॥
तं जहि तेन मन्दस्व तस्य पृथीरपि धृणीहि	॥ १२ ॥
स मा जीवीचं प्राणो जहात	॥ १३ ॥ (६६)

[८] १-२७ यमः । दुष्टप्रनाशनम् । प्र० १-२७ एकप० यजुर्माहो अनुष्टुप् । छि० १-२७ त्रिप०
 निचुंद्वायवीः नृ० १ प्राजा० गायत्रीः च० १-२७ त्रिप० प्राजा० त्रिष्टुप् ; नृ० २-४, ९, १७,
 १९, २४ आसुरी जगती, नृ० ५, ७, ८, १०, ११, १३, १८ आसुरी त्रिष्टुप् ; तृ० ६, १२,
 १४-१६, २०-२३, २७ आसुरी पंक्तिः ; नृ० २५-२६ आसुरी घृहो ।

(८) जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमुतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं
 यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुभुं निर्मेजामोऽश्रुमाष्ट्रप्यायणमष्ट्रप्याः पुत्रमसौ यः ।

स प्राप्ताः पाश्चान्मा मौचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुनि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥ १-४ ॥ १॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमुतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं
 यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुभुं निर्मेजामोऽश्रुमाष्ट्रप्यायणमष्ट्रप्याः पुत्रमसौ यः ।

स निर्मेत्याः पाश्चान्मा मौचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुनि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥ ५ ॥ २ ॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमुतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं
 यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुभुं निर्मेजामोऽश्रुमाष्ट्रप्यायणमष्ट्रप्याः पुत्रमसौ यः ।

मोऽर्धत्याः पाश्चान्मा मौचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुनि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥ ६ ॥ ३ ॥ (७२)

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमुतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुप्तं निर्भजामोऽमुमाहुष्यायुणममुष्याः पुत्रमसौ यः ।

स निर्भूत्याः पाशान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुनि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥ ७ ॥ ४ ॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमुतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुप्तं निर्भजामोऽमुमाहुष्यायुणममुष्याः पुत्रमसौ यः ।

स पराभूत्याः पाशान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुनि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥ ८ ॥ ५ ॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमुतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुप्तं निर्भजामोऽमुमाहुष्यायुणममुष्याः पुत्रमसौ यः ।

स देवजासीनां पाशान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुनि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥ ९ ॥ ६ ॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमुतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुप्तं निर्भजामोऽमुमाहुष्यायुणममुष्याः पुत्रमसौ यः ।

स बृहस्पतेः पाशान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुनि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥ १० ॥ ७ ॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमुतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुप्तं निर्भजामोऽमुमाहुष्यायुणममुष्याः पुत्रमसौ यः ।

स प्रजापतेः पाशान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुनि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥ ११ ॥ ८ ॥ (७७)

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ।

स ऋषीणां पाशान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥१२॥ ९ ॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ।

स आर्यिणां पाशान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥१३॥ १० ॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ।

सोऽङ्गिरसां पाशान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥१४॥ ११ ॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ।

[१२]

स आङ्गिरसानां पाशान्मा मोचि । तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि १५

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ।

[१३]

सोऽथर्वणां पाशान्मा मोचि । तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥१६॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ।

स आथर्वणानां पाशान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधुराञ्च पादयामि ॥१७॥ १४ ॥ (८)

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं
 यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।
 तस्मादमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुप्याः पुत्रमसौ यः । स वनस्पतीनां पाशान्मा मोचि ।
 तस्येदं वर्षस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥१८॥१५॥
 जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं
 यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।
 तस्मादमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुप्याः पुत्रमसौ यः ।
 स वानस्पत्यानां पाशान्मा मोचि ।
 तस्येदं वर्षस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥१९॥१६॥
 जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं
 यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।
 तस्मादमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुप्याः पुत्रमसौ यः । स ऋतुनां पाशान्मा मोचि ।
 तस्येदं वर्षस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥२०॥१७॥
 जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं
 यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।
 तस्मादमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुप्याः पुत्रमसौ यः ।
 स अतिवानां पाशान्मा मोचि ।
 तस्येदं वर्षस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥२१॥१८॥
 जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं
 यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।
 तस्मादमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुप्याः पुत्रमसौ यः ।
 स मासानां पाशान्मा मोचि ।
 तस्येदं वर्षस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥२२॥१९॥
 जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं
 यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।
 तस्मादमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुप्याः पुत्रमसौ यः ।
 सोऽर्धमासानां पाशान्मा मोचि ।
 तस्येदं वर्षस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥२३॥२०॥ (८९)

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुप्याः पुत्रमसौ यः । सोऽहोरात्रयोः पाश्चान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥२४॥२१॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुप्याः पुत्रमसौ यः । सोऽहोः संयतोः पाश्चान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥२५॥२२॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुप्याः पुत्रमसौ यः ।

स धावापृथिव्योः पाश्चान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥२६॥२३॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुप्याः पुत्रमसौ यः ।

स इन्द्राग्न्योः पाश्चान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥२७॥२४॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुप्याः पुत्रमसौ यः ।

स मित्रावरुणयोः पाश्चान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥२८॥२५॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमामुप्यायणममुप्याः पुत्रमसौ यः ।

स रात्रो वरुणस्य पाश्चान्मा मोचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥२९॥२६॥ १५

कां० १६, प्र० ११, अनु० २]

३३५

[कां० १६, ए० ८, मं० १०]

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं
यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम्
तत्सादृशं निर्भजामोऽमुमापुष्यायणमुमुष्याः पुत्रमुसौ वः
स मृत्योः पक्षीशात्पाशान्मा मौचि
तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुनि वंद्यामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥ ३०-३३ ॥ २७ ॥ (२९)

[९] १-४ यमः । १ प्रजापतिः, २ मंदोक्त० ३, ४ सूर्यः । १ आर्चो अनुष्टुप्, २ आर्चो उष्णिक्; ३ सार्चो
पंक्तिः, ४ परोष्णिक् ।

(९) जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमभ्यष्टिं विद्याः पृथ्वा अरातीः ॥ १ ॥
तदुगिराह तद् सोम आह पुषा मा धात्सुकृतस्य लोके ॥ २ ॥
अगन्म स्वः स्वरिगन्म सं धर्यस्य ज्योतिषागन्म ॥ ३ ॥
वस्योभूयाय वसुमान्यश्चो वसु वंशिपीय वसुमान्भूयासं वसु मयि धेहि ॥ ४ ॥ (१०३)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

[इत्येकविंशतितमः प्रपाठकः ॥ ३१ ॥]

॥ इति षोडशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

पञ्चदशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ४१५०
षोडशकाण्डस्य ... १०३

सर्वयोगः ४२५३

सप्तदशं काण्डम् ।

(१) अभ्युदयाय प्रार्थना ।

१-३० ब्रह्मा । आदित्यः । १ जगतिः । १-८ इयवसानाः, २-४ अतिजगतिः, ६, ७, १९ अत्यष्टिः, ८, ११, १६ अतिधृतिः, ९ पंचपदा शकरी ; १०-१३, १६, १८-१९, २४ इयवसानाः, १० अष्टपदा धृतिः, ११ कृतिः, १३ प्रकृतिः, १४-१५ पंचपदाशकरी, पंचपदा विराडतिशकरी ; १८ भुरिगष्टिः, २४ विराडत्यष्टिः, १-५ षट्पदाः, ११-१३, १६, १८-१९, २४ सप्तपदाः, २० ककुपः, २१ चतुष्पदा उपरिष्ठादृष्टतीः, २२ अनुष्ठुपः, २३ निचृदृष्टती । २५, २६ अनुष्ठुपः, २७, ३० जगतीः, २८-२९ त्रिष्ठुपः ।

[अथ द्वाविंशतितमः प्रपाठकः ॥ ३२ ॥]

[१] विपासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् । सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संघनाजितम् ।

ईदं नाम ह इन्द्रमारुप्मान्भूयासम् ॥ १ ॥

विपासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् । सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संघनाजितम् ।

ईदं नाम ह इन्द्रं प्रियो देवानां भूयासम् ॥ २ ॥

विपासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् । सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संघनाजितम् ।

ईदं नाम ह इन्द्रं प्रियः प्रजानां भूयासम् ॥ ३ ॥

विपासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् । सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संघनाजितम् ।

ईदं नाम ह इन्द्रं प्रियः पशूनां भूयासम् ॥ ४ ॥

विपासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् । सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संघनाजितम् ।

ईदं नाम ह इन्द्रं प्रियः समानानां भूयासम् ॥ ५ ॥

उदिद्युदिहि सूर्यं वर्चसा माम्युदिहि ।

द्विपंश्च महां रघ्यंतु मा चाहं द्विपते रघं तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ ६ ॥

उदिद्युदिहि सूर्यं वर्चसा माम्युदिहि ।

यांश्च पश्यामि यांश्च न तेषु मा सुमतिं कृधि तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ ७ ॥ (७)

मा त्वा दभन्तल्लिले अप्सवृन्तये प्राश्निन उपतिष्ठन्त्यत्र ।

द्विवाशस्ति दिवमारुह एतां स नो मृद सुमतौ तं स्याम तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ ८ ॥

त्वं न इन्द्र महते सौमगायादब्धेभिः परि पाशकुमिस्तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ ९ ॥

त्वं न इन्द्रोतिभिः शिवाभिः शंतमो भव ।

आरोहंस्त्रिदिवं दिवो गृणानः सोमपीतये प्रियधामा स्वस्तये तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ १० ॥ (१)

त्वमिन्द्रासि विश्वजित्स्त्वंवित्पुरुद्वत्स्त्वमिन्द्र ।

त्वमिन्द्रेण सुदृवं स्तोममेरेयस्य स नो मृद सुमतौ तं स्याम तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ ११ ॥

अदब्धो दिवि पृथिव्यामुतासि न तं आपुर्महिमानंमन्तरिक्षे ।

अदब्धेन ब्रह्मणा वावृधानः स त्वं न इन्द्र दिवि पञ्चमं यच्छ तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ १२ ॥

या त इन्द्र तनूरप्सु या पृथिव्यां यान्तरात्रौ या त इन्द्र पर्वमाने स्वविदि ।

ययेन्द्र तन्वाहन्तरिक्षं व्यापिथ तया न इन्द्र तन्वाहं शर्मं यच्छ तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ १३ ॥

त्वमिन्द्र ब्रह्मणा वर्धयन्तः सुत्रं नि पेंदुर्धरयो नाधमानास्तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ १४ ॥

त्वं त्वत् त्वं पर्येष्यस्तं सहस्रचारं विदथं स्वविदं तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ १५ ॥

त्वं रक्षसे प्रदिशुष्यतस्त्वं शोचिषा नमसी वि भासि ।

त्वमिमा विश्वा भवनात् तिष्ठस्य क्रतस्य पन्थामन्वैषि विद्वांस्तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ १६ ॥ (१)

पञ्चभिः पराङ् तपस्येकया वाङ्मस्तिमेपि सुदिने वार्षमानस्तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा घेहि परमे व्योमिन् ॥१७॥

त्वमिन्द्रस्त्वं महेन्द्रस्त्वं लोकस्त्वं प्रजापतिः ।

तुभ्यं यज्ञो वि तांयते तुभ्यं जुहति जुहंतस्तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा घेहि परमे व्योमिन् ॥१८॥

असति सत्प्रतिष्ठितं सति भूतं प्रतिष्ठितम् ।

भूतं इ मय्य आहितं भव्यं भूते प्रतिष्ठितं तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा घेहि परमे व्योमिन् ॥१९॥

क्रोडसि श्रौजोऽसि । स यथा त्वं भ्राजता भ्राजोऽस्येवाहं भ्राजता भ्राज्यासम् ॥२०॥ (२)

रुचिरसि रोचोऽसि । स यथा त्वं रुच्या रोचोऽस्येवाहं

पशुभिश्च ब्राह्मणवर्चसेन च रुचिपीय ॥२१॥

उद्यते नम उदायते नम उदिताय नमः ।

विराजे नमः स्वराजे नमः सम्राजे नमः ॥२२॥

अस्तंयते नमोऽस्तमेभ्यते नमोऽस्तमिताय नमः ।

विराजे नमः स्वराजे नमः सम्राजे नमः ॥२३॥

उदगादुपमादित्यो विधेन तपसा सह ।

सपत्नान्मर्षं रुन्धयन्मा चाहं द्विषते रथं तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा घेहि परमे व्योमिन् ॥२४॥

आदित्य नावमार्क्षः क्षतारित्रां स्वस्तये । अहर्मार्त्यपीपरो रात्रिं सम्रातिं पारय ॥२५॥

वर्ष नावमार्क्षः क्षतारित्रां स्वस्तये । रात्रिं मार्त्यपीपरोऽहः सम्रातिं पारय ॥२६॥

प्रजापतेरारुतो ब्रह्मणा वर्मेणाहं कश्यपस्य ज्योतिषा वर्षेता च ।

जुसदधिः कुतवीर्यो विहायाः सहस्रायुः सुकृतधरेयम् ॥२७॥

परीवृतो ब्रह्मणा वर्मेणाहं कश्यपस्य ज्योतिषा वर्षेता च ।

मा मा प्रापुर्भिर्बो देव्या या मा मातृपीरवसृष्टा वृषाय ॥२८॥ (२८)

कां० १७, प्र० १२, अङ्क० १]

३३९

[कां० १७, म० १, मं० २९]

ऋतेन गुप्त ऋतुमिच्छ सर्वैर्मृतेन गुप्तो भव्येन चाहम् ।

मा मा प्रापत्याप्मा मोत मृत्युन्तर्द्वेऽहं संलिलेन वाचः ॥२९॥

अग्निर्मा गोप्ता परि पातु विश्वत उद्यन्तस्त्रयी नुदतां मृत्युपाशान् ।

व्युच्छन्तीरुपसः पर्वता ध्रुवाः सहस्रं प्राणा मर्या यतन्ताम् ॥३०॥ (३)(३०)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

[इति इतिशान्तिमः प्रवादकः ॥ ३२ ॥]

॥ इति सप्तदशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

षोडशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ४२९३

सप्तदशकाण्डस्य ... ३०

मार्गयोगः ४२८३

अष्टादश काण्डम् ।

(१) पितृमेधः ।

१-६१ अथवा । यमः, मन्त्रोक्ताः, ४१, ४३ सरस्वती, ४० रुद्रः, ४४-४६, ५१, ५२ पितरः । विष्णुः
८, १५ आर्यापंक्तिः १४, ४९, ५० सुरिकः, १८-२०, २१-२३ जगतीः, ३७, ३८ परोष्णिक्,
५६-५७, ६१ अनुष्टुपः, ५९ पुरोष्टुपः ।

[अथ त्रयस्त्रिंशत्तितमः प्रपाठकः ॥ ३० ॥]

[१] ओ चित्सखायं सुख्या ववृत्त्यां तिरः पुरु चिदर्णवं जगन्वान् ।

पितुर्नपातुमा दधीत वेधा अधि क्षमिं प्रतरं दीक्ष्यानः ॥ १ ॥

न ते सखा सुख्यं वष्येतत्सलक्ष्मा यद्विपुरुषा भवति ।
महस्पुत्रासो असुरस्य वीरा दिवो धर्तार उर्विया परि ख्यन् ॥ २ ॥

उशन्ति धा ते अमृतास एतदेकस्य चित्स्यजसं मर्त्यस्य ।
नि ते मनो मनसि धाम्यस्मे जन्तुः पतिस्तन्वमा विविध्याः ॥ ३ ॥

न यत्पुरा चक्रुमा कर्द नूनमृतं वदन्तो अनृतं रयेम ।
गन्धर्वो अप्सवर्षा च योषा सा नौ नार्भिः परमं जामि तन्नौ ॥ ४ ॥

गमे नु नौ जनिता दंपती कर्देवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः ।
नकिरस्य प्र मिनन्ति व्रतानि वेदं नावस्य पृथिवी उत द्यौः ॥ ५ ॥

को अथ युङ्क्ते धुरि मा क्रतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हणायून् ।
आसन्निपुन्हुत्स्वतो मयोभून् एषां भृत्यामृणघत्स जीवात् ॥ ६ ॥

को अस्य वेदं प्रथमस्याहुः क ईं ददर्श क इह प्र वौचत् ।
बृहन्नित्रस्य वरुणस्य धाम कर्दुं ब्रव आहनो वीच्या नृन् ॥ ७ ॥

यमस्य मा युर्म्यं काम आगन्तुमाने योनौ सहस्रेभ्योय ।
जायेव पत्ये तन्व रिरिच्यां वि चिद्वहेव रथ्येव चक्रा ॥ ८ ॥

न तिष्ठन्ति न नि मिणन्त्येते देवानां स्पर्श इह ये चरन्ति ।
अन्येन मदाहनो याहि तयं तेन वि वृह रथ्येव चक्रा ॥ ९ ॥

रात्रीभिरस्मा अहमिर्दशस्येत्स्वस्य चक्षुर्बुध्निरुन्मिमीयात् ।
दिवो पृथिव्या मिथुना सर्वन्धू यमीर्यमस्य विवृहादजामि ॥ १० ॥ (१) (१०)

आ या ता गच्छात्तुत्तरा युगानि यत्र ज्ञामयः कृणवन्नजाभि ।
 उप वृद्धि वृषभार्य बाहुमन्यमिच्छस्व सुभगे पतिं मत् ॥११॥
 किं आतासद्यदनाथं भवति किमु स्वसा यन्निर्गतिर्निगच्छात् ।
 काममृता बद्धेत्तद्रपाभि तन्वाभि मे तन्वां सं पिपुग्धि ॥१२॥
 न ते नाथं यम्यत्राहमस्मि न ते तनं तन्वां सं पपृच्याम् ।
 अन्येन मत्प्रभुदः कल्पयस्व न ते आता सुभगे वप्येतत् ॥१३॥
 न वा उ ते तनं तन्वां सं पपृच्यां पापमाहुर्यः स्वसारं निगच्छात् ।
 अर्सेयदेतन्मनसो हृदो मे आता स्वसुः शयने यच्छयीय ॥१४॥
 वतो वतासि यम नेव ते मनो हृदयं चाविदाम ।
 अन्या किल त्वां कृष्येयं युक्तं परि प्वजातै लिघुजेव वृक्षम् ॥१५॥
 अन्यमु पु यम्यन्य उ त्वां परि प्वजातै लिघुजेव वृक्षम् ।
 तस्य वा त्वं मन इच्छा स वा तवाया कृणुष्व सविदं सुमद्राम् ॥१६॥
 त्रीणि च्छन्दांसि कृवयो वि येतिरे पुरुषं दर्शतं विश्वचक्षणम् ।
 आपो वाता ओषधयस्तान्येकस्मिन्भुवनं आपितानि ॥१७॥
 वृषा वृष्ये दुदुहे दोहसा दिवः पयांसि यद्धो अदितेरदाम्यः ।
 विश्वं स वैद वरुणो यथा धिया स यज्ञियो यजति यज्ञियो ऋतून् ॥१८॥
 रपद्रन्ध्रवीरप्यां च योषणा नृदस्य नृदे परि पातु नो मनः ।
 इष्टस्य मध्ये अदितिर्नि घातु नो आता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वोचति ॥१९॥
 सो चिबु भद्रा क्षुमती यशस्वत्युपा उवाच मनवे स्वर्षिती ।
 यदीमुग्रन्तमुशतामनु क्रतुमग्निं होतारं विदथाय जीर्जनन् ॥२०॥ (२)
 अध त्वं दृप्तं विम्बं विचक्षणं विरामरदिपिरः ह्येनो अध्वरे ।
 यदी विशो वृणते दुस्ममार्यो अग्निं होतारमध धीरजायत ॥२१॥
 सदासि रण्वो यवसेव पुष्यते होत्राभिरे मनुषः स्वध्वरः ।
 विप्रस्य वा यच्छन्नमान उक्थ्योऽ वाजं ससवाँ उपयासि भूरिभिः ॥२२॥
 उदीरय पितरां जार आ भगमियक्षति हर्यतो हुच इप्यति ।
 विवक्ति बद्धिः स्वपस्यते मुखस्तविष्यते असुरो वेपते मती ॥२३॥
 यस्तै अग्रे सुमति मतो अख्यत्सहसः स्रनो अति स प्र शृण्वे ।
 इषं दधानो वहमानो अश्वैरा स द्युमौ अमवान्भूषति द्यून् ॥२४॥ (२४)

- भुषी नो अये सदेने सचस्थे युष्वा रयमपृतस्य इवितुय ।
आ नो वह रोदसी देवपुत्रे मार्किदेवानामय भूरिह स्याः ॥२५॥
- यदग्न एषा समितिर्मवाति देवी देवेषु यज्ञता यज्ञज ।
रत्ना च यद्विमर्जासि स्वधावो भागं नो अत्र वसुमन्तं पीतात् ॥२६॥
- अन्वभिरुषसामग्रमरुत्यदन्वहानि ग्रथमो जातवेदाः ।
अनु ह्ये उपसो अतु रश्मीननु द्यावापृथिवी आ विवेश ॥२७॥
- प्रत्यभिरुषसामग्रमरुत्यदन्वहानि ग्रथमो जातवेदाः ।
प्रति ह्येस्य पुरुषा च रश्मीन्प्रति द्यावापृथिवी आ ततान ॥२८॥
- द्यावा ह क्षामा प्रथमे अतेनाभिभावे भवतः सत्यवाचा ।
देवो यन्मर्तान्यजयाय कृण्वन्त्सीदुद्धोता प्रत्यह् स्वमसुं यन् ॥२९॥
- देवो देवान्यरिभूर्भूतेन वहा नो हव्यं ग्रथमर्थिकित्वान् ।
धूमकेतुः समिधा मार्कजीको मन्द्रो होता नित्यो वाचा यजीयान् ॥३०॥ (३)
- अर्चामि वां वर्धयापो घृतस्नु द्यावाभूमी भृणुतं रोदसी मे ।
अहा यदेवा असुनीतिमायन्मर्चा नो अत्र पितरां शिषीताय ॥३१॥
- स्वाह्यदेवस्यामृतं यदी गोरतो जातासो धारयन्त उर्वी ।
विधे देवा अनु तप्ते यजुर्गुर्देह यदेनीं दिव्यं घृतं वाः ॥३२॥
- किं स्विन्नो राजा जगृहे कदस्ताति व्रतं चक्रमा को वि वेद ।
मित्रश्चिद्विष्मा जुहुराणो देवाँछलोको न यातामपि वाजो अस्ति ॥३३॥
- दुर्मन्त्वन्नामृतस्य नाम सलक्ष्मा यद्विषुरुषा भवाति ।
यमस्य यो मनवते सुमन्त्वग्ने तमृष्व पाक्षप्रयुच्छन् ॥३४॥
- यस्मिन्देवा विदये मादयन्ते विवस्वतुः सदेने धारयन्ते ।
ह्ये ज्योतिरदधुर्मास्यश्चूयपरि द्योतनिं चरतो अजस्ता ॥३५॥
- यस्मिन्देवा मन्मनि संचरन्त्यपीच्येक्षु न वयमस्य विद्य ।
मित्रो नो अत्रादितिरनागान्तसविता देवो वरुणाय वोचत् ॥३६॥
- सखाय आ शिषामहे ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे ।
स्तुप ऊ पु नृतमाय धृष्णवे ॥३७॥
- अवसा हसि भुतो वृत्रहत्येन वृत्रहा ।
मर्षमृषोनो अति श्र दादासि ॥३८॥ (३८)

स्तेयो न क्षामत्येपि पृथिवीं मही नो वाता इह वान्तु भूमौ ।
 मित्रो हि अत्र वरुणो युज्यमानो अग्निर्वने न व्यसृष्ट शोकम् ॥३९॥
 स्तुहि श्रुतं गर्तिसदं जनानां राजानं भीमश्रुपहन्तुमुग्रम् ।
 मृडा जरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यमुस्मत्ते नि वपन्तु सेन्यम् ॥४०॥ (४)
 सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमानि ।
 सरस्वतीं सुकृतो हवन्ते सरस्वती दाशुषे वार्यं दात् ॥४१॥
 सरस्वतीं पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः ।
 आसद्यास्मिन्वर्हिषि मादयध्वमनमीवा इष आ धेह्यस्ते ॥४२॥
 सरस्वति या सुरथं ययाथोकथैः स्वधाभिर्देवि पितृभिर्मदन्ती ।
 सहस्रार्धमिदो अत्र भागं रायस्योषं यजमानाय धेहि ॥४३॥
 उदीरतामवरं उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः ।
 असुं य ईयुरवृका ऋतुज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु ॥४४॥
 आहं पितृन्सुविदव्रौ अविस्मि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः ।
 बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त इहार्गमिष्ठाः ॥४५॥
 इदं पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वास्तो ये अपरास ईयुः ।
 ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनांसु दिक्षु ॥४६॥
 मातली कुचैर्यमो अङ्गिरोभिर्वृहस्पतिर्ऋक्वभिर्वावृधानः ।
 यांश्च देवा वावृधुर्यं च देवांस्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु ॥४७॥
 स्वादुक्किलायं मधुमौ उतायं तीव्रः किलायं रसवो उतायम् ।
 उतो न्वंशस्य पपिवांसमिन्द्रं न कश्चन सहत आहुषेष्ट ॥४८॥
 परोयेवांसं प्रवतो महीरिति बहुभ्यः पन्थामनुपस्पन्नाम ।
 वैवस्वतं संगमनं जनानां यमं राजानं इविषा सपर्यत ॥४९॥
 यमो नो गातुं प्रथमो विवेद नैषा गव्यंतिरपमर्त्तवा उ ।
 यत्रा नः पूर्वं पितरः परेता एना जज्ञानाः पथ्याइ अनु स्वाः ॥५०॥ (५)
 बर्हिषदः पितर ऊत्यर्वागिमा वो हव्या चक्रमा जुषध्वम् ।
 त आ गतावसा शंतमेनाघो नः शं योररपो दधात ॥५१॥
 आच्या जानुं दक्षिणतो निषद्येदं नो हविरभि गृणन्तु विभं ।
 मा हिंसिष्ट पितरः केन चिन्नो यद् आगः पुरुषता कराम ॥५२॥ (६)

- त्वष्टा दुहित्रे बहंतुं कृणोति तेनेदं विश्वं भुवनं समेति ।
 यमस्य माता पर्युद्यमाना महो ज्ञाया विवस्वतो ननाश ॥५३॥
 प्रेहि प्रेहि पृथिभिः पुर्याणैर्येनां ते पूर्वं पितरः परेताः ।
 उभा राजानौ स्वधया मदन्तौ यमं पश्यासि वरुणं च देवम् ॥५४॥
 अपेत वीति वि च सर्पतातोऽस्मा एतं पितरौ लोकमक्रन् ।
 अहोभिरङ्गिरकुम्भिर्युक्तं यमो ददात्यवसानमस्मै ॥५५॥
 उग्रन्तस्त्वेधीमघ्नन्तः समिधीमहि ।
 उग्रकुशत आ वह पितृन्हुविषे अत्तवे ॥५६॥
 द्युमन्तस्त्वेधीमहि द्युमन्तः समिधीमहि ।
 द्युमान्द्युमत आ वह पितृन्हुविषे अत्तवे ॥५७॥
 अङ्गिरसो नः पितरो नर्वग्ना अर्धर्वाणो भृगवः सोम्यासः ।
 तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥५८॥
 अङ्गिरोभिर्यज्ञियैरा गृहीह यमं वैरूपैरिह मादयस्व ।
 विवस्वन्तं हुवे यः पिता तेऽस्मिन्बुद्धिष्या निषद्य ॥५९॥
 इमं यम प्रस्तरमा हिं रोहाङ्गिरोभिः पितृभिः संविद्वानः ।
 आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता बहन्त्वेना राजन्हुविषो मादयस्व ॥६०॥
 इत एत उदारुहन्दिबस्पृष्टान्यारुहन् ।
 प्र भूर्जयो यथा पृथा यामङ्गिरसो युयुः ॥६१॥ (६) (६१)
 ॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(२) पितृमेधः ।

१-६० अथर्वा । यमः, मन्त्रोक्ताः; ४, ३४ अग्निः; ५ जातयेद्याः; २९ पितरः । त्रिष्टुप्: १-३, ६,
 १४-१८, २०, २२, २३, २५, ३०, ३४, ३६, ४६, ४८, ५०-५२, ५६ अनुष्टुप्: ४, ७, ९, १३
 जगती; ५, २६, ४९, ५७ भुरिक्: १९ त्रिपदा गायत्री; २४ त्रिपदा समधियमार्षी
 गायत्री; ३७ विराट् जगती; ३८-४४ आर्यो गायत्री; (४०, ४२-४४ भुरिक्)
 ४५ ककुम्भती अनुष्टुप् ।

- [२] यमाय सोमः पवते यमाय क्रियते हुविः । यमं ह यज्ञो गच्छस्यभिर्दत्तो अरिः कृतः ॥ १ ॥
 माय मधुमत्तमं जुहोता प्र च तिष्ठत । इदं नमः श्रपिभ्यः पूर्वजेभ्यः पूर्वैभ्यः पथिकृत् ॥ २ ॥
 यमाय घृतवत्पयो राज्ञे हविर्जुहोतन ।
 स नो जीवेष्वा यमेदीर्घमायुः प्र जीवसे ॥ ३ ॥ (६४)

मैनमये वि दंष्ट्रो मामि शृङ्गचो मास्य त्वचं चिक्षिपो मा शरीरम् ।
श्रुतं यदा करसि जातवेदोऽथैमेनं प्र हिशुतात्पितृरुपं ॥ ४ ॥

यदा श्रुतं कृण्वो जातवेदोऽथैमेनं परि दत्तात्पितृभ्यः ।
यदो गच्छात्पुनीतिमेतामथ देवानां वञ्चनीर्भवाति ॥ ५ ॥

त्रिकटुकैभिः पयते पटुर्वरिकमिदं बृहत् ।
त्रिष्टुभ्यायत्री छन्दोसि सर्वा ता यम आर्षिता ॥ ६ ॥

सूर्यं चक्षुषा गच्छ वार्तमात्मना दिवं च गच्छ पृथिवीं च धर्मभिः ।
अपो वा गच्छ यदि तत्र ते हितमोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः ॥ ७ ॥

अजो भागस्तपस्तं तपस्व तं तं शोचिस्तपतु तं तं अचिः ।
यास्ते शिवास्तन्वो जातवेदस्ताभिर्वहेनं सुकृतास्तु लोकम् ॥ ८ ॥

यास्ते शोचयो रंहयो जातवेदो यामिरापुणासि दिवमन्तरिक्षम् ।
अजं यन्तमनु ताः समृष्वतामथेतराभिः शिवतमाभिः श्रुतं कृधि ॥ ९ ॥

अवं सृज पुनरग्ने पितृभ्यो यस्तु आहुतश्चरति स्वधावान् ।
आयुर्वसान् उप यातु शेपः सं गच्छतां तन्वा सुवर्चाः ॥ १० ॥ (७)

अतिं ब्रु श्वानो सारमेयो चतुरक्षौ श्वलो साधुना पथा ।
अघा पितृन्स्वविदत्रो अपीहि यमेन ये संघमादं मदन्ति ॥ ११ ॥

यो ते श्वानो यम रक्षितारौ चतुरक्षौ पथिपदी नृचक्षसा ।
ताभ्यां राजन्परि धेहेनं स्वस्त्यस्मा अनमीवं च धेहि ॥ १२ ॥

उरुणसावसुतृपावदुम्बलौ युमस्य द्रुतौ चरतो जनों अहु ।
तावस्मभ्यं दृश्ये सूर्याय पुनर्दत्तामसुमधेह भद्रम् ॥ १३ ॥

सोम एकैभ्यः पवते घृतमेक उपासते । येभ्यो मधुं प्रधावति तांश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ १४ ॥

ये चित्पूर्वं क्रतुसाता क्रतुजाता क्रतावृधः ।
अपीन्तपस्वतो यम तपोजो अपि गच्छतात् ॥ १५ ॥

तपसा ये अनापुष्यास्तपसा ये स्वर्षिभ्युः । तपो ये चक्रिरे महस्तांश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ १६ ॥

ये युष्यन्ते ग्रधनेषु शूरासो ये तनूत्यजः । ये वा सहस्रदक्षिणास्तांश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ १७ ॥

सहस्रणीथाः कृवयो ये गोपायन्ति सूर्यम् । अपीन्तपस्वतो यम तपोजो अपि गच्छतात् ॥ १८ ॥

स्योनास्मै भव पृथिव्यनृक्षरा निवेशनी । यच्छास्मै शर्म सप्रधाः ॥ १९ ॥

असंवाधे पृथिव्या उरौ लोके नि धीयस्व । स्वधा याश्चकृपे जीवन्तास्ते सन्तु मधुञ्जताः ॥ २० ॥ (८)

हृयाभि ते मनसा मन इहेमान्गुहौ उप जुजुषाण एहि ।

सं गच्छस्व पितृभिः सं युमेन स्योनास्त्वा वाता उप वान्तु शुम्भाः ॥२१॥

उत्वा वहन्तु मरुत उदवाहा उदभुतः । अजेन कृष्णन्तः शीतं वृषेणोक्षन्तु बालित्वि ॥२२॥

उदहृमायुरायुषे क्रत्वे दक्षाय जीवसे । स्वान्गच्छतु ते मग्ने अर्धा पितृरुष इव ॥२३॥

मा ते मनो मासोर्माङ्गानां मा रसस्य ते । मा ते हास्त तन्वः किं चनेह ॥२४॥

मा त्वा वृधः सं बाधिष्ट मा देवी पृथिवी मही । लोकं पितृषु वित्तैर्धस्य यमराजसु ॥२५॥

यत्ते अहगमतिहितं पराचैरपानः प्राणो य उ वा ते परेतः ।

तत्तै संगत्य पितरः सनीडा घासाद्वासं पुनरा वैशयन्तु ॥२६॥

अपेम जीवा अरुधन्गुहेभ्यस्तं निर्वहेतु परि ग्रामादितः ।

मृत्युर्यमस्यासीदुतः प्रचेता अद्यन्पितृभ्यो गमयां चकार ॥२७॥

ये दस्यवः पितृषु प्रविष्टा ज्ञातिमुखा अहुतादश्वरन्ति ।

परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निष्टानस्मात्प्र धमाति यज्ञात् ॥२८॥

सं विशन्तिह पितरः स्वा नः स्योनं कृष्णन्तः प्रतिरन्तु आयुः ।

तेभ्यः श्रेष्ठेन हविषा नक्षमाणा ज्योग्जीवन्तः शरदः पुरुचीः ॥२९॥

यां तै धेनुं निपूणामि यष्टं ते क्षीर औदुनम् ।

तेना जनस्यासो भर्ता योऽग्रासदजीवनः ॥३०॥ (९)

अथावर्ता प्र तर या सुशेवाधार्कं वा प्रतरं नवीयः ।

यस्त्वा ज्ञानं वध्यः सो अस्तु मा सो अन्यद्विदत भागधेयम् ॥३१॥

यमः परोऽवरो विवस्वान्ततुः परं नार्ति पश्यामि किं चन ।

यमे अश्वरो अधि मे निविष्टो भुवो विवस्वानन्वार्ततान ॥३२॥

अपागूहभृतां मर्त्येभ्यः कृत्वा सर्वर्णामदधुर्विवस्वते ।

उताश्विनावभरद्यत्तदासीदजहादु द्वा मिथुना संरभ्युः ॥३३॥

ये निखाता ये परोऽप्ता ये दुग्धा ये चोद्विताः ।

सर्वास्तानम् आ वह पितृन्हविषे अत्तवे ॥३४॥

ये अग्निदग्धा ये अनेग्निदग्धा मर्त्ये दिवः स्वधया मादयन्ते ।

त्वं तान्वेत्थ यदि ते जातवेदः स्वधया यज्ञं स्वधितिं जुपन्ताम् ॥३५॥

शं तप माति तपो अग्ने मा तन्वः तपः ।

वनेषु शुष्मो अस्तु ते पृथिव्यार्पस्तु यद्वरः ॥३६॥ (१०)

ददाम्यस्मा अवसानमेतद्य एव आगन्मस्य चेदधुनिह ।

यमर्थिकित्वान्प्रत्येतदाह ममैष राय उप तिष्ठतामिह ॥३७॥

इमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । श्रुते श्रुत्सु नो पुरा ॥३८॥

प्रेमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । श्रुते श्रुत्सु नो पुरा ॥३९॥

अपेमा मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । श्रुते श्रुत्सु नो पुरा ॥४०॥ (१०)

वीक्षमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । श्रुते श्रुत्सु नो पुरा ॥४१॥

निरिमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । श्रुते श्रुत्सु नो पुरा ॥४२॥

उदिमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । श्रुते श्रुत्सु नो पुरा ॥४३॥

समिमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । श्रुते श्रुत्सु नो पुरा ॥४४॥

अमासि मात्रां स्वरिणामायुष्मानभूयासम् । यथापरं न मासति श्रुते श्रुत्सु नो पुरा ॥४५॥

प्रापो अपानो व्यान आयुश्चक्षुर्दृशये क्षणीय । अपरिपरेण पथा यमराज्ञः पितृर्नाञ्छ ॥४६॥

ये अग्रवः शशमानाः परियुहित्वा द्वेषास्पनपत्यवन्तः ।

ते धामुदित्याविदन्त लोकं नाकस्य पुष्टे अघि दीघ्यानाः ॥४७॥

उदन्वती द्यौरवमा पीलुमतीति मध्यमा ।

तृतीया ह प्रचौरिति यस्यां पितर आसते ॥४८॥

ये नः पितुः पितरो ये पितामहा य आविविश्रुर्वैश्रवन्तारिधम् ।

य आक्षियन्ति पृथिवीमुत द्यां तेभ्यः पिपृभ्यो नमसा विधेम ॥४९॥

इदमिदं उ नापरं दिवि पश्यसि क्षयम् । माता पुत्रं यथा सिचाम्येनि भूम ऊर्धुहि ॥५०॥ (११)

इदमिदं उ नापरं जरस्पन्यदितोऽपरम् । जाया पतिमिव वाससाम्येनि भूम ऊर्धुहि ॥५१॥

अभि त्वौर्णोमि पृथिव्या मातुर्वक्षेण भद्रया ।

जीवेष्टुं भद्रं तन्मयि स्वधा पितृषु सा त्वयि ॥५२॥

अग्नीषोमा पथिकृता स्योनं देवेभ्यो रत्नं दधयुर्वि लोकम् ।

उप प्रेष्यन्तं पूषणं यो वहांत्यज्ञोयानैः पृथिभिस्तत्र गच्छतम् ॥५३॥

पूषा त्वेतश्चावयतु प्र विद्वाननष्टपशुर्ध्वनस्य गोपाः ।

स त्वैवेभ्यः परि ददत्पितृभ्योऽग्निर्देवेभ्यः सुविद्वत्रिभ्यः ॥५४॥

आयुर्विद्यायुः परि पातु त्वा पूषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् ।

यत्रासते सुकृतो यत्र त ईयुस्तत्र त्वा देवः सविता दधातु ॥५५॥ (१२)

इमौ युनज्मि ते बह्वी असुनीत्ताय वोढवे ।

ताभ्यां यमस्य सादनं समितीश्चार्वा गच्छतात् ॥५६॥

एतच्चा वासः प्रथमं न्वागन्पैतदहं यदिहार्चिभः पुरा ।

इष्टापूर्तमनुसंक्राम विद्वान्यत्र ते दत्तं बहुधा विचिन्धुषु ॥५७॥

अश्वेवर्मं परि गोमिर्व्ययस्व सं प्रोर्णेष्व मेदसा पीयसा च ।

नेच्चा धृष्णुर्हरसा जर्हपाणो दुष्टग्निघ्नन्परीक्षयति ॥५८॥

दण्डं हस्ताद्वाददानो गुतासौः सह श्रोत्रेण वर्चसा बलेन ।

अत्रैव त्वमिह वयं सुवीरा विश्वा सृष्टो अभिमातीर्जयेम ॥५९॥

धनुर्हस्ताद्वाददानो मृतस्य सह क्षत्रेण वर्चसा बलेन ।

समागृभाय वसु भूरि पुष्टमर्वाङ् त्वमेक्षुर्प जीवलोकम् ॥६०॥ (१२) (१२१)

॥ इति द्वितीयोऽनुब्राह्मणः ॥ २ ॥

[इति धनस्त्रिंशतितमः प्रपाठकः ॥६१॥]

(३) पिटमेधः ।

१-७३ अथवा । यमः, ४४, ४६ मंत्रोक्ताः, ५, ६ अग्निः, ५० भूमिः, ५४ इन्द्रः, ५६ आपः । विष्टुः

४, ८, ११, २३ सतः पंक्तिः, ५ त्रिपदा निचृद्वायवीः, ६, ५६, ६८, ७०, ७२ अनुष्टुप् ;

१८, २५-२९, ४४, ४६ जगतीः ; (१८ मुरिक्, २९ विराद्) ३० पञ्चपदा अतिजगती ;

३१ विराद् शकरी ; ३२-३५, ४७, ४९, ५२ मुरिक् ; ३६ एकावसाना आसुरी

अनुष्टुप् ; ३७ एकावसाना आसुरी गायत्री ; ३९ परात्रिष्टुप् पंक्तिः ;

५० प्रस्तारपंक्तिः ; ५४ पुरोऽनुष्टुप् ; ५८ विराद्, ६० त्र्यवसाना

पदपदा जगती, ६४ मुरिक् पद्या पंक्त्यार्थी, ६७ पद्या

गृहती, ६०, ७१ उपरिष्टाद् गृहती ।

[अथ चतुस्त्रिंशतितमः प्रपाठकः ॥ ३४ ॥]

[३] इयं नारीं पतिलोकं वृणाना नि पद्यतु उप त्वा मर्त्यं प्रेतम् ।

धर्मं पुराणमनुपालयन्ती तस्यै ग्राजां द्रविणं चेह वैहि ॥ १ ॥

उदीर्णं नार्यभि जीवलोकं गतासुमेतमुप श्रेष्ठ एहि ।

हस्तग्राभस्य दधिपोस्तवेदं पत्युर्जनित्वमभि सं वभूथ ॥ २ ॥

अपेक्ष्यं युवति नीयमानां जीवां मृतेभ्यः परिणीयमानाम् ।

अन्धेन यत्तमसा प्रावृतासीत्प्राक्तो अपाचीमनयं तदेनाम् ॥ ३ ॥

प्रजानत्यग्निं जीवलोकं देवानां पन्थामनुसंचरन्ती ।

अयं ते गोपतिस्तं जुपस्व स्वर्गं लोकमग्निं रोहयैन्म ॥ ४ ॥

उप घामुषं वेतसमवचरो नदीनाम् । अग्ने पिचमपामसि ॥ ५ ॥ (१२६)

यं त्वमग्ने समदहस्तमु निर्वीपया पुनः ।	
क्याम्बुरत्र रोहतु शाण्डदुर्वा व्यक्तिका	॥ ६ ॥
इदं त एकं पर ऊं त एकं तृतीयैर्न ज्योतिषा सं विशस्व ।	
संवेशने तन्वाइ चारुरेधि प्रियो देवानां परमे सधस्थे	॥ ७ ॥
उत्तिष्ठ भेहि प्र द्रवौकः कृणुष्व सलिले सधस्थे ।	
तत्र त्वं पितृभिः संविदानः सं सोमैर्न मदस्व सं स्वधार्मिः	॥ ८ ॥
प्र च्यवस्व तन्वै१ सं भरस्व मा ते गात्रा वि हापि मो शरीरम् ।	
मनो निर्विष्टमनुसंविशस्व यत्र भूर्मेर्जुपसे तत्र गच्छ	॥ ९ ॥
वर्षेसा मां पितरः सोम्यासो अजन्तु देवा मधुना घृतेन ।	
चक्षुषे मा प्रतेरं तारयन्तो जूरसे मा जरदष्टि वर्षेन्तु	॥ १० ॥ (१३)
वर्षेसा मां समनक्त्वग्निर्मेघां मे विष्णुर्न्युनित्वा सत् ।	
रयि मे विश्वे नि र्यच्छन्तु देवाः स्योना मापः पवनैः पुनन्तु	॥ ११ ॥
मित्रावरुणा परि मामघातामादित्या मा स्वरवो वर्षयन्तु ।	
वर्चो म इन्द्रो न्यनिकु हस्तयोर्जरदष्टि मा सविता कृणोतु	॥ १२ ॥
यो ममारं प्रथमो मर्त्यानां यः प्रेयायं प्रथमो लोकमेतम् ।	
वैवस्वतं संगमनं जनानां यमं राजानं हविषा सपर्यत	॥ १३ ॥
परा यात पितर आ च यातायं वो यज्ञो मधुना समक्तः ।	
दुचो अस्मभ्यं द्रविणेह मुद्रं रयि च नः सर्वैवीरं दधात	॥ १४ ॥
कण्वः कुक्षीवान्पुरुमीदो अगस्त्यः इयावाश्वः सोमैर्यर्चनानाः ।	
विश्वामित्रोऽयं जमदग्निरत्रिरवन्तु नः कश्यपो वामदेवः	॥ १५ ॥
विश्वामित्र जमदग्ने वसिष्ठ भरद्वाज गोतम वामदेव ।	
शुदिनो अत्रिरग्रभीक्ष्मोभिः सुसंशासुः पितरो मृदता नः	॥ १६ ॥
कस्ये मुजाना अति यन्ति रिप्रमायुर्दधानाः प्रतुरं नवीयः ।	
आप्यायमानाः प्रजया धनेनार्धं स्याम सुरभयो गृहेषु	॥ १७ ॥
अज्जते व्यज्जिते समज्जते क्रतुं रिहन्ति मधुनाम्यजिते ।	
सिन्धोरुच्छवासे पतयन्तुमुक्ष्णं हिरण्यपावाः पशुमासु गृह्णते	॥ १८ ॥
यदो मुद्रं पितरः सोम्यं च तेनो सचक्ष्वं स्वयंशसो हि भूत ।	
ते अर्वाणः कवय आ धृणोत सुविदुत्रा विदये इयमानाः	॥ १९ ॥ (१४०)

ये अत्रयो अङ्गिरसो नर्वग्वा इष्टावन्तो रातिपाचो दधानाः ।
दक्षिणावन्तः सुकृतो य उ स्वासद्यास्मिन्वर्हिषि मादयध्वम् ॥२०॥ (१४)

अथा यथा नः पितरः परासः प्रजासो अग्न क्रतुमांशुशानाः ।
शुचीदयन्दीर्घ्यत उक्थशासुः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरप्य ग्रन् ॥२१॥

सुकर्माणः सुकृतो देवयन्तो अयो न देवा जनिमा धमन्तः ।
शुचन्तो अग्निं बावृधन्त इन्द्रमुर्वी गव्यां परिपदं नो अकृन् ॥२२॥

आ यूथेव धूमतिं पृथो अख्यदेवानां जनिमान्स्पृशः ।
मर्तासधिदुर्वशीरकुप्रन्नुषे चिदर्य उपरस्यायोः ॥२३॥

अकर्म ते स्वपसो अभूम क्रतुमवसन्नपसो विम्रातीः ।
विमं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्देम विदये सुवीराः ॥२४॥

इन्द्रो मा मरुत्वान्प्राच्यां दिशः पातु बाहुच्युता पृथिवी धामिबोपरि ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥२५॥

धाता मा निर्ऋत्या दक्षिणाया दिशः पातु बाहुच्युता पृथिवी धामिबोपरि ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥२६॥

अदितिर्मादित्यैः प्रतीच्या दिशः पातु बाहुच्युता पृथिवी धामिबोपरि ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥२७॥

सोमो मा विष्वेदुर्वेदीच्या दिशः पातु बाहुच्युता पृथिवी धामिबोपरि ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥२८॥

धर्वा इ त्वा धरुणो धारयाता ऊर्ध्वं भ्रातुं संविता धामिबोपरि ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥२९॥

प्राच्यां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युता पृथिवी धामिबोपरि ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥३०॥ (१५)

दक्षिणायां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युता पृथिवी धामिबोपरि ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥३१॥

प्रतीच्यां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युता पृथिवी धामिबोपरि ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥३२॥

उदीच्यां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युता पृथिवी धामिबोपरि ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥३३॥ (१५)

का० १८, प्र० १४, अनु० १]

३५१

[का० १८, सू० १, मं० १४

- पुष्पायां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायाया दधामि बाहुच्युतां पृथिवी धामिवोपरि ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमागा इह स्थ ॥३४॥
- पुष्पायां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायाया दधामि बाहुच्युतां पृथिवी धामिवोपरि ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमागा इह स्थ ॥३५॥
- धूर्तासि धूर्णोऽसि वंसगोऽसि ॥३६॥
 उदपूरसि मधुपूरसि वातपूरसि ॥३७॥
- इतश्च माध्वतश्चावतां युमे इव यतमाने यदैतम् ।
 प्र वां मरुन्मातुषा देयन्तो आ सीदतां स्वध्वं लोकं विदनि ॥३८॥
 स्वातस्थे भवतुमिन्दवे नो युजे वां ब्रह्मं पूज्यं नमोभिः ।
 वि श्लोकं एति पृथ्येपि सूरिः शुष्वन्तु विभे अमृतास एतत् ॥३९॥
 ग्रीणि पदानि रूपो अन्वरोहवत्तुष्वदीमनैतद्वेन ।
 अक्षरेण प्रति मिमीते अर्कमृतस्य नाभावमि सं पुनाति ॥४०॥ (१६)
 देवेभ्यः कर्मवृणीत मृत्युं प्रजायै किममृतं नावृणीत ।
 मृहस्पतिर्पुत्रमतनुत् ऋषिः श्रियां यमस्तन्वमा रिरिच ॥४१॥
 स्वर्गमन ईदितो जातवेदोऽवाहृद्व्यानि सुरभीणि कृत्वा ।
 प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षमदि त्वं देव प्रयता हवींषि ॥४२॥
 आसीनासो अरुणीनामुपस्थे रयिं धंच द्राक्षुषे मर्त्याय ।
 पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्यः प्र यच्छतु त इहोर्षि दधात ॥४३॥
 अविष्यात्ताः पितर एह गच्छतु सदाःसदाः सदत सुप्रणीतयः ।
 अथो हवींषि प्रयतानि बहिर्वि रयिं च नुः सर्ववीरं दधात ॥४४॥
 उपहृता नः पितरः सोम्यासो बहिर्घ्रेषु निषिषु प्रियेषु ।
 त आ गमन्तु त इह भुवन्त्वधि भुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान् ॥४५॥
 ये नः पितरः पितरो ये पितामहा अनूजहिरे सोमणीयं वसिष्ठाः ।
 तेभिर्वयः संराणो हवींष्युषुषुशङ्निः प्रतिक्राममेषु ॥४६॥
 ये तावुपुर्देवत्रा जेहमाना होत्राविदुः स्तोमवहासो अकैः ।
 आये याहि सहस्रं देववन्दैः सत्यैः कृविभिर्क्रषिभिर्वैश्वसङ्निः ॥४७॥
 ये सत्यासो हविरदो हविष्या इन्द्रेण देवैः सुरयं तुरेण ।
 आये याहि इविदत्रैश्चिरार्वाह परैः पृथैर्क्रषिभिर्वैश्वसङ्निः ॥४८॥ (१९९)

- उप सर्प मातरं भूमिमेतामुच्यचंसं पृथिवीं सुशेवां ।
ऊर्णप्रदाः पृथिवी दक्षिणावत एषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् ॥४९॥
- उच्छ्वस्वश्च पृथिवि मा नि बाधथाः स्रपायनास्मै भव स्रपसर्पणा ।
माता पुत्रं यथा सिचाम्येनिं भूम ऊर्णहि ॥५०॥ (१७)
- उच्छ्वस्वमाना पृथिवी सु तिष्ठतु सहस्रं मित उप हि श्रयन्ताम् ।
ते गृहासौ घृतश्चुतः स्योना विश्वाहास्मै शरणाः सन्त्वत्र ॥५१॥
- उचै स्तन्नामि पृथिवीं त्वत्परीमं लोगं निदधन्मो अहं रिपम् ।
एतां स्थूणां पितरौ धारयन्ति ते तत्र यमः सादना ते कृणोतु ॥५२॥
- इममग्रे चमसं मा वि जिह्वरः प्रियो देवानामुत सोम्यानाम् ।
अयं यश्चमसो देवपानस्तस्मिन्देवा अमृता मादयन्ताम् ॥५३॥
- अथर्वा पूर्णं चमसं यमिन्द्रायाविर्भवाजिनीवते ।
तस्मिन्कृणोति सुकृतस्य भुक्षं तस्मिन्निन्दुः पवते विश्वदानीम् ॥५४॥
- यचै कृष्णः शकुन आतुतोद पिपीलः सर्प उत वा श्वापदः ।
अभिष्टद्विश्वाद्गदं कृणोतु सोमश्च यो ब्राह्मणो अविवेश ॥५५॥
- पर्यस्वतीरोपघयः पर्यस्वन्मामकं पर्यः ।
अपां पर्यसो यत्पयस्तेन मा सह शुम्भत ॥५६॥
- इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराजनेन सर्पिषा सं स्पृशन्ताम् ।
अनुभवौ अनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्रे ॥५७॥
- सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेनैष्टापुतेन परमे न्योमिन् ।
द्वित्वावचं पुनस्तमेहि सं गच्छतां तन्वा सुवर्चाः ॥५८॥
- ये नः पितुः पितरो ये पितामहा य आविविश्वरुर्वेन्तरिक्षम् ।
तेभ्यः स्वराडसुनीतिनो अद्य यथावत् तन्वाः कल्पयाति ॥५९॥
- शं ते नीहारो भवतु शं ते मुष्वाव शीयताम् ।
शीतिके शीतिकावति हार्दिके हार्दिकावति ।
मुण्डक्यं पुंसु शं श्व इमं स्वश्रि शमय ॥६०॥ (१८)
- विवस्वाओ अमयं कृणोतु यः सुत्रामा जीरदानुः सुदानुः ।
इहेमे वीरा बहवो भवन्तु गोमदश्चवन्मर्यस्तु पुष्टम् ॥६१॥ (१९)

विवस्वाभो अमृतत्वे दधातु परितु मुत्पुत्रमृतं न ऐतु ।
 इमात्रं धत्तु पुरुषाना जरिम्णो मो ज्येष्ठिमस्तं यमं गुः ॥६२॥

यो दुध्रे अन्तरिक्षे न मृद्धा पितृणां कविः प्रमतिर्मतीनाम् ।
 तमर्चत विश्वमित्रा हविर्गिः स नो यमः प्रतरं जीवसे घात ॥६३॥

आ रोहत दिव्यस्तुतमामृषयो मा विभीतन ।
 सोमपाः सोमपायिन इदं वः क्रियते हविरगन्तु ज्योतिरुत्तमम् ॥६४॥

प्र केतुना बृहता भात्यगिरा रोदसी वृषभो रोरवीति ।
 विश्विदन्तादुपमाश्रुदानुपामुपस्थे महिषो ववर्ध ॥६५॥

नाके सुपर्णमुप यत्पतन्तं हुदा वेनन्तो अभ्यवक्षत त्वा ।
 हिरण्यपथं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं श्रुणुयुम् ॥६६॥

इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा ।
 शिक्षा णो अस्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि ॥६७॥

अपूपार्पिहितान्कुम्भान्वास्तं देवा अघारयन् ।
 ते ते सन्तु स्वधार्वान्तो मधुमन्तो घृतश्रुतः ॥६८॥

यास्तं धाना अनुक्रिरामि तिलमित्राः स्वधार्वतीः ।
 तास्तं सन्तु विश्वीः प्रश्नीस्तास्तं यमो राजाशु मन्यताम् ॥६९॥

पुनर्देहि वनस्पते य एष निहितस्त्वयि ।
 यथा यमस्य सादेन आसतै विदया वदेन ॥७०॥

आ रभस्व जातवेदस्तेजस्वद्धरो अस्तु ते ।
 शरीरमस्य सं द्रुहार्थेन वेहि सुकृतांस्तु लोके ॥७१॥

ये ते पूर्वं परांगता अपरे पितरश्च ये ।
 तेभ्यो घृतस्य कृत्वैति शतधारा व्युन्दुती ॥७२॥

एतदा रोह वयं उन्मृजानः स्वा इह बृहद् दीदयन्ते ।
 अभि प्रेहि मध्यतो माप हास्थाः पितृणां लोकं प्रथमो यो अत्र ॥७३॥ (१९) (१)
 ॥ इति दुर्गायोऽनुवाकः ॥३॥

(४) पितृलोचः ।

८९ अथवा । यमः, मन्त्रोक्ताः, ८१ पितरः, ८८ अग्निः, ८९ चन्द्रमाः । त्रिष्टुप्; १, ४, ७, १४, ३६, ६० मुरिह
१, ५, ११, २९, ५०, ५१, ५८ जगती, ३ पञ्चपदा मुरिगतिजगती; ६, ९, १३ पञ्चपदा शकरी
(९ मुरिह, १३ व्यवसाना), ८ पञ्चपदातिशकरी, १२ महापृथ्वी, १६-२४ त्रिपदा मुरिह
महापृथ्वी, २६, ३३, ४३ उपरिष्टा वृहती (२६ विराट्), २७ याजुषी गायत्री,
२९, ३१, ३२, ३८, ४१, ४२, ५५-५७, ५९, ६१ अनुष्टुप् (५६ ककुम्भती), ३९, ६२,
६३ आस्तारपङ्क्तिः; (३९ पुरोविराट्, ६२ मुरिह, ६३ स्वरट्); ४९ अनुष्टुप्मात्रा
त्रिष्टुप्; ५३ पुरो विराट् सतः पङ्क्तिः; ६६ त्रिपदा स्वरट् गायत्री; ६७ द्विपदात्रा
अनुष्टुप्; ६८, ७१ मासुरी अनुष्टुप्; ७२-७४, ७९ आसुरीपङ्क्तिः; ७५ आसुरी गायत्री
७६ मासुरी उष्णिक्; ७७ वैवी जगती, ७८ आसुरी त्रिष्टुप्; ८० मासुरी
जगती; ८१ प्राजापत्यानुष्टुप्; ८२ साम्नी वृहती; ८३, ८४ साम्नी
त्रिष्टुप्; ८५ आसुरी वृहती; (६७, ६८, ७१-८६ एकवसाना); ८६, ८७ चतुष्टुपा उष्णिक्,
(८६ ककुम्भती, ८७ शकुम्भती); ८८ व्यवसाना पथ्यापङ्क्तिः; ८९ पञ्चपदा पथ्यापङ्क्तिः ।

- [४] आ रोहन्तर्जनिर्त्री जातवेदसः पितृयाणैः सं धु आ रोहयामि ।
अवाङ्मुच्येपितो हंयुवाह ईजानं युक्ताः सुकृता घञ लोके ॥ १ ॥
देवा यज्ञमुतर्वः कल्पयन्ति इभिः पुरोडाशं सुचो यज्ञायुधानि ।
तेभिर्वाहि पृथिभिर्देव्यानां रीजानाः स्वर्गं यन्ति लोकम् ॥ २ ॥
अतस्त्वं पन्थामनु पश्य साव्यङ्गिरसः सुकृतो येन यन्ति ।
तेभिर्वाहि पृथिभिः स्वर्गं यत्रादित्या मधुं भक्षयन्ति तृतीये नाके अधि वि भ्रयस्व ॥ ३ ॥
त्रयः सुपूर्णा उपरस्य मायू नाकस्य पृष्ठे अधि विष्टपि श्रिताः ।
स्वर्गा लोका अमृतेन विष्टा इषमूर्जं यजमानाय दुहाम् ॥ ४ ॥
जुहोर्दधार चाक्षुषमृदन्तरिक्षं ध्रुवा दधार पृथिवीं प्रनिष्ठाम् ।
प्रतीमां लोका धृतपृष्ठाः स्वर्गाः कार्यकामं यजमानाय दुहाम् ॥ ५ ॥
ध्रुव आ रोह पृथिवीं विश्वमोजसमन्तरिक्षमुपभुदा क्रमस्य ।
जुहु वां गच्छ यजमानेन साकं सुवेण वत्सेन दिशः प्रपीनाः सर्वा ध्रुस्वाहणीयमानः ॥ ६ ॥
तीर्थं स्तरन्ति प्रवतो महीरिति यज्ञकृतः सुकृतो येन यन्ति ।
अत्रादधुर्यजमानाय लोकं दिशो भूतानि यदकल्पयन्त ॥ ७ ॥
अङ्गिरसामयनं पूर्वो अङ्गिरादित्यानामयनं गार्हपत्यो दक्षिणानामयनं दक्षिणाभिः ।
महिमानमग्नेर्विहितस्य ब्रह्मणा समङ्गः सर्वं उप याहि शुग्मः ॥ ८ ॥ (१०२)

पूर्वो अभिष्टा तपतु शं पुरस्ताच्छं पश्चात्तपतु गार्हपत्यः ।

दक्षिणामिष्टं तपतु शर्म यमोच्चरतो मध्यतो अन्तरिक्षादिशोदिशो अग्रे परं पाहि घोरान् ॥९॥

युयमग्रे शतमाभिस्तनूभिरीजानमभि लोकं स्वर्गम् ।

अथा मूत्वा पृष्टिवाहो वहाध यत्र देवैः संघमादं मदन्ति ॥१०॥

शर्मये पश्चात्तप शं पुरस्ताच्छं पुरस्ताच्छं पश्चात्तपैनम् ।

एकस्त्रेधा विहितो जातवेदः सम्यगेनं धेहि सुकृतास्तु लोकं ॥११॥

शममयः समिद्धा आ रमन्तां प्राजापत्यं मेघ्यं जातवेदसः ।

श्रुतं कृण्वन्त इह मार्गं चिक्षिपन् ॥१२॥

यज्ञ एति विततुः कल्पमान ईजानमभि लोकं स्वर्गम् ।

तममयः सर्वहुतं जुपन्तां प्राजापत्यं मेघ्यं जातवेदसः ।

श्रुतं कृण्वन्त इह मार्गं चिक्षिपन् ॥१३॥

ईजानमितमारुक्षदग्निं नाकस्य पुष्टादिर्वज्रत्पतिष्यन् ।

तस्मै प्र भाति नमसो ज्योतिषीमान्स्वर्गः पन्थाः सुकृते देवयानः ॥१४॥

अभिहोताध्वर्युष्टे बृहस्पतिरिन्द्रो ब्रह्मा दक्षिणतस्ते अस्तु ।

हुतोऽयं संस्थितो यज्ञ एति यत्र पूर्वमयनं हुवानाम् ॥१५॥

अपूपवान्क्षीरवांश्चरेह सीदतु ।

लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥१६॥

अपूपवान्दधिवांश्चरेह सीदतु ।

लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥१७॥

अपूपवान्द्रप्सवांश्चरेह सीदतु ।

लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥१८॥

अपूपवान्पृतवांश्चरेह सीदतु ।

लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥१९॥

अपूपवान्मांसवांश्चरेह सीदतु ।

लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२०॥ (२१)

अपूपवानर्वावांश्चरेह सीदतु ।

लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२१॥ (२१५)

- अपूपवान्मधुमांश्चरेह सीदतु ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२२॥
- अपूपवात्रसवांश्चरेह सीदतु ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२३॥
- अपूपवानपवांश्चरेह सीदतु ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२४॥
- अपुपापिहितान्कुम्भान्यास्तै देवा अघारयन् ।
ते ते सन्तु स्वधावन्तो मधुमन्तो घृतश्रुतः ॥२५॥
- यास्तै धाना अनुकिरामि तिलमिश्राः स्वधावतीः ।
तास्तै सन्तुदम्बीः प्रम्बीस्तास्तै यमो राजानु मन्यताम् ॥२६॥
- अक्षिति भूयसीम् ॥२७॥
- द्रुप्तार्धस्कन्द पृथिवीमनु घामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वैः ।
समानं योनिमनु संचरन्तं द्रुप्तं जुहोम्यहुं सप्त होत्राः ॥२८॥
- श्रतर्षारं वायुमर्कं स्वर्विदं नृचर्धसस्ते अभि चक्षते रयिम् ।
ये पृणन्ति प्र च यच्छन्ति सर्वदा ते दुहते दक्षिणां सप्तमातरम् ॥२९॥
- कोशं दुहन्ति कलशं चतुर्विलिम्बिडां धेनुं मधुमतीं स्वस्तये ।
ऊर्ध्वं मदन्तीमर्दिति जनेष्वग्रे मा हिंसीः परमे व्योमिन् ॥३०॥ (२२)
- एतच्चै देवः सविता वासो ददाति भर्तृवे ।
तत्त्वं यमस्य राज्ये वसानस्ताप्यं चर ॥३१॥
- धाना धेनुर्भवद्वत्सो अस्यास्तिलोऽभवत् ।
तां चै यमस्य राज्ये अक्षितामृषं जीवति ॥३२॥
- एतास्तै असां धेनवः कामदुघा भवन्तु ।
एनीः श्येनीः सरूपा विरूपास्तिलवत्सा उप तिष्ठन्तु त्वात्र ॥३३॥
- एनीर्धाना हरिणीः श्येनीरस्य कृष्णा धाना रोहिणीर्धेनवस्ते ।
तिलवत्सा ऊर्जमस्मै दुहाना विश्वाहा सन्त्वनपस्फुरन्तीः ॥३४॥
- वैश्वानरे हविरिदं जुहोमि साहस्रं शतघोरमुत्तमम् ।
स विभर्ति पितरं पितामहान्प्रपितामहान्विभर्ति पित्र्वमानः ॥३५॥ (२२)

सुखधरं श्रुतधरं सुतत्समक्षितं व्यच्यमानं सलिलस्य पृष्ठे ।

ऊर्जं दुर्दानमनपस्फुरन्तस्युपासते पितरः स्वधार्मिः ॥३६॥

इदं कसाम्बु चयनेन चितं तत्संजाता अवं पश्यतेत ।

मत्स्योऽयमस्तुत्वमेति तस्मै गुहान्कृणुत यावत्सर्वन्धु ॥३७॥

इहैवेधिं घनसर्निरिहचिच इहकृतुः । इहैधिं वीर्यविचरो वयोषा अपराहतः ॥३८॥

पुत्रं पौत्रमभितुर्षयन्तीरापो मधुमतीरिमाः ।

स्वधां पितृभ्यो अमृतं दुर्हाना आपो देवीरुभयांस्तर्पयन्तु ॥३९॥

आपो अग्निं प्र दिंशुत पितृरूपेयं यक्षं पितरो मे जुपन्ताम् ।

आसीनामूर्जस्युप ये सचन्ते ते नो रयिं सर्व्वीरं नि यच्छान् ॥४०॥ (२३)

समिन्धते अमर्त्यं हव्यवाहं धृतप्रियम् । स वेदु निर्हिताग्निधीन्पितृन्परावतो गतान् ॥४१॥

यं ते मन्त्रं यमोदुनं यन्मांसं निपुणामि ते । ते ते सन्तु स्वधावन्तो मधुमन्तो घृतशुतः ॥४२॥

यास्तै धाना अंबुकिरामि तिलमिश्राः स्वधावतीः ।

तास्तै सन्तुदुग्धीः प्रग्धीस्तास्तै यमो राजादु मन्यताम् ॥४३॥

इदं पूर्वमपरं नियानं येनां ते पूर्वे पितरः परैताः ।

पुरोगवा ये अभिशाचो अस्य ते त्वां वहन्ति सुकृताश्च लोकम् ॥४४॥

सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे त्रायमाने ।

सरस्वतीं सुकृतो हवन्ते सरस्वतीं द्वाष्टये वार्यं दातु ॥४५॥

सरस्वतीं पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः ।

आसद्यास्मिन्वर्हिषि मादयध्वमनमीवा इष आ वैश्वस्मे ॥४६॥

सरस्वति या सरयं ययाधोक्यैः स्वधार्मिर्देवि पितृभिर्मदन्ती ।

सहस्रार्धमिडो अत्र भागं रायस्योपं यजमानाय धेहि ॥४७॥

पृथिवीं त्वां पृथिव्यामा वैश्यामि देवो नो धाता प्र तिरात्यायुः ।

परांपरैता वसुविदो अस्त्वधा मृताः पितृषु सं भवन्तु ॥४८॥

आं प्र च्यवेशामप तन्मृजिष्वां यद्वामभिमा अत्रोचुः ।

अस्मादेतमृग्यौ तदशीयो द्रातुः पितृभिर्हभोजनौ मम ॥४९॥

एयमगन्दक्षिणा भद्रतो नो अनेन दत्ता सुदुषा वयोषाः

यौर्वने जीवानुपपृच्छती जरा पितृभ्य उपसंपराणयादिमात् ॥५०॥ (२४)(२४४)

इदं पितृभ्यः प्र भंरामि ब्रह्मिर्जीवं देवेभ्य उच्चरं स्तुषामि ।
तदा रोह पुरुष मेभ्यो भवन्मतिं त्वा जानन्तु पितरः परेतश्च ॥५१॥

एदं ब्रह्मिर्सदो मेभ्योऽभूः प्रतिं त्वा जानन्तु पितरः परेतश्च ।
यथापुन तुर्वं सं भंरस्व गात्राणि ते ब्रह्मणा कल्पयामि ॥५२॥

पुणो राजापिधानं चरूणामूर्जो बलं सह ओजो न आगन् ।
आयुर्जीवेभ्यो विदधदीर्घायुत्वाय श्रुतशारदाय ॥५३॥

ऊर्जो भ्राणे य इमं जजानाश्माक्षानामाधिपत्यं जगाम ।
तमर्चत विश्वमित्रा हविभिः स नो यमः प्रतरं जीवसे घात् ॥५४॥

यथा यमाय हर्म्यमवपन्पञ्च मानवाः । एवा वपामि हर्म्यं यथा मे भूरयोऽसत ॥५५॥
इदं हिरण्यं विशुद्धिं यत्तं पितार्विमः पुरा । स्वर्गं यतः पितुर्हस्तं निर्द्विष्टिं दक्षिणम् ॥५६॥

ये च जीवा ये च मृता ये जाता ये च युद्धियाः ।
तेभ्यो घृतस्य कुल्यैति मधुवारा व्युन्दता ॥५७॥

वृषा मतीनां पवते विचक्षणः द्यौः अहो अहो अतरीन्द्रोपसां दिवः ।
भ्राणः सिन्धूनां कुलक्षो अचिक्रदुदिन्द्रस्य हार्दिमाविशन्मनीषया ॥५८॥

त्वेपस्ते घूम ऊर्णोतु दिवि पञ्चक्र आततः ।
द्यौः न हि घृता त्वं कृपा पावक रोचसे ॥५९॥

प्र वा एतीन्द्रुरिन्द्रस्य निष्कृतिं सखा सख्युर्न प्र मिनाति संगिरः ।
ययं इव योषाः समर्पसे सोमः कुलक्षे श्रुतयामना पथा ॥६०॥ (२५)

अस्रजमीमदन्तु सर्वं प्रियां अघूपत ।
अस्तोपत स्वमानवो विश्वा यविष्ठा ईमहे ॥६१॥

आ यात पितरः सोम्यासो गम्भीरैः पृथिभिः पितृयाणैः ।
आयुरस्मभ्यं दधतः प्रजां च रायश्च पोषैरभि नः सचञ्चस् ॥६२॥

परा यात पितरः सोम्यासो गम्भीरैः पृथिभिः पृथ्याणैः ।
अथा मासि पुनरा यात नो गृहान्द्विरक्षुं सुप्रजसैः सुवीराः ॥६३॥

यद्वो अभिरजहादेकमङ्गं पितृलोकं गमयं जातवैदाः ।
तद्व एतत्पुनरा प्याययामि साक्षाः स्वर्गे पितरो मादयध्वम् ॥६४॥ (२५८)

अभूत्तः प्रहितो जातवेदाः सायं न्यह उपयन्त्यो नृभिः ।	
प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षसृदि त्वं देव प्रयता इवीरिं	॥६५॥
असौ हा इह ते भनः कर्तुस्तलमिदं ज्ञाययः । अम्येनिं भूम ऊर्ध्वदि	॥६६॥
मुम्भन्तां लोकाः पितृपदनाः पितृपदने त्वा लोकं आ सादयामि	॥६७॥
येष्टस्माकं पितरस्तेषां वृद्धिरसि	॥६८॥
उदुत्तमं वरुण पार्श्वमुस्मदवाधमं पि मंष्यमं श्रयाय ।	
अघा वयमादित्य व्रते तवानां गतो अदितये स्याम	॥६९॥
प्रात्मत्पाशान्तरुण मुञ्च सर्वान्यैः संमामे वृष्यते वैव्यामि ।	
अघा जीवेम सुरदं भुक्तानि त्वया राजन्पुपिता रक्षमाणाः	॥७०॥ (२)
अग्नये कव्यवाहनाय स्वधा नमः	॥७१॥
सोमाय पितृमते स्वधा नमः	॥७२॥
पितृभ्यः सोमवक्ष्यः स्वधा नमः	॥७३॥
यमाय पितृमते स्वधा नमः	॥७४॥
एतत्तै प्रवतामह स्वधा ये च त्वामनु	॥७५॥
एतत्तै तवामह स्वधा ये च त्वामनु	॥७६॥
एतत्तै तत स्वधा	॥७७॥
स्वधा पितृभ्यः पृथिविपञ्चः	॥७८॥
स्वधा पितृभ्यो अन्तरिक्षसप्तः	॥७९॥
स्वधा पितृभ्यो दिविपञ्चः	॥८०॥ (२)
नमो वः पितर ऊर्जे नमो वः पितरो रसाय	॥८१॥
नमो वः पितरो मामाय नमो वः पितरो मन्यवे	॥८२॥
नमो वः पितरो यज्ञे तस्मै नमो वः पितरो यत्कूरं तस्मै	॥८३॥
नमो वः पितरो यच्छिवं तस्मै नमो वः पितरो यत्स्त्रोत्रं तस्मै	॥८४॥ (३)

नमो वः पितरः स्वधा वः पितरः

॥८५॥

येऽन्नं पितरः पितरो येऽन्नं यूयं स्थ यूष्माँस्तेऽनु यूयं तेषां श्रेष्ठा भूयास्य ॥८६॥

य इह पितरो जीवा इह वयं स्मः । अस्माँस्तेऽनु वयं तेषां श्रेष्ठा भूयास्मा ॥८७॥

आ त्वाँश्च इधीमहि धुमन्तं देवाज्जरम् ।

यद्वा सा ते पर्नीयसी समिहीदयति धवि । इपं स्तोतृभ्य आ भेर ॥८८॥

चन्द्रमा अप्सर्वन्तरा सुपूर्णो धावते दिवि ।

न नो हिरण्यनेमयः पुदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥८९॥(९०)(९१)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

[इति चतुर्विंशतितमः प्रपाठकः ॥ ३४ ॥]

॥ इत्यष्टादशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

सप्तदशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ४२८१

अष्टादशकाण्डस्य ... ३८१

सर्वयोगः ४५६१

कां० १९, प्र० १५, अङ्क १]

३६१

[कां० १९, द० १, पं० १]

एकोनविंश काण्डम् ।

(१) यज्ञः ।

१-३ प्रश्ना । यज्ञः, चन्द्रमास्य । १-२ पद्यापंक्तिः, ३ पंक्तिः ।

[अथ पञ्चविंशतितमः प्रपाठकः ॥३५॥]

- [१] सं सं चवन्तु नृचः । सं वाताः सं पतत्रिणः ।
यज्ञमिमं वर्धयता गिरः संस्त्राव्येणि हविषा जुहोमि ॥ १ ॥
इमं होमा यज्ञमवत्तेमं संस्त्रावणा उत ।
यज्ञमिमं वर्धयता गिरः संस्त्राव्येणि हविषा जुहोमि ॥ २ ॥
रूपंरूपं वयोवयः संरम्येनं परि प्वजे ।
यज्ञमिमं चतस्रः प्रदिशो वर्धयन्तु संस्त्राव्येणि हविषा जुहोमि ॥ ३ ॥ (१)

(२) आपः ।

१-५ सिन्धुद्वीपः । आपः । अङ्क ५९ ।

- सं तु आपो हैमवतीः शङ्खं ते सन्तुत्स्याः । सं ते सनिष्यद्वा आपः शङ्खं ते सन्तु वृष्याः ॥ १ ॥
सं तु आपो घन्वत्याः सं ते सन्तुवन्तुप्याः । सं ते खनित्रिमा आपः सं याः कुम्भेमिरामृताः ॥ २ ॥
अनुम्रयः खनमाना विप्रा गम्भीरे अपसः । मिषम्यो मिषक्तरा आपो अच्छा वदामसि ॥ ३ ॥
अपामहं दिव्यानिमृषां स्रोतुस्यानिमृषा । अपामहं प्रणेज्जनेऽर्था भवय वाजिनः ॥ ४ ॥
ता अपः शिवा अपोऽयस्मंकरणीरपः । यथैव वृष्यते मयस्तास्त आ दत्त मेवजीः ॥ ५ ॥ (८)

(३) ज्ञातवेदाः ।

१-४ अथर्वाङ्गिराः । अग्निः । सिन्धुपः २ भुरिष्ट ।

- दिवस्वृषिण्याः पर्यन्तर्हिवाद्रनुस्पतिम्यो अप्योषधीभ्यः ।
यत्रयत्र विमृतो ज्ञातवेदास्तत् स्तुतो जुषमाणो न एहि ॥ १ ॥
यस्ते अप्सु महिमा यो वनेषु य ओषधीषु पृथुज्ज्वलन्तः ।
अग्रे सर्वोस्तुतः सं रमस्तु तामिर्न एहि द्रविणोदा अजस्रः ॥ २ ॥
यस्ते देवेषु महिमा स्वर्गो या ते तनः पितृणां विवर्ष ।
प्रदिश्यां ते मनुष्येषु पश्येऽग्रे तथा रुयिमुस्माहं वेदि ॥ ३ ॥ (११)

भुत्कर्णाय कृष्ये वेद्याय वचोभिर्वाकैर्यं यामि रात्रिम् ।

यतो मयममयं तत्रो अस्त्वयं देवानां यज हेडो अगे

॥ ४ ॥ (१२)

(४) आकृतिः ।

१-४ अथवाङ्मिराः । मग्निः । मिष्टुप, १ पंचपदाविराडतिजगती, २ जगती ।

यामाहुतिं प्रथमामयंवा या जाता या हव्यमकृणोऽज्ञातवेदाः ।

तां त एतां प्रथमो जोहवीमि तामिष्टुतो बंहतु हव्यमभिरुष्ये स्वाहा ॥ १ ॥

आहुतिं देवीं सुभगां पुरो दधे चिचस्यं माता सुहवा नो अस्तु ।

यामाश्वामेमि केवली सा ये अस्तु विदेयमेनां मनसि प्रविष्टास्व ॥ २ ॥

आकृत्या नो बृहस्पत आकृत्या न उपा गहि ।

अथो भगस्य नो घेस्यो नः सुहवो भव ॥ ३ ॥

बृहस्पतिर्म आकृतिमाङ्गिरसः प्रति जानातु याचमेतास्व ।

यस्य देवा देवताः संवभुवुः स सुप्रणीताः कामो अन्वेत्स्वस्मास्व ॥ ४ ॥ (१३)

(५) जगतो राजा ।

१ अथवाङ्मिराः । इन्द्रः । मिष्टुप ।

इन्द्रो राजा जगतधर्षणीनामधि क्षमि विपुरुषं यदस्ति ।

ततो ददाति दाक्षुषे बर्धनि चोदद्राघ उपस्तुतविदुर्वाक् ॥ १ ॥ (१४)

(६) जगदीशः पुरुषः ।

१-६ नारायणः । पुरुषः । अनुष्टुप ।

सहस्रबाहुः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।

स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठदक्षाङ्गुलम् ॥ १ ॥

त्रिभिः पद्भिर्धर्मरोहत्यादस्येहार्धमवुत्तुनः ।

तथा व्यक्रामद्विष्वङ्शनानश्चने अर्जु ॥ २ ॥

तार्वन्तो अस्य महिमानस्ततो ज्यायाश्च पूरुषः ।

पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं द्विवि ॥ ३ ॥

पुरुष एवेदं सर्वं यज्जुतं यस्य भाव्यम् ।

उतामृतत्वस्येश्वरो यद्वन्येनामवत्सह ॥ ४ ॥

यत्पुरुषं व्यदधुः कतिचा व्यकल्पयन् । मृतं किमस्य किं वाह किमूह पादो उच्यते ॥ ५ ॥ (१५)

कां १९, प्र० १५, अङ्क १]

३६३

[कां० १९, स० ९, सं० ६]

ब्राह्मणोऽस्य सुखमासीद्ब्राह्म राज्ञन्योऽभवत् । मध्यं तदस्य यद्वैश्यः पद्मां शुद्रो अजायत ॥ ६ ॥

चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः क्षयौ अजायत । सुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्यापुरंजायत ॥ ७ ॥

नाम्ना आसीदुन्तरिक्षं शीष्णो द्यौः समवर्तत ।

पद्मां भूमिर्दिशः श्रोत्राक्षपां लोकौ अकल्पयन् ॥ ८ ॥

विराडग्रे समभवद्विराजो अग्निं पुरुषः । स जातो अत्यरिच्यत पृथ्वाभूमिधौ पुरः ॥ ९ ॥

यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमवन्वत । वमन्तो अस्यामीदान्वं ग्रीष्म इष्मः सुरद्विः ॥ १० ॥

तं यज्ञं प्रावृषा ग्रीष्मन्पुरुषं जातमग्रशः । तेन देवा अयजन्त माध्या वसवश्च ये ॥ ११ ॥

तस्मादश्वा अजायन्त ये च के चौभ्यादतः ।

गावो ह जज्ञिरे तस्माच्चस्माज्जाता अजावर्यः ॥ १२ ॥

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे ।

छन्दो ह जज्ञिरे तस्माद्यज्ञस्तस्मादजायत ॥ १३ ॥

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः संभूत पृषदाज्यम् ।

पूर्वैस्तांश्चक्रे वायुव्यानिरप्या ग्राम्याश्च ये ॥ १४ ॥

सुप्तास्यासन्परिधयस्त्रिः सुप्त मुनिवः कृताः ।

देवा यद्यज्ञं तन्वाजा अयमन्युरुषं पशुम् ॥ १५ ॥

मूर्ध्नो देवस्य बृहतो अंशवः सुप्त संप्रतीः । राज्ञः सोमस्याजायन्त जातस्य पुरुषादग्निं ॥ १६ ॥ (३३)

(७) नक्षत्राणि ।

१-५ नार्यः । नक्षत्राणि । त्रिष्टुप्, ४ भुरिक् ।

चित्राणि साकं दिवि रौचनानि सरीसृपाणि भुवने जवानि ।

तुमिषं सुमतिमिच्छमानो अहानि गीभिः संपर्यामि नाकम् ॥ १ ॥

सुहवमये कृत्तिका रोहिणी चास्तु अग्रं मृगशिरः क्षमार्द्रा ।

पुनर्वसु सूनृता चारु पुष्यो भातुराश्लेषा अयनं मघा मे ॥ २ ॥

पुष्यं पूर्वा फल्गुन्या चान्न हस्तश्चित्रा श्रिवा स्वाति सुखो मे अस्तु ।

राधे विशाखे सुहवानुराधा ज्येष्ठा सुनक्षत्रमरिष्ट मूलम् ॥ ३ ॥

अश्वं पूर्वा रासतां मे अपाढा ऊर्ध्वं देव्युत्तरा आ वंदन्तु ।

अभिजिन्ने रासतां पुष्यमेव श्रवणः श्रविष्ठाः कुर्वतां सुपुष्टिम् ॥ ४ ॥

आ मे महच्छतभिषुवरीय आ मे हया प्रोष्ठपदा सुशर्म ।

आ रेवती चाक्षयुजौ भर्ग म आ मे रवि भरणी आ वंदन्तु ॥ ५ ॥ (३८)

(८) नक्षत्राणि ।

१-७ गार्ग्यः । नक्षत्राणि, ९ अक्षणस्पतिः । त्रिष्टुप् ; १ विराट् जगती ।

यानि नक्षत्राणि दिव्यं^१न्तरिक्षे अप्सु भूमौ यानि नगेषु दिक्षु ।

प्रकल्पयश्चन्द्रमा यान्येति सर्वाणि ममैतानि शिवानि सन्तु ॥ १ ॥

अष्टाविंशानि शिवानि श्रम्यानि सह योगं भजन्तु मे ।

योगं प्र पथे क्षेमं च पथे योगं च नमोऽहोरात्राभ्यामस्तु ॥ २ ॥

स्वस्तितं मे सुप्रातः सुसायं सुदिवं सुमृगं सुशकुनं मे अस्तु ।

सुहवमग्ने स्वस्त्ये^१मर्त्यं गत्वा पुनरायाभिनन्दन् ॥ ३ ॥

अनुहवं परिह्वं परिवादं परिह्वम् । सर्वमे रिककुम्भान्पुरा तान्संवितः सुव ॥ ४ ॥

अपपापं परित्यजं पुण्यं मलीयहि क्षवम् ।

शिवा ते पाप नासिक्तां पुण्यगन्धाभि मेहताम् ॥ ५ ॥

इमा या ब्रह्मणस्पते विपूचीर्वात ईरते । सध्रीचीरिन्द्र ताः कृत्वा मर्हं शिवर्तमास्कुषि ॥ ६ ॥

स्वस्ति नो अस्त्वभयं नो अस्तु नमोऽहोरात्राभ्यामस्तु ॥ ७ ॥ (४५)

(९) शान्तिः ।

१-१४ ब्रह्मा (शान्तातिः ?) । शान्तिः, बहुवैयत्यम् । अनुष्टुप् ; १ विराट् रोमृहती ; ५ पञ्चपदा पथ्यापंकि ।

९ पञ्चपदा ककुम्भती ; १२ त्र्यवसाना सप्तपदाष्टिः ; १४ चतुष्पदा संकृतिः ।

शान्ता धौः शान्ता पृथिवी शान्तमिदमुर्ध्वं^१न्तरिक्षम् ।

शान्ता उदन्वतीरापः शान्ता नः सन्त्वोपधीः ॥ १ ॥

शान्तानि पूर्वरूपाणि शान्तं नो अस्तु कृताकृतम् ।

शान्तं मृतं च भव्यं च सर्वमेव शर्मस्तु नः ॥ २ ॥

इयं या परमेष्ठिनी वाग्देवी ब्रह्मसंशिता । ययैव संसृजे घोरं तयैव शान्तिरस्तु नः ॥ ३ ॥

इदं यत्परमेष्ठिनं मनो वां ब्रह्मसंशितम् । येनैव संसृजे घोरं तेनैव शान्तिरस्तु नः ॥ ४ ॥

इमानि यानि पञ्चैन्द्रियाणि मनःषष्ठानि मे हृदि ब्रह्मणा संशितानि ।

यैरेव संसृजे घोरं तैरेव शान्तिरस्तु नः ॥ ५ ॥

शं नो मित्रः शं वरुणः शं विष्णुः शं प्रजापतिः ।

शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो भवस्वर्यमा ॥ ६ ॥

शं नो मित्रः शं वरुणः शं विवस्वाछमन्तकः ।

उत्पाताः पार्थिवान्तरिक्षाः शं नो दिविचरा ब्रह्माः ॥ ७ ॥ (५२)

शं नो भूमिर्वैष्यमाना शमुल्का निर्हेतं च यत् ।
 शं गानो लोहितक्षीराः शं भूमिरव तीर्यतीः ॥ ८ ॥
 नक्षत्रमुल्काभिर्हेतं शर्मस्तु नः शं नोऽभिचाराः शम्बु सन्तु कृत्वाः ।
 शं नो निखाता वल्गाः शमुल्का देशोपसर्गाः शम्बु नो भवन्तु ॥ ९ ॥
 शं नो ग्रहाश्चान्द्रमसाः शमादित्यश्च राहुणा ।
 शं नो मृत्युर्धूमकेतुः शं रुद्रास्तिग्मतैजसः ॥ १० ॥
 शं रुद्राः शं वसवः शमादित्याः शमग्नयः ।
 शं नो महर्षयो देवाः शं देवाः शं बृहस्पतिः ॥ ११ ॥
 ऋषे प्रजापतिर्षाता लोका वेदाः सप्तऋषयोऽग्नयः ।
 तैमै कृतं स्वस्त्ययनमिन्द्रो मे शर्म यच्छतु ब्रह्मा मे शर्म यच्छतु ।
 विश्वे मे देवाः शर्म यच्छन्तु सर्वे मे देवाः शर्म यच्छन्तु ॥ १२ ॥
 यानि कानि चिच्छान्तानि लोके सप्तऋषयो विदुः
 सर्वानि शं भवन्तु मे शं मे अस्त्वमयं मे अस्तु ॥ १३ ॥
 पृथिवी शान्तिरन्तरिक्षं शान्तिर्वायुः शान्तिरोपधपः शान्तिर्वनस्पतयः
 शान्तिर्विद्वे मे देवाः शान्तिः सर्वे मे देवाः शान्तिः शान्तिः शान्तिः शान्तिभिः ।
 ताभिः शान्तिभिः सर्वे शान्तिभिः शर्मयामोऽहं यदिह शोरं यदिह कूरं
 यदिह पापं तच्छान्तं तच्छिवं सर्वमेव शर्मस्तु नः ॥ १४ ॥ (५९)
 ॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १॥

(१०) शान्तिः ।

१-१० वासिष्ठः । बहुदैवत्यम् । विष्णुप ।

[२] शं न इन्द्राग्नी भवतामवोभिः शं न इन्द्रावरुणा रातहव्या ।
 शमिन्द्रासोमा सुविताय शं योः शं न इन्द्रापुषणा वाजसतो ॥ १ ॥
 शं नो यगः शम्बु नः शंसो अस्तु शं नः पुरंधिः शम्बु सन्तु रायः ।
 शं नः सत्यस्य सुयमस्य शंसुः शं नो अर्यमा पुरुज्जातो अस्तु ॥ २ ॥
 शं नो घाता शम्बु धर्ता नो अस्तु शं न उरुची भवतु स्वधार्मिः ।
 शं रोदसी बृहती शं नो अग्निः शं नो देवानां सुहवानि सन्तु ॥ ३ ॥
 शं नो अभिज्योतिरनीको अस्तु शं नो मित्रावरुणाश्विना शम् ।
 शं नः सुकृतां सुकृतानि सन्तु शं न इषिरो अभिवातु वातः ॥ ४ ॥ (६३)

शं नो पावापृथिवी पूर्वहृतौ शमन्तरिक्षं दृश्ये नो अस्तु ।
 शं न ओषधीर्वनिनो भवन्तु शं नो रजसस्पतिरस्तु जिष्णुः ॥ ५ ॥
 शं न इन्द्रो वसुभिर्देवो अस्तु शमादित्येभिर्वरुणः सुशंसः ।
 शं नो रुद्रो रुद्रेभिर्बलापः शं नस्त्वष्टा ग्नाभिर्गिरि शृणोतु ॥ ६ ॥
 शं नः सोमो भवतु ब्रह्म शं नः शं नो प्रावाणः शम् सन्तु यज्ञाः ।
 शं नः स्वरूपा मितयो भवन्तु शं नः प्रसवः शम्बस्तु वेदिः ॥ ७ ॥
 शं नः सूर्य उरुचक्षा उदेतु शं नो भवन्तु प्रदिशश्चतस्रः ।
 शं नः पर्वता ध्रुवयो भवन्तु शं नः सिन्धवः शम् सन्त्वार्यः ॥ ८ ॥
 शं नो अदितिर्भवतु व्रतेभिः शं नो भवन्तु मरुतः स्वर्काः ।
 शं नो विष्णुः शम् पूषा नो अस्तु शं नो भवित्रं शम्बस्तु वायुः ॥ ९ ॥
 शं नो देवः सविता त्रायमाणः शं नो भवन्तुपसो विगातीः ।
 शं नः पर्जन्यो भवतु प्रजाम्यः शं नः क्षेत्रस्य पतिरस्तु शम्भुः ॥ १० ॥ (१५)

(११) शान्तिः ।

१-६ वसिष्ठः । यद्वैवत्यम् । त्रिष्टुप् ।

शं नः सत्यस्य पतयो भवन्तु शं नो अर्वन्तः शम्भु सन्तु गार्गः ।
 शं नः क्रमवः सुकृतः सुहस्ताः शं नो भवन्तु पितरो हवेषु ॥ १ ॥
 शं नो देवा विश्वदेवा भवन्तु शं सरस्वती सह घीभिरेस्तु ।
 शमभिषाचः शम् रातिषाचः शं नो दिव्याः पार्थिवाः शं नो अप्याः ॥ २ ॥
 शं नो अज एकपादेवो अस्तु शमर्हिर्वृष्ट्यः शं संमुद्रः ।
 शं नो अपा नपात्पेरस्तु शं नः पृथिवीभवतु देवगोपा ॥ ३ ॥
 आदित्या रुद्रा वसवो जुषन्तामिदं ब्रह्म क्रियमाणं नवीयः ।
 शृण्वन्तु नो दिव्याः पार्थिवास्तो गोजाता उत ये यज्ञियांसः ॥ ४ ॥
 ये देवानामृत्विजो यज्ञियास्तो मनोर्यजत्रा अमृता ऋतज्ञाः ।
 ते नो रासन्तामुखायमथ यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥
 तदस्तु मित्रावरुणा तदग्ने शं योरस्मभ्यामिदमस्तु शस्तम् ।
 अशीमहि गाघमुत प्रतिष्ठां नमो दिवे बृहते सादनाय ॥ ६ ॥ (५५)

(१२)

१ वसिष्ठः । उपा । शिष्टुः ।

उपा अप स्वसुस्तमः सं वर्तयति वर्तनिं सुजातता ।

अपा चार्ज देवहितं सनेम मदेम श्रुतिर्हिमाः सुवीराः

॥ १ ॥ (७९)

(१३) एकवीरः ।

१-११ अप्रतिरथा । इन्द्रः । शिष्टुः, २-५, ११ अरिष्ट ।

इन्द्रस्य याहू स्थविरौ वृषाणौ चित्रा इमा वृषभौ पारयिष्णू ।

तौ यौक्षे ग्रथमो योग आगते याम्या जितमसुराणां स्वर्ग्यत् ॥ १ ॥

आशुः शिष्टानो वृषभो न भीमो धनाघनः क्षोभेणधर्षणीनाम् ।

संकन्दनोऽनिमिष एकवीरः श्रुतं सेना अजयत्सकमिन्द्रः ॥ २ ॥

संकन्दनेनानिमिषेण जिष्णुनाऽयोध्येन दुक्षयवनेन घुष्णुना ।

तदिन्द्रेण जयत् तत्सहस्रं युधो नृ इषुहस्तेन वृष्णा ॥ ३ ॥

स इषुहस्तैः स निपक्षिभिर्वृषी संसृष्टा स युध इन्द्रो गुणेन ।

संसृष्टजित्सोमपा बह्वृष्यैः प्रवन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥ ४ ॥

वलविश्रायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्वाजी सहमान उग्रः ।

अभिर्वीरो अभिरपत्वा सहोजिज्ञैर्मिन्द्र रथमा तिष्ठ गोविन्द ॥ ५ ॥

इमं वीरमनु हर्षध्वमुग्रमिन्द्रं सखायो अनु सं रमध्वम् ।

ग्रामजितं गोजितं वज्रबाहुं जयन्तमर्ज्यं प्रमुणन्तमोजसा ॥ ६ ॥

अभि गोत्राणि सहसा गार्हमानोऽद्वय उग्रः श्रुतमन्युरिन्द्रः ।

दुक्षयवनः पृतनापाटयोऽयोऽस्माकं सेना अवत् प्र युत्सु ॥ ७ ॥

वृहस्पते परि दीया रथेन रथोहामित्रौ अपवाधमानः ।

प्रमञ्जंछत्रं प्रमुणन्मित्रानस्माकमेध्यविता तुनूनाम् ॥ ८ ॥

इन्द्र एषा नेता वृहस्पतिर्दक्षिणा युञ्जः पुर एतु सोमः ।

देवसेनानामभिमञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्तु मध्ये ॥ ९ ॥

इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुतां शर्षे उग्रम् ।

महामनसां श्रुवनच्यवानां धोवो देवानां जयन्तामुदस्थात् ॥ १० ॥

अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु ।

अस्माकं वीरा उचरे भवन्त्वस्मान्देवासोऽवता हवेषु ॥ ११ ॥ (८०)

(१४) अमयम् ।

१ अथर्वा । द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप् ।

इदमुच्छेयैऽवसानमार्गां शिवे मे द्यावापृथिवी अभूताम् ।

असपत्नाः प्रदिक्षो मे भवन्तु न वै त्वां द्विष्मो अर्भयं नो अस्तु ॥ १ ॥ (८८)

(१५) अमयम् ।

१-६ अथर्वा । १-४ इन्द्रः । मन्त्रोक्ताः । त्रिष्टुप्, १ पथ्याशुहती, २, ५ जगती, ३ पथ्यापंकिः ।

यत इन्द्र भयामहे ततो नो अर्भयं कृधि ।

मर्षवच्छृण्वि तव त्वं न ऊतिमिर्वि द्विषो वि सृघो जहि ॥ १ ॥

इन्द्रं वृषमनुराघं हवामहेऽनु राध्यास्म द्विपदा चतुष्पदा ।

मा नः सेना अरुणीरुपं गुर्विधूचीरिन्द्र द्रुहो वि नाशय ॥ २ ॥

इन्द्रं छातोत वृत्रहा परस्फानो वरेण्यः ।

स रक्षिता चरमतः स मण्यतः स पश्चात्स पुरस्ताच्चो अस्तु ॥ ३ ॥

उरुं नो लोकमनु नेपि विद्वान्स्वैर्युषोतिरभयं स्वस्ति ।

उग्रा त इन्द्र स्थविरस्य बाहू उप क्षयेम शरणा ब्रूहन्ता ॥ ४ ॥

अर्भयं नः करत्यन्तरिक्षमभयं द्यावापृथिवी उमे इमे ।

अर्भयं पृथादभयं पुरस्तादुत्तरादधरादभयं नो अस्तु ॥ ५ ॥

अर्भयं मित्रादभयमभिनादभयं ज्ञातादभयं पुरो यः ।

अर्भयं नक्तुमभयं दिवा नः सर्वा आशा मम मित्रं भवन्तु ॥ ६ ॥ (९४)

(१६) अमयम् ।

१-२ अथर्वा । मन्त्रोक्ताः । अनुष्टुप्, २ व्यचसाना सप्तपदा बृहतीगर्मातिशकरी ।

असपत्नं पुरस्तात्पश्चाच्चो अर्भयं कृतम् ।

सविता मा दक्षिणत उत्तरान्मा शचीपतिः ॥ १ ॥

दिवो मादित्या रक्षन्तु भूम्या रक्षन्तु वर्यः ।

इन्द्राग्नी रक्षतां मा पुरस्तादग्निनावभितः शर्म यच्छताम् ।

तिरश्चीनभ्या रक्षतु जातवेदा भृतकृतो मे सर्वतः सन्तु वर्म ॥ २ ॥ (९५)

(१७) सुरसा ।

१-१० अथर्वा । मन्त्रोक्ताः । १-४ जगती, ५, ७, १० अति जगती, ६ अरिष्ट, ९ पञ्चपदाति शकरी ।

अभिर्मी पातु वसुभिः पुरस्तात्तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छये तां पुं प्रैमि ।

स मा रक्षतु स मा गोपायतु तस्मा आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ १ ॥ (९७)

वायुमन्तर्निक्षेपैतस्यां दिशः पातु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ २ ॥
 सोमो मां रुद्रैर्दक्षिणाया दिशः पातु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ ३ ॥
 वरुणो मादित्यैरेतस्यां दिशः पातु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ ४ ॥
 सूर्यो मां धावाग्निवीर्यां प्रतीच्या दिशः पातु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ ५ ॥
 आपो मौपधीमतीरेतस्यां दिशः पातु तासु क्रमे तासु भये तां पुरं प्रैमि ।
 ता मां रक्षन्तु ता मां गोपायन्तु ताम्यं आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ ६ ॥
 विश्वकर्मा मां सप्तक्रपिभिरुदीच्या दिशः पातु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ ७ ॥
 इन्द्रो मां मरुत्वानेतस्यां दिशः पातु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ ८ ॥
 प्रजापतिर्मां प्रजननवान्तसह प्रतिष्ठायां ध्रुवायां दिशः पातु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ ९ ॥
 बृहस्पतिर्मां विश्वैर्दिवैरूर्वायां दिशः पातु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ १० ॥ (१०६)

(१८) सुरक्षा ।

१-१० अथर्वा । मन्त्रोक्ताः । १.७ साक्षी त्रिष्टुप् । २-६ आपर्व्यं त्रिष्टुप् । (५ सप्तम्राज्यं त्रिष्टुप्)

७, ९, १० प्राजापत्या त्रिष्टुप् । (द्विपदाः)

अग्निं ते वसुवन्तमृच्छन्तु । ये मां घ्रायवः प्राच्यां दिशोऽग्निदासात् ॥ १ ॥
 धातुं ते रुद्रवन्तमृच्छन्तु । ये मां घ्रायवः एतस्यां दिशोऽग्निदासात् ॥ २ ॥
 सोमं ते रुद्रवन्तमृच्छन्तु । ये मां घ्रायवो दक्षिणाया दिशोऽग्निदासात् ॥ ३ ॥
 वरुणं त आदित्यवन्तमृच्छन्तु । ये मां घ्रायवः एतस्यां दिशोऽग्निदासात् ॥ ४ ॥
 सूर्यं ते धावाग्निवीर्यवन्तमृच्छन्तु । ये मां घ्रायवः प्रतीच्यां दिशोऽग्निदासात् ॥ ५ ॥
 अपस्त ओषधीमतीर्क्षन्तु । ये मां घ्रायवः एतस्यां दिशोऽग्निदासात् ॥ ६ ॥
 विश्वकर्माणं ते सप्तक्रपिवन्तमृच्छन्तु । ये मां घ्रायव उदीच्यां दिशोऽग्निदासात् ॥ ७ ॥ (११)

ऋं ते मरुत्वंतमृच्छन्तु । ये मांवायवं वृत्त्यां दिवोऽभिदासात् ॥ ८ ॥
 आपतिं ते प्रजननवन्तमृच्छन्तु । ये मांवायवं ध्रुवायां दिवोऽभिदासात् ॥ ९ ॥
 रूपातिं ते विश्वदेववन्तमृच्छन्तु । ये मांवायवं ऊर्वायां दिवोऽभिदासात् ॥ १० ॥ (११४)

(१९) शर्म ।

११ वायवा । चन्द्रमा, मन्त्रोकाद्य । पक्षिः । १, २, ९ क्षुरिदृष्टी; १० स्वराद । २, ४-८, ११ मनुष्यगर्भा ।

मित्रः पृथिव्योर्दकामृचां पुरं प्र णयामि वः ।
 ताना विश्वतु तां प्र विश्वतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ १ ॥
 वायुरन्तरिक्षेणोर्दकामृचां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विश्वतु तां प्र विश्वतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ २ ॥
 सूर्यो दिवोर्दकामृचां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विश्वतु तां प्र विश्वतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ३ ॥
 चन्द्रमा नक्षत्रैर्दकामृचां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विश्वतु तां प्र विश्वतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ४ ॥
 सोम ओषधीभिरुर्दकामृचां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विश्वतु तां प्र विश्वतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ५ ॥
 यज्ञो दधिणाभिरुर्दकामृचां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विश्वतु तां प्र विश्वतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ६ ॥
 समुद्रो नदीभिरुर्दकामृचां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विश्वतु तां प्र विश्वतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ७ ॥
 प्रसं प्रज्ज्वारिभिरुर्दकामृचां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विश्वतु तां प्र विश्वतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ८ ॥
 इन्द्रो वीर्येणोर्दकामृचां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विश्वतु तां प्र विश्वतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ९ ॥
 देवा अमृतोर्दकामृचां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विश्वतु तां प्र विश्वतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ १० ॥
 प्रजापतिः प्रजाभिरुर्दकामृचां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विश्वतु तां प्र विश्वतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ११ ॥

(११४)

(२०) सुरक्षा ।

१-४ अथर्वा । नाना देयताः । १ त्रिष्टुप् ; २ जगती ; ३ पुरस्ताद्वृद्धती, ४ अनुष्टुप्गर्भा ।

अप न्यधुः पौरुषेयं वृधं यस्मिन्द्राग्री धाता संविता वृहस्पतिः ।

सोमो राजा वरुणो अश्विना युमः पूषास्वान्यरि पातु मृत्योः ॥ १ ॥

यानि चकार भुवनस्य यस्पतिः प्रजापतिर्मातुरिषा प्रजाम्यः ।

प्रदिशो यानि वसुते दिशश्च तानि मे वर्माणि बहुलानि सन्तु ॥ २ ॥

यचे तुनृष्वनस्यन्त देवा द्युराजयो देहिनः । इन्द्रो यचके वर्म तदस्मान्पातु विश्वतः ॥ ३ ॥

वर्म मे द्यावापृथिवी वर्माहर्वर्म द्यौः । वर्म मे विश्वे देवाः क्रन्मा मा प्रार्पयतीचिका ॥ ४ ॥ (१३१)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

(२१) छन्दोसि ।

१ ब्रह्मा । छन्दोसि । एकावसाना छिपदा साक्षी वृद्धती ।

[३] गायत्र्युष्णिगनुष्टुप्गर्भा पङ्क्तिस्त्रिष्टुप्गर्भा ॥ १ ॥ (१३२)

(२२) ब्रह्मा ।

१-२१ अक्षराः । मन्त्रोक्तदेयताः । १ साक्षी उष्णिक्, ३, १० प्राजापत्या गायत्री,

४, ७, ११, १७ वैवी जगती; ५, १२, १३ वैवी त्रिष्टुप्; २, ६, १४-१६, २० वैवी

पङ्क्तिः; ८-१० आसुरी जगती; १८ आसुरी अनुष्टुप्; २१ अनुष्टुप्

त्रिष्टुप् (१-२० एकावसानाः) ।

आक्षिरसानामाचैः पञ्चानुवाकैः स्वाहा ॥ १ ॥ पृष्ठाद स्वाहा ॥ २ ॥

सप्तमाष्टमाम्यां स्वाहा ॥ ३ ॥ नीलनखेम्यः स्वाहा ॥ ४ ॥

हरितेम्यः स्वाहा ॥ ५ ॥ धुव्रेम्यः स्वाहा ॥ ६ ॥

पर्यायिकेम्यः स्वाहा ॥ ७ ॥ प्रथमेम्यः अक्षेम्यः स्वाहा ॥ ८ ॥

द्वितीयेम्यः अक्षेम्यः स्वाहा ॥ ९ ॥ तृतीयेम्यः अक्षेम्यः स्वाहा ॥ १० ॥

उपोचमेम्यः स्वाहा ॥ ११ ॥ उत्तमेम्यः स्वाहा ॥ १२ ॥

उचरेम्यः स्वाहा ॥ १३ ॥ ऋषिम्यः स्वाहा ॥ १४ ॥

शिरिम्यः स्वाहा ॥ १५ ॥ गणेम्यः स्वाहा ॥ १६ ॥

महागणेम्यः स्वाहा ॥ १७ ॥ सर्वेभ्योऽङ्गिरोभ्यो विदग्णेभ्यः स्वाहा १८

पुत्रवसहस्राम्यां स्वाहा ॥ १९ ॥ ब्रह्मणे स्वाहा ॥ २० ॥

ब्रह्मज्येष्ठा संभृता वीर्याणि ब्रह्माग्रे ज्येष्ठं दिवमा रतान ।

भूतानां ब्रह्मा प्रथमोत्तं जज्ञे तेनार्हति ब्रह्मणा स्पर्धितुं कः ॥ २१ ॥ (१५३)

(२३) अथर्वणः ।

१-१० अथर्वा । मन्त्रोक्ताः चन्द्रमाश्च । १ आसुरी पृथ्वी; २-७, २०, २३, २७ देवी
 त्रिष्टुप्; ८, १०-१२, १४-१६ प्राजापत्या गायत्री, १७, १९, २४, २५, २९ देवी
 पंक्तिः; ९, १३, १८, २२, २६, २८ देवी जगती;
 (१-२९ एकावसानाः) ।

आथर्वणानां चतुर्ग्वेभ्यः स्वाहा ॥ १ ॥	पञ्चर्वेभ्यः स्वाहा ॥ २ ॥
पृथ्वेभ्यः स्वाहा ॥ ३ ॥	सप्तर्वेभ्यः स्वाहा ॥ ४ ॥
अष्टर्वेभ्यः स्वाहा ॥ ५ ॥	नवर्वेभ्यः स्वाहा ॥ ६ ॥
दशर्वेभ्यः स्वाहा ॥ ७ ॥	एकादशर्वेभ्यः स्वाहा ॥ ८ ॥
द्वादशर्वेभ्यः स्वाहा ॥ ९ ॥	त्रयोदशर्वेभ्यः स्वाहा ॥ १० ॥
चतुर्दशर्वेभ्यः स्वाहा ॥ ११ ॥	पञ्चदशर्वेभ्यः स्वाहा ॥ १२ ॥
षोडशर्वेभ्यः स्वाहा ॥ १३ ॥	सप्तदशर्वेभ्यः स्वाहा ॥ १४ ॥
अष्टादशर्वेभ्यः स्वाहा ॥ १५ ॥	एकोनविंशतिः स्वाहा ॥ १६ ॥
विंशतिः स्वाहा ॥ १७ ॥	महत्काण्डाय स्वाहा ॥ १८ ॥
तृचेभ्यः स्वाहा ॥ १९ ॥	एकर्वेभ्यः स्वाहा ॥ २० ॥
क्षुद्रेभ्यः स्वाहा ॥ २१ ॥	एकानृचेभ्यः स्वाहा ॥ २२ ॥
रोहितेभ्यः स्वाहा ॥ २३ ॥	सूर्याभ्यां स्वाहा ॥ २४ ॥
व्रात्याभ्यां स्वाहा ॥ २५ ॥	प्राजापत्याभ्यां स्वाहा ॥ २६ ॥
विषासुक्षै स्वाहा ॥ २७ ॥	मङ्गलिकेभ्यः स्वाहा ॥ २८ ॥
ब्रह्मणे स्वाहा ॥ २९ ॥	

ब्रह्मज्येष्ठा संभृता वीर्याणि ब्रह्माग्रे ज्येष्ठं दिवमा ततान ।

भूतानां ब्रह्मा प्रथमोत्तेजस्तेनार्हति ब्रह्मणा स्पर्धितुं कः ॥ ३० ॥ (१८)

(२४) राष्ट्रम् ।

१-८ अथर्वा । ब्रह्मणस्पतिः, नाना देवताः । अनुष्टुप्, ४-६, ८ त्रिष्टुप्, ७ त्रिपदायी गायत्री ।
 येन देवं संवितारं परि देवा अघारयन् । तेनेमं ब्रह्मणस्पते परि राष्ट्राय धत्तन ॥ १ ॥
 परीममिन्द्रमायुषे महे क्षत्राय धत्तन । यथैनं जुरसे नयां ज्योक्क्षत्रेऽधि जागरत् ॥ २ ॥
 परीमं सोममायुषे महे श्रोत्राय धत्तन । यथैनं जुरसे नयां ज्योक्श्रोत्रेऽधि जागरत् ॥ ३ ॥

परि धत्त धत्त नो वर्चमेमं जुरामृत्युं कृणुत दीर्घमार्युः ।

वृष्टस्पतिः प्रार्यच्छ्रद्धासं यत्तत्सोमाय राज्ञे परिधातुवा उ ॥ ४ ॥ (१९)

जरां सु गच्छ परि धस्व वासो भवा गृहीनामभिज्ञस्तिपा उ ।
 शतं च जीवं शरदः पुरुची रायञ्च पोषणपसव्ययस्व ॥ ५ ॥
 परीदं वासो अधियाः स्वस्तयेऽभूर्वापीनामभिज्ञस्तिपा उ ।
 शतं च जीवं शरदः पुरुचीर्वक्षनि चारुर्वि भजासि जीवन् ॥ ६ ॥
 योग्येयोगे तुवस्तरं वाजवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमुतये ॥ ७ ॥
 हिरण्यवर्णो अजरः सुवीरो जरामृत्युः प्रजया सं विशस्व ।
 तदग्निराह तद् सोम आह बृहस्पतिः सविता तदिन्द्रः ॥ ८ ॥ (१९१)

(२५) अश्वः ।

१ गोपधः । वाजी । अनुष्टुप् ।

अश्रान्तस्य त्वा मनसा युनजिं प्रथमस्य च ।
 उरक्लमुद्धो भवोदुह्य प्रति धावतात् ॥ १ ॥ (१९२)

(२६) हिरण्यधारणम् ।

१-४ अथर्वा । अग्निः, हिरण्यं च । त्रिष्टुप् ; ३ अनुष्टुप् ; ४ पथ्यापंक्तिः ।

अग्नेः प्रजातं परि यद्विरण्यममृतं दुधे अघि मर्त्येषु ।
 य एनद्वेद स इदेनमर्हति जरामृत्युर्भवति यो विमर्ति ॥ १ ॥
 यद्विरण्यं सूर्येण सुवर्णं प्रजावन्तो मनवः पूर्वं ईषिरे ।
 तत्त्वा चन्द्रं वर्षसा सं सृजत्यायुष्मान्भवति यो विमर्ति ॥ २ ॥
 आयुषे त्वा वर्षसे त्वौजसे च बलाय च ।
 यथा हिरण्यतेजसा विभासासि जनां अहु ॥ ३ ॥
 यद्वेद राजा वरुणो वेद देवो बृहस्पतिः ।
 इन्द्रो यद्वृत्रहा वेद तत् आयुष्यं भवत्तत् वर्षस्यं भवत् ॥ ४ ॥ (१९६)
 ॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(२७) सुरसा ।

१-१५ भुवङ्गिराः । त्रिवृत्, चन्द्रमाश्च । अनुष्टुप् ; ३-९ त्रिष्टुप् ; १० जगती ; ११ आर्ची
 जणिष् । १२ आर्च्यनुष्टुप् । १३ साक्षी त्रिष्टुप् (११-१३ एकवसानाः) ।

[४] गोभिर्द्वा पातृपृभो वृषां त्वा पातु वाजिभिः ।
 वायुद्वा ब्रह्मणा पात्विन्द्रस्त्वा पात्विन्द्रियैः ॥ १ ॥
 सोमस्त्वा पात्वोषधीभिर्नक्षत्रैः पातु सूर्यैः ।
 मातृस्त्वा चन्द्रो वृत्रहा वातः प्राणेन रक्षतु ॥ २ ॥ (१९८)

तिस्रो दिवस्त्रिंशत् पृथिवीर्लक्ष्मिपुन्तरिक्षाणि चतुरः समुद्राश्च ।

त्रिवृतं स्तोमं त्रिवृतं आपं आहुस्तास्तां रक्षन्तु त्रिवृतां त्रिवृद्धिः ॥ ३ ॥

ग्रीवाकांक्षीन्तंसमुदांक्षीन्त्रभांसीनैवैष्टपान् । ग्रीन्मातरिश्चन्नीन्त्रयौन्त्रोपुर्नकल्पयामि ते ॥ ४ ॥

धृतेन त्वा समुद्राम्यग्न आज्येन वर्षयन् । अग्नेश्चन्द्रस्य सूर्यस्य मा प्राणं मायिनो दमन् ॥ ५ ॥

मा वः प्राणं मा वोऽपानं मा हतौ मायिनो दमन् । आजन्तो विश्ववेदसो देवा देव्येन धावत ॥ ६ ॥

प्राणेनाग्निं सं सृजति वातः प्राणेन संहितः । प्राणेन विश्वतोमुखं सूर्यं देवा अञ्जनयन् ॥ ७ ॥

आयुषायुः कृतां जीवायुष्मान्जीव मा मृधाः । प्राणेनात्मन्यतो जीव ना मृत्योरुदगा वर्यम् ॥ ८ ॥

देवानां निहितं निधिं यमिन्द्रोऽन्वविन्दत्पृथिमिर्देवयानैः ।

आपो हिरण्यं जुगुप्सुष्विदृष्टिस्तास्तां रक्षन्तु त्रिवृतां त्रिवृद्धिः ॥ ९ ॥

त्रयस्त्रिंशदेवताक्षीणि च वीर्याणि प्रियायमाणा जुगुप्सुर्प्सवन्तः ।

अस्मिंश्चन्द्रे अधि यद्विरण्यं तेनायं कुणवद्भीर्याणि ॥ १० ॥

ये देवा दिव्येकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् । ॥ ११ ॥

ये देवा अन्तरिक्ष एकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् ॥ १२ ॥

ये देवा पृथिव्यामेकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् ॥ १३ ॥

असपत्नं पुरस्तात्पुत्राभ्यो अर्भयं कृतम् । सविता मां दक्षिणत उत्तरान्मा शचीपतिः ॥ १४ ॥

दिवो मादित्या रक्षन्तु भूम्या रक्षन्त्वग्रयः ।

इन्द्राग्नी रक्षतां मा पुरस्तादग्निनावभितः शर्म यच्छताम् ।

तिरश्चीनध्या रक्षतु जातवेदा भूतकृतां मे सर्वतः सन्तु वर्म ॥ १५ ॥ (११)

(२८) दर्भमणिः ।

१-१० ब्रह्मा (सपत्नक्षयकामः) । दर्भमणिः, मंत्रोक्ताश्च । अनुष्टुप् ।

दुर्मं यन्नामि ते मणिं दीर्घायुत्वाय तेजसे । दुर्मं सपत्नदर्मनं द्विषतस्तर्पनं हृदः ॥ १ ॥

द्विषतस्तापयन्नुदः शत्रूणां तापयन्मनः ।

दुर्हादः सर्वास्त्वं दर्भं धर्मं इवाभिन्तस्तापयन् ॥ २ ॥

धर्मं इवाभितर्पन्दर्भं द्विषतो नितर्पन्मणे । हृदः सपत्नानां भिन्दीन्द्र इव विरुजं वलम् ॥ ३ ॥

भिन्दि दर्भं सपत्नानां हृदयं द्विषतां मणे । उद्यन्त्वचमिव भूम्याः शिर एषां वि पातय ॥ ४ ॥

भिन्दि दर्भं सपत्नान्मे भिन्दि मे पृतनायतः ।

भिन्दि मे सर्वान्दुर्हादो भिन्दि मे द्विषतो मणे ॥ ५ ॥ (११)

छिन्दि दर्भ सपत्नान्मे छिन्दि मे पृतनायतः ।	
छिन्दि मे सर्वान्दुर्हादीन् छिन्दि मे द्विपुतो मणे	॥ ६ ॥
वृक्ष दर्भ सपत्नान्मे वृक्ष मे पृतनायतः ।	
वृक्ष मे सर्वान्दुर्हादीन् वृक्ष मे द्विपुतो मणे	॥ ७ ॥
कुन्त दर्भ सपत्नान्मे कुन्त मे पृतनायतः ।	
कुन्त मे सर्वान्दुर्हादीन् कुन्त मे द्विपुतो मणे	॥ ८ ॥
पिंश दर्भ सपत्नान्मे पिंश मे पृतनायतः ।	
पिंश मे सर्वान्दुर्हादीन् पिंश मे द्विपुतो मणे	॥ ९ ॥
विष्य दर्भ सपत्नान्मे विष्य मे पृतनायतः ।	
विष्य मे सर्वान्दुर्हादीन् विष्य मे द्विपुतो मणे	॥ १० ॥ (२२१)

(२९) दर्भमणिः ।

१-२ प्रश्नाः । दर्भमणिः । अनुष्टुप् ।

निष दर्भ सपत्नान्मे निष मे पृतनायतः । निष मे सर्वान्दुर्हादीन् निष मे द्विपुतो मणे	॥ १
तुन्दि दर्भ सपत्नान्मे तुन्दि मे पृतनायतः । तुन्दि मे सर्वान्दुर्हादीन् तुन्दि मे द्विपुतो मणे	॥ २
रुन्दि दर्भ सपत्नान्मे रुन्दि मे पृतनायतः । रुन्दि मे सर्वान्दुर्हादीन् रुन्दि मे द्विपुतो मणे	॥ ३
मुण दर्भ सपत्नान्मे मुण मे पृतनायतः । मुण मे सर्वान्दुर्हादीन् मुण मे द्विपुतो मणे	॥ ४
मन्य दर्भ सपत्नान्मे मन्य मे पृतनायतः । मन्य मे सर्वान्दुर्हादीन् मन्य मे द्विपुतो मणे	॥ ५
पिण्डि दर्भ सपत्नान्मे पिण्डि मे पृतनायतः । पिण्डि मे सर्वान्दुर्हादीन् पिण्डि मे द्विपुतो मणे	॥ ६
ओष दर्भ सपत्नान्मे ओष मे पृतनायतः । ओष मे सर्वान्दुर्हादीन् ओष मे द्विपुतो मणे	॥ ७
दह दर्भ सपत्नान्मे दह मे पृतनायतः । दह मे सर्वान्दुर्हादीन् दह मे द्विपुतो मणे	॥ ८
जहि दर्भ सपत्नान्मे जहि मे पृतनायतः । जहि मे सर्वान्दुर्हादीन् जहि मे द्विपुतो मणे	॥ ९ ॥ (२३)

(३०) दर्भमणिः ।

१-५ प्रश्नाः । दर्भमणिः । अनुष्टुप् ।

यत्त दर्भ जरासृत्पुः श्रुतं वर्मसु वर्म ते । तेनेमं वर्मिणं कृत्वा सपत्नां जहि वीर्यिः ।	॥ १ ॥
श्रुतं ते दर्भ वर्माणि सहस्रं वीर्यिणि ते । तमस्मै विश्वे त्वां देवा जुरसे मर्तवा अदुः ।	॥ २ ॥
त्वामाहुर्देववर्म त्वां दर्भं ब्रह्मणस्पतिम् । त्वामिन्द्रस्याहुर्वर्म त्वं राष्ट्राणि रक्षसि ।	॥ ३ ॥
सपत्नश्चर्यणं दर्भं द्विपुतस्तर्पणं हुदः । मणिं क्षत्रस्य वर्धनं तनूपानं कृणोमि ते ।	॥ ४ ॥ (२३४)

यत्समुद्रो अम्यक्रन्दत्यर्जन्यो विद्युता सह ।

ततो हिरण्यो विन्दुस्ततो दुर्भो अजायत

॥ ५ ॥ (२३५)

(३१) औदुम्बरमणिः ।

१-१४ सविता (पुष्टिकामः) । औदुम्बरमणिः । अनुष्टुप् ; ५, १२ त्रिष्टुप् ; ६ विराट् प्रस्ताव
पंक्तिः, ११, १३ पञ्चपदा शकरी, १४ विराडास्तार पंक्तिः ।

औदुम्बरेण मणिना पुष्टिकामाय वेधसा । पशूनां सर्वेषां स्फातिं गोष्ठे मे सविता कर्तु ॥ १ ॥

यो नो अभिरार्हिपत्यः पशूनामधिपा असत्

औदुम्बरो वृषा मणिः सं मा सृजतु पुष्ट्या

॥ २ ॥

करीषिणीं फलवतीं स्वधामिरां च नो गृहे ।

औदुम्बरस्य तेजसा धाता पुष्टिं दधातु मे

॥ ३ ॥

यद् द्विपाञ्च चतुष्पाञ्च यान्यन्नानि ये रसाः ।

गृहेऽहं त्वेषां भूमानं विभ्रदौदुम्बरं मणिम्

॥ ४ ॥

पुष्टिं पशूनां परि जग्रभाहं चतुष्पदां द्विपां यच्च धान्यम् ।

पर्यः पशूनां रसमेषधीनां बृहस्पतिः सविता मे नि यच्छातु ॥ ५ ॥

अहं पशूनामधिपा असानि मयि पुष्टं पुष्टपतिर्दधातु ।

मममौदुम्बरो मणिर्द्विविणानि नि यच्छतु

॥ ६ ॥

उप मौदुम्बरो मणिः प्रजयां च धनेन च ।

इन्द्रेण जिन्वितो मणिरा मागन्तसह वर्चसा

॥ ७ ॥

देवो मणिः सपत्नहा धनसा धनसातये ।

पशोरभस्य भूमानं गवां स्फातिं नि यच्छतु

॥ ८ ॥

यथाग्रे त्वं धनस्पते पुष्ट्या सह जज्ञिषे ।

एवा धनस्य मे स्फातिमा दधातु सरस्वती

॥ ९ ॥

आ मे धनं सरस्वती पर्यस्फातिं च धान्यम् ।

सिनीवान्युषां ब्रह्मद्वयं चौदुम्बरो मणिः

॥ १० ॥

त्वं मणीनामधिपा वृषासि त्वयि पुष्टं पुष्टपतिर्जजान ।

त्वयिमे बाजा द्रविणानि सर्वौदुम्बरः स त्वमस्मत्सहस्रारादरातिममतिं ध्रुवं च ॥ ११ ॥

ग्रामणीरसि ग्रामणीरुत्थायामिर्विक्तोऽभि मां सिञ्च वर्चसा ।

तेजोऽसि तेजो मयि धारयाधि रश्मिरसि रयि मे धेहि

॥ १२ ॥ (२५७)

पुष्टिरसि पुष्ट्या मा समङ्घि गृहमेधी गृहपति मा कृणु ।

औदुम्बरः स त्वमस्मासु धेहि रयि च नः सर्ववीरं नि

यच्छ रायस्योपायं प्रति श्रुञ्चे अहं त्वाम्

॥१३॥

अयमौदुम्बरो मुनिर्वीरो वीराय वच्यते ।

स नः सनि मधुमतीं कृणोतु रयि च नः सर्ववीरं नि यच्छात्

॥१४॥ (२४९)

(३२) वर्मः ।

१-१० भृगुः (आयुष्कामः) । वर्मः । अनुष्टुप्, ८ पुरस्ताद्गृहीतः, ९ त्रिष्टुप्, १० जगती ।

शतकाण्डो दुष्यवनः सहस्रपर्ण उत्तिरः ।

दुर्मो य उग्र ओषधित्तं ते वभ्राम्यार्युषे

॥ १ ॥

नास्य केशान्त्र वपन्ति नोरसि तादृमा प्रते ।

यस्मा अच्छिन्नपर्णेन दुर्मेण शर्म यच्छति

॥ २ ॥

दिवि ते तुलमोपधे पृथिव्यामसि निष्ठितः । त्वया सहस्रकाण्डेनायुः प्र वर्धयामहे ॥ ३ ॥

तिस्रो दिवो अत्यतृणचित्स इमाः पृथिवीरुत । त्वयाहं दुर्हादौ जिह्वां नि तृणधि वचांसि ॥ ४ ॥

त्वमसि सहमानोऽहमस्मि सहस्वान् । उमौ सहस्वन्तौ भूत्वा सपत्नान्तसिधिविहि ॥ ५ ॥

सहस्व नो अभिमर्ति सहस्व पृतनायतः । सहस्व सर्वोन्दुर्हर्दिः सुहादौ मे बहून्कृधि ॥ ६ ॥

दुर्मेण देवजातेन दिवि घृभेन शश्वदित् ।

तेनाहं शश्वतो जना असनं सनवानि च

॥ ७ ॥

प्रियं मा दर्मं कृणु ब्रह्मराज्याभ्यां शूद्राय चार्याय च ।

यस्मै च कामयामहे सर्वस्मै च विपश्यते

॥ ८ ॥

यो जायमानः पृथिवीमद्वैहद्यो अस्तंभान्तरिक्षं दिवं च ।

यं विभ्रतं ननु पाप्मा विवेद स नोऽयं दुर्मो वरुणो दिवा कः

॥ ९ ॥

सपत्नहा शतकाण्डः सहस्वानोपधीनां प्रथमः सं बभूव ।

स नोऽयं दुर्मः परि पातु विश्वतस्तेन साक्षीय पृतनाः पृतन्यतः

॥१०॥ (२५९)

(३३) दर्मः ।

१-५ भृगुः । दर्मः । १ जगती, २, ५ त्रिष्टुप्, ३ आपी पंक्तिः, ४ आस्तारपंक्तिः ।

सहस्रार्धः शतकाण्डः पर्यस्वानुपामग्निर्वीरुषां राजस्यम् ।

स नोऽयं दुर्मः परि पातु विश्वतो देवो मुनिरार्युषा सं सृजाति नः ॥ १ ॥ (२६०)

धृतादुल्लसो मधुमानपस्वानभूमिहोऽच्युतश्चराचधिष्णुः ।
 नुदन्तपन्नानघरांश्च कृष्णन्दर्या रोह मङ्गरानिन्द्रियेण ॥ २ ॥
 त्वं भूमिमत्येष्योजसा त्वं वेद्यां सीदसि पार्लधुरे ।
 त्वां पुविश्रुष्योऽभरन्त त्वं पुनीहि दुरितान्यस्मत् ॥ ३ ॥
 तीक्ष्णो राजा विपासही रक्षोहा विश्वचर्यणिः ।
 ओजो देवानां बलमुग्रमेतत् तं वभामि जरसे स्वस्तये ॥ ४ ॥
 दुर्मेण त्वं कृणवद्भीर्याणि दुर्मं विभ्रवात्मना मा व्यथिष्ठाः ।
 अतिष्ठाया वर्चसाधान्यान्तर्ध्वं द्रुवा भाहि प्रदिशुश्चतस्रः ॥ ५ ॥ (२१४)
 ॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(३४) जङ्घिडनाभिः ।

१-१० अंगिराः । वनस्पतिः, डिङ्गोक्ताः । अनुष्टुप् ।

[५] जङ्घिडोऽसि जङ्घिडो रक्षितासि जङ्घिडः । द्विपाचतुष्पादस्माकं सर्वं रक्षतु जङ्घिडः ॥ १ ॥
 या गृत्स्यस्त्रिपञ्चाशीः श्रुतं कृत्याकृतश्च ये । सर्वान्विनक्तु तेजसोऽरसां जङ्घिडस्करत् ॥ २ ॥
 असं कुत्रिमं नादमरसाः सप्त विहसतः । अपेतो जङ्घिडामितिपुमस्तेव श्रातय ॥ ३ ॥
 कृत्यादर्पण एवायमर्थो अरातिदर्पणः । अथो सहस्वां जङ्घिडः प्र ण आर्यं पि तारिपत् ॥ ४ ॥
 स जङ्घिडस्य महिमा परिणः पातु विश्वतः । विष्कन्धं येन सासह संस्कन्धमो न ओजसा ॥ ५ ॥
 त्रिधा देवा अजनयमिष्ठितं भूम्यामधि । तमु त्वाङ्गिरा इति ब्राह्मणाः पून्या विदुः ॥ ६ ॥
 न त्वा पूर्वा ओषधयो न स्वा तरन्ति या नवाः । विषाध उग्रो जङ्घिडः परिपार्णः सुमुन्नतः ॥ ७ ॥
 अथोपदान भगवो जङ्घिडामितवीर्य । पुरा तं उग्रा ग्रसत उपेन्द्रो वीर्यं ददौ ॥ ८ ॥
 उग्र इत्थं वनस्पत इन्द्र ओजमानुमा दधौ । अमीवाः सर्वाश्चातयं जहि रक्षांस्वोपवे ॥ ९ ॥
 आशरीकं विशरीकं बुलासं पृथ्यामयम् । तुक्मानं विश्वशारदमरसां जङ्घिडस्करत् ॥ १० ॥ (२१५)

(३५) जङ्घिडः ।

१-५ अंगिराः । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ पद्यापंक्तिः, ४ निवृत्त त्रिष्टुप् ।

इन्द्रस्य नाम गृह्णन्त ऋषयो जङ्घिडं ददुः ।
 देवा यं चक्रुर्मेषजमग्रे विष्कन्धदर्पणम् ॥ १ ॥
 स नो रक्षतु जङ्घिडो धनपालो धनेव ।
 देवा यं चक्रुर्ब्राह्मणाः परिपार्णमरातिहम् ॥ २ ॥ (२१६)

का० १९, प्र० २५, अ० ५ ।

३७९

[का० १९, प्र० २५, अ० १]

दुर्हार्दः संशयं चक्षुः पापकृत्त्वानुमार्गमम् ।

वास्तवं सहस्रचक्षोः प्रतीक्षेणेन नाशय परिषाणोऽसि जज्ञिष्ठः ॥ ३ ॥

परि मा दिवः परि मा पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्परि मा वीरुष्यः ।

परि मा भूतात्परि मोत भव्यादिशोर्दिशो जज्ञिष्ठः पात्स्मान् ॥ ४ ॥

य श्रुण्वो देवकृत्ता य उतो ववृतेऽन्यः ।

सर्वास्तान्विश्वेपवोऽस्तां जज्ञिष्ठस्फारत् ॥ ५ ॥ (३७९)

(३६) शतयारो मणिः ।

१-६ ब्रह्मा । शतयारः । अनुष्टुप् ।

शतवारो अनीनश्चक्षुः सार्वभौमः सार्वभौमः सार्वभौमः ॥ १ ॥

शुक्लाम्बां रक्षोः बुद्धे मूलैः पातुष्वान्यः । मर्त्येन यक्ष्मैः वाधते नैर्न पाप्मातिं तत्रति ॥ २ ॥

ये यक्ष्मांसो अर्धमा मृदन्तो ये च शब्दिनः । सर्वा दुर्गापहा मणिः शतवारो अनीनश्च ॥ ३ ॥

शतं वीरानजनयच्छतं यक्ष्मानपावपत् । दुर्गापहा सर्वावृत्ताव रक्षोः भूगुते ॥ ४ ॥

हिरण्यशृङ्गः शतवारो अयं मणिः । दुर्गापहा सर्वास्तुष्टुवा रक्षोः स्पृशतीत् ॥ ५ ॥

शतमुहं दुर्गापहा गन्धर्वाप्सरसां शतम् । शतं शश्वतीनां शतवारिण वारये ॥ ६ ॥ (३८५)

(३७) बलप्राप्तिः ।

१-४ अथवा । अग्निः । ऋष्टुप् ; २ आस्तारपंक्तिः ; ३ त्रिपदा महापृथ्वी ; ४ पुरोष्णिक् ।

इदं वचो अग्निना दुश्मनागन्तव्यं यक्षः सह ओजो वयो बलम् ।

अयं वचो अग्निना च वीर्याग्निं तान्यग्निः प्र ददातु मे ॥ १ ॥

वच आ धेहि मे तन्वांश्च सह ओजो वयो बलम् ।

इन्द्रियाय त्वा कर्मणे वीर्याग्निं प्रति गृह्णामि शतशरदाय ॥ २ ॥

ऊर्जे त्वा बलाय त्वीजसे सहसे त्वा ।

अभिभूयाय त्वा राष्ट्रमृत्त्याय पर्युहामि शतशरदाय ॥ ३ ॥

अतुम्यद्वारुवेभ्यो माञ्जः सवत्सरेभ्यः ।

धात्रे विधात्रे समृधे भूतस्य पतये यजे ॥ ४ ॥ (३८५)

(३८) यक्ष्मनाशनम् ।

१-३ अथवा । शुक्लशुक्लः । अनुष्टुप् ; २ चतुष्पदा उष्णिक् ; ३ एकवसाना प्राजापत्यानुष्टुप् ।

न तं यक्ष्मा अरुन्धते नैर्न श्रुपथो अश्रुते ।

यं मैपजस्य गुल्गुलोः सुरभिर्गन्धो अश्रुते ॥ १ ॥ (३९०)

विष्वस्तस्माद्यस्मां भृगा अन्वा इवेरते । यन्मुल्लु सैन्धवं यद्वाप्यासि समुद्रियम् ॥ २ ॥

उभयोरग्रमं नामास्मा अरिष्टतातये

॥ ३ ॥ (३९२)

(३९) कुष्ठनाशनम् ।

१-१० सुत्वांगिराः । कुष्ठः । अनुष्टुप् ; २, ३ व्ययसाना पथ्यापंथितः, ४ यदपदा जगती, ५ सप्तपदा शकरी, ६-८ अष्टिः (५-८ चतुरवसाना) ।

येतु देवस्त्रायमाणः कुष्ठो हिमवतस्परि । त्वमानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ १ ॥

त्रीणि ते कुष्ठ नामानि नद्यमारो नद्यारिपः । नद्यायं पुरुषो रिपत् ।

यस्मै परित्रवीमि त्वा सायंप्रातरथो दिवा ॥ २ ॥

जीवला नाम ते माता जीवन्तो नाम ते पिता । नद्यायं पुरुषो रिपत् ।

यस्मै परित्रवीमि त्वा सायंप्रातरथो दिवा ॥ ३ ॥

उत्तमो अस्योपधीनामनङ्गान् जगतामिव व्याघ्रः श्वर्षदामिव । नद्यायं पुरुषो रिपत् ।

यस्मै परित्रवीमि त्वा सायंप्रातरथो दिवा ॥ ४ ॥

त्रिः शम्भुभ्यो अङ्गिरभ्यस्त्रिरादित्यभ्यस्परि । त्रिर्जातो विश्वदेवेभ्यः ।

स कुष्ठो विश्वभेषजः । साकं सोमेन तिष्ठति ।

त्वमानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ५ ॥

अन्वत्थो देवसर्दनस्तुतीयस्यामितो दिवि । तन्नामृतस्य चक्षुषं ततः कुष्ठो अजायत ॥ ६ ॥

स कुष्ठो विश्वभेषजः साकं सोमेन तिष्ठति ।

त्वमानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ६ ॥

द्विरण्ययी नौरचरुद्विरण्यवन्धना दिवि । तन्नामृतस्य चक्षुषं ततः कुष्ठो अजायत ।

स कुष्ठो विश्वभेषजः साकं सोमेन तिष्ठति ।

त्वमानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ७ ॥

यत्र नावग्रभ्रंशं यत्र हिमवतः शिरः । तन्नामृतस्य चक्षुषं ततः कुष्ठो अजायत ।

स कुष्ठो विश्वभेषजः साकं सोमेन तिष्ठति ।

त्वमानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ८ ॥

यं त्वा वेद पूर्वं इक्ष्वाको यं वा त्वा कुष्ठ काम्यः ।

यं वा वसो यमात्स्यस्तेनासि विश्वभेषजः ॥ ९ ॥

शीर्षलोको तृतीयको सदुन्दिर्द्यश्च हायुनः ।

त्वमानं विश्वधाधीर्याधराञ्च परां सुव ॥ १० ॥ (३९३)

(४०) मेधा ।

१-४ ब्रह्मा । बृहस्पतिः, विश्वे देवाश्च । १ परानुष्टुप्, २ पुरःकुमुत्पुष्टिपिष्टाद्बृहती
३ बृहती गर्भाः, ४ विपदायी गायत्री ।

यन्मे छिद्रं मनसो यच्च वाचः सरस्वती मन्युमन्तं जगाम ।

विश्वैस्तदेवैः सह संविदानः सं दधातु बृहस्पतिः ॥ १ ॥

मा नु आपो मेधां मा ब्रह्म प्र मथिष्टन ।

सुष्यदा यूयं स्पन्दध्वमुपहृतोऽहं सुमेधां वर्चस्वी ॥ २ ॥

मा नो मेधां मा नो दीक्षां मा नो हिसिष्टं यत्तपः ।

शिवा नः शं सन्त्वार्युपे शिवा भवन्तु मातरः ॥ ३ ॥

यां नः पीरपदुक्षिना ज्योतिष्मती तमस्तिरः ।

तामस्मे रासतामिषम् ॥ ४ ॥ (३०६)

(४१) राष्ट्रं बलमोजक्ष ।

१ ब्रह्मा । तपः । विष्टुप् ।

भद्रमिच्छन्तं तपयः स्वर्विदुस्तपो दीक्षामुपनिषेदुरत्रे ।

ततो राष्ट्रं बलमोजक्ष जातं तदस्मै देवा उपसर्जन्मनु ॥ १ ॥ (३०७)

(४२) ब्रह्मयक्षः ।

१-४ ब्रह्मा । ब्रह्म । अनुष्टुप्; २ इयवसाना ककुम्भती पश्यापंक्तिः; ३ विष्टुप्; ४ जगती ।

ब्रह्म होता ब्रह्म यज्ञा ब्रह्मणा स्वरवो मिताः ।

अध्वर्युर्ब्रह्मणो जातो ब्रह्मणोऽन्तर्हितं हविः ॥ १ ॥

ब्रह्म सुचो धृतवतीर्ब्रह्मणा वेदिरुद्धिता ।

ब्रह्म यज्ञस्य तत्त्वं च श्रुत्विजो ये हविष्कृतः । श्रमिताय स्वाहा ॥ २ ॥

अंहोमुचे प्र मेरे मनीषामा सुत्राव्यो सुमतिमावृणानः ।

इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृणाय सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥ ३ ॥

अंहोमुचं वृषभं यज्ञियानां विराजन्तं प्रथममध्वराणाम् ।

अपां नपातमग्निना हुवे धिये इन्द्रियेण त इन्द्रियं दत्तमोजः ॥ ४ ॥ (३११)

(४३) ब्रह्मा ।

१-८ ब्रह्मा । ब्रह्म, यहवो देवताः । इयवसाना शकुमती पश्यापंक्तिः ।

यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तपसा सह ।

अभिर्मा तत्र नयत्वभिर्मिधा दधातु मे । अग्नये स्वाहा ॥ १ ॥ (३१२)

यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।
 वायुर्मा तत्र नयतु वायुः प्राणान्दधातु मे । वायवे स्वाहा ॥ २ ॥
 यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।
 सूर्यो मा तत्र नयतु चक्षुः सूर्यो दधातु मे । सूर्याय स्वाहा ॥ ३ ॥
 यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।
 चन्द्रो मा तत्र नयतु मनश्चन्द्रो दधातु मे । चन्द्राय स्वाहा ॥ ४ ॥
 यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।
 सोमो मा तत्र नयतु पयः सोमो दधातु मे । सोमाय स्वाहा ॥ ५ ॥
 यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।
 इन्द्रो मा तत्र नयतु बलमिन्द्रो दधातु मे । इन्द्राय स्वाहा ॥ ६ ॥
 यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।
 आपो मा तत्र नयन्त्वयूतं मोषं तिष्ठतु । अग्नये स्वाहा ॥ ७ ॥
 यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।
 ब्रह्मा मा तत्र नयतु ब्रह्मा ब्रह्म दधातु मे । ब्रह्मणे स्वाहा ॥ ८ ॥ (३१५)

(४४) मैत्रज्यम् ।

१-१० भृशः । आञ्जनम्, ८-९ चरणः । अनुष्टुप्, ४ चतुष्पदा शंकुमती उष्णिष्, ५ निपृक्षिपमा
 विपदा गायत्री ।

आयुषोऽसि प्रतरणं विप्रं भेषजमुच्यसे । तदाञ्जन् त्वं शंतादे अमापो अमयं कृतम् ॥ १ ॥
 यो हरिमा जायान्योऽङ्गमेदो विसर्पकः । सर्वं ते यस्ममङ्गैर्म्यो वहिर्निर्हन्त्वाञ्जनम् ॥ २ ॥
 आञ्जनं पृथिव्यां जातं भद्रं पुरुषजीवनम् । कृणोत्वप्रमायुकं रथञ्जतिमनागसम् ॥ ३ ॥
 प्राणं प्राणं त्रायस्वासो असवे मृड । निर्ऋते निर्ऋत्या नः पात्रैर्म्यो मृध ॥ ४ ॥
 सिन्धोर्गमोऽसि विद्युतां पुष्पम् । वातः प्राणः सूर्यश्चक्षुर्दिवस्पयः ॥ ५ ॥
 देवाञ्जन् त्रैलोक्यं परि मा पाहि विश्वतः । न त्वा तरन्त्योपधयो बाष्पाः पर्वतीया उत ॥ ६ ॥
 वीक्षदं मध्यमवासुपद्रक्षोहामीवचातनः । अमीवाः सर्वोश्चातयन्नाक्षयदमिमा इतः ॥ ७ ॥
 वक्षीक्षदं राजन्वृणानृतमाह पूरुषः । तस्मात्सहस्रवीर्यं मुञ्च नः पर्यईसः ॥ ८ ॥
 यदापो अग्न्या इति वरुणेति यद्विचिम । तस्मात्सहस्रवीर्यं मुञ्च नः पर्यईसः ॥ ९ ॥
 मित्रश्च त्वा वरुणश्चानुप्रेयतुराञ्जन । तौ त्वानुगत्य दूरं योगाय पुनरोदतुः ॥ १० ॥ (३१६)

(४५) आज्ञासूत्रम् ।

१-१० मृत्युः । आत्मनश्च, सम्भोज्यवैयस्यः । १-२ अनुष्ठुप्; ३, ५ मिच्छुप्; ६-१० एकापस्यना
मद्यापुल्लि (१ विराट्, ७-१० निचुत्) ।

अणादृणनिव संनयन्कुत्स्यां कृत्याकृतौ गृह्य ।

चक्षुर्गन्धस्य दुर्हर्दिः पूर्यति विष्णुपाञ्जन ॥ १ ॥

यदस्मात् दुष्कृत्यं यद्गोपु यत् नो गृहे ।

अनाश्वस्तं च दुर्हर्दिः प्रियः प्रति मुञ्चताम् ॥ २ ॥

अपामूर्ज ओजसो पावृधानमूर्जोतमधि जातवेदसः ।

चतुर्वीरं पर्वतीयं यदाङ्गनं दिशः मुदिशः कदिच्छिवास्तौ ॥ ३ ॥

चतुर्वीरं वध्यत आङ्गनं ते सर्वा दिशो अमयास्ते भवन्तु ।

ध्रुवस्तिष्ठानि सविते चार्धे इमा विशो अभि हन्तु ते वलिम् ॥ ४ ॥

आद्वैकं मणिमेकं कण्ठ्यञ्च स्नाहोकेना पिवैकमेपास् ।

चतुर्वीरं वैश्वदेव्यश्चतुर्भ्यो ग्राह्या वन्देभ्यः परि पात्वस्मात् ॥ ५ ॥

अभिर्गामिनावतु प्राणायामानाययुषे वर्षस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभृतये स्वाहा ॥ ६ ॥

इन्द्रो मेन्द्रियेणावतु प्राणायामानाययुषे वर्षस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभृतये स्वाहा ॥ ७ ॥

सोमो मा सौम्येनावतु प्राणायामानाययुषे वर्षस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभृतये स्वाहा ॥ ८ ॥

मनो मा मयैनावतु प्राणायामानाययुषे वर्षस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभृतये स्वाहा ॥ ९ ॥

मूर्त्तौ मा गुणैरवन्तु प्राणायामानाययुषे वर्षस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभृतये स्वाहा ॥ १० ॥ (३३९)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

(४६) अस्युत्तमणिः ।

१-७ प्रजापतिः । अस्युत्तमणिः । मिच्छुप्; १ पञ्चपदा ज्योतिष्मती मिच्छुप्; २ पदपदा भुरिक्शकरी ।

३, ७ पञ्चपदा पथ्यापेक्षिः ४ चतुष्पदा, ५ पञ्चपदा अतिशकरी; ६ पञ्चपदोष्णिगामा

विषादं जगती ।

[६] प्रजापतिश्च ब्रह्मात्रयमगस्त्यं वीर्यायि कम् ।

तर्चे ब्रह्मण्यायुषे वर्षस ओजसे च पलाय चास्तृतस्यामि रंशतु ॥ १ ॥

कुर्वन्तिष्ठतु रक्षत्रप्रमादमस्तुतेम मा त्वा दमन्पुण्यो यातुधानाः ।

इन्द्र इव दस्युनवं ध्रुव्य पृतन्युतः सर्वाछद्मन्नि पंस्वास्तृतस्त्वामि रंशतु ॥ २ ॥

शतं च न प्रहरन्तो निमन्तो न तस्तिरे ।

तस्मिन्निन्द्रः पर्येदच चक्षुः प्राणगवो बलमस्तृतस्त्वामि रंशतु ॥ ३ ॥ (३४२)

इन्द्रस्य त्वा वर्मेणा परि धापयामो यो देवानामधिराजो बभूव ।

पुनस्त्वा देवाः प्र णयन्तु सर्वेऽस्तृतस्त्वाभि रक्षतु ॥ ४ ॥

अस्मिन्मुणावेकंशतं वीर्याणि सहस्रं प्राणा अस्मिन्स्तृते ।

व्याघ्रः शत्रून्भि तिष्ठ सर्वान्यस्त्वा पृतन्यादधरः सो अस्त्वस्तृतस्त्वाभि रक्षतु ॥ ५ ॥

धृतादुल्लभो मधुमान्पयस्वान्तसहस्रप्राणः शतयोनिर्ययोधाः ।

अभूथ मयोभूथर्जस्वाञ्च पर्यस्वाश्चास्तृतस्त्वाभि रक्षतु ॥ ६ ॥

यथा त्वयुक्तोऽसौ असपन्नः संपन्नहा ।

सजातानामसदृशी तथा त्वा सविता कन्दस्तृतस्त्वाभि रक्षतु ॥ ७ ॥ (३४६)

(४७) रात्रिः ।

१-९ गोपयः । रात्रिः । अनुष्टुप्, १ पथ्यागृहती, २ पञ्चपदानुष्टुपगर्भा परातिजगती,
६ पुरस्ताद्गृहती, ७ व्ययसाना पदपदा जगती ।

आ रात्रि पार्थिवं रजः पितुरग्राधि धामभिः ।

दिवः सदांसि बृहती वि तिष्ठसु आ त्वेयं वर्तते तमः । ॥ १ ॥

न यस्याः पारं ददृशे न योयुवद्विज्वमस्यां नि विंशते यदेजति ।

अरिष्टासस्त उर्वि तमस्वति रात्रि पारमशीमहि भद्रे पारमशीमहि ॥ २ ॥

ये तै रात्रि नृचक्षसो द्रष्टारो नवतिर्नव । अशीतिः सन्त्यष्टा उतो तै सप्त सप्ततिः ॥ ३ ॥

पृष्टिश्च षट् च रेवति पञ्चाशत्पञ्च सुमयि । चत्वारिंशत्वारिंशच्च त्रयस्त्रिंशच्च वाजिनि ॥ ४ ॥

द्वौ च ते विंशतिश्च ते रात्र्येकादशावमाः । तेभिर्नो अद्य पायुभिर्लु पाहि दुहितर्दिवः ॥ ५ ॥

रक्षा मार्किनो अघर्शंस ईशत मा नो दुःशंस ईशत । मा नो अद्य गवां स्तेनो मारीनां वृक ईशत ॥ ६ ॥

माश्वानां भद्रे तस्करो मा नृणां यातुधान्यः ।

परमेभिः पृथिभि स्तेनो धावतु तस्करः । परेण दुत्वती रज्जुः परेणाघायुरर्यतु ॥ ७ ॥

अघं रात्रि वृष्टधूममशीर्षाणमहि कृणु । हनु वृकस्य जम्भयास्तेन तं द्रुपदे जहि ॥ ८ ॥

त्वयि रात्रि वसामसि स्वपिष्यामसि जागृहि । गोभ्यो नः शर्म यच्छाश्वेभ्यः पुरुषेभ्यः ॥ ९ ॥ (३५५)

(४८) रात्रिः ।

१-६ गोपयः । रात्रिः । अनुष्टुप्, १ त्रिपदायी गायत्री, २ त्रिपदा विराडनुष्टुप्, ३ बृहतीगर्भा
उष्टुप्, ५ पथ्यापेक्षितः ।

अथो यानि च यस्मा ह यानि चान्तः परीणहि । तानि ते परि ददासि ॥ १ ॥

रात्रि मातृकृषे नः परि देहि । उषा नो अहे परि ददात्वहस्तुभ्यं विभावरी ॥ २ ॥ (३५७)

यत्किं चेदं पतयति यत्किं चेदं सरीसृपम् ।
 यत्किं च पर्वतायासत्त्वं तस्माच्च रात्रि पाहि नः ॥ ३ ॥
 सा पश्चात्पाहि सा पुरः सोत्तरार्द्धराट् ।
 गोपायं नो विभावरी स्तोतारस्त इह स्मसि ॥ ४ ॥
 ये रात्रिमनुतिष्ठन्ति ये च भूतेषु जाग्रति ।
 पश्यन्ते सर्वाग्र्यन्ति ते न आत्मसु जाग्रति ते नः पशुषु जाग्रति ॥ ५ ॥
 वेदु वै रात्रि ते नाम धृताची नाम वा असि ।
 तां त्वां भरद्वाजो वेदु सा नो विचेडधि जाग्रति ॥ ६ ॥ (३)
 (४९) रात्रिः ।

१-१० गोपधः, भरद्वाजश्च । रात्रिः । अनुष्टुप्; १-५, ८ त्रिष्टुप्; ६ आस्तार पंक्तिः ।

७ पद्यापंक्तिः; १० उपच० पदपदा जगती ।

इपिरा योषां युवतिर्दमना रात्री देवस्य सवितुर्भगस्य ।
 अश्वक्षमा सुहवा संभृतश्रीरा पशू घोषापृथिवी महित्वा ॥ १ ॥
 अति विश्वान्यरुहद्रुमीरो वर्षिष्ठमरुहन्त श्रविष्ठाः ।
 उशती रात्र्यनु सा भद्राभि तिष्ठते मित्र इव स्वधार्मिः ॥ २ ॥
 वर्ये वन्दे सुभगे सुजात आजगत्रात्रि सुमना इह स्याम् ॥ ३ ॥
 अस्मास्त्रायस्व नर्याणि जाता अथो यानि गव्यानि पुण्या ॥ ४ ॥
 सिंहस्य रात्र्युशती पीपस्य व्याघ्रस्य द्वीपिनो बर्च आ ददे ।
 अश्वस्य ब्रह्मं पुरुषस्य मायुं पुरु रूपार्णि कृणुषे विभ्राती ॥ ५ ॥
 शिवां रात्रिमनुस्यं च हिमस्य माता सुहवा नो अस्तु ।
 अस्य स्तोमस्य सुभगे नि बोध येन त्वा वन्दे विश्वासु दिक्षु ॥ ६ ॥
 स्तोमस्य नो विभावरी रात्रि राजेव जोषसे ।
 असां सर्ववीरा भवाम् सर्ववेदसो व्युच्छन्तीरनुपतः ॥ ७ ॥
 शम्पा इ नाम दधिपे मम दिप्सन्ति ये धना ।
 रात्रीहि तानसुतपा य स्तेनो न विद्यते यत्पुनर्न विद्यते ॥ ८ ॥
 भद्रासि रात्रि चमसो न विद्यो विज्जं गोरूपं युवतिर्विभर्षि ।
 चक्षुष्मती मे उशती वर्षपि प्रति त्वं दिव्या न क्षामसुक्ताः ॥ ९ ॥

यो अथ स्तेन आयत्यघ्रायुर्मर्त्यो रिपुः । रात्री तस्य प्रतीत्य प्र ग्रीवाः प्र शिरो हनत् ॥ ९ ॥ (३)

१ पादौ न यथार्यति प्र हस्तौ न यथार्थपत् । यो मल्लिमुखपायति स संविष्टो अपायति ।
अपायति स्वपायति शुष्कं स्थाणावपायति ॥ १० ॥ (१७१)

(५०) रात्रिः ।

१-७ गोपथः रात्रिः । अनुष्टुप् ।

अथ रात्रि तृष्टुर्ममशीर्षाणमर्हि कृणु । अथौ वृकस्य निर्जह्यास्तेन तं हृपदे जहि ॥ १ ॥
ये ते रात्र्यनुद्वाहस्तीक्ष्णशृङ्गाः स्वाश्रवः । तेभिर्नो अद्य पार्याति दुर्गाणि विश्वहा ॥ २ ॥
रात्रिरात्रिमरिष्यन्तस्तेन तन्वा विषम् । गम्भीरमलुवा इव न तरेयुररातयः ॥ ३ ॥
यथा श्राम्याकः प्रपतन्नपवाञ्जलुविद्यते । एवा रात्रि प्र पातय यो अस्माँ अभ्यघायति ॥ ४ ॥
अप स्तेनं वासो गोअजमुत तस्करम् । अथो यो अर्वतुः शिरोऽभिघाय निनीपति ॥ ५ ॥
इदया रात्रि सुभगे विभजन्त्ययो वसु । यदेतदस्मान्भोजय यथेदुन्यानुपायसि ॥ ६ ॥
नः परि देहि सर्वात्रार्थनागसः । उपा नो अहे आ नः ज्ञादहस्तुर्म्य विभावरी ॥ ७ ॥ (३७८)

(५१) आत्मा ।

१-२ ब्रह्मा । १ आत्मा, २ सयिता च । १ एकपदा ब्राह्मी अनुष्टुप्, २ त्रिपाद्ययमय्योष्णिक् ।

अयुतोऽहमयुतो म आत्मायुतं मे चक्षुरयुतं मे श्रोत्रमयुतो मे प्राणोऽयुतो
मेऽपानोऽयुतो मे व्यानोऽयुतोऽहं सर्वः ॥ १ ॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनौर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रवृत् आ रमे ॥ २ ॥ (३८०)

(५२) कामः ।

१-५ ब्रह्मा । कामः । त्रिष्टुप्, ३ चतुष्पादुष्णिक्, ५ उपरिष्टाद् वृद्धती ।

कामस्तदग्रे समवर्तत मनसो रेतः प्रथमं यदासीत् ।
स काम कामेन बृहता सयानी रायस्पोषं यजमानाय धेहि ॥ १ ॥
त्वं काम सदेसासि प्रतेश्रितो विशुधिभावो सख आ संखीयते ।
त्वमृगः पृतेगामु सामहिः सह ओजो यजमानाय धेहि । ॥ २ ॥
दुराचक्रानाय प्रतपःपापार्थये । आस्मा अशृण्वन्नाशाः कामेनाजनयन्त्स्वः ॥ ३ ॥
कामेन मा काम आगन्तव्यद्वयं परि । यदमीपासदो मनस्तदैतूप मामिह ॥ ४ ॥
यत्काम कामयमाना इदं कृण्वसि ते हुदिः ।
तन्नः सर्व समृद्धतामथैतस्य हुविषो वीहि स्वाहा ॥ ५ ॥ (३८५)

(५३) कालः ।

१-१० भृगुः । कालः । अनुष्टुप्, १-४ शिष्टुप्, ५ निवृत्त प्रस्ताद्वृद्धी ।

कालो अथो वहति सप्तर्षिभिः सहस्राक्षो अजरो भूरिरिताः ।

तमा रोहन्ति कृषयो विपश्चितस्तस्य चक्रा भुवनानि विश्वा ॥ १ ॥

सप्त चक्रान्वहति काल एष सप्तास्य नाभीरमृतं न्वहः ।

स इमा विश्वा भुवनान्यङ्गत्कालः स ईषते प्रथमो नु देवः ॥ २ ॥

पूर्णः कुम्भोऽर्धं काल आर्हितस्तं वै पदयोमो बहुधा नु सन्तः ।

स इमा विश्वा भुवनानि मृत्यङ्कालं तमाहुः परमे व्योमिन् ॥ ३ ॥

स एव सं भुवनान्यामरत्स एव सं भुवनानि पयैत् ।

पिता सर्वमवत्पुत्र एषां तस्माद्वै नान्यत्परमस्ति तेजः ॥ ४ ॥

कालोऽयं दिवंप्रजनयत्काल इमाः पृथिवील्लत । काले ह भूतं भव्यं चेपितं ह वि तिष्ठते ॥ ५ ॥

कालो मृतिर्मसृजत काले तपति सूर्यः । काले ह विश्वा भूतानि काले चक्षुर्वि पश्यति ॥ ६ ॥

काले मनः काले ग्राणः काले नामं समाहितम् । कालेन सर्वा नन्दुन्त्यागतेन मृजा इमाः ॥ ७ ॥

काले तपः काले ज्येष्ठं काले ब्रह्मं समाहितम् । कालो ह सर्वस्येश्वरो यः पितासीत्प्रजार्पतेः ॥ ८ ॥

तेनैषितं तेन ज्ञातं तदु तस्मिन्प्रतिष्ठितम् । कालो ह ब्रह्मं भूत्वा विमर्ति परमेष्ठिनम् ॥ ९ ॥

कालः मृजा असृजत कालो अग्रे मृजार्पतिम् । स्वयंभुः कृत्र्यपः कालाचपः कालादजायत ॥ १० ॥

(३९५)

(५४) कालः ।

१-५ भृगुः । कालः । अनुष्टुप्, २ त्रिपदायी गायत्री, ५ त्र्यवसाना पदपदा विराडष्टिः ।

कालादापुः समभवन्कालाद्ब्रह्म तपो दिशः । कालेनोदेति सूर्यः काले नि विश्वे पुनः ॥ १ ॥

कालेन वातः पवते कालेन पृथिवी मही । द्यौर्मही काल आर्हिता ॥ २ ॥

कालो ह भूतं भव्यं च पुत्रो अजनयत्पुरा । कालादृचः समभवन्पुत्रः कालादजायत ॥ ३ ॥

कालो युञ्जं समैरयद्वेभ्यो भागमक्षितम् । काले गन्धर्वाप्सरसः काले लोकाः प्रतिष्ठिताः ॥ ४ ॥

कालेऽयमङ्गिरा देवोऽर्धर्वा चार्धि तिष्ठतः ।

इमं च लोकं परमं च लोकं पुण्यांश्च लोकान्विशृतीश्च पुण्याः ।

सर्वलोकानभिजित्य ब्रह्मणा कालः स ईषते परमो नु देवः ॥ ५ ॥ (४००)

॥ इति षष्ठोऽनुपाकः ॥ ६ ॥

(५५) रायस्पोपप्राप्तिः ।

१-६ ऋगुः । अग्निः । ऋष्टुष्टु, २ आस्तारपांकिः ५ ज्यवसाना पंचपदा पुरस्ताज्ज्योतिष्मती ।

[७] रात्रिरात्रिमप्रयातं भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै ।

रायस्पोषेण समिषा मदन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम ॥ १ ॥

या ते वसोर्वात इषुः सा ते एषा तया नो मृड ।

रायस्पोषेण समिषा मदन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम ॥ २ ॥

सायंसायं गृहपतिर्नो अग्निः प्रातःप्रातः सौमनसस्य दाता ।

वसोर्वसोर्वसुदान एधि वयं त्वेन्धानास्तुन्व पुपेम ॥ ३ ॥

प्रातःप्रातर्गृहपतिर्नो अग्निः सायंसायं सौमनसस्य दाता ।

वसोर्वसोर्वसुदान एधीन्धानास्त्वा शतंहिमा ऋधेम ॥ ४ ॥

अपश्वा दुग्धार्क्षस्य भूयासम् । अन्नादायार्क्षपतये रुद्राय नमो अग्र्ये ।

सम्याः सुभां मे पाहि ये च सम्याः संभासदः ॥ ५ ॥

त्वमिन्द्रा पुरुहूत विश्वमायुर्व्यश्नवत् ।

अहरहर्वलिमिच्छे हरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमग्ने ॥ ६ ॥ (५६)

(५६) दुष्यमनाशनम् ।

१-६ यमः । दुष्यमनाशनम् । ऋष्टुष्टु ।

यमस्य लोकादध्या बभूविथ प्रमदा मर्त्यान्त्र युनक्षि धीरः ।

एकाकिना सुरथं यासि विद्वान्त्वममं मिमानो असुरस्य योनौ ॥ १ ॥

बन्धस्त्वाग्ने विश्वर्चया अपदयत्पुरा रात्र्या जनिंतोरेके अहिं ।

ततः स्वमेदमध्या बभूविथ भिषग्भ्यो रूपमपगृहमानः ॥ २ ॥

बृहद्वावासुरेभ्योऽधि देवालुपावर्तत महिमानमिच्छन् ।

तस्मै स्वमायं दधुरार्धिपत्यं त्रयस्त्रिंशसः स्युरानशानाः ॥ ३ ॥

नैतां विदुः पितरो नोत देवा येषां जल्पिश्चरत्यन्तरेदम् ।

त्रिते स्वर्ममदधुराप्त्ये नर आदित्यासो वरुणेनानुशिष्टाः ॥ ४ ॥

यस्य क्रूरममजन्त दुष्कृतोऽस्वमेन सुकृतः पुण्यमायुः ।

स्वर्मिदसि परमेण बन्धुना तुप्यमानस्य मनसोऽधि जज्ञिषे ॥ ५ ॥

विद्य ते सर्वाः परिजाः पुरस्ताद्विद्य स्वप्न यो अधिषा इहा ते ।

यशस्विनां नो यशसेह पाश्चात् द्विषेभिरप याहि दूरम् ॥ ६ ॥

(५७) दुष्यमनाशनम् ।

१-५ यमः । दुष्यमनाशनम् । १ अनुष्टुप्; २-३ त्रिष्टुप् (ज्यवसाना); ४ उष्णिग्गृहीती-
गर्भा विराट् शफरी; ५ ज्यवसाना पंचपदा परशाफरतिजगती ।

यथा कलां यथा शफं यथर्णं संनयन्ति ।

एवा दुष्यम्यं सर्वमग्निं सं नयामसि ॥ १ ॥

सं राजानो अगुः समुणान्यगुः सं कुष्ठा अगुः सं कला अगुः ।

समस्मात्सु यदुष्यम्यं निक्षिपते दुष्यम्यं सुवाम ॥ २ ॥

देवानां पत्नीनां गर्भं यमस्य कर् यो भद्रः स्वप्न ।

स मम यः पापस्तत् द्विपते म हिंमः । मा तुष्टानामसि कृष्णशकुनेर्मुखम् ॥ ३ ॥

तं त्वा स्वप्न तथा सं विश्व स त्वं स्वप्नाश्च इव कायमश्च इव नीनाहम् ।

अनास्माकं देवपीयुं पियारुं वप यदुस्मात्सु दुष्यम्यं यद्गोषु यच्च नो गृहे ॥ ४ ॥

अनास्माकस्तदेवपीयुः पियारुर्निष्कर्मिव प्रति मुञ्चताम् ।

नवारत्नीनपमया अस्माकं ततः परि ।

दुष्यम्यं सर्वं द्विपते निर्देयामसि ॥ ५ ॥ (७१७)

(५८) यमः ।

१-३ यमः । यमः, यद्वर्चो देवताश्च । त्रिष्टुप्, २ पुरोऽनुष्टुप्; ३ चतुष्पदातिशफरी; ५ मुरिक् ।

धृतस्य जूतिः समना सदेवा संवत्सरं दृविषां वर्धयन्ती ।

भोत्रं चक्षुः प्राणोच्छिन्नो नो अस्त्वच्छिन्ना वयमायुषो वर्चसः ॥ १ ॥

उपस्मान्प्राणो ह्वयतामृषं वयं प्राणं हवामहे ।

वर्चो अग्राह पृथिव्यन्तरिक्षं वर्चः सोमो बृहस्पतिर्विषुत्ता ॥ २ ॥

वर्चसो धावापृथिवी संग्रहणी बभूवयुर्वर्चो गृहीत्वा पृथिवीमनु सं चरेम ।

यशसं गावो गोपतिमुषं तिष्ठन्त्यायतीर्यश्चो गृहीत्वा पृथिवीमनु सं चरेम ॥ ३ ॥

यजं कृणुष्वं स हि वो नृपाणो वर्मा सीव्यष्वं बहुला पूषूनि ।

पुरः कृणुष्वमायसीरधृष्टा मा वः सुप्तोच्चमसो ददता तम् ॥ ४ ॥

यज्ञस्य चक्षुः प्रवृत्तिर्मुखं च वाचा भोत्रेण मनसा जुहोमि ।

इमं यज्ञं विततं विश्वकर्मणा देवा यन्तु सुमनस्यमानाः ॥ ५ ॥

ये देवानामुत्विजो ये च यज्ञिया येभ्यो हव्यं क्रियते मागवेयम् ।

इमं यज्ञं सद् पत्नीभिरेत्य यावन्तो देवास्तंविषा मादयन्ताम् ॥ ६ ॥ (७१८)

(५९) यद्यः ।

१-३ ब्रह्मा । अग्निः । त्रिष्टुप्, १ गायत्री ।

त्वममे ब्रतुपा असि देव आ मर्त्येष्वाम् । त्वं यज्ञेष्वीज्यः ॥ १ ॥

यद्वा वयं प्रभिनाम ब्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः । ॥ २ ॥

अग्निष्टद्विवादा पृणातु विद्वान्तसोमस्य यो ब्राह्मणो अविवेश ॥ ३ ॥

आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्रवाम तदनुप्रवोढुम् ।

अभिर्विद्वान्तस यजात्स इदोता सोऽष्ट्वरान्तस श्रुतन्कल्पयाति ॥ ३ ॥ (५९)

(६०) अग्नानि

१-२ ब्रह्मा । वाक्, अंगानि च । १ पथ्या वृद्धती, २ ककुम्भती पुर उष्णिह् ।

वाक् आसन्नतोः प्राणश्चक्षुरक्ष्णोः श्रोत्रं कर्णयोः ।

अपलिताः केशा अशौणा दन्ता बह्वृद्वाहोर्बलम् ॥ १ ॥

ऊर्वोरोजो जङ्घयोर्जवः पादयोः । प्रतिष्ठा अरिष्टानि मे सर्वात्मानिमृष्टः ॥ २ ॥ (५९)

(६१) पूर्णायुः ।

१ ब्रह्मा । ब्रह्मणस्पतिः । विराट् पथ्यावृद्धती ।

तवस्तन्वा मे सहे द्रुतः सर्वमायुरशीय । स्योनं मे सीद पुरुः पृणस्व पर्वमानः स्वर्गे ॥ १ ॥ (५९)

(६२) सर्वप्रियत्वम् ।

१ ब्रह्मा । ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप् ।

प्रियं मां कृणु देवेषु प्रियं राजसु मा कृणु । प्रियं सर्वस्य पश्यत उत भूद्र उतार्ये ॥ १ ॥ (५९)

(६३) आयुर्वर्धनम् ।

१ ब्रह्मा । ब्रह्मणस्पतिः । विराडुपदिष्टावृद्धती ।

उर्विष्ठ ब्रह्मणस्पते देवान्युक्तेन पोषय । आयुः प्राणं प्रजां पञ्चक्रीर्ति यजमानं च वर्षय ॥ १ ॥ (५९)

(६४) दीर्घायुत्वम् ।

१-४ ब्रह्मा । अग्निः । अनुष्टुप् ।

अग्ने समिधमाहायं वृद्धे जातवेदसे । स मे अद्वां च मेधां च जातवेदाः प्र वच्छतु ॥ १ ॥

इज्येन त्वा जातवेदः समिधा वर्षयामसि । तथा त्वमस्मान्वर्षय प्रजया च धनेन च ॥ २ ॥

यदमे यानि कानि चिदा ते दारुणि दुष्मसि । सर्वे तदस्तु मे सिर्वं तज्जुपस्व यविष्य ॥ ३ ॥

युतास्ते अग्ने समिधस्त्वमिद्वः समिद्धव । आयुरस्माहं देवसुतत्वमाचार्यायि ॥ ४ ॥ (५९)

(६५) अयनम् ।

१ ब्रह्मा । जातवेदा सूर्यश्च । जगती ।

हरिः सुपर्णो दिव्यारुहोऽर्चिषा ये त्वा दिप्सन्ति दिवमुत्पतन्तम् ।

अव तां जहि हरसा जातवेदोऽर्विभ्यदुग्रोऽर्चिषा दिवमा रोह ह्यर्ष ॥ १ ॥ (४)

(६६) असुरक्षयणम् ।

१ ब्रह्मा । जातवेदाः सूर्यो वज्रश्च । अति जगती ।

अयोजाला असुरा मायिनोऽयस्मयैः पार्श्वरुक्मिनो ये चरन्ति ।

तांस्तै रन्धयामि हरसा जातवेदः सहस्रक्रष्टिः सुपत्नान्प्रमुणन्नाहि वज्रः ॥ १ ॥ (५)

(६७) दीर्घायुत्तम् ।

१-८ ब्रह्मा । सूर्यः । प्रजापत्या गायत्री ।

पश्येम श्रुदः श्रुतम् ॥ १ ॥ जीवेम श्रुदः श्रुतम् ॥ २ ॥

बुध्येम श्रुदः श्रुतम् ॥ ३ ॥ रोहेम श्रुदः श्रुतम् ॥ ४ ॥

पूषेम श्रुदः श्रुतम् ॥ ५ ॥ भवेम श्रुदः श्रुतम् ॥ ६ ॥

भूषेम श्रुदः श्रुतम् ॥ ७ ॥ भूयसीः श्रुदः श्रुतात् ॥ ८ ॥ (४)

(६८) वेदोक्तं कर्म ।

१ ब्रह्मा । कर्म । अनुष्टुप् ।

अग्न्यसश्च व्यर्चसश्च विलं वि ष्यामि मायया ।

ताम्यामुदृत्य वेदमथ कर्माणि कृणुहे ॥ १ ॥ (४)

(६९) आपः ।

१-४ ब्रह्मा । आपः । १ आसुर्यनुष्टुप्, २ साम्यनुष्टुप्, ३ आसुरी गायत्री, ४ साम्यनुष्टुप् ।

जीवा स्थ जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ १ ॥

उपजीवा स्थोष जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ २ ॥

संजीवा स्थ सं जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ ३ ॥

जीवला स्थ जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ ४ ॥ (४)

(७०) पूर्णाङ्गः ।

१ ब्रह्मा । इन्द्रस्यर्षादयः । गायत्री ।

इन्द्र जीव सूर्य जीव देवा जीवा जीव्यासमहम् । सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ १ ॥ (४)

(७१) वेदमाता ।

१ ब्रह्मा । गायत्री । इयवसाना पञ्चपदानिजगती ।

मया वरदा वैदमाता प्र चौदयन्तां पावमानी द्विजानाम् ।

प्राणं प्रजां पुष्टं कीर्तिं द्रविणं ब्रह्मवर्चसम् । मह्यं दुत्त्वा व्रजत ब्रह्मलोकम् ॥ १ ॥ (४५२)

(७२) परमात्मा ।

१ भृग्वक्त्रिण ब्रह्मा । परमात्मा देवाश्च । त्रिष्टुप् ।

स्तुता यस्मात्कोशादुदभराम वेदं तस्मिन्नन्तरं दक्ष एनम् ।

आयुः कृतमिष्टं ब्रह्मणो वीर्येण तेन मा देवास्तर्पसावतेह ॥ १ ॥ (४५३)

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७ ॥

[इति पञ्चविंशतितमः प्रपाठकः ॥ ३५ ॥]

॥ इत्येकोनविंशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

अष्टादशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ४५६६

एकोनविंशतितमकाण्डस्य ... ४५१

सर्वयोगः ५०१९

विंशं काण्डम् ।

(१)

(१-३) १ विश्वामित्रः, २ गोतमः, ३ विरूपः । १ इन्द्रः, २ मरुतः, ३ अग्निः । गायत्री ।

[अथ षड्विंशतितमः प्रपाठकः ॥ ३६ ॥]

[१] इन्द्र त्वा वृषभं वृषं सुते सोमं हवामहे । स पाहि मघ्नो अन्धसः ॥ १ ॥
 मरुतो यस्य हि ध्वये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः ॥ २ ॥
 उशाभाय वशाभाय सोमपृष्ठाय वेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्रये ॥ ३ ॥ (३)

(२)

१-४ (पृत्समदो मेधातिथिर्वा?) । १ मरुतः, २ अग्निः, ३ इन्द्रः, ४ द्रविणोदाः । १-२ विरारु गायत्री; ३ आचर्युष्णिहः; ४ साक्नी त्रिष्टुप् ।

मरुतः पोत्रात्सुष्टुभः स्वर्कादुतुना सोमं पिबतु ॥ १ ॥
 अगिराग्नीध्रात्सुष्टुभः स्वर्कादुतुना सोमं पिबतु ॥ २ ॥
 इन्द्रो ब्रह्मा ब्राह्मणात्सुष्टुभः स्वर्कादुतुना सोमं पिबतु ॥ ३ ॥
 देवो द्रविणोदाः पोत्रात्सुष्टुभः स्वर्कादुतुना सोमं पिबतु ॥ ४ ॥ (७)

(३)

१-३ हरिश्मिन्तिः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ याहि सुप्रभा हि त इन्द्र सोमं पिवा इमम् । एदं बहिः संदो मम ॥ १ ॥
 आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी बहतामिन्द्र केक्षिना । उप ब्रह्माणि नः वृणु ॥ २ ॥
 ब्रह्माणस्त्वा वृषं युजा सोमपाभिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ॥ ३ ॥ (१०)

(४)

१-३ हरिश्मिन्तिः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ नो याहि सुतावन्तोऽस्माकं सुष्टुतिरुषं । पिवा सु क्षिप्रिन्नन्धसः ॥ १ ॥
 आ ते सिञ्चामि कुक्ष्योरनु गात्रा वि धावतु । शुभाय जिह्वया मधु ॥ २ ॥
 स्वादुष्टं अस्तु संसुदे मधुमान्तन्नेऽ त्वं । सोमः क्षमस्तु ते हृदे ॥ ३ ॥ (१३)

(५)

१-७ हरिश्मिन्तिः । इन्द्रः । गायत्री ।

अग्रं त्वा विचर्यणे जनीरिवाभि संवृतः । प्र सोमं इन्द्र सर्वतु ॥ १ ॥ (१४)

तुविशीर्षो वृषोदरः सुवाहुरन्धसो मदे । इन्द्रो वृत्रार्णि जिघ्रते ॥ २ ॥
 इन्द्रं प्रेहि पुरस्त्वं विश्वस्येशान् ओजसा । वृत्रार्णि पृच्छं जहि ॥ ३ ॥
 दीर्घस्ते अस्त्वक्कुशो येना वसु प्रयच्छसि । यजमानाय सुन्वते ॥ ४ ॥
 अयं तं इन्द्र सोमो निपूतो अर्घिं वहिषि । एहीमस्य द्रवा पिब ॥ ५ ॥
 शार्चिणो शार्चिपूजनाय रणाय ते सुतः । आखण्डल प्र हयसे ॥ ६ ॥
 यस्ते शृङ्गनृपो नषात्प्रणपात्कुण्डपाय्यः । न्यस्मिन्दध्र आ मनः ॥ ७ ॥ (२०)

(६)

१-२ विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रं त्वा वृषमं वयं सुते सोमं हवामहे । स पाहि मघ्नो अन्धसः ॥ १ ॥
 इन्द्रं ऋतुविदं सुतं सोमं हर्यं पुरुष्टुत । पिवा वृषस्व तादृपिम् ॥ २ ॥
 इन्द्रं प्र णो पितावानं यज्ञं विश्वेभिर्देवेभिः । तिर स्त्वा न विश्वते ॥ ३ ॥
 इन्द्रं सोमाः सुता इमे तव प्र यन्ति सत्पते । ध्वयं चन्द्रासु इन्दवः ॥ ४ ॥
 वधिष्वा जटरे सुतं सोममिन्द्रं वरेण्यम् । तव धुक्षसु इन्दवः ॥ ५ ॥
 गिर्विणः पाहि नः सुतं मघ्नोर्धाराभिरज्यसे । इन्द्रं त्वादातमिघर्षः ॥ ६ ॥
 अमि धुम्रानि वनिन इन्द्रं सचन्ते अक्षिता । पीत्वी सोमस्य वाधवे ॥ ७ ॥
 अर्वावतो न आ गहि परावतश्च धृत्रहन् । इमा जुपस्व नो गिरः ॥ ८ ॥
 यदन्तरा परावतमर्वावतं च ह्यसे । इन्द्रेह तत आ गहि ॥ ९ ॥ (२१)

(७)

१-३ सुकसः, ४ विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

उद्वदुमि श्रुतामघं वृषमं नयोपसम् । अस्तारमेपि ध्वयं ॥ १ ॥
 नव यो नवति पुरो विभेदं बाहोजसा । अहिं च वृषहावधीत् ॥ २ ॥
 स न इन्द्रः शिवः सखाश्चानुद्रोमधवमत् । उरुधरेव दोहते ॥ ३ ॥
 इन्द्रं ऋतुविदं सुतं सोमं हर्यं पुरुष्टुत । पिवा वृषस्व तादृपिम् ॥ ४ ॥ (२२)

(८)

(१-३) १ भरद्वाजः, २ कुत्सः, ३ विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

एवा पाहि प्रत्नया मन्दतु त्वा शुभिं ब्रह्म वावृषस्वोत गीर्भिः ।
 आविः ध्वयं ऋणुहि पीपिहीषो जहि शत्रूरभि गा इन्द्रं तृन्धि ॥ १ ॥ (२३)

का० २०, प्र० १९, अनु० १]

३९५

[का० २०, प्र० ८, म० २]

अर्वाहोहि सोमकामं त्वाहुरयं सुतस्तस्य पिबा मदाय ।
 उरुन्यचा जठर आ वृषस्व पितेव नः शृणुहि ह्यमानः ॥ २ ॥
 आपूर्णो अस्य कुलशः स्वाहा सेक्तव कोद्यं सिसिचे पिबध्वै ।
 सद्य म्रिया आवधुवन्मदाय प्रदक्षिणिदभि सोमास इन्द्रम् ॥ ३ ॥ (१६)

(९)

(१-४) १-२ मोघाः, ३-४ मेघ्यातिथिः । इन्द्रः । १-२ विष्णुपुः ३-४ प्रगाथः
 (गृहती + सतो गृहती) ।

तं वो दुस्ममृतीपहं वसोर्मेन्दानमन्धसः ।
 अभि वृत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं ग्रीभिर्नैवामहे ॥ १ ॥
 शुभं सुदानुं तर्विषीभिरावृतं गिरिं न पुंरुभोजसम् ।
 क्षुमन्तं वाजं क्षतिनं सहस्रिणं मूधू गोमेन्तग्रीमहे ॥ २ ॥
 तत्त्वां यामि सुवीर्यं तद्वक्षं पूर्वचिचये ।
 येना यर्विम्बो मृगधे धनं हिते येन प्रस्कण्वमारिच्य ॥ ३ ॥
 येना समुद्रमसृजो महीरपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शर्वः ।
 सद्यः सो अस्य महिमा न संनशे यं क्षोणीरनुचक्रदे ॥ ४ ॥ (१७)

(१०)

१-२ मेघ्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः (गृहती + सतो गृहती) ।

उदु त्ये मधुमचमा गिर स्तोमास ईरते ।
 सत्राजितो धनसा अक्षितोतपो वाजयन्तो रथा इव ॥ १ ॥
 कणा इव भृगवः स्याँ इव विश्वमिद्धीतमानशुः ।
 इन्द्रं स्तोमेभिर्महयन्त आयवः म्रियमेधासो अस्वरन् ॥ २ ॥ (१८)

(११)

१-११ विश्वामित्रः । इन्द्रः । विष्णुपु ।

इन्द्रः पुभिर्दातिरुदासमर्कैर्विदद्वसुर्दयमानो वि शर्वन् ।
 मधुज्वस्तन्वा वावृधानो भूरिदान आर्पणद्रोदेसी उमे ॥ १ ॥
 मुखस्य ते तविपस्य प्र जूतिमिवमिं वाचममृताय भूपन् ।
 इन्द्रं धितीनामसि मानुषीणां विशां देवीनामृत पूर्वयावां ॥ २ ॥ (१९)

इन्द्रो बृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः प्र मायिनाममिनाद्वर्षणीतिः ।
 अहन्व्यसिमुशधगवनेष्वविधेना अकृणोद्राम्याणाम् ॥ ३ ॥
 इन्द्रः स्वर्पा जनयन्नहानि जिगायोशिमिः पृतना अमिष्टिः ।
 प्रारोचयन्मनवे केतुमह्वामविन्दुज्ज्योतिर्वृहते रणाय ॥ ४ ॥
 इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ विवेश नृवदधानो नर्या पुरूणि ।
 अचैतयद्विष इमा जरित्रे प्रेमं वर्णमतिरच्छुक्रमासाम् ॥ ५ ॥
 महो महानि पनयन्त्यस्येन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरूणि ।
 वृजनेन वृजिनान्तसं पिपेप मायाभिर्दस्यैरभिभूत्योजाः ॥ ६ ॥
 युधेन्द्रो मृक्षा वरिषश्चकार देवेभ्यः सत्पतिश्चर्षणिप्राः ।
 विवस्वतः सदाने अस्य तानि विप्रा उक्थेभिः क्वयौ गृणन्ति ॥ ७ ॥
 सत्रासाहं वरेण्यं सहोदां संसवांसं स्वरिपश्च देवीः ।
 ससान यः पृथिवीं द्यामुतेमामिन्द्रं मदन्त्यनु धीरेणासः ॥ ८ ॥
 ससानात्यौ उत धर्यं ससानेन्द्रः ससान पुरुभोजसं गाम् ।
 हिरण्ययमुतभोगं ससान इत्वी दस्युन्प्रार्यं वर्णमावत् ॥ ९ ॥
 इन्द्र ओषधीरसनोदहानि वनस्पतीरसनोदन्तरिक्षम् ।
 विभेदं बलं तुनुदे विवाचोऽथाभवदमिताभिकृतनाम् ॥ १० ॥
 शूनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ ।
 शृण्वन्तमुग्रमूतयं समरसु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं घनानाम् ॥ ११ ॥ (५३)

(१२)

(१-७) १-६ वसिष्ठः, ७ अत्रिः । इन्द्रः । चिच्छुप ।

उदु ब्रह्माण्यैरत अवस्येन्द्रं समये महया वसिष्ठ ।
 आ यो विश्वानि शर्वसा ततानीपश्रोता म ईवतो वचांसि ॥ १ ॥
 अयामि घोष इन्द्र देवजामिरिज्यन्तु यच्छुक्रधो विवाचि ।
 नहि स्वमायुधिक्रिते जनेषु तानीदंहांसाति पर्यस्मान् ॥ २ ॥
 युजे रयं गवेर्षणं हरिम्याम्यप ब्रह्माणि जुजुषाणमंस्रुः ।
 वि वाधिष्ट स रोदसी महित्वेन्द्रो वृत्राण्यग्रती जघन्वान् ॥ ३ ॥ (५४)

आपश्चित्पिप्यु स्तुर्योऽङ्गं न गात्रो न ध्वजुतं जरितारस्त इन्द्र ।
 याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा त्वं हि धीभिर्दयसे वि वाजान् ॥ ४ ॥
 ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु शुष्मिणं तुविरार्थसं जरित्रे ।
 एको देवत्रा दयसे हि मर्तानस्मिन्दूरं सर्वने मादयस्व ॥ ५ ॥
 एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रं वाहुं वसिष्ठासो अम्बुर्चिन्त्यकः ।
 स न स्तुतो वीरवद्वातु गोमधुयं पात स्वास्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥
 ऋजीपी वज्री वृषभस्तुरापादच्छुष्मी राजा वृत्रहा सौमपावा ।
 युक्त्वा हरिभ्यामुप यासदुर्वाधार्थदिने सर्वने मत्सदिन्द्रः ॥ ७ ॥ (६०)

(१३)

(१-४) १ वामदेवः, २ गोतमः, ३ कुत्सः, ४ विश्वामित्रः । १ इन्द्रावृहस्पती, २ मरुतः, ३-४ अग्निः ।
 १-३ जगती, ४ त्रिष्टुप् ।

इन्द्रश्च सोमं पिवतं वृहस्पतेऽस्मिन्यज्ञे मन्दसाना वृषण्वह ।
 आ वां विशन्तिवन्दवः स्वाध्वतोऽस्मे रयिं सर्ववीतुं नि यञ्छतम् ॥ १ ॥
 आ वो वहन्तु सप्तयो रघुपयो रघुपत्नानः प्र जिगात बाहुभिः ।
 सीदता बहिरुरु वः सदस्कृतं मादयध्वं मरुतो मध्वो अन्धसः ॥ २ ॥
 इमं स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव सं मेहेमा मनीषया ।
 मन्ना हि नः प्रमतिरस्य संसघर्षे सुख्ये मा रिपामा वयं तव ॥ ३ ॥
 ऐभिरेये सरथं यादुर्वाह नानारथं वा विभवो ह्यथाः ।
 पत्नीवतस्त्रिंशतं त्रींश्च देवाननुष्वधमा बह मादयस्व ॥ ४ ॥ (६४)
 ॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(१४)

१-४ सौमरिः । इन्द्रः । प्रगाथः (विषमा ककुप्+ समा सतोपृहती)

[२] वयमु त्वामपूर्य स्थूरं न कश्चिद्धरन्तोऽवस्यवः । वाजं चित्रं हवामहे ॥ १ ॥
 उप त्वा कर्मभूतये स नो युवोग्रथक्राम यो धुपत् ।
 त्वामिद्व्यवितारं ववृमहे सखाय इन्द्र सानुसिम् ॥ २ ॥
 यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु व स्तुपे । सखाय इन्द्रमृतये ॥ ३ ॥
 हर्यश्नुं सत्यंति चर्षणीसहं स हि म्मा यो अमन्दत ।
 आ तु नः स वयति गव्यमश्वं स्तोतृभ्यो मधवा शतम् ॥ ४ ॥ (६८)

(१५)

१-६ गोतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्र मंहिष्ठाय बृहते बृहद्रये सत्यशुष्माय त्वत्से मतिं भरे ।
 अपामिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राघो विश्वायु शर्वसे अपावृतम् ॥ १ ॥
 अघं ते विश्वमलु हासद्विष्टय आपो निम्नेव सर्वना हविर्मतः ।
 यत्पर्वते न समशीतं हयंत इन्द्रस्य वज्रः श्रथिता हिरण्ययः ॥ २ ॥
 अस्मै भीमाय नमसा समध्वर उपो न शुभ्र आ भरा पनीयसे ।
 यस्य धाम शर्वसे नामेन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो नायसे ॥ ३ ॥
 इमे त इन्द्र ते वयं पुरुष्टु ये त्वारम्य चरामसि प्रभुवसो ।
 नहि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सर्घत्क्षोणीरिव प्रति नो हर्य तद्वचः ॥ ४ ॥
 भूरि त इन्द्र वीर्यं तव स्मस्यस्व स्तोतुर्मधवन्काममा पृण ।
 अतु ते घोषिहृती वीर्यं मम इयं च ते पृथिवी नैम ओजसे ॥ ५ ॥
 त्वं तमिन्द्र पर्वतं महामुरुं वज्रेण वज्जिन्पर्वश्वकर्तिथ ।
 अत्रासृजो निर्वृताः सर्तवा अपः सुत्रा विश्वं दधिपे केवलं सहः ॥ ६ ॥ (७७)

(१६)

१-१२ अयांस्यः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

उदग्रतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः ।
 गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिर्मभ्यर्का अनावन् ॥ १ ॥
 सं गोभिराक्षिरसो नक्षमाणो भग इवेदर्यमणं निनाय ।
 जनै मित्रो न दम्पती अनक्ति बृहस्पते वाजयाश्रैरिवाजौ ॥ २ ॥
 साध्वर्या अतिथिनीरिपिरा स्पार्हाः सुवर्णा अनवद्यरूपाः ।
 बृहस्पतिः पर्वतेभ्यो वितूर्या निर्गा ऊपे यवमिव स्थिविभ्यः ॥ ३ ॥
 आग्रपायन्मधुन क्रतस्य योनिमवक्षिपन्नर्क उल्कामिव घोः ।
 बृहस्पतिरुद्धरभर्मनो गा भूम्या उद्रेव वि त्वचं बिभेद ॥ ४ ॥
 अप ज्योतिषा तमो अन्तरिक्षादुद्रः शीपालमिव वात आजत् ।
 बृहस्पतिरनुष्टया बलस्याभ्रमिव वात आ चक्र आ गाः ॥ ५ ॥
 यदा बलस्य पीयतो जसुं भेद्वहस्पतिरभितपोभिरर्कः ।
 इक्षिरे जिह्वा परिविष्टमादवाविनिर्धोरकृणोदुमियाणाम् ॥ ६ ॥ (८०)

बृहस्पतिरमृतं हि त्वदासां नाम स्वरीणां सदाने गुहा यत् ।
 आण्डेव भित्त्वा शकुनस्य गर्भमुदुस्रियाः पर्वतस्य तमनाजत् । ॥ ७ ॥
 अश्रापिनदं मधु पर्येषयन्मत्स्यं न द्वीन उदनि क्षियन्तम् ।
 निष्टजमार चमसं न बुधाद्बृहस्पतिर्विरवेणा विकृत्य ॥ ८ ॥
 सोषामविन्दुत्स स्वः सो अग्निं सो अर्केण वि वचाधे तमांसि ।
 बृहस्पतिर्गोचंपुषो वलस्य निर्मज्जानं न पर्वणो जभार ॥ ९ ॥
 हिमेव पर्णा मुपिता वनानि बृहस्पतिनाकृपयद्दलो गाः ।
 अनानुकृत्यमपुनश्चकार यात्स्वर्गमासा मिथ उच्चरातः ॥ १० ॥
 अभि इषावं न कृशनेभिरश्वं नक्षत्रेभिः पितरो धामपिंशन् ।
 रात्र्यां तमो अर्द्धघ्न्योतिरहन्बृहस्पतिर्भिनदद्भि विदद्भाः ॥ ११ ॥
 इदमकर्म नमो अभियाय यः पूर्वोत्त्वानोर्नवीति ।
 बृहस्पतिः स हि गोभिः सो अश्वैः स वीरेभिः स नृभिर्नो वयो धाद ॥ १२ ॥ (८६)

(१७)

(१-१२) १-११ कृष्णः, १२ वसिष्ठः । इन्द्रः । १-१० जगती, ११-१२ विश्वम् ।

अच्छा म इन्द्रं मृतयः स्वविदः सुग्रीचीर्विश्वा उग्रवीररूपत ।
 परिं ष्वजन्ते जनयो यथा पतिं मर्यं न शुन्यं मघवानमृतयै ॥ १ ॥
 न यां त्वद्विगप वेति मे मनस्त्वे इत्कामं पुरुहूत शिष्य ।
 राजेव दस्म नि प्रदोऽधि बर्हिष्यस्मिन्त्सु सोमैवृषानमस्तु ते ॥ २ ॥
 विषूषदिन्द्रो अमतेकृत सुधः स इन्द्रायो मघवा वस्व ईशते ।
 तस्येदिमे प्रवणे सप्त सिन्धवो वयो वर्धन्ति वृषभस्य शुष्मिणः ॥ ३ ॥
 वयो न वृधं सुपलाशमासदन्त्सोमास इन्द्रं मुन्दिनश्चमूपदः ।
 श्रेष्ठामनीकं शर्वसा दविद्युतद्विदत्स्वर्भनेन ज्योतिरार्यम् ॥ ४ ॥
 कृतं न शमी वि चिनोति देवने संवर्गं यन्मघवा धर्यं जयत् ।
 न तत्रे अन्यो अजु वीर्यं शक्रश्च पुराणो मघवभोत नर्तनः ॥ ५ ॥
 विश्विंशं मघवा पर्येशायत् जनानां धेना अवचार्कशुद्धया ।
 यस्याहं शक्रः सर्वनेषु रण्यति स तीव्रैः सोमैः सहते पृतन्यतः ॥ ६ ॥
 आपो न सिन्धुमभि यत्समर्धरन्त्सोमास इन्द्रं कृत्या इव हृदम् ।
 वर्धन्ति विप्रा महो अख्य सादने यद्यं न वृष्टिर्दिन्येन दाडुना ॥ ७ ॥ (९३)

वृषा न क्रुद्धः पतयद्भजः स्वा यो अर्यपत्नीरकृणोदिमा अपः ।
 स सुन्वते मधवा जीरदानवेऽर्विन्दुज्योतिर्मनवे हविर्मते ॥ ८ ॥
 उजायतां परशुज्योतिषा सह भूया क्रतुस्य सुदुर्घा पुराणवत् ।
 वि रौचतामरुषो भानुना शुचिः स्वर्गं शुक्रं शुशुचीत् सत्पतिः ॥ ९ ॥
 गोभिष्टरेमार्मति दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् ।
 वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम ॥ १० ॥
 बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोचरस्मादधरादघायोः ।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिम्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥
 बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिन्यस्यैशाये उत पार्थिवस्य ।
 घृतं रयिं स्तुवते कीरये चिद्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १२ ॥ (१६)
 ॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

(१८)

(१२) १-३ मेधातिथिः प्रियमेधश्चः ४-६ वसिष्ठः । इन्द्रः । गायत्री ।
 [३] वृषभु त्वा तदिदर्श इन्द्र त्वायन्तः सखायः । कण्वा उक्थेभिर्जरन्ते ॥ १ ॥
 न धेमन्यदा पपन् वज्रिन्पसो नविष्टौ । तवेदु स्तोमं चिकेत ॥ २ ॥
 इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तं न स्वप्राय स्पृहयन्ति । यन्ति प्रमादुमर्तन्त्राः ॥ ३ ॥
 वृषमिन्द्र त्वायवोऽभि प्र गौनुमो वृषन् । विद्वी त्वस्य नो वसो ॥ ४ ॥
 मा नो निदे च वक्तव्येऽयं रन्धीरराज्ये । त्वे अपि क्रतुर्मम ॥ ५ ॥
 त्वं वर्मासि सुप्रथः पुरोयोधश्च वृत्रहन् । त्वया प्रति भुवे युजा ॥ ६ ॥ (१०७)

(१९)

१-७ विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

धार्त्रिहत्याय श्वसे पृतनापाह्वाय च । इन्द्र त्वा वर्तयामसि ॥ १ ॥
 अर्वाचीनं सु ते मन उत चक्षुः शतक्रतो । इन्द्र कृण्वन्तु वाघतः ॥ २ ॥
 नामानि ते शतक्रतो विश्वामिर्गोभिरीमहे । इन्द्राभिमातिपाहो ॥ ३ ॥
 पुरुषुतस्य धामभिः श्वेनं महयामसि । इन्द्रस्य चर्यणीधृतः ॥ ४ ॥
 इन्द्र वृत्राय हन्तवे पुरुहूतमुपं भुवे । भरेपु वाजसातये ॥ ५ ॥
 वालेषु सासहिर्भव त्वाभीमहे शतक्रतो । इन्द्र वृत्राय हन्तवे ॥ ६ ॥
 सुमेधं पृतनाज्यं पृत्सुतर्पु श्ववःसु च । इन्द्र साक्ष्वाभिमातिषु ॥ ७ ॥ (१११)

(२०)

(१-७) १-४ विष्णुमित्रः, ५-७ गृत्समदः । इन्द्रः । गायत्री ।

शुष्मिन्तमं न ऊतये शुम्निनं पाहि जारुविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो ॥ १ ॥
 इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्र तानि त आ वृणे ॥ २ ॥
 अगन्निन्द्र श्रवो बृहद् पुत्रं दधिष्व दुष्टरम् । उते शुष्मं तिरामसि ॥ ३ ॥
 अर्वावतो न आ गृह्यथो शक्र परावतः । उ लोको यस्तं अद्रिव इन्द्रेह तत् आ गहि ॥
 इन्द्रो अङ्ग महद्भयमभी पदपं चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्षणिः ॥ ५ ॥
 इन्द्रश्च मूलयाति नो न नः पृश्नादुधं नशत् । भद्रं मेवाति नः पुरः ॥ ६ ॥
 इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वोभ्यो अभयं करत् । जेता शत्रुन्विचर्षणिः ॥ ७ ॥

(२१)

१-११ सव्यः । इन्द्रः । जगती । १०-११ त्रिष्टुप् ।

न्यूक्षेपु वाचं प्र महे भ्रमामहे गिर इन्द्राय सद्ने विवस्वतः ।
 न चिदि रत्नं ससतामिवाविदुच इष्टतिर्द्विषिणोदेपु शस्यते ॥ १ ॥
 दुरो अवस्य दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः ।
 विश्वानरः प्रदिवा अकामकर्षनः सखा सखिभ्यस्तमिदं शृणीमसि ॥ २ ॥
 यवीव इन्द्र पुरुकृद्द्युमत्तम् तवेदिदममितश्चेकिते वसु ।
 अतः संश्रम्यामिभूत आ भर मा त्वायतो जरितुः काममूनयीः ॥ ३ ॥
 एभिर्धुभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमति गोभिरुक्विना ।
 इन्द्रेण दस्युं दुरयन्त इन्दुभिर्युतद्वेपसः समिषा रमेमहि ॥ ४ ॥
 समिन्द्र राया समिषा रमेमहि सं वाजेभिः पुरुक्चन्द्रैरभिर्धुभिः ।
 सं देव्या प्रमत्सा वीरशृमया गोअग्रयाश्वावत्या रमेमहि ॥ ५ ॥
 ते त्वा मदा अमदन्तानि वृष्ण्या ते सोमासो वृहत्वेपु सत्यते ।
 यत्कावे दशं वृत्रार्ण्यमिति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः ॥ ६ ॥
 पुषा यष्टस्य वेदैषि धृष्णुया पुरा पुरं समिदं इंस्योर्जसा ।
 नम्या यदिन्द्र सखा परावति निबर्हयो नर्हन्ति नाम मायिनम् ॥ ७ ॥
 त्वं करञ्जमुत पूर्णयं वधीस्तेजिष्ठयातिप्रिग्वस्यं वर्तनी ।
 त्वं श्रुता वक्त्रदस्याभिनत्पुरोऽनानुदः परिपृता क्रुजिर्धना ॥ ८ ॥ (१)

नृमेतां जंनराज्ञो द्विदशावन्धुनां सुश्रवमापजग्मुषः ।

पुष्टिं सहस्रां नवतिं नवं श्रुतो नि चक्रेण रथ्यां दुष्पदावृणक् ॥ ९ ॥

नृमाविध सुश्रवमं तवोतिभिस्तव ग्रामेभिरिन्द्र त्वयाणम् ।

त्वमस्मै कुत्समतिथिग्वमायुं महे गते गूने अरन्धनायः ॥ १० ॥

य उदचीन्द्र देवगोपाः सखायस्ते शिवतमा असां ।

त्वां स्तोषाम नृया सुवीरा द्रावीय आयुः प्रतरं दधानाः ॥ ११ ॥ (१२५)

॥ इति तृतीयोऽनुवाके प्रथमः पर्वः ॥

(२२)

(१-६ । १-३ त्रिशोकः, ४-६ प्रियमेधः । इन्द्रः । गायत्री ।

अभि त्वा वृषभा मुने सुनं सृजामि पीतये । तृप्ता व्यङ्गिनुही मदम् ॥ १ ॥

मा त्वा मृगा अविष्यन्तो मापहम्वां आ दभन् । मार्कौ ब्रह्मद्विषो वनः ॥ २ ॥

इह त्वा गोपंगीणमा महे मन्दन्तु गर्धमे । मरौ गौरो यथा पिव ॥ ३ ॥

अभि प्र गोपानि गिगन्त्रमर्चं यथा विदे । सुनुं मृत्यस्य सत्पतिम् ॥ ४ ॥

आ हरयः मसृजिर्ऋषीर्गर्धं बृहस्पि । यत्राभि संनवांमहे ॥ ५ ॥

इन्द्राय गाव आशिर्दुदुङ्गे वज्रिणे मधु । यत्सीमुपहरे विदत् ॥ ६ ॥ (१२५)

(२३)

१-९ प्रियमाभिधः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ न न इन्द्र मय्यगृहानः सोमपीतये । हरिभ्या यावद्विचः ॥ १ ॥

सत्तो हानां न ऋत्विगंस्त्रिभिर्गं बृहिरानुषक् । अयुं जन्म्रातरद्रयः ॥ २ ॥

इमा ब्रह्म ब्रह्मवाहः क्रियन्त आ बृहिः सीद । वीहि शूर पुरोलाशम् ॥ ३ ॥

गान्धि मर्वनपु ण एषु स्तोमेषु वृत्रहन । उक्थेध्विन्द्र गिर्वणः ॥ ४ ॥

मृतयः सोमपापुरुं रिहन्ति शर्वमस्पतिम् । इन्द्रं वृत्सं न मातरः ॥ ५ ॥

म मन्दस्त्रा सन्धेमां गर्धमे तुन्वा महे । न स्तोतारं निदे करः ॥ ६ ॥

वयमिन्द्र न्यायवो हविर्धन्तो जगमहे । उत त्वमस्मयुर्वसो ॥ ७ ॥

मोरे अस्मदि शुमुचो हरिप्रियावाङ् याहि । इन्द्रं स्वघातो मत्स्वेह ॥ ८ ॥

अर्वाञ्च त्वा मुमे रये वरतामिन्द्र केशिना । धृतस्मन् बृहिरासदे ॥ ९ ॥ (१२५)

(२४)

१-२ विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

उप नः सुतमा गृहि सोमभिन्द्र गवांशिरम् । हरिंभ्यां यस्तं अस्मयुः ॥ १ ॥
 तमिन्द्र मदमा गृहि बहिष्ठां ग्रावभिः सुतम् । कुचिरुवृष्य तृणवः ॥ २ ॥
 इन्द्रमित्या गितो ममाच्छागुरिपिता इतः । आशुते सोमपीतये ॥ ३ ॥
 इन्द्रं सोमस्य पीतये स्तोमैरिह हवामहे । उक्थेभिः कुचिदुगमत् ॥ ४ ॥
 इन्द्र सोमाः सुता इमे तान्दधिष्व शतक्रतो । जठरं वाजिनीवसो ॥ ५ ॥
 विद्या हि त्वा धनंजयं वाजेषु दधुषं कवे । अथा ते सुस्रमीमहे ॥ ६ ॥
 इममिन्द्र गवांशिरं यवांशिरं च नः पिय । आगत्या वृषभिः सुतम् ॥ ७ ॥
 तुम्येदिन्द्र स्व ओक्थेभ्यो सोमं चोदामि पीतये । एष रारन्तु ते हृदि ॥ ८ ॥
 त्वां सुतस्य पीतये प्रलमिन्द्र हवामहे । कुमिकासो अवस्यवः ॥ ९ ॥ (१५३)

(२५)

(१-७) १-५ गौतमः, ७ अष्टकः । इन्द्रः । जगतां, ७ विष्णुः ।

अथावति प्रथमो गोपुं गच्छति सुग्रावीरिन्द्र मर्त्यस्तवोतिभिः ।
 तमिन्द्रपृणक्षि वसुना भवीयसा सिन्धुमापो यथाभितो विचैतसः ॥ १ ॥
 आपो न देवीरुपं यन्ति होत्रियमवः पश्यन्ति धितुं यथा रजः ।
 प्राचैर्देवासुः प्र णयन्ति देव्युं ब्रह्मप्रियं जापयन्ते वरा इव ॥ २ ॥
 अधि द्वयोरदद्या उक्थ्येव वचो युतमुचा मिथुना या संपर्यनः ।
 असंयचो व्रते ते क्षेति पुष्यति भद्रा क्षत्तिर्यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥
 आदक्षिराः प्रथमं दधिरे वर्ष इद्धाग्रयः श्रम्या ये मुकुन्त्यया ।
 सर्वं पुणेः समविन्दन्त भोजनमश्वावन्तं गोमन्तमा पुशुं नरः ॥ ४ ॥
 यज्ञैरथर्वा प्रथमः पृथस्तते ततः स्यो व्रतपा धेन आजनि ।
 आ गा आजदुश्चना क्राव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे ॥ ५ ॥
 बहिर्वा यस्त्वपृत्याय वृज्यतेऽको वा श्लोकमापोपते दिवि ।
 श्रान्वा यत्र वदति कारुण्येऽस्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेषुं रणयति ॥ ६ ॥
 प्रोशा पीति वृष्ण इयमिं सुत्यां प्रयं सुतस्य हर्यश्च तुम्यम् ।
 इन्द्र चेनाभिरिह मादयस्य धीमिर्विश्वाभिः श्रम्या गृणानः ॥ ७ ॥ (१५०)

॥ इति नृनयिऽनुवाके छिनीयः पर्यायः

(२६)

(१-६) १-३ शुनःशोपः, ४-६ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

योगेयोगे तुवस्तरं वाजैवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमूनये ॥ १ ॥
 आ वा गमद्यादि श्रवत्सहस्रिणीभिः । वाजैभिरुप नो हवाम ॥ २ ॥
 अनु प्रवस्यौकसो हुवे तुविप्रति नरम् । यं ते पृथं पिता हुवे ॥ ३ ॥
 युजन्ति ब्रह्मरूपं चरन्तं परि तस्युषः । गेचन्ने रोचना दिवि ॥ ४ ॥
 युजन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ ५ ॥
 केतुं कृष्वनकेनवे पेशो मर्या अपृशसे । समुपद्रिरजायथाः ॥ ६ ॥ (१६)

(२७)

१-६ गोपुक्त्यभ्यस्तिकिनौ । इन्द्रः । गायत्री ।

यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीय वस्य एक इत् । स्तोता मे गोपस्त्रा स्यान् ॥ १ ॥
 शिष्यमस्मि दित्मेयं शचीपते मनीषिणे । यदहं गोपतिः स्याम् ॥ २ ॥
 घेनुष्ट इन्द्र मनुता यजमानाय सुन्वते । गामर्धं पिप्युपी दृढ ॥ ३ ॥
 न ते वर्तामि गर्धस इन्द्र देवो न मर्त्यः । यदित्समि स्तुतो मधम् ॥ ४ ॥
 यज्ञ इन्द्रमवर्धयद्भूमि व्यवर्तयन् । चक्राण ओपशं दिवि ॥ ५ ॥
 वावृधानस्य ते वयं विश्वा घनानि जिग्युषः । रुतिमिन्द्रा वृणीमहे ॥ ६ ॥ (१७)

(२८)

१-४ गोपुक्त्यभ्यस्तिकिनौ । इन्द्रः । १-२ गायत्रीः ३-४ त्रिष्टुप् ।

व्यशन्तरिधमतिरन्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदमिनद्वलम् ॥ १ ॥
 उद्रा आजदक्लिगेम्य आविष्कृष्वन्गुहा मतीः । अर्वाञ्च ननुदे वलम् ॥ २ ॥
 इन्द्रेण रोचना दिवो दृहानि दृहितानि च । स्थिराणि न पराणदं ॥ ३ ॥
 अपामुर्मिर्मदभिव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदां अगजिषुः ॥ ४ ॥ (१८)

(२९)

१-५ गोपुक्त्यभ्यस्तिकिनौ । इन्द्रः । गायत्री ।

त्वं हि स्तोमवर्धन इन्द्रास्युक्त्यवर्धनः । स्तोतृणामुत भद्रकृत् ॥ १ ॥
 इन्द्रमित्केशिना हरी सोमपेयाय वक्षतः । उप यज्ञं मुगार्धमम् ॥ २ ॥ (१९)

का० २०, प्र० १६, अ० ३]

४०५

[का० २०, सू० २९, मं० ३]

अपां फेनेन नष्टचेः शिर इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदज्य स्पृशः ॥ ३ ॥
 मायाभिरुत्तिर्मुत्सत इन्द्र धामारुक्षतः । अन्व दस्यूरधुतयाः ॥ ४ ॥
 असुन्वामिन्द्र संसदं विपृच्छी व्यनाशयः । सोमपा उचरो भवन् ॥ ५ ॥ (१८१)

(३०)

१-५ वरुः सर्वहरिर्वा । हरिः (इन्द्रः) । जगती ।

प्र ते महे विदये संसिपुं हरी प्र ते वन्वे वनुयो हर्यत मदम् ।
 धृतं न यो हरिं विश्वाकृ सेचत आ त्वा विशन्तु हरिर्वपसं गिरः ॥ १ ॥
 हरिं हि योनिमभि ये समस्वरन्दिन्वन्तो हरी विव्यं यथा सदः ।
 आ यं पुणन्ति हरिभिर्न धेनव इन्द्राय धूपं हरिवन्तमर्चत ॥ २ ॥
 सो अस्म्य वज्रो हरितो य आयसो हरिनिकामो हरिरा गर्भस्थोः ।
 युष्मि सुशिग्रो हरिमन्युसायक इन्द्रे नि रूपा हरिता मिमिक्षिरे ॥ ३ ॥
 दिवि न केतुरधि धायि हर्यतो विव्यच्चद्रजो हरितो न रक्षा ।
 तुददहिं हरिं शिग्रो य आयसः सहस्रशोका अमवद्धरिभरः ॥ ४ ॥
 त्वं त्वमहर्यथा उपस्तुतः पूर्वैरिन्द्र हरिकेश यज्वभिः ।
 त्वं हर्यसि तव विद्वन्मुक्थ्यमसाभि राघो हरिजात हर्यतम् ॥ ५ ॥ (१८२)

(३१)

१-५ वरुः सर्वहरिर्वा । हरिः (इन्द्रः) । जगती ।

ता वज्रिणी मन्दिनं स्तोम्यं मद इन्द्रं रथे वहतो हर्यता हरी ।
 पुरुष्यस्मै सर्वनानि हर्यत इन्द्राय सोमा हरयो दधन्निरे ॥ १ ॥
 अरुं कामाय हरयो दधन्निरे स्थिराय हिन्वन्हरयो हरी तुरा ।
 अर्वैक्षिण्यो हरिभिर्जोषमीयते सो अस्म्य कामं हरिवन्तमानशे ॥ २ ॥
 हरिश्मशारुहर्किश आयसस्तुरस्येये यो हरिपा अवर्धत ।
 अर्वैक्षिण्यो हरिभिर्वाजिनीवसुरति विद्वान् हरिता पारिषदरी ॥ ३ ॥
 सुवेव यस्य हरिणी विपेततुः शिमे वाजाय हरिणी दर्विष्वतः ।
 प्र यत्कृते चमसे मर्षजदरी पीत्वा मदस्य हर्यतस्यान्वसः ॥ ४ ॥
 उत स्म सधं हर्यतस्य पुस्त्योऽरत्यो न वाजं हरिर्वा अचिक्रदत् ।
 मही चिदि धिषणाहर्यदोजसा बृहदयो दधिपे हर्यतश्चिदा ॥ ५ ॥ (१८३)

(३२)

१-३ वरुः सर्वहरिषां । हरिः (इन्द्रः) । १ जगती; २-३ त्रिष्टुप् ।

आ रोदसी हर्षमाणो महित्वा नव्यैनव्यं हर्षसि मन्म नु प्रियम् ।

प्र पुस्त्यमिसुर हर्षतं गोराविष्कृधि हर्षं सूर्याय ॥ १ ॥

आ त्वां हर्षन्तं प्रयुजो जनानां रथे वहन्तु हरिश्चिप्रमिन्द्र ।

पिवा यथा प्रतिभृतस्य मध्वो हर्षेन्यज्ञं सधमादे दशौणिम् ॥ २ ॥

अपाः पूर्वेषां हरिवः सुतानामथो द्रुदं सर्वानं केवलं ते ।

ममाद्भि सोमं मधुमन्तमिन्द्र सत्रा वृषं जठर आ वृषस्य ॥ ३ ॥ (१५)

(३३)

१-३ अष्टकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अप्स धृतस्य हरिवः पिबेह नृभिः सुतस्य जठरं पृणस्व ।

मिमिक्षुर्यमद्रय इन्द्र तुभ्यं तेभिर्वर्धस्व मदमुक्थवाहः ॥ १ ॥

प्रोग्रां पीति वृष्ण इयमि सत्यां प्रयै सुतस्य हर्षेन तुभ्यम् ।

इन्द्र धेनाभिरिह मादयस्व धीभिर्विद्वामिः श्रुत्या गृणानः ॥ २ ॥

ऊती शचीवस्तव वीर्येणि वयो दधाना उक्षिजं श्रुतज्ञाः ।

प्रजावदिन्द्र मनुषो दुरोणे तस्धुर्गुणन्तः सधमाद्यासः ॥ ३ ॥ (१६)

॥ इति तृतीयेऽनुवाके तृतीयः सर्गः ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(३४)

१-१८ गुल्ममदः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

[४] यो जात एव प्रथमो मनस्वान्देवो देवान्कतुना पुर्यधूपत् ।

यस्य शुष्माद्रोदसी अस्पृसेतां नृमणस्य मद्धा स जनासु इन्द्रः ॥ १ ॥

यः पृथिवीं व्यथमानामदह्यः पर्वतान्प्रकुपितान् अरम्णात् ।

यो अन्तरिक्षं विप्रमे वरीयो यो द्यामस्तभ्रात्स जनासु इन्द्रः ॥ २ ॥

यो हत्वाहिमरिणात्सु सिन्धून्यो गा उदाजदपृष्ठा बलस्य ।

यो अग्मनोर्न्तरि जजान संवृक्सुमत्सु स जनासु इन्द्रः ॥ ३ ॥ (२०)

येनेमा विश्वा च्यवना कृतानि यो दामं वर्णमधरं गुहाकः ।
 श्वमिव यो जिगीवां लक्ष्मार्ददुर्यः पुष्टानि स जनासु इन्द्रः ॥ ४ ॥
 यं स्मा पृच्छन्ति कुह सेति घोरमुतेमाहुर्नेपा अस्तीत्येनम् ।
 सो अर्धः पृष्टीर्विज इवा मिनाति श्रदस्मे धत्त स जनासु इन्द्रः ॥ ५ ॥
 यो रुधस्य चोदिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो नार्धमानस्य कीरः ।
 युक्तग्राण्यो योऽविता सुक्षिप्रः सुतसामस्य स जनासु इन्द्रः ॥ ६ ॥
 यस्याश्वासः प्रदिशि यस्य गावो यस्य ग्रामा यस्य विश्वे रथास्तः ।
 यः श्रयं य उपसं जजान यो अपां नेता स जनासु इन्द्रः ॥ ७ ॥
 यं क्रन्दसी संयती विह्वयेते परेऽत्रर उभयां अमित्राः ।
 ममानं चिद्रथमातस्थिवांसा नाना हवेते स जनासु इन्द्रः ॥ ८ ॥
 यस्माच्च श्रुते विजयन्ते जनानो यं युध्यमाना अवसे हवन्ते ।
 यो विश्वस्य प्रतिमानं बभूव यो अच्युतच्युत्स जनासु इन्द्रः ॥ ९ ॥
 यः श्रध्वनो महेनो दधानानमन्यमानांछवीं जघान ।
 यः श्रध्वेते नानुददाति श्रुध्यां यो दस्योहिन्ता स जनासु इन्द्रः ॥ १० ॥
 यः श्रध्वरं पर्वतेषु क्षियन्नं चत्वारिंश्यां श्रुपन्वविन्दत् ।
 ओजायमानं यो अहिं जघान दानुं श्रयानं स जनासु इन्द्रः ॥ ११ ॥
 यः श्रध्वरं पर्वतरत्कसीभिर्योऽचरुक्कास्त्रापिबत्सुतस्य ।
 अन्तर्गिरौ यजमानं बभूव जनं यस्मिन्नामूर्छत्स जनासु इन्द्रः ॥ १२ ॥
 यः सुतरश्मिर्वृषभस्तुर्विष्मान्वातुजत्सर्वे सप्त सिन्धून् ।
 यो रौहिणमस्फुरद्ब्रज्जवाहुर्धामारोहन्तं स जनासु इन्द्रः ॥ १३ ॥
 धावां चिदस्मै पृथिवी नमेते शुष्माश्चिदस्य पर्वता भयन्ते ।
 यः सौमपा निचितो वज्रबाहुर्वो वज्रहस्तः स जनासु इन्द्रः ॥ १४ ॥
 यः सुन्वन्तमवति यः पर्वन्तं यः शंसन्तं यः शंसमानभूती ।
 यस्य ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो यस्येदं राष्ट्रः स जनासु इन्द्रः ॥ १५ ॥
 जातो व्यख्यतिप्रोक्तपथे भुवो न वेद जनितुः परस्य ।
 स्तविष्यमाणो नो यो अस्मद्वृता देवानां स जनासु इन्द्रः ॥ १६ ॥
 यः सोमकामो हर्षश्वः सुरिर्यस्माद्रेजन्ते श्वनानि विश्वा ।
 यो जघान श्रध्वरं यद्वच शुष्णं य एकवीरः स जनासु इन्द्रः ॥ १७ ॥

यः सुन्वते पचते दुध आ चिद्वाजं ददति स किलासि मुन्यः ।

वयं त इन्द्र विश्वह मित्रासः सुवीरासो विदधमा वदेम

॥१८॥ (२१५)

(३५)

१-१६ नाथाः (भरद्वाजः ?) । इन्द्रः । मिथुप ।

अस्मा इदु प्र त्वमे तुराय प्रयो न हंमि स्तोमं माहिनाय ।

ऋषीपमायाभिगव ओहमिन्द्राय ब्रह्माणि गानतमा

॥ १ ॥

अस्मा इदु प्रय इव प्र यमि भरोम्याङ्गुयं वाधे सुवाक्ते ।

इन्द्राय हुदा मनमा मनीषा प्रजाय पन्ये धियो मजयन्त

॥ २ ॥

अस्मा इदु त्यमुपमं स्वपां भरोम्याङ्गुपमास्येनि ।

मंहिष्टमच्छोक्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरि वायुधध्यं

॥ ३ ॥

अस्मा इदु स्तामं सं हिनोमि रथं न तदेष तत्तिनाय ।

गिरश्च गिर्वीहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय

॥ ४ ॥

अस्मा इदु समिभिव श्वस्येन्द्रायाकं जुह्वाहे समञ्ज ।

वीरं दानाकंसं वन्दय्यं पुरां गुतश्वसं दुर्माणम्

॥ ५ ॥

अस्मा इदु त्वष्टा तप्तद्वजं स्वपस्तमं स्वयं रणाय ।

वृत्रस्य चिद्दिदयेन ममं तुजबीशानस्तुजता कियेधाः

॥ ६ ॥

अस्येदु यातुः सर्वनेषु सद्यो महः पितुं पपिचां चार्वभा ।

मुपायद्विष्णुः पचतं सहीयान्विष्यद्वराहं तिरौ अद्रिमस्ता

॥ ७ ॥

अस्मा इदु ग्नाथिदेवपत्नीरिन्द्रायाकर्महिहत्य ऊवुः ।

परि धावापृथिवी जज्ञ उर्वी नास्य ते महिमानं परि दः

॥ ८ ॥

अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तर्दिशात् ।

स्वरालिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिमत्रो ववक्षे रणाय

॥ ९ ॥

अस्येदेव शर्वसा गुपन्तं वि वृश्चद्वजेण वृत्रमिन्द्रः ।

गा न ब्राणा अवनीरश्चदुमि श्रवो दावने सचेताः

॥ १० ॥

अस्येदु त्वेषसा रन्त सिन्धवः परि यद्वजेण सीमयच्छत् ।

ईशानकृशाशुपं दशस्यन्तुर्वीतये गाधं तुर्वणिः कः

॥ ११ ॥

अस्मा इदु प्र भरा तुतजानो वृत्राय वज्रमीशानः कियेधाः

गोर्न पर्व वि रदा तिरुधेप्यमणीस्यपां चरध्वं

१२ (२२०)

अस्येदु प्र ऋहि पुन्याणि तुरस्य कर्माणि नव्य उक्तैः ।
 युधे यदिष्णान आयुधान्यृषायमाणो निरिणाति शत्रून् ॥१३॥
 अस्येदु भिया गिरयश्च दृष्ट्वा चावा च भूमा जनुपस्तुजेते
 उपो वेनस्य जोगुवान ओणि सद्यो शुवद्दीर्यायि नोधाः ॥१४॥
 अस्मा इदु त्यदनु दात्येपामेको यद्वजे भूरेरीशानः ।
 प्रैतशं सूर्यं पस्पृधानं सौवस्ये सुर्विमावदिन्द्रः ॥१५॥
 एवा ते हारियोजना सुनुक्तीन्द्र ब्रह्माणि गोतमासो अकन् ।
 ऐपु विवपेशसं धियं धाः प्रातर्मक्ष धियावसुर्जगम्यात् ॥१६॥ (२१२)
 (३६)

१-११ भरद्वाजः । इन्द्रः । विष्णुः ।

य एक इद्वन्यश्वर्षणीनामिन्द्रं तं गीर्भिरभ्यर्चि आभिः ।
 यः पत्यते वृषभो वृष्यावान्सुत्यः सत्त्वा पुरुमायः सहस्वान् ॥ १ ॥
 तद्य नः पूर्वे पितरो नवग्वाः सुप्त विप्रसो अभि वाजयन्तः ।
 नक्षत्राभं ततुरि पर्वतेष्टामद्रौषवाचं मतिभिः शविष्ठम् ॥ २ ॥
 तमीमिह इन्द्रमस्य रायः पुरुवीरस्य नुवतः पुरुक्षोः ।
 यो अस्कषोयुरजरः स्वर्विन्तमा मर हरिवो मादयर्ष्यं ॥ ३ ॥
 तन्नो वि बौचो यदि ते पुरा विज्रितार आनुशुः सुभ्रमिन्द्र ।
 कस्ते मागः किं वयो दुध सिद्धः पुरुहूत पुरुवसोऽसुरमः ॥ ४ ॥
 तं पुच्छन्ती वज्रहस्तं रथेष्टामिन्द्रं वेपी वक्री यस्य न गीः ।
 तुविभ्राभं तुविकुर्मि रभोदां गातुमिषे नक्षते तुभ्रमच्छ ॥ ५ ॥
 अया इ त्यं मायया वावृधानं मनोजुवा स्वतवः पर्वतेन ।
 अच्युता चिद्विलिता स्त्रोत्रो रुजो वि दृष्ट्वा धृपता विरश्चिन् ॥ ६ ॥
 तं बौ धिया नच्यस्या शविष्ठं ग्रनं प्रतवत्परितंसयर्ष्यं ।
 स नो वक्षदनिमानः सुवसेन्द्रो विश्वान्यति दुर्गहाणि ॥ ७ ॥
 आ जनाय दृष्ट्वा पाथिवानि दिव्यानि दीपयोऽन्तरिक्षा ।
 तपा वृषन्विश्वतः शोचिषा तान्ब्रह्मद्विषे शोचय धामपञ्च ॥ ८ ॥
 भुवो जनस्य दिव्यस्य राजा पाथिवस्य जगत्स्त्वेषसं दृक् ।
 शिष्व वज्रं दक्षिण इन्द्र हस्ते विश्वा अजुर्य दयसे वि मायाः ॥ ९ ॥ (२४०)

आ मयतमिन्द्र णः स्वस्ति शत्रुतूपाय वृहतीममृधाम ।
 यया दासान्धार्याणि वृत्रा करो वज्रिन्सुतुक्ता नार्हुपायि ॥१०॥
 स नो नियुज्जिः पुरुहव वेधो विश्ववाराभिरा गंहि प्रयज्यो ।
 न या अदेवो वरते न देव आभिर्पार्हि त्वयमा मयजिक् ॥११॥ (१५२)

(३७)

१-११ वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो न भीम एकः कृष्टीक्षयावर्यति प्र विश्वाः ।
 यः शश्वतो अदाशुषो गर्यस्य प्रयन्तासि सुधितराय वेदः ॥ १ ॥
 त्वं ह त्वदिन्द्र कृत्स्नमावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्थे ।
 दासं यच्छृगं कुर्यं न्यस्मा अरन्धय आर्जुनेयाय शिखन् ॥ २ ॥
 त्वं धृष्णो धृषता वीतहव्यं प्रावो विश्वाभिरूतिभिः सुदासम् ।
 प्र पौरुकुत्सि त्रसदस्युमावः क्षेत्रसाता वृत्रहत्येषु पुरुम् ॥ ३ ॥
 त्वं नृभिर्नृमणो देववीतौ धीरीणि वृत्रा हर्षय हंसि ।
 त्वं नि दस्युं चुर्मरि धुनि चास्वापयो दुभीतये सुहन्तु ॥ ४ ॥
 तव य्यौवानि वज्रहस्त तानि नव यत्पुरो न्नाति च सद्यः ।
 निवेशने शततमाविबेवीरहं च वृत्रं नष्टुचिमुताहन् ॥ ५ ॥
 सना ता त इन्द्र भोजनानि रातहव्याय दाशुषे सुदासे ।
 वृष्णे ते हरी वृषणा युनज्मि व्यन्तु ब्रह्माणि परुशकृ वाजम् ॥ ६ ॥
 मा ते अस्यां सहसावन्परिष्टावपायं भूम हरिवः परादै ।
 प्रायस्व नोऽवृकेभिर्वर्यैस्त्वव प्रियासः सुरिषु स्याम ॥ ७ ॥
 प्रियास इत्थं मधवभूमिद्यौ नरो मदेम शरणे सखायः ।
 नि तुर्वशं नि यार्द शिशीसतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन् ॥ ८ ॥
 सद्यश्चिबु ते मधवभूमिद्यौ नरः शंसन्त्युक्थशास उक्था ।
 ये ते हवैभिर्वि पर्णीरदाश्वस्मान्वृणीष्व युज्याय तस्मै ॥ ९ ॥
 एते स्तोमा नरा नृतम तुभ्यमस्मश्रुश्रो ददतो मृषानि ।
 तेषामिन्द्र वृत्रहत्ये शिवो भूः सखा च शूरोऽविता च नृणाम् ॥ १० ॥ (१५२)

[२०, प्र० १६, अनु० ४]

४११

[कां० २०, म० १०, म० ११]

न इन्द्र शर सार्वमान ऊती ब्रह्मजतस्तन्वा वावृषस्व ।

उप नो वाजाग्निमीक्षुष स्तीन्युयं पाव स्वस्तिभिः मदा नः ॥११॥ (२५३)

॥ इति अनुष्टुप् ॥ ४ ॥

(३८)

(१-६) १-३ इमिष्यतिः ४-६ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

[५] आ याहि सुपुमा हि त इन्द्र सोमं पिबा इमम् । गदं बहिः मधो मम ॥ १ ॥

आ स्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रमाणि नः शृणु ॥ २ ॥

ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । मुतावन्तो हवामहे ॥ ३ ॥

इन्द्रमिद्राधिनीं बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वापीरनुपत ॥ ४ ॥

इन्द्र इदयोः सचा संमिच्छ आ वंचोयुजा । इन्द्रो वची हिरण्ययः ॥ ५ ॥

इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ वयं रोहयदिवि । वि गोभिरद्रिमयत् ॥ ६ ॥ (२५५)

(३९)

(१-५) १ मधुच्छन्दाः, २-५ गोष्कमयश्चक्षिनी । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रं वो विस्वतस्पति हवामहे जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥ १ ॥

व्यं न्तरिक्षमतिरन्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिनवुलम् ॥ २ ॥

उद्रा आजदक्षिरोम्य आविष्कृष्वन्गुहा सतीः । अर्वाञ्च नुनुदे वलम् ॥ ३ ॥

इन्द्रेण रोचनां दिवो दृहानि दंष्ट्रानि च । स्थिराणि न पराणुदे ॥ ४ ॥

अपामुर्मिर्मेदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायत । वि ते मदा अगत्रिषः ॥ ५ ॥ (२५४)

(४०)

१-३ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः मरुतश्च, २-३ मरुतः । गायत्री ।

इन्द्रेण सं हि दधंसे संजग्मानो अविभ्युषा । मन्द ममानवर्चसा ॥ १ ॥

अनवधैरभिर्धुभिर्मत्तः सहस्वदर्चति । गणैरिन्द्रस्य काम्यैः ॥ २ ॥

आदह स्वधामनु पुनर्गर्भस्वमेतिरे । दधाना नाम यज्रियम् ॥ ३ ॥ (२५०)

(४१)

१-३ गोतमः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रो दधीचो अस्वभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कृतः । अघाने नवतीर्नव ॥ १ ॥

इच्छन्नस्य यच्छिः पर्वतेष्वपश्रितम् । तद्विदच्छर्पणावति ॥ २ ॥

अत्राह गोरमन्यत् नाम त्वष्टृणीच्यमि । इच्छा चन्द्रमसो गुहे ॥ ३ ॥ (२५०)

(४२)

१-३ कुरुस्तुतिः । इन्द्रः । गायत्री ।

वाचमष्टापर्दमहं नवसक्तिमृतस्पृशम् । इन्द्रात्परि त्वर्चं ममे ॥ १ ॥
 अतुं त्वा रोदसी उभे कक्षमाणमकृपेताम् । इन्द्र यदस्युहामवः ॥ २ ॥
 उत्तिष्ठभोजमा सह पीत्वी शिघ्रे अवेपथः । सोममिन्द्र चम सुतम् ॥ ३ ॥ (१७१)

(४३)

१-३ विशोकः । इन्द्रः । गायत्री ।

मिन्धि विश्वा अप द्विषः परि बाधो जही सृघः । वसुं स्प्राहं तदा भर ॥ १ ॥
 यद्वीलाविन्द्र यत्स्थिरे यत्पर्शानि पराश्रुतम् । वसुं स्प्राहं तदा भर ॥ २ ॥
 यस्य ते विश्वमानुषो भूरर्दुत्तस्य वेदति । वसुं स्प्राहं तदा भर ॥ ३ ॥ (१७२)

(४४)

१-३ हरिम्बिडिः । इन्द्रः । गायत्री ।

प्र सम्राजं चर्षणीनामिन्द्रं स्तोत्रा नव्यं गीर्भिः । नरं नृपाहं मर्हिष्ठम् ॥ १ ॥
 यस्मिन्नुक्त्यानि रण्यन्ति विश्वानि च भवस्या । अपामवो न समुद्रे ॥ २ ॥
 तं सुष्टुत्या विवासे ज्येष्ठराजं भरे कुलुम् । महो वाजिनं सनिर्म्यः ॥ ३ ॥ (१७३)

(४५)

१-३ शुनःशेषो देवरातापरनामा । इन्द्रः । गायत्री ।

अपहृते ते समतसि कृपोत इव गर्भधिम । वचस्तर्ध्विन् ओहसे ॥ १ ॥
 स्तोत्रं राधानां पते गिर्वाहो वीर यस्य ते । विभृतिरस्तु सुनृता ॥ २ ॥
 ऊर्ध्वन्तिष्ठा न उतयेऽस्मिन्वाजे शतक्रतो । समन्येषु ब्रवावहे ॥ ३ ॥ (१७४)

(४६)

१-३ हरिम्बिडिः । इन्द्रः । गायत्री ।

प्रणेतां वस्यो अच्छा कर्तारं ज्योतिः समत्सु । सासुहृतां युधामित्रान् ॥ १ ॥
 म नः पत्रिः पारयाति स्वस्ति नावा पुरुदूतः । इन्द्रो विश्वा अति द्विषः ॥ २ ॥
 म त्वं न इन्द्र वाजेभिर्दशस्या च गातुया च । अच्छा च नः सुमं नैषि ॥ ३ ॥ (१७५)

(४७)

(१-२१) १-३ सुकक्षः, ७ १ हरिम्बिडिः, ४-६, १०-२२ मधुच्छन्दाः, १३-२१ प्रस्कन्वा ।

इन्द्रः, १३-२१ सूर्यः । गायत्री ।

तमिन्द्रं वाजयामसि महे नृवायु हन्तये । स वृषा वृषभो भुवत् ॥ १ ॥ (१७६)

इन्द्रः स दामने कुत ओजिष्ठः स मदं हितः । युष्मि श्लोकी स सोम्यः ॥ २ ॥
 गिरा वज्रो न संभृतः सवलो अनपच्युतः । ववक्ष आम्बो अस्तृतः ॥ ३ ॥
 इन्द्रमिद्राथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरुकिणः । इन्द्रं वाणीरनूपत ॥ ४ ॥
 इन्द्र इन्द्रयोः सचा संमिश्र आ वचोयुजा । इन्द्रो वज्री हिरण्यवः ॥ ५ ॥
 इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्य रोहयदिवि । वि गोभिरद्रिभैरयत् ॥ ६ ॥
 आ याहि सुपुमा हि त इन्द्र सोमं पिबा इमम् । एदं बहिः संदो मम ॥ ७ ॥
 आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी बहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु ॥ ८ ॥
 ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ॥ ९ ॥
 युञ्जन्ति ब्रह्मरूपं चरन्तं परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ १० ॥
 युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ ११ ॥
 केतुं कृण्वन्केतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुपद्रिरजायथाः ॥ १२ ॥
 उदुत्यं ज्ञातवेंदसं देवं वहन्ति केतवः । इक्षे विभ्याय सूर्यम् ॥ १३ ॥
 अप त्वे तावतो यथा नक्षत्रा यन्त्यक्तुभिः । स्राय विश्वचक्षसे ॥ १४ ॥
 अर्धभस्मस्य केतवो वि रश्मयो जना अहुं । आजन्तो अग्नयो यथा ॥ १५ ॥
 तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कुदसि सूर्य । विश्वमा भासि रोचन ॥ १६ ॥
 प्रत्यह् देवानां विश्वः प्रत्यह् कुदसि मानुषीः । प्रत्यह् विश्वं स्वर्दिशे ॥ १७ ॥
 येना पावकं चक्षसा भुरण्यन्तं जना अनु । त्वं वरुण पश्यसि ॥ १८ ॥
 वि घामेपि रजस्पृध्वहभिर्मानो अक्तुभिः । पश्यं जन्मानि सूर्य ॥ १९ ॥
 सम त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य । श्रोचिष्केशं विचक्षणम् ॥ २० ॥
 अपुक्तं सम शुन्ध्युवः सरो रथस्य नृप्युः । तामिर्याति स्वयुक्तिभिः ॥ २१ ॥ (३०६)

(४८)

(१-६) मिलम्, ४-६ सर्पगङ्गी । सूर्यः गौः । गायत्री ।

अभि त्वा वचसा गिरः सिञ्चन्तीराचरण्यवः । अभि वृत्तं न धेनवः ॥ १ ॥
 ता अर्पन्ति शुभ्रियः पृञ्चन्तीर्वचसा म्रियः । ज्ञातं ज्ञात्रीर्यथा इदा ॥ २ ॥
 वज्रापवसाध्यः कीर्तिम्रियमाणमावहन् । मद्यमापुर्धुतं पर्यः ॥ ३ ॥
 आयं गौः शुभ्रैरक्रीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्त्युः ॥ ४ ॥
 अन्तर्धरति रोचना अस्य प्राणादपानतः । व्यख्यन्महिपः स्वः ॥ ५ ॥
 विश्वदामा वि गजति वाक्पतन्को अक्षिभियत् । प्रति वन्तारदुर्धुभिः ॥ ६ ॥ (३१२)

(४९)

१-७ मित्तम । ४-५ नोथाः । ६-७ मेध्यातिथिः । गायत्रीः ४-५ प्रगाथाः । (विषमा बृहती, समा सप्तो बृहती)

यच्छुक्रा वाचमारुहन्तस्त्रिंशं मिषामथः । सं देवा अमदुन्वृषा ॥ १ ॥

शुक्रो वाचमर्षष्टायोरुवाचो अर्षण्युहि । मंहिष्ठ आ मंदुर्दिवि ॥ २ ॥

शुक्रो वाचमर्षण्युहि धामधर्मन्विगजति । विमदन्वहिरासरत्न ॥ ३ ॥

तं वीं दुस्मर्षुतीपहं वसोर्मन्दानमन्धसः ।

अभि वत्सं न स्वसरेषु घेनव इन्द्रं गीर्भिर्नैवामहे ॥ ४ ॥

घृक्षं सुदानुं तर्विषीभिरावृतं गिरिं न पुरुभोजमम् ।

धुमन्तं वाजं अतिर्न सहस्रिणं मधू गोमेन्तमीमहे ॥ ५ ॥

तस्यां यामि सुवीर्यं तद्वत्सं पूर्वचित्तये

येना यतिभ्यो मृगवे घनं हिते येन प्रस्कण्वमाविध ॥ ६ ॥

येना समुद्रमसृजो महीरपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शर्वः ।

सद्यः सो अस्य महिमा न संनशे यं श्रोणीरेनुचक्रुदे ॥ ७ ॥ (१५)

(५०)

१-२ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथाः (बृहती + सप्तो बृहती) ।

कमन्यो अतसीनां तुरो गृणीतु मर्ष्यः ।

नदी न्वस्य महिमानमिन्द्रियं स्वर्गिणन्त आनशुः ॥ १ ॥

कदुं स्तुवन्तं ऋतयन्त देवतु ऋषिः को विप्र ओहते ।

कदा हवं मघवमिन्द्र सुन्वतः कदुं स्तुपत आ गमः ॥ २ ॥ (१६)

(५१)

(१-४) १-५ प्रस्कण्वः । ३-४ पुष्टिशुः । इन्द्रः । प्रगाथाः (विषमा बृहती + समा सप्तो बृहती)

अभि प्र वः मुरार्षसमिन्द्रमर्च यथा विदे ।

यो जैरितृभ्यो मघवा पुरुवसुः सहस्रेणैव शिष्यति ॥ १ ॥

अतानीकैव प्र जिगाति घृण्यया हन्ति वृत्राणि दाशुषे ।

गिरेरिव प्र रसा अस्य पिन्निरे दत्राणि पुरुभोजमः ॥ २ ॥

प्र सु भुतं मुरार्षसमर्चो अक्रममिष्टये ।

यः सुन्वते स्तुवते काम्यं वसु सहस्रेणैव मेहते ॥ ३ ॥ (१७)

का० २०, प्र० ३६, अ० ५]

४१५

[का० २०, सू० ५१, मं० ४

सुतानीका हेतयो अस्य दुष्टरा इन्द्रस्य समिधो महीः ।

गिरिर्न भुज्मा मघवस्तु पिबन्ते यदी सुता अमन्दिषुः

॥ ४ ॥ (३२५)

(५२)

१-३ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । वृहती ।

ययं यं त्वा सुतावन्त आपो न वृक्षवर्हिषः ।

पवित्रस्य प्रसवणेपु वृत्रहन्परि स्तोतार आगते

॥ १ ॥

स्वरन्ति त्वा सुते नरो वनो निरेक उक्थिनः ।

कदा सुतं तृपाण ओक्तु आ राम इन्द्र स्वन्दीव वंसमः

॥ २ ॥

कन्वेमिधृष्ण्या धुपद्वाजं दर्पि सहस्रिणम् ।

पिशङ्गरूपं मघवन्निर्घर्षणे मधू गोमन्तमीमं

॥ ३ ॥ (३२८)

(५३)

१ ३ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । वृहती ।

क ई वेद मुने सचा पिबन्तं कद्रयो दधे ।

अयं यः पुरो विमिनन्योजमा मन्दानः क्षिप्र्यन्धसः

॥ १ ॥

दाना मुगो न वागणः पूरुवा चरथं दधे ।

नकिष्टा नि यमदा मुने गमो महाधरस्योजमा

॥ २ ॥

य उग्रः सन्ननिष्टुन स्थिगे ग्णाय संस्कृतः ।

यदि स्तोतुर्यपवा भुणक्त्वचं नेन्द्रो यापन्या गमत्

॥ ३ ॥ (३३१)

(५४)

१-३ रेयः । इन्द्रः । १ अतिजगती, २-३ उपरिष्ठादहर्ना ।

विश्वाः पृतना अभिभूतं नरं मृजस्तनभुगिन्द्रं जजुनुधं इमसे ।

कृत्वा वरिष्ठं वरं आश्रुभिमुताग्रमोजिष्ठं त्वमं नरम्भिन्म

॥ १ ॥

सर्वो रेयासो अस्वभिन्द्रं सामस्य पीनयं ।

स्वर्षितिं यदी वृधे धुतव्रता सोजमा समूर्तिभिः

॥ २ ॥

नेमि नेमन्ति चर्यसा मेपं विप्रा अभिम्बरा ।

सुदीतयो वो अद्रुहोपि कर्णे तस्विनः मयूर्कभिः

॥ ३ ॥ (३३४)

(५५)

१-३ रेभः । इन्द्रः । गृह्णी ।

तमिन्द्रं जोहवीमि मयवानमुग्रं सत्रा दधानमप्रतिष्कृतं शर्वासि ।
मंहिष्ठो गीमिरा च यज्ञियो वृत्तैर्द्राये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वज्री ॥ १ ॥

या इन्द्र भुज आभरः स्वर्गि अस्तुरेभ्यः ।

स्तोतारमिन्मयवन्नस्य वर्धय ये च त्वे वृक्तवर्हिषः ॥ २ ॥

यमिन्द्र दधिपे त्वमङ्गं गां भागमव्ययम् ।

यजमाने सुन्वति दक्षिणावति तस्मिन्तं धेहि मा पूर्णौ ॥ ३ ॥ (३१७)

(५६)

१-६ गोतमः । इन्द्रः । जिह्नुष ।

इन्द्रो मदाय वावृधे शर्वसे वृत्रहा नृमिः ।

तमिन्महत्स्वाजिपूतेमर्मे हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविपत् ॥ १ ॥

असि हि वीरु सेन्योऽसि भूरि परादुदिः ।

असि दुन्नस्य चिद्रुधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरि ते वसु ॥ २ ॥

यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते घना ।

युस्वा मदच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधोऽस्मां इन्द्र वसौ दधः ॥ ३ ॥

मदेमदे हि नो दुदिर्यथा गवामृजुक्रतुः ।

सं गृभाय पुरु श्रुतोमेयाहस्त्या वसुं शिञ्जीहि राय आ भर ॥ ४ ॥

मादयस्व सुते सचा शर्वसे शर राधसे ।

विद्या हि त्वा पुरुवसुमुप कामान्ससृज्महेऽथा नोऽविता भव ॥ ५ ॥

एते तं इन्द्र जन्तवो विश्वं पुप्यन्ति वार्यम् ।

अन्तर्हि ख्यो जनानामर्यो वेदो अदाशुपां तेषां नो वेद आ भर ॥ ६ ॥ (३१८)

(५७)

(१-१५) १-३ मधुच्छन्दाः, ४-७ विश्वामित्रः, ८-१० गृत्समदः, ११-१६ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । वायवी ।

सुरूपकृन्मृतये सुदुषामिव गोदुहे । जुहुमसि यविषयि ॥ १ ॥

उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद्रेवतो मर्दः ॥ २ ॥

अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति ख्य आ गहि ॥ ३ ॥

शुम्निन्तं न ऊतये शुम्निनं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो ॥ ४ ॥ (३१९)

इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्र तानि तु आ वृणे ॥ ५ ॥
 अर्गाभिन्द्र श्रवो बृहदधुमं दधिष्व दुष्टरम् । उते शुष्मं तिरामसि ॥ ६ ॥
 अर्वावतो न आ गृह्यथो शक्र परावतः । उ लोको यस्ते अद्रिव इन्द्रेह ततु आ गहि ॥ ७ ॥
 इद्रो अङ्ग महद्भयमभी पदप चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्षणिः ॥ ८ ॥
 इन्द्रश्च मूल्याति नो न नः पश्चादधं नशत् । भद्रं भवाति नः पुरः ॥ ९ ॥
 इन्द्र आशाभ्यस्पति सर्वोभ्यो अर्भयं करत् । जेता शत्रून्विचर्षणिः ॥ १० ॥

क ई वेद सुते सचा पिबन्तुं कद्रयो दधे ।

अयं यः पुरो विभिनस्योजसा मन्दानः शिष्यन्धसः ॥ ११ ॥

दाना मुगो न वारणः पुरुषा चरथ दधे ।

नकिष्टा नि यमदा सुते गमो महाश्चरस्योजसा ॥ १२ ॥

य उग्रः सन्ननिष्ठुत स्थिरो रणाय संस्कृतः ।

यदि स्तोतुर्मधवा शृण्वद्भवं नेन्द्रो योषत्या गमत ॥ १३ ॥

वयं य त्वा सुतावन्त आपो न वृक्तवर्हिषः ।

प्रवित्रस्य प्रसवणेपु वृत्रहन्परि स्तोतार आसते ॥ १४ ॥

स्वरान्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः ।

कदा सुतं तृषाण ओक् आ गम इन्द्र स्वन्दीव वंसगः ॥ १५ ॥

कर्णैर्भिर्धृष्णवा ध्रुपद्वाजं दर्पि सहस्रिणम् ।

पिशङ्गरूपं मघवन्विचर्षणे मक्षू गोमन्तमीमहे ॥ १६ ॥ (३५९)

(५८)

(१-४) १-२ नृमेधः, ३-४ जमदग्निः । १-२ इन्द्रः, ३-४ सूर्यः । प्रगाथः (वृहती+सतो वृहती) ।

आयन्त इव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य मक्षत ।

वसुनि जाते जनमान ओजसा प्रति भागं न दीधिम ॥ १ ॥

अनर्क्षराति वसुदाक्ष्यं स्तुहि भद्रा इन्द्रस्य रातर्यः ।

सो अस्य कार्यं विधतो न रोषति मनो दानाय चादयन ॥ २ ॥

वण्महौ असि सूर्यं वडादित्य महौ असि ।

महस्ते सुतो महिमा पनस्यतेऽद्वा देव महौ असि ॥ ३ ॥

वद् सूर्यं अवंसा महौ असि सुत्रा देव महौ असि ।

महा देवानामसूर्यः पुरोहितो विश्व ज्योतिरदाभ्यम् ॥ ४ ॥ (३६३)

(५९)

(१-४) १-२ नेष्यातिथिः, ३-४ वसिष्ठः । इन्द्रः । प्रगाथः (वृद्धती + सतां वृद्धती) ।

उदु त्वे मधुमत्तमा गिर स्तोमास ईरते ।

सत्राजितो धनसा अधितोतयो वाजयन्तो रथा इव ॥ १ ॥

कणा इव भृगवः स्रयी इव विश्वमिद्धीतमानशुः ।

इन्द्रं स्तोमैर्मिहयन्त आयवः प्रियमैघासो अस्वरन् ॥ २ ॥

उदिकवस्य रिच्यतेऽथो धनं न जिग्युषः ।

य इन्द्रो हरिवाक दमन्ति तं रिपो दधं दधाति सोमिनि ॥ ३ ॥

मन्त्रमख्यं सुधितं सुपेक्षं दधात यज्ञियेष्व ।

पूर्वाश्चन प्रसितयस्तरन्ति तं य इन्द्रे कर्मणा ध्रुवत् ॥ ४ ॥ (१५०)

(६०)

(१-६) १-३ मुकशः, सुतकक्षो वा; ४-६ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

एवा हासि वीरयुरेवा शूर उत स्थिरः । एवा ते राध्यं मनः ॥ १ ॥

एवा रातिस्तुवीमथ विवैमिर्धायि धातृभिः । अघा चिदिन्द्र मे सचा ॥ २ ॥

मो पु ब्रमेव तन्द्रयुर्ध्वो वाजानां पते । मत्स्वा सुतस्य गोमतः ॥ ३ ॥

एवा तस्य मुनृता विरप्यी गोमती मही । पक्षा शास्त्रा न दाक्षुपे ॥ ४ ॥

एवा हि ते विश्रुतय ऊतय इन्द्र मार्वते । सद्यश्चित्सन्ति दाक्षुपे ॥ ५ ॥

एवा तस्य काम्या स्तोम उक्थं च शस्या । इन्द्राय सोमपीतये ॥ ६ ॥ (१५१)

(६१)

१-६ गापुक्स्थयश्चक्षुक्तिनौ । इन्द्रः । उष्णिक् ।

तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पृत्सु सामहिम् । उ लोककृत्तुमद्रिवो हरिभिर्यम् ॥ १ ॥

येन ज्योतीष्यायवे मनवे च विवेदिथ । मन्दानो अस्य वहिपो वि राजसि ॥ २ ॥

तदुद्याचित उक्थिनोऽस्तु द्युवानि पूर्वथा । वृषपत्नीरपो जया दिवेदिवे ॥ ३ ॥

तन्वभि प्र गायत पुरुहूतं पुरुहूतम् । इन्द्रं गीमिस्तविपमा विवासत ॥ ४ ॥

यस्य दिवर्हसो बृहन्महो दाधार रोदसी । गिरीरजां अपः स्वर्षिपत्न्या ॥ ५ ॥

म राजमि पुरुहूतं एको वृत्राणि जिघ्रसे । इन्द्र जैत्रा भवस्या च यन्तवे ॥ ६ ॥ (१५२)

कां० २०, प्र० ३६, पृष्ठ० ५]

४१०.

[कां० २०, पृ० ६३, पं० १]

(६२)

(१-१०) १-४ सोमरिः, ५-७ नृमेधः, ८-१० गोपूज्यभस्किनी । इन्द्रः ।

उष्णिक्ः १-४ प्रगाथः (वृहती+सती वृहती) ।

वपमु त्वामपूर्य स्थूरं न कचिद्भरन्तोऽवस्यवः । वाजं चित्रं हवामहे ॥ १ ॥

उप त्वा कर्मभूतये स नो युवोग्रश्चक्राम यो ध्रुपत् ।

त्वामिन्द्रवितारं ववृमहे सत्वाय इन्द्र सानसिम् ॥ २ ॥

यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु व स्तुपे । सत्वाय इन्द्रमुतयं ॥ ३ ॥

हयैर्व सत्यं चर्यणीसहं स हि म्मा यो अमन्दत ।

आ तु नः स वयंति गन्धमश्न्ये स्तोतृभ्यो मूचवां श्रुतम् ॥ ४ ॥

इन्द्राय सामं गायत विप्राय बृहते बृहत् । धर्मकृते विपश्चितं पनसवै ॥ ५ ॥

त्वमिन्द्राभिभूरसि त्वं ह्ययमरोचयः । विश्वकर्मा विश्वदेवो मुहो अंसि ॥ ६ ॥

विभ्राजं ज्योतिषा स्वर्गरगच्छो रोचनं दिवः । देवास्त इन्द्र सूर्याय येभिरे ॥ ७ ॥

तम्भमि प्र गायत पुरुहूतं पुरुष्टुतम् । इन्द्रं गीभिस्तविषमा विवासत ॥ ८ ॥

यस्य द्विर्हंसो बृहत्सहो दाधार रोदसी । गिरिराजो अपः स्वर्निषत्वनाना ॥ ९ ॥

स राजसि पुरुष्टुतं एको वृत्रार्णि जिघ्रसे । इन्द्र जैत्रा भवस्या च यन्तवे ॥ १० ॥ (३८९)

(६३)

(१-२) १-३ भुयनः साधनो वाः ३ (द्वि०) अरुवाजः, ४-६ गोतमः, ७-९ पर्वतः ।

इन्द्रः । त्रिष्टुप्, उष्णिहः ।

इमा तु कुं भुवना सीपघामेन्द्रश्च विज्वे च देवाः ।

यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीकृत्पाति ॥ १ ॥

आदित्यैरिन्द्रः सर्गणो मरुद्भिरस्माकं भूत्वविता तृन्नाम् ।

इत्वार्य देवा असुरान्यदारयन् देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः ॥ २ ॥

प्रत्यञ्चमर्कमनयं छचीभिरादित्वघामिपिरां पर्यपश्यन् ।

अया वाजं देवहितं सनेम भदेम श्रुतहिमाः सुवीराः ॥ ३ ॥

य एक इन्द्रियते वसु मतीय दाशुपे । ईशानो अग्रतिष्कत इन्द्रो अङ्ग ॥ ४ ॥

कृदा मर्तमराधसं पदा क्षुर्पमिव स्फुरत् । कृदा नः शुश्रुवद्भिर इन्द्रो अङ्ग ॥ ५ ॥

यश्चिद्वि त्वा बृहस्प आ सुतावां आविवांसति । उग्रं तत्पत्यते सव इन्द्रो अङ्ग ॥ ६ ॥

य इन्द्र सोमपातमो मदः अविष्ट चेतनि । येना हंसि न्यगृत्त्रिणं तमीमहे ॥ ७ ॥ (३९६)

येना दशममभिरुं वेपयन्तं स्वर्णिरम् । येना समुद्रमार्विधा तमीमहे ॥ ८ ॥
 येन मित्थं महीरपो रथो इव प्रचोदयः । पन्थामृतस्य यातवे तमीमहे ॥ ९ ॥ (१५८)

(६४)

(१-६) १-३ नृमेधः, ४-६ विश्वमनाः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

एन्द्रं नो गधि प्रियः सन्नाजिदगोयः । गिरिर्नि विश्वतस्पृधुः पतिर्दिवः ॥ १ ॥
 अभि हि संत्य सोमपा उभे बभूथ रोदसी । इन्द्रासि सुन्वतो वृधः पतिर्दिवः ॥ २ ॥
 न्वं हि अश्वतीनामिन्द्रं दुर्ता पुराममि । हन्ता दस्योर्मनोर्वृधः पतिर्दिवः ॥ ३ ॥
 गन्धु मध्वो मदित्तरं मिश्र वाध्वयो अन्धमः । एवा हि वीर स्तवते सदावृधः ॥ ४ ॥
 इन्द्रं स्थानहरीणां नकिष्टे पूर्व्यस्तुतिम् । उदानंशु शर्वसा न भन्दता ॥ ५ ॥
 तं शो वाजानां पतिमहमहि श्रवस्यवः । अप्रायुभिर्यज्ञेभिर्वावृधेन्यम् ॥ ६ ॥ (४०५)

(६५)

१-३ विश्वमनाः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

गतो न्विन्द्रं स्तवाम सखाय स्तोम्यं नरम् । कृष्टीयो विश्वा अभ्यस्त्येक इत् ॥ १ ॥
 अगौरुधाय गविषं द्रुक्षाय दस्यं वचः । धृतात्स्वादीयो मधुनश्च वोचत ॥ २ ॥
 गम्पामितानि वीर्या इ न राधः पर्येतवे । ज्योतिर्नि विश्वमस्यस्ति दक्षिणा ॥ ३ ॥ (४०६)

(६६)

१-३ विश्वमनाः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

स्तुहीन्द्रं व्यश्ववदन्मि वाजिनं यमम् । अयो गयं मर्दमानं चि द्राक्षुषं ॥ १ ॥
 एवा नूनमुप स्तुहि वैर्यश्च दशमं नवम् । मुविद्रां चर्कृत्य चरणीनाम् ॥ २ ॥
 वन्था हि निर्धृतीनां वज्रहस्त पविर्जम् । अहरेहः मुन्ध्यः पणिपदामिव ॥ ३ ॥ (४०७)
 ॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

(६७)

(१-७) १-३ परच्छेपः, ४-७ शुक्लमदः । १ इन्द्रः, २ मरुतः, ३ अग्निः । १-३ अत्यधिः ४-७ जयती ।

[६] एनाति हि मुन्यन्धयं परीणमः मुन्वानो हि प्मा यजन्त्यव द्विषां देवानामव द्विषः ।
 मुन्वान इन्मिषामनि महत्वा वाज्यवृत्तः । ॥ १ ॥
 मुन्वानायेन्द्रो ददान्याभुवं रयिं ददान्याभुवंग ॥ २ ॥
 मा पृ चो अश्वदुभिं तानि पांथ्या यना भूयन्धुन्नानि मानं जारिपूरस्मत्पुगेन जारिपुः ।
 यज्ञधियं युगयुगे नय्यं गंगपदमन्यम । ॥ ३ ॥ (४१३)
 अम्मागु तन्मरुतो गवो दुष्टं दिभुना गवो दुष्टाम

अग्नि होतारं मन्ये दास्यन्तं वसुं सुनुं सहमो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् ।

य ऊर्ध्वयां स्वध्वरो देवो देवाच्यां कृपा ।

घृतस्य विभ्राष्टिमनुं वष्टि शोचिपाजुह्वानस्य मुपिपः ॥ ३ ॥

यज्ञैः संमिक्ष्णः पूर्पतीभिर्ऋष्टिभिर्यामिं कुभ्रासो अज्जिपुं श्रिया उत ।

आसद्यां बर्हिर्भरतस्य सनयः पोत्रादा सोमं पिबता दिवो नरः ॥ ४ ॥

आ बक्षि देवो इह विप्रं यक्षि योऽन्यन्तानि पदा योनिषु त्रिषु ।

प्रति वीहि प्रस्थितं सोम्यं मधु पिवाग्नीध्राक्षरं भागस्यं तृप्नुहि ॥ ५ ॥

एष स्य ते तन्वो नृमण्यवधनः सह ओजः प्रदिर्वि बाह्वोर्हितः ।

तुभ्यं सुतो मधवन्तुभ्यमाभृतस्त्वमस्य ब्राह्मणादा तुपत्पिष ॥ ६ ॥

यमु पूर्वमर्हवे तमिदं हवे सेदु हव्यो दुदियो नाम पन्यते ।

अप्ययुभिः प्रस्थितं सोम्यं मधु पोत्रान्मोमं ब्रविणोदुः पिबं क्रतुभिः ॥ ७ ॥ (४१०)

(६८)

१-१२ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

सुरूपकुन्नुमृतं सुदुषामिष गोदुहं । जुहुमसि धर्विद्यवि ॥ १ ॥

उपः नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद्रेयतो मर्दः ॥ २ ॥

अथा ने अन्तमानां विद्यामं सुमतीनाम् । मा नो अति न्यु आ गहि ॥ ३ ॥

परं हि विप्रमस्वतमिन्द्रं पृच्छा विपश्चिनम् । यस्तं सन्विभ्य आ वरम् ॥ ४ ॥

उत ब्रुवन्तु नो निदो निरन्यतश्चिदारत । दधाना इन्द्र इदुवः ॥ ५ ॥

उत नः सुभगो अरिर्वोचेयुर्दस कृष्टयः । स्यामेदिन्द्रस्य क्षमणि ॥ ६ ॥

एमाशुमाशुर्व भर यज्ञधियं नृमार्दनम् । पतयन्मन्दुयस्तस्वम् ॥ ७ ॥

अस्य पीत्वा क्षतक्रतो घ्नो वृत्राणामभवः । प्रावो वाजेषु वाजिनम् ॥ ८ ॥

तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः क्षतक्रतो । धनानामिन्द्र सातये ॥ ९ ॥

यो रायोऽशनिर्महान्सुतपारः सुन्वतः मत्वा । तस्मा इन्द्राय गायत ॥ १० ॥

आ त्वेता नि पीदुतेन्द्रमभि प्र गायत । सत्वाय स्तोमवाहसः ॥ ११ ॥

पुरुतमं पूरुणामीजानं वार्याणाम् । इन्द्रं मांसे मचां मुते ॥ १२ ॥ (४११)

(६९)

१-१२ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

स वा नो योग आ शुवत्स राये स पुरंध्याम् ।	गमुद्वाजेभिग स नः ॥ १ ॥
यस्य संस्थे न वृषवते हरी समत्सु शत्रवः ।	तस्मा इन्द्राय गायत ॥ २ ॥
सुतपात्रे सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये ।	सोमांसो दध्याशिरः ॥ ३ ॥
त्वं सुतस्य पीतये सुद्यो वृद्धो अजायथाः ।	इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुकृतो ॥ ४ ॥
आ त्वा विशन्त्याश्रवः सोमांस इन्द्र गिर्वणः ।	अं तं सन्तु प्रचेतसे ॥ ५ ॥
त्वां स्तोमा अवीवृधन्त्वामुक्था अतकृतो ।	त्वां वर्धन्तु नो गिरः ॥ ६ ॥
अक्षितोतिः सनेदिमं वाजमिन्द्रः सहस्रिणम् ।	यस्मिन्निधानि पौंसां ॥ ७ ॥
मा नो मती अभि द्रुहन्तनूनामिन्द्र गिर्वणः ।	ईशानो यवया वधम् ॥ ८ ॥
युञ्जन्ति ब्रध्नमरूपं चरन्तं परि तस्धुपः ।	गेचन्ते गेचना दिवि ॥ ९ ॥
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे ।	शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ १० ॥
केतुं कृष्वर्चकेतवे पेशो मर्या अपेशमे ।	समुपद्रिरजायथाः ॥ ११ ॥
आदह स्वधामनु पुनर्गमेत्वमेतिरे ।	दधाना नाम यज्ञियम् ॥ १२ ॥ (अ०)

(७०)

१-२० मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

वीलु चिदारुज्जुभिर्गुहां चिदिन्द्र वक्षिभिः ।	अर्विन्द उस्त्रिया अतु ॥ १ ॥
देवयन्तो यथा मतिमच्छा विदद्रसुं गिरः ।	महामनूषत श्रुतम् ॥ २ ॥
इन्द्रेण सं हि दक्षमे संजग्मानो अविभ्युषा ।	मन्द्र तमानवर्चसा ॥ ३ ॥
अनवधैरभिद्युभिर्मिश्रः महस्वदर्चति ।	गणैरिन्द्रस्य काम्यैः ॥ ४ ॥
अतः परिज्मन्ना गहि दिवो वा गेचनादधि ।	समस्मिन्नृजते गिरः ॥ ५ ॥
इतो वा सातिभीमहे दिवो वा पार्थिवादधि ।	इन्द्रं महो वा रजसः ॥ ६ ॥
इन्द्रमिद्राथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिर्गणः ।	इन्द्रं वाणीरिन्धत ॥ ७ ॥
इन्द्र इद्रयोः सत्ता मर्मिभ्य आ वचोयुजा ।	इन्द्रो वृज्जी हिरण्ययः ॥ ८ ॥
इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्य रोहयद्वि ।	वि गोभिरिन्द्रैरयत् ॥ ९ ॥
इन्द्र वाजेषु नोऽव तद्वत्प्रधनेषु च ।	उग्र उग्रामिह्रतिभिः ॥ १० ॥
इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमभे हवामहे ।	युजं वृत्रेषु वृज्जिणम् ॥ ११ ॥
म नो वृषभ्यं चक्रं मग्रादायुक्षया वृधि ।	अम्मभ्यमप्रतिष्कृतः ॥ १२ ॥ (अ०)

तुञ्जेतुञ्जे य उचरं स्तोमा इन्द्रस्य वज्रिणः । न विन्धे अस्य सुष्टुतिम् ॥१३॥	
वृषा यूथेव वंसगः कुटीरिपुत्र्योर्जसा । ईशानो अग्रतिष्कृतः ॥१४॥	
य एकैश्वर्यणीनां वरुनाभिरुज्यति । इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम् ॥१५॥	
इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवाग्ने जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥१६॥	
एन्द्रं सानसि रयि सजित्वानं सदासहम् । वर्षिष्ठमृतये मर ॥१७॥	
नि येन मृष्टिहृत्यया नि वृत्रा रुणधामहै । त्वोतासो न्यवेता ॥१८॥	
इन्द्र त्वोतास आ वयं वज्रं घना ददीमहि । जयेम सं युधि स्पृधः ॥१९॥	
वयं शरैर्भिरस्तभिरिन्द्र त्वया युजा वयम् । सासन्नाम पृतन्यतः ॥२०॥ (४११)	

(७१)

१-१६ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

महौ इन्द्रः परश्च तु महित्वमस्तु वज्रिणे । द्यौर्न ग्रथिना श्वः ॥ १ ॥	
समोहे वा य आशतु नरस्तोकस्य सनिता । विप्रातो वा धियायवः ॥ २ ॥	
यः कुक्षिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्वते । उर्वोरापो न काकुदः ॥ ३ ॥	
एवा ह्यस्य सुनृता विरप्ती गोमती मही । एका शाला न दाक्ष्ये ॥ ४ ॥	
एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावते । सद्यधित्सन्ति दाक्ष्ये ॥ ५ ॥	
एवा ह्यस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या । इन्द्राय सोमपीतये ॥ ६ ॥	
इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः । महौ अभिष्टिरोजसा ॥ ७ ॥	
एभेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने । चक्रि विश्वानि चक्रये ॥ ८ ॥	
मत्स्वा सुशिप्र मन्दिमि स्तोमैर्भिविश्वचर्पणे । सत्सु सवनेष्वा ॥ ९ ॥	
असृप्रमिन्द्र ते गिरः प्रतित्वाश्वदहासत । अजोपा वृषमं पतिम् ॥ १० ॥	
सं चौदय चित्रमूर्वाग्राघ इन्द्र वरेण्यम् । असदिते विश्व प्रभु ॥ ११ ॥	
अस्मान्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रमेस्वतः । तुर्विष्टुम् यशस्वतः ॥ १२ ॥	
सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पुधु अवा वृहत् । विश्वार्युधैर्वाहितम् ॥ १३ ॥	
अस्मे वैहि अवा वृहदयुधं सहस्रसातमम् । इन्द्र ता रथिनीरिपः ॥ १४ ॥	
वसोरिन्द्र वसुपति गीर्भिरुणन्त ऋग्विषम् । होम गन्तारमृतये ॥ १५ ॥	
सुतेसुते न्योक्ते वृहद्वृहत् एदरिः । इन्द्राय शुषमर्चति ॥ १६ ॥ (४१२)	

॥ इति यज्ञोऽनुवाकः ॥ ६ ॥

(७२)

१-३ परच्छेपः । इन्द्रः । अत्यष्टिः ।

- [७] विश्वेषु हि त्वा सर्वनेषु तुज्जते समानमेकं वृषमण्यवः पृथक्स्युः सनिष्यवः पृथक् ।
 तं त्वा नावं न पर्पणिं क्षुपस्य धुरि धीमहि ।
 इन्द्रं न यज्ञैश्चितयन्त आयव स्तोमेभिरिन्द्रमायवः ॥ १ ॥
 वि त्वा ततस्ते मिथुना अवस्यवो ब्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सक्षन्त इन्द्र निःसृजः ।
 यद्रव्यन्ता द्वा जना स्वर्ग्यन्ता समूहसि ।
 आविष्करीकृद्वृषणं सचाश्वं वज्रमिन्द्र सचाश्वम् ॥ २ ॥
 उतो नो अस्या उपसो जुपेत ह्यर्कस्य वोधि हविषो हवीमभिः स्वर्पाता हवीमभिः ।
 यदिन्द्र हन्तवै मृधो वृषा वज्रि चिकेतसि ।
 आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मर्म भुधि नवीयसः ॥ ३ ॥ (४८०)

(७३)

(१-६) १-३ वसिष्ठः, ४-६ वसुक्तः । इन्द्रः । चिराद्, ४-५ जगतीः, ६ अभिसारिणी ।

- तुभ्येदिमा सर्वना शर विश्वा तुभ्यं ब्रह्माणि वर्धेना कृणोमि । त्वं नृभिर्हव्यो विश्वधासि ॥ १ ॥
 न चिन्तु ते मन्यमानस्य दुस्मोदभुवन्ति महिमानमृग्र । न वीर्यमिन्द्र ते न राधः ॥ २ ॥
 प्र वो महे महिवृधे भरध्वं प्रचेतसे प्र सुमतिं कृणुध्वम् । विशः पूर्वीः प्र चरा चर्षणिप्राः ॥ ३ ॥
 यदा वज्रं हिरण्यमिदया रथं हरी यमस्य वहतो वि सूरिभिः ।
 आ तिष्ठति मघवा सनश्नुत इन्द्रो वाजस्य दीर्घश्रवसस्पतिः ॥ ४ ॥
 सो चिन्तु वृष्टिर्युध्याश्च स्वा सचाँ इन्द्रः अमश्रणि हरितामि प्रुष्णुते ।
 अव वेति सुधर्यं सुते मधुदिद्वनोति वातो यथा वनम् ॥ ५ ॥
 यो वाचा विवाचो मुध्रवाचः पुरु सहस्राश्रिवा जघानः ।
 तच्चदिदस्य पांस्यं गृणीमसि पितेव यस्तर्विषां वावृधे शवः ॥ ६ ॥ (४८१)

(७४)

१ ७ अनुःशेषः । इन्द्रः । परशक्तिः ।

- यच्चिदि संत्य सोमपा अनास्रस्ता इव ससि ।
 आ तू न इन्द्र शंसय गोप्यश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ १ ॥ (४८२)

शिप्रिन्वाजानां पते शचीवस्तव दुंसना ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोप्यवेषेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमष ॥ २ ॥

नि प्वापया मिथुदशां सस्तामवुध्यमाने ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोप्यवेषेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमष ॥ ३ ॥

ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु शर रातयेः ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोप्यवेषेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमष ॥ ४ ॥

समिन्द्र गर्दभं मृण नुवन्तं पापयामुया ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोप्यवेषेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमष ॥ ५ ॥

पताति कुण्डुणाच्या दुरं वातो वनादधि ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोप्यवेषेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमष ॥ ६ ॥

सर्वं परिक्रोशं जहि जम्भया कृकदावृम् ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोप्यवेषेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमष ॥ ७ ॥ (४९३)

(७१)

१—३ पुरुच्छपः । इन्द्रः । अत्यधिः ।

वि त्वा ततस्तं मिथुना अवस्यवो ब्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सधन्त इन्द्र निःसृजः ।

यद्रव्यन्ता द्वा जना स्वध्वन्ता समूहसि ।

आविष्कर्त्तिकृद्वर्णं सचाश्वं वज्रमिन्द्र सचाश्वम् ॥ १ ॥

विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पुरवः पुरो यदिन्द्र शारदीरवातिरः सासहानो अवातिरः ।

शासस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्यं शवसस्पते ।

महीममृष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दमान इमा अपः ॥ २ ॥

आदिशे अस्य वीर्यस्य चकिरन्मदेपु वृषक्षुजो यदाविथ मस्तीयतो यदाविथ ।

चकर्थे कारमेभ्यः पृतरासु प्रवन्तवे ।

ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत अवस्यन्तः सनिष्णत ॥ ३ ॥ (४९६)

(७६)

१—८ यस्तुक्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुपः ।

वने न वा यो न्यधायि चाकं कुचिवां स्तोमो भुरणावजीगः ।

यस्येदिन्द्रः पुरुदिनेषु होता नृणां नर्यो नृत्तमः अपावान ॥ १ ॥ (४९७)

प्र ते अस्या उपसः प्रापरस्या नृतौ स्याम नृतमस्य नृणाम् ।
 अतु त्रिशोकः श्रुतमावहन्तृन्कुत्सैन रथो यो असत्सुवान् ॥ २ ॥
 कस्ते मद इन्द्र रन्त्यो भूदुरो गिरौ अभ्युग्रो वि धाव ।
 कदाहो अर्वागुप मा मनीषा आ त्वा शक्यामपुमं राघो अनेः ॥ ३ ॥
 कदु युगमिन्द्र त्वावतो नृन्कया धिया करसे कज्ज आगन् ।
 मित्रो न सत्य उरुगाय भुत्या अने समस्य यदसन्मनीषाः ॥ ४ ॥
 प्रेरय स्रो अथं न पारं ये अस्य कामं जनिधा इव गमन् ।
 गिरश्च ये ते तुविजात पूर्वार्नेर इन्द्र प्रतिशिक्षन्त्यथैः ॥ ५ ॥
 मात्रे नु ते सुमिंते इन्द्र पूर्वा धौर्मज्मना पृथिवी काव्येन ।
 वराय ते धृतवन्तः सुतासुः स्वाग्रन्भवन्तु पीतये मधूनि ॥ ६ ॥
 आ मध्वो अस्मा असिचक्षममत्रमिन्द्राय पूर्णं स हि सत्यराधाः ।
 म वाष्टुधे वरिमत्रा पृथिव्या अभि क्रत्वा नर्यः पौंस्यैश्च ॥ ७ ॥
 प्यानुलिन्द्रः पृतनाः स्योजा आस्मै यतन्ते सख्याय पूर्वाः ।
 आ स्मा रथं न पृतनासु तिष्ठ यं भद्रया सुमत्या चोदयासे ॥ ८ ॥ (५७)

(७७)

१-८ वामदेवः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ सत्यो यातु मधवाँ ऋजीपी द्रवन्त्वस्य हरय उप नः ।
 तस्मा इदन्वः सुपुमा सुदर्शमिहाभिपित्वं करते गृणानः ॥ १ ॥
 अव स्य भूराध्वनो नान्तेऽस्मिन्नो अद्य सर्वने मन्दथै ।
 शंसात्युक्थमुशनेव वेधाश्चिकितुपे असुर्यायि मन्य ॥ २ ॥
 कृषिर्न निण्यं विदधानि साधन्वृषा यत्सेकं विपिपानो अर्चोत् ।
 दिव इत्या जीजनत्सप्त कारुणह्वा चिचक्रुर्वयुना गुणन्तः ॥ ३ ॥
 स्वर्ग्येदेदि सुदशीकमकर्महि ज्योतीं रुचुर्यद्व वस्तोः ।
 अन्वा तमांसि दधिता विचक्षे नृम्यश्चकार नृतमो अभिष्टौ ॥ ४ ॥
 ववध इन्द्रो अमितमृजीप्यु१ मे आ पंग्रा रोदसी महित्वा ।
 अतश्चिदस्य महिमा वि रेंध्यमि यो विदवा भुवना वभूव ॥ ५ ॥
 विस्वानि श्रुक्रो नर्याणि विद्वानपो रिंश्च सखिभिर्निकामैः ।
 अस्मानं चिधे विमिदुर्वचोभिर्ब्रजं गोमन्तमुशिजो वि वंशुः ॥ ६ ॥ (५९)

अपो वृत्रं वज्रिवासं पराहन्प्रावत्ते वज्रं पृथिवी सचेताः ।

प्राणीसि समुद्रियाण्यैनोः पतिर्भवं छवसा शूर धृष्यो ॥ ७ ॥

अपो यदग्निं पुरुहूत ददौराविर्ध्वत्सरमा पूर्वं ते ।

स नो नेता बाजमा दधिं भूरि गोत्रा रुजजङ्गिरोभिर्गुणानः ॥ ८ ॥ (५१२)

(७८)

१-३ शंयुः । इन्द्रः । भायत्रीः ।

तद्वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्त्वेन । शं यद्भवे न शक्तिर्न ॥ १ ॥

न धा वसुनि यमते दानं बाजस्य गोमनः । यस्सीमुप अवद्विरः ॥ २ ॥

कुविर्त्सस्य प्र हि व्रजं गोमन्तं दस्युहा गर्मत । शचीभिरप नो वरत् ॥ ३ ॥ (५१५)

(७९)

१-२ वसिष्ठः शक्तिर्यो । इन्द्रः । प्रगाथः (पृहती + सतो वृहती) ।

इन्द्र कर्तु न आ भेर पिता पुत्रेभ्यो यथा ।

शिक्षा णो अस्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरश्मीमदि ॥ १ ॥

मा नो अज्ञाता वृजना दुराध्योऽ माक्षिवाप्तो अव क्रमुः ।

त्वया वयं प्रवतुः शश्वतीरपोऽति शूर तरामसि ॥ २ ॥ (५१७)

(८०)

१-२ शंयुः । इन्द्रः । प्रगाथः (पृहती + सतो वृहती) ।

इन्द्र ज्येष्ठं नु आ भेर ओजिष्ठं पपुति भवः ।

येनेमे चित्र वज्रहस्त रोदसी ओमे सुशिश्र प्राः ॥ १ ॥

त्वामुग्रमवसे चर्षणीसहं राजन्द्रेवेपु ह्रमहे ।

विश्वो सु नो विधुरा विन्दुना वसोऽमित्रान्सुपहान्कृषि ॥ २ ॥ (५१९)

(८१)

१-२ पुरुहन्मा । इन्द्रः । प्रगाथः (पृहती + सतो वृहती)

यद् द्याव इन्द्र ते शतं शतं भूमीरुत स्युः ।

न त्वा वज्रिन्सहस्रं सूर्या अनु न ज्ञातमष्ट गेदसी ॥ १ ॥

आ पप्रथ महिना वृष्या वृषन्विश्वो शविष्ठः शवसा ।

अस्मां अव मधवन् गोमति व्रजे वधि चित्राभिरुतिभिः ॥ २ ॥ (५२१)

(८२)

१-२ वसिष्ठः । इन्द्रः । प्रगाथः (वृहती + सतो वृहती) ।

यदिन्द्र यावत्तुस्त्वमेतावदुहमीशीय ।

स्तोतारमिदिधिपेय रदावसो न पापत्वार्य रासीय ॥ १ ॥

शिक्षेयमिन्महयते दिवेदिवे गाय आ कुहचिदिदे ।

नहि त्वदन्यन्मघवन् न आप्यं वस्यो अस्ति पिता चन ॥ २ ॥ (५२१)

(८३)

१-२ शंभुः । इन्द्रः । प्रगाथः (वृ० + स० वृ०) ।

इन्द्रं त्रिधातुं क्षरणं त्रिवरूथं स्वस्तिमत् ।

छुर्दिर्यच्छ मयवञ्चश्च महं च याचया दिद्युमेभ्यः ॥ १ ॥

ये गन्पता मर्नसा शत्रुमादुश्चरभिप्रमन्ति धृष्णया ।

अथ स्मा नो मघवसिन्द्र गिर्विणस्तनूपा अन्तमो भव ॥ २ ॥ (५२२)

(८४)

१-३ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः । अर्षीभिस्तना पूतासः ॥ १ ॥

इन्द्रा याहि धियेपितो विप्रजतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाषतः ॥ २ ॥

इन्द्रा याहि तृतजान उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिप्व नश्चनः ॥ ३ ॥ (५२३)

(८५)

(१-४) १-२ प्रगाथः, ३-४ मेघ्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः (वृ० + स० वृ०) ।

मा चिदुन्यदि शंसत सखायो मा रिपण्यत ।

इन्द्रमितस्तोता वृषणं सचा सुते मुहुर्मुक्था च शंसत ॥ १ ॥

अवक्रुषिणं वृषमं यथाजुर् गां न चर्षणीसहम् ।

विद्वेषणं संवर्ननोभयंकरं मंहिष्ठमुभयाविनम् ॥ २ ॥

यसिद्धि त्वा जनः इमे नाना हवन्त ऊतये ।

अस्माकं ब्रह्मेदमिन्द्र भूतु तेहा विश्वा च वर्धनम् ॥ ३ ॥

वि तर्वीर्यन्ते मघवन्विपश्चितोऽर्यो विपो जनानाम् ।

उप क्रमस्व पुरुषमा भर् वाजं नेदिष्ठमूतये ॥ ४ ॥ (५२४)

(८६)

१ विश्वामित्रः । इन्द्रः । विष्णुः ।

ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा युनजिम् हरी सखाया सधुमाद आह ।
स्थिरं रथं सुखमिन्द्राधितिष्ठन्प्रज्ञानन्विद्वाँ उप याहि सोमम् ॥ १ ॥ (५३३)

(८७)

१-७ वसिष्ठः । इन्द्रः । विष्णुः ।

अध्वर्यवोऽरुणं दुग्धमंष्टुं जुहोतेन वृषभार्य क्षितीनाम् ।
गौरादेदीयाँ अवपानमिन्द्रो विश्वाहेद्याति सुतसोममिच्छन् ॥ १ ॥
यदधिपे प्रदिवि चार्वक्षं दिवेदिवे पीतिमिदस्य वक्षि ।
उत हृदोत मर्नसा जुषाण उक्षमिन्द्र प्रस्थितान्याहि सोमान् ॥ २ ॥
जज्ञानः सोमं सहसे पपाधु प्र ते माता महिमानमुवाच ।
एन्द्रं पप्राथोर्वै१न्तरिक्षं युधा देवेभ्यो वरिवश्चकर्थ ॥ ३ ॥
यद्योधया महतो मन्यमानान्साक्षाम् तान्बाहुभिः शास्त्रदानान् ।
यद्वा नृभिर्वृत इन्द्राभियुध्यास्तं न्वयाजि मौध्रवमं जयेम ॥ ४ ॥
प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा कृतानि प्र नृतेना मृषशा या चकार ।
यदेददेवीरसंहिह माया अर्धाभवत्केवलः सोमो अस्य ॥ ५ ॥
तवेदं विश्वमभितः पञ्चवै१ यत्पश्यसि चक्षसा सूर्यस्य ।
गवामसि गोपतिरेक इन्द्र भक्षीमहि ते प्रयतस्य वस्वः ॥ ६ ॥
वृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्वैश्चाथे उत पार्थिवस्य ।
धनं रथं स्तुवते कीर्यं चिद्यं पान स्वस्तिभिः मदा नः ॥ ७ ॥ (५४०)

(८८)

१-६ यामद्वयः । यदभ्यनिः । विष्णुः ।

यस्तुस्तम्भ सहसा वि ज्मा अन्तान्पुष्टस्पतिस्त्रिपशुस्थो रवेण ।
तं प्रताप्तु कर्षयो दीध्यानाः पुगो विप्रा दधिरे मन्त्रजिह्व ॥ १ ॥
धुनेतयः सुप्रकेतं मदनतो वृहस्पते अभि ये नस्ततुथे ।
पुर्णन्तं सुप्रमदं च भुवं वृहस्पते रक्षणादस्य योनिम् ॥ २ ॥
वृहस्पते या परमा परावदतु आ ते क्रतुम्यक्षा नि पदः ।
तुम्यं खाता अवता अद्रिदग्धा मध्वं ध्यानम्यभितो विरज्जाम ॥ ३ ॥ (५४३)

बृहस्पतिः प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे ज्योतिन् ।
 सप्तास्यस्तुविजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमचमांसि ॥ ४ ॥
 स सुष्टुभा स ऋकता गणेन यत् करोज कलिगं रवेण ।
 बृहस्पतिरुस्त्रिया हव्यसुदुः कर्निकदुद्वावंशतीरुदोजत् ॥ ५ ॥
 एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः ।
 बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ६ ॥ (५५)

(८९)

१-११ कृष्णः । इन्द्रः । जिष्णुः ।

अस्तैश्च सु प्रतरं लायमस्यन्धूपन्निव प्र भरा स्तोममस्मै ।
 वाचा विप्रास्तरत् वाचमयीं नि रामय जरितः सोम इन्द्रम् ॥ १ ॥
 दोहेन गाक्षपं शिक्षा सखायं प्र बोधय जरितर्जरमिन्द्रम् ।
 कोशं न पुणं वसुना न्यष्टमा च्यावय मघदेयाय शूरम् ॥ २ ॥
 किमुक्त्वा त्वा मघवन्भोजमाहुः शिशीहि मो शिक्षयं त्वा शृणोमि ।
 अमंस्वती मम धीरस्तु शक्र वसुविदं भगमिन्द्रा भरा नः ॥ ३ ॥
 त्वां जना ममसत्येपिन्द्र संतस्थाना वि हव्यन्ते समीके ।
 अत्रा यज्ञं कण्ठे यो हविष्माक्षालुन्वता सुहृदं वष्टि शूरः ॥ ४ ॥
 धनं न स्पन्दं बहुलं यो अस्मै वीप्रान्त्सामो आसुनोति प्रयस्वाच ।
 तस्मै शत्रून्सुतुकोन्प्रातरहो नि स्वष्टान्युवति हन्ति वृत्रम् ॥ ५ ॥
 यस्मिन्वयं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिश्राय मघवा काममस्मै ।
 आराक्षित्सन्मयतामस्य अत्रुर्न्यस्मि द्युम्ना जन्या नमन्ताम् ॥ ६ ॥
 आराच्छत्रुमपं बाधस्व दूरमुग्रो यः शत्र्वः पुरुहत् तेन ।
 अस्मे धेहि यवमद्रोमदिन्द्र कुधी धियं जतित्रे वाज्ररनाम् ॥ ७ ॥
 प्र यमन्तवृषमुवासो अगमन्तीव्राः सोमा बहुलान्तासु इन्द्रम् ।
 नाहं दामानं मघवा नि थैसुभि सुन्वते बहति भूरि वामम् ॥ ८ ॥
 उत प्रहामतिदीवा जयति कृतमिव इयमी वि चिनोति काले ।
 यो देवकाभो न धनं रुणाद्भि ममिच्छं गायः सृजति स्वधार्मिः ॥ ९ ॥
 गोमिष्टरेमार्मति दुर्वां यत्रेन वा क्षुधं पुरुहत् विर्ये ।
 वयं गर्जसु प्रथमा धनान्यरिष्टासो वृजनीभिर्जयम ॥ १० ॥ (५५)

बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादध्यायोः ।

इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरीयः कृणोतु ॥११॥ (५५७)

(१०)

१-३ भट्टराजः । बृहस्पतिः । विष्णुप ।

यो अद्रिभित्प्रथमजा कृतावा बृहस्पतिराङ्गिरसो हविष्मान् ।

द्विबर्हज्मा प्राथमसत्पिता न आ रोदसी वृषभो रौरवीति ॥ १ ॥

जनाय चिद्य ईवत उ लोकं बृहस्पतिर्देवहृतौ चकार ।

मन्त्राणि वि पुरो दर्दरीति जयं छत्रमित्रान्पुत्सु साहज ॥ २ ॥

बृहस्पतिः समजयद्वर्मानि महो यजान्गोमनो देव एषः ।

अपः सिपासन्स्वर् १ रप्रतीतो बृहस्पतिर्हन्वमित्रमकैः ॥ ३ ॥ (५६०)

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥७॥

(११)

१-१२ अयास्वः । बृहस्पतिः । विष्णुप ।

[८] इमां धियं सप्तशीर्ष्णीं पिता न कृतप्रजातां बृहतीमविन्दत ।

तुरीये स्विजनयद्विभर्जन्योऽयास्य उक्थमिन्द्राय शंसन् ॥ १ ॥

कृतं शंसन्त क्रुजु दीध्याना दिवस्पुत्रासो असुरस्य घीराः ।

विप्रं पदमङ्गिरसो दधाना यज्ञस्य धाम प्रथमं मनन्त ॥ २ ॥

हंसैरिव सखिभिर्वावदङ्गिरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन् ।

बृहस्पतिरमिकनिर्ऋदुद्रा उत प्रास्तौदुच्य विद्वौ अगायत् ॥ ३ ॥

अवो दाम्यां पुर एकया गा गुहा तिष्ठन्तीरनृतस्य सेतौ ।

बृहस्पतिस्तमसि ज्योतिरिच्छुदुत्ता आकृवि हि तिस्र आवः ॥ ४ ॥

विभिद्या पुरं जयधेमपाक्षी निस्त्रीणि साकमुदघेरकृन्तत् ।

बृहस्पतिरुपसं सूर्यं गामकं विवेद स्तनयमिव द्यौः ॥ ५ ॥

इन्द्रो बलं रक्षितारं दुधानां कुरेणैव वि चर्कता रवेण ।

स्वेदाङ्गिभिराशिरमिच्छमानोऽरौदयत्पणिमा गा अमुष्णात् ॥ ६ ॥

स ई सत्येभिः सखिभिः शुचङ्गिर्गोघायसु वि धनसैरदर्दः ।

अक्षणेस्पतिर्वृषमिर्वराहैर्धर्मस्वैदेभिर्द्रविणं व्यानद ॥ ७ ॥

ते सत्येन मनसा गोपतिं गा इयानाम् इषणयन्त ग्रीभिः ।

बृहस्पतिर्मिथोअवधपेभिर्ऋदुक्षिपां असृजत स्वयुग्भिः ॥ ८ ॥ (५६८)

तं वर्धयन्तो मृतिभिः शिवाभिः सिंहभिः नानन्दतं सधस्थे ।

वृहस्पतिं वृषणं शरसातौ भरेभरे अनुं मदम जिष्णुम् ॥ ९ ॥

यदा बालमर्त्तनद्विधंरूपमा दामरुधदुत्तराणि सद्य ।

वृहस्पतिं वृषणं वर्धयन्तो नाना मन्तो विभ्रतो ज्योतिगसा ॥ १० ॥

सत्यामाशिपं कृणुता वयोधै कीरिं चिद्वयवथ स्वेभिरैवः ।

पथा मृषो अप भवन्तु विश्वास्तद्रौदसी शृणुतं विश्वमिन्ने ॥ ११ ॥

इन्द्रो महा महतो अर्णवस्य वि मूर्धनमभिनदर्बुदस्य ।

अहम्भिमरिणात्सप्त सिन्धुन्दुर्वैद्यावापृथिवी प्रार्वतं नः ॥ १२ ॥ (५७)

(९२)

(१-२१) १-२२ प्रियमेधः, १६-२१ पुरुहन्मा । इन्द्रः । १-३ गायत्री; अनुष्टुपः, ८, १३, १७, १९, २१ पंक्तिः, १४-१६, १८, २०, गृह्यती ।

अभि प्र गोपतिं गिरेन्द्रमर्चं यथा विदे । सुतुं सत्यस्य सत्पतिम् ॥ १ ॥

आ हरयः ससृजिरेऽरुपीरधिं बर्हिषि । यत्राभि संनवामहे ॥ २ ॥

इन्द्राय गाव आशिरं दुदुगे वज्रिणे मधु । यत्सीधुपहरे विदत् ॥ ३ ॥

उद्यद्भस्यं विष्टयं गृहमिन्द्रश्च गन्वहि । मध्वः पीत्वा संचेवहि त्रिः सप्त सत्यः पुदे ॥ ४ ॥

अर्चतुं प्रार्चतुं प्रियमेधासो अर्चत । अर्चन्तु पुत्रका उत्त पुरं न धृष्यवर्चित ॥ ५ ॥

अव स्वराति गर्गरो गोधा परि सनिष्पणत् ।

पिङ्गा परि चनिष्कदुदिन्द्राय ब्रह्मोद्यतम् ॥ ६ ॥

आ यत्पतन्त्येन्युः सुदुघा अनपस्फुरः ।

अपस्फुरं गृमायत् सोममिन्द्राय पार्तवे ॥ ७ ॥

अपादिन्द्रो अपादिनिर्विश्वं देवा अमत्सत ।

वरुण इतिह क्षयचमापौ अभ्यनुषत वत्सं संशिक्षरीरिव ॥ ८ ॥

सुदेवो असि वरुण यस्य ते सप्त सिन्धवः । अनुक्षरन्ति काकुर्दं सूर्यं सुपिरामिव ॥ ९ ॥

यो व्यतीरफाणयस्सुपुङ्क्तौ उप द्राक्ष्ये । तको नेता तदिहपुरुषमा यो अमृच्यत ॥ १० ॥

अतीदुं शक्र ओहत इन्द्रो विज्वा अति द्विपः । भिनत्कनीनं ओदुनं पृच्यमानं पुरो गिरा ॥ ११ ॥

अर्मको न कुमारकोऽधि तिष्ठन्वं रथम् । स पंथन्महिषं मुगं पित्रे मात्रे विभुक्तुम् ॥ १२ ॥

आ त सुक्षिप्र दंपते रथं तिष्ठा हिरण्ययम् ।

अथ युधं मनेवहि महस्रपादमरुणं म्यन्निगामनेहमम ॥ १३ ॥ (५८)

तं वैमिथ्या नमस्विन् उप स्युराजमासते । अर्थं चिदस्य सुधितं यदेतव आवर्तयन्ति द्वावने॥१४॥
अहुं प्रत्नस्यौकसः प्रियमेधास एषाम् । पूर्वामनु प्रयतिं वृक्तपहिपो हितप्रयस आश्रत ॥१५॥
यो राजा चर्षणीनां याता रथेभिरध्रिगुः । विश्वासां तरुतां पृतनानां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गुणे॥१६॥

इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्मन्त्रसे यस्य द्विता विधुतेरि ।

हस्ताय वज्रः प्रति धायि दर्शतो मुहो दिवे न स्यः ॥१७॥

नक्रिष्टं कर्मणा नक्षत्रधकारं सदावृधम् ।

इन्द्रं न यज्ञैर्विश्वर्तुमृश्वममष्टं धृष्णोऽजिमम् ॥१८॥

अपाह्णमुग्रं पृतनासु सासहिं यस्मिन्महोरुत्रयः ।

सं धेनवा जार्यमानं अनोनवुर्धावः क्षामां अनोनगुः ॥१९॥

यद् धावं इन्द्र ते श्रुतं श्रुतं भूमीकृत स्युः ।

न त्वां वज्रिन्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रादंसी ॥२०॥

आ पंप्राथ महिना वृष्ण्या वृषन्विश्वो हविष्टु श्रवमा ।

अस्माँ अंव मघवन्गोमति ग्रजे वज्रि चित्राभिकृतिभिः ॥२१॥ (१९३)

(१३)

(१-८) १-३ प्रगाथः ४ ८ देवजामयः । इन्द्रः । गायत्री ।

उत्वा मन्दन्तु स्तोमाः कृष्ण्व राधो अत्रियः । अवं ब्रह्मद्विषो जहि ॥ १ ॥

पदा पूर्णैराराधसो नि बाधस्व मुहौ अंसि । नहि त्वा कश्चन प्रति ॥ २ ॥

त्वमीधिषे सुतानामिन्द्र त्वमसुतानाम् । त्वं राजा जनानाम् ॥ ३ ॥

ईक्ष्यन्तीरपस्युव इन्द्रं जातमुपायनं । भुजानासः सुवर्षिम ॥ ४ ॥

त्वमिन्द्र बलादधि सहसो जात ओजंगः । त्वं वृषन्वृषदेसि ॥ ५ ॥

त्वमिन्द्रासि वृत्रहा न्यन्तरिक्षमतिरः । उद् यामस्तभा ओजमा ॥ ६ ॥

त्वमिन्द्र सजोषसमकं विभर्षि वाहोः । वज्रं विश्वान् ओजमा ॥ ७ ॥

त्वमिन्द्राभिभूरसि विश्वा ज्ञातान्योजसा । स विश्वा भुव आमवः ॥ ८ ॥ (१०१)

(१४)

१-११ कृष्णः । इन्द्रः । १-३, १०, ११ त्रिष्टुप् ; ४-६ जगर्मा ।

आ यात्विन्द्रः स्वपतिर्मदाय यो धर्मेणा नृत्तज्ञानस्तुविष्मान् ।

प्रत्नक्षाणो अति विश्वा सहस्रपारेण महता वृष्ण्येन ॥ १ ॥ (६०२)

सुष्ठामा रयः सुयमा हरीं ते भिम्यक्षु वज्रो नृपते गर्भस्तौ ।
 श्रीर्मे राजन्सुपथा याक्ष्वाङ्क वर्षीम ते पुपुषो वृष्ण्यानि ॥ २ ॥
 एन्द्रबाहो नृपतिं वज्रबाहुमुग्रमुग्रासस्तविपास एनम् ।
 प्रत्नक्षसं वृषभं सत्यश्रुममेमस्मत्रा सधुमादौ वहन्तु ॥ ३ ॥
 एवा पतिं द्रोणसाचं सचैतसमर्जं स्कम्भं धरुण आ वृषायसे ।
 ओजः कृष्व सं गृभाय त्वे अप्यसो यथा केनिपानाभिर्नो वृधे ॥ ४ ॥
 गर्भमस्मे वसुन्या हि शंसिषं स्वाशिषं भरमा याहि सोमिनः ।
 त्वमीशिषे सास्मिन्ना संत्सि बहिष्पनाधृष्या तव पात्राणि धर्मेणा ॥ ५ ॥
 पृथक्प्रार्थन्प्रथमा देवहृतयोऽकृण्वत श्रवस्यानि दुष्टरा ।
 न ये श्रेकुर्वक्षियां नार्वमारुहमीमेव ते न्यविशन्तु केपयः ॥ ६ ॥
 एवैवापागपरे सन्तु दह्योऽग्नि येषां दुर्युज आयुयुजे ।
 इत्या ये प्रागुपरे सन्ति दावने पुरुणि यत्र वयुनानि भोजना ॥ ७ ॥
 गिरीरञ्जान्रेजमानौ अधारयद् द्यौः क्रन्ददन्तरिक्षाणि कोपयत् ।
 समीचीने क्षिपणे विं प्कभायति वृष्णः पीत्वा मर्द उक्थानि शंसति ॥ ८ ॥
 इमं विंममि सुकृतं ते अङ्कुशं येनारुजासि मघवं छफारुजः ।
 अस्मिन्सु ते सर्वने अस्त्वोक्थं सुत इष्टौ मघवन्धोऽप्यामगः ॥ ९ ॥
 गोमिष्टोमामति दुरेवां यवैन क्षुर्व पुरुहव विश्वाम् ।
 वयं राजभिः प्रथमा घनान्यस्माकैर्न वृजनेना जयेम ॥ १० ॥
 वृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोर्ध्वरस्मादध्वरादघायोः ।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मघ्यतो नः सखा सखिम्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥ (१५)

(९५)

(१-४) १ श्रुत्समवः २-४ सुवाः पैञ्चवनः । इन्द्रः । १ मदिः ३-४ शकरी ।
 त्रिकङ्कुपे मदिषो यवाशिरं तुविश्रुमस्तुपत्सोममपिबुद्विष्णुना सुतं यथावद्वत् ।
 सार्धं ममाद् मदि कर्म कर्तव्यं महामुक्तं सैनं सध्वरेवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्द्रः ॥ १ ॥
 प्रो प्वस्मै पुरोदयमिन्द्राय भूपमर्चत ।
 अमीकै विदु लोककृत्संगे सुमत्सु वृत्रहास्माकं बोधि चोदिता
 नमन्तामन्यकेशां ज्याका अधि धन्वंसु ॥ २ ॥ (१५)

त्वं सिन्धूरवासृजोऽधराचो अहर्बहिम् ।

अश्वत्थरिन्द्र जज्ञिषे विश्वं पुष्पसि वार्यं तं त्वा परि ष्वजामहे

नर्मन्तामन्यकेषां ज्याका अधि घन्वसु

॥ ३ ॥

वि पु विश्वा अरातयोऽयों नश्नन्त नो धियः ।

अस्तासि शत्रवे वधं यो न इन्द्र जिघांसति या तै रातिर्दुर्दिश्वसु

नर्मन्तामन्यकेषां ज्याका अधि घन्वसु

॥ ४ ॥ (११६)

(९६)

(१-२४) १-५ पुरणः; ६-१० यक्ष्मनाशनः; ११-१६ रसोहा; १७-२३ विष्टुहा; २४ प्रचेता।

१-५ इन्द्रः; ६-१० यक्ष्मनाशनम्; ११-१६ गर्भसंस्त्रावः;

१७-२३ यक्ष्मनाशनं; २४ दुःस्वप्नप्रमम् ।

१-१० विष्टुपः; ११-२४ अनुष्टुपः ।

तीम्रस्याभिर्वयसो अस्य पाहि सर्वरथा वि हरीं इह शृञ्च ।

इन्द्र मा त्वा यजमानासो अन्ये नि रीरमन्तुर्मभिमे सुतासः

॥ १ ॥

तुभ्यं सुतास्तुभ्यमु सोत्वासुस्त्वां गिरः श्वाय्या आ ह्वयन्ति ।

इन्द्रेदमद्य सर्वेन जुषाणो विश्वस्य विद्धां इह पाहि सोमम्

॥ २ ॥

य उञ्चता मर्नसा सोममस्मै सर्वहृदा देवर्कामः सुनोति ।

न गा इन्द्रस्तस्य परा ददाति प्रज्ञस्तमिषार्कमस्मै कृणोति

॥ ३ ॥

अनुस्पष्टो भवत्येगो अस्य यो अस्मै रेवाञ्च सुनोति सोमम् ।

निररन्तौ मयवा तं दधाति ब्रह्मद्विषो हुन्त्यनानुदिष्टः

॥ ४ ॥

अश्वायन्तो गृध्यन्तो वाजयन्तो हवामहे त्वोर्पगन्तुवा उ ।

आभूर्पन्तस्ते सुमतौ नवायां वयमिन्द्र त्वा शुनं हुवेम

॥ ५ ॥

मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कर्मज्ञातयक्ष्मादुत राजगृहमात् ।

ग्राहिर्जग्राह यद्येतदेनं तस्या इन्द्राग्नी प्र मुमुक्षमेनम्

॥ ६ ॥

यदि क्षितायुर्यदि वा परेतो यदि मृत्योरेन्तिकं नीति एव ।

तमा हरामि निर्मेतेरुपस्थादस्पाशमेनं श्रुतशारदाय

॥ ७ ॥

सहस्राक्षेण श्रुतवीर्येण श्रुतायुषा हविषादार्पमेनम् ।

इन्द्रो ययैनं श्रुतदो नयात्यति विश्वस्य दुतितस्य पारम्

॥ ८ ॥ (१२४)

अतं जीव अरदो वर्धमानः अतं हेमन्तान्छतमु वसन्तान् ।

अतं त इन्द्रो अग्निः सविता बृहस्पतिः अतायुषा इधिपाहार्पमेनम् ॥ ९ ॥

आहार्पमविदं त्वा पुनरागाः पुनर्णवः ।

मर्वाङ्ग सर्वं ते चक्षुः सर्वमायुध तेऽविदम् ॥ १० ॥

ब्रह्मणाग्निः संविदानो रश्मोहा बाधतामितः ।

अर्मीवा यस्ते गर्भं दुर्णामा योनिमाश्रये ॥ ११ ॥

यस्ते गर्भमर्मीवा दुर्णामा योनिमाश्रये । अग्निं ब्रह्मणा सह निष्कृन्वा दमनीनश्च ॥ १२ ॥

यस्ते हन्ति पतयेन्तं निपत्सुन् यः सरीसृपम् । ज्ञातं यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ १३ ॥

यस्ते ऊरु विहरत्यन्तरा दम्पती श्वे । योनिं यो अन्तरारोहि तमितो नाशयामसि ॥ १४ ॥

यस्त्वा भ्राता पतिर्मृत्वा जारो भूत्वा निपद्यते । प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ १५ ॥

यस्त्वा स्वमेनं तमेसा मोहयित्वा निपद्यते । प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ १६ ॥

अधीभ्यां ते नार्मिकाभ्यां कर्णाभ्यां छुचुकादधि ।

यक्ष्मं क्षीर्यर्ण्यं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि बृहामि ते ॥ १७ ॥

ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनुक्ष्यात् ।

यक्ष्मं दोष्यर्ण्यमंसाभ्यां बाहुभ्यां वि बृहामि ते ॥ १८ ॥

हृदयात्ते परि ह्योमो हलीक्ष्णात्पाद्वर्माभ्याम् ।

यक्ष्मं मर्तस्त्राभ्यां प्लीहो यक्ष्मस्ते वि बृहामसि ॥ १९ ॥

आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोरुदरादधि ।

यक्ष्मं कुक्षिभ्यां प्लाशेर्नाभ्या वि बृहामि ते ॥ २० ॥

उरुभ्यां ते अष्टीवज्रां पाणिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।

यक्ष्मं भसद्यं ओणिभ्यां भासदं भंससो वि बृहामि ते ॥ २१ ॥

अस्थिभ्यस्ते मज्जस्यः स्नावभ्यो धमनिभ्यः ।

यक्ष्मं पाणिभ्यामङ्गुलिभ्यो नखेभ्यो वि बृहामि ते ॥ २२ ॥

अङ्गैरङ्गे लोभिलोभि यस्ते पर्वणिपर्वणि ।

यक्ष्मं त्वचस्यं ते वयं कृदयपस्य वीवर्हेण विष्वञ्चं वि बृहामसि ॥ २३ ॥

अपेहि मनमप्युतेऽपं काम पुश्चर । पुरो निश्नेत्या आ चक्ष्व बहुधा जीवतो मनः ॥ २४ ॥ (२४०)

॥ इत्यथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

का० २०, प्र० १९, अनु० ९]

४३७

[का० २०, प्र० १७, मं० १]

(९७)

१-३ कलिः । इन्द्रः । बृहती ।

[९] वयमेनमिदा क्षोर्षीपमेह वृत्रिणम् ।

तस्मा उ अद्य संमना सुतं भ्रा नूनं भूषत भुते ॥ १ ॥

वृक्षधिस्य वारुण उरामधिरा वयुनेषु भूषति ।

सेमं नः स्तोमं जुजुपाण आ गृहीन्द्र प्र चित्रया धिया ॥ २ ॥

कदू न्वस्याकृतमिन्द्रस्यास्ति पौंस्यम् ।

केनो नु कं भोमतेन न शुभुवे अनुपः पतिं वृत्रहा ॥ ३ ॥ (१७३)

(९८)

१-२ रायुः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

त्वामिद्वि हवामहे साता वारुण्य कारवः ।

त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां कामास्त्वर्धतः ॥ १ ॥

म त्वं नक्षित्र वज्रहस्त घृष्णया मह स्तवानो अद्रियः ।

गामर्ध्वं रथ्यमिन्द्र सं किर सत्रा वाजं न जिग्युषं ॥ २ ॥ (१७४)

(९९)

१-२ मेघातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

अभि त्वा पूर्वपीतय इन्द्र स्तोमैभिरायवः ।

समीचीनासं क्रमवः समस्वरज्जुहा गृणन्त पूर्व्यम् ॥ १ ॥

अस्योदिन्द्रो वावृधे वृष्ण्यं शवो मदे सुतस्य विष्णवि ।

अथा तमस्य मद्विमानमायवोऽनु ध्रुवन्ति पूर्वया ॥ २ ॥ (१७५)

(१००)

१-३ नृमेघः । इन्द्रः । उष्णिहः ।

अथा हीन्द्र शिर्वण उप त्वा कामान्महः संसृज्महे । उदेव यन्त उदमिः ॥ १ ॥

वार्यं त्वा यव्याभिवर्धन्ति शूर प्रभाणि । वावृध्वासं धिद्विबो दिवेदिवे ॥ २ ॥

युजान्ति हरीं इषिरस्य गार्धयोरो रथं उरुयुगे । इन्द्रवाहा वचोयुजा ॥ ३ ॥ (१७६)

(१०१)

१-३ मेघातिथिः । अग्निः । गायत्रीः ।

अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं विश्वेदसम् । अस्य यजस्य सुकतुम् ॥ १ ॥ (१७७)

अग्निर्मसि हवीमभिः सदा हवन्त विस्पतिम् । हव्यवाहं पुरुषियम् ॥ २ ॥

अग्ने देवो इहा वह जज्ञानो वृक्षर्हिषे । असि होता न ईर्ष्यः ॥ ३ ॥ (१५२)

(१०२)

१-३ विश्वामित्रः । अग्निः । गायत्री ।

इत्येन्यो नमस्युस्तिरस्तमांसि दर्शतः । समन्निर्दिष्यते वृषा ॥ १ ॥

वृषो अग्निः समिध्यतेऽत्रो न देववाहनः । तं हविष्मन्त ईलते ॥ २ ॥

वृषणं त्वा वयं वृषन्वृषणः समिधीमहि । अग्ने दीर्घतं वृहद् ॥ ३ ॥ (१५६)

(१०३)

(१-३) १ सुदीतिपुरुषमीदो, २-३ अग्निः । १-२ गृहती, ३ सतो गृहती ।

अग्निमीलिष्वारसे गायामिः क्षीरक्षौचिपम् ।

अग्निं राये पुरुषील्ह भुतं नरोऽग्निं सुदीतये छुदिः ॥ १ ॥

अग्न आ यासिमिहोतारं त्वा वृणीमहे ।

आ त्वामनक्तु प्रयता हविष्मती यजिष्ठं बर्हिषासदे ॥ २ ॥

अच्छा हि त्वा सहसः स्रनो अक्षिरः सुचश्चरन्त्यध्वरे ।

ऊजो नपातं वृत्केशमीमहेऽग्निं यज्ञेषु पूर्व्यम् ॥ ३ ॥ (१५७)

(१०४)

(१-४) १-२ मेघ्यातिथिः, ३-४ नृमेघः । इन्द्रः । प्रगाथाः ।

इमा उं त्वा पुरुवसो गिरो वर्धन्तु या मम ।

पावकवर्णाः शुचयो विप्रश्चितोऽभि स्तोमैरनूपत ॥ १ ॥

अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रवे ।

सत्यः सो अस्य महिमा गृणे श्वो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ २ ॥

आ नो विश्वासु हव्य इन्द्रः समत्सु भूषतु ।

उष प्रक्षाणि सर्वनानि वृत्रहा परमज्या ऋचीपमः । ॥ ३ ॥

त्वं दाता प्रथमो राधसामस्यसि सत्य ईशानकृत् ।

तुविपुत्रस्य युज्या वृणीमहे पुत्रस्य शर्वमो महः ॥ ४ ॥ (१६३)

(१०५)

(१-५) १-३ रुमेधः, ४-५ पुरुहन्मा । इन्द्रः । प्रयायः ।

स्वर्भिन्द्र प्रतुर्विष्वमि विश्वा असि स्पृधः ।

अज्ञस्तिहा जनिता विंशतरसि त्वं त्वं सुरुष्यतः ॥ १ ॥

अतुं ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी मित्रं न मातरां ।

विश्वास्ते स्पृधः श्रययन्त मन्थवे वृत्रं यद्विन्दुं त्वैसि ॥ २ ॥

इत ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् ।

आशुं जेतारं हेतारं रथीरममर्तुं तुभ्यावृषम् ॥ ३ ॥

यो राजा चर्पणीनां याता रथैभिरग्निगुः ।

विशवासां तल्लता पृतनाब्जां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गृणे ॥ ४ ॥

इन्द्रं तं शुष्म पुरुहन्मभवसि यस्य हिता विंशतेरि ।

हस्ताय वज्रः प्रति पायि दक्षतो महो दिवे न द्रव्यैः ॥ ५ ॥ (६६८)

(१०६)

१-३ गोपस्यभ्यसक्तिनौ । इन्द्रः । उष्णिह ।

तव त्वदिन्द्रियं बृहत्तव शुष्मयुतं क्रतुम् । यज्ञं शिक्षासि विषणा वरेण्यम् ॥ १ ॥

तव घौरिन्द्र पौंस्यं पृथिवी वर्धति भवं । त्वामापः पर्वतासश्च हिन्विरे ॥ २ ॥

त्वां विष्णुर्वृहन्धयो मित्रो गृणाति वरुणः । त्वां शर्षो मवुत्यनु मारुतम् ॥ ३ ॥ (६७१)

(१०७)

(१-१५) १-३ वत्सः ४-१३ बृहद्विषः, १४-१५ कुत्सः । इन्द्रः ।

१४-१५ सूर्यः गायत्री, १४-१५ विष्णुः ।

समस्य मन्थवे विश्वो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समुद्रायैव सिन्धवः ॥ १ ॥

ओजस्तदस्य तित्विष उमे यत्समवर्तयत् । इन्द्रश्चर्मैव रोदसी ॥ २ ॥

वि विद्वद्रस्य दोषतो वज्रेण श्रुतपर्वणा । शिरौ विमेद वृष्णिनां ॥ ३ ॥

तदिदास श्रवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्तेषु नृग्याः ।

सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रूननु यदेनं मदेन्ति विश्व ऊमाः ॥ ४ ॥

बावृषानः शर्वसा भूयोजाः कर्तुर्वासाय मियसं दधाति ।

अग्न्यनश्च व्यनश्च सस्ति सं ते नवन्त प्रभृता मदेव ॥ ५ ॥

त्वे क्रतुमपि पृञ्चन्ति भूरि दिव्यदेवे त्रिर्भवन्त्यूमाः ।

स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सजा समदः सु मधुं मधुनाभि बौधीः ॥ ६ ॥ (६७७)

यदि चिक्षु त्वा धना जयन्तं रणे रणे अनुमदन्ति विप्राः ।
 ओजीयः शुष्मिन्स्थिरमा तनुषु मा त्वा दमन्दुरेवांसः कुशोकाः ॥ ७ ॥
 त्वया वयं शोचामहे रणेपु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि ।
 चोदयामि तु आपुषा वचोभिः सं ते शिक्षामि ब्रह्मणा वयांसि ॥ ८ ॥
 नि तदधिपेऽधरे परे च यस्मिन्नाविधावसा दुरोणे ।
 आ स्थापयत मातरं जिगन्तुमत इन्वत कर्षराणि भूरि ॥ ९ ॥
 स्तुष्व वर्मन्पुरुवर्त्मनं समृम्भाणमिनतममाप्तमाप्स्यानाम् ।
 आ दर्शति शर्वसा भूयोजाः प्र संक्षति प्रतिमानं पृथिव्याः ॥ १० ॥
 इमा ब्रह्म बृहद्विषः कृणवदिन्द्राय शूपर्मत्रियः स्वर्पाः ।
 महो गोत्रस्य क्षयति स्त्रराजा तुरदिचिद्विषमर्णवचपस्वान् ॥ ११ ॥
 एवा महान्बृहद्विषो अथर्वावोचस्वां तन्वशुभिन्द्रमेव ।
 स्वसारो मातुरिभ्वरी अरिग्रे हिन्वन्ति चैते शर्वसा वर्धयन्ति च ॥ १२ ॥
 चित्रं देवानां केतुरनीकं ज्योतिष्मान्प्रदिशुः स्वयं उद्यन् ।
 दिवाकुरोऽति पुञ्जस्तमांसि विशातारीदुरितानि शुकः ॥ १३ ॥
 चित्रं देवानां हृदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नः ।
 आप्राद् घावापृथिवी अन्तरिक्षं स्वयं आत्मा जगत्स्त्वस्युपध ॥ १४ ॥
 सूर्यो देवीमुपसं रोचमानां मयों न योषामभ्येति पृथात् ।
 यत्रा नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम् ॥ १५ ॥ (६८)

(१०८)

१-३ नृमधः । इन्द्रः । १ गायत्री, २ ककुश, ३ पुर उष्णिह ।

त्वं न इन्द्रा मेरे ओजो नृमणं शतक्रतो विचर्षणे । आ वीरं पृतनापहम् ॥ १ ॥
 त्वं हि नः पिता वंसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ । अथा ते सुभ्रमीमहे ॥ २ ॥
 त्वां शुष्मिन्पुरुहूत बाजयन्तुष्टपं ब्रुवे शतक्रतो । स नो रास्व सुवीर्यम् ॥ ३ ॥ (६८९)

(१०९)

१-३ गोतमः । इन्द्रः । पंक्तिः ।

म्वादांरिस्था विपवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः ।
 या इन्द्रेण स्यावरीर्षणा मदन्ति शोभसे वस्वीरजु स्वराज्यम् ॥ १ ॥ (६९०)

ता अस्य वृक्षनायुवः सामं श्रीणन्ति पृथ्गनयः ।

प्रिया इन्द्रस्य धेनुवो वज्रं हिन्वन्ति सार्यकं वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ २ ॥

ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः ।

व्रतान्यस्य सश्विरे पुरुषाणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ ३ ॥ (६१२)

(११०)

१-३ धृतकक्षः सुकक्षा वा । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्राय मध्वने सुतं परं द्योमन्तु नो गिरः । अर्कमर्चन्तु कारवः ॥ १ ॥

यस्मिन्विद्वा अधि श्रियो रणन्ति सप्त संसदः । इन्द्रं सुते हवामहे ॥ २ ॥

त्रिकद्रुकेषु चेतनं देवास्तो यज्ञमज्ञत । तमिदं धेन्तु नो गिरः ॥ ३ ॥ (६१५)

(१११)

३ पर्वतः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

यत्सोममिन्द्र विष्णवि यद्वा य धित आप्तये । यद्वा मरुतसु मन्दसे समिन्दुभिः ॥ १ ॥

यद्वा शक्र परावति समुद्रे अधि मन्दसे । अस्माकमित्सुते रणा समिन्दुभिः ॥ २ ॥

यद्वासि सुन्वतो वृधो यजमानस्य सत्पते । उक्थे वा यस्य रण्यसि समिन्दुभिः ॥ ३ ॥ (६१८)

(११२)

१-३ सुकक्षः । इन्द्रः । गायत्री ।

यदुष कक्षं वृत्रहमुदगां अभि ध्वर्य । सर्वं तदिन्द्र ते वक्षे ॥ १ ॥

यद्वा प्रवृद्ध सत्पते न मरा इति मन्यसे । उतो तत्सत्यमिच्छ ॥ २ ॥

ये सोमासः परावति ये अर्वावति सुन्विरे । सर्वास्तां इन्द्र गच्छसि ॥ ३ ॥ (७०१)

(११३)

१-२ भगः । इन्द्रः । प्रगाथा ।

उभयं क्षुण्वच्च न इन्द्रो अर्वाग्निदं वचः ।

सत्राच्यां मधवा सोमपीतये धिया शर्विष्ठ आ गमन् ॥ १ ॥

तं हि स्वराजं वृषमं तमोजसे धिपणे निष्टतुधतुः ।

उतोपमानां प्रथमो नि पीदसि सोमकामं हि ते मनः ॥ २ ॥ (७०३)

(११४)

१-२ सौमरिः । इन्द्रः । गायत्री ।

अभ्रातृभ्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जनुषा सनादसि । युधेदापित्वमिच्छसे ॥ १ ॥ (७०४)

नकीं रेवन्तं सखायं विन्दसे पीयन्ति ते सुराग्रवः ।

यदा कुणोषि नदुतुं समृद्धस्यादित्तिरेव ह्यसे

॥ २ ॥ (८५५)

(११५)

१-२ यत्सः । इन्द्रः । नायग्री ।

अहमिदि पितृप्पतिं मेधामृतस्य जग्रमं । अहं सूर्यं इवाजनि ॥ १ ॥

अहं प्रतेन मन्मना गिरः शुम्भामि कण्वयत् । येनेन्द्रः शुष्ममिदधे ॥ २ ॥

ये त्वामिन्द्र न तुष्टुर्कर्मयो ये च तुष्टुवुः । ममेद्वर्षस्तु सुष्टुतः ॥ ३ ॥ (७०८)

(११६)

१-२ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । गृहती ।

मा भूय निष्ठा इवेन्द्र त्वदरणा इव ।

वनानि न प्रजडितान्यद्रिवो दुरोपासो अमन्महि

॥ १ ॥

अमन्महीदनाश्वौऽनुग्रासश्च वृत्रहन् ।

सकृत्सु ते महता शूर राक्षसानु स्तोमं हृदीमहि

॥ २ ॥ (७१०)

(११७)

१-३ वासिष्ठः । इन्द्रः । विराट् ।

पिशा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुपाव हयश्वाद्रिः ।

सोतुर्वाहुभ्यां सुयतो नारी

॥ १ ॥

यस्ते मद्रो युज्यश्चाकुरस्ति येन वृत्राणि हर्यश्च हंसि । स त्वामिन्द्र प्रभूवसो ममत्तु ॥ २ ॥

बोधा सु मे मधवन्वाचमेमां यां ते वसिष्ठो अर्चति प्रशस्तिम् । इमा ब्रह्म सधुमादे जुपस्व ॥ ३ ॥

(७११)

(११८)

(१-४) १-२ भर्गः, ३-४ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथाः ।

शङ्ख्युक्षुपु शचीपतु इन्द्र विश्वामिरुतिभिः ।

भगं न हि त्वा युशसं वसुविदुमत्तु शूर चरामसि

॥ १ ॥

पौरो अश्वस्य पुरुकृद्ब्रामस्युत्तो देव हिरण्ययः ।

नकिहि दानं परिमर्षिपत्वे यद्यद्यामि तदा मर

॥ २ ॥

इन्द्रमिद्वतातय इन्द्रं प्रयत्यजिरे ।

इन्द्रं समीके वृनिनो हवामह इन्द्रं धनस्य सातये

॥ ३ ॥ (७१६)

इन्द्रो मृदा रोदसी पप्रच्छ इन्द्रः सूर्यमरोचयत् ।

इन्द्रे ह विश्वा श्रवणानि येमि इन्द्रे सुवानास इन्दवः

॥ ४ ॥ (७१७)

(११९)

(१-२) १ आद्युः, २ अधिगुः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

अस्तावि मन्म पूर्य ब्रह्मेन्द्राय बोधत ।

पूर्वाश्रितस्य घृहीतीरनूपत स्तोत्रमेवा असृष्टव

॥ १ ॥

तुरण्यवो मधुमन्तं घृतवचुतं विप्रासो अर्कमानृचुः ।

अस्मे रुयिः पप्रथे वृष्ण्यं शत्रोऽस्मे सुवानास इन्दवः

॥ २ ॥ (७१९)

(१२०)

१-२ देवातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

यदिन्द्र प्रागपागुदहन्यग्निवा ह्यसे नृभिः ।

सिमां पुरु नृधृतो अस्यानवेऽसिं प्रश्र्वर्ष तुर्वर्धे

॥ १ ॥

यद्वा रुमे रुशमे इयावके कृप इन्द्र मादयसे सचा ।

कम्वासस्त्वा ब्रह्मभि स्तोमवाहस इन्द्रा यच्छन्त्या गहि

॥ २ ॥ (७२१)

(१२१)

१-२ वसिष्ठः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

अभि त्वां शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः ।

ईशानमस्य जगतः स्वर्दृष्टमीशानमिन्द्र तुर्युपः

॥ १ ॥

न त्वावो अन्यो दिव्यो न पार्थिवो न ज्ञातो न जनिष्यते ।

अश्वायन्तो मधवमिन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे

॥ २ ॥ (७२३)

(१२२)

१-३ शुनःशोफः । इन्द्रः । गायत्री ।

रेवतीर्निः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुर्वाजाः । धुमन्तो याभिर्मदेम ॥ १ ॥

आ ध त्वावान्मनास स्तोत्रम्यो धृष्णावियानः । अणोरक्षं न चक्रयोः ॥ २ ॥

आ यदुवः शतक्रतुवा कामं जरितृणाम् । अणोरक्षं न शर्चीभिः ॥ ३ ॥ (७२६)

(१२३)

१-२ कुत्सः । सूर्यः । मिष्टुपः ।

तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मृच्या कर्तोवित्तं सं जमार ।

यदेदयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै

॥ १ ॥ (७२७)

तन्मित्रस्य वरुणस्यामिचक्षे क्षयौ रूपं कृणुते द्यौरुपस्थे ।

अनन्तमन्यदुर्गदस्य पाजः कृष्णमन्यद्वरितः सं भरन्ति

॥ २ ॥ (७२८)

(१२४)

(१-६) १-३ वामदेवः, ४-६ भुवनः । इन्द्रः । १-२ गायत्री, ३ पादनिचुत्तः ४-६ त्रिष्टुप् ।

कया नश्चित्र आ भुवदुती सुदावृष्टः सखा । कया शर्चिष्ठया वृता ॥ १ ॥

कस्त्वा सत्यो मदानां मेहिष्ठो मत्सुदन्धमः । इव्हा चिद्वारुणे वसु ॥ २ ॥

अमी पु णः सखीनामविता जरितृणाम् । श्रुतं मेवास्युतिभिः ॥ ३ ॥

इमा तु कुं भुवना सीपधामेन्द्रश्च विधे च देवाः ।

यज्ञं च नस्तुर्न च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीकृत्पाति ॥ ४ ॥

आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिरस्माकं भूत्वविता तनूनाम् ।

हत्वाय देवा अमुरान्यदायन्ते देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः ॥ ५ ॥

प्रत्यञ्चमर्कमनयं छचीभिरादितस्त्वधार्मिपिरां पर्यपश्यन् ।

अया वाजं देवहितं सनेम मदेम श्रुतहिमाः सुवीराः ॥ ६ ॥ (७२९)

(१२५)

(१-७) सुकृतिः । इन्द्रः, ४-५ अभिनो । त्रिष्टुप्, ४ अनुष्टुप् ।

अपेन्द्र प्राचो मघवन्नभिन्नानपापाचो अभिभूते नुदस्व ।

अपोदीचो अपं शरापराच उरौ यथा तव शर्मन्मदेम ॥ १ ॥

कुविदुङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं विपूर्य ।

इहेपां कृणुहि भोजनानि ये नृहिष्ठो नमोवृक्ति न जग्मुः ॥ २ ॥

नहि स्थूर्युतथा यातमस्ति नोत श्रवो विविदे संगमेपु ।

गच्यन्त इन्द्रं सख्याय विप्रा अश्यायन्तो वृषणं वाजयन्तः ॥ ३ ॥

युवं सुरार्ममग्निना नमुचावासुरे सचा ।

विपिपाना शुभस्पती इन्द्रं कर्मस्वावतम् ॥ ४ ॥

पुत्रमिव पितराबिभिन्नोमेन्द्रावधुः कार्थ्यैर्दसनाभिः ।

यत्सुरामं व्यपिबुः शर्चीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ॥ ५ ॥

इन्द्रः सुत्रामा स्वर्वा अवोभिः सुमृडीको मेवतु विश्ववेदाः ।

वार्षतां देवो अभयं नः कृणोत सुवीर्यस्य पतयः म्याम ॥ ६ ॥ (७३०)

स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मद्वाराचिद् द्वेपः सनुतयुयोतु ।
तस्य वयं सुप्रतो यज्ञियस्यापि मदे सौमनसे स्था

॥ ७ ॥ (७४१)

(१२६)

१-२३ वृषाकपिन्द्राणी च । इन्द्रः । पंक्तिः ।

वि हि सितोरसृक्षत नेन्द्रं देवममंसत ।
यत्रामदद्वृषाकपिर्यः पुष्टेपु मत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १ ॥

परा हीन्द्र धावसि वृषाकपेरति व्यधिः ।
नो अह प्र विन्दस्यन्यत्र सोमपीतये विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २ ॥

किमुयं त्वां वृषाकपिश्चकार हरितो मुगः ।
यस्मा इरस्यसीदु न्वश्रयो वा पुष्टिमहसु विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ३ ॥

यमिमं त्वं वृषाकपिं प्रियमिन्द्राभिरक्षसि ।
श्वा न्वस्य जम्भिपदपि कर्णे वराहयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ४ ॥

प्रिया तद्यानि मे कपिर्व्यक्ता व्यद्विदुप ।
शिरो न्वस्य राविपं न सुगं दुष्कृते श्वं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ५ ॥

न मत्स्त्री सुभसत्तरां न सुयाश्रुतरा श्रुवत् ।
न मत्प्रतिच्यवीयसी न सकथ्युद्यमीयसी विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ६ ॥

उवे अम्व सुलाभिके यथेवाङ्ग भविष्यति ।
भसन्मे अम्व सक्थि मे शिरां मे वीवि हृष्यति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ७ ॥

किं सुवाहो स्वङ्गुरे पृथुष्टो पृथुजाघने ।
किं शूरपनि नस्त्वमम्युमीपि वृषाकपिं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ८ ॥

अवीराभिव मामयं शूराक्षुभि मन्यते ।
उताहमेस्मि वीरिणीन्द्रपत्नी मरुत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ९ ॥

संहोत्रं स पुरा नारी समनं वाव गच्छति ।
वेधा क्रतस्य वीरिणीन्द्रपत्नी महीयते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १० ॥

इन्द्राणीमासु नारिषु सुभगाभ्रमश्रवम् ।
नक्षत्रा अपुरं च न अरसा मते पतिविश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ११ ॥ (७५२)

नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेभ्यः ।

यस्येदमप्यं हविः प्रियं देवेषु गच्छति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१२॥

वृषाकपायि रेवति सुपुत्र आदु सुस्तुषे ।

वसंत इन्द्र उक्षणः प्रियं कश्चित्करं हविर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१३॥

उक्ष्णो हि मे पञ्चदश साकं पचन्ति विश्वतिम् ।

उताहमग्निं पीव इदुभा कुक्षी पृणन्ति मे विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१४॥

वृषमो न तिग्मवृक्षोऽन्तर्युषेषु रोरुवत् ।

मन्थस्त इन्द्र शं हृदे यं ते सुनोति भावयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१५॥

न सेधे यस्य रम्भतेऽन्तरा सकथ्याङ्गे कपृत् ।

सेदीशि यस्य रोमशं निपेदुषो विजृम्भते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१६॥

न सेधे यस्य रोमशं निपेदुषो विजृम्भते ।

सेदीशि यस्य रम्भतेऽन्तरा सकथ्याङ्गे कपृद्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१७॥

अयमिन्द्र वृषाकपिः परस्वन्तं हतं विदत् ।

असिं सुनां नवं चरुमादेयस्यान आचितं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१८॥

अयमेमि विचाकंशद्विचिन्वन्दासुमार्यम् ।

पिबामि पाकसुत्वन्नोऽभि घोरमचाकशं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१९॥

धन्वं च यत्क्रुन्तत्रं च कति स्विता वि योजना ।

नेदीयमो वृषाकपेस्तमेहि गृहौ उप विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२०॥

पुनरेहि वृषाकपे सुविता कल्पयावहे ।

य एष स्वमन्नश्चनोस्तुमेरि पथा पुनर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२१॥

यदुदञ्चो वृषाकपे गृहमिन्द्राजगन्तन ।

कस्य पुन्वघो मृगः कमगं जनयोपनो विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२२॥

पथैर्हि नाम मानुषी साकं संश्रव विश्वतिम् ।

भङ्गं मलं त्यम्या अभूद्यम्या उदरमामयद्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२३॥ (७६४)

॥ अथ कुन्तापसूक्तानि ॥

(१२७)

(खिलानि ।)

इदं जना उपं श्रुत नराशंसं स्तर्धिष्यते ।

पृष्टिं सहस्रां नवतिं च कौरव आ रुक्मिणेषु दग्धं

॥ १ ॥

उष्टा यस्य प्रवाहणो बभूवन्तो द्विदश । बर्ष्मा रथस्य नि जिहीडते दिव ईपमाणा उपस्पृशः ॥२॥

एष इपायं मामहे शतं निष्कान्दश स्रजः । त्रीणि शतान्यर्बतां सहस्रा दश गोनाम् ॥३॥

वर्षस्व रेमं वच्यस्व वृक्षे न पक्षे शकुनः । नष्टे जिह्वा चर्चरीति क्षुरो न भुरिजोरिव ॥४॥

प्र रेमासौ मनीषा वृषा गाव इवेरते । अमोतपुत्रका एषाममोत गा इवांसते ॥५॥

प्र रेम धीं भरस्व गोविदं वसुविदम् । देवत्रेमां चार्चं श्रीणीहीपुर्नावीरस्तारम् ॥६॥

राशो विश्वजनीनस्य यो देवोऽमर्त्यो अति । वैश्वानरस्य सुष्टुतिमा सुनोता परिधितः ॥७॥

परिच्छिन्नः क्षेममकरोचम् आसन्नमाचरन् । कुलायन्कृष्वन्कौरव्यः पतिर्वदति जायया ॥८॥

कृतरा आ हराणि दधि मन्यां परि श्रुतम् । जायाः पतिं वि पृच्छति राष्ट्रे राज्ञः परिधितः ॥९॥

अभीवस्वः प्र-जिहीते यवः पृकः पयो बिलम् ।

जनः स भद्रमेधति राष्ट्रे राज्ञः परिधितः

॥१०॥

रुद्रः कृत्स्नबुधदुर्षिष्ट वि चरा जनम् । ममेदुग्रस्य चर्केषि सर्वे इचै पुणादुरिः ॥११॥

इह गावः प्रजायन्मिहास्या इह पूरुषाः । इहो सहस्रदक्षिणोऽपि पूषा नि पीदति ॥१२॥

नेषा इन्द्र गावो रिपुन्मो आसां गोपं रीरिपत् । मासामभिप्रयुजन् इन्द्र मा स्तेन ईक्षत ॥१३॥

उपं नो न रमसि दत्तेन वचसा वयं भद्रेण वचसा वयम् ।

वनादधिष्वनो गिरो न रिष्येम कदा चन

॥१४॥ (७७८)

(१२८)

यः सुमेयो विबुध्वः सुत्वा यज्वाथ पूरुषः ।

धर्षं चाम्बुं रिशादसस्तरेवाः प्रागकल्पयन्

॥ १ ॥

यो जाम्या अग्रयन्स्तघस्तर्वां दुर्धर्षति । ज्येष्ठो यदग्रचेतास्तदादुरधरागिति ॥ २ ॥

मृदुग्रस्य पूरुषस्य पुत्रो भवति दाघृषिः । तद्विप्रो अग्रवीदु तद्वन्धवः काम्यं वचः ॥ ३ ॥

यम् पुनि रक्षिष्यां यम् देवो अदाहुरिः । धीराणां सम्यतामृदं तदपागिति शुभम् ॥ ४ ॥

(७८२)

ये च देवा अयं जन्ताश्च ये च परादुदिः ।

सूर्यो दिवमिव गत्वायं मधवा नो वि रंश्यते

॥ ५ ॥

योनाक्ताक्षो अनम्यक्ता अमणिवो अहिरण्यवः । अत्रेला ब्रह्मणः पुत्रस्तोता कल्पेषु संमिता ॥६॥

य आक्ताक्षः सुम्यक्तः सुमणिः सुहिरण्यवः । सुत्रेला ब्रह्मणः पुत्रस्तोता कल्पेषु संमिता ॥७॥

अप्रपाणा च वेशन्ता र्वा अप्रतिदिश्ययः । अयंभ्या कन्याफिल्याणी तोता कल्पेषु संमिता ॥८॥

सुप्रपाणा च वेशन्ता रेवान्सुप्रतिदिश्ययः । सुयंभ्या कन्याफिल्याणी तोता कल्पेषु संमिता ॥९॥

परिवृक्ता च महिषी स्वस्त्या च युधिगमः । अनाशुरश्वायामी तोता कल्पेषु संमिता ॥१०॥

बावाता च महिषी स्वस्त्या च युधिगमः । श्वाशुरश्वायामी तोता कल्पेषु संमिता ॥११॥ (६)

यदिन्द्रादो दाशरात्रे मानुषं वि गाहथाः । विरूपः सर्वस्मा आसीत्सह यक्षाय कल्पते ॥१२॥

त्वं वृषाक्षुं मधवचम्रं मर्याकरो रविः । त्वं रौहिणं व्यास्यो वि पुत्रस्याभिनुच्छिरः ॥१३॥

यः पर्वतान्पदप्रायो अपो व्यगाहथाः । इन्द्रो यो वृत्रहान्महं तस्मादिन्द्र नमोऽस्तु ते ॥१४॥

पुष्टं धारन्तं हयोरौषैः श्रवसमनुवन् । स्वस्त्यश्च जैत्रायेन्द्रमा वह सुसजम् ॥१५॥

ये त्वा ज्ञेता अजैश्चतसो हायौ युजन्ति दक्षिणम् ।

पूर्वा नमस्य देवानां विश्वदिन्द्र महीयते

॥१६॥ (७) (७९४)

(१२९)

एता अन्ना आ प्रवन्ते ॥ १ ॥ प्रतीपं प्राति सुत्वनम् ॥ २ ॥

तासामेका हरिक्रिका ॥ ३ ॥ हरिं किनके किमिच्छसि ॥ ४ ॥

साधुं पुत्रं हिरण्यवम् ॥ ५ ॥ काहंतं परास्यः ॥ ६ ॥

यत्रामृत्तिस्रः शिशुपाः ॥ ७ ॥ परि त्रयः ॥ ८ ॥

पृदाकवः ॥ ९ ॥ वृजं धुमन्त आसते ॥ १० ॥

अयन्महा तं अर्वाहः ॥ ११ ॥ य इच्छकं सघाघते ॥ १२ ॥

सघाघते गोभीघा गोर्गतीरिति ॥ १३ ॥ पुमां कृते निर्मिच्छसि ॥ १४ ॥

पत्न्यं वद वयो इति ॥ १५ ॥ वद वो अघा इति ॥ १६ ॥

अजागार केविका ॥ १७ ॥ अश्वस्य वारो गोश्वपक्षकं ॥ १८ ॥

श्वेतीपती मा ॥ १९ ॥ अनामयोपजिह्विका ॥ २० ॥ (८१४)

(१३०)

को अयं बहुलिमा इपनि ॥ १ ॥ को असिघाः पर्यः ॥ २ ॥

को अर्जुन्याः पर्यः ॥ ३ ॥ कः काण्य्याः पर्यः ॥ ४ ॥ (८१८)

एतं पृच्छ कुहं पृच्छ ॥ ५ ॥	कुहाकं पक्कं पृच्छ ॥ ६ ॥
यवानो यतिस्वभिः कुभिः ॥ ७ ॥	अकुप्यन्तः कुपायकुः ॥ ८ ॥
आर्मणको मणत्सकः ॥ ९ ॥	देवं त्वप्रतिस्वर्य ॥ १० ॥
एनश्चिपङ्क्तिः हविः ॥ ११ ॥	प्रदुर्दुदो मघाप्रति ॥ १२ ॥
शृङ्ग उत्पन्न ॥ १३ ॥	मा त्वाभि सखा नो विदन् ॥ १४ ॥
वृक्षायाः पुत्रमा यन्ति ॥ १५ ॥	इरावेदुमयं दत्त ॥ १६ ॥
अथो इयभियभित्ति ॥ १७ ॥	अथो इयभित्ति ॥ १८ ॥
अथो आ अस्थिरो भवन् ॥ १९ ॥	उयं यकांशलोकका ॥ २० ॥ (८३४)

(१३१)

आर्मिनोन्निति भयते ॥ १ ॥	तस्य अनु निर्मज्जनम् ॥ २ ॥
वरुणो याति वस्वभिः ॥ ३ ॥	श्रुतं वा भारती शर्वः ॥ ४ ॥
श्रुतमाश्वा हिंरण्यायाः । श्रुतं रथ्या हिंरण्यायाः ।	
श्रुतं कुथा हिंरण्यायाः । श्रुतं निष्का हिंरण्यायाः ॥ ५ ॥	
अहल कुश वर्त्तक ॥ ६ ॥	शुकेन इव औहते ॥ ७ ॥
आयं वनेनती जनी ॥ ८ ॥	वनिष्ठा नावं गृह्णन्ति ॥ ९ ॥
इदं मङ्गं मदुरिति ॥ १० ॥	ते वृक्षाः सह तिष्ठति ॥ ११ ॥
पाकं बलिः ॥ १२ ॥	शकं बलिः ॥ १३ ॥
अश्वत्थ खदिरो धवः ॥ १४ ॥	अरदुपरम ॥ १५ ॥
शयो हत इव ॥ १७ ॥	व्याप पूर्यः ॥ १८ ॥
अदहमित्यां पूरकम् ॥ १९ ॥	अत्यर्घ्यं परस्वतः ॥ २० ॥ (८५४)
दौर्व हस्तिनो हृती ॥ २० ॥	

(१३२)

आदलापुकमेककम् ॥ १ ॥	अलापुकं निखातकम् ॥ २ ॥
कर्करिको निखातकः ॥ ३ ॥	तद्वान् उन्मथायति ॥ ४ ॥
कुलायं कृणवादिति ॥ ५ ॥	उग्रं वनिपदाततम् ॥ ६ ॥
न वनिपदाततम् ॥ ७ ॥	क एषां कर्करी लिखत् ॥ ८ ॥
क एषां दुन्दुमिं हनत् ॥ ९ ॥	यदीयं हनत्कर्क हनत् ॥ १० ॥
देवी हनत्कुहनत् ॥ ११ ॥	पर्यागात् पुनः पुनः ॥ १२ ॥ (८६६)

त्रीण्युष्टस्य नामानि ॥१३॥ हिरण्यं इत्येके अत्रवीत् ॥१४॥
 द्वौ वा ये शिशवः ॥१५॥ नीलशिलण्डवाहनः ॥१६॥ (८७०)

(१३३)

विततौ किरणौ द्वौ तावा पिनष्टि पूरुषः ।
 न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे ॥ १ ॥
 मातुष्टे किरणौ द्वौ निवृत्तः पुरुषानृते ।
 न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे ॥ २ ॥
 निर्गृह्य कर्णकौ द्वौ निरायच्छसि मर्ध्यमे ।
 न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे ॥ ३ ॥
 उत्तानायै शयानायै तिष्ठन्ती वाव गूहसि ।
 न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे ॥ ४ ॥
 श्लक्ष्णायां श्लक्ष्णिकायां श्लक्ष्णमेवाव गूहसि ।
 न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे ॥ ५ ॥
 अवश्लक्ष्णमिव अंशदन्तलोममति हृदे ।
 न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे ॥ ६ ॥ (८७६)

(१३४)

इहेत्य प्रागपागुर्दगधराग् — अरात्रागुर्दमर्त्सथ ॥ १ ॥
 इहेत्य प्रागपागुर्दगधराग् — वत्साः पुरुषन्त आसते ॥ २ ॥
 इहेत्य प्रागपागुर्दगधराग् — स्थालीपाको वि लीयते ॥ ३ ॥
 इहेत्य प्रागपागुर्दगधराग् — स वै पृथु लीयते ॥ ४ ॥
 इहेत्य प्रागपागुर्दगधराग् — आष्टे लाहणि लीयाथी ॥ ५ ॥
 इहेत्य प्रागपागुर्दगधराग् — अक्षिल्ली पुच्छिलीयते ॥ ६ ॥ (८८२)

(१३५)

श्रुगित्यभिगतः शलित्यपक्रान्तः फलित्यभिष्ठितः ।
 दुन्दुभिमाहननाभ्यां जरितरोयामो द्वेव ॥ १ ॥
 कोशबिले रजनि ग्रन्थैर्धानमुपानहि पादम् ।
 उत्तमां जनिमां ज्ञ्यालुत्तमां जनीन्वर्त्मन्यात् ॥ २ ॥ (८८४)

अलाघुनि पुपातकान्यश्चैत्यपलाशम् ।

पिपीलिकावटश्चसौ विद्युत्स्वार्पणशफो गोशफो जरितुरोऽधामो दैव ॥ ३ ॥

वीमि देवा अक्रंसताध्वर्यो क्षिप्रं प्रचर ।

सुसत्पमिद्वर्गामस्यसि प्रखुदसि ॥ ४ ॥

पत्नी यद्वश्यते पत्नी यक्ष्यमाणा जरितुरोऽधामो दैव ।

होता विष्टीमेन जरितुरोऽधामो दैव ॥ ५ ॥

आदित्या ह जरितरङ्गिरोभ्यो दक्षिणामुनयन् ।

तां ह जरितुः प्रत्यायंस्तामु ह जरितुः प्रत्यायन् ॥ ६ ॥

तां ह जरितर्नः प्रत्यगृभ्णंस्तामु ह जरितर्नः प्रत्यगृभ्णः ।

अहानेतरसं न वि चेतनानि यज्ञानेतरसं न पुरोगवामः ॥ ७ ॥

उत श्वेत आशुपत्वा उतो पद्माभिर्यविष्ठः ।

उतेमाशु मानं पिपति ॥ ८ ॥

आदित्या रुद्रा वसवस्स्वेतुं त इदं राधुः प्रति गृभ्णीषाङ्गिरः ।

इदं राधो विभु प्रभु इदं राधो बृहत्पृथु ॥ ९ ॥

देवा ददुत्वास्तुरं तद्वो अस्तु सुचैतनम् ।

युष्मो अस्तु दिवेंदिवे प्रत्येवं गृभायत ॥ १० ॥

त्वमिन्द्र शुर्मरिणा हुष्यं पारावतेभ्यः ।

विभ्राय स्तुवते वसुवर्निं दुरश्वसे वह ॥ ११ ॥

त्वमिन्द्र कपोताय छिन्नपक्षाय वञ्चते ।

त्र्यामाकं पृक्तं पीतुं च वारस्मा अकुणोर्वहुः ॥ १२ ॥

अरंगरो वावदीति त्रेधा बद्धो वरत्रया ।

इरामह प्रवृत्तत्यनिरोमपं सेधति ॥ १३ ॥ (८९५)

(१३६)

यदस्या अंहभेद्याः क्रुधु स्थूलमुपातसत् ।

मुष्काविदस्या एजतो गोशफे शकुलाविब ॥ १ ॥

यदा स्थूलेन पससाणौ मुष्का उपावधीत् ।

विष्वाश्वा वस्या वधेतुः सिकतास्वेव गर्दभौ ॥ २ ॥

यदल्पिकास्वल्लिका कर्कषुकेवपद्यते ।

वासन्तिकमिव तेजनं यन्न्यवाताय वितपति ॥ ३ ॥ (८९८)

यदेवासौ ललामगुं प्रविष्टीमिनमाविषुः ।	
सकुला दैदिश्यते नारी सत्यस्याक्षिभुवो यथा	॥ ४ ॥
महानग्न्युत्तिमद्वि मोक्रुदस्थानासरत् ।	
शक्तिक्कानना स्वचमशकं सक्तु पद्यम	॥ ५ ॥
महानग्न्युत्तिखलमतिक्रामन्त्यव्रवीत् ।	
यथा तव वनस्पते निरग्नन्ति तथैवति	॥ ६ ॥
महानग्न्युत्ति वृते अष्टोऽथाप्यभूभुवः ।	
यथैव तै वनस्पते पिप्पति तथैवति	॥ ७ ॥
महानग्न्युत्ति वृते अष्टोऽथाप्यभूभुवः ।	
यथा वयो विदाह स्वर्गे नमवदहते	॥ ८ ॥
महानग्न्युत्ति वृते स्वसावेक्षितं पतः ।	
इत्थं फलस्य वृक्षस्य शूर्पे शूर्प भजेमहि	॥ ९ ॥
महानग्री कृकवाकं शम्भया परि धावति ।	
अयं न विद्य यो मृगः शीर्ष्णा हरति धार्णिकाम्	॥ १० ॥
महानग्री महानग्नं धावन्तमनु धावति ।	
इमास्तदस्य गा रक्ष यम माम्द्वौदुनम्	॥ ११ ॥
सुदेवस्त्वा महानग्रीर्विवाधते महतः साधु खोदनम् ।	
कुसं पीवरो नैवत्	॥ १२ ॥
वशा दुग्धार्मिमाङ्गुरिं प्रसृजतोऽग्रतं परे ।	
महान्वै भद्रो यम माम्द्वौदुनम्	॥ १३ ॥
विदेवस्त्वा महानग्रीर्विवाधते महतः साधु खोदनम् ।	
कुमारिका पिङ्गलिका कार्दु भस्मा कु धावति	॥ १४ ॥
महान्वै भद्रो विल्वो महान्भद्र उदुम्बरः ।	
महौ अभिक्त वाधते महतः साधु खोदनम्	॥ १५ ॥
यः कुमारी पिङ्गलिका वसन्तं पीवरी लभेत् ।	
तेलकुण्डमिमाङ्गुलं रोदन्तं शुद्धमुद्धरेत्	॥ १६ ॥ (९११)
॥ इति कृत्वापस्तकानि ॥	

(१३७)

(१-१४) १ शिरिम्बिठिः २ युधः ३ वामदेवः ४-६ रियातिः ७-११ तिरञ्जीराक्षरसोः युतानो
वा, १२-१४ सुकक्षः । १ अलक्ष्मीनाशनम्, २ इन्द्रः ३ दधिकाः, ४-६ सोमः पवमान
७-१४ इन्द्रश्च । १, ३, ४-६ अनुष्टुप्, २ जगती, ७-११ विष्टुप्;
१२-१४ गायत्री ।

यद्वा प्राचीरजगन्तोरो मण्डरधाणिकीः । हता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्धदयाक्षवः ॥ १ ॥

कर्पूरः कपुथमुद्घातन चोदयत सुदत वाजसातये ।

निष्ठिग्यः पुत्रमा च्यावयोतय इन्द्रं सबाध इह सोमपीतये ॥ २ ॥

दधिक्राव्णो अकारिपं जिष्णोरक्षस्य बाजिनः ।

सुरभि नो मुखा करत्र ण आयुषि तारिपत् ॥ ३ ॥

सुतासो मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः । पवित्रवन्तो अक्षरन्देवान्गच्छन्तु वो मदाः ॥ ४ ॥

इन्दुरिन्द्राय पवत इति देवासो अनुवन् । वाचस्पतिर्मन्वस्यते विश्वस्येजान ओजमा ॥ ५ ॥

सहस्रधारः पवते समुद्रो वाचमीक्ष्वयः । सोमः पती रयीणां सखेन्द्रस्य दिवेदिवे ॥ ६ ॥

अव द्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठदियानः कृष्णो दशभिः सहस्रैः ।

आवत्तमिन्द्रः शच्या धर्मन्तमपस्नेहितीर्नुमणा अधत् ॥ ७ ॥

द्रप्समपश्यं विपुणे चरन्तमुपहरे नद्यो अंशुमत्याः ।

नमो न कृष्णमवतस्थिवांसमिष्यामि वो वृषणो युध्यताजौ ॥ ८ ॥

अथ द्रप्सो अंशुमत्या उपस्थेऽधोग्यत्तन्वं तित्तिपाणः ।

विज्ञो अदेवीरभ्याश्चरन्तीर्बृहस्पतिना युजेन्द्रः ससाहे ॥ ९ ॥

त्वं ह त्यत्सप्तभ्यो जार्यमानोऽश्वभ्यो अमवः शत्रुरिन्द्र ।

गूल्हे घावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमञ्जो भुवनेभ्यो रणं धाः ॥ १० ॥

त्वं ह त्यदप्रतिमानमोजो वज्रेण वज्रिन्धूपितो जघन्थ ।

त्वं शुष्णस्यावातिरो वधत्रैस्त्वं गा इन्द्र शच्येदविन्दः ॥ ११ ॥

तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे । स वृषा वृषभो भुवत् ॥ १२ ॥

इन्द्रः स दामने कृत ओजिष्ठः स मदे हितः । युञ्जी श्लोकी स सोम्यः ॥ १३ ॥

गिरा वज्रो न संभृतः मवल्लो अनपच्युतः । ववक्ष ऋष्यो अस्वतः ॥ १४ ॥ (१२५)

(१३८)

१-३ वत्सः । इन्द्रः । गायत्री ।

महौ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँ इव । स्तोमैर्वित्मस्य वावृधे ॥ १ ॥ (१२६)

प्रजामृतस्य पिप्रतः प्र यद्भरन्त बह्वयः । विप्रां क्रुतस्य बाहसा ॥ २ ॥
कण्वा इन्द्रं यदक्रत स्तोमैर्यज्ञस्य साधनम् । जामि जुवत आयुधम् ॥ ३ ॥ (१२८)

(१३९)

१-५ शशकर्णः । अभिनौ । १ अनुष्टुप्, २-३ गायत्री, ४ वृहती, ५ ककुप् ।

आ नूनमग्निना युवं वत्सस्य गन्तमवसे । प्रास्मै यच्छतमवुकं पृथु च्छर्दिर्युयुतं या अरातयः ॥ १ ॥
यदन्तरिक्षे यदिवि यत्पञ्च मारुपां अतु । नृष्णं तद्वचमग्निना ॥ २ ॥
ये वां दंसांस्यग्निना विप्रासः परिमामृशुः । एवेत्काण्वस्य बोधतम् ॥ ३ ॥
अयं वां घर्मो अग्निना स्तोमैर्न परि पिच्यते ।
अयं सोमो मधुमान्वाजिनीवसू येन वृत्रं चिकेतथः ॥ ४ ॥
यदप्सु यद्वनस्पतौ यदोषधीषु पुरुदंससा कृतम् । तेन माविष्टमग्निना ॥ ५ ॥ (१३३)

(१४०)

१-५ शशकर्णः । अभिनौ । अनुष्टुप्, १ वृहती, ५ त्रिष्टुप् ।

यन्मासत्या क्षुरण्यथो यद्वा देव भिपज्ययः ।
अयं वां वत्तो मतिभिर्न विन्धते हविष्मन्तं हि गच्छथः ॥ १ ॥
आ नूनमग्निनोर्ऋषि स्तोमै चिकेत वामया ।
आ सोमं मधुमचमं घर्मं सिञ्चादधर्वणि ॥ २ ॥
आ नूनं उषुर्वर्ति रथं तिष्ठथो अग्निना । आ वां स्तोमा इमे मम नमो न जुच्यवीरत ॥ ३ ॥
यद्वय वां नासत्योक्थैरात्तुच्युवीमेहि । यद्वा वाणीभिरग्निनेवेत्काण्वस्य बोधतम् ॥ ४ ॥
यद्वां कक्षीवां उत यम्यश्च ऋषिर्यद्वां दीर्घतमा जुहाव ।
पृथी यद्वां वैन्यः सार्दनेष्वेवेदतो अग्निना चेतयेथाम् ॥ ५ ॥ (१३८)

(१४१)

१-५ शशकर्णः । अभिनौ । १ विराट्, २ जगती, ३ अनुष्टुप्, ४-५ वृहती ।

शातं छर्दिष्पा उत नः परसा भूतं जगत्पा उत नस्तनूपा । वर्तिस्तोकाय तनयाय यातम् ॥ १ ॥
यदिन्त्रेण सरथं याथो अग्निना यद्वा वायुना भवथः समौकसा ।
यदादित्योर्भर्ऋभुभिः सजोषसा यद्वा विष्णोर्विक्रमणेषु तिष्ठथः ॥ २ ॥
यदग्निनावाहं हवेय वाजसातये । यत्पृत्सु त्वर्णे सहस्तच्छ्रेष्ठमग्निनोरवः ॥ ३ ॥ (१४१)

आ नूनं यातमश्विनेमा हव्यानि वां हिता ।

इमे सौमासो अधि तुर्वशे यदाविमे कण्वेषु वामथ ॥ ४ ॥

यन्नासत्या पराके अर्वाके अस्ति मेपुजम् ।

तेन नूनं विमदाय प्रचेतसा छुर्दिर्वत्साय यच्छतम् ॥ ५ ॥ (१४३)

(१४२)

१-६ शशकर्णः । अभिनी । १-४ अनुष्टुप्, ५-६ गायत्री ।

अश्वत्सु प्र देव्या साकं वाचाहमश्विनोः । व्यावर्देव्या मतिं कि रातिं मर्त्येभ्यः ॥ १ ॥

प्र बोधयोषो अश्विना प्र देवि स्रुते महि । प्र यज्ञहोतरानुपक्वम मदाय भवो बृहत् ॥ २ ॥

यदुपो यातिं भ्रातुना सं स्र्येण रोचसे । आ हायमश्विनो रथो वर्तिर्यति नृपात्यम् ॥ ३ ॥

यदापीतासो अंशवो गावो न दुह ऊर्धभिः । यद्वा वाणीरन्वपत् प्र देवयन्तो अश्विनो ॥ ४ ॥

प्र धुम्नाय प्र शर्वसे प्र नृपाह्वाय शर्मणे । प्र दक्षाय प्रचेतसा ॥ ५ ॥

यन्नूनं धीमिरश्विना पितुर्योना निषीदथः । यद्वा सुमेभिर्लक्ष्या ॥ ६ ॥ (१४२)

(१४३)

(१-२) १-७ पुरुमीढाजमीढोः ८ वामदेवः, ९ मेध्यातिथिर्मेधातिथी । अभिनी । त्रिष्टुप् ।

तं वां रथं वयमुद्या हुवेम पृथुजयमश्विना संगतिं गोः ।

यः सूर्या बहति बन्धुरायुर्गिर्वाहसं पुरुतमं वसुधुम् ॥ १ ॥

युवं अयमश्विना देवता तां दिवो नपाता वनथः शचीभिः ।

युवोर्वपूरभि पृथः सचन्ते बहन्ति यत्ककुहासो रथं वाम् ॥ २ ॥

को वामद्या करते रातहव्य ऊतये वा सुतपेयाय वाकैः ।

श्रुतस्य वा वृत्तये पुर्व्याय नमो येमानो अश्विना वर्तत ॥ ३ ॥

हिरण्ययेन पुरुभू रथेनिमं यज्ञं नासत्योप यातम् ।

पिबाथ इन्मधुनः सोम्यस्य दधथो रत्नं विधत्त जनाय ॥ ४ ॥

आ नो यातं दिवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन ।

मा वामन्ये नि यमन्देवयन्तुः सं यद्दे नाभिः पुर्व्या वाम् ॥ ५ ॥

नृ नो रथि पुरुवीरं बृहन्तं दत्ता मिमाथामुमयेध्वस्मे ।

नरो यद्वामश्विना स्तोममवन्त्सथस्तुतिभाजमीह्वासो अगमन् ॥ ६ ॥ (१५५)

इहेह यद्वा समना पंपुक्षे सेयमुस्मं सुमतिवीजरत्ना ।
 उरुप्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नामत्या युवद्विक् ॥ ७ ॥
 मधुमतीरोपधीर्घायि आपो मधुमन्त्रो भवत्वन्तरिक्षम् ।
 क्षेत्रस्य पतिर्मधुमान्नो अस्त्वरेप्यन्तो अन्वेनं चरेय ॥ ८ ॥
 पनाय्यं तर्क्षिना कृतं वा वृषभो द्विवो रजसः पृथिव्याः ।
 सहस्रं शंसा उत ये गविष्ठौ सर्वौ इत्तौ उप याता पिबन्त्यै ॥ ९ ॥ (९५८)

॥ इति नवमोऽनुवाकः ॥ ९ ॥

॥ इति विश्वं काण्डं समाप्तम् ॥

॥ अथर्ववेदसंहिता समाप्ता ॥

मन्त्रसंख्या—

एकोनविंशतिकाण्डश्रयान्तपर्यन्तं— ५०१९

विंशतितमकाण्डस्य २५८

सर्वयोगः ५२७७

अथर्ववेद-मन्त्राणां वर्णानुक्रमसूची ।

अंशो भगो वरुणो ६, ४, २
अंहोमुचं वृषमं १९, ४२, ४
अंहोमुचे प्र भर १९, ४२, ३
अकर्म ते स्वपसो १८, ३, २४
अकामो धीरो १०, ८, ४४
अकृप्यन्तः कुपा २०, १३०, ८
अक्षद्रुघो राजन्यः ५, १८, २
अक्षर्जमीमदन्त ह्यव १८, ४, ६१
अक्षाः फलवतीं ७, ५०, ९
अक्षितास्त उपसदो ६, १४२, ३
अक्षिति भूयसीम् १८, ४, २७
अक्षितोतिः सनेदिमं २०, ६९, ७
अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां २, ३३, १;
२०, ९६, १७
अक्षुमोपशं विततं ९, ३, ८
अक्ष्यौ च ते मुखं ४, ३, ३
अक्ष्यौ नि विष्य हृदयं ५, २९, ४
अक्ष्यौ नौ मधुसंकाशे ७, ३६, १
अगन्निन्द्र श्रवो बृहद् २०, २०, ३; ५७, ६
अगन्म स्वः स्वरगन्म १६, ९, ३
अगोरुघायं गविषे २०, ६५, २

अम आयाह्यमिभिः २०, १०३, २
अम इन्द्रश्च दाशुषे ७, ११०, १
अमये कव्यवाहनाय १८, ४, ७१
अमावमिश्वरति प्रविष्ट ४, ३९, ९
अमाविष्णू महि तद्वां ७, २९, १
अमाविष्णू महि धाम ७, २९, २
अग्नि होतारं मन्ये २०, ६७, ३
अग्निः क्रव्याद्भूत्वा १२, ५, ४१
अग्निः पचन् रक्षतु १२, ३, २४
अग्निः परेषु धामसु ६, ३६, ३
अग्निः पूर्वं आ रभतां १, ७, ४
अग्निः प्राणान्तरं ३, ३१, २
अग्निः प्रातःसवने ६, ४७, १
अग्निः सूर्यश्चन्द्रमा ५, २८, २
अग्निः स्रुचो अध्वरेषु ५, २७, ५
अग्निः ते बसुवन्तं १९, १८, १
अग्निः दत्तं वृणीमहे २०, १०१, १
अग्निमन्तश्छादयसि ९, ३, १४
अग्निमग्निं हवीमभिः २०, १०१, २
अग्निर्माळिष्वावसे २०, १०३, १
अग्निं ब्रूमो वनस्पतीन् ११, ६, १

अभिरात्रीघ्रात् सुष्टुभः २०, २, २
 अभिरासीन उत्थितो ९, ७, १९
 अभिरिवमन्यो ४, ३१, २
 अभिरिवैतु प्रति ५, १४, १३
 अभिरेनं कव्यात् १२, ५, ७२
 अभिर्दिव आ तपति १२, १, २०
 अभिर्नः शत्रून् ३, १, १
 अभिर्नो दूतः प्रत्येतु ३, २, १
 अभिर्भूम्यामोषधीषु १२, १, १९
 अभिर्माभिनावतु १९, ४५, ६
 अभिर्मा गोप्ता परि १७, १, ३०
 अभिर्मा पातु वसुभिः १९, १७, १
 अभिर्यव इन्द्रो यवः ९, २, १३
 अभिर्वनस्पतीनाम् ५, २४, २
 अभिर्वै नः पदवायः ५, १८, १४
 अभिर्होताध्वर्युष्टे १८, ४, १५
 अभिर्वासाः पृथिव्यसि १२, १, २१
 अभिष्टे नि शमयतु ६, १११, २
 अभिष्वात्ताः पितरः १८, ३, ४४
 अभिस्तक्मानमप ५, २२, १
 अभिर्होत्रं च भद्रा ११, ७, ९
 अभ्री रक्षस्तपतु १२, ३, ४३
 अभ्री रक्षांसि सेधति ८, ३, २६
 अभ्रीषोमा पथिकृता १८, ५३, २
 अभ्रीषोमाभ्यां कामाय १२, ४, २६
 अभ्रीषोमावदधुर्या ८, ९, १४

अमे अकव्याजिः १२, २, ४२
 अमे अच्छा वदेह नः ३, २०, २
 अमे चरुर्वाज्ञिय ११, १, १६
 अमेऽजनिष्ठा महते ११, १, ३
 अमे जातान् प्र णुदा ७, ३४, १
 अमे जायस्वादितिः ११, १, १
 अमे तपस्तप्यामह ७, ६१, २
 अमे त्वचं यातुधानस्य ८, ३, ४
 अमे देवाँ इहा वह २०, १०१, ३
 अमे पृतनाषाट् ५, १४, ८
 अमेः प्रजातं परि १९, २३, १
 अमे प्रेहि प्रथमो ४, १४, ५
 अमे मन्युं प्रतिनुदन् ५, ३, २
 अमे यत् ते तपस्तेन २, १९, १
 अमे यत् ते तेजस्तेन २, १९, ५
 अमे यत् तेऽर्चिस्तेन २, १९, ३
 अमे यत् ते शोचिस्तेन २, १९, ४
 अमे यत् ते हरस्तेन २, १९, २
 अमेरिवास्य दहत ६, २०, १
 अमेरिवास्य दहतो ७, ४५, २
 अमेर्घासो अपां गर्भो ८, ७, ८
 अमेर्भाग स्थ १०, ५, ७
 अमेर्मन्वे प्रथम ४, २३, १
 अमेर्वर्म परि १८, २, ५८
 अमे वैश्वानर विश्वर्मा ९, १६, ४
 अमेः शरीरमसि ८, २, २८

अग्ने शर्धं महते ७,७३,१०
 अग्नेष्टे प्राणममृता ८,२,१३
 अग्ने सपत्नानधरान् १३,१,३१
 अग्ने समिधमाहार्यं १९,६४,१
 अग्ने सहस्वानभि ११,१,६
 अग्नेः सांतपनस्या ६,७६,२
 अग्ने स्वाहा कृणुहि ५,२७,१२
 अग्नौ तुषाना वप ११,१,२९
 अग्नौ सूर्ये चन्द्रमसि ११,५,१३
 अग्न्याधेयमथो ११,७,८
 अग्रमेष्ठ्योषधीनां ४,१९,३
 अघद्विष्टा देवजाता २,७,१
 अघमस्त्वघकृते १०,१,५
 अघविषा निपतन्ती १२,५,२६
 अघशंसदुःशंसाभ्यां १२,२,२
 अघायतामपि नह्या १०,९,१
 अघाश्वस्येदं भेषजं १०,४,१०
 अघोरचक्षुरपतिघ्नी १४,२,१७
 अघं पच्यमाना १२,५,३२
 अघ्न्ये पदवीर्भव १२,५,५८
 अघ्न्ये प्र शिरो जहि १२,५,६०
 अङ्गभेदमङ्गज्वरं ९,८,५
 अङ्गभेदो अङ्गज्वरो ५,३०,९
 अङ्गादङ्गात् प्र च्यावय १०,४,२५
 अङ्गादङ्गाद वयमस्या १४,२,६९
 अङ्गिरसो नः पितरो १८,१,५८

अङ्गिरसामयनं पूर्वो १८,४,८
 अङ्गिरोभिर्यज्ञियैः १८,१,५२
 अङ्गेअङ्गे शोचिषा १,१२,२
 अङ्गेअङ्गे लोम्निलोम्नि २,३३,७;
 २०,९६,२३
 अङ्गेभ्यस्त उदराय ११,२,६
 अचिकित्वांश्चिकितु ९,९,७
 अचिक्रदत् स्वपा इह ३,३,१
 अच्छ त्वा यन्तु हविनः ३,४,३
 अच्छा हि त्वा सह २०,१०३,३
 अच्छायमेति शवसा ५,२७,४
 अच्छा न इन्द्रं यशसं ६,३९,२
 अच्छा म इन्द्रं मतयः २०,१७,१
 अच्छ्युतच्युत् समदो ५,२०,१२
 अजं च पचत पञ्च ९,५,३७
 अजः पक्कः स्वर्गे लोके ९,५,१८
 अजमनजिम पयसा ४,१४,६
 अजस्त्रिनाके त्रिदिवे ९,५,१०
 अजागार केविका २०,१२९,१७
 अजाता आसन्तृतवो ११,८,५
 अजा रोह सुकृतां ९,५,९
 अजिराधिराजौ श्येनौ ७,७०,३
 अजैषं त्वा संलिखितं ७,५०,५
 अजैष्माद्यासना १६,६,१
 अजो अभिरजमु ९,५,७
 अजो भागस्तपसस्तं १८,२,८

अजो वा इदमग्रे ९,५,२०
 अजोह्यमेरजनिष्ठ ४,१४,१; ९,५,१३
 अजोऽस्यज स्वर्गोऽसि ९,५,१६
 अज्जते व्यज्जते १८,३,१८
 अतः परिज्मन्ना गहि २०,७०,५
 अतन्द्रो यास्यन् १३,२,२८
 अतिथीन् प्रति ९,६, (८) ४७
 अति द्रव श्वानौ १८,२,११
 अति धन्वान्यल्पः ७,४१,१
 अति धावतातिसरा ५,८,४
 अति निहो अति सृधो २,६,५
 अतिमात्रमवर्धन्त ५,१९,१
 अति विश्वान्यरुहद् १९,४९,२
 अतिसृष्टो अपां १६,१,१
 अतीदु शक्र ओहत २०,९२,११
 अतीव यो मरुतो २,१२,६
 अतो वै बृहस्पतिमेव १५,१०,४-५
 अतो वै ब्रह्म च क्षत्रं १५,१०,३
 अत्यर्धर्च परस्वतः २०,१३१,१९
 अत्राह गोरमन्वत २०,४१,३
 अत्रिवद् वः क्रिमयो २,३२,३;
 ५,२३,१०
 अत्रैनानिन्द्र वृत्रहन् ५,८,९
 अथ य एवं विदुषा १५,१२,८
 अथ यस्या त्रात्यो १५,१३,११
 अथर्वाणो अवध्नत १०,६,२०

अथर्वाणं पितरं ७,२,१
 अथर्वा पूर्ण चमसं १८,३,५४
 अथा ते अन्तमानां २०,५७,३; ६८,३
 अथो इयन्निति २०,१३०,१८
 अथो इयन्नियन्निति २०,१३०,१७
 अथोपदान भगवो १९,३४,८
 अथो यानि च यस्मा १९,४८,१
 अथो श्वा अस्थिरो २०,१३०,१९
 अथो सर्वं श्वापदं ११,९,१०
 अदन्ति त्वा पिपीलिका ७,५६,७
 अदन्धो दिवि पृथिव्यां १७,१,१२
 अदान्यान्सोमपान् २,३५,३
 अदारसृद् भवतु देव १,२०,१
 अदितिः श्मश्रु वपतु ६,६८,२
 अदितिर्द्यौरदितिः ७,६,१
 अदितिर्मादित्यैः १८,३,२७
 अदितेर्हस्तां क्षुचमेतां ११,१,२४
 अवहूमित्यां पूषकं २०,१३१,१८
 अहश्चक्षस्य केतवो १३,९,१८;
 २०,४७,१५
 अदेवृध्यपतिघ्नी १४,२,१८
 अदो यत् ते हृदि श्रितं ६,१८,३
 अदो यदवधावति २,३,१
 अदो यदवरोचते ३,७,३
 अदो यद् देवि प्रथमा १२,१,५५
 अद्भिरक्षादिभिः १५,१४,७

अङ्गयस्त्वा राजा वरुणो ३,३,३
 अद्यामे अद्य सवितः ४,४,६
 अद्या मुरीय यदि ८,४,१५
 अध ते विश्वमनु २०,१५,२
 अध त्वं द्रप्सं विश्वं १८,१,२१
 अध द्रप्सो अंशुमत्या २०,१३७,९
 अधराञ्च प्र हिणोमि ५,२२,४
 अध रात्रि तृष्टधूमम् १९,४७,८; ५०,१
 अधरोऽधर उत्तरेभ्यो ६,१३४,२
 अधा यथा नः १८,३,२१
 अधा हीन्द्र गिर्वेण २०,१००,१
 अधि द्वयोरदधा २०,२५,३
 अधि नो ब्रूतं पृतना ४,२८,७
 अधि ब्रूहि मा रमथाः ८,२,७
 अधि स्कन्द वीरयस्व ५,२५,८
 अधीतीरध्यगाद् २,९,३
 अध्यक्षो वाजी मम ९,२,७
 अध्वर्यवोऽरुणं २०,८७,१
 अनच्छये तुरगात् ९,१०,८
 अनङ्गयस्त्वं प्रथमं ६,५९,१
 अनङ्गवानिन्द्रः स पशुभ्यो ४,११,२
 अनङ्गवान् दाधार ४,११,१
 अनङ्गवान् दुहे सुकृतस्य ४,११,४
 अनङ्गवाहं प्लवमन्वा १२,२,४८
 अनन्तं विततं पुरुत्रा १०,८,१२
 अनपत्यमल्पपशुं १२,४,२५

अनभ्रयः स्वनमाना १९,२,३
 अनमित्रं नो अधराद् ६,४०,३
 अनयाहमोषध्या ४,१८,५; १०,१,४
 अनवद्याभिः समु जगम २,२,३
 अनवद्यैरभिद्युभिः २०,४०,२; ७०,४
 अनर्शरातिं वसुदा २०,५८,२
 अनस्थाः पूताः पवनेन ४,३४,२
 अनागमिष्यतो १६,६,१०
 अनागोहत्या वै भीमा १०,१,२९
 अनाधृष्यो जातवेदा ७,८४,१
 अनाप्ता ये वः प्रथमा ४,७,७; ५,६,२
 अनामयोपजिह्विका २०,१२९,२०
 अनास्माकस्तद् १९,५७,५
 अनुगच्छन्ती प्राणानुप १२,५,२७
 अनु च्छय श्यामेन ९,५,४
 अनुजिघ्रं प्रमृशन्तं ८,६,६
 अनु ते शुष्मं तुरयन्त २०,१०५,२
 अनु त्वामिः प्राविशदनु १०,१०,७
 अनु त्वा रोदसी २०,४१,२
 अनु त्वा हरिणो ३,७,२
 अनुपूर्ववत्सां धेनुम् ९,५,२९
 अनु प्रत्नस्यौकसः २०,२६,३; ९२,१५
 अनुमतिः सर्वमिदं ७,२०,६
 अनुमतेऽन्विदं ६,१३१,२
 अनु मन्यतामनु ७,२०,३
 अनुव्रतः पितुः पुत्रो ३,३०,२

अनुग्रता रोहिणी १३,१,२२
 अनु सूर्यमुदयता १,२२,१
 अनुस्पष्टो भवत्येषो २०,९६,४
 अनुहवं परिहवं १९,८,४
 अनुहृतः पुनरोहि ५,३०,६
 अनृणा अस्मिन्नृणाः ६,११७,३
 अनृक्षरा ऋजवः १४,१,३४
 अनेनेन्द्रो मणिना ८,५,३
 अन्तकाय मृत्यवे ८,१,१
 अन्तकोऽसि मृत्युरसि १६,५,२,९
 अन्तरा यां च पृथिवी ९,३,१५
 अन्तरिक्ष आसां १,३२,२
 अन्तरिक्षं जालम् ८,८,५
 अन्तरिक्षं दिवं १०,९,१०
 अन्तरिक्षं धेनुस्तस्या ४,३९,४
 अन्तरियाक्ष स्वाहा ५,९,३-४
 अन्तरिक्षेण पतति ६,८०,१
 अन्तरिक्षेण सह ४,३८,६-७
 अन्तरिक्षे वायवे ४,३९,३
 अन्तरेमे नभसी ५,२०,७
 अन्तर्गर्भश्चरति ११,४,२०
 अन्तर्दधे बावापृथिवी ८,५,६
 अन्तर्दावे जुहुता ६,३२,१
 अन्तर्देशा अवधृत १०,६,१९
 अन्तर्धिर्देवानां १२,२,४४
 अन्तर्धोहि जातवेद ११,१०,४

अन्तश्चरति रोचना ६,३१,२;
 २०,४८,५
 अन्ति सन्तं न १०,८,३२
 अन्नाद्येन यशसा १३,८,४९, ९,५६
 अन्नं पूर्वा रासतां १९,७,४
 अन्यक्षेत्रे न रमसे ५,२२,९
 अन्यत्रास्मन्नुच्यतु ६,२६,३
 अन्यम् धु यम्यन्य १८,१,१६
 अन्येभ्यस्त्वा पुरुषेभ्यो १२,२,१६
 अन्वाग्निरुषसामग्रं ७,८२,४;
 १८,१,२७
 अन्वय नोऽनुमतिः ७,२०,१
 अन्वान्यं शीर्षण्यमथो २,३१,४
 अन्वारभेथामनु ६,१२२,३
 अन्विदनुमते त्वं ७,२०,२
 अह्ना प्रत्यङ् ब्रात्यो १५,१८,५
 अहे च त्वा रात्रये ८,२,२०
 अपकामं स्यन्दमाना ३,१३,३
 अप क्रामति सूत्रता १२,५,६
 अपक्रामन् पौरुषेयाद् ७,१०५,१
 अप क्राम नानदती १०,१,१४
 अपक्रीताः सहीयसी ८,७,११
 अपचितां लोहिनीनां ७,७४,१
 अपचितः प्र पतत ६,८३,१
 अप ज्योतिषा तमो २०,१६,५
 अप तस्य हतं तमो १०,७,४०

अप स्ये तायवो १३,२,१७;
२०,४७,१४

अपयेना जभारैणां ५,३१,१०
अप नः शोशुचदघम् ४,३३,१
अप न्यधुः पौरुषेयं १९,२०,१
अपपापं परिक्ष्वं १९,८,५
अपमित्यमप्रतीत्तं ६,११७,१
अपमृज्य यातुधाना ४,१८,८
अपरिमितमेव यज्ञम् ९,५,२२
अपवासे नक्षत्राणां ३,७,७
अपश्चा दग्धाज्ञस्य ९,५५,५
अपश्यं गोपामनि ९,१०,११
अपश्यं युवतिं १८,३,३
अपस्त ओषधीमतीः १९,१८,६
अप स्तेनं सवासो १२,५०,५
अपस्त्वं धुक्ते प्रथमा १०,१०,८
अपः समुद्राद् दिवम् ४,२७,४
अपाः पूर्वेषां हरिवः २०,३२,३
अपागूहजमृतां १८,२,३३
अपाह् प्राहेति स्वधया ९,१०,१६
अपाञ्चौ त उभौ ७,७०,४
अपादग्रे समभवत् १०,८,२१
अपादिन्द्रो अपादमिः २०,९२,८
अपादेति प्रथमा ९,१०,७३
अपानति प्राणति ११,४,१४
अपानाव व्यानाय ६,४१,२
अपां तेजो ज्योतिः १,३५,३

अपाममिस्तनूभिः ४,१५,१०
अपामप्रमसि समुद्रं १६,१,६
अपामद् दिव्यानां १९,२,४
अपामस्मै वज्रं प्र १०,५,५०
अपामार्गं ओषधीनां ४,१७,८
अपामार्गोऽय माष्टु ४,१८,७
अपामिदं न्ययनं ६,१०६,२
अपामूर्जं ओजसो १९,४५,३
अपामूर्मिर्मद्वज्रिव २०,२८,४; ३९,५
अपां फेनेन नमुचेः २०,२३,३
अपां मा पाने यतमो ५,२९,८
अपां वो अग्रे प्रतिमा ९,४,२
अपां रसः प्रथमजो ४,४,५
अपानृत्त्यागार्हपत्यात् १२,२,३४
अपास्ततम उच्छतु १४,२,४८
अपि नक्षामि ते बाहू ७,७०,५
अपि वृक्ष पुराणवद् ७,९०,१
अपूपवान् क्षीरवान् १८,४,१६
अपूपवान् घृतवान् १८,४,१९
अपूपवान् दधिवान् १८,४,१७
अपूपवान् द्रप्सवान् १८,४,१८
अपूपवानजवांश्च १८,४,२१
अपूपवानपवांश्च १८,४,२४
अपूपवान् मधुमान् १८,४,२२
अपूपवान् मांसवान् १८,४,२०
अपूपवान् रसवांश्च १८,४,२३

अपूपापिहितान् १८,३,६८; ४,२५

अपूर्वैणेषिता वाचस्ता १०,८,३३

अपेत वीत वि च १८,१,५५

अपेतो वायो सविता ४,२५,४

अपेन्द्र द्विषतो १,२१,४

अपेन्द्र प्राचो मघवन् २०,१२५,१

अपेमं जीवा १८,२,२७

अपेमां मात्रां १८,२,४०

अपेयं रात्र्युच्छ्रुत २,८,२

अपेहि मनसस्पते २०,९६,२४

अपेह्यरिरस्यरिर्वा ७,८८,१

अपैतेनारात्सरिसौ ५,६,७

अपो दिव्या अचायिषं ७,८९,१;

१०,५,४६

अपो देवीरूप ह्ये १,४,३

अपो देवीर्मधुमतीः १०,९,२७

अपो निषिञ्चन्नसुरः ४,१५,१२

अपो यदद्रिं पुरुहूत २०,७७,८

अपो वामदेव्यं यज्ञं ८,१०, (१०) १७

अपो वामदेव्येन ८,१०, (८) १५

अपो वृत्रं वत्रिवांसं २०,७७,७

अप्रजास्त्वं मार्तं ८,६,२६

अप्रपाण च वेशन्ता २०,१२८,८

अप्राणैति प्राणेन ८,९,९

अप्सरसः सधमादं ७,१०९,३;

१४,२,३४

अप्सु ते जन्म दिवि ६,८०,३

अप्सु ते राजन् वरुण ७,८३,१

अप्सु धूतस्य हरिवः २०,३३,१

अप्सु मे सोमो १,६,२

अप्सु स्तीमासु वृद्धासु ११,८,३४

अप्स्वन्तरमृतमप्सु १,४,४

अप्स्वासीन्मातरिश्वा १०,८,४०

अबोध्यन्निः समिधा १३,७,४६

अभयं द्यावापृथिवी ६,४०,१

अभयं नः करस्यन्तरिक्षं १९,१५,५

अभयं मित्रादभयं १९,१५,६

अभयं मित्रावरुणा ६,३२,३

अभागः सन्नप परेतो ४,३२,५

अभि क्रन्द स्तनया० ४,१५,६

अभिक्रन्दन् स्तनय० ११,५,१२

अभि गोत्राणि सहसा १९,१३,७

अभि तं निर्ऋतिः ४,३६,१०

अभि तिष्ठामि ते ६,४२,३

अभि तेऽधां सहमाना ३,१८,६

अभि त्वं देवं सविता ७,१४,१

अभि त्वा जरिमाहित ३,११,८

अभि त्वा देवः सविताभि १,२९,३

अभि त्वा पूर्वपीतये २०,९९,१

अभि त्वा मनुजातेन ७,३७,१

अभि त्वा वर्चसा गिरः २०,४८,१

अभि त्वा वर्चसासिच० ४,८,६

अभि त्वा वृषभा सुते २०, २२, १
 अभि त्वा शूर नोनुमो २०, १२१, १
 अभि त्वेन्द्र वरिमतः ६, ९९, १
 अभि त्वोर्णोमि पृथिव्या १८, २, ५२
 अभि शुम्भानि वनिन २०, ६, ७
 अभि प्र गोपति २०, २२, ४; २२, १
 अभि प्र वः सुराधसं २०, ५१, १
 अभि प्रेहि दक्षिणतो ४, ३२, ७
 अभि प्रेहि माप वेन ४, ८, २
 अभिभूर्यज्ञो अभिभूः ६, ९७, १
 अभि वर्धतां पयसाभि ६, ७८, २
 अभिवृत्त्य सपत्नानभि १, २९, २
 अभिवृष्टा ओषधयः ११, ४, ६
 अभि श्यावं न क्लृशनेभिः २०, १६, ११
 अभि हि सत्य सोमपा २०, ६४, २
 अभीवर्तेन मणिना १, २९, १
 अभीवर्तो अभिभवः १, २९, ४
 अभीवस्वः प्र जिहीते २०, १२७, १०
 अभीवृता हिरण्येन १०, १०, १६
 अभीशुना मेया आसन्न ६, १३७, २
 अभी शु णः सखीनाम् २०, १२४, ३
 अभीहि मन्यो ४, ३२, ३
 अभुत्स्यु प्र देव्या २०, १४२, १
 अभूतिरुपद्वियमाणा १२, ५, ३५
 अभूद् दूतः प्रहितो १८, ४, ६५
 अभ्यक्ताका स्वरंकृता १०, १, २५

अभ्यन्यदेति पर्यन्य १३, २, ४३
 अभ्यजनं सुरभि ६, १२४, ३
 अभ्यर्चत सुष्टुति ७, ८२, १
 अभ्यावर्तस्व पशुभिः ११, १, २२
 अभ्रं पीबो मज्जा ९, ७, १८
 अभ्रातृर्घ्नो वरुणा १४, १, ६२
 अभ्रातृव्यो अना २०, ११४, १
 अभ्रिये दिद्युन्नक्षत्रिये २, २, ४
 अमन्महीदनाशवो २०, ११६, २
 अमा कृत्वा पाप्मानं ४, १८, ३
 अमा धृतं कृणुते ११, ५, १५
 अमावास्या च पौर्णमासी १५, २, १४
 अमावास्ये न त्वदेता ७, ७९, ४
 अमासि मात्रां १८, २, ४५
 अमित्रसेनां मघवज ३, १, ३
 अमी ये युधमायन्ति ६, १०३, ३
 अमीषां चित्तानि ३, ९, ५
 अमुक्या यक्ष्माद् दुरिता २, १०, ६
 अमूत्रभूयादधि ७, ५३, १
 अमुत्र सजिह वेत्थेतः १३, १, ३९
 अमुत्रैनमा गच्छताद् ९, ३, १०
 अमूनश्चत्थ निः ८, ८, ३
 अमूनहेतिः पतत्रिणी ६, २९, १
 अमूः पारे पृदाक्त्र १, २७, १
 अमू ये दिवि सुमगे ३, ७, ४
 अमूर्या उप सूर्ये १, ४, २

अमूर्या यन्ति योषितो १,७,१
 अमोतं वासो दद्याद् २,५,१४
 अमोऽहमस्मि सा त्वं १४,२,७१
 अम्बयो यन्त्यध्वमिः १,४,१
 अम्भो अमो महः १३,८,५०
 अम्भो अरुणं १३,८,५१
 अयं यो अभिशोचयिष्णुः ६,२०,३
 अयं यो भूरिमूलः ६,४३,२
 अयं यो वक्रो ७,५६,४
 अयं यो विश्वान् ५,२२,२
 अयं लोकः प्रियतमो ५,३०,१७
 अयं लोको जालं ८,८,८
 अयं वज्रस्तर्पयतां ६,१३४,१
 अयं वस्ते गर्भं १३,१,१६
 अयं वा उ अभिर्ब्रह्मा १५,१०,७
 अयं वां घर्मो अश्विनः २०,१३९,४
 अयं विष्कन्धं सहते २,४,३
 अयं स देवो अप्सवन्त १३,३,१५
 अयं स शिङ्क्ते येन ९,१०,७
 अयं सहस्रमा नो ७,२२,१
 अयं सहस्रमृषिभिः २०,१०४,२
 अयं स्तुवान् १,८,२
 अयं स्नाकृत्यो मणिः ८,५,४
 अयं प्रावा पृथुबुध्नो १२,३,१४
 अयं जीवतु मा मृतेन ८,२,५
 अयं त इन्द्र सोमो २०,५,५

अयं ते अस्म्युप न ४,३२,६
 अयं ते कृत्यां विततां १०,३,४
 अयं ते योनिर्ऋत्वियो ३,२०,१
 अयं दर्भो विमन्युकः ६,४३,१
 अयं देवा इहैवास्त्वयं ८,१,१८
 अयं देवानामसुरो १,१०,१
 अयं नो नभस्पती ६,७९,१
 अयज्ञियो हतवर्चा १२,२,३७
 अयन्महा ते अर्वाहः २०,१२९,११
 अयमग्निः सत्पतिः ७,६१,१
 अयमग्निरमूमहद्यानि ३,२,२
 अयमग्निरुपसद्य इह ५,३०,११
 अयमस्तु धनपतिः ४,२२,३
 अयमा यात्यर्यमा ६,६०,१
 अयमिद् वै प्रतीवर्त ८,५,१६
 अयमिन्द्र वृषाकपिः २०,१२३,१८
 अयमु ते समतसि २०,४५,१
 अयमु त्वा विचर्षणे २०,५,१
 अयमेमि विचाकशाद् २०,१२६,१९
 अयमौदुम्बरो मणिर्वारो १९,३१,१४
 अयं पन्थाः कृत्येति १०,१,१५
 अयं पिपान इन्द्रः ९,४,२१
 अयं प्रातिसरो मणिर्वारो ८,५,१
 अयं मणिः सपत्नहा ८,५,२
 अयं मणिर्वरणो १०,३,३
 अयं मे वरण १०,३,११

अयं मे वरणो १०,३,१
 अयं मे हस्तो ४,१३,६
 अयस्मये हुपदे ६,६३,३; ८४,४,
 अयामि षोष इन्द्र २०,१२,२
 अया विष्ठा जनयन् ७,३,१
 अया ह त्वं मायया २०,३६,६
 अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः १३,२,२४;
 २०,४७,२१

अयुतोऽहमयुतो म १९,५१,१
 अयोजाला असुरा १९,६६,१
 अयोमुखाः सूचीमुखाः ११,१०,३
 अयेऽद्वेष्टो अर्चिषा ८,३,२
 अरं कामाय हरयो २०,३१,२
 अरंगरो नावदीति २०,१३५,१३
 अरघुषो निमज्ज १०,४,४
 अरदुपरम २०,१३१,१५
 अरसं कृत्रिमं नादं १९,३४,३
 अरसं प्राच्यं विषमरसं ४,७,२
 अरसस्त इषो शल्यो ४,६,६
 अरसस्य शर्कोटस्य ७,५६,५
 अरसास इहाहयो १०,४,९
 अरातीयोर्ध्रातृव्यस्य १०,६,१
 अरात्यास्त्वा निर्ऋत्या १०,३,७
 अरायक्षयणमसि २,१८,३
 अरायमसृक् पावानं २,२५,३
 अरायान् ब्रूमो रक्षांसि ११,६,१६

अरिप्रा आपो अप १०,५,२४;
 १६,१,१०
 अरिष्टोऽहमरिष्ट्युः १०,३,१०
 अरुसाणमिदं महत् २,३,५
 अर्चत प्रार्चत २०,९२,५
 अर्चामि वां वर्धायापो १८,१,३१
 अर्जुनि पुनर्वो यंतु २,२४,७
 अर्धमर्धेन पयसा ५,१,९
 अर्धमासाश्च मासाश्च ११,७,२०
 अर्बुदिर्नाम यो देव ११,९,४
 अर्बुदिश्च त्रिषंधिः ११,९,२३
 अर्मको न कुमारको २०,९२,१२
 अर्यमणं बृहस्पतिं ३,२०,७
 अर्यमणं यजामहे १४,१,१७
 अर्वागन्य इतो अन्यः ११,५,११
 अर्वागन्यः परो अन्यो ११,५,१०
 अर्वाक् परस्तात् १३,२,३१
 अर्वाङ्गेहि सोमकामं २०,८,२
 अर्वाचीनं सु ते २०,१९,२
 अर्वाच्चमिन्द्रममुतो ५,३,११
 अर्वाच्चं त्वा सुखे २०,२३,९
 अर्वावतो न आगहि २०,६,८; २०,४;
 ५७,७

अलसालासि पूर्वा ६,१६,४
 अलायुकं निस्वातकम् २०,१३२,२
 अलावूनि पृषातकानि २०,१३५,३

अलिङ्गना जाष्ममदा ११,९,२
 अलग्ण्डन् हन्मि महता २,३१,३
 अवः परेण पर एना ९,९,१७
 १३,१,४१
 अवः परेण पितरं ९,९,१८
 अवकादानभिशोचा० ४,३७,१०
 अवकोत्वा उदकात्मानः ८,७,९
 अवकक्षिणं वृषभं २०,८५,२
 अव जहि यातुधानानव ५,१४,२
 अव ज्यामिव धन्वनो ६,४२,१
 अव दिवस्तारयन्ति ७,१०७,१
 अव द्रप्सो अंशुमती २०,११७,७
 अवघीत कामो मम ९,२,११
 अव पद्यन्तामेषाम् ८,८,२०
 अव बाधे द्विषन्तं ४,३५,७
 अव मन्युरवायताव ६,६५,१
 अव मा पाप्मन् सृज ६,२६,१
 अवर्तिरश्यमाना १२,५,३७
 अवशसा निःशसा ६,४५,२
 अव श्वेत पदा जहि १०,४,३
 अवश्लक्ष्णमिव २०,१३३,६
 अव सृज पुनरमे १८,२,१०
 अवसृष्टा परा पत्न ३,१९,८
 अव स्य शूराध्वनो २०,७७,२
 अव स्वराति गर्गरो २०,९२,६
 अवाचीनानव जहीन्द्र १३,१,३०

अवायन्तां पक्षिणा ११,१०,८
 अवास्तुमेनमस्वगम् १२,५,४५
 अविः कृष्णा भागधेयं १२,२,५३
 अविवै नाम देवतर्तेन १०,८,३१
 अवीरामिव मामयं २०,१२६,९
 अवैतेनारात्सीरसौ ५,६,६
 अवैरहत्यायेदमा ६,२९,३
 अवो द्वाभ्यां पर २०,९१,४
 अव्यसश्च व्यचसश्च १९,६८,१
 अशिता लोकाच्छिनत्ति १२,५,३८
 अशितावत्यतिथो ९,६, (८) ३८
 अशीतिभिस्तिष्ठभिः २,१२,४
 अश्रापिनद्धं मधु २०,१६,८
 अश्मन्वती रीयते १२,२,२६
 अश्मवर्म मेऽसि यो ५,१०,१-७
 अश्रमदियमर्थमन् ६,६०,२
 अश्रान्तस्य त्वा मनसा १९,२५,१
 अश्रूणि कृपमाणस्य ५,१३,१३
 अश्रेष्माणो अधारयन् ३,९,२
 अश्लीला तनूर्भवति १४,१,२७
 अश्व इव रजो १२,१,५७
 अश्वत्थ स्वदिरो २०,१३१,१४
 अश्वत्थो दभौ वीरुधां ८,७,२०
 अश्वत्थो देवसदनः ५,४,३; ६,९५,१६
 १९,३९,६
 अश्वस्य वारो २०,१२९,१८

अधस्याश्वतरस्य ४,४,८
 अधस्यारनः संपत्तिता ५,५,९
 अध्वाः कणा गावः ११,३,५
 अध्वायन्तो गव्यन्तो २०,९६,५
 अध्वावति प्रथमो २०,२५,१
 अध्वावतीर्गोमतीः ३,१६,७
 अध्वावतीं प्र तर १८,२,३१
 अध्विना त्वाग्रे ३,४,४
 अध्विना ब्रह्मणा ५,२६,१२
 अध्विना सारधेण ६,६९,२; ९,१,१९
 अषाढमुग्रं पृतनासु २०,९२,१९
 अष्ट च मेऽशीतिश्च ५,१५,८
 अष्ट जाता भूता ८,९,११
 अष्टधा युक्तो बहति १३,३,१९
 अष्टर्चेभ्यः स्वाहा १९,२३,५
 अष्टाचक्रं वर्तत ११,४,२२
 अष्टाचक्रा नवद्वारा १०,२,३१
 अष्टादशर्चेभ्यः १९,२३,१५
 अष्टापदी चतुरक्षि ५,१९,७
 अष्टाविंशानि शिवानि १९,८,२
 अष्टेन्द्रस्य षड् यमस्य ८,९,२३
 असच्छाखां प्रतिष्ठन्तीं १०,७,२१
 असति सत् प्रतिष्ठितं १७,१,१९
 असदन् गावः ७,९६,१
 असंज्ञा गन्धेन शुगु० १२,५,३४
 असद्भूम्याः समभवत् ४,१९,६

असंतापं मे हृदयमुर्वो १६,३,६
 असंतापे सुतपसौ ४,२६,३
 असन्मन्त्राद् दुष्वन्याद् ४,९,६
 असपत्नं नो अधराद् ८,५,१७
 असपत्नं पुरस्तात् १९,१६,१; २७,१४
 असंवाधं वध्यतो १२,१,२
 असंवाधे पृथिव्या १८,२,२०
 असर्ववीरश्चरतु ९,२,१४
 असितं ते प्रलयनं १,२३,३
 असितस्य ते ब्रह्मणा १,१४,४
 असितस्य तैमातस्य ५,१३,६
 असि हि वीर सेन्यो २०,५६,२
 असुन्वामिन्द्र संसदं २०,२९,५
 असुराणां दुहितासि ६,१००,४
 असुरास्त्वा न्यखनन् ६,१०९,३
 असूतिका रामाय० ६,८३,३
 असृग्रमिन्द्र ते गिरः २०,७१,१०
 असौ मे स्मरतादिति ६,१३०,२
 असौ या सेना मरुतः ३,९,६
 असौ यो अधराद् २,१४,३
 असौ हा इह ते मनः १८,४,६६
 अस्तंयते नमोऽस्त० १७,१,२३
 अस्तावि मन्म पृथ्य २०,११९,१
 अस्तेव सु प्रतरं २०,८९,१
 अस्त्रा नीलशिखण्डेन ११,२,७
 अस्थाद् द्यौरस्थाद् ६,४४,१; ७७,१

अस्थि कृत्वा समिधं ११,८,२९
 अस्थिजस्य किलासस्य १,२३,४
 अस्थिभ्यस्ते मज्जभ्यः २,३३,६।
 २०,२६,२२
 अस्थिस्त्रंसं परुलंसम् ६,१४,१
 अस्थीन्यस्य पीडय १२,५,७०
 अस्मा इदु माश्चिद् देवपत्नीः २०,३५,८
 अस्मा इदु त्यदनु २०,३५,१५
 अस्मा इदु त्यमुपमं २०,३५,३
 अस्मा इदु त्वष्टा २०,३५,६
 अस्मा इदु प्र तवसे २०,३५,१
 अस्मा इदु प्र भरा २०,३५,१२
 अस्मा इदु प्रय इव २०,३५,२
 अस्मा इदु सप्तमिव २०,३५,५
 अस्मा इदु स्तोमं २०,३५,४
 अस्माकमिद्रः १९,१३,११
 अस्मान्सु तत्र २०,७१,१२
 अस्मिन्निन्द्रो नि दधातु ८,५,२१
 अस्मिन् मणावेकशतं १९,४६,५
 अस्मिन् वयं संकसुके १९,२,१३
 अस्मिन् वसु वसवो १,९,१
 अस्मे घेहि श्रवो २०,७१,१४
 अस्मै क्षत्रममीषोमा ६,५४,२
 अस्मै क्षत्राणि धारयन्तं ७,७८,२
 अस्मै प्रामाय प्रदिशः ६,४०,२
 अस्मै द्यावापृथिवी ४,२२,४

अस्मै भीमाय नमसा २०,१५,३
 अस्मै मणिं वर्म वध्नन्तु ८,५,१०
 अस्मै मृत्यो अधि ८,२,८
 अस्य देवाः प्रदिशि १,९,२
 अस्य पीत्वा शतक्रतो २०,६८,८
 अस्य वामस्य पलितस्य ९,९,१
 अस्येदिन्द्रो वावृधे २०,९९,२
 अस्येदु त्वेषसा २०,३५,११
 अस्येदु प्र ब्रूहि २०,३५,१३
 अस्येदु भिया २०,३५,१४
 अस्येदु मातुः २०,३५,७
 अस्येदेव प्र रिरिचे २०,३५,९
 अस्येदेव शवसा २०,३५,१०
 अस्येन्द्र कुमारस्य ५,२३,२
 अस्यै देवताया उदकं १५,१३,१३
 अस्त्रामस्त्वा हविषा १,३१,३
 अस्वगता परिहृणुता १२,५,४०
 अहं राष्ट्री संगमनी ४,३०,२
 अहं रुद्राय घनुरा ४,३०,५
 अहं रुद्रेभिर्वसुभिः ४,३०,१
 अहं वदामि नेत्वं ७,३८,४
 अहं विवेच पृथिवीमुत ६,६१,२
 अहं वि ध्यामि मयि १४,१,५७
 अहं सुवे पितरमस्य ४,३०,७
 अहं सोममाहनसं ४,३०,६
 अहं गुग्म्यामि मनसा ३,८,६; ६,९४,२

अहं जजान पृथिवीमुत ६, ६१, ३
 अहर्वाहं पर्वते २, ५, ६
 अहमस्मि सहमानाथो ३, १८, ५
 अहमस्मि सहमान १२, १, ५४
 अहमिद्धि पितृष्परि २०, ११५, १
 अहमेनाचुदतिष्ठिपं ७, ९५, २
 अहमेव वात इव ४, ३०, ८
 अहमेव स्वयमिदं ४, ३०, ३
 अहमेवास्म्यमावास्या ७, ७९, २
 अहं पचाम्यहं १२, ३, ४७
 अहं पञ्चानामधिपा १९, ३१, ६
 अहं प्रत्नेन मन्मना २०, ११५, २
 अहल कुश वर्त्तक २०, १३१, ६
 अहश्च रात्री च १५, २, २२
 अहा अरातिमविदः २, १०, ७
 अहीनां सर्वेषां विषं १०, ४, २०
 अहोरात्राभ्यां नक्षत्रेभ्यः ६, १२८, ३
 अहोरात्रे अन्वेषि १२, २, ४९
 अहोरात्रे इदं ब्रूमः ११, ६, ५
 अहोरात्रे नासिके १५, १८, ४
 अहोरात्रैर्विमितं १३, ३, ८
 आकूतिं देवीं सुभगां १९, ४, २
 आकूत्या नो बृहस्पत १९, ४, ३
 आ क्रन्दय धनपते २, ३६, ६
 आ क्रन्दय बलमोजो ६, १२६, २
 आक्ष्वैकं मणिमेकं १९, ४५, ५

आगच्छत आगतस्य ६, ८२, १
 आगन् रात्री संगमनी ७, ७९, ३
 आगादुदगादयं २, ९, २
 आ गावो अगमन्नुत ४, २१, १
 आ गृहीतं सं बृहतं ११, ९, ११
 आ घ त्वावान्तमनाप्त २०, १२२, २
 आ घा गमद्यदि २०, २६, २
 आ घा ता गच्छानुत्तरा १८, १, ११
 आङ्गिरसानामाद्यैः १९, २२, १
 आचार्यं उपनयमानो ११, ५, ३
 आचार्यस्ततश्च ११, ५, ८
 आचार्यो ब्रह्मचारी ११, ५, १६
 आचार्यो मृत्युर्वरुणः ११, ५, १४
 आच्छद्विषानैर्गुपितो १४, १, ५
 आच्या जानु दक्षिणतो १८, १, ५२
 आ जनाय द्रुहणे २०, ३६, ८
 आजामि त्वाजन्या ३, २५, ५
 आजुह्वान ईज्यो ५, १२, ३
 आज्यस्य परमेष्ठिन् १, ७, २
 आज्यं विभर्ति ९, ४, ७
 आज्ञनस्य मदुघस्य ६, १०२, ३
 आज्ञनं पृथिव्यां १९, ४४, ३
 आतन्वाना आयच्छन्तो ६, ६६, २
 आतिष्ठन्तं परि विश्वे ४, ८, ३
 आ तू न इन्द्र मद्यग्धुवानः २०, २३, १
 आ तू सुशिप्र दंपते २०, ९२, १३

आ ते ददे वक्षणाभ्यः ७,११४,१
 आ ते नयतु सविता २,३६,८
 आ ते प्राणं सुवायसि ७,५३,६
 आ ते योनिं गर्भं एतु ३,२३,२
 आ ते राष्ट्रमिह १३,१,५
 आ ते सिञ्चामि २०,४,२
 आ ते स्तोत्राणि ५,११,९
 आतोदिनौ नितोदिनावथो ७,९५,३
 आत्मन्वत्युर्वरा १४,२,१४
 आत्मानं पितरं ९,५,६०
 आ त्वा गन् राष्ट्रं ३,४,१
 आ त्वागमं शंतातिभिः ४,१३,५
 आ त्वाग्न इधीमहि १८,४,८८
 आ त्वा चृतत्वयमा ५,२८,१२
 आ त्वा ब्रह्मयुजा २०,३,२; ३८,२;
 ४७,८
 आ त्वा स्रोह १३,१,१५
 आ त्वा विशंतु सुतास २,५,४
 आ त्वा विशन्वाशवः २०,६९,५
 आ त्वा हर्यन्त २०,३२,२
 आ त्वा हार्षमन्तरभूः ६,८७,१
 आ त्वेता नि षीदत २०,६८,११
 आथर्वणानां चतुः १९,२३,१
 आथर्वणीराजिरसीः ११,४,१६
 आदङ्गा कुविदङ्गा २,३,२
 आदङ्गिरा प्रथमं २०,२५,४

आ दत्से जिनतां १२,५,५६
 आददानमाजिरसि १२,५,५२
 आ दधामि ते पदं २,१२,८
 आदलाबुक्मेककम् २०,१३२,१
 आदह स्वधामनु २०,४०,३; ६९,१२
 आदानेन संदानेन ६,१०४,१
 आदाय जीतं जीताय १२,५,५७
 आदित् ते अस्य २०,७५,३
 आदित् पश्याम्युत ३,१३,६
 आदित्य चक्षुरा दत्स्व ५,२१,१०
 आदित्य नावमारुहः १७,१,२५
 आदित्या रुदा वसवो ११,६,१३;
 २०,१३५,९; १९,११,४
 आदित्या ह जरितः २०,१३५,६
 आदित्येभ्यो अजिरोभ्यो १२,३,४४
 आदित्यैरिद्रः सगणो २०,६३,२;
 १२४,५
 आदिनवं प्रतिदीप्ते ७,१०९,४
 आ देवानामपि १९,५९,३
 आ देवेषु वृश्चते १५,१२,१०
 आधीपर्णां कामशल्याम् ३,२५,२
 आनन्दा मोदाः प्रमुदो ११,७,२६;
 ८,२४
 आ नयैतमा रभस्व ९,५,१
 आ नूनमश्विना २०,१३९,१
 आ नूनमश्विनोः २०,१४०,२

आ नूनं यातमश्विना २०, १४१, ४
 आ नूनं रघुवर्तनि २०, १४०, ३
 आनृत्यतः शिखण्डिनो ४, ३७, ७
 आ नो अग्रे सुमति २, ३६, १
 आ नो भर मा परि छा ५, ७, १
 आ नो यज्ञं भारती ५, १२, ८
 आ नो यातं दिवो २०, १४३, ५
 आ नो याहि सुतावतो २०, ४, १
 आ नो विश्वासु हव्य २०, १०४, ३
 आन्त्राणि जत्रवो ११, ३, १०
 आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो २, ३३, ४;
 २०, ९६, २०

आप इद् वा उ भेषजीः ३, ७, ५;
 ६, ९१, ३

आपः पृणीत भेषजं १, ६, ३
 आप्राथ महिना २०, ८१, २; ९२, २१
 आपर्जन्यस्य ३, ३१, ११
 आपश्चित् पिप्यु स्तयो २०, १२, ४
 आपश्यति प्रति ४, २०, १
 आपस्पुत्रासो अग्नि १२, ३, ४
 आपूर्णो अस्य कलशः २०, ८, ३
 आपो अग्निं प्र हिणुत १८, ४, ४०
 आपो अग्रं दिव्या ८, ७, ३
 आपो अग्रे विश्वमावन् ४, २, ६
 आपो अस्मान् मातरः ६, ५१, २
 आपो न देवीरूप २०, २५, २

३१

आपो न सिन्धुमामि २०, १७, ७
 आपो भद्रा घृतम् ३, १३, ५
 आपो मौषधीमतीः १९, १७, ६
 आपो यद् व शोचिस्तेन २, २३, ४
 आपो यद् वस्तपस्तेन २, २३, १
 आपो यद् वस्तेजस्तेन २, २३, ५
 आपो वद् वोऽर्चिस्तेन २, २३, ३
 आपो यद् वो हरस्तेन २, २३, २
 आपो वत्सं जनयन्तीः ४, २, ८
 आपो विद्युदन्नं ४, १५, ९
 आपो हि छा मयो १, ५, १
 आप्रोतीमं लोकान् ९, ६, (१३) ६१
 आप्र च्यवेथामप १८, ४, ४९
 आप्रत्यक्षं दाशुषे ७, ४०, २
 आप्रद्रव परमस्याः ३, ४, ५
 आप्रुषायन् मधुन २०, १६, ४
 आप्रयो अनाप्रयो ६, १६, १
 आप्रभूत्या सहजा वज्र ४, ३१, ६
 आप्रमणको मणत्सकः २०, १३०, ९
 आप्रमध्वो अस्मा २०, ७६, ७
 आप्रमन्द्रैरिन्द्र हरिभिः ७, ११७, १
 आप्रमा पुष्टे च पोषे ३, १०, ७
 आप्रमारुक्षत् पर्णमणिः ३, ५, ५
 आप्रमारुक्षद् देवमणिः ८, ५, २०
 आप्रमिनोनिांत भद्यते २०, १३१, १
 आप्रमे धनं सरस्वती १९, ३१, १०

आ मे महच्छतभिषग् १९,७,५
आमे सुपक्वे शबले ५,२९,६
आ यं विशन्तीन्दवो ६,२,२
आयं गौः पृश्निरकमीद् ६,३१,१।
२०,४,४८

आ यत् पतन्त्येन्यः २०,९२,७
आ यद् दुवः शतक्रतवा २०,१२२,६
आयने ते परायणे ६,१०६,१
आ यन्ति दिवः पृथिवीं १२,३,२६
आयमगन्तुं वत्सरः ३,१०,८
आयमगन्तुं विता क्षुरेण ६,६८,१
आयमगन् पणमणिः ३,५,१
आयमगन् युवा भिषक् १०,४,१५
आ ययाम सं ववर्ह ९,३,३
आय वनेनती जनी २०,१३१,८
आ यात पितरः १८,४,६२
आ यातु मित्र ऋतुभिः ३,८,१
आ यातिवन्तः स्वपतिः २०,९४,१
आ याहि सुषुमा २०,३,१; ३८,१;
४७,७

आयुरस्मै धेहि २,२९,२
आयुरस्यायुर्मे दाः २,१७,४
आयुर्ददं विपश्चितं ६,५२,३
आयुर्दा अग्ने जरसं २,१३,१
आयुर्यत् ते अतिहितं ७,५३,३
आयुर्विश्वायुः परि १८,२,५५

आयुश्च रूपं च नाम १२,५,९
आयुषायुः कृतां १९,२७,८
आयुषे त्वा वर्चसे १९,२६,३
आयुषोऽसि प्रतरणं १९,४४,१
आयुष्मतामायुष्कृतां ३,३१,८
आ यूथेव क्षुमति १८,३,२३
आ यो धर्माणि प्रथमः ५,१,२
आ रभस्व जातवेदो १,७,६;
१८,३,७१
आ रभस्वेमाममृतस्य ८,२,१
आराच्छनुमप बाधस्व २०,८२,७
आ रात्रि पार्थिवं रजः १९,४७,१
आरादरातिं निर्ऋतिं ८,२,१२
आरे अभूद् विषमरौद् विषे १०,४,२६
आरेऽसावस्मदस्तु १,२६,१
आ रोदसी ह्यर्यमाणो २०,३२,१
आ रोह चर्मोप सीद १४,२,२४
आ रोहत जनित्रीं १८,४,१
आ रोहत दिवम् १८,३,६४
आ रोह तल्पं सुमनस्य १४,२,३१
आ रोहतायुर्जरसं १२,२,२४
आरोहन्त्युको बृहती १३,२,४२
आरोहन् व्याममृतः १३,१,४३
आ रोहोरुमुप धत्स्व १४,२,३९
आर्तिरवर्तिर्निर्ऋतिः १०,२,१०
आर्षेयेषु नि दधे ११,१,३३

आत्मापत्तश्च प्रत्नानाश्च ११,८,२५
 आलिङ्गो च विस्मिणो ५,१३,७
 आ वक्षि देवो इह २०,६७,५
 आवतत्त आवतः ५,३०,१
 आ वात वाहि मेघजं ४,१३,३
 आ वामपन्थुनतिः १४,२,५
 आ वां प्रजां जनयतु १४,२,४०
 आविरात्मानं हृत्ते १२,४,३०
 आविष्कृतुष्व ह्यपानि ४,२०,५
 आविष्टितावविषा पृदाकूः ५,१८,३
 आविः समिहितं १०,८,६
 आ वृषायस्त्र श्वसिहि ६,१०१,१
 आ वो वहन्तु समयो २०,१३,२
 आक्षरीकं विद्यरीकं १९,३४,१०
 आक्षसनं विद्यमनम् १४,१,२८
 आक्षानामाशापालेभ्यः १,३१,१
 आक्षामाशां वि श्रोततां ४,१५,८
 आक्षाना सोमनसं १४,१,४२
 आक्षिपश्च प्रक्षिपश्च ११,८,२७
 आक्षीर्णं ऊर्जमुत २,२९,३
 आशुः शिशानो वृषभो १९,१३,२
 आशृण्वन्तं यत्र देवं ६,१४२,२
 आ संयतमिन्द्र णः २०,३६,१०
 आ सत्यो यातु मघवो २०,७७,१
 आसीनासो अरुणीनाम् १८,३,४३
 आसुरी चक्रे प्रथमेदं १,२४,२

आ सुष्वयन्ती यजते ५,१२,६
 आ सुतसः सुतसो ७,७६,१
 आसो बलासो ९,८,१०
 आत्मेयीश्च वा स्तेयीश्च ११,८,२८
 आस्तस्ते गाथा अभवन् १०,१०,२०
 आस्यै ब्राह्मणाः १४,१,३९
 आहं खिदामि ते ६,१०२,२
 आहं तनोमि ते ४,४,७; ६,१०१,३
 आहं पितृन्सुविदत्रो १८,१,४५
 आ हरयः ससृजिरे २०,२२,५; ९२,२
 आ हरामि गवां २,२६,५
 आहवनीयस्य च १५,६,१५
 आहार्षमविदं त्वा ८,१,२०;
 २०,९६,१०
 आहुतास्यभिहुतः ६,१३३,२
 आहुत्यान्नायाजमति १५,१४,८
 इच्छन्ति देवा सुन्वन्तं २०,३,१८
 इच्छजश्वस्य यच्छिरः २०,४१,२
 इदस्य ते वि चृतामि ९,३,१८
 इड्या जुह्वतो वयं ३,१०,११
 इडायास्पदं घृतवत् ३,१०,६
 इडैवास्मो अनु वस्तां ७,२७,१
 इत ऊती वो अजरं २०,१०५,३
 इत एत उदारुहन् १८,१,६१
 इतश्च मामुतश्चावतां १८,३,३८
 इतश्च यदमुतश्च १,२०,३

इतिहासस्य च वै १५,६,१२
 इतो जयेतो वि जय ८, ८, २४
 इतो वा सातिमीमहे २०,७०,६
 इत्थं श्रेयो मन्यमाने ८,९,२२
 इदं यत् कृष्णः शकुनिः ७,६४,१-२
 इदं यत् परमेष्ठिनं १९,९,४
 इदं यत् प्रेण्यः शिरो ६,८९,१
 इदं व आपो हृदयमयं ३,१३,७
 इदं वचो अग्निना १९,३७,१
 इदं विद्वानाज्जन ४,९,७
 इदं विष्कन्धं सहत १,१६,३
 इदं विष्णुर्वि चक्रमे ७,२६,४
 इदं सदो रोहिणी १३,१,२३
 इदं सवितर्वि जानीहि १०,८,५
 इदं सु मे नरः शृणुत १४,२,९
 इदं हविर्यातुधानान् १,८,१
 इदं हिरण्यं गुल्गुल्वयम् २,३६,७
 इदं हिरण्यं विमृहि १८,४,५३
 इदं कसाम्बु चयनेन १८,४,३७
 इदं खनामि भेषजं ७,३८,१
 इदं जना उप श्रुत २०,१२७,१
 इदं जनासो विदथ १,३२,१
 इदं त एकं पर ऊ १८,३,७
 इदं तद्युज उत्तरमिन्द्रं ६,५४,१
 इदं तद् रूपं यदवस्त १४,१,५६
 इदं तमति सृजामि १६,१,४

इदं तृतीयं सवनं ६,४७,३
 इदं ते हव्यं घृतवत् ७,६८,२
 इदं देवा शृणुत ये २,१२,२
 इदमकर्म नमो २०,१६,१२
 इदमहमामुष्यायणे १६,७,८
 इदमहं रुशन्तं प्राप्तं १४,१,३८
 इदमाज्यं घृतवज्जुषाणाः ९,२,८
 इदमादानमकरं ६,१०४,२
 इदमाप प्र वहतावद्यं ७,८९,३
 इदमिदमेवास्य रूपं ९,५,२४
 इदमिद वा उ भेषजं ६,५७,१
 इदमिद् वा उ नापरं १८,२,५०-५१
 इदमिन्द्र शृणुहि २,१२,३
 इदमुप्राय बभ्रवे ७,१०९,१
 इदमुद्वेयोऽवसान १९,१४,१
 इदं पितृभ्यः प्र मरामि १८,४,५१
 इदं पितृभ्यो नमो १८,१,४६
 इदं पूर्वमपरं नियानं १८,४,४४
 इदं पैद्वो अजायत १०,४,७
 इदं प्रापमुत्तमं काण्डं १२,३,४५
 इदं मन्त्रं मद्भूरिति २०,१३१,१०
 इदं मे ज्योतिरमृतं ११,१,२८
 इदावत्सराय परि० ६,५५,३
 इध्मेन त्वा आतवेदाः १९,६४,२
 इध्मेनाग्न इच्छमानो ३,१५,३
 इन्द्रुरिन्द्राय पवत २०,१३७,५

इन्द्र आशाभ्यस्परि २०, २०, ७;
५७, १०

इन्द्र इन्द्रयोः सचा २०, ३८, ५; ४७, ५;
७०, ८

इन्द्र उक्थामदानि ५, २६, ३

इन्द्र एतमदीधरद् ६, ८७, ३

इन्द्र एतां ससृजे २, २९, ७

इन्द्र एषां नेता १९, १३, ९

इन्द्र ओषधीरसनो २०, ११, १०

इन्द्रं वयमनूराधं १९, १५, २

इन्द्रं वयं महाघन २०, ७०, ११

इन्द्रं वृत्राय हन्तवे २०, १९, ३

इन्द्रं वो विश्वतरुपरि २०, ३९, १; ७०, १६

इन्द्रं सोमस्य पीतये २०, २४, ४

इन्द्रः कारुमवूबुधद् २०, १२७, ११

इन्द्रः पूर्मिदातिरद् २०, ११, १

इन्द्रः प्राङ् तिष्ठन् ९, ७, २०

इन्द्रः स दामने कृत २०, ४७, २;

१३७, १३

इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु ३, १७, ४

इन्द्रः सुत्रामा स्वर्वा ७, ९१, १;

२०, १२५, ६

इन्द्रः सेनां मोहयतु ३, १, ६

इन्द्रः स्वर्षा जनयन् २०, ११, ४

इन्द्र क्रतुं न आ भर १८, ३, ६७;

२०, ७९, १

इन्द्र क्रतुविदं सुतं २०, ६, २; ७, ४

इन्द्र क्षत्रमभि वामं ७, ८४, २

इन्द्र चित्तानि मोहय० ३, २, ३

इन्द्र जठरं नव्यो २, ५, २

इन्द्र जहि पुमांसं ८, ४, २४

इन्द्र जीव सूर्य जीव १९, ७०, १

इन्द्र जुषस्व प्र वहा २, ५, १

इन्द्र ज्येष्ठं न आ भर २०, ८०, १

इन्द्र त्रिधातु शरणं २०, ८३, १

इन्द्र त्वा वृषभं वयं २०, १, १; ६, १

इन्द्र त्वोतास आ २०, ७०, १२

इन्द्रं तं शुम्भपुरुहन् २०, ९२, १७;

१०५, ५

इन्द्रं ते मरुत्वन्तम् १९, १८, ८

इन्द्रपुत्रे सोमपुत्रे ३, १०, १३

इन्द्र प्र णो धितावानं २०, ६, ३

इन्द्र प्रेहि पुरस्त्वं २०, ५, ३

इन्द्रमहं वणिजं ३, १५, १

इन्द्रमित् केशिना हरी २०, २९, २

इन्द्रमित्था गिरो २०, २४, ३

इन्द्रमिद् गाधिनो बृहद् २०, ३८, ४;

४७, ४; ७०, ७

इन्द्रमिद् देवतातय २०, ११८, ३

इन्द्रं मित्रं वरुणं ९, १०, २८

इन्द्र वाजेषु नोऽव २०, ७०, १०

इन्द्रवायु उभाविह ३, २०, ६

इन्द्रश्चकार प्रथमं ६, ६५, ३

इन्द्रश्च मृलयाति नो २०, २०, ६; ५७, ९
 इन्द्रश्च सोमं पिबतं २०, १३, १
 इन्द्र सेनां मोहय ३, १, ५
 इन्द्र सोमाः मुता इमे २०, ६, ४; २४, ५
 इन्द्रस्तुजो वर्हणा २०, ११, ५
 इन्द्रस्तुराषाणिमत्रो २, ५, ३
 इन्द्रस्त्रातोत वृत्रहा १९, १५, ३
 इन्द्र स्थातर्हरीणां २०, ६४, ५
 इन्द्रस्य कुक्षिरसि ७, १११, १
 इन्द्रस्य गृहोऽसि ५, ६, ११
 इन्द्रस्य त्वा वर्मणा १९, ४६, ४
 इन्द्रस्य नाम गृह्णन्त १९, ३५, १
 इन्द्रस्य जु प्रा वोचं २, ५, ५
 इन्द्रस्य प्रथमो रथो १०, ४, १
 इन्द्रस्य बाहू स्थविरौ १९, १३, १
 इन्द्रस्य भाग स्थ १०, ५, ८
 इन्द्रस्य मन्महे ४, २४, १
 इन्द्रस्य या मही २, ३१, १
 इन्द्रस्य व इन्द्रिये १६, १, ९
 इन्द्रस्य वचसा वयं ६, ८५, २
 इन्द्रस्य वरुथमसि ५, ६, १४
 इन्द्रस्य वर्मांसि ५, ६, १३
 इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य १९, १३, १०
 इन्द्रस्य शर्मांसि ५, ६, ११
 इन्द्रस्यौज स्थेन्द्रस्य १०, ५, १-६
 इन्द्रस्यौजो मरुताम् ६, १२५, ३

इन्द्रस्यौजो वरुणस्य ९, ४, ८
 इन्द्राग्नी काम सरथं ९, २, ९
 इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी १४, १, ५४
 इन्द्राग्नी रक्षतां मा १९, १६, २
 इन्द्राणी भसद् वायुः ९, ७, ८
 इन्द्राणीमासु नारिषु २०, १२६, ११
 इन्द्रादिन्द्रः सोमात् ११, ८, ९
 इन्द्राय गाव आशिरं २०, २२, ६;
 ९२, ३
 इन्द्राय भागं परि त्वा ९, ५, २
 इन्द्राय मद्रने सुतं २०, ११०, १
 इन्द्राय साम गायत २०, ६२, ५
 इन्द्राय सोममृत्विजः ६, २, १
 इन्द्रा याहि चित्रमानो २०, ८४, १
 इन्द्रा याहि तूतुजान २०, ८४, ३
 इन्द्रा याहि धियेषितो २०, ८४, २
 इन्द्रा याहि मे हवम् ५, ८, २
 इन्द्रावरुणा मधु ७, ५८, २
 इन्द्रावरुणा सुत ७, ५८, १
 इन्द्रासोमा तपतं ८, ४, १
 इन्द्रासोमा दुष्कृतो ८, ४, ३
 इन्द्रासोमा परि वां ८, ४, ६
 इन्द्रासोमा वर्तयतं ८, ४, ४-५
 इन्द्रासोमा समघशंसं ८, ४, २
 इन्द्रियाणि शतक्रतो २०, २०, २; ५७, ५
 इंद्रेण दत्तो वरुणेन २, २९, ४.

इन्द्रेण मन्थुना ७,९३,१
 इन्द्रेण रोचना दिवो २०,२८,३; ३९,४
 इन्द्रेण सं हि दक्षसे २०,४०,१: ७०,३
 इन्द्रेन्द्र मनुष्या: ३,४,६
 इन्द्रेमं प्रतरं कृधि ६,५,२
 इन्द्रे लोका इन्द्रे तप १०,७,३०
 इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो २०,७१,७
 इन्द्रो अङ्ग महद् भयं २०,२०,५;

५७,८

इन्द्रो जघान प्रथमं १०,४,१८
 इन्द्रो जयाति न परा ६,९८,१
 इन्द्रो जातो मनुष्ये ४,११,३
 इन्द्रोतिभिर्बहुलाभिः ७,३१,१
 इन्द्रो दधीचो अस्थभिः २०,४१,१
 इन्द्रो दिवोऽधिपतिः ५,२४,११
 इन्द्रो दीर्घाय चक्षस २०,३८,६;

४७,६; ७०,९

इन्द्रो वलं रक्षितारं २०,९१,६
 इन्द्रो ब्रह्मा ब्राह्मणात् २०,२,३
 इन्द्रो मन्थतु मन्थिता ८,८,१
 इन्द्रो मदाय वावृषे २०,५६,१
 इन्द्रो महा महतो २०,९१,१२
 इन्द्रो महा रोदसी २०,४,११८
 इन्द्रो मा मरुत्वान् १८,३,२५;

१९,१७,८

इन्द्रो मेन्द्रियेणावतु १९,४५,७
 इन्द्रो मेऽहिमरन्धयत् १०,४,१६-१७

इन्द्रो यज्वने गृणते ४,२१,२
 इन्द्रो यात्नामभवत् ८,४,२१
 इन्द्रो युनक्तु बहुधा ५,२६,११
 इन्द्रो राजा जगतः १३,५,१
 इन्द्रो रूपेणामिर्वहेन ४,११,७
 इन्द्रो वीर्येणोदकामत् १९,१९,९
 इन्द्रो वृत्रमवृणोत् २०,११,३
 इन्द्रो ह चक्रे त्वा २,२७,३
 इमं यम प्रस्तरमा १८,१,६०
 इमं यवमष्टायोगैः ६,९१,१
 इमं रथमधि ये ९,९,३
 इमं वीरमनु हर्षध्वम् ६,९७,३;
 १९,१३,६

इमं स्तोममर्हते २०,१३,३
 इमं होमा यज्ञमवतेमं १९,१,२
 इमं उप्ता मृत्युपाशा ८,८,१६
 इमं क्रव्यादा विवेश १२,२,४३
 इमं गावः प्रजया १४,१,३३
 इमं गोष्ठं पशवः २,२६,१
 इमं जीवेभ्यः परिधि १२,२,२३
 इममग्रे आयुषे वर्चसे २,२८,५
 इममग्रे चमसं मा १८,३,५३
 इममादित्या वसुना ५,२८,४
 इममिन्द्र गवाशिरं २०,२४,७
 इममिन्द्र वर्धय ४,२२,१
 इममिन्द्र वह्नि १२,२,४७

इममोदनं नि दधे ४,३४,८
 इमं बध्नामि ते मणिं १८,२८,१
 इमं विभर्मि वरणं १०,३,१२
 इमं विभर्मि सुकृतं २०,९४,९
 इमं मे अग्ने पुरुषं ६,१११,१
 इमं मे कुष्ठं पुरुषं ५,४,६
 इमां शालां सविता ३,१२,४
 इमा आपः प्र भरामि ३,१२,९;

९,३,२३

इमा उ त्वा पुरुवसो २०,१०४,१
 इमा खनाम्योषधिं ३,१८,१
 इमा नारीरविधवाः १२,२,३६;

१८,३,५७

इमानि यानि पञ्च १९,९,५
 इमा नु कं भुवना २०,६३,१; १२४,४
 इमां धियं सप्तशीर्ष्णीं २०,९१,१
 इमा ब्रह्म बृहदिवः २०,१०७,११;

५,२,८

इमा ब्रह्म ब्रह्मवाहः २०,२३,३
 इमामग्ने शरणिं ३,१५,४
 इमामेषां पृथिवीं १०,८,३६
 इमां भूमिं पृथिवीं ११,५,९
 इमां मात्रां मिमीमहे १८,२,३८
 इमा या देवीः प्रदिशः २,१०,४
 इमा या ब्रह्मणस्पते १९,८,६
 इमा या तिस्रः पृथिवीः ६,२१,१

इमा यास्ते शतं ७,३५,२
 इमा याः पञ्च प्रदिशो ३,२४,३
 इमास्तिस्रो देवपुरा ५,२८,१०
 इमे गृहा मयोभुव ६,६०,२
 इमे जीवा वि मृतैः १२,२,२२
 हमे त इन्द्र ते वयं २०,१५,४
 इमे मयूखा उप १०,७,४४
 इमौ युनजिम ते वही १८,२,५६
 इयं या परमेष्ठिनी १९,९,३
 इयं वा उ पृथिवी १५,१०,६
 इयं वीरुन्मधुजाता १,३४,१; ७,५३,२
 इयं वेदिः परो अन्तः ९,१०,१४
 इयं समित् पृथिवी ११,४,५
 इयं कल्याण्यजरा १०,८,२६
 इयं ते धीतिरिदमु ११,१,११
 इयं त्वमग्ने समदह १८,३,६
 इयं नारी पतिलोकं १८,३,१
 इयं नार्युप व्रूते १४,२,६३
 इयमग्ने नारी पतिं २,३६,३
 इयमन्तर्वदति जिह्वा ५,३०,१६
 इयमेव पृथिवी ११,३,११
 इयमेव सा या प्रथमा ३,१०,४;
 ८,९,११

इयं पित्र्या राष्ट्रयेत्वमे ४,१,२
 इयं मही प्रति ११,१,८
 इरावेदुमयं दत्त २०,१३०,१६

इरेव नोप दस्यति ३,२९,६
 इषिरा योषा युवतिः १९,१,४९
 इषीकां जरतीमिष्ट्वा १२,२,५४
 इरा पुंश्चली हसो १५,२,१९
 इषुरिव दिग्धा नृपते ५,१८,१५
 इष्टं च वा एष पूर्तं ९,६, (१) ३१
 इष्वा ऋजीयः पततु ५,१४,१२
 इह गावः प्रजायध्वम् २०,१२७,१२
 इह ते सुरिह प्राण ८,१,३
 इह त्वा गोपरिणसा २०,२२,३
 इह पुष्टिरिह रस ३,२८,४
 इह प्र ब्रूहि यतमः ८,३,८
 इह प्रियं प्रजायै ते १४,१,२१
 इह ब्रवीतु य ईमङ्ग ९,९,५
 इहा यन्तु प्रचेतसो ८,७,८
 इहेत्थ प्रागपागुद० २०,१३४,१
 इहेत्थ० अक्षिल्ली २०,१३४,६
 इहेत्थ० आष्टेला २०,१३४,५
 इहेत्थ० ... वरसाः २०,१३४,२
 इहेत्थ० ... स वै पृथु २०,१३४,४
 इहेत्थ० ... स्थालीपाको २०,१३४,३
 इहेदसाथ न परो ३,८,४; १४,१,३२
 इहेमाविन्द्र सं जुद १४,२,६४
 इहेह यद् वां समना २०,१४३,७
 इहेधि पुरुष सर्वेण ५,३०,६
 इहेव गाव एतनेहो ३,१४,३

इहेव ध्रुवां नि मिनोमि ३,१२,१
 इहेव ध्रुवा प्रति तिष्ठ ३,१२,२
 इहेव सन्तः प्रति दद्य ६,११७,२
 इहेव स्त मानु गात ७,६०,७
 इहेव स्त माप याता ६,७३,३
 इहेव स्तं प्राणापानौ ३,११,६
 इहेव स्तं मा वि यौष्टं १४,१,२२
 इहेव हवमा यात १,१५,२
 इहेवामे आधि धारया ७,८२,३
 इहेवामि वि तनूमे १,१,३
 इहेवैधि धनसनिः १८,४,३८
 इहेवैधि माप च्योष्टाः ६,८७,२
 ईङ्गयन्तीरपस्युव २०,९३,४
 ईजानश्चितमारुक्ष १८,४,१४
 ईजानानां सुकृतां ९,५,१२
 ईडे अग्नि स्वावधुं ७,५०,३
 ईर्माभ्यामयनं जातं १०,१०,२१
 ईर्ण्याया ध्राजिं प्रथमां ६,१८,१
 ईलेन्यो नमस्य २०,१०२,१
 ईशान एनमिष्वासः १५,५,२०
 ईशाना वार्याणां १,५,४
 ईशानां त्वा भेषजा ४,१७,१
 ईशां वो मरुतो देव ११,९,२५
 ईशां वो वेद राज्यं ११,१०,२
 उक्षाजाय नशाजाय ३,२१,६;

२०,१,३

उक्ष्णो हि मे पञ्चदश २०, १२६, १४
 उग्रं वनिषदाततम् २०, १३२, ६
 उग्र इत् ते वनस्पत १९, ३४, ९
 उग्र एनं देव इष्वास १५, ५, ११
 उग्रं पश्ये राष्ट्रभृत् ६, ११८, २
 उग्रो राजा मन्यमानो ५, १९, ६
 उच्चा पतन्तमरुणं १३, २, ३६
 उच्चैर्घोषो दुन्दुभिः ५, २०, १
 उच्छुम्भौषधीनां ४, ४, ४
 उच्छ्रयस्व बहुर्भव ६, १४२, १
 उच्छ्वस्माना पृथिवी १८, ३, ५१
 उच्छ्वस्वस्व पृथिवि १८, ३, ५०
 उच्छिष्टे द्यावापृथिवी ११, ७, २
 उच्छिष्टे नाम रूपं ११, ७, १
 उज्जायतां परशुः २०, १७, ९
 उज्जिहीध्वे स्तनयति ८, ७, २१
 उत ग्ना व्यन्तु देव ७, ४९, २
 उत देवा अवहितं ४, १३, १
 उत नग्ना वोभुवती ५, ७, ८
 उत नः सुभगाँ अरिः २०, ३८, ६
 उत पुत्रः पितरं ५, १, ८
 उत प्रहामतिदीवा ७, ५०, ६,
 २०, ८९, ९
 उत ब्रुवन्तु नो निदो २०, ६८, ५
 उत यत् पतयो दश ५, १७, ८
 उत यो द्यामतिसर्पात् ४, १६, ४

उत श्वेत आशुपत्वा २०, १३५, ८
 उत स्म सद्य हर्षतस्य २०, ३१, ५
 उत हन्ति पूर्वसिनं १०, १, २७
 उतामृतासुर्वत एमि ५, १, ७
 उत्तरब्धान् स्पृणुहि ८, ३, ७
 उतासि परिपाणं ४, ९, ३
 उत्तेदानीं भगवन्तः ३, १६, ४
 उत्तेयं भूमिर्वरुणस्य ४, १६, ३
 उत्तेव प्रभ्वीकृत १२, ३, २७
 उत्तैनां भेदो नाददाद् १२, ४, ५०
 उत्तैषां पितोत वा १०, ८, २८
 उत्तो अस्य बन्धुकृत् ४, १९, १
 उत्तो नो अस्या उषसो २०, ७२, ३
 उत्कसन्तु हृदयानि ११, ९, २१
 उत्केतुना बृहता १३, २, ९
 उत्क्रामातः परि ९, ५, ६
 उत्क्रामातः पुरुष ८, १, ४
 उत्तमेभ्यः स्वाहा १९, २२, १२
 उत्तमो अस्योषधीनां ६, १५, १;
 ८, ५, ११; १९, ३९, ४
 उत्तमो नाम कुष्ठासि ५, ४, ९
 उत्तरस्वमधरे ते ४, २२, ६
 उत्तराहमुत्तर २, १८, ४
 उत्तरेणैव गायत्री १०, ८, ४१
 उत्तरेभ्यः स्वाहा १९, २२, १३
 उत्तरं द्विषतो मामयं १०, ६, ३१

उत्तरं राष्ट्रं प्रजया १२,३,१०
 उत्तानपर्णे सुभगे ३,१८,२
 उत्तानायै शयानायै २०,१३३,४
 उत्तिष्ठता रमेथाम् ११,९,३
 उत्तिष्ठत सं नह्यध्वं ११,९,२; १०,१
 उत्तिष्ठताव पश्यते ७,७२,१
 उत्तिष्ठता प्र तरता १२,२,१७
 उत्तिष्ठ त्वं देवजना ११,९,५; १०,५
 उत्तिष्ठन्नोजसा सह २०,४२,३
 उत्तिष्ठ प्रेहि प्र १८,३,८
 उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते १९,६३,१
 उत्तिष्ठेतो विश्वावसो १४,२,३३
 उत्तिष्ठेतः किमिच्छन्ती १४,२,१९
 उत्तुदस्त्वोत्तुदतु मा ३,२५,१
 उत्ते स्तभ्नामि पृथिवीं १८,३,५२
 उत्त्वा यौरुपृथिवी ८,१,१७
 उत्त्वा मन्दन्तु स्तोमाः २०,९३,१
 उत्त्वा मृत्योरपीपरं ८,१,१९
 उत्त्वा यज्ञा ब्रह्मपूता १३,१,३६
 उत्त्वा वहन्तु मरुत १८,२,२२
 उत्त्वाहार्ष पञ्चशलात् ८,७,२८
 उत्थापय सीदतो १२,३,३०
 उत्पुरस्तात् सूर्य एति ५,२३,६
 उत्समक्षितं व्यचन्ति ४,२७,२
 उत्सूर्यो दिव एति ६,५२,१
 उदगातां भगवती २,८,१; ६,१२१,३

उदगादयमादित्यो १७,१,२४
 उदग्रं परिपाणाद् ४,२०,८
 उदङ् जातो हिमवतः ५,४,८
 उदन्वती द्यौरवमा १८,२,४८
 उदपूरसि मधुपूरसि १८,३,३७
 उदप्रुतो न वयो २०,१६,१
 उदप्रुतो मरुतस्तौ ६,२२,३
 उदरात् ते क्लोम्नो ९,८,१२
 उदसौ सूर्यो अगाद् १,२९,५
 उदस्य केतवो १३,२,१
 उदस्य श्यावौ विथुरौ ७,९५,१
 उदहमायुरायुषे कृत्वे १८,२,२३
 उदायुरुद् बलमुत्कृत ५,९,८
 उदायुषा समायुषा ३,३१,१०
 उदितस्त्रयो अक्रमन् ४,३,१
 उदिन्वस्य रिच्यतेऽशोभो २०,५९,३
 उदिमां मात्रां मिमीमहे १८,२,४३
 उदिह्युदिहि सूर्य १७,१,६-७
 उदीची दिक्सोमो ३,२७,४
 उदीचीनैः पथिभिः १२,२,२९
 उदीच्या दिशः शालाया ९,३,२८
 उदीच्यां त्वा दिशि १८,३,३३
 उदीच्यै त्वा दिशे १२,३,५८
 उदीरयत मरुतः ४,१५,५
 उदीरतामवर १८,१,४४
 उदीरय पितरा १८,१,२३

उदाराणा उतासाना १२,१,२८
उदीर्घ्वं नार्याभि जीवलोके १८,३,२
उदुत्तमं वरुण पाशं ७,८३,३;
१८,४,६९

उदु त्ये मधुमत्तमा २०,१०,१; ५९,१
उदु त्वं जातवेदसं १३,२,१६;
२०,४७,१३

उदुत्सं शतधारं ३,२४,४
उदु ब्रह्माप्यरैत २०,१२,१
उदुषा उदु सूर्य ४,४,२
उदेणीव वारप्यभि ५,१४,११
उदेनमुत्तरं नयाग्रे ६,५,१
उदेनं भगो अग्रभीद् ८,१,२
उदेहि वाजिन् यो १३,१,१
उदेहि वेदिं प्रजया ११,१,२१
उद्गा आजदङ्गिरोभ्य २०,२८,२; ३९,३
उद्घेदमि श्रुतामघं २०,७,१
उद्धर्षन्तां मघवन् ३,१९,६
उद्धर्षिणं मुनिकेशं ८,६,१७
उद्धिन्दतीं संजयन्तीं ४,३८,१
उद्यच्छ्वमप रक्षो १४,१,५९
उद्यते नम उदायते १७,१,२२
उद्यद्वघ्नस्य विष्टपं २०,२२,४
उद्यन्नादित्यः क्रिमीन् २,३२,१
उद्यन् रश्मीना तनुषे १३,२,१०
उद्यानं ते पुरुष ८,१,६

उद्योधन्त्याभि वल्गन्ति १२,३,२९
उद्यंस्त्वं देव सूर्य १३,१,३२
उद्व ऊर्मिः शम्या १४,२,१६
उद्वयं तमसस्परि ७,५३,७
उद्वाज आ गन्धो १३,१,२
उद्वेपमाना मनसा ५,२१,२
उद्वेपय त्वमर्बुदे ११,२,१८
उद्वेपय सं विजन्तां ११,२,१२
उन्मादयत मारुतः ६,१३०,४
उन्मुञ्चन्तीर्वि वरुणा ८,७,१०
उन्मुञ्च पाशांस्त्यमम ६,११२,२
उपजीका उद्गरन्ति २,३,४
उपजीवा स्थोप १९,६२,२
उप त्वा कर्मन्नुतये २०,१४,२; ६२,२
उप त्वा देवा अग्र ७,११०,३
उप त्वा नमसा वयं ३,१५,७
उप यामुप वेतसम १८,३,५
उप द्रव पयसा ७,७३,६
उप नो न रमसि २०,१२७,१४
उप नः सवना गहि २०,५७,१; ६८,२
उप नः सुतमा गहि २०,२४,१
उप प्रवद मण्डूकि ४,१५,१४
उप प्रागात् सहस्राक्षो ६,३७,१
उप प्रागाद्देवो अग्नी १,२८,१
उप प्रिवं पतिप्रतं ७,३२,१
उपन्दे पुनर्वो यन्तु २,२४,६

उपामितां प्रतिमितां ९,३,१
 उप मौदुम्बरो मणिः १९,३१,७
 उप श्रेष्ठा न आशिषो ४,२५,७
 उपश्वसे द्रुवये ११,१,१२
 उप श्वासय पृथिवी ६,१२६,१
 उप सर्प मातरं १८,३,४९
 उप स्तृणीहि बल्बजमधि १४,२,२३
 उपस्तृणीहि प्रथय १२,३,३७
 उपस्थास्ते अनमीवा १२,१,६२
 उप हरति प्रति ९,६,९ (४८)
 उप हरति हवींष्या ९,६,३ (२०)
 उपहव्यं विषूवन्तं ११,७,१५
 उपहृता इह गावः ७,६०,५
 उपहृता नः पितरः १८,३,४५
 उपहृता भूरिधनाः ७,६०,४
 उपहृतो मे गोपा १६,२,३
 उपहृतो वाचस्पतिः १,१,४
 उपहृतौ सयुजौ ६,१४०,३
 उप हये सुदुषां ७,७३,७; ९,१०,४
 उपावसृज मन्था ५,१२,१०
 उपास्तरारकरो लोकम् १२,३,३८
 उपास्मान् प्राणो १९,५८,२
 उपाहतमनुबुद्धं १०,१,१९
 उपेहोपपर्वनास्मिन् ९,४,२३
 उपैर्न विश्वरूपाः ९,७,२६
 उपो ते बन्धे बद्धानि १३,४,४५

उपोत्तमेभ्यः स्वाहा १९,२०,११
 उपोहश्च समूहश्च ३,२४,७
 उभयोरग्रं नामास्मा १९,३८,३
 उभयं शृण्वश्च न २०,११३,१
 उभा जिग्यथुर्न परा ७,४४,१
 उभाभ्यां देव सवितः ६,१९,३
 उभावन्तौ समर्षसि १३,२,१३
 उमे नमसी उभयांश्च १२,३,६
 उभोभयाविन्नुष धेहि ८,३,३
 उयं यकांशलोकका ५०,१३०,२०
 उरुगूलाया दुहिता ५,१३,८
 उरुणसावसुतृपा १८,२,१३
 उरुव्यचसाऽमेधाम्ना ५,२७,८
 उरुव्यचा नो महिषः ५,३,८
 उरं नो लोकमनु १९,१५,४
 उरुः कोशो वसुधान० ११,२,११
 उरुः पृथुः सुमूर्ध्वः १३,४,५२
 उरुः प्रथस्व महता ११,१,१९
 उर्वश्च मा चमसश्च मा १६,३,३
 उर्वीरासन् परिधयो १३,१,४६
 उलूकयातुं शुशुलूकयातुं ८,४,२२
 उलूखले मुसले यश्च १०,९,२३
 उवे अम्बे सुलाभिके १०,१२६,७
 उशती कन्यला इमाः १४,२,५२
 उशन्तस्त्वेधीमद्भुशन्तः १८,१,५६
 उशन्ति वा ते अमृतास १८,१,३

उषसे नः परि देहि १९,५०,७
 उषस्पतिर्वाचस्पतिना १६,६,६
 उषा अप स्वमुत्तमः १९,१२,१
 उषा देवी वाचा संविदाना १६,६,५
 उषाः पुंश्चर्ला मन्त्रो १५,२,१३
 उषो यस्माद् दुष्वप्यादभैष्माप १६,६,२
 उषा यस्य प्रवाहनौ २०,१२७,२
 ऊतो शचीवस्तव २०,३३,३
 ऊरुभ्यां ते अष्टीवद्भ्यां ९,३३,५;
 ३०,९६,२१

ऊरु पादावष्टीवन्तौ ११,८,१४
 ऊर्ज एहि स्वघ एहि ८,१०, (४) ११
 ऊर्जमस्मा ऊर्जस्वती २,२९,५
 ऊर्ज विभ्रद् वसुवनिः ७,६०,१
 ऊर्जस्वती पयस्वती ९,३,१६
 ऊर्जा च वा एष स्फाति ९,६, (३) ३३
 ऊर्जे त्वा बलाय त्वा १९,३७,३
 ऊर्जो भागो निहितो ११,१,१५
 ऊर्जो भागो य इमं १८,४,५४
 ऊर्ध्व भरन्तमुदकं १०,८,१४
 ऊर्ध्वः सुप्तेषु जागार ११,४,२५
 ऊर्ध्वस्तिष्ठतु रक्षत्रं १९,४६,२
 ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतये २०,४५,३
 ऊर्ध्वा अस्य समिधो ५,२७,१
 ऊर्ध्वा दिग्बृहस्पतिः ३,२७,६
 ऊर्ध्वाभी यस्यामतिर्भा ७,१४,२

ऊर्ध्वाया दिशः शालाया ९,३,३०
 ऊर्ध्वायां त्वां दिशि १८,३,३५
 ऊर्ध्वयि त्वा दिशे १२,३,६०
 ऊर्ध्वो नु स्रष्टास्तिर्यङ् नु १०,२,२८
 ऊर्ध्वो विन्दुरदचरद् १०,१०,१९
 ऊर्ध्वो रोहितो अधि १२,११,१
 ऊर्ध्वोरोजो जङ्घयोर्जवः १९,६०,२
 ऋक्साम यजस्विच्छष्ट ११,७,५
 ऋक्सामाभ्यामभिहितौ १४,१,११
 ऋचं साम यजामहे ७,५४,१
 ऋचं साम यदप्राक्षं ७,५४,२
 ऋचः पदं मात्रया ९,१०,१९
 ऋचः प्राश्नस्तन्तवो १५,३,६
 ऋचः सामानि च्छन्दांसि ११,७,२४
 ऋचा कपोतं नुदत ६,२८,१
 ऋचा कुम्भीमध्यमौ ९,५,५
 ऋचा कुम्भ्यधिहिता ११,३,१४
 ऋचां च वै स साम्ना १५,६,९
 ऋचो अक्षरे परमे ९,१०,१८
 ऋजीषी वज्री वृषभः २०,१२,७
 ऋणाहणमिव संनयन् १९,४५,१
 ऋतं शंसन्त ऋजु २०,९१,२
 ऋतं सत्यं तपो राष्ट्रं ११,७,१७
 ऋतं हस्तावनेजनं ११,३,१३
 ऋतवस्तमवध्नत १०,६,१८
 ऋतवः पक्कार आर्तवाः ११,३,१७

ऋतस्य पन्थामनु तिस्रः ८,९,१३
 ऋतस्य पन्थामनु पश्य १८,४,३
 ऋतस्य च वै स सत्यस्य १५,६,६
 ऋतस्यतेनादित्या ६,११४,२
 ऋतावानं वैश्वानरम् ६,३६,१
 ऋतुभिष्ट्वार्तवैरायुषे ५,२८,१३;

१९,३७,४

ऋतुभ्यष्ट्वार्तवेभ्यो मातृभ्यः ३,१०,१०

ऋतूनां च वै स आर्तवानां १५,६,१८

ऋतून् ब्रूम ऋतुपतीन् ११,६,१७

ऋतून् यज ऋतुपतीन् ३,१०,९

ऋतेन गुप्त ऋतुभिश्च १७,१,२९

ऋतेन तष्टा मनसा ११,१,२३

ऋतेन स्थूणामधि ३,१२,६

ऋषड्मन्त्रो योनिं य ५,१,१

ऋमुरसि जगच्छन्दा ६,४८,२

ऋषिभ्यः स्वाहा १९,२२,१४

ऋषीणां प्रस्तरोऽसि १६,२,६

ऋषी बोधप्रतीबोधा० ५,३०,१०

एकं रजस एना ५,११,६

एकचक्रं वर्तत ११,८,७

एकपदी द्विपदी १३,१,४२

एकपाद् द्विपदो भूयो १३,२,२७;

३,२५

एकं पादं नोत्खिदति ११,४,२१

एक्या च दशभिश्चा ७,४,१

एकरात्रो द्विरात्रः ११,७,१०

एकचैभ्यः स्वाहा १९,२३,२०

एकशतं ता जनता ५,१८,१२

एकशतं लक्ष्म्यो मर्त्यस्य ७,११५,३

एकशतं विष्कन्धानि ३,९,६

एका च मे दश च मे ५,१५,१

एकादशचैभ्यः स्वाहा १९,२३,८

एकानृचैभ्यः स्वाहा १९,२३,२२

एकाष्टका तपसा ३,१०,१२

एकैक्यैषा सृष्ट्या ३,२८,१

एकोनविंशतिः स्वाहा १९,२३,१६

एको बहूनामसि ४,३१,४

एको वो देवोऽप्यतिष्ठत् ३,१३,४

एको गौरेक ८,९,२६

एजदेजदजग्रमं ४,५,४

एतं वो युवानं ९,४,२४

एतं सधस्थाः परि ६,१२३,१

एत उ ह्ये पतयन्ति ८,४,२०

एतत् ते तत स्वधा १८,४,७७

एतत् ते ततामह १८,४,७६

एतत् ते प्रततामह १८,४,७५

एतत् ते देवः सविता १८,४,३१

एतत् त्वा वासः १८,२,५७

एतदा रोह वयः १८,३,७३

एत देवा दक्षिणतः ११,६,१८

एतद् वा उ स्वादीयो ९,६,९ (३९)

एतद् वै ब्रध्नस्य ११,३,५०
 एतद् वै विश्वरूपं ९,७,२५
 एतद् वो ज्योतिः पितरः ९,५,११
 एतद् वो ब्राह्मणा हविः १२,४,४८
 एतद्धि शृणु मे १०,१,२८
 एतमिधं समाहितं १०,६,३५
 एतं पृच्छ कुहं पृच्छ २०,१३०,५
 एतं भागं परिददामि ६,१२२,१
 एतस्माद् वा ओदनात् ११,३,५२
 एता अश्वा आ २०,१२९,१
 एता एना व्याकरं ७,११५,४
 एता देवसेनाः ५,२१,१२
 एतास्ते अग्ने समिधः ५,२९,१४;

१९,६४,४

एतास्ते असौ धेनवः १८,४,३३
 एतास्त्वानोप यन्तु ९,५,१५
 एतु तिस्रः परावतः ६,७५,३
 एते अस्मिन् देवा १३,४,१३
 एते त इन्द्र अन्तवो २०,५६,६
 एते वै प्रियाश्चाप्रिया ९,६,६. (२३)
 एते स्तोमा नरा २०,३७,२०
 एतो न्विद्रं स्तवाम २०,६५,१
 एतौ प्रावाणौ सयुजा ११,१,९
 एदु मध्वो मदन्तरं २०,६४,४
 एदं बर्हिरसदो मेध्योऽभूः १८,४,५२
 एधोऽस्येधिषीय ७,८९,४

एनाश्चिपङ्क्तिका हविः २०,१३०,११
 एना व्याघ्रं परिष्वजानाः ४,८,७
 एनीर्धना हरिणीः १८,४,३४
 एन्द्र नो गधि प्रियः २०,६४,१
 एन्द्रवाहो नृपतिं २०,९४,३
 एन्द्र सानसिं रयिं २०,७०,१७
 एन्येका स्येन्येका कृष्ण ६,८३,२
 एभिर्द्युभिः सुमनाः २०,२१,४
 एमं यज्ञमनुमतिर्जगाम ७,२०,५
 एमं पन्थामरुक्षाम १४,२,८
 एमं भज ग्रामे अश्वेषु ४,२२,२
 एमा अगुर्योषितः ११,१,१४
 एमां कुमारस्तरुण ३,१२,७
 एमाशुमाशवे भर २०,६८,७
 एमेनं सृजता सुते २०,७१,८
 एयमगन् दक्षिणा १८,४,५०
 एयमगन्नोषधीनां ४,३७,६
 एयमगन् पतिकामा २,३०,५
 ऐयमगन् बर्हिषा ५,२६,६
 एवा ते हारिभोजना २०,३५,१६
 एवा त्वं देव्यघ्न्ये १२,५,६५
 एवा नूनमुप २०,६६,२
 एवानेवाव सा गरत् १६,७,४
 एवा पतिं द्रोणसाक्षं २०,९४,४
 एवा पाहि प्रलया २०,८,१
 एवा पित्रे विश्वदेवाप २०,८८,६

एवा महान् बृहद्दिवा ५,२,९;
००,१०७,१२

एवा रातिस्तुवीमघ २०,६०,२

एवा हि ते विभूतयः २०,६०,५;
७१,५

एवा ह्यसि वीरयुरेवा २०,६०,१

एवा ह्यस्य काम्या २०,६०,६; ७१,६

एवा ह्यस्य सूनृता २०,६०,४

एवेदिन्द्रं वृषणं २०,१२,६

एवेवापागपरे सन्तु २०,९४,७

एवो ध्वस्मिन्निर्गते ६,८४,३

एष इषाय मामहे २०,१२७,३

एष ते यज्ञो यज्ञपते ७,९७,६

एष यज्ञानां विततो ४,३४,५

एष वा अतिथिर्यच्छ्रोत्रियः ९,६,७(३७)

एष स्य ते तन्त्रो २०,६७,६

एषा ते कुलपा १,१४,३

एषा ते राजन् कन्या १,१४,२

एषा त्वचां पुरुषे १२,३,५१

एषा पशन्त्सं क्षिणाति ३,२८,२

एषामहमायुधा ३,१९,५

एषामहं समासीनानां ७,१२,३

एषा सनत्नी सनमेव १०,८,३०

एह यन्तु पशवो ये २,२६,१

एह यातु वरुणः ६,७३,१

एहि जीवं त्रायमाणं ४,९,१

३२

एह्यश्मानमा तिष्ठाद्मा १,१३,४

एतु देवन्नायमाणः १९,३९,१

एतु प्राण एतु मनः ५,३०,१३

एनं व शो गच्छति १५,११,९

एनं श्रद्धा गच्छति १५,७,५

एनं निकामो गच्छति १५,११,११

एनमापो गच्छति १५,७,३

एनमिन्द्रियं गच्छति १५,१०,१०

एनं प्रियं गच्छति १५,११,७

एनं ब्रह्म गच्छति १५,१०,८

एनान् यतामिन्द्राग्नी ६,१०४,३

एन्द्राम्नं पावमानं ११,७,६

एन्द्राम्नं वर्म बहुलं ८,५,१९

ऐभिरग्ने सरथं २०,१३,४

ऐषा यज्ञमुत वर्चो १,९,४

ऐषु नह्य वृषाजिनं ६,६७,३

ओको अन्त मूजवन्तः ५,२२,५

ओ चित् सखायं सख्या १८,१,१

ओजश्च तेजश्च सहश्च १२,५,७

ओजस्तदस्य तित्विषः २०,१०७,२

ओजोऽस्योजो मे २,१७,१

ओता आपः कर्मण्या ६,२३,२

ओते मे द्यावापृथिवी ५,२३,१;

६,९४,३

ओदन एवौदनं ११,३१,३

ओदनेन यज्ञवचः ११,३,१९

ओष दर्म सप्तान् १२, २९, ७
 ओषधयो भूतभव्यम् ११, ४, २०
 ओषधीनामहं वृण १०, २१, ४
 ओषधीभिरन्नादीभिः १५, १४, १२
 ओषधीरेव रथन्तरेण ८, १०, (२) ७
 औषधीरेवास्यै रथन्तरं ८, १० (२) ९
 ओषन्ती समोषन्ती १२, ५, ५४
 औदुम्बरेण मणिना १९, ३१, १
 क इदं कस्मा अदात् ३, २९, ६
 क ईवेद सुते सचा २०, ४३, १; ५७, ११
 क एषां कर्करि लिखत् २०, १३२, ८
 क एषां दुन्दुभिं हनत् २०, १३२, ९
 कः काष्ण्याः पयः २०, १३०, ४
 कः पृश्नि घेनुं ७, १०४, १
 कः सप्त खानि त्रि १०, २, ६
 कण्वः कक्षीवा पुरुमीढो १८, ३, १५
 कण्वा इन्द्रं यदकत २०, १३८, १
 कण्वा इव भृगवः २०, १०, २; ५२, २
 कण्वेभिर्घृण्णवा २०, ५७, १६
 कतरत्त आ हराणि २०, १२७, ९
 कति देवाः कतमे १०, २, ४
 कति नु वशा नारद १२, ४, ४३
 कथं वातो नेलयति १०, ७, २७
 कथं गायत्री त्रिशुतं ८, ९, २०
 कथ मङ्गे असुराय ५, ११, १
 कदा मर्तमराधसं २०, ६२, ५

कदु शुम्भमिन्द्र २०, ७६, ४
 कदु स्तुवन्त ऋतयन्त २०, ५०, २
 कदून्व स्याकृतम् २०, ९७, ३
 कक्षव्यो अतर्षीनां २०, ५०, १
 कपृञ्जरः कपृथमुद् २०, १३७, २
 कम्बु फलीकरणाः ११, ३, ६
 कया नश्चित्र आ २०, १२४, १
 करम्भं कृत्वा तिर्य ४, ७, ३
 करीषिणीं फलवतीं १९, ३१, ३
 कर्करिको निखातकः २०, १३२, ३
 कर्णाभ्यां ते कङ्कूषेभ्यः ९, ८, २
 कर्णां श्वावित् तदब्रवीद् ५, १३, ९
 कर्शफस्य विशफस्य ३, ९, १
 कर्षेदेनं न चैनं १५, १३, १२
 कल्याणि सर्वविदे ६, १०, १०७
 कविर्न निण्यं २०, ७७, ३
 कश्यपस्त्वामसृजत ८, ५, १४
 कश्यपस्य चक्षुरसि ४, २०, ७
 कस्तं प्र वेद क उ ९, १, ६
 कस्ते मद इन्द्र रन्त्यो २०, ७६, ३
 कस्त्वा सत्यो मदानां २०, १२४, २
 कस्मादङ्गाद्दीप्यते १०, ७, २
 कस्मान्नु गुल्फावधरौ १०, २, २
 कस्मिन्नङ्गे तपो अस्याधि १०, ७, १
 कस्मिन्नङ्गे तिष्ठति १०, ७, ३
 कस्ये सृजाना अति १८, ३, १७

कामस्तदग्रे समवर्तत १९,५२,१
 कामस्वेन्द्रस्य वरुणस्य ९,२,६
 कामेन मा काम आगत १९,५२,४
 कामो जज्ञे प्रथमो ९,२,१९
 कालः प्रजा असृजत १९,५३,१०
 कालादापः समभवन् १९,५४,१
 काले तपः काले ज्येष्ठं १९,५३,८
 कालेन वातः पवते १९,५४,२
 काले मनः काले प्राणः १९,७,५३
 कालेऽयमाङ्गिरा देवो १९,५४,५
 कालो अश्वो वहति १९,५३,१
 काले यज्ञं समैरयद् १९,५४,४
 कालो ह भूतं भव्यं १९,५४,३
 कालो भूतिमसृजत १९,६,५३
 कालोऽमूं दिवमजनयत् १९,५३,५
 किमङ्ग त्वा मघवन् २०,८९,३
 किमयं त्वां वृषाकपिः २०,१२६,३
 किं भ्रातासद्यद् १८,१,१२
 किलासं च पलितं १,२३,३
 किं सुबाहो स्वङ्गुरे २०,१२६,८
 किं स्वप्नो राजा १८,१,३३
 कियता स्कम्भः प्र विवेश १०,७,९
 कीर्तिं च वा एष ९,६, (५) ३५
 कीर्तिश्च यशश्च १५,२,८, १६, २४, ३२
 कीर्तिश्च यशश्चाम्भश्च १३,४,१४
 कुत इन्द्रः कुतः सोमः ११,८,८

कुतः केशान् कुतः स्नावः ११,८,१२
 कुतस्तौ जातौ कतमः ८,९,१
 कुम्भीका दूषीकाः १६,६,८
 कुलायेऽधि कुलायं ९,३,२०
 कुलायं कृणवादिनि २०,१३२,५
 कुवित्सस्य प्र हि २०,७८,३
 कुविदङ्ग यवमन्तो २०,१२५,२
 कुहाकं पक्ककं पृच्छ २०,१३०,६
 कुहूं देवीं सुकृतं ७,४७,१
 कुहूदेवानाममृत ७,४७,२
 कूटयास्य सं शीर्यन्ते १२,४,३
 कृणुतं धूमं वृषणः ११,१,२
 कृणोमि ते प्राजापत्यम् ३,२३,५
 कृणोमि ते प्राणापानौ ८,२,११
 कृतं न श्वघ्नी वि २०,१७,५
 कृतं मे दक्षिणे हस्ते ७,५०,८
 कृतव्यधनि विध्य ५,१४,९
 कृत्याकृतं वलगिनं ५,३१,१२
 कृत्याकृतो वलगिनो १०,१,३१
 कृत्यादूषण एव १९,३४,४
 कृत्यादूषिरयं मणिः २,४,६
 कृत्याः सन्तु कृत्या ५,१४,५
 कृत्रिमः कण्टकः शत० १४,२,६८
 कृन्त दर्भ सपत्नान् १९,२८,८
 कृष्णं नियानं हरयः ६,२२,१;
 ९,१०,२२; १३,३,९

कृष्णायाः पुत्रो अर्जुनो १३,३,२६
केतुं कृष्णवक्त्रेते २०,२६,६; ४७; १२;
६९, ११

केन देवाँ अनु क्षियन्ति १०,२,२२

केन पर्जन्यमन्वेति १०,२,१९

केन पाष्णाँ आमृते १०,२,१

केन श्रोत्रियमाप्नोति १०,२,२०

केनापो अन्वतनुत १०,२,१६

केनेमाँ भूमिमौर्णोत् १०,२,१८

केनेयं भूमिर्विहिता १०,२,२४

केवलीन्द्राय दुदुहे ८,९,२४

कैरात पृश्न उपतृष्य ५,१३,५

कैरातिका कुमारिका १०,४,१४

को अर्जुन्याः पयः २०,१३०,३

को अद्य युष्के धुरि १८,१,६

को अर्य बहुलिमा २०,१३०,१

को असिद्या पयः २०,१३०,२

को अस्मिन्नापो व्यदधाद् १०,२,११

को अस्मिन् प्राणम् १०,२,१३

को अस्मिन् यज्ञम् १०,२,१४

को अस्मिन् रूपम् १०,२,१२

को अस्मिन् रेतो १०,२,१७

को अस्मै वासः परि १०,२,१५

को अस्य बाहू सममरद् १०,२,५

को अस्य वेद प्रथमस्य १८,१,७

को अस्या नो हुहो ७,१०३,१

को ददर्श प्रथमं ९,९,४

को नु गौः क एकऋषिः ८,९,२५

को वामद्या करते २०,१४३,३

को विराजो मिथुनत्वं ८,९,१०

कोशं दुहन्ति कलशं १८,४,३०

कोशविले रजनि २०,१३५,२

ऋन्दाय ते प्राणाय ११,२,३

ऋमध्वमग्निना नाकम् ४,१४,२

ऋव्यादमाग्निमिषितो १२,२,९

ऋव्यादमाग्निं प्र ढिणोमि १२,२,८

ऋव्यादमाग्निं शशमानम् १२,२,१०

ऋव्यादमग्ने रुधिरं ५,२९,१०

ऋव्यादानुवर्तय० ११,१०,१८

कूरमस्या आशसनं ५,१९,५

क्रोड आसीज्जामि० ९,४,१५

क्रोडौ ते स्तां पुरोडाशौ १०,९,२५

क्रोधो वृकौ मन्युराण्डौ ९,७,१३

क्लीव क्लीवं त्वाकरं ६,१३८,३

क्लीवं कृष्योपशिनम् ६,१३८,२

क प्रेप्सन्ती युवती १०,७,६

क प्रेप्सन्दीप्यते १०,७,४

कार्धमासाः क्व यन्ति १०,७,५

काहतं परास्यः २०,१२९,६

क्षत्रेणाग्ने स्वेन सं २,६,४

क्षिप्रं वै तस्य पृच्छन्ति १२,५,५०

क्षिप्रं वै तस्य वास्तुषु १२,५,४९

क्षिप्रं वै तस्यादहनं १२,५,४८

क्षिप्रं वै तस्याहनने १२,५,४७
 शीरे मा मन्थे यतमो ५,२९,७
 क्षुत् कुक्षिरिरा वनिष्ठः ९,७,१२
 क्षुद्रेभ्यः स्वाहा १९,२२,६; २३,२१
 क्षुधामारं तृष्णामारम० ४,१७,६
 क्षुरप्रविरीक्षमाणा १२,५,२०
 क्षुरपविर्मृत्युर्मृत्वा १२,५,५५
 क्षेत्रियात् त्वा निर्ऋत्या २,१०,१
 खड्गेऽधिचङ्क्रमां ११,२,१६
 खण्वखाइ खेमखाइ ४,१५,१५
 खलः पात्रं स्प्यावंसावीषे ११,३,९
 खे रथस्य खेऽनसः १४,१,४१
 गणास्त्वोप गायन्तु ४,१५,४
 गणेभ्यः स्वाहा १९,२२,१६
 गन्धर्वाप्सरसो ब्रूमो ११,६,४
 गन्धर्वाप्सरसः सर्पान् ८,८,१५
 गन्धारिभ्यो मूजवद्भयो ५,२२,१४
 गमन्नस्मे वसून्यां २०,२४,५
 गर्भं ते मित्रावरुणौ ५,२५,४
 गर्भं धेहि सिनीवालि ५,२५,३
 गर्भे नु नौ जनिता १८,१,५
 गर्भो अस्योषधीनां ५,२५,७;
 ६,९५,३
 गायत्र्युष्णिगनुष्ठुब् १९,२१,१
 गायत्रेण प्रति मिमीते ९,१०,२
 गावो भगो गाव इन्द्रो ४,२१,५

गावः सन्तु प्रजाः ९,४,२०
 गिरयस्ते पर्वता १२,१,११
 गिरा वज्रो न संमृतः २०,४७,३;
 १३७,१४
 गिरावरगराटेषु ६,६९,१
 गिरिमेनौ आ वेशय २,२५,४
 गिरौरज्जान् रेजमानौ २०,९४,८
 गिर्वणः पाहि नः २०,६,६
 गीर्भिरुध्वान् कल्पयित्वा १३,१,५४
 गुदा आसन्त्सिनीवाल्याः ९,४,१४
 गृहमेधी गृहपतिः ८,१०,३
 गृहाण प्रावाणौ ११,१,१०
 गृह्णामि ते सौभगत्वाय १४,१,५०
 गोभिष्टरेमामति ७,५०,७; २०,
 १७,१०; ८९,१०; ९४,१०
 गोभिष्ट्वा पात्तृषमो १९,२७,१
 गोभ्यो अश्वेभ्यो ९,३,१३
 गोसनि वाचमुदेयं ३,२०,१०
 गौरमीमेदभि वत्सं ९,१०,६
 गौरिन्मिमाय सलिलानि ९,१०,२१
 गौरेव तान् हन्यमाना ५,१८,११
 ग्रामणीरसि ग्रामणीः १९,३१,१२
 ग्रहि पाप्मानमति १२,३,१८
 ग्राह्या गृहाः सं सृज्यन्ते १२,२,३९
 ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः २,३३,२;
 २०,९६,१८

ग्रीवास्ते कृत्वे पादौ १०,१,२१
 ग्रीष्मस्ते भूमे वर्षाणि १२,१,३६
 ग्रीष्मो हेमन्तः शिशिरो ६,५५,२
 ग्रैष्मावेनं मासौ १५,४,६
 ग्रैष्मौ मासौ गोप्तारौ १५,४,५
 घर्म इवामितपन् १९,२८,३
 घर्मः समिद्धो अग्निना ८,८,१७
 घृतं ते अग्ने ७,८२,६
 घृतमप्सराभ्यो वह ७,१०९,२
 घृतं प्रोक्षन्ती सुभगा १०,९,११
 घृतस्य जूतिः समना १९,५८,१
 घृतहृदा मधुकूलाः ४,३४,६
 घृतादुल्लुप्तं मधुना ५,२८,१४
 घृतादुल्लुप्तो मधुमान् १९,३३,२; ४६,६
 घृतेन त्वा समुक्षामि १९,२७,५
 घृतेन सीता मधुना ३,१७,९
 घोरा ऋषयो नमो २,३५,४
 चक्षुरसि चक्षुर्मे २,१७,६
 चक्षुर्मुसलं काम ११,३,३
 चक्षुषा ते चक्षुर्हन्मि ५,१३,४
 चक्षुषो हेते मनसो ५,६,९
 चक्षुः श्रोत्रं यशो ११,५,२५
 चतस्रश्च मे चत्वारिंशच्च ५,१५,४
 चतस्रो दिवः प्रदिशः १,११,२
 चतुरः कुम्भांश्चतुर्धा ४,३४,७
 चतुर्दशैश्चैवावदतः ११,९,१७
 चतुर्दशैर्भ्यः स्वाहा १९,२३,११

चतुर्धा रेतो अभवद् १०,१०,२९
 चतुर्नमो अष्टकृत्वो ११,२,९
 चतुर्वीरं बध्यत १९,४५,४
 चतुर्होतार आप्रियः ११,७,१९
 चतुष्टयं युज्यते १०,२,३
 चतुरात्रः पञ्चरात्रः ११,७,११
 चत्वारि वाक् परिमिता ९,१०,२७
 चन्द्रमा अप्सवन्तरा १८,४,८९
 चन्द्रमा नक्षत्राणाम् ५,२४,१०
 चन्द्रमा नक्षत्रैरुदक्रामत् १९,१९,४
 चन्द्रमा मनसो जातः १९,६,७
 चन्द्र यत् ते तपस्तेन २,२२,१
 चन्द्र यत् ते तेजस्तेन २,२२,५
 चन्द्र यत् तेऽर्चिस्तेन २,२२,३
 चन्द्र यत् ते शोचिस्तेन २,२२,४
 चन्द्र यत् ते हरस्तेन २,२२,२
 चरं पञ्चबिलमुखं ११,३,१८
 चरेदेवा त्रैहायणा १२,४,१६
 चित्तिरा उपवर्हणं १४,१,६
 चित्रं देवानामुदगाद् १३,२,३५;
 २०,१०७,१४
 चित्रं देवानां केतुः १३,२,३४;
 २०,१०७,१३
 चित्रश्चिक्त्वान्महिषः १६,२,३२
 चित्राणि साकं दिवि १९,७,१
 चेतो हृदयं यक्न्मेधा ९,७,११

च्युता चैयं वृद्धती ९,२,१५
छन्दःपक्षे उषसा ८,९,१२
छन्दांसि यज्ञे मरुतः ५,२६,५
छिनत्त्यस्य पितृबन्धु १२,५,४३
छिन्द्य दर्भं सपत्नान् १९,२८,६
छिन्ध्या च्छिन्धि प्र १२,५,५१
जगता सिन्धुं दिव्यं ९,१०,३
जङ्घिषोऽसि जङ्घिषो १९,३४,१
जङ्घिषो जम्माद् २,४,२
जज्ञानः सोमं सहसे २०,८७,३
जनाद् विश्वजनीनात् ७,४५,१
जनाय चिद्य ईवत् २०,९०,२
जनियन्ति नावग्रवः १४,२,७२
जनित्रीव प्रति १२,३,२३
जनं विभ्रती बहुधा १२,१,४५
जरां सु गच्छ परि १९,२४,५
जरायुजः प्रथमः १,१२,१
जरायै त्वा परि ३,११,७
जवस्ते अर्वजिहितो ६,९२,२
जहि त्वं काम मम ९,२,१०
जहि दर्भं सपत्नान् १९,२९,९
जाग्रद्बुध्वन्म्यं स्वप्ने १६,६,९
जातवेदो नि वर्तय ६,७७,३
जातो व्यख्यत् पित्रोः २०,३४,१६
जानीत स्मै नं परमे ६,१२३,२
जायमानाभि जायते १२,४,१०

जाया इद् वो अप्सरसो ४,३७,१२
जालाषेणाभि विञ्चत ६,५७,२
जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमभ्यष्टां १०,
५,३६

जितमस्माकमु १६,८,१
जितम०।०।स आङ्गिरसानां १६,८,१५
जितम०।०।स आथर्वणानां १६,८,१७
जितम०।०।स आर्तवानां १६,८,२१
जितम०।०।स आर्वेयाणां १६,८,२३
जितम०।०।स इन्द्राग्न्योः १६,८,२७
जितम०।०।स ऋतूनां १६,८,२०
जितम०।०।स ऋषीणां १६,८,१२
जितम०।०।स ग्राह्याः १६,८,३
जितम०।०।स देवजामीनां १६,८,९
जितम०।०।स द्यावापृथिव्योः १६,८,
२६

जितम०।०।स निर्ऋत्याः १६,८,५
जितम०।०।स निर्भूत्याः १६,८,७
जितम०।०।स पराभूत्याः १६,८,८
जितम०।०।स प्रजापतेः १६,८,११
जितम०।०।स बृहस्पतेः १६,८,१०
जितम०।०।स मासानां १६,८,२२
जितम०।०।स मित्रावरुणयोः १६,८,२८
जितम०।०।स सृष्ट्योः षड्वीशात् १६,
८,३२
जितम०।०।स राज्ञो वरुणस्य १६,८,२९

जितम०।०।स वनस्पतीनां १६,८,१८
 जितम०।०।स वानस्पत्यानां १६,८,१९
 जितम०।०।सोऽङ्गिरसां १६,८,१४
 जितम०।०।सोऽथर्वणां १६,८,१६
 जितम०।०।सोऽभूत्याः १६,८,६
 जितम०।०।सोऽर्धमासानां १६,८,२३
 जितम०।०।सोऽहोरात्रयोः १६,८,२४
 जितम०।०।सोऽहोः संयतोः १६,८,२५
 जितमस्माकमु० १६,८,३०;९,१
 जिह्वा ज्या भवति ५,१८,८
 जिह्वाया अग्रे मधु १,३४,२
 जीवतां ज्योतिः ८,२,२
 जीवला नाम ते १९,३९,३
 जीवला स्थ जीव्यासं १९,६९,४
 जीवलां नधारिषां ८,२,६; ७,६
 जीवानामागुः प्र १२,२,४५
 जीवा स्थ जीव्यासं १९,६९,१
 जीवेभ्यस्त्वा समुदे ८,१,१५
 जीवेम शरदः शतम् १९,६७,२
 जीवं रुदन्ति वि १४,१,४६
 जुष्टो दमूना अतिथिः ७,७३,९
 जूर्णि पुनर्वो यन्तु २,२४,५
 जुहृर्दाधार द्याम् १८,४,५
 ज्याके परि णो १,२,२
 ज्याघोषा दुन्दुभयो ५,२१,९
 ज्यायस्वन्तश्चितिनो ३,३०,५

ज्यायाजिमिषतोऽसि ९,२,२३
 ज्येष्ठघ्न्या जातो ६,११०,२
 ज्योतिष्मतो लोकान् ९,६, (१४) ६२
 तं यज्ञं प्रागृषा १९,६,११
 तं यज्ञायज्ञियं १५,२,१०
 तं वत्सा उप तिष्ठन्ति १३,४,६
 तं वर्धयन्तो मतिभिः २०,९१,९
 तं वां रथं वयमद्या २०,१४३,१
 तं विराडनु व्यचलत् १५,६,२३
 तं वृक्षा अप सेधन्ति ५,१९,९
 तं वैरूपं च वैराजं १५,२,१८
 तं वो दस्ममृतीषहं २०,९,१; ४९,४
 तं वो धिया नव्यस्या २०,३६,७
 तं वो वाजानां पति० २०,६४,६
 तं श्यैतं च नौधसं १५,२,२६
 तं श्रद्धा च यज्ञश्च १५,७,४
 तं सभा च समितिश्च १५,९,२
 तं समाप्नोति जूतिभिः १३,२,१५
 तं सुष्ठुत्या विवासे २०,४४,३
 तं हि खराज्यं वृषभं २०,११३,२
 तक्मन् भ्राता बलासेन ५,२२,१२
 तक्मन् मुजवतो ५,२२,७
 तक्मन् व्याल वि गद ५,२२,६
 तं घेमिरथा नमस्विन २०,९२,१४
 तं जहि तेन मन्दस्व १६,७,१२
 ततं तन्तुमन्वेके ६,१२२,२

ततश्चैनमन्यया ११,३,३६,४३
 ततश्चैनमन्याभ्यां ११,३,३३-३४,
 ४४-४८
 ततश्चैनमन्येन ११,३,३२,३५,३९-४३
 ततश्चैनमन्यैः ११,३,३७-३८
 ततस्ततामहास्ते ५,२४,१७
 तता अवरे ते ५,२४,१६
 तत्त्वा यामि सुवीर्यं २०,९,३; ४९,६
 तत्सूर्यस्य देवत्वं २०,१२३,१
 तथा तदमे कृणु ५,२९,२
 तदभिराह तद् ८,५,५; १६,९,२
 तदमे चक्षुः प्रति ८,३,२१
 तदथा चित्त उक्थिनो २०,६१,३
 तदमुष्मा अमे १६,६,११
 तदस्तु मित्रावरुणा १९,११,६
 तदिदास भुवनेषु ५,२,१; २०,१०७,४
 तद् पु ते महत् पृथु ५,१,५
 तदेकमभवत् १५,१,३
 तद् ब्रह्म च तपश्च ८,१०,१६
 तद् भद्राः समगच्छन्त १०,१०,१७
 तद्यस्या एवं विदुषे ८,१०, (६) १
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्राह्म उद्धृतेषु १५,१२,१
 तदस्यैवं विद्वान्
 ब्राह्म एकां १५,१३,१

तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्राह्मश्चतुर्थी १५,१३,७
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्राह्मस्तृतीयां १५,१३,५
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्राह्मोऽतिथिः १५,११,१
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्राह्मो द्वितीयां १५,१३,३
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्राह्मोऽपरि १५,१३,२
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्राह्मो राज्ञो १५,१०,१
 तद्वा अथर्वणः शिरो १०,२,२७
 तद्वात उन्मथायति २०,१३२,४
 तद्विषं सर्पा उप ८,१०, (५) १६
 तद्विष्णोः परमं पदं ७,२६,७
 तद्वै राष्ट्रमा स्तुति ५,१९,८
 तद्वो गाय सुते २०,७८,१
 तन्नूनपात् पथ ऋतस्य ५,१२,२
 तन्नूष्टे वाजिन् तन्वं ६,९२,३
 तन्नूस्तन्वा मे सहे १७,६१,१
 तन्त्रमेके युवती १०,७,४२
 तं ते मदं गृणीमसि २०,६१,१
 तं त्वा वाजेष्व वाजिनं २०,६८,९
 तं त्वा स्वप्न तथा १६,५,३,१०;
 १९,५७,४

तं त्वौदनस्य पृच्छामि ११,३,२२
 तं दितिश्चादितिश्च १५,६,२०
 तं धाता प्रत्यमुञ्चत १०,६,२१
 तच्चस्तुरीपमद्भुतं ५,२७,१०
 तन्नो वि वोचो यदि २०,३६,४
 तन्मित्रस्य वरुणस्य २०,१२३,२
 तन्वं स्वर्गो बहुधा १२,३,५४
 तपनो अस्मि पिशाचानां ४,३६,६
 तपश्चैवास्तां कर्म ११,८,२,६
 तपसा ये अनाधृष्याः १८,२,१६
 तप्तो वां धर्मो नक्षत्र ७,७३,५
 तमाहवनीयस्य १५,६,१४
 तमितिहासश्च १५,६,११
 तमिदं निगतं सहः १३,४,१२,२०
 तमिन्द्र मदमा गहि २०,२४,२
 तमिन्द्रं जोहवीमि २०,५५,१
 तमिन्द्रं वाजयामसि २०,४७,१;

१३७,१२

तमिमं देवता मणि १०,६,२९
 तमीमह इन्द्रमस्य २०,३६,३
 तमु नः पूर्वं पितरो २०,३६,२
 तमु पुहि यो अन्तः ६,१,२
 तमुचश्च सामानि १५,६,८
 तमृतं च सत्यं च १५,६,५
 तमृतवश्चार्तवाश्च १५,६,१७
 तं पुष्यं गन्धं गन्धर्वा ८,१०,८

तं पृच्छन्ती वज्रहस्तं २०,३६,५
 तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी १५,६,२६; ७,२
 तं बृहच्च रथन्तरं १५,२,२
 त भूमिश्चाभिश्च १५,६,२
 तम्बभि प्र गायत २०,६१,४; ६२,८
 तयार्बुदे प्रणुत्तानाम् ११,९,२०
 तयाहं शत्रून्साक्ष २,२७,५
 तयोरहं परिनृत्य १०,७,४३
 तरणिर्विश्वदर्शतो १३,२,१९;
 २०,४७,१६

तरी मन्द्रासु प्रयक्षु ५,२७,६
 तर्द है पतङ्ग है ६,५०,२
 तर्दापते वधाषते ६,५०,३
 तव चतस्रः प्रदिशः ११,२,१०
 तव च्यौत्नानि वज्रहस्त २०,३७,५
 तव त्यदिन्द्रियं २०,१०६,१
 तव यौरिन्द्र पौंस्यं २०,१०६,२
 तव व्रते नि विशन्ते ४,२५,३
 तवेदं विश्वमभितः २०,८७,६
 तस्तुवं न तस्तुवं ५,१३,११
 तस्मा अत्रो भवन् ९,६, (५) ६
 तस्मा अरं गमाम १,५,३
 तस्मा उदीच्या दिशः १५,४,१०;
 ५,१०

तस्मा उद्यन्तसूर्यो ९,६, (५) ४
 तस्मा उषा हिष्कृणोति ९,६, (५) १

तस्मा ऊर्ध्वादि दिशः १५, ४, १६;
५, १६
तस्मात् पितृभ्यो ८, १०, (३) ४
तस्मादमुं निर्भजां १६, ८, २, ३१
तस्मादथा अजायन्त १९, ६, १२
तस्माद् देवेभ्योऽर्धमासे ८, १०, (३) ६
तस्माद् यज्ञात् सर्वं १९, ६, १३-१४
तस्माद् वनस्पतीनां ८, १०, (३) २
तस्माद् वै ब्राह्मणानां १२, ५, १७
तस्माद् वै विद्वान् पुरुषं ११, ८, ३२
तस्मान्मनुष्येभ्यः ८, १०, (३) ८
तस्मिन् हिरण्यये १०, २, ३१
तस्मै घृतं सुरां १०, ६, ५
तस्मै दक्षिणागा दिशः १५, ४, ४; ५, ४
तस्मै पश्चाद्या दिशः १५, ४, १३; ५, १३
तस्मै प्रतीच्या दिशः १५, ४, ७; ५, ७
तस्मै प्राच्या दिशः १५, ४, १; ५, १
तस्मै ब्राह्म्यासन्दी १५, ३, ३
तस्मै सर्वेभ्यो अन्तः १५, ५, १९
तस्य अनु निभज्जनम् २०, १३१, २
तस्य देवजनाः १५, ३, १०
तस्य प्राशं त्वं जहि २, २७, ७
तस्य ब्राह्मस्य १५, १५, १; १८, १
तस्य० । एकं तदेवां १५, १७, १०
तस्य० यदादित्यम् १५, १७, ९
तस्य० । योऽस्य चतुर्थः प्राणः १५, १५, ६

तस्य० । योऽस्य चतुर्थोऽपानः १५, १६, ४
तस्य० । योऽस्य चतुर्थो व्यानः १५, १७, ४
तस्य० । योऽस्य तृतीयः प्राणः १५, १५, ५
तस्य० । योऽस्य तृतीयोऽपानः १५, १६, ३
तस्य० । योऽस्य तृतीयो व्यानः १५, १७, ३
तस्य० । योऽस्य द्वितीयः प्राणः १५, १५, ४
तस्य० । योऽस्य द्वितीयोऽपानः १५, १६, २
तस्य० । योऽस्य द्वितीयो व्यानः १५,
१७, २
तस्य० । योऽस्य पञ्चमः प्राणः १५, १५, ७
तस्य० । योऽस्य पञ्चमोऽपानः १५, १६, ५
तस्य० । योऽस्य पञ्चमो व्यानः १५, १७, ५
तस्य० । योऽस्य प्रथमः प्राणः १५, १५, ३
तस्य० । योऽस्य प्रथमोऽपानः १५, १६, १
तस्य० । योऽस्य प्रथमो व्यानः १५, १७, १
तस्य० । योऽस्य षष्ठः प्राणः १५, १५, ८
तस्य० । योऽस्य षष्ठोऽपानः १५, १६, ६
तस्य० । योऽस्य षष्ठो व्यानः १५, १७, ६
तस्य० । योऽस्य सप्तमः प्राणः १५, १५, ९
तस्य० । योऽस्य सप्तमोऽपानः १५, १६, ७
तस्य० । योऽस्य सप्तमो व्यानः १५, १७, ७
तस्य० । समानमर्थं १५, १७, ८
तस्या आहननं १२, ५, ३९
तस्या इन्द्रो वत्स ८, १०, (२) ५;
१०, (५) २
तस्याः कुबेरो ८, १०, (५), १०

तस्या ग्रीष्मश्च वसन्तश्च १५,३,४
 तस्या मनुर्वैवस्वतो ८,१०, (४) १०
 तस्यामू सर्वा नक्षत्रा १३,४,२८
 तस्यामृतस्येमं बलं ८,७,२२
 तस्यामेवास्य तद् १५,१३,१४
 तस्या यमो राजा ८,१०, (४) ६
 तस्याश्चित्ररथः ८,१०, (५) ६
 तस्यास्तक्षको ८,१०, (५) १४
 तस्याः सोमो राजा ८,१०, (४) १४
 तस्येदं वर्चस्तेजः १६,८,४,३३
 तस्येमे नव कोशा १३,४,१०
 तस्येमे सर्वे यातव १३,४,२७
 तस्यैष मारुतो गणः १३,४,८
 तस्यौदनस्य बृहस्पतिः ११,३,१
 ता अधरादुदीचीः १२,२,४१
 ता अपः शिवा अपो १९,२,५
 ता अर्षन्ति शुभ्रियः २०,४८,२
 ता अस्य नमसा २०,१०९,३
 ता अस्य पृतना २०,१०९,२
 ता रजतनाभिः ८,१०, (५) ११
 तां वसुध्विः ८,१०, (५) ७
 तां सवितः सत्यसवां ७,१५,१
 तांस्त्वं प्र च्छिन्दि १०,३,१६
 तां स्वधां पितरः ८,१०, (४) ८
 तां ह जरितर्नः २०,१३५,७
 ता नः प्रजाः सं १२,१,१६

तानश्चत्थ निः शृणुहि ३,६,२
 तानि कल्पद्रव्यचारी ११,५,२६
 तानि सर्वाण्यप १२,५,११
 तान्सत्यौजाः प्र दहतु ४,३६,१
 तां तिरोधामितं ८,१०, (५) १२
 तां देवमनुष्या ८,१०, (२) २
 तां देवः सविता ८,१०, (५) ३
 तां देवा अमीमां १२,४,४२
 तां द्विमूर्धाभ्यो ८,१०, (४) ३
 तां धृतराष्ट्र ऐरावतो ८,१०, (५) १५
 ताबुवं न ताबुवं ५,१३,१०
 तामान्तको मार्त्यवो ८,१०, (४) ७
 तामाददानस्य १२,५,५
 तामासन्दीं त्रात्य १५,३,९
 तामुपाह्वयन्त ८,१०, (२) ३
 तामूर्जां देवा उप ८,१०, (५) ४
 तां पूषं छिवतमा १४,२,३८
 तां पृथी वैन्यो ८,१०, (४) ११
 तां बृहस्पतिः ८,१०, (४) १५
 तां मायामसुरा ८,१०, (४) ४
 तां मे सहस्राक्षो देवो ४,२०,४
 तार्ष्टाधीरग्ने समिधः ५,२९,१५
 ता वज्रिणं मन्दिनं २०,३१,१
 तावद्वां चक्षुस्तति १२,३,२
 तावन्तो अस्य महिमानः १९,६,३
 तावांस्ते मघवन् १३,४,४४

तासामेका हरिक्रिका २०,१२९,३
 तासु त्वान्तर्जरस्य २,१०,५
 तास्ते रक्षन्तु तव ९,५,३८
 तिग्ममनीकं विदितं ४,२७,७
 तिग्मो विभ्राजन् १३,२,३३
 तिरश्चिराजेरभितात् ७,५६,१
 तिर्यग्विलश्चमसः १०,८,९
 तिष्ठावरे तिष्ठ १,१७,२
 तिस्रश्च मे त्रिंशच्च ५,६५,३
 तिस्रो जिह्वा वरुण० १०,१०,२८
 तिस्रो दिवस्त्रिः ४,२०,२; १९,२७,३
 तिस्रो दिवो अत्य० १९,३२,४
 तिस्रो देवीर्महि नः ५,३,७
 तिस्रो मातृस्त्रीन् ९,९,१०
 तिस्रो मात्रा गन्धर्वाणां ३,२४,६
 तिस्रो ह प्रजा १०,८,३
 तीक्ष्णीयांसः परशो ३,१९,४
 तीक्ष्णेनाग्ने चक्षुषा ८,३,९
 तीक्ष्णेष्वो ब्राह्मणा ५,१८,९
 तीक्ष्णो राजा त्रिषासहिः १९,३३,४
 तीर्थैस्तरन्ति प्रवतो १८,४,७
 तीव्रस्याभिवयसो २०,९६,१
 तुङ्गेतुङ्गे य उत्तरे २०,७०,१३
 तुभ्यमग्ने पर्यवहन् १४,२,१
 तुभ्यमारण्याः पशवो ११,२,२४
 तुभ्यमेव जरिमन् २,२८,१

तुभ्येदिन्द्र स्व २०,२४,८
 तुभ्येदिमा सवना २०,७३,१
 तुभ्यं वातः पवतां ८,१,५
 तुभ्यं सुतास्तुभ्यं २०,९६,२
 तुरण्यवो मधुमन्तं २०,११९,२
 तुराणामतुराणां ७,५०,२
 तुविग्रीवो वपोदरः २०,५,२
 तृचेभ्यः स्वाहा १९,२२,१९
 तृणानि प्राप्तः ९,७,२२
 तृणैरावृता पलदान् ९,३,१७
 तृतीयक वितृतीयं ५,२२,१३
 तृतीयेभ्यः शङ्खेभ्यः १९,२२,१०
 तृन्दि दर्भ सपत्नान् १९,२५,२
 तृष्टमेतत् कटुक० १४,१,२५
 तृष्टासि तृष्टिका ७,११३,२
 तृष्टिके तृष्टिवन्दन ७,११३,१
 तृष्णामारं क्षुधा० ४,१७,७
 तेऽधराच्चः प्र ३,६,७; ९,२,१२
 तेऽवदन् प्रथमा ५,१७,१
 ते कुष्टिकाः सरमायै ९,४,१६
 ते कृषिं च सस्यं च ८,१०, (४) १२
 ते त्वा मदा अमदन् २०,२१,६
 ते त्वा मदा इन्द्र २०,१९,५
 ते त्वा रक्षन्तु ते ८,१,१४
 ते देवेभ्य आ १२,२,५०
 तेन तमभ्यतिसृजामो १६,१, (१) ५

तेन भूतेन हविषा० ६,७८,१
तेनेषितं तेन जातं १९,५३,९
तेनैनं विध्यामि १६,७,१
तेऽमुष्मै परा वह० १६,६,७
ते वृक्षाः सह तिष्ठति २०,१३१,११
तेषामासन्नानाम् ९,६, (४) २१
तेषां न कश्चना० ९,६, (४) ५२
तेषां प्रज्ञानाय ११,३,५३
तेषां सर्वेषामीशा० ११,९,२६
ते सत्येन मनसा २०,९१,८
तैस्त्वा सर्वैरभि ४,१६,९
तौदी नामासि १०,४,२४
तौविलिकेऽवेल० ६,१६,३
त्यमू शु वाजिनं ७,८५,१
त्रपु भस्म हरितं ११,३,८
त्रयः केशिन ऋतुथा ९,१०,२६
त्रयः पोषास्त्रिवृति ५,२८,३
त्रयः सुपर्णा उपरस्य १८,४,४
त्रयः सुपर्णास्त्रिवृता ५,२८,८
त्रयस्त्रिंशत् देवताः १९,२७,१०
त्रयोदशर्चेभ्यः १९,२३,१०
त्रयो दासा आज्ञनस्य ४,९,८
त्रयो लोकाः संमिता १२,३,२०
त्रातारमिन्द्रमविता० ७,८६,१
त्रायन्तामिमं देवाः ४,१३,४
त्रायन्तामिमं पुरुषं ८,७,२

त्रायध्वं नो अघ० ६,९३,३
त्रायमाणे विश्वजिते ६,१०७,२
त्रिंशद्धामा वि ६,३१,३; २०,४८,६
त्रिः शाम्बुभ्यो १९,३९,५
त्रिकद्रुकेभिः पवते १८,२,६
त्रिकद्रुकेषु चेतनं २०,११०,३
त्रिकद्रुकेषु महिषो २०,९५,१
त्रिते देवा अमृजत ६,११३,१
त्रिभिः पद्भिर्द्याम् १९,६,२
त्रिर्यातुधानः प्रसितिं ८,३,११
त्रिशीर्षाणं त्रिककुदं ५,२३,९
त्रिषन्धे तमसा ११,१०,१९
त्रिषु पात्रेषु तं १०,१०,१२
त्रिष्ट्वा देवा अजनयन् १९,३४,६
त्रीणि च्छन्दांसि १८,१,१७
त्रीणि ते कुष्ठ नामानि १९,३९,२
त्रीणि पदानि रूपो १८,३,४०
त्रीणि पदा वि ७,२६,५
त्रीणि वै वशाजातानि १२,४,४७
त्रीण्युष्टस्य नामानि २०,१३२,१३
त्रीक्षाकांक्षीन् १९,२७,४
त्रेधा जातं जन्मना ५,२८,६
त्रेधा भागो निहितो ११,१,५
त्र्यायुषं जमदग्नेः ५,२८,७
त्वज्जातास्त्वयि १२,१,१५
त्वं रक्षसे प्रदिशः १७,१,१६

त्वं वर्मासि सप्रथः २०, १८, ६
 त्वं वीरुधां श्रेष्ठतमा ६, १३८, १
 त्वं वृषाशुं मघवन् २०, १२८, १३
 त्वं सिधूँरवासृजो २०, २५, ३
 त्वं सुतस्य पीतये २०, ६२, ४
 त्वं स्त्री त्वं पुमानसि १०, ८, २७
 त्वं ह त्यत्सप्तभ्यो २०, १३७, १०
 त्वं ह त्यदप्रतिमा ० २०, १३७, ११
 त्वं ह त्यदिन्द्र कुत्सं २०, ३७, २
 त्वं हि नः पिता वसो २०, १०८, २
 त्वं हि मन्यो अभिभू ० ४, ३२, ४
 त्वं हि विश्वतोमुख ४, ३३, ६
 त्वं हि शश्वतीनां २०, ६४, ३
 त्वं हि स्तोमवर्धनः २०, २९, १
 त्वं ह्यङ्ग वरुण ५, ११, ५, ७
 त्वं करञ्जमुत २०, २१, ८
 त्वं काम सहसासि १९, ५२, २
 त्वं तमिन्द्र पर्वतं २०, १५, ६
 त्वं तृतं त्वं पर्येषु १७, १, १५
 त्वं त्वमहर्षथा उप ० २०, ३०, ५
 त्वं दाता प्रथमो २०, १०४, ४
 त्वं धृष्णो धृषता २०, ३७, ३
 त्वं न इन्द्र महते १७, १, ९
 त्वं न इन्द्रा भरं २०, १०८, १
 त्वं न इन्द्रोतिभिः १७, १, १०
 त्वं तृभिर्नृमणो २०, ३७, ४

त्वं नो अग्ने अग्निभिः ३, २०, ५
 त्वं नो अग्ने अधराद् ८, ३, १९
 त्वं नो नभसस्पत ६, ७३, २
 त्वं नो मेधे प्रथमा ६, १०८, १
 त्वमग्न ईडितो १८, ३, ४२
 त्वमग्ने क्रतुभिः १३, ३, २३
 त्वमग्ने यातुधाना ० १, ७, ७
 त्वमग्ने व्रतपा असि १९, ५९, १
 त्वमसि सहमानो १९, ३२, ५
 त्वमस्यावपनी जनानां १२, १, ६१
 त्वमाविध सुश्रवसं २०, २१, १०
 त्वमिन्द्र कपोताय २०, १३५, १२
 त्वमिन्द्र प्रतूर्तिषु २०, १०५, १
 त्वमिन्द्र बलादधि २०, २३, ५
 त्वमिन्द्र शर्मरिणा २०, १३५, ११
 त्वमिन्द्र सजोषजं २०, ९३, ७
 त्वमिन्द्रस्त्वं महेन्द्रः १७, १, १८
 त्वमिन्द्राधिराजः ६, ९८, २
 त्वमिन्द्रा पुरुहूत १९, ५५, ६
 त्वमिन्द्राभिभूरसि २०, ६२, ६; ९३, ८
 त्वमिन्द्रासि विश्वजित् १७, १, ११
 त्वमिन्द्रासि वृत्रहा २०, २३, ६
 त्वमीशिषे पशूनां २, २८, ३
 त्वमीशिषे सुतानां २०, ९३, ३
 त्वमेतां जनराज्ञो २०, २१, ९
 त्वमोदनं प्राचीः ११, ३, २७

त्वं भूमिमल्लेषु १९,३३,३
 त्वं मणीनामधिपा १९,३१,११
 त्वया पूर्वमथर्वाणो ४,३७,१
 त्वया प्रमूर्णं मृदितं १२,५,६१
 त्वया मन्यो सरथ ४,३१,१
 त्वया वयमप्सरसो ४,३७,२
 त्वया वयं शाश्वद्दे ५,२,५; २०,
 १०७,८
 त्वयि रात्रि वसामसि १९,४७,९
 त्वष्टः श्रेष्ठेन रूपेण ५,२५,११
 त्वष्टा जायामजनयत् ६,७८,३
 त्वष्टा दुहित्रे बहत्तुं ३,३१,५; १८,
 १,५३
 त्वष्टा मे दैव्यं ६,४,१
 त्वष्टा युनक्तु बहुधा ५,२६,८
 त्वष्टा वासो व्यदधात् १४,१,५३
 त्वां विशो वृणतां ३,४,२
 त्वां विष्णुवृहन् क्षयो २०,१०६,३
 त्वां शुष्मिन् पुरुहूत् २०,१०८,३
 त्वां सुतस्य पीतये २०,२४,९
 त्वां स्तोमा अवीवृधन् २०,६२,६
 त्वां जना ममसल्लेषु २०,८९,४
 त्वामग्ने वृणते २,६,२
 त्वामाहुर्देववर्म १९,३०,३
 त्वामिद्धि हवामहे २०,९८,१
 त्वामिन्द्र ब्रह्मणा १७,१,१४

त्वामुग्रमवसे चर्षणी २०,८०,२
 त्वाष्ट्रेणाहं वचसा ७,७४,३
 त्वे क्रतुमपि पृच्छन्ति ५,२,३; २०
 १०७,६
 त्वेषस्ते धूम ऊर्णोत्तु १८,४,५९
 दक्षिणा दिगिन्द्रा ३,२७,२
 दक्षिणां दिशमभि १२,३,८
 दक्षिणायां त्वा दिशि १८,३,३१
 दक्षिणाया दिशः ९,३,२६
 दक्षिणायै त्वा दिशः १२,३,५६
 दण्डं हस्तादाददानो १८,२,५९
 ददामीत्येव ब्रूयाद् ६२,४,१
 ददाम्यस्मा अवसानं १८,२,३७
 ददिहिं मह्यं वरुणो ५,१३,१
 दधिक्राव्णो अकारिषं २०,१३७,३
 दधिध्वा जठरे सुतं २०,६,५
 दमूना देवः सविता ७,१४,४
 दर्मेण त्वं कृणवद् १९,३३,५
 दर्मेण देवजातेन १९,३२,७
 दर्मः शोचिस्तरुणकं १०,४,२
 दर्शय मा यातुधानान् ४,२०,६
 दशोऽसि दर्शतोऽसि ७,८१,४
 दश च मे शतं च मे ५,१५,१०
 दशर्चेभ्यः स्वाहा १९,२३,७
 दशवृक्ष मुञ्चमं २,९,१
 दश साकमजायन्त ११,८,३

दह दर्भ सपत्नात् १९,२९,८
दाना मृगो न वारणः २०,५३,२;
५७,१२

दिक्षु चन्द्राय ४,३९,७
दितिः शूर्पमदितिः ११,३,४
दितेश्च वै सोऽदितेः १५,६,२१
दितेः पुत्राणामदितेः ७,७,१
दिवस्त्वा पातु हरितं ५,२८,९
दिवस्पृथिव्याः ६,१२५,२; ९,१,१;
१९,३,१

दिवस्पृष्टे धावमानं १३,२,३७
दिवा मा नक्तं यतमो ५,२९,९
दिवि जातः समुद्रजः ४,१०,४
दिवि ते तूलमोषधे १९,३२,३
दिवि त्वात्रिरधारयत् १३,२,१२
दिवि न केतुरधि २०,३०,४
दिवि स्पृष्टो यजतः २,५,२
दिवे चक्षुषे नक्षत्रभ्यः ६,१०,३
दिवे स्वाहा ५,९,१,५
दिवो जु मां बृहती ६,१२४,१
दिवो मादित्या रक्षन्तु १९,१६,२;
२७,१५

दिवो मूलमवततं २,७,३
दिवो विष्ण उत वा ७,२६,८
दिवं च रोहं पृथिवीं १२,१,३४
दिवं पृथिवीमनु ३,२१,७

३३

दिवं ब्रूमो नक्षत्राणि ११,६,१०
दिव्यस्य सुपर्णस्य ४,२०,३
दिव्यादित्याय ४,३९,५
दिव्यो गन्धर्वो २,२,१
दिव्यं सुपर्णं पयसं ७,३९,१
दिशश्चतस्रोऽश्वतरो ८,८,२२
दिशा प्रज्ञानां १३,२,२
दिशो ज्योतिष्मतीः १०,५,३८
दिशोदिशः शालाया ९,३,३१
दिशो धेनवस्तासां ४,३९,८
दीर्घस्ते अस्त्वंकुशो २०,५,४
दीर्घायुत्वाय बृहते २,४,१
दुन्दुभेर्वाचं प्रयतां ५,२०,५
दुरदभनैनमा शये १२,४,१९
दुरो अश्वस्य दुरः २०,२६,२
दुर्णं मा च सुनामा ८,६,४
दुर्मन्त्रवत्रामृतस्य १८,१,३४
दुर्हर्दिः संघोरं १९,३५,३
दुष्ट्यै हि त्वा मत्स्यामि ३,९,५
दुष्प्यं काम दुरितं ९,२,३
दुहे सायं दुहे प्रातः ४,११,१२
दुद्रां मे पञ्च प्रदिशो २,२०,९
दूराच्चक्रमानाय १९,५२,३
दूरे चित्सन्तमरुषासः ३,३,२
दूरे धूर्णेन वसति १०,८,१५
दूष्या दूषिरसि २,११,१

दृढो दृढस्थिरो ११,७,४
 दृष्टमदृष्टमतृहम् २,३१,२
 दृढ प्रतान जनया० ६,१३६,२
 दृढ मूलमाग्रं यच्छ ६,१३७,३
 देवजना गुदा ९,७,१६
 देव त्वप्रतिसूर्य २०,१३०,१०
 देवपीयूथरति ५,१८,१३
 देवयन्तो यथा २०,७०,२
 देव संस्फान ६,७९,३
 देवस्ते सविता १४,१,४९
 देवस्य त्वा सवितुः १९,५१,२
 देवस्य सवितुः ६,२३,३; १०,५,१४
 देवहेतिर्द्विमाणा १२,५,२९
 देवा अग्रे न्यपद्यन्त १४,२,३२
 देवा अदुः सूर्यो ६,१००,१
 देवा अमृतेन १९,१९,१०
 देवा इमं मधुना ६,३०,१
 देवाञ्जन त्रेककुदं १९,४४,६
 देवा ददत्वासुरं २०,१३५,१०
 देवानां निहितं १९,२७,९
 देवानामस्थि कृशं ४,१०,७
 देवानामेतत् परिपू० ११,५,२३
 देवानामेनं घोरैः १६,७,२
 देवानां पत्नीनां १९,५७,३
 देवानां पत्नीरुशतीः ७,४९,१
 देवानां पत्नीः पृष्ठय ९,७,६

देवानां भाग उपनाह ९,४,५
 देवानां हेतिः परि ८,२,९
 देवान् यक्षाथितो ७,१०९,७
 देवा यज्ञमृतवः १८,४,२
 देवा वशामयाचन् १२,४,२०,२४
 देवा वशां पर्यवदन् १२,४,४९
 देवा वा एतस्या० ५,१७,६
 देवाः कपोत इषितो ६,२७,१
 देवाः पितरः ६,१२३,३
 देवाः पितरो १०,९,९; ११,७,२७
 देवास्ते चीतिमविदन् २,९,४
 देवी देव्यामधि ६,१३६,१
 देवी हनत् कुहनत् २०,१३२,११
 देवेभ्यः कमवृणीत् १८,३,४१
 देवेभ्यो अधि जातो ६,४,७
 देवैनसात् पित्र्या० १०,६,१२
 देवैनसादुन्मदि० ६,१११,३
 देवैर्दत्तं मनुना १४,२,४१
 देवैर्दत्तेन मणिना २,४,४
 देवो अग्निः संकसुको १२,२,१२
 देवो देवान् परिभूः १८,१,३०
 देवो देवान् मर्चय० १३,१,४०
 देवो देवाय गृणते ५,११,११
 देवो देवेषु देवः ५,२७,२
 देवो द्रविणोदाः २०,२,४
 देवो मणिः सपत्नहा १९,३१,८

दैवा होतार ऊर्ध्वम् ५, २७, ९
 दैवीर्विशः पयस्त्राना ९, ४, ९
 दैवीः षड्वीरुरु नः ५, ३, ६
 दैव्या होतारा ५, १२, ७
 दोषो गाय बृहद् गाय ६, १, १
 दोहेन गामुप २०, ८९, २
 दौव हस्तिनो २०, १३१, २०
 दौष्वप्यं दौर्जावित्यं ४, १७, ५;

७, २३, १

द्यावा चिदस्मै पृथिवी २०, ३४, १४
 द्यावापृथिवी अनु २, १२, ५
 द्यावापृथिवी उप० २, १६, २
 द्यावापृथिवी उर्व० २, १२, १
 द्यावापृथिवी दातृणां ५, २४, ३
 द्यावापृथिवी श्रोत्रे ११, ३, २
 द्यावा ह क्षामा १८, १, २९
 द्युक्षं सुदानुं २०, ९, २; ४९, ५
 द्युमन्तस्त्वेधीमहि १८, १, ५७
 द्युमेषु पृतनाज्ये २०, १९, ७
 द्यौर्धेनुस्तस्या आदित्यो ४, ३९, ६
 द्यौर्नः पिता जनिता ९, १०, १२
 द्यौश्च मे इदं पृथिवी ६, ५३, १;

१२, १, ५३

द्यौष्ट्वा पिता पृथिवी २, २८, ४
 द्रप्समपश्यं विष्णुने २०, १३७, ८
 द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवी १८, ४, २८

*

दुपदादिव सुसुचानः ६, ११५, ३
 द्वादशधा निहितं ६, ११३, ३
 द्वादश प्रधयश्चक्रं १०, ८, ४
 द्वादशर्चेभ्यः स्वाहा १९, २३, ९
 द्वादश वा एता ४, ११, ११
 द्वादशारं नहि ९, ९, १३
 द्वारो देवीरन्वस्य ५, २७, ७
 द्वाविमौ वातौ वातः ४, १३, २
 द्वा सुपर्णा सयुजा ९, ९, २०
 द्वितीयेभ्यः शक्तेभ्यः १९, २२, ९
 द्विभागधनमादाय १२, २, ३५
 द्विषतस्तापयन् १९, २८, २
 द्विषते तत् परा वह १६, ६, ३
 द्विषो नो विश्वतो० ४, ३३, ७
 द्वे च मे विशतिश्च ५, १५, २
 द्वे ते चक्रे सूर्ये १४, १, १६
 द्वौ च ते विशतिश्च १९, ४७, ५
 द्वौ वा ये शिशवः २०, १३२, १५
 द्यास्याच्चतुरक्षात् ८, ३, २२
 धनं न स्पन्दं बहुलं २०, ८९, ५
 धनुर्विमर्षि हरितं ११, २, १२
 धनुर्हस्तादाददानो १८, २, ६०
 धन्व च यत् कृन्तत्रं २०, १२६, २०
 धारण्यसि शाले ३, १२, ३
 धर्ता ध्रियस्व धरुणे १२, ३, ३५
 धर्तासि धरुणोऽसि १८, ३, ३६

धर्ता ह त्वा धरुणो १८,३,२९
 धातः श्रेष्ठेन रूपेण ५,२५,१०
 धाता च सविता च ९,७,१०
 धाता दधातु दाशुषे ७,१७,२
 धाता दधातु नो ७,१७,१
 धाता दाधार पृथिवी ६,६०,३
 धाता मा निर्ऋत्या १८,३,२६
 धाता रातिः सवितेदं ३,८,२; ७,१७,४
 धाता विधाता ५,३,०
 धाता विश्वा वार्या ७,१७,३
 धाना धेनुरभवद् १८,४,३२
 धाम्नो धाम्नो राजन्नितो ७,८३,२
 धिये समध्विना ६,४,३
 धीती वा ये अनयन् ७,१,१
 धीभिः कृतः प्र वदाति ५,२०,८
 धुनेतयः सुप्रकेतं २०,८८,२
 धूमाक्षी सं पततु ११,१०,७
 ध्रुव आ रोह पृथिवी १८,४,६
 ध्रुवं ते राजा वरुणो ६,८८,२
 ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ७,२४,१
 ध्रुवा दिग् विष्णुरधिपतिः ३,२७,५
 ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी ६,८८,१
 ध्रुवाया दिशः ९,३,२९
 ध्रुवायां त्वा दिशि १८,३,३४
 ध्रुवायै त्वा दिशे १२,३,५९
 ध्रुवेयं विराज्जमो १०,३,११

ध्रुवोऽच्युतः प्र मृणीहि ६,८८,३
 धृषत् पिब कलशे ७,७६,६
 धेनुष्ट इन्द्र सूनुता २०,२७,३
 न कामेन पुनर्मघो ५,११,२
 न किंश्चिषमत्र १२,३,४८
 न किष्टं कर्मणा २०,९२,१८
 न की रेवन्तं सख्याय २०,११४,२
 नक्तंजातास्योषधे १,२३,१
 नक्षत्रमुल्काभिहतं १९,९,९
 न चा त्वद्विगप वेति २०,१७,२
 न चा वसुर्नि यमते २०,७८,२
 न धेमन्यदा पपन २०,१८,२
 न ग्रंस्तताप न हिमो ७,१८,२
 न च प्रत्याहन्या ८,१०, (६) २
 न च प्राणं रुणद्धि ११,३,५५
 न च सर्वज्यानि ११,३,५६
 नहमा रोह न ते १२,२,१
 न तं यस्मा अरुन्धते १९,३८,१
 न ता अर्वा रेणु ४,२१,४
 न ता नशन्नि न ४,२१,३
 न तिष्ठन्ति न नि १८,१,९
 न ते नायं यम्यत्रा १८,१,१३
 न ते बाहोर्बलमस्ति ७,५६,६
 न ते वर्तास्ति राघसः २०,२७,४
 न ते सखा सख्यं १८,१,२
 न त्वदन्यः ऋवि ५,११,४

न त्वा पूर्वा ओष० १९,३४,७
 न त्वावौ अन्यो २०,१२१,२
 नदीं यन्त्वप्सरसो ४,३७,३
 नदी सूत्री वर्षस्य ९,७,१४
 न देवेष्वा वृश्चते १५,१२,६
 न द्वितीयो न तृतीयः १३,४,१६
 न पञ्चमो न षष्ठः १३,४,१७
 न पितृयाणं पन्थां १५,१२,९
 न पिशाचैः सं शक्नोमि ४,३६,७
 न बहवः समशक् १,२७,३
 न ब्राह्मणो हिंसितव्यो ५,१८,६
 न भूमिं वातो अति ४,५,२
 नमः शीताय तक्मने १,२५,४
 नमः सनिस्रसाक्षे २,८,५
 नमः सायं नमः ११,२,१६
 न मत्स्त्री सुभसत्तरा २०,१२६,६
 नमस्कृत्य यावा० ७,१०२,१
 नमस्तस्मै नमो ९,३,१२
 नमस्ते अधिवाकाय ६,१३,२
 नमस्ते अस्तु नार० १२,४,४५
 नमस्ते अस्तु विद्युते १,१३,१
 नमस्ते अस्तु पश्यत १३,४,४८,५५
 नमस्ते अस्त्वायते ११,२,१५; ४,७
 नमस्ते जायमानायै १०,१०,१
 नमस्ते घोषिणीभ्यो ११,२,३१
 नमस्ते प्रवतो नपाद् १,१३,२

नमस्ते प्राण क्रन्दाय ११,४,२
 नमस्ते प्राण प्राणते ११,४,८
 नमस्ते यातुधानेभ्यो ६,१३,३
 नमस्ते राजन् वरुण १,१०,२
 नमस्ते रुद्रास्यते ६,९०,३
 नमस्ते लाङ्गलेभ्यो २,८,४
 नमो गन्धर्वस्य १४,२,३५
 नमो देववधेभ्यो ६,१३,१
 नमो यमाय नमो ५,३०,१२
 नमो रुद्राय नमो ६,२०,२
 नमो रुद्राय च्यवनाय ७,११६,१
 नमो वः पितर ऊर्जे १८,४,८१
 नमो वः पितरः स्वधा १८,४,८५
 नमो वः पितरो भामाय १८,४,८२
 नमो वः पितरो यद्धोरं १८,४,८३
 नमो वः पितरो यच्छिवं १८,४,८४
 नमोऽस्तु ते निर्ऋते ६,६३,२
 नमोऽस्त्वसिताय ६,५६,२
 नयतामून मृत्युदता ८,८,११
 न यत् पुरा चक्रमा १८,१,४
 न यस्याः पारं १९,४७,२
 नव च मे नवतिश्च ५,१५,९
 नव च या नवतिश्च ६,२५,३
 न वनिषदनाततम् २०,१३२,७
 नव प्राणाञ्चवभिः ५,२८,१
 नव भूमीः समुद्रा ११,७,१४
 नवं बहिरोदनाय १२,३,३२

नव यो नवति २०,७,२
नवं वसानः सुरभिः १४,२,४४
नवर्चेभ्यः स्वाहा १९,२३,६
न वर्ष मैत्रावरुणं ५,१९,१५
न वा उ ते तनू १८,१,१४
न वा उ सोमो ८,४,१३
न विकर्णः पृथु ५,१७,१३
न वि जानामि ९,१०,१५
न वै तं चक्षुर्जहाति १०,२,३०
नवैव ता नवतयो ५,१९,११
न वै वातश्चन ९,२,२४
नवोनवो भवसि ७,८१,२; १४,१,१
नष्टासवो नष्टविषा १०,४,१२
न सेषो यस्य रम्बते २०,१२६,१६
न सेषो यस्य रोमशं २०,१२६,१७
नहि ते अमे तन्वः ६,४९,१
नहि ते नाम जग्राह ३,१८,३
नहि स्थायितुथा २७,१२५,३
नाके राजन् प्रति ६,१२३,५
नाके सुपर्णमुप १८,३,६६
नाश्रुष आ दश्रुषते ६,३३,१
नाभिरहं रयीणां १६,४,१
नाभ्या आसीद १९,६,८
नाम नाम्ना जोहवीति १०,७,३१
नामानि ते शतक्रतो २०,१९,३
नात्प इति ब्रूया ११,३,२४

नाष्टमो व नवमो १३,४,१८
नास्मै पृश्नि वि दुहन्ति ५,१७,१७
नास्य केशान् प्र १९,३२,२
नास्य क्षत्ता निष्कग्रीवः ५,१७,१४
नास्य क्षेत्रे पुष्करिणी ५,१७,१६
नास्य जाया शतवाही ५,१७,१२
नास्य धेनुः कल्याणी ५,१७,१८
नास्य पशून् न समानान् १५,५,३,६,
९,१२,१५,१८,२१
नास्य श्वेतः कृष्ण ५,१७,१५
नास्यास्थीनि ९,५,२३
नास्यास्मिन्नोक १५,१२,११
नाहमिन्द्राणि रारण २०,१२६,१२
निक्ष दर्म सपत्नान् १९,२९,१
नि गावो गोष्ठे ६,५२,२
निगृह्य कर्णकौ द्वौ २०,१३३,३
नि तद् दधिषेऽवरे ५,२,६;
२०,१०७,९
निधनं भूत्याः प्रजायाः ९,६, (५)
३,१०
निधि निधिपा अभि १२,३,४२
निधि विभ्रती बहुधा १२,१,४४
निन्दाश्च वा अनिन्दाश्च ११,८,२२
निञ्चुचस्तिष्ठो व्युषो १३,३,२१
नि येन मुष्टिहृत्पया २०,७०,१८
निरमुं नुद ओकसः ६,७५,१

निरराणि सविता १,१८,२
 निरितो मृत्युं १२,२,३
 निरिमां मात्रां १८,२,४२
 निर्दुरर्मण्य ऊर्जा १६,२,१
 निर्द्विषन्तं दिवो १६,७,६
 निर्बलसं बलासिनः ६,१४,२
 निर्बलासेतः प्र ६,१४,३
 निर्लक्ष्म्यं ललाम्यं १,१८,१
 निर्वै क्षत्रं नयति ५,१८,४
 निर्वो गोष्ठादजा० २,१४,२
 निर्हस्तः शत्रुरभि० ६,६६,१
 निर्हस्ताः सन्तु शत्रवो ६,६६,३
 निर्हस्तेभ्यो नैर्हस्तं ६,६५,२
 निवेशनः संगमनो १०,८,४२
 नि शीर्षतो नि पतत ६,१३१,१
 निष्वापया मिथूदशा २०,७४,३
 निःसालां भृष्टं २,१४,१
 नीचैः खनन्त्यसुरा २,३,३
 नीचैः पद्यन्तां ३,१९,३
 नीलनखेभ्यः स्वाहा १२,२२,४
 नीलमस्योदरं १५,१,७
 नीललोहितं भवति १४,१,२६
 नीलशिखण्डवाहनः २०,१३९,१६
 नीलनैवाप्रियं भ्रातृव्यं १५,१,८
 नुदस्व काम प्र ९,२,४
 नू इन्द्र शूर स्तवमान २०,३७,११

नू चिन्तु ते मन्य० २०,७३,२
 नू नो रयिं पुरुवीरं २०,१४३,६
 नूनं तदस्य काव्यो ४,१,६
 नृचक्षा रक्षः परि ८,३,१०
 नेच्छन्तुः प्राशं जयाति २,२७,१
 नेमा इन्द्र गावो २०,१२७,१३
 नेमिं नमन्ति चक्षसा २०,५४,३
 नेव मांसे न पीवसि १,११,४
 नैतां ते देवा अददुः ५,१८,१
 नैतां त्रिदुः पितरो १९,५६,४
 नैनं घ्नन्ति पर्यायिणो ६,७६,४
 नैनं घ्न्यन्त्यप्सरसो ८,१,१३
 नैनं प्राप्नोति शपथो ४,९,५
 नैनं रक्षांसि न पिशाचाः १,३५,२
 नैवाहमोदनं न मां ११,३,३०
 न्यगवातो वाति न्यक् ६,९१,२
 न्यस्तिका स्रोहिथ ६,१३९,१
 न्यूषु वाचं प्र महे २०,२१,१
 न्वेतेनारात्सीरसौ ५,६,५
 पक्षी जायान्यः पतति ७,७६,४
 पञ्च च मे पञ्चाशच्च ५,१५,५
 पञ्च च याः पञ्चाशच्च ६,२५,१
 पञ्चदशर्चेभ्यः स्वाहा १९,२३,१२
 पञ्चपादं पितरं ९,९,१२
 पञ्चभिः पराङ् तपसि १७,१,१७
 पञ्च राज्यानि वीरुधां ११,६,१५

पञ्च रुक्मा ज्योतिः ९,५,२६
 पञ्च रुक्मा पञ्च ९,५,२५
 पञ्चर्चभ्यः स्वाहा १९,२३,२
 पञ्चवाही वहति १०,८,८
 पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च ८,९,१५
 पञ्चापूपं शितिपादं ६,२९,४-५
 पञ्चारे चक्रे परि० ९,९,११
 पञ्चौदनं पञ्चभिः ४,१४,७
 पञ्चौदनः पञ्चधा ९,५,८
 पताति कुण्डूणाच्या २०,७४,६
 पत्नी यदृश्यते २०,१३५,५
 पथ्या रेवतीर्बहुधा ३,४,७
 पदज्ञा स्थ रमतयः ७,७५,२
 पदा पर्णा रराघसो २०,२३,२
 पदोरस्या अधि० १२,४,५
 पीङ्गः सेदिमवक्रा० ४,११,१०
 पनाय्यं तदस्विना २०,१४३,९
 पयश्च रसश्चाजं १२,५,१०
 पयश्च वा एष रसं ९,६,(२) ३२
 पयस्वतीरोषधयः ३,२४,१; १८,३,५६
 पयस्वतीः कृणुथ ६,२२,२
 पयो धेनूनां रसं ४,२७,३
 परं योनेरवरं ते ७,३५,३
 परः सो अस्तु तन्वा ८,४,११
 परमां तं परावतं ६,७५,२
 परं मृत्यो अनु परेहि १२,२,२१

पराक्ते ज्योतिरपथं १०,१,१६
 पराच एनान् प्र २,२५,५
 पराजिताः प्र त्रसतां० ८,८,१९
 पराञ्च चैनं प्राशीः ११,३,२८
 परा देहि शामुल्यं १४,१,२५
 पराद्य देवा वृजिनं ८,३,१४
 परामित्रान् दुन्दुभिना ५,२१,७
 परा यात पितरः १८,३,१४; ४,६३
 परा श्रृणीहि तपसा ८,३,१३;
 १०,५,४२

परा हीन्द्र धावसि २०,१२६,२
 परि ग्राममिवाचितं ४,७,५
 परिच्छिन्नः क्षेमं २०,१२७,८
 परि त्रयः २०,१२९,८
 परि णो वृङ्गिध ६,३७,२
 परि त्वाग्ने पुरं वयं ७,७१,१;
 ८,३,२२

परि त्वा धात्सविता १३,१,२०
 परि त्वा परितस्तुने० १,३४,५
 परि त्वा पातु समानेभ्यः ८,२,२६
 परि त्वा रोहितैः १,२२,२
 परि दद्या इन्द्रस्य ६,९९,३
 परि वामिव सूर्यो ६,१२,१
 परि धावापृथिवी २,१,४
 परि धत्त धत्त नो २,१३,२; १९,२४,४
 परि धामान्यासां २,१४,६

परिपाणमसि २,१७,७
 परिपाणं पुरुषाणां ४,९,२
 परि पूषा पुरस्ताद् ७,२,४
 परि मा दिवः परि १९,३५,४
 परि मां परि मे २,७,४
 परि वर्त्मानि सर्वतः ६,६१,१
 परि विश्वा भुवना० २,१,५
 परिवृक्ता च महिषी २०,१२८,१०
 परि वः सिकतावती १,१७,४
 परिसृष्टं धारयतु ८,६,२०
 परि स्तृणीहि ७,९९,१
 परि हस्त वि धारय ६,८१,२
 परीदं वासो अधिधाः २,१३,३;
 १९,२४,६

परीमं सोममायुषे १९,२४,३
 परीममिन्द्रमायुषे १९,२४,२
 परीमेऽग्निमर्षत ६,२८,२
 परीवृतो ब्रह्मणा १७,१,२८
 परुषानमून् परुषा ८,८,४
 परेणैतु पथा वृक्तः ४,३,२
 परेयिवांसं प्रवतो १८,१,४९
 परेहि कृत्ये मा तिष्ठो १०,१,२६
 परेहि नारि पुनः ११,१,१३
 परेहि विग्रमस्तृतं २०,६८,४
 परोऽपेहि मनस्पाप ६,४५,१
 परोऽपेह्यसमृद्धे ५,७,७

पर्णो राजापिधानं १८,४,५३
 पर्णोऽसि तनूपानः ३,५,८
 पर्यस्ताक्षा अग्रच० ८,६,१६
 पर्यस्थ महिमा १३,२,४५
 पर्यस्यास्मिन्नोक १५,१२,७
 पर्यागारं पुनःपुनः २०,१३२,१२
 पर्यायिकेभ्यः स्वाहा १९,२२,७
 पर्यावर्ते दुःष्वप्यात् ७,१००,१
 पर्युषु प्र धन्वा ५,६,४
 पर्वताद् दिवो योनेः ५,२५,१
 पर्शुर्ह नाम मानवी २०,१२६,२३
 पलालानुपलालौ ८,६,२
 पल्प बद्ध वयो इति २०,१२९,१५
 पवमानः पुनातु मा ६,१९,२
 पवस्तैस्त्वा पर्यक्रीणन् ४,७,६
 पवीनसात्तङ्गत्वा० ८,६,२१
 पशुपतिरेनमिष्वासः १५,५,८
 पश्चात् पुरस्ताद् ८,३,२०
 पञ्चात् प्राञ्च आ १३,४,७
 पश्यन्त्यस्याश्चरितं ९,१,३
 पश्याम ते वीर्यं १,७,५
 पश्येम शरदः १९,६७,१
 पाक बलिः २०,१३१,१२
 पाकः पृच्छामि ९,९,६
 पाटामिन्द्रो व्याश्नाद् २,१७,४
 पातं न इन्द्रापूषणा० ६,३,१

पातां नो देवाधिना ६,३,३
 पातां नो द्यावापृथिवी ६,३,२
 पादाभ्यां ते जानुभ्यां ९,८,२१
 पापाय वा भद्राय १३,४,४२
 पाप्माधिधीयमाना १२,५,३०
 पार्थिवस्य रसे देवा २,२९,१
 पार्थिवा दिव्याः ११,५,२१; ६,८
 पार्श्वे आस्तामनु० ९,४,१२
 पिंश दर्भ सपत्नान् १९,२८,९
 पिङ्ग रक्ष जायमानं ८,६,२५
 पिण्डि दर्भ सपत्नान् १९,२९,६
 पितरः परे ते ५,२४,१५
 पिता जनितुरुच्छिष्टो ११,७,१६
 पिता वत्सानां पतिः ९,४,४
 पितृभ्यः सोमवज्रः १८,४,७३
 पितृणां भाग स्थ १०,५,१३
 पितेव पुत्रानभि १२,३,१२
 पिप्पली क्षिप्तभेषजी ६,१०९,१
 पिप्पल्यः समव० ६,१०९,२
 पिवा सोममिन्द्र २०,११७,१
 पिशङ्गरूपो नभसो ९,४,२२
 पिशङ्गे सूत्रे खगलं ३,९,३
 पिशाचक्षयणमसि २,१८,४
 पुंसि वै रेतो भवति ६,११,२
 पुण्डरीकं नवद्वारं १०,८,५३
 पुण्यं पूर्वा फाल्गुन्यौ १९,७,३

पुत्र इव पितरं गच्छ ५,१४,१०
 पुत्रमनु यातुधानीः १,२८,४
 पुत्रमिव पितरौ २०,१२५,५
 पुत्रं पौत्रमधितर्प० १८,४,३९
 पुनः कृत्वा कृत्याकृते ५,१४,४
 पुनः पत्नीमग्निः १४,२,२
 पुनः प्राणः पुनरात्मा ६,५३,२
 पुनन्तु मा देवजनाः ६,१९,१
 पुनरेहि वाचस्पते १,१,२
 पुनरेहि वृषाकपे २०,१२६,२१
 पुनर्दाय ब्रह्मजायां ५,१७,११
 पुनर्देहि वनस्पते १८,३,७०
 पुनर्मैत्रिन्द्रियं ७,६७,१
 पुनर्वै देवा अद्भुः ५,१७,१०
 पुनस्त्वादित्या रुद्रा १२,२,६
 पुनस्त्वा दुरप्सरसः ६,१११,४
 पुमांसं पुत्र जनय ३,२३,३
 पुमां कुस्ते निमि० २०,१२९,१४
 पुमान् पुंसः परिजातो ३,६,१
 पुमान् पुंसोऽधि तिष्ठ १२,३,१
 पुमानन्तर्वान्स्थवि० ९,४,३
 पुरं देवानाममृतं ५,२८,११
 पुरस्तात् ते नमः ११,२,४
 पुरस्ताद्युष्मो वह ५,२९,१
 पुरुष एवेदं सर्वं १९,६,४
 पुरुषुतस्य धामभिः २०,१९,४

पुरुतमं पुरुणा २०,६८,१२
 पुरोडाशवत्सा १२,४,३५
 पुष्टि पञ्चानां परि १९,३१,७
 पुष्टिरसि पुष्ट्या मा १९,३१,१३
 पुष्पवतीः प्रसूमतीः ८,७,२७
 पूताः पवित्रैः पवन्ते १२,३,२५
 पूतिरज्जूरूपध्मानी ८,८,२
 पूर्णः कुम्भोऽधि १९,५३,३
 पूर्ण नारि प्र भर ३,१२,८
 पूर्णात् पूर्णमुदचति १०,८,२९
 पूर्ण पश्चादुत ७,८०,१
 पूर्वापरं चरतो मायया ७,८१,१;
 १३,२,११; १४,१,२३
 पूर्वो अभिष्ट्वा तपतु १८,४,९
 पूर्वो जातो ब्रह्मणो ११,५,५
 पूर्वो दुन्दुभे प्र वदासि ५,२०,६
 पूषन्तव व्रते वयं ७,९,३
 पूषा त्वेतश्च्यावयतु १८,२,५४
 पूषेम शरदः शतम् १९,६७,५
 पूषेमा आशा अनु ७,९,२
 पृच्छामि त्वा परमन्तं ९,१०,१३
 पृतनाजितं सहमानं ७,६३,१
 पृथक् प्रायन् प्रथमा २०,९४,६
 पृथक् सर्वे प्राजापत्याः ११,५,२२
 पृथक् सहस्राभ्यां १९,२२,१९
 पृथग् रूपाणि बहुधा १२,३,२१

पृथिवी दण्डोऽन्तरिक्षं ९,१,२१
 पृथिवी धेनुस्तस्याः ४,३९,२
 पृथिवी त्वा पृथिव्यामा १२,३,२२;
 १८,४,४८
 पृथिवीप्रो महिषो १३,२,४४
 पृथिवी शान्तिः १९,९,१४
 पृथिव्यामग्नये ४,३९,१
 पृथिव्यै श्रोत्राय ६,१०,१
 पृथिव्यै स्वाहा ५,९,२,६
 पृदाकवः २०,१२९,९
 पृष्ठं धावन्तं हयो० २०,१२८,१५
 पृष्ठात् पृथिव्या अहम् ४,१४,३
 पैद्रे प्रेहि प्रथमो १०,४,६
 पैद्रेत्य मन्महे वयं १०,४,११
 पैद्रे हन्ति कर्णालं १०,४,५
 पौरो अश्वस्य पुरु० २०,११८,२
 पौर्णमासी प्रथमा ७,८०,४
 प्र केतुना बृहता १८,३,६५
 प्र च्यवस्व तन्वं १८,३,९
 प्रजया स वि कीर्णीते १२,४,२
 प्रजां च वा एष ९,६,(३) ४
 प्रजानन्तः प्रति २,३४,५
 प्रजानत्यध्न्ये जीव० १८,३,४
 प्रजानां प्रजननाय ९,६,(४) १०
 प्रजापतिं ते प्रजन० १९,१८,९
 प्रजापतिः प्रजाभिः १९,१९,११

प्रजापतिः सलिळादा ४,१५,११
 प्रजापतिरजुमतिः ६,११,३
 प्रजापतिर्जनयति ७,१९,१
 प्रजापतिर्मा प्रजनन १९,१७,९
 प्रजापतिश्च परमेष्ठी ९,७,१
 प्रजापतिश्चरति १०,८,१३
 प्रजापतिष्वा बध्नात् १९,४६,१
 प्रजापते न त्वदेता ७,८०,३
 प्रजापतेरावृतो १७,१,२७
 प्रजापतेर्वा एष ९,६, (२) १२
 प्रजापतेश्च वै स १५,६,२७
 प्रजापते श्रेष्ठेन रूपेण ५,२५,१३
 प्रजामृतस्य पिप्रतः २०,१३८,२
 प्रजावतीः सूयवसे ४,२१,७; ७,७५,१
 प्रणेतारं वस्योः २०,४६,१
 प्र णो यच्छन्वयमा ३,२०,३
 प्र णो वनिर्देवकृता ५,७,३
 प्र तद्विष्णु स्तवते ७,२६,२
 प्र तद्वोचैदमृतस्य २,१,२
 प्रतिघ्नानाश्रुमुखी ११,९,७
 प्रतिघ्नानाः सं ११,९,१४
 प्रति चक्ष्व वि चक्ष्व ८,४,२५
 प्रति तमभि चर २,११,३
 प्रति तिष्ठ विराडसि १४,२,१५
 प्रति दह यातुधानान् १,२८,२
 प्रतिष्ठे ह्यभवत् ४,२६,२

प्रति स्मरेयां तुजयद्भिः ८,४,७
 प्रतीची दिग्वरुणो ३,२७,३
 प्रतीची दिशामि १२,३,९
 प्रतीचीन आङ्गिरसो १०,१,६
 प्रतीचीन फलो हि ७,६५,१
 प्रतीचीं त्वा प्रतीचीनः ९,३,२२
 प्रतीची सोममसि ७,३८,३
 प्रतीच्या दिशः ९,३,२७
 प्रतीच्यां त्वा दिशि १८,३,३२
 प्रतीच्यां दिशि ४,१४,८
 प्रतीच्यै त्वा दिशे १२,३,५७
 प्रतीपं प्राति सुत्वनम् २०,१२९,२
 प्रतीहारो निधनं ११,७,१२
 प्र ते अस्या लषसः २०,७६,२
 प्र ते भिनद्धि मेहनं १,३,७
 प्र ते महे विदधे २०,३०,१
 प्र ते शृणामि शृङ्गे २,३२,६
 प्रतो हि कमीज्यो ६,११०,१
 प्रत्यमिरुषसा ७,८२,५; १८,१,२८
 प्रत्यङ् तिष्ठन् धाता ९,७,२१
 प्रत्यङ् देवानां विशः १३,२,२०।
 २०,४७,१७
 प्रत्यङ् हि संभभूविध ४,२९,७
 प्रत्यञ्चं चैनं प्राणीः ११,३,२९
 प्रत्यञ्चमर्कमनयं २०,६३,३; १२४,६
 प्रत्यञ्चमर्कं प्रति १२,२,५५

प्र त्वा मुञ्चामि १४,१,१९,५८
 प्रथमा ह व्युवास ३,१०,१
 प्रथमेन प्रमारेण ११,८,३३
 प्रथमेभ्यः शङ्खेभ्यः १९,२२,८
 प्रथो वरो व्यचो १३,४,५३
 प्रदुद्रुदो मघाप्रति १०,१३०,१२
 प्र द्युम्नाय प्र शवसे २०,१४२,५
 प्र नभस्व पृथिवि ७,१८,१
 प्र पतेतः पापि ७,११५,१
 प्रपथे पथामजनिष्ट ७,९,१
 प्र पदोऽव नेनिग्धि ९,५,३
 प्र पादौ न यथायति १९,४९,१०
 प्र पितृयाणं पन्थां १५,१२,५
 प्र बुध्यस्व सुबुधा १४,२,७५
 प्र बोधयोषो २०,१४२,२
 प्रच्छीनो मृदितः ११,९,१९
 प्रभ्राजमानां हरिणीं १०,२,३३
 प्र मंहिष्ठाय २०,१५,१
 प्रमुञ्चन्तो भुवनस्य २,३४,२
 प्र यच्छ पशुं त्वरया १२,३,३१
 प्र यत् ते अग्ने सूरयो ४,३३,४
 प्र यदग्ने सहस्वतो ४,३३,५
 प्र यदेते प्रतरं ५,१,४
 प्र यद्गन्दिष्ठ एषां ४,३३,३
 प्र यमन्तर्वृषसचासो २०,८९,८
 प्र या जिगाति स्वर्गलेव ८,४,१७

प्र यो जज्ञे विद्वानस्य ४,१,३
 प्र रेभ धीं भरस्व २०,१२७,६
 प्र रेभासो मनीषा २०,१२७,५
 प्रवतो नपाजमः १,१३,३
 प्र वर्तय दिवो ८,४,१९
 प्र वा एतीन्दुः १८,४,६०
 प्र विशतं प्राणापानौ ३,११,५;
 ७,५३,५
 प्रवीयमाना चरति १२,४,३७
 प्र वो महे महिवृधे २०,७३,३
 प्र सम्राजं चर्षणीनां २०,४४,१
 प्र सुमतिं सवितर्वाय ४,२५,६
 प्र सु श्रुतं सुराधसं २०,५१,३
 प्रसूत इन्द्र प्रवता ३,१,४
 प्रस्कन्धान् प्र शिरो १२,५,६७
 प्रस्तृणती स्तम्बिनीः ८,७,४
 प्राग्ये वाचमीरय ६,३४,१
 प्राची दिगग्निरधि० ३,२७,१
 प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा ५,१२,४
 प्राचीं प्राचीं प्रदिशमा १२,३,७
 प्राच्या दिशः शालाया ९,३,२५
 प्राच्या दिशस्त्व० ६,९८,३
 प्राच्यां त्वा दिशि १८,३,३०
 प्राच्यै त्वा दिशेऽग्नये १२,३,५५
 प्राजापत्याभ्यां स्वाहा १९,२३,२६
 प्राजापत्यो वा एतस्म ९,६, (२) ११

प्राणः प्रजा अजु ११,४,१०
 प्राण प्राणं त्रायस्व १९,४४,४
 प्राण मा मत्पर्यावृतो ११,४,२६
 प्राणमाहुर्मतिरिश्चानं ११,४,१५
 प्राणापानौ चक्षुः ११,७,२५; ८,४,२६
 प्राणापानौ मा मा १६,४,५
 प्राणापानौ मृत्योः २,१६,१
 प्राणापानौ ब्रीहि० ११,४,१३
 प्राणाय नमो यस्य ११,४,१
 प्राणायान्तरिक्षाय ६,१०,२
 प्राणे त्वा द्विपदां ८,२,४
 प्राणेन प्राणतां ३,३१,९
 प्राणेन विश्वतो० ३,३१,७
 प्राणेनाग्निं सं १९,२७,७
 प्राणेनाग्ने चक्षुषा ५,३०,१४
 प्राणेनाग्नादेना० १५,१४,२२
 प्राणो अपानो व्यानः १८,२,४६
 प्राणो सृत्युः प्राणस्तक्मा ११,४,११
 प्राणो विराट् प्राणो ११,४,१२
 प्रातःप्रातर्गृहपतिः १९,५५,४
 प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं ३,१६,१
 प्रातर्जितं भगमुग्रं ३,१६,२
 प्रान्यान्सपत्नान् ७,३५,१
 प्रामूं जयाभीमे ६,१२६,३
 प्रास्मत् पाशान् वरुण ७,८३,४;
 १८,४,७०

प्रास्मदेनो वहन्तु १६,१,११
 प्रियं पशूनां भवति १२,४,४०
 प्रियं प्रियाणां कृण्वाम १२,३,४९
 प्रियं मा कृणु देवेषु १९,६२,१
 प्रियं मा दर्म कृणु १९,३२,८
 प्रिया तष्टानि मे २०,१२६,५
 प्रियाप्रियाणि बहुला १०,२,९
 प्रियास इत् ते मधव० २०,३७,८
 प्रेतं पादौ प्र स्फुरतं १,२७,४
 प्रेता जयता नर ३,१९,७
 प्रेतो सुञ्चामि नासुतः १४,१,१८
 प्रेतो यन्तु व्याध्यः ७,११४,२
 प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा २०,८७,५
 प्रेमां मात्रां मिमीमहे १८,२,३९
 प्रेरय सूरौ अर्थ २०,७६,५
 प्रेव पिपतिषति १२,२,५२
 प्रेहि प्रेहि पथिभिः १८,१,५४
 प्रैणान्दृणीहि प्र १०,३,२
 प्रैणान्नुदे मनसा ३,६,८
 प्रैषा यज्ञे निविदः ५,२६,४
 प्रोग्रां पीति वृष्णः २०,२५,७; ३३,२
 प्रोष्ठेशयास्तल्पेशया ४,५,३
 प्रो च्वस्मै पुरोरथं २०,९५,२
 चद् सूर्य भवसा २०,५८,४
 बष्महौ असि सूर्य १३,२,२९,
 २०,५८,३

वतो वतासे यम १८, १, १५
 वद्ध वो अघा इति २०, १२९, १६
 वन्धस्त्वाग्रे विश्वचया १९, ५६, २
 वज्रेरक्षः समदमा ११, १, ३२
 वज्रेरध्वर्यो मुखम् ११, १, ३१
 वज्रोर्जुनकाण्डस्य २, ८, ३
 वहिर्वा यत् स्वपत्याय २०, २५, ६
 वहिषदः पितरः १८, १, ५१
 बलमसि बलं मे २, १७, ३
 बलविज्ञायः स्थविरः १९, १३, ५
 बलेनाज्ञादेनाज्ञमति १५, १४, ४
 बहिर्बिलं निर्द्रवतु ९, ८, ११
 बह्नीदं राजन् वरुणा १९, ४४, ८
 बालादेकमणीय १०, ८, २५
 बालास्ते प्रोक्षणीः १०, ९, ३
 बुध्येम शरदः शतम् १९, ६७, ३
 बृहच्च रथंतरं च ८, १०, (२) ६;

१५, ३, ५

बृहतः परि सामानि ८, ९, ४
 बृहतश्च वै स १५, २, ४
 बृहता मन उप ह्वये ५, १०, ८
 बृहती परि मात्राया ८, ९, ५
 बृहते च वै स १५, २, ३
 बृहते जालं बृहतः ८, ८, ७
 बृहत्पलाशे सुभगे ६, ३०, ३
 बृहदन्यतः पक्ष १३, ३, १२

बृहदायवनं ११, ३, १६
 बृहदेनमनु वस्ते १३, ३, ११
 बृहद्रावासुरेभ्यो १९, ५६, ३
 बृहद्धि जालं बृहतः ८, ८, ६
 बृहन्तो नाम ते देवा १०, ७, २५
 बृहज्जेषामधिष्ठाता ४, १६, १
 बृहस्पतिः प्रथमं जाय २०, ८८, ४
 बृहस्पतिः प्रथमः सूर्यायाः १४, १, ५५
 बृहस्पतिः समज २०, ९०, ३
 बृहस्पतिः सप्रिता ९, ४, १०
 बृहस्पतिना ०। तेजो १४, २, ५४
 बृहस्पतिना ०। पयो १४, २, ५७
 बृहस्पतिना ०। भगो १४, २, ५५
 बृहस्पतिना ०। यज्ञो १४, २, ५६
 बृहस्पतिना ०। रसो १४, २, ५८
 बृहस्पतिना ०। वर्चो १४, २, ५३
 बृहस्पतिं ते विश्व १९, १८, १०
 बृहस्पतिरमत हि २०, १६, ७
 बृहस्पतिराङ्गिरसः ११, १०, १०, १३
 बृहस्पतिर्ज्यो ९, ६, (५) २
 बृहस्पतिर्नः परि ७, ५१, १; २०, १७,
 ११; ८९, ११; ९४, ११
 बृहस्पतिर्म आकूति १९, ४, ४
 बृहस्पतिर्म आत्मा १६, ३, ५
 बृहस्पतिर्मा विश्वैः १९, १७, १०
 बृहस्पते परि दीया १९, १३, ८

बृहस्पते या परमा २०,८८,३
बृहस्पते युवमिन्द्रश्च २०,१७,१२;
८७,७

बृहस्पते सवितः ७,१६,१
बोधश्च त्वा प्रतीबोधश्च ८,१,१३
बोधा सु मे मघवन् २०,११७,३
ब्रह्मलोको भवति ११,३,५१
ब्रध्नः समीचीरुषसः ७,२२,२
ब्रह्मगवी पच्यमाना ५,१९,४
ब्रह्म च क्षत्रं च ९,७,९; १२,५,८
ब्रह्म च तपश्च १३,४,२२
ब्रह्मचर्येण कन्या ११,५,१८
ब्रह्मचर्येण तपसा ११,५,१७,१९
ब्रह्मचारिणं पितरो ११,५,२
ब्रह्मचारी चरति ५,१७,५
ब्रह्मचारी जनयन् ११,५,७
ब्रह्मचारी ब्रह्म ११,५,२४
ब्रह्मचारीष्णश्चरति ११,५,१
ब्रह्मचार्येति समिधा ११,५,६
ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं ४,१,१; ५,६,१
ब्रह्मज्येष्ठा संमृता १९,२२,२१;

२३,३०

ब्रह्मज्यं देव्यध्य आ १२,५,६३
ब्रह्मणामिः संविदानो २०,२६,११
ब्रह्मणामी वावृधानौ १३,१,४९
ब्रह्मणा तेजसा १०,६,३०

ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा २०,८६,१
ब्रह्मणाच्चादेना० १५,१४,२४
ब्रह्मणा परिगृहीता ११,३,१५
ब्रह्मणा भूमिर्विहिता १०,२,२५
ब्रह्मणा शान्ता निमितां ९,३,१९
ब्रह्मणां शुद्धा उत्त ११,६,१८
ब्रह्मणे खाहा १९,२२,२०; २३,२९
ब्रह्म देवां अनु १०,२,२३
ब्रह्म पदवायं १२,५,४
ब्रह्म प्रजापतिः १९,९,१२
ब्रह्म ब्रह्मचारिभिः १९,१९,८
ब्रह्मवादिनो वदन्ति ११,३,२६
ब्रह्म श्रोत्रियमाप्नोति १०,२,२१
ब्रह्म क्षुचो भृतवतीः १९,४२,२
ब्रह्म होता ब्रह्म १९,४२,१
ब्रह्माणस्त्वा वयं २०,३,३; ३८,३;
४७,९

ब्रह्मापरं युज्यतां १४,१,६४
ब्रह्माभ्यावर्ते १०,५,४०
ब्रह्मास्य शीर्षं ४,३४,१
ब्रह्मण एव पतिर्न ५,१७,९
ब्रह्मणो अभ्यावर्ते १०,५,४१
ब्रह्मणेन पर्युक्ताधि ४,१९,२
ब्रह्मणेभ्य ऋषमं ९,४,१९
ब्रह्मणेभ्यो वशां १०,१०,३३
ब्रह्मणो जज्ञं प्रथमो ४,६,१

ब्राह्मणोऽस्य सुखम् १९,६,६
 ब्रूमो देवं सवितारं ११,६,३
 ब्रूमो राजानं वरुणं ११,६,२
 भग एव भगवौ ३,१६,५
 भग प्रणेतर्भग ३,१६,३
 भगमस्या वर्चः १,१४,१
 भगस्ततश्च चतुरः १४,१,६०
 भगस्ते हस्तमग्रहीत् १४,१,५१
 भगस्त्वेतो नयतु १४,१,२०
 भगस्य नावमा २,३६,५
 भगेन मा शांशपेन ६,१२९,१
 भगो मा भगेन १९,४५,९
 भगो युनक्त्वाशिषो ५,२६,९
 भद्रमिच्छन्त ऋषयः १९,४१,१
 भद्रादधि श्रेयः प्रेहि ७,८,१
 भद्रात् पृश्नाग्निः ५,५,५
 भद्रासि रात्रि चमसो १९,४९,८
 भद्राहं नो मध्यः ६,१२८,२
 भरुजि पुनर्वो यन्तु २,२४,८
 भव एनमिध्वासः १५,५,२
 भवद्वसुरिदद्वसुः १३,४,५४
 भव राजन् यजमानाय ११,२,२८
 भवारुद्रौ सयुजा ११,२,१४
 भवाशर्वावस्यतां १०,१,२३
 भवाशर्वाविदं ११,६,९
 भवाशर्वौ मन्वे वां ४,२८,१

भवाशर्वौ मृडतं ११,२,१
 भवेम शरदः शतम् १९,६७,६
 भवो दिवो भव ११,२,२७
 भसदासीदादित्यानां ९,४,१३
 भिन्धि दर्भ सपत्नान् १९,२८,५
 भिन्धि दर्भ सपत्नानां १९,२८,४
 भिन्धि विश्वा अप द्विषः २०,४३,१
 भीमा इन्द्रस्य हेतयः ४,३७,८-९
 भुगित्यभिगतः २०,१३५,१
 भुवो जनस्य दिव्यस्य २०,३६,९
 भूतं च भविष्यच्च १५,२,६
 भूतं च भव्यं च १३,४,२३
 भूतं ब्रूमो भूतपतिं ११,६,२१
 भूतपतिर्निरजतु २,१४,४
 भूतिश्च वा अभूतिश्च ११,८,२१
 भूते हविष्मती भव ६,८४,२
 भूतो भूतेषु पयः ४,८,१
 भूमिर्मातादितिर्नो ६,१२०,२
 भूमिष्ट्वा पातु हरितेन ५,२८,५
 भूमिष्ट्वा प्रति गृह्णातु ३,२९,८
 भूमे मातर्नि घेहि १२,१,६३
 भूमेश्च वै सोऽग्नेः १५,६,३
 भूम्यां देवेभ्यो ददति १२,१,२२
 भूयसीः शरदः शतम् १९,६७,८
 भूयानरात्याः शच्याः १३,४,४७
 भूयानिन्द्रो नमुः १३,४,४६

भूयेम शरदः शतम् १९,६७,७
 भूरि त इन्द्र वीर्यं २०,१५,५
 भोग्यो भवदथो १०,८,२२
 आतृव्यक्षयणमसि २,१८,१
 मखस्य ते तविषस्य २०,११,२
 मङ्गलिकेभ्यः स्वाहा १९,२३,२८
 मज्जा मज्जा सं धीयता ४,१२,४
 मतयः सोमपामुहं २०,२३,५
 मत्स्वा सुशिप्र २०,७१,९
 मदेमदे हि नो ददिः २०,५६,४
 मधु जनिषीय ९,१,१४
 मधुमतीरोषधीः २०,१४३,८
 मधुमती स्थ मधुमती १६,२,२
 मधुमन्मूलं मधुमदं ८,७,१२
 मधुमन्मे निक्रमणं १,३४,३
 मधुमान् भवति ९,१,२३
 मघोः कशामजनयन्त ९,१,५
 मघोरस्मि मधुतरो १,३४,४
 मध्यन्दिन उद्रायति ९,६, (५) ५
 मध्यमेतदनडुहो ४,११,८
 मध्वा पृथ्वे नद्यः ६,१२,३
 मध्वा यज्ञं नक्षति ५,५७,३
 मनसस्पत इमं नो ७,९७,८
 मनसाज्ञादेनाज्ञमत्ति १५,१४,२
 मनसा सं कल्पयति १२,४,३१
 मनसा होमैर्हरसा ६,२३,२

मनसे चेतसे धियः ६,४१,१
 मनो अस्या अन १४,१,१०
 मन्त्रमखर्व सुधितं २०,५९,४
 मन्थ दर्भ सपत्नान् २९,२९,५
 मन्युनाज्ञादेनाज्ञमत्ति १५,१४,२०
 मन्युरिन्द्रो मन्युः ४,३२,२
 मन्वे वां द्यावापृथिवी ४,२६,१
 मन्वे वां मित्रावरुणौ ४,२९,१
 मम त्वा दोषणिश्रिषं ६,९,२
 मम देवा विहवे ५,३,३
 ममाग्नि वर्चो विहवेषु ५,३,१
 ममेयमस्तु पोष्या १४,१,५२
 मया गावो गोपतिना ३,१४,६
 मया सोऽज्ञमत्ति ४,३०,४
 मयि क्षत्रं पर्णमणे ३,५,२
 मयि देवा द्रविणमा ५,३,५
 मयि वर्चो अथो यशो ६,६९,३
 मय्यग्ने अग्निं गृह्णामि ७,८२,२
 मरीचीर्धूमान् प्र ६,११३,२
 मरुतः पर्वतानाम् ५,२४,६
 मरुतः षोत्रात् सुष्टुमः २०,२,१
 मरुतां पिता पशूनाम् ५,२४,१२
 मरुतां मन्वे अधि ४,२७,१
 मरुतो मा गणैरवन्तु १९,४५,१०
 मरुतो यस्य हि क्षये २०,१,२
 मर्माणि ते वर्मणा ७,११८,१

मर्माविधं रोरुवतं ११,१०,२६
 मत्वं बिभ्रती गुरुभृद् १२,१,४८
 मस्तिष्कमस्य यतमो १०,२,८
 महत्काण्डाय स्वाहा १९,२३,१८
 महत्पयो विश्वरूपं ९,१,२
 महत्सधस्थं महती १२,१,१८
 महदेषाव तपति १२,४,३९
 महद्यक्षं भुवनस्य १०,७,३८
 महौ इन्द्रः परश्च २०,७१,१
 महौ इन्द्रो य ओजसा २०,१३८,१
 महागणेभ्यः स्वाहा १९,२२,१७
 महादेव एनमिष्वासः १५,५,१७
 महानग्नी कृक्वाकं २०,१३६,१०
 महानग्नी महानग्नं २०,१३६,११
 महानग्न्यतृप्रदि २०,१३६,५
 महानग्न्युप ब्रूते २०,१३६,७-९
 महानग्न्युल्लखलम् २०,१३६,६
 महान्तं कोशमुदचाभि ४,१५,१६
 महान् वै मद्रो बिल्बो २०,१३६,१५
 महावृषान् मूजवतो ५,२२,८
 महीमू षु मातरं ७,६,२
 महो महानि पतयन्ति २०,११,६
 मह्यं यजन्तां मम ५,३,४
 मह्यं त्वा मित्रावरुणौ ६,८९,३
 मह्यमापो मधुमदे ६,६१,१
 मांसान्यस्य शातय १२,५,६९

*

मा गतानामा ८,१,८
 मा चिदन्यद्वि २०,८५,१
 मा ज्येष्ठं वर्धादयम् ६,११२,१
 मातरिश्वा च पवमानश्च १५,२,७,१५,
 २३,३१
 मातली कव्यैर्यमो १८,१,४७
 मातादित्यानां ९,१,४
 माता पितरमृत आ ९,९,८
 मातुष्टे किरणौ द्वौ २०,१३३,२
 मा ते अस्यां सहसावन् २०,३७,७
 मा ते प्राण उप ५,३०,१५
 मा ते मनस्तत्र गान्मा ८,१,७
 मा ते मनो मासो १८,२,२४
 मात्रे नु ते सुमिते २०,७६,६
 मा त्वा क्रव्यादभि ८,१,१२
 मा त्वा जम्भः सहनुः ८,१,१६
 मा त्वा दमन्तसलिले १७,१,८
 मा त्वा दमन् परि १३,२,५
 मा त्वाभि सखा नो २०,१३०,१४
 मा त्वा मूरा अविष्यवो २०,२२,२
 मा त्वा वृक्षः सं १८,२,२५
 मादयस्व सुते सचा २०,५६,५
 मा न आपो मेघा १९,४०,२
 मा नः पश्चान्मा १२,१,३२
 मा नः पाशं प्रति ९,३,२४
 मानस्य पत्नि शरणा ३,१२,५

मा नो अज्ञाता वृजना २०, ७९, २
 मा नो गोषु पुरुषेषु ११, २, २१
 मा नो देवा अहिः ६, ५६, १
 मा नो निदे च वक्तवे २०, १८, ५
 मा नोऽभि स्ता मल्यं ११, २, १९
 मा नो मर्ता अभि २०, ६९, ८
 मा नो महान्तमुत १२, २, २९
 मा नो मेधां मा नो १९, ४०, ३
 मा नो रक्षो अभि ८, ४, २३
 मा नो रुद्र तक्मना ११, २, २६
 मा नो विदन् विव्याधिना १, १९, १
 मा नो हासिषुर्ऋषयो ६, ४१, ३
 मा नो हिंसीरधि ११, २, २०
 मा प्र गम पथो १३, १, ५९
 मा विभेर्न मरिष्यसि ५, ३०, ८
 मा भूम निष्ठया इव २०, ११६, १
 मा आता आतरं ३, ३०, ३
 मा मा वोचजराधसं ५, ११, ८
 मा मां प्राणो हासीन्मो १६, ४, ३
 मायाभिरुत्तिसृप्सत २०, २९, ४
 मारे अस्मद्वि मुमुचो २०, २३, ८
 मा वनिं मा वाचं ५, ७, ६
 मा वः प्राणं मा वो १९, २७, ६
 मा विदन् परिपन्थिनो १४, २, ११
 माश्वानां मदे १९, ४७, ७
 मा संवृतो मोप ८, ६, ३

मा स्मैतान्तस्त्रीन् ५, २२, ११
 मा हिंसिष्टं कुमार्य १४, १, ६३
 मित्र ईक्षमाणः ९, ७, २३
 मित्र एनं वरुणो २, २८, २
 मित्रः पृथिव्योदकामत १९, १९, १
 मित्रश्च त्वा वरुणश्च १९, ४४, १०
 मित्रश्च वरुणश्च ३, २२, २; ९, ७, ७
 मित्रावरुणयोः १०, ५, ११
 मित्रावरुणा परि १८, ३, १२
 मित्रावरुणौ वृष्टया ० ५, २४, ५
 मुखाय ते पशुपते ११, १, ५
 मुग्धा देवा उत ७, ५, ५
 मुञ्चन्तु मा शपथ्या ६, ९६, २;
 ७, ११२, २
 मुञ्चन्तु मा शपथ्यादहोरात्रे ११, ६, ७
 मुञ्च शीर्षक्तया उत १, १२, ३
 मुञ्चामि त्वा वैश्वानराद् १, १०, ४
 मुञ्चामि त्वा हविषा ३, ११, १;
 २०, ९६, ६
 मुमुक्षमस्मान् दुरिताद् ५, ६, ८
 मुमुक्षाना ओषधयो ८, ७, १६
 मुहुर्गृध्यैः प्र वदति १२, २, ३८
 मुह्यन्तेषां बाहवः ११, ९, १३
 मूढा अभित्रा न्यर्बुदे ११, १०, २१
 गूढा अभित्राश्चरता ० ६, ६७, २
 मूर्णां मृगस्य दन्ता ४, ३, ६

मूर्धानमस्य संसीव्या० १०,२,२६
 मूर्धाहं रयीणाम् १६,३,१
 मूर्ध्नो देवस्य बृहतो १९,६,१६
 मूलबर्हणी पर्या० १२,५,३३
 मृगो न भीमः कुचरो ७,८४,३
 मृण दर्भ सपत्नान् १९,२९,४
 मृत्यवेऽधून प्र ८,८,१०
 मृत्युः प्रजानामधि० ५,२४,१३
 मृत्युरीशे द्विपदां ८,२,२३
 मृत्युर्हिष्कृण्वति १२,५,२१
 मृत्योरहं ब्रह्मचारी ६,१३३,३
 मृत्योराषमा पद्यन्तां ८,८,१८
 मृत्योः पदं योपयन्त १२,२,३०
 मेदस्वता यजमानाः ६,११४,३
 मेधामहं प्रथमां ६,१०८,२
 मेधां सायं मेधां ६,१०८,५
 मेनिः शतवधा १२,५,१६
 मेनिः शरव्या १२,५,५९
 मेनिर्दुह्यमाना १२,५,२३
 मेमं प्राणो हासीन्मो ७,५३,४
 मेष इव वै सं च वि ६,४९,२
 मैतं पन्थामनु गा ८,१,१०
 मैनममे वि दहो १८,२,४
 मो पु ब्रह्मेव तन्मयुः २०,६०,३
 मो पु वो अस्मदभि २०,६७,२
 मोकानुमोको पुनर्वो २,२४,३

मोको मनोहा खनो १६,१,३
 य आकाक्षः सुभ्यक्तः २०,१२८,७
 य आगरे मृगयन्ते ४,३६,३
 य आत्मदा बलदा ४,२,१; १३,३,२४
 य आत्मानमति० ८,६,१३
 य आदित्यं क्षत्रं १५,१०,११
 य आमं मांसमदन्ति ८,६,२३
 य आर्वेयेभ्यो याचद्भ्यो १२,४,१२
 य आशानामाशा० १,३१,२
 य आस्ते यश्चरति ४,५,५
 य इन्द्र इव देवेषु ९,४,११
 य इन्द्र सोमपातमो २०,६३,७
 य इन्द्रेण सरथं ३,२१,३
 य इमां देवो मेखलाम् ६,१३३,१
 य इमेद्यावापृथिवी ५,१२,९; १३,३,१
 य इह पितरो जीवा १८,४,८७
 य ईशे पशुपतिः २,३४,१
 य ई चकार न सो ९,१०,१०
 य उग्रः सन्ननिष्ठ २०,५३,३;
 ५७,१३
 य उग्रीणामुग्रबाहुः ४,२४,२
 य उत्तरतो जुहति ४,४०,७
 य उदानट् परायणं ६,७७,२
 य उदचीन्द्र देवगोपाः २०,२१,११
 य उपरिष्ठाज्जुहति ४,४०,७
 य उमाभ्यां प्रहरसि ७,५६,८

न उशता मनसा २०, ९६, ३
 न ऊरु अनुसर्पति ९, ८, ७
 न ऋते चिदभि० १४, २, ४७
 न ऋणवो देव० १९, ३५, ५
 न एक इन्द्रव्यः २०, ३६, १
 न एक इन्द्रियते २०, ६३, ४
 न एकश्चर्षणीनां २०, ७०, १५
 न एतं देवमेकवृत्तं १३, ४, १५, २४
 न एनामवशामाह १२, ४, १७
 न एनं परिषीदन्ति ६, ७६, १
 न एनं हन्ति मृदुं ५, १८, ५
 न एनां वनिमायन्ति १२, ४, ११
 न एवापरिमिताः १५, १३, १०
 न एवं विदुषे १२, ४, ९३
 न एवं विदुषो १२, ५, ४६
 न एवं विद्यात् स १०, १०, २७
 न याचाम्यहं ५, ७, ५
 न वयं मृगयामहे १०, ५, ४२
 न वातः परि शुम्भति १३, १, ५१
 न वां पिता पचति १२, ३, ५
 न विश्वे देवाः स्मर० ६, १३२, २
 न स्मा पृच्छन्ति २०, ३४, ५
 नः कीकसाः प्रशृणाति ७, ७६, ३
 नः कुक्षिः सोमपातमः २०, ७१, ३
 नः कुमारी पिङ्गलिका २०, १३६, १६
 नः कृणोति प्रमोत० ९, ८, ४

यः कृणोति मृतवत्सा० ८, ६, ९
 यः कृत्याकृन्मूल० ४, २८, ६
 यः कृष्णः केयसुर ८, ६, ५
 यः परस्याः परावतः ५, ३४, ३
 पः परुषः पारुषेयो ५, २२, २
 यः पर्वतान् व्यदधाद् २०, १२८, १४
 यः पृथिवीं बृहस्पतिं १५, १०, ९
 यः पृथिवीं व्यथमानां २०, ३४, २
 यः पौरुषेयेण ८, ३, १५
 यः प्रथमः कर्म० ४, २४, ६
 यः प्रथमः प्रवत० ६, २८, ३
 यः प्राणतो निमिषतो ४, २, २
 यः प्राणदः प्राण० ४, ३५, ५
 यः प्राणेन द्यावापृथिवी १३, ३, ४
 यः शतौदनां पचति १०, ९, ४
 यः शम्बरं पर्यत० २०, ३४, १२
 यः शम्बरं पर्वतेषु २०, ३४, ११
 यः शश्वतो मध्येनो २०, ३४, १०
 यः श्रमात् तपसो १०, ७, ३६
 यः संग्रामाच्चयति ४, २४, ७
 यः सप्तनो योऽसप्तनो १, १९, ४
 यः सप्तरश्मिर्बृषभः २०, ३४, १३
 यः समेयो विदध्यः २०, १२८, १
 यः सामाभ्यो वरुणो ४, १६, ८
 यः सहमानश्चरसि ३, ६, ४
 यः सुन्वते पचते २०, २४, १८

यः सुन्वन्तमवति २०, १४, १५
 यः सोमकामो हर्यधः २०, ३४, १७
 यः सोमे अन्तर्यो ३, २१, २
 यं क्रन्दसी अवत० ४, २, ३
 यं क्रन्दसी संयती २०, ३४, ८
 यं प्राममाविशत ४, ३६, ८
 यच्चक्षुषा मनसा ६, ९६, ३
 यच्च प्राणति प्राणेन ११, ७, २३
 यच्च वर्चो अक्षेषु १४, १, ३५
 यच्चिद्धि त्वा जना २०, ८५, ३
 यच्चिद्धि मत्स्य सोमपा २०, ७४, १
 यच्छका वाचमा० २०, ४९, १
 यच्छयानः पर्या० १२, १, ३४
 यजमानब्राह्मणं ९, ६, (२) १८
 यजूंषि यज्ञे समिधः ५, २६, १
 यज्जाप्रद्यत् सुप्तो १६, ७, १०
 यज्जामयो ययु० १४, २, ६१
 यज्ञ इन्द्रमवर्धयद् २०, २७, ५
 यज्ञ एति विततः १८, ४, १३
 यज्ञं यन्तं मनसा ६, १२२, ४
 यज्ञं दुहानं सद० ११, ६, ३४
 यज्ञपतिमृषयः २, ३५, २
 यज्ञपदीराक्षीरा १०, १०, ६
 यज्ञं ब्रूमो यजमानं ११, ६, १४
 यज्ञ यज्ञं गच्छ ७, ९७, ५
 यज्ञतो दक्षिणीयो ८, १०, (१) ७

यज्ञस्य चक्षुः प्रभृतिः २, ३५, ५;
 १२, ५८, ५
 यज्ञायज्ञियस्य १५, २, १२
 यज्ञायज्ञियाय १५, २, ११
 यज्ञेन यज्ञमयजन्त ७, ५, १
 यज्ञैरथर्वा प्रथमः २०, २५, ५
 यज्ञैरिषूः संनममानो ८, ३, ६
 यज्ञैः संमिश्राः पृषतीभिः २०, ६७, ४
 यज्ञो दक्षिणाभिः १९, १९, ६
 यज्ञो बभूव स आ ७, ५, २
 यत् इन्द्र भयामहे १२, १५, १
 यतः सूर्य उदेसि १०, ८, १६
 यतो दष्टं यतो धीतं ७, ५६, ३
 यत् कशिपूपवर्हणं ९, ६, १०
 यत् काम कामय० १९, ५२, ५
 यत् किं चासौ मनसा ७, ७०, १
 यत् किं चेदं पतयति १९, ४८, ३
 यत् किं चेदं वरुण ६, ५१, ३
 यत् कृषते यद्वनुते १२, २, ३६
 यत् क्षत्तारं ह्यस्या ९, ६, ४९
 यत् क्षुरेण मर्चयता ८, २, १७
 यत् त आत्मनि तन्वां १, १८, ३
 यत् तच्छरीरमश० ११, ८, १६
 यत् तर्पणमाहरन्ति ९, ६, ६
 यत् ते अङ्गमतिहितं १८, २, २६
 यत् ते अजं भुवस्पत १०, ५, ४५

यत् ते अपोदकं विषं ५,१३,२
 यत् ते काम शर्म ९,२,१६
 यत् ते कृष्णः शकुन १८,३,५५
 यत् ते कुद्धो धनपतिः १०,१०,११
 यत् ते क्लोमा यद् १०,९,१५
 यत् ते चन्द्रं कश्यप १३,३,१०
 यत् ते चर्म शतौदने १०,९,२४
 यत् ते तनूष्वनह्यन्त १९,२०,३
 यत् ते दर्भं जरामृत्युः १९,३०,१
 यत् ते देवा अकृण्वन् ७,७९,१
 यत् ते देवीं निर्ऋतिः ६,६३,१
 यत् ते नद्धं विश्ववारे ९,३,२
 यत् ते नाम सुहवं ७,२०,४
 यत् ते नियानं रजसं ८,२,१०
 यत् ते पितृभ्यो ददतो १०,१,११
 यत् ते पुच्छं ये ते बाला १०,९,२२
 यत् ते प्रजायां पशुषु १४,२,६२
 यत् ते भूमे विखनानि १२,१,३५
 यत् ते मज्जा यदस्थि १०,९,१८
 यत् ते मध्यं पृथिवि १२,१,१२
 यत् ते माता यत् ते पिता ५,३०,५
 यत् ते यक्रुथे मतस्ने १०,९,१६
 यत् ते रिष्टं यत् ते ४,१२,२
 यत् ते वर्चो जातवेदो ३,२२,४
 यत् ते वासः परिधानं ८,२,१६
 यत् ते शिरो यत् ते १०,९,१३

यत् परममवमं १०,७,८
 यत् परिवेष्टारः ९,६,५१
 यत् पिबामि सं पिबामि ६,१३५,९
 यत् पुरा परिवेष्टात् ९,६,१२
 यत् पुरुषेण हविषा ७,५,४; १९,६,१०
 यत् पुरुषं व्यदधुः १९,६,५
 यत् प्रतिशृणोति ९,६,५०
 यत् प्रत्याहन्ति ८,१०, (६) ३
 यत् प्राङ् प्रत्यङ् १३,२,३
 यत् प्राण ऋतावा० ११,४,४
 यत् प्राण स्तनयित्नु० ११,४,३
 यत् प्रेषिता वरुणे० ३,६३,२
 यत्र ऋषयः प्रथमजा १०,७,१४
 यत्र तपः पराक्रम्य १०,७,११
 यत्र देवा ब्रह्मविदो १०,७,२४
 यत्र देवाश्च मनुष्याः १०,८,३४
 यत्र नावप्रभ्रंशनं १९,३९,८
 यत्र ब्रह्मविदो १९,४३,१
 यत्र ब्रह्म० । आपो १९,४३,७
 यत्र ब्रह्म० । इन्द्रो १९,४३,६
 यत्र ब्रह्म० । चन्द्रो १९,४३,४
 यत्र ब्रह्म० । ब्रह्मा १९,४३,८
 यत्र ब्रह्म० । वायुः १९,४३,९
 यत्र ब्रह्म० । सूर्यो १९,४३,३
 यत्र ब्रह्म० । सोमो १९,४३,५
 यत्र प्रेक्षा हरिता ४,३७,५

यत्र लोकांश्च कोशांश्च १०, ७, १०
 यत्र स्कम्भः प्रजनयन् १०, ७, २६
 यत्रादित्याश्च रुद्राश्च १०, ७, २२
 यत्रामूर्त्तिस्तः शिंशपाः २०, १२९, ७
 यत्रामृतं च मृत्युश्च १०, ७, १५
 यत्राश्वत्था न्यग्रोधा ४, ३७, ४
 यत्रा सुपर्णा अमृतस्य ९, ९, २२
 यत्रा सुहार्दः सुकृतो ३, २८, ५
 ६, १२०, ३

यत्रा सुहर्दा सुकृता ३, २८, ६
 यत्रेदानीं पश्यसि ८, ३, ५
 यत्रैषामग्ने जनिमानि १, ८, ४
 य त्वं शीतोऽथो ५, २२, १०
 यत् त्वा क्रुद्धाः प्रचक्रुः १२, २, ५
 यत् त्वामिचेरुः पुरुषः ५, ३०, २
 यत् त्वा शिकत्रः परावधीत् १०, ६, ३
 यत् त्वा सोम प्रपिबन्ति १४, १, ४
 यत् संयमो न वि ४, ३, ७
 यत् समुद्रो अग्नि १९, ३०, ५
 यत् समागयति ९, ६, ५४
 यत् समुद्रमनु श्रितं १३, २, १४
 यत् सुपर्णाविवक्षवो २, ३०, ३
 यत् सोममिन्द्र विष्णवि २०, १११, १
 यत् स्वप्ने अक्षम् ७, १०१, १
 यथा कलां यथा शफं ६, ४६, ३;

१९, ५७, १

यथाखरो मघवं २, ३६, ४
 यथाग्ने त्वं वनस्पते १९, ३१, ९
 यथा चक्रुर्देवासुरा ६, १४१, ३
 यथाज्यं प्रगृहीतं १९, ४, ३४
 यथा त्वमुत्तरोऽसौ १९, ४६, ७
 यथादित्या वसुभिः ६, ७४, ३
 यथा देवा असुरान् ९, २, १८
 यथा देवेष्वमृतं १०, ३, २५
 यथा द्यां च पृथिवीं १, २, ४
 यथा द्यौश्च पृथिवी २, १५, १
 यथा नकुलो विच्छिद्य ६, १३९, ५
 यथा नडं कशिपुने ६, १३८, ५
 यथा पसस्तायादरं ६, ७२, २
 यथा प्रधिर्यथो ६, ७०, ३
 यथा प्राण बलि ११, ४, १९
 यथा बाणः सुसंशितः ६, १०५, २
 यथा बीजमुर्वरायां १०, ६, ३३
 यथा ब्रह्म च क्षत्रं २, १५, ४
 यथा भूतं च भव्यं २, १५, ६
 यथा भूमिर्मृतमना ६, १८, २
 यथा मक्षा इदं मधु ९, १, १७
 यथा मधु मधुकृतः ९, १, १६
 यथा मनो मनस्केतैः ६, १०५, १
 यथा मम स्मरादसौ ६, १३०, ३
 यथा मांसं यथा ६, ७०, १
 यथा मृगाः संविजन्त ५, २१, ४

यथा यमाय हर्म्य १८, ४, ५५
 यत्रा यशः कन्यायां १०, ३, २०
 यथा यशः पृथिव्यां १०, ३, २३
 यथा यशः प्रजापतौ १०, ३, २४
 यथा यज्ञश्चन्द्रमसि १०, ३, १८
 यथा यशः सोमपीथं १०, ३, २
 यथा यशो अग्निहोत्रे १०, ३, २२
 यथा यशो यजमाने १०, ३, २३
 यथा यावमसाद० १२, ५, ६४
 यथायं बाहो अश्विना ६, १०२, १
 यथा वातश्चाग्निश्च १०, ३, १४
 यथा वातेन प्रक्षीणा १०, ३, १५
 यथा वातो यथा १, ११, ६
 यथा वातो वनस्पतीन् १०, ३, १३
 यथा वातश्चावयति १०, १, १३
 यथा वृकादजावयो ५, २१, ५
 यथा वृक्षमशनिः ७, ५०, १
 यथा वृक्षं लिखुजा ६, ८, १
 यथा वृत्र इमा आप० ६, ८५, ३
 यथा शेषो अपायतै ७, ९०, ३
 यथा शबधिर्निहितो १२, ४, १४
 यथा शाम्याकः १९, ५०, ४
 यथा श्येनात् पतत्रिणः ५, २१, ६
 यथाश्वत्थ निरमनो ३, ६, ३
 यथाश्वत्थ वानस्पत्यान् ३, ६, ६
 यथा सत्यं चानृतं २, १५, ५

यथा सिन्धुर्नदीनां १४, १, ४३
 यथासितः प्रथयते ६, ७२, १
 यथा मुपर्णः प्रपतन् ६, ८, २
 यथा सूर्यश्च चन्द्रश्च २, १५, ३
 यथा सूर्यस्य रश्मयः ६, १०५, ३
 यथा सूर्यो नक्षत्राणां ७, १३, १
 यथा सूर्यो मुच्यते १०, १, ३२
 यथा सूर्यो अतिभाति १०, ३, १७
 यथा सो अस्य परिधिः ५, २२, ३
 यथा सोम ओषधीनां ६, १५, ३
 यथा सोमः प्रातःसवने ९, १, ११
 यथा सोमस्तृतीये ९, १, १३
 यथा सोमो द्वितीये ९, १, १२
 यथा स्म ते विरोहते ४, ४, ३
 यथा हव्यं वर्हासे ४, २३, २
 यथाहश्च रात्री २, १५, २
 यथा हस्ती हस्तिन्याः ६, ७०, २
 यथाहान्यनुपूर्वं १२, १, २५
 यथेदं भूम्या अधि २, ३०, १
 यथेन्द्र उद्गाचनं ५, ८, ८
 यथेन्द्रो द्यावापृथिव्योः ६, ५८, २
 यथेमे द्यावापृथिवी ६, ८, ३
 यथेयं पृथिवी मही ६, १७, १-४;
 ५, २५, २
 यथेषुका परापतद्व० १, ३, ९
 यथोदक्रमपुषो ६, १३९, ४

यदक्षेषु वदा १२,३,५२
यदम् एषा समितिः १८,२६,१
यदग्निरापो अदहत् १,२५,१
यदग्ने अथ मिथुना ८,३,१२;

१०,५,४८

यदग्ने तपसा तपः ७,६१,१
यदग्ने यानि कानि १९,६४,३
यदग्नौ सूर्ये विषं १०,४,२२
यददः संप्रयती० ३,१२,१
यददीव्यन्तृणमहं ६,११९,१
यददोऽदो अभि १६,७,९
यददो देवा असुरान् ४,१९,४
यदद्य कच्च वृत्रहन् २०,११२,१
यदद्य त्वा प्रयति ७,९७,१
यदद्य वां चासत्या २०,१४०,४
यदद्या रात्रि सुभगे १९,५०,६
यदद्याश्विनावहं २०,१४१,३
यदनूचीन्द्रमैरा० १०,१०,१०
यदन्तरं तदबाह्यं २,३०,४
यदन्तरा द्यावापृथिवी १०,८,३९
यदन्तरा परावत० २०,६,९
यदन्तरिक्षे गृहिवि २०,१३९,२
यदन्तरिक्षं पृथिवी० ६,१२०,१
यदन्नमग्नि बहुधा ६,७१,१
यदन्नमन्नयन्तेन ६,७१,३
यदन्ये शतं याचेयुः १२,४,२२

यदप्सु यद्वनस्पतौ २०,१३९,५
यदभिवदति दीक्षां ९,६,४
यदयातं शुभस्पती १४,१,१५
यदवाचीनं त्रैहायणाद् १०,५,२२
यदल्पिका खल्पिका २०, १३६,३
यदशनकृतं ह्वयन्ति ९,६,१३
यदश्रामि बलं कुर्वे ६,१३५,१
यदश्राग्नि यत् पिबसि ८,२,१९
यदश्विना पृच्छमानौ १४,१,१४
यदसावमुतो देवाः १,८,३
यदस्मासु दुष्वप्यं १९,४५,२
यदस्मृति चक्रम ७,१०६,१
यदस्य दक्षिणम० १५,१८,२
यदस्य हतं विहतं ५,२९,५
यदस्या अंहुमेधाः २०,१३६,१
यदस्या गोपतौ १२,४,८
यदस्याः कस्मै चिद् १२,४,७
यदस्याः पत्नूलनं १२,४,९
यदहरहरभि० १६,७,११
यदा केशानस्थि ११,८,११
यदा गार्हपत्य० १४,२,२०
यदाजनं त्रैककुदं ४,९,९
यदाब्दनाभ्यञ्ज० ९,६,११
यदा त्वष्टा न्यतृणतं ११,८,१८
यदादिस्यैर्ह्वयमाना १०,१०,९
यदान्त्रेषु गवीन्योः १,३,६

यदापीतासो अंशवो २०, १४२, ४
 यदापो अघ्न्या इति १९, ४४, ९
 यदा प्राणो अभ्य० ११, ४, ५, १७
 यदावध्नन् दाक्षायणा १, ३५, १
 यदा वज्रं हिरण्य० २०, ७३, ४
 यदा वलस्य पीयतो २०, १६, ६
 यदावसथान् कल्प० ९, ६, ७
 यदा वाजमसनद् २०, ९१, १०
 यदाशसा वदतो मं ७, ५७, १
 यदा शतं कृणवो १८, २, ५
 यदासन्ध्यामुपधाने १४, २, ६५
 यदासुतेः क्रियमाणायाः ३, ७, ५
 यदा स्थूलेन पससाणो २०, १३६, २
 यदाह भूय उद्धरेति ९, ६, १९
 यदि कर्तं पतित्वा ४, १२, ७
 यदि कामादप० ९, ८, ८
 यदि क्षितायुर्यदि ३, ११, २;
 २०, ९६, ७
 यदि चतुर्वृषो ५, १६, ४
 यदि चिन्तु त्वा घना ५, २, ४;
 २०, १०७, ७
 यदि जाग्रद्यदि ६, ११५, २
 यदि त्रिवृषोऽसि ५, १६, ३
 यदि दशवृषोऽसि ५, १६, १०
 यदि द्विवृषोऽसि ५, १६, २
 यदि नववृषोऽसि ५, १६, ९

यदि नो गां हंसि १, १६, ४
 यदिन्द्र प्रागदागुद० २९, १२०, १
 यदिन्द्र ब्रह्मणस्पते ६, ४५, ३
 यदिन्द्र यावतस्त्वं २०, ८२, १
 यदिन्द्रादो दाशराज्ञे २०, १२८, १२
 यदिन्द्राहं यथा २०, २७, १
 यदिन्द्रेण सरथं २०, १४१, २
 यदि पञ्चवृषोऽसि ५, १६, ५
 यदि त्रेयुर्देवपुरा ५, ८, ६;
 ११, १०, १७
 यदि वासि तिरोजनं ७, ३८, ५
 यदि वासि त्रैककुदं ४, ९, १०
 यदि वासि देवकृता ५, १४, ७
 यदि बाहमनृतदेवो ८, ४, १४
 यदि वृक्षादभ्यपसत् ६, १२४, २
 यदि शोको यदि १, २५, ३
 यदि षड्वृषोऽसि ५, १६, ६
 यदि सप्तवृषोऽसि ५, १६, ७
 यदि स्त्री यदि वा ५, १४, ६
 यदि स्थ क्षेत्रियाणां २, १४, ५
 यदि स्थ तमसावृता १०, १, ३०
 यदि हुतां यदि १२, ४, ५३
 यदीदं मानुर्यदि ६, ११६, ३
 यदीदिदं मरुतो ४, २७, ६
 यदीमे केशिनो जना १४, २, ५२
 यदीयं दुहिता तव १४, २, ६०

यदीयं हनत् कथं २०,१३२,१०
 यदुदञ्चो वृषाकपे २०,१२६,२२
 यदुदरं वरुणस्य १०,१०,२२
 यदुदीरत आजयो २०,५६,३
 यदुपरिशयनमाहरन्ति ९,६,९
 यदुपस्तृणन्ति बर्हिः ९,६,८
 यदुवक्यानुतं १,१०,३
 यदुषो यासि भानुना २०,१४२,३
 यदुस्त्रियास्त्राहुतं ७,७३,४
 यदेजति पतति १०,८,११
 यदेनमाहत्राल्य १५,११,३-६,८,१०
 यदेनसो मातृकृता ५,३०,४
 यद् गायत्रे अधि ९,१०,१
 यद् गिरामि सं गिरामि ६,१३५,३
 यद् गिरिषु पर्वतेषु ९,१,१८
 यद् दण्डेन यद्विषा ५,५,४
 यद् दधिषे प्रदिवि २०,८७,२
 यद् दारुणि बध्यसे ६,१२१,२
 यद् दुद्रोहिथ शेपिषे ५,३०,३
 यद् दुर्भगां प्रस्नपितां १०,१,१०
 यद् दुष्कृतं यच्छमलं ७,६५,२;
 १४,२,६६

यद् देवा देवहेडनं ६,११४,१
 यद् देवा देवान् हविषा ७,५,३
 यद् देवासो ललामगुं २०,१३६,४
 यद् प्राचीरजग २०,१३७,१

यद्गस्ताभ्यां चक्रम ६,११८,१
 यद् धावसि त्रियोजनं ६,१३१,३
 यद्धिरण्यं सूर्येण १९,२६,२
 यद् ब्रह्ममिर्यद्विषिभिः ६,१२,२
 यद् भद्रस्य पुरुषस्य २०,१२८,३
 यद्यग्निः कन्याद् १२,२,४
 यद्यज्जाया पचति १२,३,३९
 यद्यत् कृष्णः शकुन १२,३,१३
 यद्यन्तरिक्षे यदि ६,६,१
 यद्यर्चिर्यदि वासि १,२५,२
 यद्यष्टवृषोऽसि ५,१६,८
 यद्यामं चक्रुर्नि ६,११६,१
 यद् धाव इन्द्र ते २०,८१,१; ९२,२०
 यद्येकवृषोऽसि ५,१६,१
 यद्येकादशोऽसि ५,१६,११
 यद्येयथ द्विपदी १०,१,२४
 यद्योधया महतो २०,८७,४
 यद् राजानो विभजन्त ३,२९,१
 यद् रिप्रं शमलं १२,२,४०
 यद् रोदसी रेजमाने १,३२,३
 यद् वः सहः सहमाना ८,७,५
 यद् वदामि मधु १२,१,५८
 यद् वा अतिथिपतिः ९,६,३,५३
 यद् वा कक्षीवाँ उत्त २०,१४०,५
 यद् वा कृणोष्योषधीः १३,४,४३
 यद् वा प्रवृद्ध सत्पते २०,११२,२

यद् वा रुमे रुशमे २०,१२०,२
 यद् वा शक्र परावति २०,१११,२
 यद् वासि सुन्वतो २०,१११,३
 वद् विद्वांसो यद० ६,११५,१
 यद् द्विपाञ्चतुष्पाञ्च १९,३१,४
 यद् वीधे स्तनयति ९,१,२४
 यद् वीलाविन्द्र यत् २०,४३,२
 यद् वेद राजा वरुणो ५,२५,६;
 १९,२६,४

यद् वो अप्रिरज० १८,४,६४
 यद् वो देवा उपजीका ६,१००,२
 यद् वो मनः परागतं ७,१२,४
 यद् वो मुद्रं पितरः १८,३,१९
 यद् वो वयं प्रमिनाम १३,५९,२
 यन्तासि यच्छसे ६,८१,१
 यं ते मन्यं यमोदनं १८,४,४२
 यन्त्यस्य देवा देव० ८,१०,५
 यन्त्यस्य सभां सभ्यो ८,१०,९
 यन्त्यस्य समितिं ८,१०,११
 यन्त्यस्यामन्त्रणमा० ८,१०,१३
 यं त्वमग्ने समदह० १८,३,६
 यं त्वा पृषती रथे १३,१,२१
 यं त्वा वेद पूर्व १९,३९,९
 यं त्वा होतारं ३,२१,५
 यं देवा अंशुमा० ७,८१,६
 यं देवाः पितरो १०,६,३२

यं देवाः स्मरम० ६,१३२,१
 यं द्विष्मो यच्च नो १६,६,४
 यज्ञ इन्द्रो अखनद् ७,२४,१
 यज्ञासत्या पराके २०,१४१,५
 यज्ञासत्या मुरण्यथो २०,१४०,१
 यं निदधुर्वनस्पतौ ३,५,३
 यन्नूनं धीभिरश्विना २०,१४२,६
 यन्मन्युर्जाया० ११,८,१
 यन्मातली रथ० ११,६,२३
 यन्मा हुतमहुतमा० ६,७१,२
 यन्मे अक्ष्योरादि० ६,२४,२
 यन्मे छिद्रं मनसो १९,४०,१
 यन्मेदमभिज्ञोचति ४,२६,७
 यन्मे मनसो न प्रियं ९,२,२
 यन्मे माता यन्मे १०,३,८
 यमः परोऽवरो १८,२,३२
 यम पितृणाम् ५,२४,१४
 यमव० । तं राजा १०,६,१५
 यमव० । तं सूर्यः १०,६,९
 यमव० । तं सोमः १०,६,८
 यमव० । तं देवा १०,६,१६
 यमव० । तमग्निः १०,६,६
 यमव० । तमापो १०,६,१४
 यमव० । तमिन्द्रः १०,६,७
 यमव० । तमिमं १०,६,१७
 यमव० । तं विभ्रत् १०,६,१०,१३

यमब० । तेनेमां १०,६,१२
यमब० । सो अस्मै १०,६,११
यमब० । स मायं मणिरागमत्
तेजसा १०,६,२७
यमब० । स मायं मणिरागमत्
सर्वाभिः १०,६,२८
यमब० । स मायं मणिरागमत् सह
१०,६,२३-२४
यमब० । स मायं मणिरागमदूर्जया
१०,६,२६
यमब० । स मायं मणिरागमद् रसेन
१०,६,२२
यमब० । स मायं मणिरागमन्मन्त्रोः
१०,६,२५
यममी पुरोदधिरे ५,८,५
यमराते पुरोवत्से ५,७,२
यमस्य भाग स्थ १०,५,१२
यमस्य मा यम्यं १८,१,८
यमस्य लोकदध्या १९,५६,१
यमाय घृतवत् पयो १८,२,३
यमाय पितृमते १८,४,७४
यमाय मधुमत्तमं १८,२,२
यमाय सोमः प्रवते १८,२,१
यमिन्द्र दधिषे २०,५५,३
यमिन्द्रामी स्मर० ६,१३२,४
यमिन्द्राणी स्मर० ६,१३२,३

यमिमं त्वं वृषाकर्षि २०,१२६,४
यमु पूर्वमहुवे तमिदं २०,६७,७
यमोदनं प्रथमजा ४,३५,१
यमो नो गातुं प्रथमो १८,१,५०
यमो मृत्युरघमारो ६,९३,१
यं परिहस्तमविमः ६,८१,३
यं बल्बजं न्यस्यथ १४,२,२२
यं ब्राह्मणे निदधे ९,५,१९
यं मित्रावरुणौ ६,१३२,५
यं मे दत्तो ब्रह्म० १४,२,४२
यया द्यौर्यया पृथिवी १०,१०,४
ययो रश्मिः सत्य० ४,२९,७
ययोरभ्यध्व उत ४,२८,२
ययोरोजसा स्कमिता ७,२५,१
ययोर्विधानापपद्यते ४,२८,५
यथोः संख्याता ४,२५,२
यवानो यतिस्त्रिभिः २०,१३०,७
यशसं मेन्द्रो मघवान् ६,५८,१
यशा इन्द्रो यशा ६,३९,३; ५८,३
यशा यासि प्रदिशो १३,१,३८
यशो हविर्वर्धताम् ६,३०,१
यश्च कवची यश्च ११,१०,२२
यश्चकार न शशाक ४,१८,६;
५,३१,११
यश्चकार स निष्क० २,९,५
यश्च गां पदा १३,१,५६

यश्च पणि रघुजिष्ठयो २०, १२८, ४
 यश्चर्षणिप्रो वृषभः ४, २४, ३
 यश्च सापलः शपथो २, ७, २
 यश्चिद्धि त्वा बहुभ्यः २०, ६३, ६
 यस्त आस्यत् पञ्च ४, ६, ४
 यस्त ऊरु विहरति २०, ९६, १४
 यस्तस्तम्भ सहसा २०, ८८, १
 यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो २०, ३७, १
 यस्तिष्ठति चरति ४, १६, २
 यस्ते अग्ने सुमति १८, १, २४
 यस्ते अप्सु महिमा १९, ३, २
 यस्ते केशोऽवपद्यते ६, १३६, ३
 यस्ते गन्धः पुष्करं १२, १, २४
 यस्ते गन्धः पुरुषेषु १२, १, २५
 यस्ते गन्धः पृथिवि १२, १, २३
 यस्ते गर्भममीवा २०, ९६, १२
 यस्ते गर्भं प्रति ८, ६, १८
 यस्तेऽङ्कुशो वसुदानो ६, ८२, ३
 यस्ते देवेषु महिमा १९, ३, ३
 यस्ते पल्लवि संदधौ १०, १, ८
 यस्ते पृथु स्तनयित्सुः ७, ११, १
 यस्ते प्राणेदं वेद ११, ४, १८
 यस्ते स्नाशिर्यो १०, ९, १७
 यस्ते मदोऽवकेशो ६, ३०, २
 यस्ते मदो युज्यश्वाः २०, ११७, २
 यस्ते मन्योऽविषद् ४, ३२, १

यस्ते शङ्खवृषो नपात् २०, ५, ७
 यस्ते शोकाय तन्वं ५, १, ३
 यस्ते सर्पो वृश्चिकः १२, १, ४६
 यस्ते स्तनः शशयुः ७, १०, १
 यस्ते हन्ति पतयन्तं २०, ९६, १३
 यस्ते हवं विवदत् ३, ३, ६
 यस्त्वा कृत्वाभिः ८, ५, २५
 यस्त्वा पिबति जीवति ५, ५, २
 यस्त्वा भ्राता पतिः २०, ९६, १५
 यस्त्वा शाले प्रतिगृह्णाति ९, ३, ९
 यस्त्वा शाले निमिमाय ९, ३, ११
 यस्त्वा स्वपन्ती त्सरति ८, ६, ८
 यस्त्वा स्वप्नेन तमसा २०, ९६, १६
 यस्त्वा स्वप्ने निपद्यते ८, ६, ७
 यस्त्वोवाच परोहि १०, १, ७
 यस्मा ऋणं यस्य ६, ११८, ३
 यस्मात् कोषादुद १९, ७२, १
 यस्मात् पक्वादमृतं ४, ३५, ६
 यस्माद्वचो अपात १०, ७, २०
 यस्माद् वाता ऋतुथा १३, ३, २
 यस्मान्न ऋते विजयन्ते २०, ३४, ९
 यस्मान्मासा निर्मिताः ४, ३५, ४
 यस्मिन्त्समुद्रो ११, ३, २०
 यस्मिन्त्सब्ध्वा १०, ७, ७
 यस्मिन् देवा अमृजत १२, २, १७
 यस्मिन् देवा मन्मनि १८, १, ३६

यस्मिन् देवा विदथे १८, १, ३५
 यस्मिन्नुक्थानि रण्यन्ति २०, ४४, २
 यस्मिन् भूमिरन्तरिक्षं १०, ७, १२
 यस्मिन् वयं दधिमा २०, ८९, ६
 यस्मिन् विराट् परमेष्ठी १३, ३, ५
 यस्मिन् विश्वा अधि २०, ११०, २
 यस्मिन् वृक्षे मध्वदः ९, ९, २१
 यस्मिन् षड्रुवाः पञ्च १३, ३, ६
 यस्मै त्वा यज्ञवर्धन १०, ३, ३४
 यस्मै हस्ताभ्या १०, ७, ३९
 यस्य कृष्णो हविर्गृहे ६, ५, ३
 यस्य क्रूरमभजन्त १९, ५६, ५
 यस्य चतस्रः प्रदिशो १०, ७, १६
 यस्य जुष्टिं सोमिनः ४, २४, ५
 यस्य तक्मा कासिका ११, २, २२
 यस्य ते वासः प्रथम २, १३, ५
 यस्य ते विश्वमानुषो २०, ४३, ३
 यस्य त्रयल्लिङ्गद् देवाः १०, ७, १३,
 २३, २७

यस्य देवा अकल्पन्त ११, ३, २१
 यस्य द्यौर्खी पृथिवी ४, २, ४
 यस्य द्विबर्हसो २०, ६१, ५; ६२, ९
 यस्य नेशे यज्ञपतिः ४, ११, ५
 यस्य ब्रह्म मुखमाहुः १०, ७, १९
 यस्य भीमः प्रतीकाशः ९, ८, ६
 यस्य भूमिः प्रमा १०, ७, ३२

यस्य वशास ऋषभासः ४, २४, ४
 यस्य जातः प्राणापानौ १०, ७, ३४
 यस्य विश्वे हिमवन्तो ४, २, ५
 यस्य व्रतं पशवो ७, ४०, १
 यस्य शिरो वैश्वानरः १०, ७, १८
 यस्य सूर्यचक्षुः १०, ७, ३३
 यस्य संस्थे न वृण्वते २०, ६९, २
 यस्य हेतोः प्रच्यवते ९, ८, ३
 यस्यां वृक्षा वानस्पत्या १२, १, २७
 यस्यां वेदि परि १२, १, १३
 यस्यां सदोहविर्वाणि १२, १, ३८
 यस्यां समुद्र उत १२, १, ३
 यस्यां कृष्णमरुणं १२, १, ५२
 यस्यां गायन्ति नृत्यन्ति १२, १, ४१
 यस्य जन प्रसर्पसि ४, ९, ४
 यस्यामर्जं व्रीहियवौ १२, १, ४२
 यस्यामापः परिचराः १२, १, ९
 यस्यामितानि वीर्या २०, ६५, ३
 यस्यां पूर्वे पूर्वजना १२, १, ५
 यस्यां पूर्वे भूतकृतः १२, १, ३९
 यस्याः पुरो देवकृताः १२, १, ४३
 यस्याश्चतस्रः प्रदिशः १२, १, ४
 यस्याश्वासः प्रदिशि २०, ३४, ७
 यस्यास्त आसनि घोरे ६, ८४, १
 यस्येदमा रजो ६, ३३, १
 यस्येदं प्रदिशि यद् ४, २३, ७; ७, २५, २

यस्योरुषु त्रिषु ७, २६, ३
 या अकृन्तन्नव० १४, १, ४५
 या अक्षेष्टु प्रमोदन्ते ४, ३८, ४
 या आपो दिव्याः ४, ८, ५
 या आपो याश्च ११, ८, ३०
 या इन्द्रं भुज आभरः २०, ५५, २
 या एव यज्ञ आपः ९, ६, ५
 या ओषधयः सोम० ६, ९६, १
 या ओषधयो या १४, २, ७
 यां रक्षन्त्यस्वप्ना १२, १, ७
 यां कल्पयन्ति वहतौ १०, १, १
 याः कृत्या आङ्गिरसीः ८, ५, ९
 या क्लृन्दास्तमिषी० २, २, ५
 या गुदा अनुसर्पन्ति ९, ८, १७
 या गृत्स्यन्निपञ्चाशीः १९, ३४, २
 या ग्रैव्या अपचितो ७, ७६, २
 यां जमदग्निस्त्रिनन्द ६, १३७, १
 यात इन्द्रं तनूरप्सु १७, १, १३
 यातं छर्दिष्पा उत्त २०, १४१, १
 यातुधानस्य सोमपः १, ८, ३
 यातुधाना निर्ऋतिः ७, ७०, २
 या ते प्राण प्रिया ११, ४, ९
 या ते वसोर्वात इषुः १९, ५५, २
 या दुर्हार्दो युवतयो १४, २, २९
 या देवीः पञ्च प्रदिशो ११, ६, २२
 या द्विपक्षा चतुष्पक्षा ९, ३, २१

या नः पीपरदक्षिणा १९, ४०, ४
 यानसावतिसरां० ५, ८, ७
 यानावह उशतो ७, ९७, ३
 यानि कानि चिच्छान्तानि १९, ९, १३
 यानि चकार भुवनस्य १९, २०, २
 यानि तेऽन्तः शिष्यानि ९, ३, ६
 यानि त्रीणि बृहन्ति ८, ९, ३
 यानि नक्षत्राणि १९, ८, १
 यानि भद्राणि बीजानि ३, २३, ४
 यान्युल्लखलमुसलानि ९, ६, १५
 यां ते कृत्यां कूपे ५, ३१, ८
 यां ते चक्रुः कृक० ५, ३१, २
 यां ते चक्रुः पुरुषास्थे ५, ३१, ९
 यां ते चक्रुः सभायां ५, ३१, ६
 यां ते चक्रुः सेनायां ५, ३१, ७
 यां ते चक्रुरमूलायां ५, ३१, ४
 यां ते चक्रुरामे पात्रे ४, १७, ४;
 ५, ३१, १
 यां ते चक्रुरेकशफे ५, ३१, ३
 यां ते चक्रुर्गार्हिपत्ये ५, ३१, ५
 यां ते धेनुं निपृणामि १८, २, ३०
 यां ते बर्हिषि यां १०, १, १८
 यां ते रुद्र इषुं ६, ९०, १
 यां त्वा गन्धर्वो ४, ४, १
 यां त्वा देवा असृजन्त १, १३, ४
 यां त्वा पूर्वे भूतकृतः ६, १३३, ५

यां देवा अनुतिष्ठन्ति ११, १०, २७
 यां देवाः प्रतिनन्दन्ति ३, १०, २
 यां द्विपादः पक्षिणः १२, १, ५१
 याप सर्पं विजमाना १२, १, ३७
 याः पार्श्वे उपर्षन्ति ९, ८, १५
 या पुरस्ताद् युज्यते १०, ८, १०
 या पूर्वं पतिं वित्त्वा० ९, ५, २७
 या प्लीहानं शोषयति ३, २५, ३
 या बभ्रवो याश्च ८, ७, १
 याभ्यामजयन् ७, ११०, २
 या मज्ज्ञो निर्धयन्ति ९, ८, १८
 यामन्यामनुपयुक्तं ४, २३, ३
 यामन्वैच्छद्विषा १२, १, ६०
 यामश्विनावमिमातां १२, १, १०
 या महती महोन्माना ५, ७, ९
 यामापीनामुपसीदन्ति ९, १, ९
 या मा लक्ष्मीः पतया० ७, ११५, २
 यामाहुतिं प्रथमां १९, ४, १
 यामाहुस्तारकैषा ५, १७, ४
 यामिन्द्रेण संघां ११, १०, ९
 यामृषयो भूतकृतो ६, १०८, ४
 या मे प्रियतमा १४, २, ५०
 यां प्रच्युतामनु ८, २, ८
 यां मृतायानु० ५, १९, १२
 या मेधामृभवो ६, १०८, ३
 यायैः परिचृत्यति ४, ३८, ३

या रोहन्त्याङ्गिरसीः ८, ७, १७
 या रोहिणीर्देवत्या १, २२, ३
 यार्णवेऽधि सलिलं १२, १, ८
 यावङ्गिरसमवथो ४, २९, ३
 यावच्चतस्रः प्रदिशः ३, २२, ५
 यावतीः कियतीः ८, ७, १३
 यावतीः कृत्या उप० १४, ४९, २
 यावती यावापृथिवी ४, ६, २; ९, २, २०
 यावतीनामोषधीनां ८, ७, २५
 यावतीषुं मनुष्या ८, ७, २६
 यावतीर्दिशः प्रदिशो ९, २, २१
 यावतीर्मृगा जत्वः ९, २, २२
 यावत् तेऽभि विपश्यामि १२, १, ३३
 यावत् सत्त्रसद्येन ९, ६, ४२ (६)
 यावदमिष्टोमेन ९, ६, ४० (२)
 यावदङ्गीनं पारस्वतं ६, ७२, ३
 यावदतिरात्रेण ९, ६, ४१ (४)
 यावदस्या गोपतिः १२, ४, २७
 यावद् दाताभिमन० ११, ३, २५
 यावद् द्वादशाहेन ९, ६, ४३ (८)
 यावन्तो अस्याः पृथिवीं १२, ३, ४०
 यावन्तो मा सपत्नानां ७, १३, २
 या वशा उदकल्पयन् १२, ४, ४१
 यावारेभाथे बहु ४, २८, ४
 या विश्पत्नीन्द्रमसि ७, ४६, ३
 या शशाप शपनेन १, २८, ३; ४, १७, ३

याश्चाहं वेद वीरुघो ८,७,१८
 यासां देवा दिवि १,३३,३
 यासां द्यौः पीता पृथिवी ३,२३,६
 यासां नाभिरारेहणं ६,९,३
 यासां राजा वरुणो १,३३,२
 याः सीमानं विरुजन्ति ९,८,१३
 याः सुपर्णा आङ्गिरसीः ८,७,२४
 या सुबाहुः खड्गुरिः ७,४६,२
 यास्त्रिरश्चरुर्षन्ति ९,८,१६
 यास्ते ग्रीवा ये स्कन्धा १०,९,२०
 यास्ते जङ्घा या कुष्ठिकाः १०,९,२३
 यास्ते धाना अनुकिरामि १८,३,६९;
 ४,२६,४३
 यास्ते प्राचीः प्रदिशो १२,१,३१
 यास्ते राके सुमतयः ७,४८,२
 यास्ते रुहः प्ररुहो १३,१,९
 यास्ते विशस्तपसः १३,१,१०
 यास्ते शतं धमनयो ६,९०,२
 यास्ते शिवास्तन्वः ९,९,२५
 यास्ते शोचयो रंहयो १८,२,९
 या हस्तिनि द्वीपिनि ६,३८,२
 या हृदयमुपर्षन्ति ९,८,१४
 युक्ता मातासीद्भुरि ९,९,९
 युजे रथं गवेषणं २०,१२,३
 युज्यमानो वैश्वदेवो ९,७,२४
 युजन्ति ब्रध्नमरुषं २०,२६,४;
 ४७,१०; ६९,१०

युजन्ति हरी इषिरस्य २०,१००,३
 युजन्त्यस्य काम्या २०,२६,५;
 ४७,११; ६९,१०
 युध एकः सं सृजति १०,१०,२४
 युधा युधमुप घेदेषि २०,२१,७
 युधेन्द्रो महा वरिवः २०,११,७
 युनक्त सीरा वि युगा ३,१७,२
 युनक्तु देवः सविता ५,२६,२
 युनजिम त उत्तरा० ४,२२,५
 युवं भगं सं भरतं १४,१,३१
 युवं श्रियमश्विना २०,१४३,२
 युवं सुराममश्विना २०,१२५,४
 यूयं गावो मेदयथा ४,२१,६
 यूयं नः प्रवतो १,२६,३
 यूयमग्ने शंतमाभिः १८,४,१०
 यूयमुग्रा मरुतः ३,१,२; ५,२१,११;
 १३,१,३
 ये अग्नयो अप्सव० ३,२१,१
 ये अमिजा ओषधिजा १०,४,२३
 ये अमिदग्धा ये १८,२,३५
 ये अग्रवः शशमानाः १८,२,४७
 ये अङ्गानि मदयन्ति ९,८,१९
 ये अत्रयो आङ्गिरसो १८,३,२०
 ये अन्ता यावतीः १४,२,५१
 ये अपीषन्त्ये अदि० ४,६,७
 ये अमृतं विमृशो ४,२६,४

ये अम्नो जातान् ८,६,१९
 ये अर्वाङ् मध्य १०,८,१७
 ये अर्वाङ्गस्तौ ३ ९,९,१९
 ये उल्लिया विमृथो ४,२६,५
 ये कीलानेन तर्पय ४,२६,६; २७,५
 ये कुकुन्धाः कुकूरमाः ८,६,११
 ये क्रिमयः पर्वतेषु २,३१,५
 ये क्रिमयः शितिकक्षा ५,२३,५
 ये गन्धर्वा अप्सरसो १२,१,५०
 ये गर्मा अवपद्यन्ते ५,१७,७
 ये गव्यता मनसा २०,८३,२
 ये गोपति पराणी १२,४,५२
 ये ग्रामा यदरण्यं १२,१,५६
 ये ग्राम्याः पशवो २,३४,४
 ये च जीवा ये च १८,४,५७
 ये च देवा अयजन्त २०,१२८,५
 ये च धीराः ये चाधीराः ११,९,२२
 ये चित् पूर्वं ऋतसाता १८,२,१५
 ये त आरण्याः पशवो १२,१,४९
 ये त आसन् दश ११,८,१०
 ये त आसीद्भूमिः ११,८,७
 ते तातृष्टुर्देवत्रा १८,३,४७
 ये ते देवि शमितारः १०,९,७
 ये ते नाब्यौ देवकृते ६,१३८,४
 ये ते पन्थानो ७,५५,१; १२,१,४७
 ये ते पाशा वरुण ४,१६,६

ये ते पूर्वे परागता १८,३,७२
 ये ते रात्रि नृचक्षसो १९,४७,३
 ये ते रात्र्यनङ्वाहः १९,५०,२
 ये ते शृङ्गे अजरे ८,३,२५
 येऽत्र पितरः पितरो १८,४,८६
 ये त्रयः कालकाजा ६,८०,२
 ये त्रिषप्ताः परियन्ति १,१,१
 ये त्वा कृत्वालेमिरे १०,१,९
 ये त्वामिन्द्र न २०,११५,३
 ये त्वा श्वेता अजै २०,१२८,१६
 ये दक्षिणतो जुह्वति ४,४०,२
 येदं पूर्वागन् रशना १४,२,७४
 ये दस्यवः पितृषु १८,२,२८
 ये दिवि पुण्या लोकाः १५,१३,६
 ये दिशामन्तर्देशेभ्यो ४,४०,८
 ये देवा अन्तरिक्ष १९,२७,१२
 ये देवा दिविषदो १०,९,१२;
 ११,६,१२
 ये देवा दिवि ष्ट ये १,३०,३
 ये देवा दिव्येकादश १९,२७,११
 ये देवानामृत्विजो १९,११,५; ५८,६
 ये देवाः पृथिव्यां १९,२७,१३
 ये देवा राष्ट्रमृतो १३,१,३५
 ये देवास्तेन हासन्ते ४,३६,५
 येऽधस्ताज्जुह्वति ४,४०,५
 ये धीवानो रथकाराः ३,५,६

येन ऋषयो बलम० ४,२३,५
ये नः पितुः पितरो १८,२,४९;

३,४६,५९

ये नः सपत्ना अप ते ५,३,१०

येन ज्योतीष्यायवे २०,६१,२

येन कृशं वाजयन्ति ६,१०१,२

ये नदीनां संस्ववन्ति १,१५,३

येन देवं सवितारं १९,२४,१

येन देवा अमृतम० ४,२३,६

येन देवा असुराणां ६,७,३

येन देवा असुरान् ९,२,१७

येन देवा ज्योतिषा ११,१,३७

येन देवा न वियन्ति ३,३०,४

येन देवाः खरा० ४,११,६

येन धनेन प्रपणं ३,१५,५-६

येन महानघ्न्या १४,१,३६

येन मृतं क्षपयन्ति ५,१९,१४

येन वृक्षां अभ्यभवो ६,१२९,२

येन वेहद् बभूविथ ३,२३,१

येन सिन्धुं मही० २०,६३,९

येन सूर्या सावित्री ६,८२,२

येन सोम साहन्त्या० ६,७,२

येन सोमादितिः ६,७,१

येन हस्ती वर्षसा ३,२२,३

येनाभिरस्या भूम्या १४,१,४८

येनातरन् भूतकृतो ४,३५,२

येना दशग्वमघ्निगुं २०,६३,८

येनादित्यान् हरि १३,३,१७

येना निचक्र आसु० ७,३८,२

येना पावक चक्षसा १३,२,२१;

२०,४७,१८

येनावपत् सविता ६,६८,३

येना श्रवस्यवध्वरथ ३,९,४

येना समुद्रमसृजो २०,९,४; ४९,७

येना सहस्रं वहसि ९,५,१७

येनासौ गुप्त आदित्यः ११,१०,११

ये निखाता ये १८,२,३४

येनेन्द्राय समभरः १,२,३

येनेमा विश्वा च्यवना २०,३४,४

येऽन्तरिक्षाज्जुहति ४,४०,६

येऽन्तरिक्षे पुण्या १५,१३,४

ये पन्थानो वहवो ३,१५,२; ६,५५,१

ये पर्वताः सोमपृष्ठा ३,२१,१०

ये पश्चाज्जुहति ४,४०,३

ये पाकशंसं ८,४,९

ये पितरो बधूदर्शा १४,२,७३

ये पुण्यानां पुण्या १५,१३,८

ये पुरस्ताज्जुहति ४,४०,१

ये पुरुषे ब्रह्म विदुः १०,७,१७

ये पूर्वे बध्वो यन्ति ८,६,१४

ये पृथिव्यां पुण्या १५,१३,२

ये बध्यमानमनु २,३४,३

ये बाहवो या इषवो ११,९,१
 ये बृहत्सामानमा० ५,१९,२
 ये ब्राह्मणं प्रत्यष्टी० ५,१९,३
 ये भक्षयन्तो न २,३५,१
 योभिः पाशैः परि० ६,११२,३
 येभिर्वात इषितः १०,८,३५
 ये मा क्रोधयन्ति ४,३६,९
 येऽमावास्यां रात्रि १,१६,१
 ये मृत्यव एकशतं ८,२,२७
 ये यक्ष्मासो अर्मका १९,३६,३
 ये युध्यन्ते प्रधनेषु १८,९,१७
 ये रथिनो ये अरथा ११,१०,२४
 ये राजानो राजकृतः ३,५,७
 ये रात्रिमनुतिष्ठ १९,४८,५
 ये व आपोऽपाममयो १०,५,२१
 ये वध्वश्चन्द्रं बहतुं १४,२,१०
 ये वर्मिणो येऽवर्माणो ११,१०,२३
 ये वशाया अदानाय १२,४,५१
 येवाषासः कष्कषासः ५,२३,७
 ये वां दंष्ट्रांस्त्वक्षिना २०,१३९,३
 ये वो देवाः पितरो १,३०,२
 ये व्रीहयो यवा ९,६,१४
 ये शालाः परि० ८,६,१०
 ये श्रद्धा धनकाम्या १२,२,५१
 येषामध्येति प्रवसन् ७,६०,३
 येषां पश्चात् प्रपदानि ८,६,१५

येषां प्रयाजा उत १,३०,४
 ये सत्यासो हविः १८,३,४८
 ये सर्पिषः संस्रवन्ति १,१५,४
 ये सहस्रमराजजा० ५,१८,१०
 ये सूर्यात् परिसर्पन्ति ८,६,२४
 ये सूर्यं न तितिक्षन्त ८,६,१२
 ये सोमासः परावति २०,११२,३
 येऽस्माकं पितरः १८,४,६८
 येऽस्यां स्थ दक्षिणायां ३,२६,२
 येऽस्यां स्थ ध्रुवायां ३,२६,५
 येऽस्यां स्थ प्रतीच्यां ३,२६,३
 येऽस्यां स्थ प्राच्यां ३,२६,१
 येऽस्यां स्थोदीच्यां ३,२६,४
 येऽस्यां स्थोर्ध्वायां ३,२६,६
 ये स्नाकर्त्तव्यं मणिं जना ८,५,७
 यैरिन्द्रः प्रक्रीडते ५,२१,८
 यो अक्रन्दयत् ८,९,२
 यो अक्ष्यौ परिसर्पति ५,२३,३
 यो अग्निः क्रव्यात् १२,२,७
 यो अग्नौ रुद्रो यो ७,८७,१
 यो अप्रतो रोचनानां ४,१०,२
 यो अङ्गयो यः कर्णो ६,१२७,३
 यो अथ देव सूर्य १३,१,५८
 यो अथ सेन्यो बधो १,२०,२;
 ६,९९,२
 यो अथ स्तेन आयति ४,३,५;
 १९,४९,९

यो अद्रिमित् प्रथ० २०, १०, १
 यो अनिध्नो दीदयद् १४, १, ३७
 यो अन्तरिक्षेण ४, २०, ९
 यो अन्धो यः पुरःसरो ३, १२९, ३
 यो अन्नादो अन्नपतिः १३, ३, ७
 यो अन्येद्युरुभयद्यु० ७, ११६, २
 यो अस्य पारे रजसः ६, ३४, ५
 यो अस्य विश्वजन्मनः ११, ४, २३
 यो अस्य समिधं ६, ७६, ३
 यो अस्य सर्वजन्मनः ११, ४, २४
 यो अस्य स्याद् १२, ४, १३
 यो अस्या ऊधो १२, ४, १८
 यो अस्या ऋन्मः १२, ४, २८
 यो अस्याः कर्णा० १२, ४, ६
 यो गिरिष्वजावथा ५, ४, १
 योगेयोगे तवस्तरं १९, २४, ७;

२०, २६, १

यो जात एव प्रथमो २०, ३४, १
 यो जाम्बा अप्रथयः २०, १२८, २
 यो जायमानः पृथिवीं १९, ३२, ९
 यो जिनाति तमन्विच्छ ६, १३४, ३
 योऽतिथीनां स ९, ६, ३०
 योऽथर्वाणं पितरं ४, १, ७
 यो ददाति क्षिति० ३, २९, ३
 यो दध्रे अन्तरिक्षे १८, ३, ६३
 यो दाधार पृथिवीं ४, ३५, ३

यो देवाः कृत्यां कृत्वा ४, १८, २
 यो देवो विश्वाद्यमु ३, २१, ४
 यो न इदमिदं २०, १४, ३; ६२, ३
 यो न जीवोऽसि न मृतो ६, ४६, १
 यो नः पाप्मन्न जहासि ६, २६, २
 यो नः शपादशपतः ६, ३७, ३;
 ७, ५९, १
 यो नः सुप्तान् जाग्रतो ७, १०८, २
 यो नः सोमः सुशंसिनो ६, ६, १
 यो नः सोमाभिदासति ६, ६, ३
 यो नस्तायद् दिप्सति ७, १०८, १
 यो नः स्त्रो यो अरणः १, १९, ३
 योऽनाक्ताक्षो अनभ्यक्तो २०, १२८, ६
 यो नो अभिर्गार्हपत्यः १३, ३१, २
 यो नो अभिः पितरो १२, २, ३३
 यो नो अश्वेषु वीरेषु १२, २, १५
 यो नो दिप्सददिप्सतो ४, ३६, २
 यो नो द्युवे धनमिदं ३, १०९, ५
 यो नो द्वेषत् पृथिवि १२, २, १४
 यो नो भद्राहमकरः ६, १२८, ४
 यो नो मर्तो मस्तो ७, ७७, २
 यो नो रसं दिप्सति ८, ४, १०
 योऽन्तरिक्षे तिष्ठति ११, २, २३
 योऽप्स्वभिराति १६, १, ७
 योऽभियातो निलयते ११, २, १३
 यो भूतं च भव्यं च १०, ८, १

यो ममार प्रथमो १८,३,१३
 यो मा पाकेन मनसा ८,४,८
 यो माभिच्छायमत्येषि १३,१,५७
 यो मायातुं यातुधाना ८,४,१६
 यो मारयति प्राणयति १३,३,३
 यो यज्ञस्य प्रसा० १३,१,६०
 यो रक्षांसि निजूर्वति ६,३४,२
 यो रघ्नस्य चोदिता २०,३४,६
 यो राजा चर्षणीनां २०,२२,१६;

१०५,४

यो रायोऽवनिर्जहा० २०,६८,१०
 यो रोहितो वृषभः १३,१,२५
 यो व आपोऽभिराविवेश १६,१,८
 यो व आपोऽपामश्मा १०,५,२०
 यो व आपोऽपामूर्मिः १०,५,१६
 यो व आपोऽपां भागो १०,५,१५
 यो व आपोऽपां वत्सो १०,५,१७
 यो व आपोऽपां वृषभो १९,५,१८
 यो व आपोऽपां हिरण्य० १०,५,१९
 यो वा अभिमुवं ९,५,३६
 यो वा उद्यन्तं नामतुं ९,५,३५
 यो वाचा विवाचो २०,७३,६
 यो वः शिवतमो १,५,२
 यो वः शुष्मो हृदयेषु ६,७३,२
 यो विद्यात् सप्त १०,१०,२
 यो विद्यात् सूत्रं विततं १०,८,३७

यो विद्याद् ब्रह्म प्रत्यक्षं ९,६,१
 यो विश्वचर्षणि० १३,२,२६
 यो विश्वामि विपश्यति ६,३४,४
 यो वेतसं हिरण्यं १०,७,४१
 ये वेदानड्डो ४,११,९
 यो वेहतं मन्यमानो १२,४,३८
 यो वै कशायाः सप्त ९,१,२२
 यो वै कुर्वन्तं नामतुं ९,५,३२
 यो वै तां ब्रह्मणो १०,२,२९
 यो वै ते विद्यादरणी १०,८,२०
 यो वै नैदाघं नामतुं ९,५,३१
 यो वै पिन्वन्तं नामतुं ९,५,३४
 यो वै संयन्तं नामतुं ९,५,३३
 यो व्यतीरफाणयत् २०,९२,१०
 योऽस्मान् द्वेष्टि तं १६,७,५
 योऽस्मान् द्वेष्टि यं ७,८१,५
 योऽस्मान् ब्रह्मणस्पते ६,६,१
 योऽस्मांश्चक्षुषा ५,६,१०
 योऽस्य दक्षिणः कर्णोऽयं १५,१८,३
 यो हत्वाहिमरिणात् २०,३४,३
 यो हरिमा जायान्यः १९,४४,२
 यो त ऊरू अष्टीवन्तौ १०,९,२१
 यो त ओष्ठौ ये नासिके १०,९,१४
 यो ते दूतौ निर्ऋते ६,२९,२
 यो ते बलास तिष्ठतः ६,१२७,२
 यो ते बाहू ये दोषणी १०,९,१९
 यो ते मातोन्ममार्ज ८,६,१

यौ ते श्वानौ यम १८,२,१२
 यौ भरद्वाजमवथो ४,२९,५
 यौ मेघातिथिमवतो ४,२९,६
 यौ व्याघ्राववरूढो ६,१४०,१
 यौ श्यावाश्वमवथो ४,२९,४
 रक्षन्तु त्वाग्रयो ये ८,१,११
 रक्षा माकिर्नो अघ० १९,४७,६
 रक्षांसि लोहितम् ९,७,१७
 रक्षोहणं वाजिनमा ८,३,१
 रथजितां रथजिते० ६,१३०,१
 रथे अक्षेष्टृषमस्य ६,३८,३
 रपद्रन्धर्वीरप्या १८,१,१९
 रथि मे पोषं सविता ४,२५,५
 रदिमभिर्नभ १३,४,२,९
 राकामहं सुहवा ७,४८,१
 राजन्ये दुन्दुभावा० ६,३८,४
 राजसूयं वाजपेयं ११,७,७
 राज्ञो वरुणस्य १०,५,४४
 राज्ञो विश्वजनीनस्य २०,१२७,७
 रात्रि मातरुषसे नः १९,४८,२
 रात्रिरात्रिमप्रयातं १९,५५,१
 रात्रिरात्रिमरिष्यन्तः १९,५०,३
 रात्रीभिरस्मा अहमिः १८,१,१०
 रात्री माता नमः ५,५,१
 राद्धिः प्राप्तिः समाप्तिः ११,७,२२
 राया वयं सुमनसः १४,२,३६

रारन्धि सवनेषु २०,२३,४
 रिश्यषदीं वृषदतीं १,१८,४
 रिश्यस्येव परीशासं ५,१४,३
 रुक्मप्रस्तरणं वह्नां १४,२,३०
 रुचिरसि रोचोडासे १७,१,२१
 रुजन् परिरुजन् १६,१,२
 रुजश्च मा वेनश्च मा १६,३,२
 रुद्र एनमिष्वासो १५,५,१४
 रुद्र जलाषभेषज २,२७,६
 रुद्रस्य मूत्रमस्य० ६,४४,३
 रुद्रस्यैलवकारेभ्यो ११,२,३०
 रुद्रो वा ग्रीवा अशरैत् ६,३२,२
 रुद्धि दर्म सपत्नान् १९,२९,३
 रुहो रुरोह रोहित १३,१,४
 रूपंरूपं वयोवयः १९,१,३
 रेवतीरनाष्टुषः ६,२१,३
 रेवतीर्नः सधमाद २०,१२२,१
 रैभ्यासीदनुदेयी १४,१,७
 रोचसे दिवि रोचसे १३,२,३०
 रोहण्यासि रोहणी ४,१२,१
 रोहितः कालो अभवद् १३,२,३९
 रोहिते द्यावापृथिवी १३,१,३७
 रोहितेभ्यः स्वाहा १९,१३,२३
 रोहितो दिवमारुहत् १३,१,२६;
 रोहितो द्यावापृथिवी अहंहत् १३,१,७

२,२५

रोहितो द्यावापृथिवी जजान १३,१,६
 रोहितो यज्ञस्य जनिता १३,१,१३
 रोहितो यज्ञं व्यदधाद् १३,१,१४
 रोहितो लोको अभवद् १३,२,४०
 रोहिम शरदः शतम् १९,६७,४
 लाङ्गलं पवीरंव० ३,१७,३
 लोम लोम्ना सं कल्पया ४,१२,५
 लोमान्यस्य सं छिन्धि १२,५,६८
 लोहितेन स्वधितिना ६,१४१,२
 वच्यस्व रेभ वच्यस्व २०,१२७,४
 वज्रापवसाध्यः २०,४८,३
 वज्रेण शतपर्वणा १२,५,६६
 वज्रो धावन्ती वैश्वानर १२,५,१८
 वत्सो विराजो वृषभो १३,१,३३
 वध्रयस्ते खनितारो ४,६,८
 वनस्पतिः सह देवैः १२,३,१५
 वनस्पतीन् वानस्पत्यान् ८,८,१४
 ११,९,२४
 वनस्पतेऽव सृजा ५,२७,११
 वनस्पते वीड्वज्जो हि ६,१२५,१
 वनस्पते स्तीर्णमा १२,३,३३
 वनिष्ठा नाव गृह्यन्ति २०,१३१,९
 वने न वा यो न्यधायि २०,७६,१
 वनोति हि सुन्वन् २०,६७,१
 वयं शूरेभिरस्तुभिः २०,७०,२०
 वयं घ त्वा सुतावन्त २०,५२,१;
 ५७,१४

वयं जयेम त्वया ७,५०,४
 वयं तदस्य संभृतं ७,९०,२
 वयमिन्द्र त्वायवो २०,१८,४; २३,७
 वयमु त्वा तदिदधा २०,१८,१
 वयमु त्वामपूर्व्य २०,१४,१; ६२,१
 वयमेनमिदा २०,९७,१
 वयो न वृक्षं सुपला० २०,१७,४
 वरणेन प्रव्यथिता १०,३,९
 वरणो वारयाता ६,८५,१; १०,३,५
 वराहो वेद वीरुधं ८,७,२३
 वरुणं त आदित्य० १९,१८,४
 वरुणस्य भाग स्थ १०,५,१०
 वरुणोऽपामधिपतिः ५,२४,४
 वरुणो मादित्यैः १९,१७,४
 वरुणो याति वस्वभिः २०,१३१,३
 वर्च आ धेहि मे १९,३७,२
 वर्चसा मां पितरः १८,३,१०
 वर्चसा मां समनक्तु १८,३,११
 वर्चसो द्यावापृथिवी १९,५८,३
 वर्म मल्लमयं मणिः १०,६,२
 वर्म मे द्यावापृथिवी ८,५,१८;
 १९,२०,४
 वर्ये वन्दे सुभगे १९,४९,३
 वर्षमाज्यं प्रंसो १३,१,५३
 वर्षं वनुष्वापि १२,३,५३
 ववक्ष इन्द्रो अमि० २०,७७,५

वंशानां ते नहनानां ९,३,४
 वशा चरन्ती बहुधा १२,४,२९
 वशा दग्धामिमाम् २०,१३६,१३
 वशा सौर्वशा पृथिवी १०,१०,३०
 वशा देवा उप जीवन्ति १०,१०,३४
 वशा माता राजन्यस्य १०,१०,१८
 १२,४,३३

वशामेवासृतम् १०,१०,२६
 वशा यज्ञं प्रत्यम् १०,१०,२५
 वशाया दुग्धं पीत्वा १०,१०,३१
 वशायाः पुत्रमा २०,१३०,१५
 वषट्कारेणाङ्गाम् १५,१४,१८
 वषट् ते पूषन्नास्मि १,११,१
 वशद्भुतेभ्यो वषम् ७,९७,७
 यसवस्त्वा दक्षिणतः १०,९,८
 वसोरिन्द्रं वसुपतिं २०,७१,१५
 वसोर्या धारा मधुना १२,३,४१
 वस्योभूयाय वसुमान् १६,९,४
 वाच्या आसन् नसोः १९,६०,१
 वाचमष्टापदीमहं २०,४२,१
 वाचस्पत ऋतवः १३,१,१८
 वाचस्पते पृथिवी १३,१,१७
 वाचस्पते सौमनसं १३,१,१९
 वाजस्य नु प्रसवे ३,२०,८, ७,६,४
 वाजेषु सासर्हिर्भव २०,१९,६
 वाञ्छ मे तन्वं पादौ ६,९,१

वात इव वृक्षाञ्जि १०,१,१७
 वातरंहा भव वाजिन् ६,९२,१
 वातं द्रूमः पर्जन्यं ११,६,६
 वाताज्जातो अन्तरिक्षाद् ४,१०,१
 वातात् ते प्राणमविदं ८,२,३
 वानस्पत्यः संभृतः ५,२१,३
 वानस्पत्या प्रावाणो ३,१०,५
 वायुं तेऽन्तरिक्षम् १९,१८,२
 वायुरन्तरिक्षस्य ५,२४,८
 वायुरन्तरिक्षेण १९,१९,२
 वायुरभिन्नाणां ११,१०,१६
 वायुरेनाः समाकृत ६,१४१,१
 वायुर्मन्तरिक्षेण १९,१७,२
 वायोः पूतः पवित्रेण ६,५१,१
 वायोः सवितुर्विदयानि ४,२५,१
 वायो यत् ते तपस्तेन २,२०,१
 वायो यत् ते तेजस्तेन २,२०,५
 वायो यत् तेऽर्चिस्तेन २,२०,३
 वायो यत् ते शोचिस्तेन २,२०,४
 वायो यत् ते हरस्तेन २,२०,२
 वारिदं वारयातं वरणा ४,७,१
 वार्णं त्वा यज्याभिः २०,१००,२
 वार्त्रहत्याय शवसे २०,१९,१
 वार्षिकावेनं मासौ १५,४,९
 वार्षिकौ मासौ गोप्तरौ १५,४,८
 वावाता च महिषी २०,१२८,११

वावृधानस्य ते वयं २०,२७,६
 वावृधानः शवसा ५,२,२; २०,१०७,५
 वासन्तावेनं मासौ १५,४,३
 वासन्तौ मासौ गोप्तारौ १५,४,२
 वि ग्राम्याः पशवः ३,३१,३
 वि चिद् वृत्रस्य दोधतो २०,१०७,३
 विचिन्वतीमाकि० ४,४८,२
 वि जिहीष्व बार्ह० ५,२५,९
 वि जिहीष्व लोकं ६,१२१,४
 विजेषकृदिन्द्र ४,३१,५
 वि ज्योतिषा वृहता ८,३,२४
 वि तर्तूर्यन्ते मघवन् २०,८५,४
 विततौ किरणौ द्वौ २०,१३३,१
 वि तिष्ठध्वं मरुतो ८,४,१८
 वि तिष्ठन्तां मातुः १४,२,२५
 वि ते भिनद्धि मेहनं १,११,५
 वि ते मद्दं मदावति ४,७,४
 वि ते मुञ्चामि रशनां ७,७८,१
 वि ते हनव्यां शरणिं ६,४३,३
 वि त्वा ततस्त्रे मिथुना २०,७२,२;
 ७५,१
 विदुष्टे अस्य वीर्यस्य २०,७५,२
 विदेवस्त्वा महान० २०,१३६,१४
 वि देवा जरसा ३,३१,१
 विद्य ते समे नाम ७,१२,२
 विद्य ते सर्वाः परिजाः १२,५६,६

विद्य तं स्वप्न जनित्रमभूत्याः १६,५,५
 विद्य ते स्वप्न जनित्रं ग्राह्याः १६,५,१
 विद्य ते स्वप्न जनित्रं देव० ६,४६,२;
 १६,५,८
 विद्य ते स्वप्न जनित्रं निर्ऋत्याः १६,५,४
 विद्य ते स्वप्न जनित्रं निर्मूत्या १६,५,६
 विद्य ते स्वप्न जनित्रं पराभूत्याः
 १६,५,७
 विद्य वै ते जायान्य ७,७६,५
 विद्या शरस्य पितरं चन्द्रं १,३,४
 विद्या शरस्य पितरं पर्जन्य १,२,१; ३,१
 विद्या शरस्य पितरं मित्रं २,३,२
 विद्या शरस्य पितरं वरुणं १,३,३
 विद्या शरस्य पितरं सूर्यं १,३,५
 विद्या हि त्वा घनजयं २०,२४,६
 वि द्यामेधि रज० १३,२,२२;
 २०,४७,१९
 विद्याश्च वा अविद्याश्च ११,८,२३
 विद्युज्जिह्वा मरुतो २,७,३
 विद्युत पुंश्चली स्तनयित्तुः १५,२,२९
 विद्योतमानः प्रति ९,६,(१) ७
 विद्रधस्य बलासस्य ६,१२७,१
 विधुं दद्राणं सलिलस्य ९,१०,९
 विध्य दर्मे सपत्नान् १९,२८,१०
 विध्याम्यासां प्रथमां ७,७४,२
 वि न इन्द्र मृषो जहि १,२१,२

विपश्चितं तरणि १३, २, ४
 विभिद्या पुरं शय० २०, ९१, ५
 विभिन्दती शतशाखा ४, १९, ५
 विभ्राजं ज्योतिषा २०, ६२, ७
 वि मिमीष्व पयस्वतीं १३, १, २७
 विमृग्वरीं पृथिवीं १२, १, २९
 विमोकश्च मार्द्रपविश्व १६, ३, ४
 वि य और्णोत् पृथिवीं १३, ३, २२
 वि रक्षो वि मृधो १, २१, ३
 विराजश्च वै स १५, ६, २४
 विराजान्नाद्याजमति १५, १४, १०
 विराज्ये समभवद् १९, ६, ९
 विराड् वा इदमग्र ८, १०, १
 विराड् वाग्विराट् ९, १०, २४
 वि रोहितो अमृद्यद् १३, १, ८
 वि लपन्तु यातुधाना १, ७, ३
 विलिप्ती या बृहस्पते १२, ४, ४६
 विलिप्या बृहस्पते १२, ४, ४४
 विलोहितो अधि० १२, ४, ४
 विवस्त्राजो अभयं १८, ३, ६१
 विवस्त्राजो अमृतत्वे १८, ३, ६२
 विवाहां ज्ञातीन्सर्वान् १२, ५, ४४
 विंशति स्वाहा १९, २३, १७
 विशंविशं मघवा २०, १७, ६
 विशां च वै स १५, ८, ३
 विश्वकर्माणं ते १९, १८, ७

विश्वकर्मा मा सप्त० १९, १७, ७
 विश्वजित् कल्याण्यै ६, १०७, ३
 विश्वजित् त्रायमाणायै ३, १०७, १
 विश्वञ्चस्तस्माद्यक्षमा १९, ३८, २
 विश्वमन्यामभीवार १, ३२, ४
 विश्वंभर विश्वेन २, १६, ५
 विश्वंभरा वसुधानी १२, १, ६
 विश्वं वायुः स्वर्गो ९, ७, ४
 विश्वरूपं चतुरक्षं २, ३२, २
 विश्वरूपां सुभगां ६, ५९, ३
 विश्वव्यचा घृतपृष्ठो १२, ३, १९
 विश्वव्यचाश्चर्मौ० ९, ७, १५
 विश्वस्वं मातरं १२, १, १७
 विश्वाः पृतना अभिभू० २०, ५४, १
 विश्वानि शक्रो नर्याणि २०, ७७, ६
 विश्वान् देवानिदं ११, ६, १९
 विश्वान्येवास्य १५, ३, ११
 विश्वामित्र जमदग्ने १८, ३, १६
 विश्वाहा ते सदमिद् ३, १५, ८
 विश्वे देवा उपरिष्ठाद् ८, ८, १३
 विश्वे देवा मरुतः ६, ४७, २
 विश्वे देवा वसवो १, ३०, १
 विश्वेषु हि त्वा सवनेषु २०, ७२, १
 विषं गवां यातुधाना ८, ३, १६
 विषं प्रयस्यन्ती १२, ५, ३१
 विषमेतद् देवकृतं ५, १९, १०

विषमेवास्याप्रियं ८, १०, (६) ४
 विषाणां पाशान् वि ६, १२१, १
 विषासहिं सहमानं १७, १, १-५
 विषासह्ये स्वाहा १९, २३, २७
 विषितं ते वस्तिविलं १, ३, ८
 वि पु विश्वा अरातयो २०, ९५, ४
 विषूच्येतु कृन्तती १, २७, २
 विषूद्यदिन्द्रो अमते० २०, १७, ३
 विषेण भङ्गुरावतः ८, ३, २३
 विष्टारिणमोदनं ४, ३४, ३-४
 विष्णुर्युनक्तु बहुधा ५, २६, ७
 विष्णुर्योमि कल्पयतु ५, २५, ५
 विष्णोः कर्माणि ७, २६, ६
 विष्णोः क्रमोऽसि १०, ५, २५-३५
 विष्णोर्नु कं प्रा वोचं ७, २६, १
 विष्वच्चो अस्मच्छरवः १, १९, २
 विसल्पस्य विद्रधस्य ९, ८, २०
 विहहो नाम ते पिता ६, १६, २
 वि हि सौतोरस्रक्षत २०, १२६, १
 विहृदयं वैमनस्यं ५, २१, १
 वीदं मध्यमवा० १९, ४४, ७
 वीमां मात्रां भिमीमहे १८, २, ४१
 वीमे देवा अक्रंसत २०, १३५, ४
 वीमे द्यावापृथिवी ३, ३१, ४
 वीलु चिदारुजत्तुभिः २०, ७०, १
 वीहि स्वामाहुतिं ६, ८३, ४

वृक्षश्चिदस्य वारणः २०, ९७, २
 वृक्षं यद्रावः परि० १, २, ३
 वृक्षंवृक्षमा रोहसि ५, ५, ३
 वृश्च प्र वृश्च सं १२, ५, ६२
 वृश्च दर्म सपत्नान् १९, २८, ७
 वृषणं त्वा वयं २०, १०२, ३
 वृषभं वाजिनं वयं ७, ८०, २
 वृषभो न तिग्मशृङ्गो २०, ६२६, १५
 वृषभोऽसि स्वर्ग ११, १, ३५
 वृषाकपायि रेवती २०, १२६, १३
 वृषा न क्रुद्धः पतयद् २०, १७, ८
 वृषा मतीनां पवते १८, ४, ५८
 वृषा मे रवो नमसा ५, १३, ३
 वृषायमाणो अवृणीत २, ५, ७
 वृषा यूषेव वंसगः २०, ७०, १४
 वृषा वृष्णे दुदुहे १८, १, १८
 वृषासि त्रिष्टुप् छन्दा ६, ४८, ३
 वृषेन्द्रस्य वृषा ६, ८६, १
 वृषेव यूथे सहसा ५, २०, ३
 वृषो अग्निः समिध्यते २०, १०२, २
 वेत्था हि निर्ऋतीनां २०, ६६, ३
 वेद आस्तरणं ब्रह्म १५, ३, ७
 वेद तत् ते अमर्त्यं १३, १, ४४
 वेद वै रात्रि ते नाम १९, ४८, ६
 वेदः स्वस्तिर्द्रुघणः ७, २८, १
 वेदाहं पयस्वन्तां ३, २४, २

वेदादं सप्त प्रवतः १०,१०,३
 वेदाहं, सूत्रं विततं १०,८,३८
 वेदिष्ठे चर्म भवतु १०,९,२
 वेदिं भूमिं कल्पयित्वा १३,१,५२
 वेनस्तत् पश्यत् परमं २,१,१
 वैकङ्कतेनेध्मेन ५,८,१
 वैयाघ्रो मणिर्वारुधां ८,७,१४
 वैरं विकृत्यमाना २०,५,२८
 वैरूपस्य च वै स १५,२,२०
 वैरूपाय च वै स १५,२,१९
 वैवस्वतः कृणवद् ६,११६,२
 वैश्वदेवी ह्युच्यसे १२,५,५३
 वैश्वदेवीं वर्चस आ १२,२,२८
 वैश्वानरः पविता ६,११९,३
 वैश्वानरस्य दंष्ट्राभ्यां १०,५,४३
 वैश्वानरस्य प्रतिमा ८,९,६
 वैश्वानरस्यैनं दंष्ट्रयोः १६,७,३
 वैश्वानराय प्रति ६,११९,२
 वैश्वानरीं वर्चस आ ६,६२,३
 वैश्वानरीं सूनुतामा ६,६२,२
 वैश्वानरे हविरिदं १८,४,३५
 वैश्वानरो न आगमः ६,३५,२
 वैश्वानरो न ऊतये ६,३५,१
 वैश्वानरोऽङ्गिरसां ६,३५,३
 वैश्वानरो रश्मिभिः ६,६२,१
 व्यचस्वतीरिविया ५,१२,५

व्यन्तरिक्षमति० २०,१८,१; ३९,२
 व्यवात् ते ज्योतिः ८,१,२१
 व्यस्यै भित्रावरुणौ ३,२५,६
 व्याकरोमि हविषा १२,२,३२
 व्याकृतय एषाम् ३,२,४
 व्याघ्रं दत्ततां वयं ४,३,४
 व्याघ्रेऽह्वयजनिष्ट वीरो ६,११०,३
 व्याघ्रो अधि वैयाघ्रे ४,८,४
 व्यानलिन्द्रः पृतनाः २०,७६,८
 व्याप पूरुषः २०,१३१,१७
 व्यात्यं पवमानो ३,३१,२
 व्रजं कृणुध्वं स हि १०,५८,४
 व्रतेन त्वं व्रतपते ७,७४,४
 व्रात्य आसीदीयः १५,१,१
 व्रात्याभ्यं स्वाहा १९,२३,२५
 व्रीहिमतं यवमतं ६,१४०,२
 शं रुद्राः शं वसवः १९,९,११
 शकधूमं नक्षत्राणि ६,१२८,१
 शक बलिः २०,१३१,१३
 शकमयं धूममाराद् ९,१०,२५
 शक्करी स्थ पशवो १६,४,७
 शको वाचमधृष्टा० २०,४९,२
 शको वाचमधृष्णाहि २०,४९,३
 शग्ध्युषु शचीपत २०,११८,१
 शङ्खेनामीवाममतिं ४,१०,३
 शचीव इन्द्र पुरुकुद् २०,२१,३

शं च नो मयश्च नो ६,५७,३
 शणश्च मा जङ्गिडश्च २,४,५
 शतं या भेषजानि ६,४४,२
 शतं वा भारती शवः २०,१३१,४
 शतं वीरानजनयः १९,३६,४
 शतं सहस्रमयुतं १०,८,२४
 शतकाण्डो दुश्च्यवनः १९,३२,१
 शतं कंसा शतं दोग्धारः १०,१०,५
 शतं च न प्रहरन्तो १९,४६,३
 शतं च मे सहस्रं च ५,१५,११
 शतं जीव शरदो ३,११,४; २०,९६,९
 शतधारं वायुमर्क १८,४,२९
 शतं ते दर्भ वर्माणि १९,३०,२
 शतं तैऽयुतं हायनान् ८,२,२१
 शतमहं दुर्णाम्नीनां १९,३६,६
 शतमाश्वा हिरण्ययाः २०,१३१,५
 शतयाजं स यजते ९,४,१८
 शतवारो अनीनशद् १९,३६,१
 शतस्य धमनीनां १,१७,३
 शतहस्त समाहार ३,२४,५
 शतानीका हेतयो २०,५१,४
 शतानीके प्र जिगाति २०,५१,२
 शतापाष्ठा नि गिरति ५,१८,७
 शतेन पाशैरभि ४,१६,७
 शतेन मा परि पाहि ४,१९,८
 शत्रूषाणीषाडभि० ५,२०,११

शं त आपो घन्वन्याः १९,२,२
 शं त आपो हैमवतीः १९,२,१
 शं तप माति तपो १८,२,३६
 शन्तिवा सुरभिः स्थोना १२,१,५९
 शं ते अभिः सहाङ्गिः २,१०,२
 शं ते नीहारो भवतु १८,३,६०
 शं ते वातो अन्तरिक्षे २,१०,३
 शं ते हिरण्यं शमु १४,१,४०
 शं न आपो घन्वन्याः १,६,४
 शं न इन्द्रामी भवतां १९,१०,१
 शं न इन्द्रो वसुभिः १९,१०,६
 शं नः सत्यस्य पतयो १९,११,१
 शं नः सूर्य सरुचक्षा १९,१०,८
 शं नः सोमो भवतु १९,१०,७
 शं नो अग्निज्योतिः १९,१०,४
 शं नो अज एकपाद् १९,११,३
 शं नो अतितिर्मवतु १९,१०,९
 शं नो ग्रहाश्चान्द्रमसाः १९,९,१०
 शं नो देवः सविता १९,१०,१०
 शं नो देवा विश्वदेवा १९,११,२
 शं नो देवी पृश्निपर्ण्यशं २,२५,१
 शं नो देवीरभिष्टय १,६,१
 शं नो द्यावापृथिवी १९,१०,५
 शं नो घाता शमु १९,१०,३
 शं नो भगः शमु नः १९,१०,२
 शं नो भवन्त्वपः २,३,६

शं नो भूमिर्वेप्यमाना १९,९,८
 शं नो मित्रः शं वरुणः १९,९,६-७
 शं नो वातो वातु शं ७,६९,१
 शप्तारमेतु शपथो० २,५,७
 शफेन इव ओहते २०,१३१,७
 शममयः समिद्धा १८,४,१२
 शममे पश्चात् तप शं १८,४,११
 शमीमश्वत्थ आरूढः ६,११,१
 शं मे परस्मै गात्राय १,१२,४
 शम्या ह नाम दधिषे १९,४९,७
 शयो हत इव २०,१३१,१७
 शरदे त्वा हेमन्ताय ८,२,२२
 शरव्या मुखेऽपि० १२,५,२५
 शर्कराः सिक्ता अद्मानः ११,७,२१
 शर्म यच्छत्वोषधिः ६,५९,२
 शर्म बभैतदा हरास्यै १४,२,२१
 शर्व एनमिष्वास १५,५,५
 शर्वः क्रुद्धः पिद्यमाना १२,५,३६
 शल्याद्विषं निरवोचं ४,६,५
 शवसा ह्यसि श्रुतो १८,१,३८
 शाचिगो शाचिपूजनायं २०,५,६
 शान्ता द्यौः शान्ता पृथिवी १९,९,१
 शान्तानि पूर्वरूपाणि १९,९,२
 शान्तो अग्निः क्रव्यात् ३,२१,९
 शारदावेनं मासौ १५,४,१२
 शारदौ मासौ गोसारां १५,४,११

शास इत्या महां असि १,२०,४
 शिशुमारा अजगराः ११,२,२५
 शिक्षेयमस्मै दित्सेयं २०,२७,२
 शिक्षेयमिन्महयते २०,८२,८
 शिखिभ्यः स्वाहा १२,२२,१५
 शितिपदी सं द्यतु ११,१०,६
 शितिपदी सं पततु ११,१०,२०
 शिप्रिन् वाजानां पते २०,७४,२
 शिरो हस्तावथो ११,८,१५
 शिला भूमिरश्मा १२,१,२६
 शिवः कपोत इषितो ६,२७,२
 शिवां रात्रिमनुसूर्य १९,४९,५
 शिवानग्नीनप्सुषदो १६,१,१३
 शिवानारीयमस्त० १४,२,१३
 शिवा नः शंतमा भव ७,६८,३
 शिवा भव पुरुषेभ्यो ३,२८,३
 शिवाभिष्टे हृदयं २,२९,६
 शिवास्त एका अशिवास्त ७,४३,१
 शिवास्ते सन्त्वोषधयः ८,२,१५
 शिवे ते स्तां द्यावापृथिवी ८,२,१४
 शिवेन मा चक्षुषा १,३३,४;
 १६,१,१२
 शिवो वो गोष्ठो भवतु ३,१४,५
 शिवौ ते स्तां व्रीहि० ८,२,१८
 शीर्षां शीर्षामयं ९,८,१
 शीर्षण्वती नखती १०,१,२

शीर्षलोकं तृतीयकं १९,३९,१०
 शीर्षमयमुपहृत्या ५,४,१०
 शुक्रेषु (सुक्रेषु) ते हरिमाणं १,२२,४
 शुक्रं वहन्ति हरयो १३,३,१६
 शुक्रोऽसि आजोऽसि २,११,५

१७,१,२०

शुचा विद्धा व्योषया ३,२५,४
 शुची ते चक्रे यात्या १४,१,१२
 शुद्धा न आपस्तन्वे १२,१,३०
 शुद्धाः पूता योषितो ६,१२२,५;
 ११,१,१७,२७

शुनं वाहाः शुनं नरः ३,१७,६
 शुनं सुफाला वि तुदन्तु ३,१७,५
 शुनं हुवेम मघवानं २०,११,११
 शुनासीरेह स्म मे ३,१७,७
 शुने क्रोष्ट्रे मा शरीराणि ११,२,२
 शुम्भनी द्यावापृथिवी ७,११२,१

१४,२,४५

शुम्भन्तां लोकाः १८,४,६७
 शुम्भिन्तमं न ऊतये २०,२०,१; ५७,४
 शुष्यतु मयि ते हृदयं ६,१३९,२
 शुद्रकृता राजकृता १०,१,३
 शूर्पं पवित्रं दुषा ९,६,१६
 शृङ्ग उत्पन्न २०,१३०,१३
 शृङ्गं धमन्त आसते २०,१२९,१०
 शृङ्गाभ्यां रक्ष ऋषति ९,४,१७

शृङ्गाभ्यां रक्षो जुदते १९,३६,२
 शृतमजं शृतया ४,१४,२
 शृतं त्वा हव्यमुप ११,१,२५
 शेरभक शेरभ २,२४,१
 शेवृषक शेवृष २,२४,२
 शैशिरावेनं मासौ १५,४,१८
 शैशिरौ मासौ गोप्तारौ १५,४,१७
 शोचयामसि ते हादिं ६,८९,२
 श्याममयोऽस्य ११,३,७
 श्यामश्च त्वा मा शबलः ८,१,९
 श्यामा सख्यंकरणी १,२४,४
 श्यावदता कुनखिना ७,६५,३
 श्यावाश्वं कृष्णमसितं ११,२,१८
 श्येनः क्रोडोऽन्तरिक्षं ९,७,५
 श्येनीपती सा २०,१२९,१९
 श्येनो वृचक्षा दिव्यः ७,४१,२
 श्येनोऽसि गायत्रछन्दा ६,४८,१
 श्येनो हव्यं नयत्वा ३,३,४
 श्यैतस्य च वै स १५,२,२८
 श्यैताय च वै स १५,२,२७
 श्रद्धा पुंश्चली मित्रो १५,२,५
 श्रद्धाया दुहिता तपसो ६,१३३,४
 श्रमेण तपसा सृष्टा १२,५,१
 श्रातं मन्य ऊघनि ७,७२,३
 श्रातं हविरो ध्विन्द्र ७,७२,२
 श्राम्यतः पचतो विद्धि ११,१,३०

*

आयन्त इव सूर्य २०,५८,१
 भ्रियं च वा एष ९,६,३६
 श्रुतं च विश्रुतं च १५,२,३०
 श्रुत्कर्णाय कवये १९,३,४
 श्रुधी नो अग्ने सदने १८,१,२५
 श्रेयांसमेनमात्मनो १५,१०,२
 श्रेयःकेतो वसुजित् ५,२०,१०
 श्रेष्ठमसि भेषजानां ६,२१,२
 श्रोत्रमसि श्रोत्रं मे दाः २,१७,५
 श्लक्षणायां श्लक्षिकायां २०,१३३,५
 श्वन्वतीरप्सरसो ११,९,१५
 श्वैवैकः कपिरिवैकः ४,३७,११
 षट् त्वा पृच्छाम ऋषयः ८,९,७
 षट् च मे षष्टिश्च मे ५,१५,६
 षडाहुः शीतान् षड् ८,९,१७
 षड् जाता भूता ८,९,१६
 षट्चेभ्यः स्वाहा १९,२३,३
 षष्टिश्च षट् च रेवती १९,४७,४
 षष्ट्यां शरत्सु १२,३,३४
 षष्ठाय स्वाहा १९,२२,२
 षोडशर्चेभ्यः स्वाहा १९,२३,१३
 स इच्छकं सघाघते २०,१२९,१२
 स इत् तत् स्योनं हरति १४,१,३०
 स इद् व्याघ्रो भवति ८,५,१२
 स इषुहस्तैः स निष० १९,१३,४
 स ई सत्येभिः सखिभिः २०,९१,७

स उत्तमां दिशमनु १५,६,७
 स उत्तिष्ठ प्रेहि ४,१२,६
 स उदतिष्ठत् स १५,२,१; ९,१७,२५
 स उपहूत उपहूतः ९,६,६०
 स उपहूतः पृथिव्यां ९,६,५५
 त उपहूतो दिवि ९,६,५७
 स उपहूतो देवेषु ९,६,५८
 स उपहूतोऽन्तरिक्षे ९,६,५६
 स उपहूतो लोकेषु ९,६,५९
 स उर्ध्वा दिशमनु १५,६,४
 स एकब्राह्मोऽभवत् १५,१,६
 स एति सविता १३,४,१
 स एव मृत्युः सोऽमृतं १३,४,२५
 स एव सं भुवनानि १९,५३,४
 संयतं न वि ष्वरद् १०,४,८
 सं राजानो अगुः १९,५७,२
 सं वः पृच्छन्तां ६,७४,१
 सं वः सृजत्वर्च्यमा ३,१४,२
 संवत्सरं शशयाना ४,१५,१३
 संवत्सरस्य प्रतिमा ३,१०,३
 संवत्सरीणं पयः ८,३,१७
 संवत्सरीणा मरुतः ७,७७,३
 संवत्सरो रथः परि० ८,८,२३
 संवननी समुष्पला ६,१३९,३
 सं वर्षसा पयसा ६,५३,३
 संवसव इति वो ७,१०९,६

सं विशन्विह पितरः १८,२,२९	सं काशयामि वहतुं १४,२,१२
सं वो गोष्ठेन सुषदा ३,१४,१	संकन्दनः प्रवदो ५,२०,९
सं वो मनांसि सं ३,८,५; ६,९४,१	संकन्दनेनानिमिषेण १९,१३,३
सं वोऽवन्तु सुदानवः ४,१५,७	सं कामतं मा जहीतं ७,५३,२
संशितं म इदं ब्रह्म ३,१९,१	सं क्रोधातामेनान् ८,८,२१
सं सं स्रवन्तु नद्यः १९,१,१	संख्याता स्तोकाः पृथिवीं १२,३,२८
सं सं स्रवन्तु पशवः २,२६,३	सं गच्छस्य पितृभिः १८,३,५८
सं सं स्रवन्तु सिन्धवः १,१५,१	सं गोभिराङ्गिरसो २०,१६,२
संसमिद्युवसे वृष० ६,६३,४	सं गोमदिन्द्र वाजवद् २०,७१,१२
संसिचो नाम ते देवा ११,८,१३	स चातिसृजेज्जुहुयाज १५,१२,३
सं सिञ्चामि गवां २,२६,४	सचेतसौ द्रुहणो ४,२२,२
संसृष्टं धनमुभयं ४,३१,७	स जङ्घिडस्य महिमा १९,३४,५
सं हि वातेनागत १०,१०,१४	सं चेष्ट्यस्त्रामे प्र च २,६,२
सं हि शीर्षाण्यग्रमं १०,४,१९	सं चेज्जयाथो अश्विना २,३०,२
सं हि सूर्येणागत १०,१०,१५	सं चोदय चित्रमर्वाग् २०,७१,११
सं हि सोमेनागत १०,१०,१३	संजग्माना अविभ्युषीः ३,१४,३
संहोत्रं स्म पुरा नारी २०,१२६,१०	संजयन् पृतना ऊर्ध्वम् ५,२०,४
सखाय आ शिषामहे १८,१,३७	सं जानीष्वं सं पृच्छष्वं ६,६४,१
सखायाविव सचा० ६,४२,२	सं जानामहै मनसा ७,५२,२
सखासावस्मभ्यं १,२६,२	संजीवा स्थ सं जीव्यासं १९,६९,३
स ग्राह्याः पाशान्मा १६,८,३	संज्ञपनं वो मनसो ६,७४,२
सघाघते गोमीद्या २०,१२९,१३	संज्ञानं नः स्वेभिः ७,५२,१
स घा नो देवः सविता ६,१,३	स तांल्लोकान्स० १०,९,६
स घा नो योग आ २०,६९,१	स तौ प्र वेद स उ तौ ९,१,७
संकर्षन्ती करूकरं ११,९,८	सतो होता न ऋत्विग्यः २०,२३,२
संकसुको विकसुको १२,२,१४	सत्यजितं शपथ० ४,१७,२

सत्यं चर्तं च चक्षुषी ९,५,२१
 सत्यमहं गभीरः ५,११,३
 सत्यं बृहद्वत्तमुग्रं १२,१,१
 सत्याय च तपसे १२,३,४६
 सत्यामाशिषं कृणुता २०,९१,११
 सत्ये अन्यः समाहितो १३,१,५०
 सत्येनावृता श्रिया १२,५,२
 सत्येनोत्तमिता भूमिः १४,१,१
 सत्येनोर्व्वस्तपति १०,८,१९
 सत्रासाहं वरेण्यं २०,११,८
 स त्वं न इन्द्र वाजेभिः २०,४६,३
 स त्वं नाश्चित्र वज्र० २०,९८,२
 सदान्वाक्षयणमसि २,१८,५
 सदासि रण्वो यवसेव १८,१,२२
 स दिशोऽनु व्यचलत् १५,६,२२
 स देवानामीशां १५,१,५
 सद्यश्चिन्तु ते मघवन् २०,३७,९
 सद्यो जातो व्यमिमीत ५,१२,११
 स घाता स विधर्ता १३,४,३
 सग्रीचीनान् वः ३,३०,७
 स ध्रुवां दिशमनु १५,६,१
 स न इन्द्र शिवः २०,७,३
 स नः पप्रिः पारयाति २०,४६,२
 स नः पिता जनिता २,१,३
 स नः सिन्धुमिव ४,३३,८
 सनातनमेनमाहुः १०,८,२३

सना ता त इन्द्र २०,३७,६
 सनादमे मृणसि ५,२९,११; ८,३,१८
 सन्नुच्छिष्टे असंश्रोभौ ११,७,३
 सनेभि चक्रमजरं ९,९,१४
 स नो ददातु तां ६,३३,३
 स नो नियुद्धिः पुरुहूत २०,३६,११
 स नो भवः परि वृणक्तु ११,२,८
 स नो रक्षतु जङ्गिडो १९,३५,२
 स नो वृषजमुं चरं २०,७०,१२
 सं ते मज्जा मज्जा ४,१२,३
 सं ते शीर्ष्णः कपालानि ९,८,२२
 सं ते हन्मि दता दतः ६,५६,३
 सं त्वा नह्यामि पयसा १४,२,७०
 संदानं वो बृहस्पतिः ६,१०३,१
 संदेशानां पलदानां ९,३,५
 स पचाभि स ददामि ६,१२३,४
 सपत्नक्षयणं दर्भं १९,३०,४
 सपत्नक्षयणमसि २,१८,२
 सपत्नक्षयणो वृषाभिः १,२९,६
 सपत्नहनमृषमं ९,२,१
 सपत्नहा शतकाण्डः १९,३२,१०
 स परमां दिशमनु १५,६,१३
 सप्तक्रवीनभ्यायैतौ १०,५,३९
 सप्त क्षरन्ति शिशवे ७,५७,२
 सप्त चक्रान् वहति १९,५३,२
 सप्त च मे सप्ततिश्च ५,१५,७

सप्त च याः सप्ततिश्च ६, २५, २
 सप्त च्छन्दांसि चतुः ८, ९, १९
 सप्त जातान् न्यबुद ११, ९, ६
 सप्त त्वा हरितो रथे १३, २, २३;
 २०, ४७, २०

सप्तदशर्चेभ्यः स्वाहा १९, २३, १४
 सप्त प्राणानष्टौ २, १२, ७
 सप्त प्राणाः सप्तापानाः १५, १५, २
 सप्त मर्यादाः कवयः ५, १, ६
 सप्तमाष्टमाभ्यां स्वाहा १९, २२, ३
 सप्त मेघान् पशवः १२, ३, १६
 सप्त युजन्ति रथम् ९, ९, २; १३, ३, १८
 सप्तर्चेभ्यः स्वाहा १९, २३, ४
 सप्तर्षीन् वा इदं ब्रूमी ११, ६, ११
 सप्त सूर्यो हरितो १३, २, ८
 सप्त होमाः समिधो ८, ९, १८
 सप्तार्धगर्भा भुवनस्य ९, १०, १७
 सप्तास्यासन् परिधयः १९, ६, १५
 स प्रजापतिः सुवर्णं १५, १, २
 स प्रजाभ्यो वि पश्यति १३, ४, ११
 सबन्धुश्चासबन्धुः ६, १५, २; ५४, ३
 स बुध्न्यादाष्ट्रं जनुषो ४, १, ५
 स बृहतीं दिशमनु १५, ६, १०
 सभा च मा समितिः ७, १२, १
 सभायाश्च वै स समितेः १५, ९, ३
 समग्रयो विदुरन्यो १२, ३, ५०

समध्वरायोषसो ३, १६, ६
 स मन्दस्वा ह्यन्धसो २०, २३, ६
 समस्मिंलोके समु १२, ३, ३
 समस्य मन्यवे विशो २०, १०७, १
 समहमेषां राष्ट्रं ३, १९, २
 स महिमा सद्गुर्भूत्वान्तं १५, ७, १
 समाचिनुस्वानु० ११, १, ३६
 स मा जीवीतं प्राणो १६, ७, १३
 समानलोको भवति ९, ५, २८
 समानां मासामृतु० १, ३५, ४
 समानी प्रपा सह ३, ३०, ६
 समानी व आकृतिः ६, ६४, ३
 समानो मन्त्रः समितिः ६, ६४, २
 समा नौ बन्धुर्वरुण ५, ११, १०
 समास्त्वाम ऋतवो २, ६, १
 समाहर जातवेदो ५, २९, १२
 समिद्धो अग्न आहुत १२, २, १८
 समिद्धो अग्निरश्विना ७, ७३, २
 समिद्धो अग्निर्वृषणा ७, ७३, १
 समिद्धो अग्निः समिधानो १३, १, २८
 समिद्धो अग्ने समिधा ११, १, ४
 समिद्धो अथ मनुषो ५, १२, १
 समिन्द्र गर्दभं मृण २०, ७४, ५
 समिन्द्र नो मनसा ७, ९७, १
 समिन्द्र राया समिषा २०, २१, ५
 समिन्धते अमर्त्य १८, ४, ४१

समिन्धते संकसुकं १२,२,११
 ममिमां मात्रां मिमोमहे १८,२,४४
 समी रेभासो अस्वरन् २०,५४,२
 समीक्षयन्तु तविषाः ४,१५,२
 समीक्षयस्व गायतो ४,१५,३
 समुत्पतन्तु प्रदिशो ४,१५,१
 समुद्र ईशे स्वताममिः ६,८६,२
 समुद्रं वः प्र हिणोमि १८,५,२३
 समुद्राज्जातो मणिः ४,१०,५
 समुद्रो नदीभिः १९,१९,७
 स मृत्योः पङ्क्तीशात् १६,८,३२
 समृद्धिरोज आकृतिः ११,७,१८
 समेत विश्वे वचसा ७,२१,१
 समोहे वा य आशत २०,७१,२
 समं ज्योतिः सूर्येण ४,१८,१
 सं परमान्तसमवमानयो ६,१०३,२
 सं पितरावृत्तिये १४,२,३७
 सं बहिरिक्तं हविषा ७,९८,१
 संभले मलं सादयित्वा १४,२,६७
 सं मामे वर्चसा सृज ७,८९,२;
 ९,१,१५; १०,५,४७
 सं मा सिञ्चन्तु मस्तः ७,३३,१
 सम्यञ्चं तन्तुं प्रदिशो १३,३,२०
 साम्राज्येधि श्वशुरेषु १४,१,४४
 सम्राडस्यसुराणां ६,८६,३
 स य एवं विदुष ११,३,५४

स य एवं विदुषा १५,१२,४
 स य एवं विद्वानुद० ९,६,४४ (९)
 स य एवं विद्वान् न ९,६,२४
 स य एवं विद्वान् क्षीरं ९,६,४० (१)
 स य एवं विद्वान्स० ९,६,४१ (३)
 स य एवं विद्वान् मधू० ९,६,४२ (५)
 स य एवं विद्वान् मांसं ९,६,४३ (७)
 स य ओदनस्य ११,३,२३
 स यज्ञः प्रथमो भूतो १३,१,५५
 स यज्ञस्तस्य यज्ञः १३,४,४०
 स यत् पशूननु १५,१४,११
 स यत् पितृननु १५,१४,१३
 स यत् प्रजा अनु १५,१४,२१
 स यत् प्रतीचीं दिश० १५,१४,५
 स यत् प्राचीं दिशमनु १५,१४,१
 स यत् सर्वानन्तर्देशान् १५,१४,२३
 स यदुदीचीं दिशमनु १५,१४,७
 स यदूर्ध्वां दिशमनु १५,१४,१७
 स यद् दक्षिणां दिशमनु १५,१४,३
 स यद् देवाननु व्यचलद् १५,१४,१९
 स यद् ध्रुवां दिशमनु १५,१४,९
 स यन्मनुष्याननु १५,१४,१५
 सरस्वति या सरथं १८,१,४३; ४,४७
 सरस्वति वृतेषु ते ७,६८,१
 सरस्वती देवयन्तो १८,१,४१; ४,४५
 सरस्वती पितरो १८,१,४२; ४,४६

सरस्वतीमनुमति ५,७,४
 स राजसि पुरुष्टुतं २०,६१,६; ६२,१०
 स खद्वो वसुवनिः १३,४,२६
 सरूपा नाम ते माता १,२४,३
 सरूपौ द्वौ विरूपौ ५,२३,४
 सर्पानुसर्प पुनर्वो २,२४,४
 सर्वज्यानिः कर्णौ १२,५,२२
 सर्वदा वा एष युक्तग्रा० ९,६,२७ (१०)
 सर्व तद्राजा वरुणो ४,१६,५
 सर्व परिक्रोशं जहि २०,७४,७
 सर्वाण्यस्यां कूराणि १२,५,१४
 सर्वाण्यस्यां घोराणि १२,५,१३
 सर्वानग्ने सहमानः १२,२,४६
 सर्वान् कामान् पूरय० ३,२९,२
 सर्वान् कामान् यम० १२,४,३६
 सर्वान् देवानिदं ११,६,२०
 सर्वान्समागा अभि० १२,३,३६
 सर्वा दिशः समचरद् १३,२,४१
 सर्वाहोक्रान्तस० ११,१०,१२
 सर्वास्याज्ञा पर्वा १२,५,४२
 सर्वास्याज्ञा पर्वाणि १२,५,७१
 सर्वाः समग्रा ओषधीः ८,७,१९
 सर्वे अस्मिन् देवाः १३,४,२१
 सर्वे गर्माद्वेपन्त १०,१०,२३
 सर्वे देवा अत्याय० ११,१०,१४-१५
 सर्वे देवा स्याशिक्ष० ११,८,१७

सर्वेभ्योऽङ्गिरोभ्यो १९,२२,१८
 सर्वेषां च क्रिमीणां ५,२३,१३
 सर्वो वा एष जग्ध० ९,६,२५ (८)
 सर्वो वा एषो जग्ध० ९,६,२६ (९)
 सर्वो वै तत्र जीवति ८,२,२५
 स वरुणः सायमग्निः १३,३,१३
 स वा अमेरजायत १३,४,३६
 स वा अद्भ्योऽजायत १३,४,३७
 स वा अन्तरिक्षा० १३,४,३१
 स वा अहोऽजायत १३,४,२९
 स वा ऋग्भ्योऽजायत १३,४,३८
 सवितः श्रेष्ठेन रूपेण ५,२५,१२
 सविता प्रसवाना० ५,२४,१
 स विशः सबन्धूनजम० १५,८,२
 स विशोऽनु व्यचलत् १५,९,१
 स विश्वा प्रति चाकल्प ६,३६,२
 स वेद पुत्रः पितरं ७,१,२
 स वै दिग्भ्योऽजायत १३,४,३४
 स वै दिवोऽजायत १३,४,३३
 स वै भूमेरजायत १३,४,३५
 स वै यज्ञादजायत १३,४,३९
 स वै रात्र्या अजायत १३,४,३०
 स वै त्रायोरजायत १३,४,३२
 स संवत्सरमूर्ध्वो० १५,३,१
 ससन्तु त्या अरातयो २०,७४,४
 स सर्वस्यै वि पश्यति १३,४,१९

स सर्वानन्तर्देशाननु १५,६,२५
 ससानात्स्यो उत सूर्य २०,११,९
 स सुष्टुभा स ऋक्वता २०,८८,५
 स सुत्रामा स्ववो ७,९२,१;
 २०,१२५,७
 स स्तनयति स वि १३,४,४१
 ससुषीस्तदपसो ६,२३,१
 स खर्गमा रोहति १०,९,५
 सहमानेयं प्रथमा २,२५,२
 सहस्रकुणपा शेता ११,१०,२५
 सहस्रणीथाः कवयो १८,२,१८
 सहस्रधामन् विशिखान् ४,१८,४
 सहस्रधार एव ते ५,६,३
 सहस्रधारं शतधारं १८,४,३६
 सहस्रधारः पवते २०,१३७,६
 सहस्रपृष्ठ शतधारो ११,१,२०
 सहस्रबाहुः पुरुषः १९,६,१
 सहस्रशृङ्गो वृषभो ४,५,१; १३,१,१२
 सहस्राक्षमतिपश्यं ११,२,१७
 सहस्राक्षेण शत ३,११,३; २०,९६,८
 सहस्राक्षौ वृत्रहणा ४,२८,३
 सहस्रार्घः शतकाण्डः १९,३३,१
 सहस्राह्वयं वियता १०,८,१८
 १३,२,३८; ३,१४
 सहस्र नो अभिमार्ति १९,३२,६
 सहस्र मन्यो अभि ४,३१,३

स हि दिवः स पृथिव्याः ४,१,४
 सहृदयं सामनस्यं ३,३०,१
 सहै पिशाचान्सह ४,३६,४
 सहोऽसि सहो मे २,१७,२
 साकंजानो सप्तथ ९,९,१६
 साकं सजातैः पयसा ११,१,७
 सा ते काम दुहिता ९,२,५
 साधुं पुत्रं हिरण्ययम् २०,१२९,५
 साध्या एकं जालदण्डं ८,८,१२
 साध्वर्या अतिथि २०,१६,३
 सा नो भूमिरा दिशतु १२,१,४०
 सांतपना इदं हविः ७,७७,१
 सा पश्चात् पाहि सा १९,४८,४
 सा ब्रह्मज्यं देवर्षीयुं १२,५,१५
 सा मन्दसाना मनसा १४,२,६
 सामानि यस्य लोमानि ९,६,२
 सामासाद् उद्रीयो १५,३,८
 सायंसायं गृहपतिः १९,५५,३
 सावीर्हि देव प्रथमाय ७,१४,३
 साहस्रस्त्वेष ऋषभः ९,४,१
 सिंह इवास्तानीद् ५,२०,२
 सिंहप्रतीको विशो ४,२२,७
 हिंस्य रात्र्युक्षती १९,४९,४
 सिंहस्येव स्तनयोः ८,७,१५
 सिंहे व्याघ्र उत या ६,३८,१
 सिनात्वेनाभिर्ऋतिः ३,६,५

सिनीवालि पृथुष्टुके ७, ४६, १
 सिन्धुपत्नीः सिन्धुराज्ञीः ६, २४, ३
 सिन्धोर्गर्भोऽसि विश्रुतां १९, ४४, ५
 सिलाची नाम कानी० ५, ५, ८
 सीताः पर्शवः सिकता ११, ३, १२
 सीते वन्दामहे त्वा ३, १७, ८
 सीरा युजति कवयो ३, १७, १
 सीसायाव्याह वरुणः १, १६, २
 सीसे मलं सादयित्वा १२, २, २०
 सीसे मुद्द्वं नडे १२, २, १९
 सुकर्मणः सुरुचो १८, ३, २२
 सुकिंशुकं बहतुं १४, १, ६१
 सुकेषु (शुकेषु) ते हरिमाणं १, २२, ४
 सुक्षेत्रिया सुगातुया ४, ३३, २
 सुखं सूर्य रथमंशु० १३, २, ७
 सुगा वो देवाः सदना ७, ९७, ४
 सुजातं जातवेदसं ४, २३, ४
 सुतपात्रे सुता इमे २०, ६९, ३
 सुतासो मधुमत्तमाः २०, १३७, ४
 सुतेषुते न्योकसे २०, ७१, १६
 सुत्रामाणं पृथिवीं ७, ६, ३
 सुदेवस्त्वा महानमी० २०, १३६, १२
 सुदेवो असि वरुण २०, ९२, ९
 सुनोता सोमपात्रे ६, २, ३
 सुपर्णसुवने गिरौ ५, ४, २
 सुपर्णस्त्वा गरुत्मान् ४, ६, ३

सुपर्णस्त्वान्वविन्दत् २, २७, २,
 ५, २४, १
 सुपर्णा वाचमक्रतोप ६, ४९, ३
 सुपर्णो जातः प्रथमः १, २४, १
 सुप्रमाणा च वेशन्ता २०, १२८, ९
 सुमङ्गली प्रतरणी १४, २, २६
 सुमङ्गलीरियं वधूः १४, २, २८
 सुयामंश्चाक्षुष १६, ७, ७
 सुरुपकृतमुत्तये २०, ५७, १; ६८, १
 सुविज्ञानं चिकितुषे ८, ४, १२
 सुश्रुतिश्च मोपश्रुतिश्च १६, २, ५
 सुश्रुतौ कर्णौ मद्रश्रुतौ १६, २, ४
 सुषूदत मृडत १, २६, ४
 सुष्ठामा रथः सुयमा २०, ९४, २
 सुहवमग्ने कृत्तिका १९, ७, २
 सूत्रतावन्तः सुभगा ७, ६०, ६
 सूत्रता संनतिः क्षेमः ११, ७, १३
 सूयवसाद् मगवती ७, ७३, ११;
 ९, १०, २०
 सूरिरसि वचोधा २, ११, ४
 सूर्य एनं दिवः प्र १२, ५, ७३
 सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणं ११, ८, ३१
 सूर्यं चक्षुषा मा पाहि २, १६, ३
 सूर्यं चक्षुषा गच्छ १८, २, ७
 सूर्यं नावमारुक्षः १७, १, २६
 सूर्यं ते द्यावापृथिवी० १९, १८, ५

सूर्यमृतं तमसो २,१०,८
 सूर्यं यत् ते तपस्तेन २,२१,१
 सूर्यं यत् ते तेजस्तेन २,२१,५
 सूर्यं यत् तेऽर्चिस्तेन २,२१,३
 सूर्यं यत् ते शोचिस्तेन २,२१,४
 सूर्यं यत् ते हरस्तेन २,२१,२
 सूर्यश्चक्षुषामधिपतिः ५,२४,९
 सूर्यस्य रश्मीननु ४,३८,५
 सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते १०,५,३७
 सूर्यस्याश्वा हरयः १३,१,२४
 सूर्याभ्यां स्वाहा १९,२३,२४
 सूर्याया वहतुः प्रागात् १४,१,१३
 सूर्यायै देवेभ्यो मित्राय १४,२,४६
 सूर्यो दिवोदक्रामत् १९,१९,३
 सूर्यो देवीसुषं २०,१०७,१५
 सूर्यो यां सूर्यः १३,१,४५
 सूर्यो मा यावापृथिवीभ्यां १९,१७,५
 सूर्यो माहः पात्वभिः १६,४,४
 सूर्यो मे चक्षुर्वतिः ५,९,७
 सूर्या व्यूणोतु वि १,११,३
 सेदिरुप्रा व्यृद्धिरार्तिः ८,८,९
 सेदिरुपतिष्ठन्ती १२,५,२४
 सैषा मीमा ब्रह्मगवी १२,५,१२
 सो अग्निः स उ १३,४,५
 सो अस्य वज्रो हरितो २०,३०,३
 सो चिन्नु भद्रा क्षुमती १८,१,२०

सो चिन्नु वृष्टिर्यूथ्या २०,७३,५
 सोदक्रामत् सा गन्धः ८,१०, (५) ५
 सोदक्रामत् सा गार्हः ८,१०,२
 सोदक्रामत् सा दक्षिः ८,१०,६
 सोदक्रामत् सा देवाः ८,१०, (३) ५;
 (५) १
 सोदक्रामत् सान्तरिः ८,१०, (१) १
 सोदक्रामत् सा पितृः ८,१०, (३) ३;
 (४) ५
 सोदक्रामत् सा मनुः ८,१०, (३) ७;
 (४) ९
 सोदक्रामत् सा मन्त्रः ८,१०,१२
 सोदक्रामत् सा वनः ८,१०, (३) १
 सोदक्रामत् सा सप्तः ८,१०, (४) १३
 सोदक्रामत् सा सभायां ८,१०,८
 सोदक्रामत् सा समितौ ८,१०,१०
 सोदक्रामत् सा सर्पाः ८,१०, (५) १३
 सोदक्रामत् सासुराः ८,१०, (४) १
 सोदक्रामत् सा हवः ८,१०,४
 सोदक्रामत् सेतरः ८,१०, (५) ९
 सोऽनादिष्टां दिशमनु १५,६,१६
 सोऽनावृतां दिशमनु १५,६,१९
 सोऽज्रवीदासन्दीं १५,३,२
 सोम एकेभ्यः पवते १८,२,१४
 सोम ओषधीभिः १९,१९,५
 सोमं राजानमवसे ३,२०,४

सोमजुष्टं ब्रह्मजुष्टं २,३६,२
 सोमं ते खद्वन्त० १९,१८,३
 सोममेनामेके दुहे १०,१०,३२
 सोमं मन्यते पपि० १४,१,३
 सोम राजन्तसंज्ञानमा ११,१,२६
 सोमस्त्वा पात्वोषधीभिः १९,२७,२
 सोमस्य जाया प्रथमं १४,२,३
 सोमस्य पर्णः सह ३,५,४
 सोमस्य भाग स्थ १०,५,९
 सोमस्यांशो युधां ७,८१,३
 सोमस्येव जातवेदो ५,२९,१३
 सोमाय पितृमते १८,४,७२
 सोमास्त्रा युवमेता० ७,४२,२
 सोमास्त्रा वि वृहतं ७,४२,१
 सोमेन पूर्णं कलशं ९,४,६
 सोमेनादित्या बलिनः १४,१,२
 सोमो ददद् गंधर्वाय १४,२,४
 सोमो मा खैर्दक्षिणाया १९,१७,३
 सोमो मा सौम्येन १९,४५,८
 सोमो युनक्तु बहुधा ५,२६,१०
 सोमो राजाधिपा १०,१,२२
 सोमो राजा प्रथमो ५,१७,२
 सोमो राजा मस्तिष्को ९,७,२
 सोमो वधूयुरभवद् १४,१,९
 सोमो मा विस्वैदेवैः १८,३,२८
 सोमो वीरुधामधिपतिः ५,२४,७

सोऽरज्यत ततो १५,८,१
 सोऽरिष्ट न मरिष्यसि ८,२,२४
 सोऽर्यमा स वरुणः १३,४,४
 सोऽवर्द्धत स महान० १५,१,४
 सोषामविन्दत् स २०,१६,९
 स्कम्मेनेमे विष्टमिते १०,८,२
 स्कम्मे लोकाः स्कम्मे १०,७,२९
 स्कम्भो दाधार द्यावा० १०,७,३५
 स्तनयित्नुस्ते वाक् ९,१,१०,२०
 स्तुता मया वरदा १९,७१,१
 स्तुवानमम आ वह १,७,१
 स्तुष्व वर्ष्मन् पुरु० ५,२,७;
 २०,१०७,१०
 स्तुहि श्रुतं गर्तसदं १८,१,४०
 स्तुहीन्द्रं व्यश्ववद० २०,६६,१
 स्तेगो न क्षामत्येषि १८,१,३९
 स्तेयं दुष्कृतं वृजिनं ११,८,२०
 स्तोत्रं राधानां पते २०,४५,२
 स्तोमस्य नो विमावरि १९,४९,६
 स्तोमा आसन् प्रतिभयः १४,१,८
 स्त्रियः सतीस्तौ उ मे ९,९,१५
 स्योनाद्योनेरधि १४,२,४३
 स्योना भव श्वशुरेभ्यः १४,२,२७
 स्योनास्मै भव पृथिवि १८,२,१९
 स्योनं ध्रुवं प्रजायै १४,१,४७
 स्रक्त्सोऽसि प्रतिसरोऽसि २,११,२

स्याकस्येन मणिन ८,५,८
 स्रुग्दर्विर्नेक्षणमा० ९,६,१७
 स्रुचा हस्तेन प्राणे ९,६,२२
 स्रुवेव यस्य हरिणी २०,३१,४
 स्वधया परिहिता १२,५,३
 स्वधाकारेण पितृभ्यो १२,४,३२
 स्वधाकारेणाज्ञा० १५,१४,१४
 स्वधा पितृभ्यो अन्त० १८,४,७९
 स्वधा पितृभ्यो दिवि० १८,४,८०
 स्वधा पितृभ्यः पृथिवि० १८,४,७८
 स्वधास्तु मित्रावरुणा ६,९७,२
 स्वप्नु माता स्वप्नु पिता ४,५,६
 स्वप्नं सुप्त्वा यदि १०,३,६
 स्वप्न स्वप्नाभिकरणेन ४,५,७
 स्वप्नो वै तन्द्नीर्निर्ऋतिः ११,८,१९
 स्वमेतदच्छायन्ति १२,४,१५
 स्वयमेनमभ्युदेत्य १५,११,२; १२,२
 स्त्ररन्ति त्वा सुते २०,५२,२; ५७,१५
 स्वर्गं लोकमभि नो १२,३,१७
 स्वर्गद्वेदि सुदृशीकं २०,७७,४
 स्वर्गन्तो नापेक्षन्त ४,१४,४
 स्वर्विदो रोहितस्य १३,१,४८
 स्वस्ति ते सूर्य चरसे १३,२,६
 स्वस्ति तं मे सुप्रातः १९,८,३
 स्वस्तिदा विशां पतिः १,२१,१;
 ८,५,२२

स्वस्ति नो अस्त्वभयं १९,८,७
 स्वस्ति मात्र उत पित्रे १,३१,४
 स्वस्त्ययोषसो दोषसः १६,४,६
 स्वाक्तं मे द्यावापृथिवी ७,३०,१
 स्वादुष्टे अस्तु संसुदे २०,४,३
 स्वादुष्किलायं मधुमाँ १८,१,४८
 स्वादोरित्था विषूवतो २०,१०९,१
 स्वायसा असयः सन्ति १०,१,२०
 स्वावृग्देवस्यामृतं १८,१,३२
 स्वासदसि सूषा १६,४,२
 स्वासस्थे भवतमिन्दवे १८,३,३९
 स्वाहाकृतः शुचिः ७,७३,३
 स्वाहाकारेणाज्ञा० १५,१४,१६
 हंसैरिव सखिभिः २०,९१,३
 हतं तर्दं समङ्गमा० ६,५०,१
 हतासो अस्य वेशसो २,३२,५;
 ५,२३,१२
 हतास्तिरथिराजयो १०,४,१३
 हतो येवाषः किमीणां ५,२३,८
 हतो राजा किमीणां २,३२,४;
 ५,२३,११
 हन्त्वेनान् प्र दहतु १३,१,२९
 हन्वोर्हि जिह्वामदधात् १०,२,७
 हरिं हि योनिमभि २०,३०,२
 हरिः सुपर्णो दिवं १२,६५,१
 हरिणस्य रघुष्यदो ३,७,१

हरिक्रिके किमिच्छसि २०, १२९, ४

हरितेभ्यः स्वाहा १९, २२, ५

हरिमाणं ते अङ्गेभ्यो ९, ८, ९

हरिश्मशारुर्हरिकेशः २०, ३१, ३

हर्यश्च सत्पतिं चर्षणी० २०, १४, ४;
६२, ४

हविर्धानमभिशलं ९, ३, ७

हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां ४, १३, ७

हस्तिवर्चसं प्रथतां ३, २२, १

हस्ती मृगाणां सुषदा० ३, २२, ६

हस्तेनैव प्राह्यः ५, १७, ३

हिङ्करिकृती वृहती ९, १, ८

हिङ्कृण्वतो वसुपत्नी ७, ७३, ८;
९, १०, ५

हिमं प्रंसं चाधाय १३, १, ४७

हिमवतः प्र स्रवन्ति ६, २४, १

हिमस्य त्वा जरायुणा ६, १०६, ३

हिमेव पर्णां सुविता २०, १६, १०

हिरण्यं इत्येके अब्रवीत् २०, १३२, १४

हिरण्यगर्भं पर० १०, ७, २८

हिरण्यगर्भः सम० ४, २, ७

हिरण्यपाणिं सविता० ३, २१, ८

हिरण्ययाः पन्थानः ५, ४, ५

हिरण्ययी नौरचरद् ५, ४, ४; ६, ९५, २;
१९, ३२, ७

हिरण्ययेन पुरुभू २०, १४३, ४

हिरण्यवर्णाः शुचयः १, ३३, १

हिरण्यवर्णां सुभगा ५, ७, १०

हिरण्यवर्णे सुभगे ५, ५, ६-७

हिरण्यवर्णो अजरः १९, २४, ८

हिरण्यशृङ्ग ऋषभः १२, ३६, ५

हिरण्यस्रगयं मणिः १०, ६, ४

हिरण्यानामेकोऽसि ४, १०, ६

हुवे सोमं सवितारं ३, ८, ३

हृदयात् ते परि क्लोन्नो २, ३३, ६;
२०, ९६, १२

हृदा पूतं मनसा ४, ३२, १०

हेडं पशूनां न्येति १२, ४, २१

हेतिः पक्षिणी न ६, २७, ३

हेतिः शफानुत्खिदन्ती १२, ५, १९

हैमनावेनं मासौ १५, ४, १५

हैमनौ मासौ गोप्तरौ १५, ४, १४

ह्वयन्तु त्वा प्रतिजनाः ३, ३, ५

ह्वयामि ते मनसा १८, २, २१

* तस्या विरोचनः ८, १०, (४) २

Funding: Tattva Heritage Foundation, Kolkata. Digitization: eGangotri.

Funding: Tattva Heritage Foundation, Kolkata. Digitization: eGangotri.

Funding: Tattva Heritage Foundation, Kolkata, Digitization: eGangotri

